ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV SLOVENSKEJ AKADÉMIE VIED V NITRE

AVANS

ARCHEOLOGICKÉ VÝSKUMY A NÁLEZY NA SLOVENSKU V ROKU 1978

NITRA 1980

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV SLOVENSKEJ AKADÉMIE VIED V NITRE

ARCHEOLOGICKÉ VÝSKUMY A NÁLEZY NA SLOVENSKU V ROKU 1978

NITRA 1980

Na obálke idol z Cífera-Páca, okr. Trnava, kultúra so staršou lineárnou keramikou /kresba P. Škvareková/

OBSAH - INHALT - СОДЕРЖАНИЕ

Mapa lokalít - Karte der Fundorte - Карта местонахождений 13

Prehľad lokalít - Übersicht der Fundorte - Обзор местонахождений 14

Cyril A m b r o s /Archeologický ústav SAV, Nitra/

Archeozoologické nálezy z Bučian, Chľaby a Záhradného 21

Archäozoologische Funde aus Bučany, Chľaba un Záhradné 26

Археозоологические находки из сс. Бучаны, Хляба и Заградне 27

Gertrúda B a h e l k o v á /Vlastivedné múzeum, Topoľčany/

Regionálny archeologický prieskum okolia Bánoviec nad Bebravou . . 27

Regionale archäologische Begehung der Umgebung von Bánovce nad Bebravou 29

Региональные археологические поиски окрестности г. Бановце над Бебравоу 30

Ladislav B á n e s z /Archeologický ústav SAV, Nitra/

Nové paleolitické nálezy z prieskumov na východnom Slovensku . . . 31

Neue paläolithische Funde aus Geländebegehungen in der Ostslowakei. 35

Последние палеолитические находки из разведок в Восточной Словакии. 35

Juraj B á r t a /Archeologický ústav SAV, Nitra/

Štvrtý rok výskumu na epipaleolitickom sídlisku vo Veľkom Slavkove 36

Viertes Grabungsjahr in der epipaläolithischen Siedlung von Veľký Slavkov 37

Четвертый год раскопок в эпипалеолитическом селище в с. Вельки Славков 38

Jozef B á t o r a /Archeologický ústav SAV, Nitra/

Pohrebisko lužickej kultúry v Zlatých Moravciach-Žitavanoch . . . 38

Gräberfeld der Lausitzer Kultur in Zlaté Moravce-Žitavany 38

Могильник лужицкой культуры в г. Злате Моравце-Житаваны 39

Sídlisko z 12.-13. storočia v Nevidzanoch 39

Siedlung aus dem 12.-13. Jh. in Nevidzany 39

Селище 12-13 вв. в с. Невидзаны 39

Peter B á x a /Mestská správa pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody, Bratislava/

Výskumy a nálezy v historickom jadre Bratislavy 39

Ausgrabungen und Funde im historischen Stadtkern von Bratislava 41

Раскопки и находки исторического центра г. Братиславы 41

Július B é r e š - Danica Š t u k o v s k á /Archeologický ústav SAV, Nitra/

Výskum slovanského hradiska v Spišských Tomášovciach 42

Untersuchungen des slawischen Burgwalls in Spišské Tomášovce . . . 45

Исследование славянского городища в селе Спишске Томашовце 45

Vojtech B u d i n s k ý - K r i č k a /Archeologický ústav SAV, Nitra/

Nové nálezy na východnom Slovensku 46

Neue Funde in der Ostslowakei 59

Новые находки в Восточной Словакии 62

Jozef B u j n a /Archeologický ústav SAV, Nitra/

Sídliskový objekt badenskej kultúry a sídlisko z doby laténskej v Chľabe 65

Siedlungsobjekt der Badener Kultur und latènezeitliche Siedlung in Chľaba 69

Селищный объект баденской культуры и селище латенского периода в с. Хляба 70

Klára B u r a n s k á - Títus K o l n í k - Ján R a j t á r /Archeologický ústav SAV, Nitra/

Prvá sezóna revízneho výskumu rímskeho kastela v Iži - akcia Dunaj 71

Erste Kampagne der Revisionsgrabung im römischen Kastell in Iža - Grabungsaktion Donau 77

Первый сезон ревизионных раскопок римской крепости в Ижи - акция Дунай 79

Klára B u r a n s k á /Archeologický ústav SAV, Nitra/ - Priska R a t i m o r s k á /Oblastné podunajské múzeum, Komárno/

Výsledky prieskumu na trase vodných diel na Dunaji /úsek Kravany nad Dunajom - Patince/ 80

Ergebnisse der Begehung der Trasse der Wasserwerkbauten an der Donau /Abschnitt Kravany nad Dunajom - Patince/ 83

Результаты раскопок на трассе постройки гидротехнического сооружения на р. Дунай (часть Краваны над Дунайом - Патинце) 83

Dušan Č a p l o v i č /Východoslovenské múzeum, Košice/

Výskum kamennej blokovej stavby vo Svinici 84

Untersuchung eines steinernen Blockbaues in Svinica 85

Раскопки каменного блочного сооружения в с. Свиница 85

Zlata Č i l i n s k á /Archeologický ústav SAV, Nitra/

Ďalšie pohrebiská z 8. storočia v Komárne 86

Weitere Gräberfelder aus dem 8. Jh. in Komárno 88

Новые могильники 8 в. в г. Комарно 89

Zoltán D r e n k o /Archeologický ústav SNM, Bratislava/

Archeologické nálezy na hrade Strečno 89

Archäologische Funde auf der Burg Strečno 90

Археологические находки из крепости Стречно 91

Václav F u r m á n e k /Archeologický ústav SAV, Nitra/

Sídliště piliňské a kyjatické kultury v Radzovcích 91

Siedlung der Pilinyer und Kyjatice-Kultur in Radzovce 94

Селище пилинской и киятицкой культур в с. Радзовце 94

Eva H a j n a l o v á /Archeologický ústav SAV, Nitra/

Nálezy a analýza rastlinných makrozvyškov z archeologických výskumov 95

Funde und Analyse von Pflanzenmakroresten aus archäologische Grabungen 106

Находки и анализ макроостатков растений из археологических раскопок 106

Milan H a n u l i a k /Archeologický ústav SAV, Nitra/

Výsledky prieskumu na trase výstavby vodných diel na Dunaji /úsek Šamorín - Gabčíkovo/ 107

Ergebnisse der Geländebegehung auf der Trasse der Wasserwerkbauten an der Donau /Abschnitt Šamorín - Gabčíkovo/ 109

Результаты разведок на трассе постройки водохранилищ на р. Дунай (участок Шаморин - Габчиково) 110

Štefan H o l č í k /Archeologický ústav SNM, Bratislava/

Nález stredovekých kachlíc vo Viničnom 110

Mittelalterliche Kachelfunde in Viničné 111

Находка средневековых кафлей в с. Виничне 111

Výskum na hrade Červený Kameň 112

Grabung auf der Burg Červený Kameň 112

Исследования в замке Червены Камень 113

Zisťovací výskum v Bíni 113

Feststellungsgrabung in Bíňa 114

Разведочные раскопки в с. Виня 115

Július J a k a b /Archeologický ústav SAV, Nitra/

Antropologická charakteristika kostier z Kamenína 115

Anthropologische Charakteristik der Skelette aus Kamenín 118

Антропологическое определение скелетов из с. Каменин 118

Antropologické zhodnotenie kostry z Nitry-Veľkých Janíkoviec . . . 118

Anthropologische Auswertung eines Skelettes aus Nitra-Veľké Janíkovce 119

Антропологическая оценка скелета из Нитры-Вельке Яниковце 120

Zhodnotenie ľudských kostier z Mikovho dvora v Nitre 120

Auswertung der Menschenskelette aus Mikov dvor in Nitra 123

Определение человеческих скелетов в г. Нитра-Миков двор 123

František J a v o r s k ý /Archeologický ústav SAV, Nitra/

Výskum a prieskumy Výskumnej expedície Archeologického ústavu SAV na Spiši 123

Grabungen und Begehungen der Grabungsexpedition des Archäologischen Institutes der SAW in der Zips 129

Раскопка и разведки исследовательской экспедиции Института археологии САН в Спише 130

Záchranný výskum na hradisku I v Smižanoch 131

Rettungsgrabung auf dem Burgwall I in Smižany 134

Охранные разкопки в городище в с. Смижаны 135

Pavol J u r e č k o /Východoslovenské múzeum, Košice/
Záchranný výskum v Rozhanovciach 135
Rettungsgrabung in Rozhanovce 136
Охранные раскопки в с. Розгановце 136

Ľubomíra K a m i n s k á /Archeologický ústav SAV, Nitra/
Nové nálezy z Trebišova 137
Neue Funde aus Trebišov 138
Новые находки из Требишова 138

Igor K e l l e r /Mestské múzeum, Bratislava/
Výskum kostola v Bratislave-Devíne 138
Untersuchung der Kirche in Bratislava-Devín 140
Исследование костела в Братиславе-Девин 140

Títus K o l n í k /Archeologický ústav SAV, Nitra/
Nezvyčajný nález z doby rímskej z Mane 140
Ein ungewöhnlicher römerzeitlicher Fund aus Maňa 141
Необычная находка римского периода из с. Маня 142

Výskum v Cíferi-Páci v roku 1978 142
Die Grabung in Cífer-Pác im Jahre 1978 151
Раскопки в с. Цифер-Пац в 1978 г. 153

Eva K o l n í k o v á /Archeologický ústav SAV, Nitra/
Prírastky mincí v Archeologickom ústave SAV v roku 1978 155
Münzzuwachs im Archäologischen Institut der SAW im J. 1978 160
Приросты монет в Институте археологии САН в 1978 г. 160

Ľudmila K r a s k o v s k á /Archeologický ústav SNM, Bratislava/
Revízny výskum rímskej stanice v Stupave 161
Revisionsgrabung in der römischen Station Stupava 161
Ревизионные раскопки римской стоянки в с. Ступава 162

Rudolf K u j o v s k ý /Nitrianske vlastivedné múzeum, Nitra/
Eneolitické a halštatské sídlisko v Novej Vsi nad Žitavou 162
Äneolithische und hallstattzeitliche Siedlung in Nová Ves nad Žitavou 165
Энеолитическое и гальштатское селище в с. Нова Вес над Житавоу . . 166

Jozef L a b u d a /Slovenské banské múzeum, Banská Štiavnica/
Archeologický výskum na Sitne 166
Archäologische Grabung auf der Burg Sitno 168
Археологические раскопки на горе Ситно 168

Marta M á c e l o v á /Stredoslovenské múzeum, Banská Bystrica/
Praveké a včasnohistorické sídliskové nálezy z Badína 169
Vor- und frühgeschichtliche Siedlungsfunde aus Badín 170
Доисторические и раннеисторические селищные находки из с. Вадин . . 170

Marta M á c e l o v á /Stredoslovenské múzeum, Banská Bystrica/
Sídliskové nálezy z mladšej doby bronzovej v Kováčovej 170
Siedlungsfunde aus der jüngeren Bronzezeit in Kováčová 171
Селищные находки поздней бронзы в д. Ковачова 171

Slovanské sídlisko v Sliači-Rybároch 171
Slawische Siedlung in Sliač-Rybáre 172
Славянское селище в с. Сльяч-Рибаре 172

Klára M é s z á r o s o v á /Západoslovenské múzeum, Trnava/
Neolitické nálezy z Bíňoviec 173
Neolithische Funde aus Bíňovce 173
Неолитические находки из с. Биньовце 173

Elena M i r o š š a y o v á /Archeologický ústav SAV, Nitra/
Výskum slovanského pohrebiska a halštatského osídlenia v Rade . . 174
Untersuchung eines slawischen Gräberfeldes und einer hallstatt-zeitlichen Siedlung in Rad 174
Раскопки славянского могильника и гальштатского селища в д. Рад . 175

Jozef M o r a v č í k /Považské múzeum, Žilina/
Nové archeologické nálezy v Považskom múzeu v Žiline 175
Neue archäologische Funde im Waagtalmuseum zu Žilina 178
Новые археологические находки Поважского музея в г. Жилина . . . 179

Pokračovanie výskumu sídliska v Rajeckých Tepliciach 180
Fortsetzung der Grabung auf der Siedlung in Rajecké Teplice . . . 180
Продолжение раскопок селища в с. Раецке Теплице 181

Viera N ě m e j c o v á - P a v ú k o v á /Archeologický ústav SAV, Nitra/
Výsledky systematického výskumu vo Svodíne 181
Ergebnisse der systematischen Grabung in Svodín 183
Результаты систематических раскопок в с. Сводин 184

Tamara N e š p o r o v á /Trenčianske múzeum, Trenčín/
Archeologický výskum na Trenčianskom hrade 185
Archäologische Grabung auf der Burg in Trenčín 186
Археологические исследования в крепости Тренчин 187

Gabriel N e v i z á n s k y /Archeologický ústav SAV, Nitra/
Záchranný výskum v Kameníne 187
Rettungsgrabung in Kamenín 188
Охранные раскопки в с. Каменин 188

Petr N o v á k /Západoslovenské múzeum, Trnava/
Průzkum v katastru města Trnavy 189
Begehung des Katasters der Stadt Trnava 189
Поиски в кадастре г. Трнава 189

Záchranný výzkum hradiště v Prašníku 190
Rettungsgrabung auf dem Burgwall in Prašník 190
Охранные разведки городища в с. Прашник 191

Mária N o v o t n á /Katedra všeobecných dejín a archeológie FF UK, Bratislava/
Bronzový nôž z Važca 191
Ein Bronzemesser aus Važec 191
Бронзовый нож из с. Важец 192

Ladislav O l e x a /Archeologický ústav SAV, Nitra/
Druhá etapa výskumu v Nižnej Myšli 192
Die zweite Grabungsetappe in Nižná Myšľa 192
Второй этап раскопок в с. Нижна Мишля 193

Záchranný speleoarcheologický výskum v Jasove 193
Speleoarchäologische Rettungsgrabung in Jasov 194
Охранные спелеоархеологические раскопки в с. Ясов 195

Zisťovací výskum v Rozhanovciach 196
Feststellungsgrabung in Rozhanovce 196
Разведочные исследования в с. Розгановце 196

Ondrej O ž ď á n i /Archeologický ústav SAV, Nitra/
Výsledky prieskumu na Ponitrí - v okresoch Topoľčany a Nitra . . 197
Ergebnisse einer Geländebegehungen im Nitra-Tal - in den Bezirken Topoľčany und Nitra 200
Результаты раскопок в Понитрье - в районах Топольчаны и Нитра . . 200

Ivan P a s t o r e k /Okresné múzeum Trnava so sídlom v Hlohovci/
Archeologické prieskumy v Hlohovci 201
Archäologische Begehungen in Hlohovec 203
Археологические разведки в г. Глоговец 203

Jozef P a u l í k /Archeologický ústav SNM, Bratislava/
Archeologický výskum vo Veľkých Ripňanoch 203
Archäologische Grabung in Veľké Ripňany 205
Археологические исследования в с. Вельке Рипняны 206

Juraj P a v ú k /Archeologický ústav SAV, Nitra/
Výskum neolitického sídliska v Blatnom 206
Abdeckung einer neolithischen Siedlung in Blatné 209
Исследование неолитического поселения в с. Блатне 210

Karol P i e t a /Archeologický ústav SAV, Nitra/
Hradisko Bobrovec - Mních v Západných Tatrách 211
Burgwall Bobrovec - Mních in der Westtatra 212
Городище Бобровец - Мних в Западных Татрах 212

Výskum v Liptovskej Mare 212
Grabung in Liptovská Mara 214
Раскопки в Липтовской Маре 214

Magda P i c h l e r o v á /Archeologický ústav SNM, Bratislava/

Fragment bronzového meča s jazykovitou rukoväťou z Bratislavy . . 215
Fragment eines bronzenen Griffzungeschwertes aus Bratislava . . . 216
Фрагмент меча из бронзы с языковидной рукоятью из Братиславы . . 216

Halštatské nádoby zo Špačiniec 217
Hallstattzeitliche Gefässe aus Špačince 217
Гальштатские сосуды из с. Шпачинце 218

Výskum pohrebiska z doby bronzovej, doby rímskej a z poveľkomoravského obdobia v Bratislave-Rusovciach 218
Untersuchung eines bronzezeitlichen, eines römerzeitlichen und eines nachgrossmährischen Gräberfeldes in Bratislava-Rusovce . . . 221
Раскопки могильника периода бронзы, римского периода и послевеликоморавского времени в Братиславе-Русовце 222

Veronika P l a c h á - Jana H l a v i c o v á /Mestské múzeum, Bratislava/

Výsledky archeologického výskumu na hrade Devín 223
Ergebnisse der archäologischen Grabung auf der Burg Devín 224
Результаты археологических исследований в крепости Девин 225

Belo P o l l a /Archeologický ústav SNM, Bratislava/

Archeologický výskum v Košiciach-Krásnej nad Hornádom 225
Archäologische Grabung in Košice-Krásna nad Hornádom 226
Археологические раскопки в Кошице-Красна над Горнадом 226

Priska R a t i m o r s k á /Oblastné podunajské múzeum, Komárno/

Archeologické prieskumy a nálezy v okrese Komárno 226
Archäologische Begehungen und Funde in Bezirk Komárno 228
Археологические поиски и находки района Комарно 228

Jazdecký hrob z 8. storočia v Komárne 228
Ein Reitergrab aus dem 8. Jh. in Komárno 229
Конное погребение 8. в. в г. Комарно 229

Mária R e j h o l c o v á /Archeologický ústav SAV, Nitra/

Výskum pohrebiska v Čakajovciach 230
Erforschung des Gräberfeldes in Čakajovce 231
Раскопки могильника в с. Чакайовце 231

Marta R e m i á š o v á /Vlastivedné múzeum, Bojnice/

Pokračovanie výskumu hradiska Vyšehrad 231
Fortsetzung der Grabung auf dem Burgwall Vyšehrad 233
Продолжение раскопок городища Вышеград 233

Slovanská keramika z Nedožier 234
Slawische Keramik aus Nedožery 234
Славянская керамика из с. Недожеры 234

Peter R o m s a u e r /Archeologický ústav SAV, Nitra/
Druhý rok výskumu v Chotíne 234
Zweites Grabungsjahr in Chotín 237
Второй сезон раскопок в с. Хотин 237

Prvá výskumná sezóna v Bučanoch 238
Die erste Grabungssaison in Bučany 240
Первый сезон исследований в с. Вучаны 240

Alexander R u t t k a y /Archeologický ústav SAV, Nitra/
Výsledky výskumu v Nitrianskej Blatnici v roku 1978 241
Grabungsergebnisse in Nitrianska Blatnica im J. 1978 244
Результаты раскопок в с. Нитрьянска Влатница в 1978 г. 245

Miloš Ř í h a /Záhorské múzeum, Skalica/
Středověký pohraniční hrad Branč v obci Podbranč 245
Mittelalterliche Grenzburg Branč in der Gemeinde Podbranč 247
Средневековая пограничная крепость в с. Подбранч 247

Michal S l i v k a /Slovenský ústav pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody, Bratislava/
Správa o výsledkoch výskumu na hrade Šariš 247
Bericht über die Grabungsergebnisse auf der Burg Šariš 248
Результаты раскопок в крепости Шариш 248

Ladislav S n o p k o /Mestská správa pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody, Bratislava/
Nález prilby rímskeho vojenského hodnostára v Rusovciach 249
Fund des Helmes eines römischen militärischen Würdenträgers in Rusovce 250
Находка шлема римского военного сановника в с. Русовце 250

Etela S t u d e n í k o v á /Archeologický ústav SNM, Bratislava/
Ďalšie sídliskové objekty z doby halštatskej v Ivanke pri Dunaji 251
Weitere hallstattzeitliche Siedlungsobjekte in Ivanka pri Dunaji 251
Остальные селищные объекты гальштатского времени в Иванке при Дунае 251

Kostrový hrob z Bernolákova 252
Skelettgrab aus Bernolákovo 252
Погребение с трупоположением из г. Верколаково 252

Zisťovací archeologický výskum v Zohore 253
Archäologische Feststellungsgrabung in Zohor 254
Разведочные археологические раскопки в с. Зогор 254

Etela S t u d e n í k o v á - Lev Z a c h a r /Archeologický ústav SNM, Bratislava/
Novoobjavená sídlisková aglomerácia v Bratislave-Vajnoroch 254
Eine neuentdeckte Siedlungsaglomeration in Bratislava-Vajnory . . 255
Вскрытая селищная агломерация в г. Братислава-Вайноры 255

Katarína S z o b o ň o v á /Archeologický ústav SAV, Nitra/
Palynologický výskum Hrabušíc 255
Palynologische Untersuchung in Hrabušice 257
Палинологические исследования в с. Грабушице 257

Peter Š a l k o v s k ý /Archeologický ústav SAV, Nitra/
Sídlisko z doby rímskej v Alekšinciach 258
Römerzeitliche Siedlung in Alekšince 258
Селище римского периода в с. Алекшинце 258

Ondrej Š e d o /Kysucké múzeum, Čadca/
Nové archeologické nálezy v okrese Čadca 259
Neue archäologische Funde aus dem Bezirk Čadca 261
Новые археологические находки из района Чадца 262

Železná troska v polohe Varínske lúky vo Varíne 263
Eisenluppe in der Flur Varínske lúky in Varín 263
Железный шлак в урочище Варинске луки в с. Варин 263

Ján T i r p á k /Archeologický ústav SAV, Nitra/
Geofyzikálny prieskum na archeologických lokalitách 263
Geophysikalische Begehung von archäologischen Fundstellen 265
Геофизические разведки в археологических местонахождениях 265

Anton T o č í k /Archeologický ústav SAV, Nitra/
Výsledky prieskumu archeologických lokalít na juhozápadnom Slovensku 266
Ergebnisse der Begehung archäologischer Fundstellen in der Südwestslowakei 270
Результаты разведок археологических местонахождений на территории Юго-Западной Словакии 271

Štefánia T ó t h o v á /Slovenský ústav pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody, Bratislava/
Zisťovací historickoarcheologický výskum v Holíči 272
Historischarchäologische Feststellungsgrabung in Holíč 274
Разведочные историко-археологические раскопки в г. Голич 274

Alexander T r u g l y /Oblastné podunajské múzeum, Komárno/
Sídlisko z 11.-13. storočia v Komárne-Hadovciach 274
Siedlung aus dem 11.-13. Jh. in Komárno-Hadovce 275
Селище 11-13 вв. в г. Комарно-Гадовце 275

Adrián V a l l a š e k /Slovenský ústav pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody, Bratislava/
Výskum Spišskej kapituly 276
Untersuchung des Zipser Kapitels 276
Исследования Спишского капитула 276

Mária V o n d r á k o v á /Archeologický ústav SAV, Nitra/
Antropologický materiál z pohrebiska z 8. storočia vo Veľkých Kosihách 277
Anthropologisches Material vom Gräberfeld aus dem 8. Jh. in Veľké Kosihy 278
Антропологический материал из могильника 8. в. в с. Вельке Косиги 278

Jozef Z á b o j n í k /Archeologický ústav SAV, Nitra/
Výskum stredovekého kostola a sídliska v Chľabe 278
Abdeckung einer mittelalterlichen Kirche und Siedlung in Chľaba 280
Исследования средневекового костела и селища в с. Хляба 281

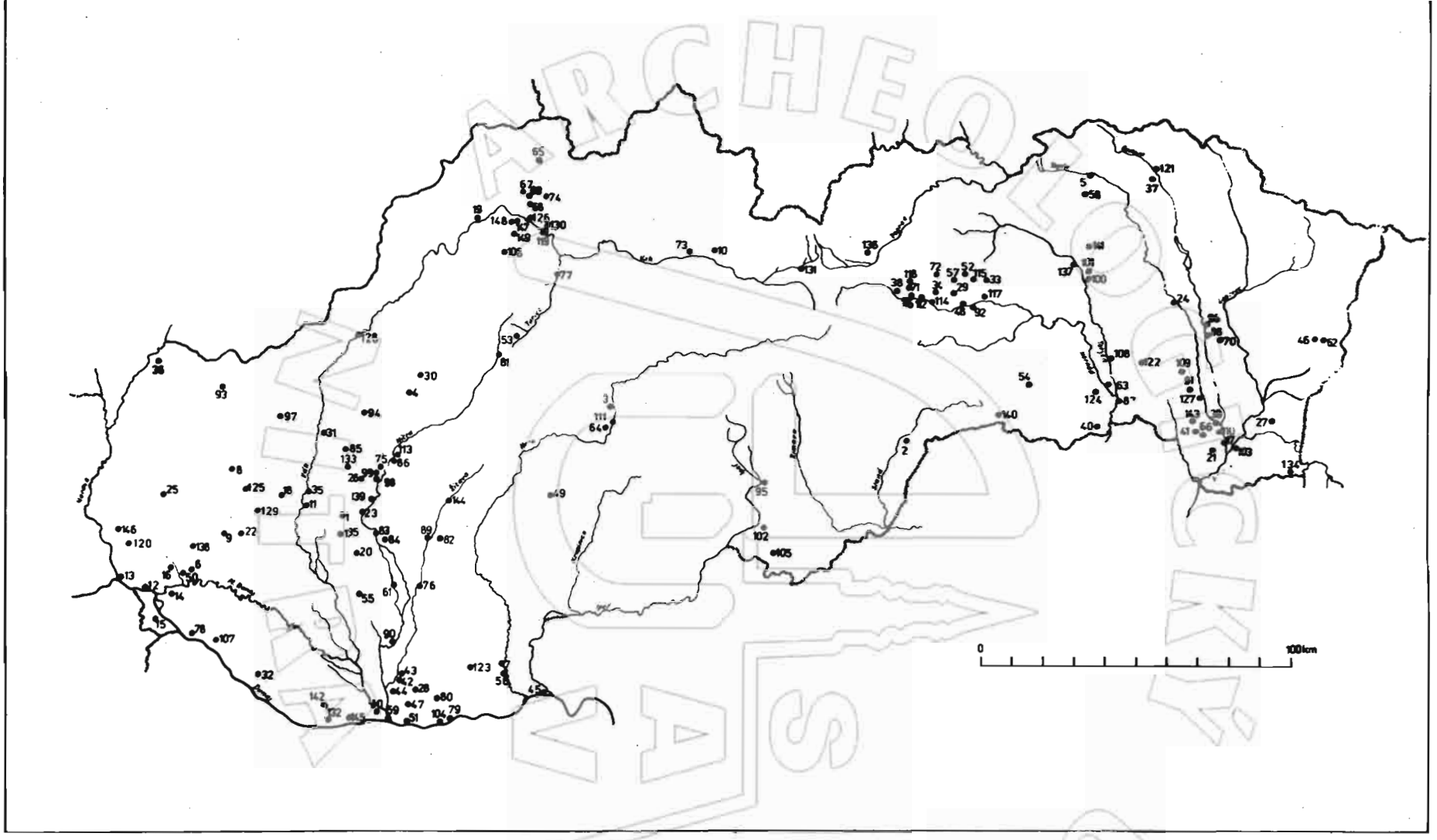
Lev Z a c h a r /Archeologický ústav SNM, Bratislava/
Záchranný výskum na Partizánskej ulici v Bratislave 281
Rettungsgrabung in der Partizánska-Strasse in Bratislava 282
Охранные раскопки на Партизанской улице в г. Братислава 282

Obrázky 1-154 - Abbildungen 1-154 - Рисунки 1-154 283

Texte zu den Abbildungen 395

Примечания к рисункам 402

Pokyny na úpravu rukopisov 409

Mapa lokalít k prehľadu archeologických výskumov a nálezov na Slovensku v roku 1978 /číslovanie nálezísk zodpovedá poradovým číslam na tabuľke - str. 14-19/
Karte der Fundorte zur Übersicht der archäologischen Grabungen und Funde in der Slowakei im J. 1978 /die Nummern der Fundstellen entsprechen den laufenden Zahlen in der Tabelle auf S. 14-19/
Карта местонахождений к обзору археологических исследований и находок в Словакии в 1978 г. /нумерация находок соответствует порядковым номерам на таблице - с. 14-19/

Prehľad slovenských lokalít, na ktorých sa v roku 1978 uskutočnili výskumy alebo zistili archeologické objekty, nálezy a pod. /Poradové čísla zodpovedajú číslam lokalít na mapke - str.13./

Poradové číslo	Obec /lokalita/	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov: paleolit	neolit	eneolit	doba bronzová	doba halštatská	doba laténska	doba rímska	sťahovanie národov	stredovek: včasný*	stredovek: vrcholný a neskorý**	novovek	Príspevok pozri na stranách
1	Alekšince	Nitra							•					258
2	Ardovo	Rožňava				•			•					46
3	Badín	Banská Bystrica				•					•			169
4	Bánovce nad Bebravou	Topoľčany		•				•						28
5	Bardejov	Bardejov										•		95
6	Bernolákovo	Bratislava-vidiek			•									252
7	Bíňa	Nové Zámky			•		•		•		•	•	•	113
8	Bíňovce	Trnava		•										173
9	Blatné	Bratislava-vidiek		•	•									95, 206, 263
10	Bobrovec	Liptovský Mikuláš					•							211
11	Bojničky	Trnava											•	156
12	Bratislava	Bratislava						•			•	•	•	39, 281
13	Bratislava, časť Devín	Bratislava					•	•	•		•	•	•	138, 223
14	Bratislava, časť Podunajské Biskupice	Bratislava				•								215
15	Bratislava, časť Rusovce	Bratislava				•			•		•			218, 249
16	Bratislava, časť Vajnory	Bratislava				•	•	•	•					254
17	Brehov	Trebišov		•		•					•	•		47
18	Bučany	Trnava		•		•	•	•				•		21, 238
19	Bytča, časť Pšurnovice	Žilina												175
20	Čabaj-Čápor, časť Čápor	Nitra									•	•		266
21	Cejkov	Trebišov	•											31
22	Cífer, časť Pác	Trnava		•				•	•		•	•	•	96, 142, 156
23	Čakajovce	Nitra									•			96, 230, 264
24	Čaklov	Vranov nad Topľou							•					47

pravek

* 6.-12. storočie ** 13.-16. storočie

Poradové číslo	Obec /lokalita/	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov: paleolit	neolit	eneolit	doba bronzová	doba halštatská	doba laténska	doba rímska	sťahovanie národov	stredovek: včasný*	stredovek: vrcholný a neskorý**	novovek	Príspevok posri na stranách
25	Častá	Bratislava-vidiek										•		112
26	Čermany	Topoľčany									•	•	•	267
27	Čičarovce	Trebišov			•									96
28	Dolný Peter	Komárno		•	•									226
29	Domanovce	Spišská Nová Ves				•			•		•			123
30	Dubnička	Topoľčany		•	•		•							27
31	Ducové	Trnava				•					•	•	•	97, 156
32	Gabčíkovo	Dunajská Streda									•			107
33	Granč-Petrovce	Spišská Nová Ves				•								123
34	Harichovce	Spišská Nová Ves							•			•		123
35	Hlohovec	Trnava				•					•	•	•	201
36	Holíč	Senica									•	•		97, 272
37	Hrabovčík	Svidník	?											47
38	Hrabušice	Spišská Nová Ves					•	•	•	•	•	•	•	255
39	Hraň	Trebišov		•		•		•	•	•	•			47, 97
40	Hraničná pri Hornáde, časť Kechnec	Košice-vidiek	•											32
41	Hrčeľ	Trebišov	•		•	•			•					32, 48
42	Hurbanovo	Komárno									•	•		227, 267
43	Hurbanovo, časť Bohatá	Komárno		•		•	•				•		•	156, 268
44	Hurbanovo, časť Holanovo	Komárno					•		•					227
45	Chľaba	Nové Zámky			•		•	•				•	•	22, 65, 97, 156, 264, 278
46	Choňkovce	Michalovce										•		49
47	Chotín	Komárno						•	•		•	•		98, 157, 227, 234, 264
48	Chrasť nad Hornádom	Spišská Nová Ves									•	•		49
49	Ilija	Žiar nad Hronom				•	•				•	•	•	98, 166
50	Ivanka pri Dunaji	Bratislava-vidiek					•	•	•					251

* 6.-12. storočie

** 13.-16. storočie

Poradové číslo	Obec /lokalita/	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov: paleolit	neolit	eneolit	doba bronzová	doba halštatská	doba laténska	doba rímska	doba sťahovania národov	stredovek včasný*	stredovek vrcholný a neskorý**	novovek	Príspevok poznámky na stranách
51	Iža	Komárno							•				•	71, 157
52	Jablonov	Spišská Nová Ves				•								124
53	Jasenovo	Martin					•	•			•	•		231
54	Jasov	Košice-vidiek	•	•		•	•	•	•			•	•	98, 193
55	Jatov	Nové Zámky										•		269
56	Kamenín	Nové Zámky			•				•	•	•			115, 187
57	Klčov	Spišská Nová Ves		•					•					124
58	Kľušov	Bardejov			•									50
59	Komárno	Komárno						•			•			86, 101, 227, 228
60	Komárno, časť Hadovce	Komárno									•	•		100, 274
61	Komjatice	Nové Zámky			•				•		•	•	•	101, 157, 269
62	Koňuš	Michalovce		?	?	•					•			51
63	Košice, časť Krásna nad Hornádom	Košice									•	•	•	225
64	Kováčová	Zvolen				•								170
65	Krásno nad Kysucou	Čadca			?						?			101, 259
66	Kysta	Trebišov	•	•		•					•			34, 52
67	Kysucké Nové Mesto	Čadca						?				•		101
68	Kysucké Nové Mesto, časť Oškerda	Čadca					•							260
69	Kysucké Nové Mesto, časť Radola	Čadca						?				•		260
70	Lesné	Michalovce									•	•		52
71	Letanovce	Spišská Nová Ves				•								124
72	Levoča	Spišská Nová Ves	•	•	•	•			•		•	•		124, 158, 265
73	Liptovská Sielnica, časť Liptovská Mara	Liptovský Mikuláš						•				•		102, 158, 212
74	Lopušné Pažite	Čadca						•	•					102, 259
75	Ludanice	Topoľčany									•	•		197
76	Maňa	Nové Zámky			•				•					140
77	Martin	Martin											•	158

* 6.-12. storočie ** 13.-16. storočie

Poradové číslo	Obec /lokalita/	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov											Príspevok posúva na stranách
						doba					storočí			
			paleolit	neolit	eneolit	bronzová	halštatská	laténska	rímska	sťahovania národov	všeobecný *	vrcholný a neskorý **	novovek	
78	Mliečno	Dunajská Streda										•		108
79	Moča	Komárno			•						•	•		81
80	Modrany	Komárno										•		102
81	Nedožery-Brezany, časť Nedožery	Prievidza									•			234
82	Nevidzany	Nitra									o	•		39
83	Nitra	Nitra									•		•	102, 120, 158
84	Nitra, časť Veľké Janíkovce	Nitra									•			118
85	Nitrianska Blatnica	Topoľčany			•		•				•	•		241, 265
86	Nitrianska Streda	Topoľčany		•	•									197
87	Nižná Myšľa	Košice-vidiek				•								102, 192, 265
88	Nižný Hrušov	Vranov nad Topľou		?		•						•		52
89	Nová Ves nad Žitavou	Nitra			•		•	•				•		162
90	Nové Zámky	Nové Zámky										•		269
91	Nový Ruskov, časť Malý Ruskov	Trebišov				•					•			53
92	Olcnava	Spišská Nová Ves												128
93	Podbranč	Senica										•	•	245
94	Podhradie	Topoľčany					•							102
95	Poltár	Lučenec										•		102
96	Poša	Vranov nad Topľou									•	•		53
97	Prašník	Trnava			•	•					•			190
98	Preseľany, časť Belince	Topoľčany				•					•	•		198
99	Preseľany, časť Kamanová	Topoľčany					•				•	•		198
100	Prešov	Prešov			?									54
101	Prešov, časť Šarišské Lúky	Prešov			•									54
102	Prša	Lučenec									•			159
103	Rad	Trebišov					•				•	?		159, 174
104	Radvaň nad Dunajom	Komárno									•	•		82
105	Radzovce	Lučenec				•						•		91

* 6.-12. storočie ** 13.-16. storočie

Poradové číslo	Obec /lokalita/	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov: paleolit	neolit	eneolit	doba bronzová	doba halštatská	doba laténska	doba rímska	sťahovania národov	stredovek včasný*	stredovek vrcholný a neskorý**	novovek	Príspevok pozri na stranách
106	Rajecké Teplice	Žilina						•	•					180
107	Rohovce	Dunajská Streda										•		109
108	Rozhanovce	Košice-vidiek		•	•	•			•		•	•	•	135, 196
109	Sečovce	Trebišov		?		•								54
110	Sirník	Trebišov	?	?	•	•			•		•			55
111	Sliač, časť Rybáre	Zvolen									•			171
112	Smižany	Spišská Nová Ves		•		•			•		•			128, 131
113	Solčany	Topoľčany				•	•	•			•			199
114	Spišská Nová Ves	Spišská Nová Ves				•						•	•	128
115	Spišské Podhradie	Spišská Nová Ves										•		276
116	Spišské Tomášovce	Spišská Nová Ves				•		•	•		•			42
117	Spišské Vlachy	Spišská Nová Ves		•										128
118	Spišský Štvrtok	Spišská Nová Ves				•								103
119	Strečno	Žilina					•	•			•	•	•	89, 103
120	Stupava	Bratislava-vidiek							•					161
121	Svidník	Svidník	?											55
122	Svinica	Košice-vidiek									•	•		84
123	Svodín	Nové Zámky		•	•		•							181
124	Šebastovce	Košice-vidiek					•				•			103
125	Špačince	Trnava					•							217
126	Teplička nad Váhom	Žilina						•						176
127	Trebišov	Trebišov						•	•		•			137
128	Trenčín	Trenčín							•		•	•	•	185
129	Trnava	Trnava		•	•	•		•	•					189
130	Varín	Žilina						•	•					103, 176, 263
131	Važec	Liptovský Mikuláš				•								191
132	Veľké Kosihy	Komárno									•			277
133	Veľké Ripňany	Topoľčany			•	•					•	•		203
134	Veľké Trakany	Trebišov									•			56
135	Veľké Zálužie	Nitra											•	159

* 6.-12. storočie ** 13.-16. storočie

Poradové číslo	Obec /lokalita/	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov											Príspevok posri na stranách
						doba					stre-dovek			
			paleolit	neolit	eneolit	bronzová	halštatská	laténska	rímska	sťahovania národov	včasný*	vrcholný a neskorý**	novovek	
136	Veľký Slavkov	Poprad	•					•						36
137	Veľký Šariš	Prešov		•	•	•			•			•	•	56, 159, 247
138	Viničné	Bratislava-vidiek										•		110
139	Výčapy-Opatovce, časť Ľudovítová	Nitra							•					199
140	Zádielske Dvorníky	Košice-vidiek			•	•					•			56, 103
141	Záhradné	Prešov							•		•			26, 57, 103
142	Zemianska Olča	Komárno									•	•		227
143	Zemplínska Nová Ves, časť Zemplínsky Klečenov	Trebišov		?							•	•		59
144	Zlaté Moravce, časť Žitavany	Nitra			•	•								38
145	Zlatná na Ostrove	Komárno				•								227
146	Zohor	Bratislava-vidiek			•	•		•	•		•			253
147	Žilina	Žilina				•								176
148	Žilina, časť Strážov	Žilina						?						104
149	Žilina, časť Závodie	Žilina				•			•					176
	neznáme nálezisko								•				•	159

* 6.-12. storočie

** 13.-16. storočie

ARCHEOZOOLOGICKÉ NÁLEZY Z BUČIAN, CHĽABY A ZÁHRADNÉHO

Cyril A m b r o s

Pri záchranných a systematických výskumoch Archeologického ústavu SAV v Nitre v roku 1978 sa získal okrem dokladov materiálnej kultúry i biologický materiál, z ktorého značnú časť tvoria kostrové zvyšky zvierat. V oddelení prírodných a technických vied boli tieto prírastky evidované a postupne sa spracúvajú. Niektoré menšie nálezové celky z výskumov v roku 1978 sa analyzovali a výsledky uvádzame v tejto správe:

B u č a n y, poloha Kopanice /okr. Trnava/

Vedúci výskumu P. Romsauer a J. Bujna. Pri záchrannom výskume sa odkryli sídliskové objekty z rôznych období /lengyelská kultúra, doba bronzová, halštatská a laténska, stredovek/ a hroby zo staršej doby laténskej. V laténskych hroboch sa ako súčasť inventára našli nasledujúce zvieracie zvyšky:

Hrob 5

Koza - ovca: poškodená ľavá polovica panvy, distálna časť pravej stehnovej kosti, ľavá holenná kosť, ľavá členková kosť, ľavé centrotarzále.

Hrob 6

Koza - ovca: telá 5 stavcov, 4 rebrá, pravá lopatka, časti pravej a ľavej polovice panvy, diafýza ľavej stehnovej kosti, diafýza ľavej holennej kosti, ľavá pätová kosť. Kosti sú z veľmi mladého jedinca.

Hrob 8

Koza - ovca: časť krížovej kosti /4 nezrastené stavce/.

Hrob 11

Koza - ovca: ľavá lopatka, ľavá ramenná kosť, ľavá vretenná a lakťová kosť, ľavá polovica panvy, ľavá stehnová kosť, ľavá holenná kosť, ľavá pätová kosť. Kosti sú z nedospelého jedinca.

Hrob 13

Kura domáca: pravá a ľavá stehnová kosť, pravá holenná kosť. Kosti sú z nedospelého jedinca.

Hrob 14

Koza - ovca: ľavá polovica panvy, ľavá členková kosť.

Hrob 18

Hovädzí dobytok: časť ľavej lopatky, rozseknutá na 3 kusy.

Zajac: zlomok čeľuste, pravá sánka, 2 hrudné stavce, 4 bedrové stavce, 4 rebrá, pravá a ľavá lopatka, pravá a ľavá ramenná kosť, pravá a ľavá vretenná kosť, ľavá lakťová kosť, ľavá polovica panvy, pravá a ľavá stehnová kosť, ľavá holenná kosť. Kosti sú z dospelého jedinca.

Hrob 19

Koza - ovca: ľavá ramenná kosť, ľavá vretenná kosť, ľavá lakťová kosť.

Kura domáca: pravá stehnová kosť, 2 diafýzy tarzometatarzov. Kosti sú z nedospelého jedinca.

Niekoľko zlomkov dlhých kostí hovädzieho dobytka, ktoré majú charakter jedálnych zvyškov zo sídliska.

Hrob 24

Koza - ovca: časť diafýzy vretennej kosti, ľavá stehnová kosť, ľavá holenná kosť. Kosti sú z dospelého jedinca.

Hrob 27

Koza - ovca: ľavá ramenná kosť, ľavá lakťová kosť, diafýza metakarpu /kosti z nedospelého jedinca/, 2 pravé metatarzy /z dospelých jedincov/.

Ďalšie zlomkovité kosti z hovädzieho dobytka, kozy, alebo ovce a ošípanej, ktoré majú charakter jedálnych zvyškov zo sídliska.

Tab. 1. Bučany /Kopanice/. Prehľad nálezov z laténskych hrobov

Hrob	Hovädzí dobytok	Koza - ovca	Zajac	Kura domáca
5		+		
6		+		
8		+		
11		+		
13				+
14		+		
18	+		+	
19		+		+
24		+		
27		+		
Spolu	1	8	1	2

C h ľ a b a, Dunaj - km 1709,4 /okr. Nové Zámky/

Vedúci výskumu J. Bujna. Pri tomto výskume v oblasti vodných diel na Dunaji sa odkryli sídliskové objekty z eneolitu /badenská kultúra/, doby halštatskej a laténskej. V siedmich sídliskových objektoch sa našli zvieracie kosti:

Objekt 2 /badenská kultúra/

Hovädzí dobytok: časť pravej sánky, dolný premolár, 2 dolné moláre, druhý prstný článok.

Koza - ovca: horný molár, zlomky ďalších molárov, distálna časť pravej ramennej kosti, časť diafýzy pravej ramennej kosti, časť diafýzy vretennej kosti.

Pes: poškodený epistrofeus.

Jeleň: 2 horné moláre, distálna časť pravej vretennej kosti, ľavé centrotarzále, časť prvého prstného článku, druhý prstný článok.

Srnec: časť pravej čeľuste s P^1-M^3.

Diviak: časť pravej spánkovej kosti.

Medveď: rezák, horný špiciak.

Bobor: časť ľavej sánky, 5 voľných stoličiek.

Lastúrniky: väčšie množstvo lastúr /4520 g.; Unionidae/.

Objekt 4 /doba laténska, B-C/

Hovädzí dobytok: zlomok čeľuste, časť pravej medzičeľuste, 2 horné moláre, 2 zlomky sánok, časť atlasu, časť hrudného stavca, časť bedrového stavca, distálna časť pravej ramennej kosti, proximálna časť ľavej vretennej kosti, distálna časť ľavej vretennej kosti, distálna juvenilná epifýza pravej vretennej kosti, karpálna kosť, distálna časť pravého metakarpu, zlomok diafýzy holennej kosti, časť proximálneho pravého metatarzu, proximálna časť ľavého metatarzu, pravá členková kosť, ľavá členková kosť, 2 pravé pätové kosti, ľavá pätová kosť, pravé centrotarzále, druhý prstný článok, 2 tretie prstné články.

Koza - ovca: časť pravej čeľuste s P^4-M^3, časť pravej sánky /M_2 neprerezaný/, ľavá sánka /M_2 neprerezaný/, časť pravej lopatky, časť diafýzy pravej vretennej kosti, zlomok proximálnej ľavej vretennej kosti, 2 diafýzy ľavých

vretenných kostí bez distál. juvenilných epifýz, distálna časť ľavej vretennej kosti, proximálna časť pravej lakťovej kosti, proximálny ľavý metakarpus, časť diafýzy pravej holennej kosti, časť diafýzy ľavej holennej kosti, distálna časť holennej kosti bez juvenil. epifýzy, proximálna časť ľavého metatarzu, distálna juvenilná epifýza metapódia.

Ošípaná: časť pravej jarmovej kosti, zlomok čeľuste, 2 časti ľavých lopatiek, distálna časť ľavej ramennej kosti, proximálna časť pravej vretennej kosti, proximálna časť ľavej vretennej kosti, časť metapódia, prvý prstný článok, druhý prstný článok.

Pes: ľavá jarmová kosť, časť ľavej čeľuste, proximálna časť pravej lakťovej kosti, distálna časť ľavej holennej kosti, ľavá pätová kosť.

Jeleň: distálna časť ľavej vretennej kosti.

Objekt 5 /doba halštatská/

Hovädzí dobytok: časť čelovej kosti s rohovým výbežkom.

Objekt 6 /doba halštatská/

Hovädzí dobytok: horný molár, distálna časť pravej vretennej kosti, karpálna kosť.

Objekt 7 /doba halštatská - doba laténska/

Hovädzí dobytok: horný molár, časť bedrového stavca, časť ľavej lopatky, druhý prstný článok /s exostózami/.

Koza - ovca: dolný tretí molár.

Ošípaná - diviak: časť pravej polovice panvy.

Lastúrniky: lastúra /Unionidae/.

Objekt 8 /doba halštatská/

Hovädzí dobytok: časť diafýzy ľavej vretennej kosti, zlomok distálnej pravej holennej kosti.

Jeleň: distálna časť pravej ramennej kosti, zlomok diafýzy ľavej vretennej kosti.

Objekt 9 /datovanie?/.

Jeleň: časť ľavej polovice panvy.

Tab. 2. Chľaba /Dunaj, km 1709,4/. Prehľad nálezov

Druh	Badenská kultúra	Doba halštatská	Doba laténska	Doba halštatská-doba laténska
Hovädzí dobytok /Bos taurus L./	5	6	32	4
Koza - ovca /Capra-Ovis/	5		19	1
Ošípaná /Sus scrofa dom./			13	
Sus sp.				1
Pes /Canis familiaris L./	1		5	
Jeleň /Cervus elaphus L./	6	2	2	
Srnec /Capreolus capreolus L./	1			
Diviak /Sus scrofa L./	1			
Medveď /Ursus arctos L./	2			
Bobor /Castor fiber L./	6			
Lastúrniky /Unionidae/	/4520 g./		2	1
Spolu	27	8	73	7

Bobor: diafýza ľavej holennej kosti.

Korytnačka /Emys orbicularis L./: časť panciera.

Objekt 10 /doba laténska/

Hovädzí dobytok: horný molár, zlomok molára, 2 zlomky lopatky, hlavica stehnovej kosti, pravá členková kosť.

Koza - ovca: časť pravej lopatky, distálna časť ľavej ramennej kosti /prepálená/, zlomok diafýzy metatarzu.

Ošípaná: zlomok čeľuste, zlomok pravej sánky /M_2 neprerezaný/, zlomok sánky.

Jeleň: ľavá členková kosť.

Lastúrniky: 2 lastúry /Unionidae/.

C h ľ a b a, Dunaj - km 1711 /okr. Nové Zámky/

Vedúci výskumu J. Zábojník. Neďaleko predchádzajúcej lokality, v oblasti vodných diel na Dunaji, sa uskutočnil ďalší záchranný výskum, pri ktorom sa odkrývali stredoveké objekty. V šiestich sa našli zvieracie kosti:

Objekt 1

Hovädzí dobytok: časť centrotarzále.

Ošípaná: zlomok distálnej časti pravej ramennej kosti.

Vtáky: časť prsnej kosti /juvenil./, distálna časť stehnovej kosti, pravý tibiotarzus, distálna časť tibiotarzu /juvenil./, niekoľko prepálených zlomkov vtáčích kostí.

Objekt 2

Hovädzí dobytok: zlomok čeľuste s molárom, dolný premolár /mliečny/, zlomok panvy, 2 zlomky diafýz metatarzov, časť prvého prstného článku, 2 druhé prstné články.

Ošípaná: horný rezák, dolný premolár /mliečny/, časť dolného špiciaka, časť ľavej lopatky, časť lýtkovej kosti.

Koza - ovca: 2 horné moláre, distálna časť pravej holennej kosti.

Vtáky: vretenná kosť.

Ulitníky: 1 ulita.

Lastúrniky: 5 lastúr /Unionidae/.

Objekt 3

Hovädzí dobytok: 2 horné moláre, časť pravej sánky, časť ľavej sánky, zlomok sánky, dolný molár, časť hrudného stavca, časť distálnej pravej ramennej kosti, pravý metakarpus /veľmi mladý jedinec/, časť diafýzy holennej kosti, pravý metatarzus, časť diafýzy pravého metatarzu, 2 prvé prstné články.

Koza - ovca: časť pravej čelovej kosti s rohovým výbežkom /ovca/, 2 horné moláre, časť pravej sánky /nedospelý jedinec/, časť pravej sánky /dospelý jedinec/, distálna časť ľavej ramennej kosti, časť pravej polovice panvy, proximálna časť ľavej holennej kosti, diafýza pravej holennej kosti /juvenil./, proximálna časť pravého metatarzu.

Ošípaná: 4 zlomky sánok, dolný špiciak, distálna časť pravej ramennej kosti, proximálna časť pravej ramennej kosti /juvenil./, časť distálnej vretennej kosti /juvenil./, časť diafýzy vretennej kosti, ľavá lakťová kosť /juvenil./, časť ľavej polovice panvy, časť diafýzy ľavej stehnovej kosti, časť diafýzy holennej kosti, pravá členková kosť.

Ošípaná - diviak: časť jarmovej kosti, pravá členková kosť.

Kôň: časť pravej lopatky.

Pes: zlomok sánky.

Jeleň: časť ľavej čeľuste /juvenil./, 2 horné premoláre, 9 horných molárov, 10 častí pravých sánok, 6 častí ľavých sánok, zlomok sánky, 2 dolné moláre, hrot parohu, časť atlasu, časť pravej lopatky, časť ľavej lopatky, distálna časť pravej ramennej kosti, proximálna časť ľavého metakarpu, distálna časť pravého metakarpu, časť proximálneho metakarpu, 2 proximálne časti pravých metatarzov, časť diafýzy pravého metatarzu, 2 distálne časti pravých metatarzov, zlomok diafýzy metatarzu, distálna časť metatarzu /juvenil./, ľavá pätová kosť, 3 prvé prstné články, druhý prstný článok.

Vtáky: poškodený tibiotarzus zatiaľ bližšie neurčeného druhu.

Ryby: Neúplný stavec.

Ulitníky: 25 ulít.

Lastúrniky: 47 lastúr a zlomok lastúr.

Objekt 4

Koza - ovca: horný molár.

Tab. 3. Chľaba /Dunaj, km 1711/. Prehľad nálezov zo stredovekých objektov

Druh	Počet kostí
Hovädzí dobytok /Bos taurus L./	32
Koza - ovca /Capra-Ovis/	19
Ošípaná /Sus scrofa L./	32
Sus. sp.	2
Kôň /Equus caballus L./	2
Pes /Canis familiaris L./	1
Jeleň /Cervus elaphus L./	53
Vtáky /Aves/	10
Ryby /Teleostei/	1
Ulitníky /Gastropoda/	26
Lastúrniky /Unionidae/	54
Spolu	232

Objekt 5

Kôň: vretenná zápästná kosť, zlomok lakťovej kosti.

Hovädzí dobytok: horný premolár, dolný molár, zlomok lopatky, časť pravej pätovej kosti, časť prvého prstného článku, tretí prstný článok.

Koza - ovca: horný premolár, horný molár, zlomok pravej sánky.

Ošípaná: časť pravej čeľuste, zlomok čeľuste, časť pravej sánky, distálna časť pravej ramennej kosti, distálna časť vretennej kosti, časť diafýzy stehnovej kosti, distálna časť holennej kosti /juvenil./, časť lýtkovej kosti, ľavý 4. metakarpus, periférne metapódium, prvý prstný článok.

Vtáky: časť prsnej kosti, ľavá lakťová kosť, tibiotarzus /juvenil./. Zatiaľ bližšie neurčené druhy.

Lastúrniky: 2 lastúry.

Objekt 7

Hovädzí dobytok: dolný mclár, časť pravej lopatky, zlomok diafýzy metakarpu.

Koza - ovca: časť diafýzy holennej kosti /juvenil./.

Ošípaná: dolný rezák, časť pravej lopatky.

Z á h r a d n é /okr. Prešov/

Vedúci výskumu V. Budinský-Krička. Záchranným výskumom na stavbe kultúrneho domu sa odkryli sídliskové objekty z doby rímskej a slovanské. V nich sa našlo množstvo zvieracích kostí, ktoré patrili nasledujúcim druhom:

Objekt a /doba rímska/

Hovädzí dobytok: časť rohového výbežku, veľký, ale pomerne ľahký. Pravdepodobne patril kastrátu.

Ošípaná: zlomok čeľuste, diafýza ľavej ramennej kosti.

Objekt 1 /slovanský/

Hovädzí dobytok: poškodená pravá lopatka, ľavá ramenná kosť bez prox. konca, proximálna časť pravej vretennej kosti, proximálna časť ľavej stehnovej kosti z veľmi silného jedinca /nie je vylúčený pratur/, pravý metatarzus bez dist. konca, diafýza metatarzu.

Koza - ovca: časť pravej polovice panvy.

Ošípaná: časť pravej lopatky.

Objekt 2 a 3

Malé množstvo drobných neurčiteľných zlomkov kostí.

ARCHÄOZOOLOGISCHE FUNDE AUS BUČANY, CHĽABA UND ZÁHRADNÉ. Bei den Ausgrabungen, die das Archäologische Institut der SAW zu Nitra im J. 1978 durchführte, gewann man auch eine beträchtliche Zahl von Tierknochen. Dieser Beitrag bringt die Analyse der Tierreste aus einigen kleineren Fundkomplexen.

In B u č a n y /Bez. Trnava/ wurden bei einer Rettungsgrabung latènezeitliche Skelettgräber entdeckt. Man fand in diesen Gräbern als Beigabe Schaf- und Ziegeknochen /in 8 Gräbern/ Rinder- /in einem Grab/, Feldhasen- /in einem Grab/ und Hühnerknochen /in 2 Gräbern/.

In C h ľ a b a /Bez. Nové Zámky/ hat man im Gebiet der Wasserwerkbauten an der Donau /im Kilometer 1709,4/ Siedlungsanlagen aus dem Äneolithikum /Badener Kultur/, aus der Hallstatt- und Latènezeit freigelegt. In sieben Objekten befanden sich auch Tierknochen, und zwar Knochen von Rind, Schaf oder Ziege, Hausschwein, Hund, Hirsch, Reh, Wildschwein, Bär und Biber. In der Grube der Badener Kultur fand man auch eine grössere Zahl von Muscheln /Unionidae/. Nur einige Kilometer von dieser Fundstelle entfernt /Kilometer 1711/ wurden frühmittelalterliche Siedlungsobjekte abgedeckt; in 6 Objekten befanden sich Tierknochen, die folgenden Tieren angehörten: Rind /32/, Schaf oder Ziege /19/, Hausschwein /32/, Wild- oder Hausschwein /2/, Pferd /2/, Hund /1/, Hirsch /53/, Vögel /10/, Fisch /1/, Schnecken /26/ und Muscheln /54/.

Bei Rettungsgrabung in der Gemeinde Z á h r a d n é /Bez. Prešov/ wurden römische und slawische Siedlungsobjekte gerettet. Eine verhältnismässig kleine Anzahl der in diesen Objekten gefundenen Tierreste stammte von Rind /7/, Schaf oder Ziege /1/ und Hausschwein /3/.

АРХЕОЗООЛОГИЧЕСКИЕ НАХОДКИ ИЗ СС. БУЧАНЫ, ХЛЯБА И ЗАГРАДНЕ. При исследованиях Археологического института САН в Нитре в 1978 г. было найдено также большое количество археозоологического материала. Анализ остатков животных из некоторых меньших объектов приведен в статье.

В с. Б у ч а н ы /рай. Трнава/ при охранных раскопках были обнаружены латенские погребения. В них были найдены составной частью погребального инвентаря кости козы или овцы /8 погребений/, крупного рогатого скота /1 погребение/, зайца /1 погребение/ и курицы /2 погребения/.

В с. Х л я б а /рай. Нове Замки/ в ареале постройки гидросооружений на Дунае, км 1709,4, были обнаружены объекты поселений периода энеолита /баденская культура/, гальштата и латена. В объектах были найдены кости крупного рогатого скота, козы или овцы, свиньи, собаки, оленя, косули, кабана, медведя и бобра. В объекте баденской культуры нашли бо́льшее количество раковин /Унионидае/.

Недалеко от этого местонахождения, км 1711, были обнаружены раннесредневековые объекты, в шести находились кости от крупного рогатого скота /32/, козы или овцы /19/, свиньи или кабана /2/, лошади /2/, собаки /1/, оленя /53/, птицы /10/, рыбы /1/, брюхоногих /26/, двустворчатых моллюсков /54/.

При охранных раскопках в с. З а г р а д н е /рай. Прешов/ были обнаружены селищные объекты римского и славянского периодов. Относительно небольшое количество в них найденных костей животных принадлежало крупному рогатому скоту /7/, козе или овце /1/ и свинье /3/.

REGIONÁLNY ARCHEOLOGICKÝ PRIESKUM OKOLIA BÁNOVIEC NAD BEBRAVOU

Gertrúda B a h e l k o v á

V dňoch 12.-18. 10. 1978 uskutočnilo Vlastivedné múzeum v Topoľčanoch v spolupráci s Archeologickým ústavom SAV v Nitre regionálny archeologický prieskum územia od obce Dubnička až po Bánovce nad Bebravou, včítane obcí Ľutov, Prusy a Horné Naštice /okr. Topoľčany/.

Terén je väčšinou kopcovitý, na severe prechádza do lesných pásov Strážovskej hornatiny a z juhu sem zasahujú výbežky Nitrianskej sprašovej pahorkatiny. Dôvodom archeologického prieskumu bola plánovaná výstavba rybníkov na riečke Dubničke, zhusťovanie siete kanalizácií a ďalšie budovanie Bánoviec nad Bebravou.

Prieskum zistil, že hornatejšie územia obcí Dubnička, Ľutov a Horné Naštice boli osídlené v stredoveku, prípadne až v novoveku. Od polohy Bažantnica v katastri obce Dubnička sa začína súvislý pás pravekého osídlenia, ktorý sa tiahne až k Bánovciam nad Bebravou.

Do príspevku sme vybrali iba niektoré lokality, na ktorých sa našiel materiál charakteristický na datovanie.

D u b n i č k a

1. Húštiny

Lokalita je situovaná na miernej vyvýšenine, ktorá sa na SZ strane zvažuje k riečke Dubničke. Z početného atypického črepového materiálu si zasluhuje

pozornosť fragment z tela tmavosivej nádoby s leštenym povrchom a s vypuklinou ohraničenou žliabkom. Materiál je typický pre lužickú kultúru /obr. 1: 1/.

2. Dubnické diely

Mierna vyvýšenina so sklonom k riečke Dubničke. Nálezy - dva trecie kamene, rohovcová čepieľka, zvieracie kosti a črepy - zaraďujeme do lengyelského kultúrneho okruhu.

3. Bažantnica

Mierna vyvýšenina na SZ so sklonom terénu k riečke Dubničke. Zaujímavý je zlomok malej pieskovcovej sekerky, aké sa pravdepodobne používali ako brúsik /Novotný 1962; obr. 24: 2/. Črepový materiál je väčšinou nevýrazný, okrem fragmentu tela tehlovočervenej nádoby s uškom; hrany črepu sú zaoblené. V štiepanej industrii prevláda materiál sivohnedej farby /obr. 1: 2-6/.

B á n o v c e n a d B e b r a v o u

1. Za učilišťom Tatra

Zber sa robil na miernej vyvýšenine. Prevláda črepový materiál, predovšetkým rôzne druhy okrajov z laténskych nádob hnedej a tmavosivej farby /obr. 1: 7-11/.

2. Za rezervoárom

Lokalita s nadmorskou výškou 260 m a s 30 m rozdielom od úrovne sídliska Sever. Na severozápadnej strane sa terén mierne zvažuje k riečke Dubničke a na juhovýchodnej k riečke Radiši. Presná rozloha lokality sa zatiaľ nezistila. Prieskum a záchranný výskum sa robil približne na ploche 100 x 100 m.

Južná časť lokality je veľmi narušená stavbou vodnej nádrže. Vybagrovanú zeminu odvážali do vzdialenejších vyhĺbenín, kde robili zbery I. Tekula a J. Ďurmek. Výber nálezov zo zberov je na obr. 2-5. Početné sú fragmenty nádob svetlohnedej, tmavosivej až čiernej farby, niekedy s tehlovočervenými výčnelkami, vyrobených z hrubozrnného materiálu s prímesou drobných kamienkov, zle vypálených. Zastúpené sú i fragmenty nádob so zaoblenými stenami a s výčnelkami alebo uškami, ktoré sa druhotne používali ako závažia alebo hladidlá na keramiku /obr. 2: 6; obr. 3: 1, 7/. Stopy výzdoby sú iba na jednom výčnelku /červené farbivo/.

Početná je i hladená kamenná industria, v ktorej prevládajú ploché kamenné sekerky a dlátka s rozmermi 3-10 cm. Podľa triedenia J. Lichardusa /1960, s. 842-859/ patria k typom 5 a 6 /obr. 4: 1-4, 6-11/. Zaujímavý je fragment hladeného nástroja s naznačenou stredovou ryhou /obr. 4: 5/.

V štiepanej industrii prevláda sivý materiál pravdepodobne z poľských zdrojov. Zastúpené sú nástroje, jadrá i odpadový materiál /obr. 4: 12-17/.

V rámci záchranných prác sme na lokalite vyhĺbili dve zisťovacie sondy. Sonda 1 /5 x 2 m/ bola umiestnená na juhovýchodnej strane vybagrovanej časti. V hĺbke 20 cm pod úrovňou terénu sa črtala kultúrna vrstva s množstvom mazanice, fragmentov nádob a štiepanej industrie /obr. 5: 1-13/. Kultúrna vrstva dosahovala hrúbku 20-30 cm. V sonde 2 sa v profile vybagrovanej jamy črtala hrubá vrstva mazanice. Pravdepodobne šlo o obytný objekt s početnými nálezmi /obr. 6: 6-17/.

V severnej časti vybagrovanej jamy sme zachytili kultúrnu jamu /objekt?/ s hĺbkou 30-40 cm pod tmavosivou ornicou. Výplň tvorili veľké kusy mazanice, črepy a štiepaná industria /obr. 5: 14-22; obr. 6: 1-11/.

K nálezom z lokality patria i zlomky trecích kameňov, ktoré dokladajú, že tu ide o sídlisko. Materiál patrí do lengyelského kultúrneho okruhu, podľa datovania J. Pavúka /1965, s. 27-50/ do Lengyelu II, ktorý je zastúpený na lokalitách Pečeňady, Nitriansky Hrádok, Veľké Hoste.

L i t e r a t ú r a

LICHARDUS, J. 1960: Kamenné nástroje na Slovensku a ich hlavné typy. Archeologické rozhledy, 12, s. 842-859.

LICHARDUS, J. 1961: Neolitické osídlenie Veľkých Hostí. In: Študijné zvesti AÚ SAV. 6. Nitra, s. 41-50.

LICHARDUS, J. - ŠIŠKA, S. 1970: Záchranný výskum vo Svodíne r. 1966. Slovenská archeológia, 18, s. 311-341.

LICHARDUS, J. - VLADÁR, J. 1970: Neskorolengyelské sídliskové nálezy z Nitry. Slovenská archeológia, 18, s. 373-413.

NOVOTNÝ, B. 1958: Slovensko v mladšej dobe kamennej. Bratislava, s. 25-30.

NOVOTNÝ, B. 1962: Lužianska skupina a počiatky maľovanej keramiky na Slovensku. Bratislava.

PAVÚK, J. 1965: Nové nálezy lengyelskej kultúry zo Slovenska. Slovenská archeológia, 13, s. 27-50.

REGIONALE ARCHÄOLOGISCHE BEGEHUNG DER UMGEBUNG VON BÁNOVCE NAD BEBRAVOU. Das Heimatkundliche Museum zu Topoľčany verwirklichte in Zusammenarbeit mit dem Archäologischen Institut der SAW zu Nitra eine regionale archäologische Begehung des gefährdeten umliegenden Gebietes von Bánovce nad Bebravou /Bez. Topoľčany/. Das hügelige Gelände geht im Norden in den Waldstreifen des Hügellandes Strážovská hornatina über und im Süden reichen die Ausläufer des Nitraer Lösshügellandes hierher. Bei der Begehung wurde festgestellt, dass die gebirgigeren Gebiete im Mittelalter bzw. erst in der Neuzeit besiedelt wurden. Die urzeitliche Besiedlung beginnt in der Flur Bažantnica im Gemeindekataster von Dubnička und setzt bis zu Bánovce nad Bebravou fort.

Auswahl von Fundstellen:

D u b n i č k a. Flur Húštiny: Sanfte Anhöhe. Scherben der Lausitzer Kultur /Abb. 1: 1/. Flur Dubnické diely: Leichte Anhöhe mit der Neigung des Hanges zum kleinen Fluss Dubnička. Zwei Reibesteine, eine Hornsteinklinge, Tierknochen und Scherben des Lengyel-Kulturkreises. Flur Bažantnica: Sanfte Anhöhe mit der Neigung des Hanges zum Fluss Dubnička. Fragment eines Sandsteinbeiles und Scherben; Lengyel-Kultur /Abb. 1: 2-6/.

B á n o v c e n a d B e b r a v o u. Flur Za učilišťom Tatra: Sanfte Anhöhe. Es überwiegt Scherbenmaterial, vor allem verschiedene Arten von latènezeitlichen Gefässrändern /Abb. 1: 7-11/. Flur Za rezervoárom: Anhöhe mit 260 m Überseehöhe und 30 m Niveauunterschied von der Siedlung Sever. Im NW senkt sich das Gelände sanft zum Fluss Dubnička und im SO zum Fluss Radiša. Die Begehung und die Rettungsgrabung wurde ungefähr auf einer 100 x 100 m Fläche durchgeführt. Der südliche Teil vom Bau des Wasserbassins gestört. Eine Fundauswahl auf Abb. 2-5. Scherben von hellbrauner, dunkelgrauer bis schwarzer Farbe, manchmal mit ziegelroten Buckeln.

Grobkörniges Material mit Zusatz kleiner Steine, schlechte Brennung. Henkelfragmente mit gerundeten Kanten wurden wahrscheinlich sekundär als Gewichte oder Glätter verwendet /Abb. 2: 6; Abb. 3: 1, 7/. Verzierungsspuren befinden sich nur auf einem Buckel /roter Farbstoff/. In der geglätteten Steinindustrie überwiegen die Typen 5 und 6 /Lichardus 1960, S. 842-859, Abb. 4: 1-4, 5-11/. In der Spaltindustrie ist vor allem graues Material vertreten /Abb. 4: 12-17/. Die Kulturschicht skizzierte sich in 20 cm Tiefe unter dem Terrainniveau und war 20-30 cm stark. Sie war reich an Scherben, Hüttenlehm und Spaltindustrie /Abb. 5: 1-13; Abb. 6: 6-17/. Ähnlich war die Situation auch im Objekt im nördlichen Profil der Grube /Abb. 5: 14-22; Abb. 6: 1-11/. Zu den Funden aus dieser Lokalität gehören auch Reibesteine, welche beweisen, dass es sich um eine Siedlung handelt. Die Funde gehören in die Stufe Lengyel II /Pavúk 1965, S. 27-50/.

РЕГИОНАЛЬНЫЕ АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ ПОИСКИ ОКРЕСТНОСТИ Г. БАНОВЦЕ НАД БЕБРАВОУ. Краеведческий музей в г. Топольчаны осуществил в сотрудничестве с Институтом археологии САН в Нитре региональные археологические поиски находящейся в опасности территории окрестности г. Бановце над Бебравоу /район Топольчаны/. Холмистая местность переходит в лесистые полосы Стражского погорья и на юге сюда затрагивают выступы Нитранской лессовой холмистой местности. Поиски показали, что более гористые территории были заселены в средневековье, или даже лишь в новое время. Первобытное заселение начинается с урочища Бажантница в кадастре с. Дубничка и продолжает вплоть до г. Бановце над Бебравоу.

Отбор местонахождений:

Д у б н и ч к а. Урочище Гуштины - отлогая возвышенность. Фрагменты лужицкой культуры /рис. 18:1/. Урочище Дубницке дьелы - отлогая возвышенность с углом склона к речке Дубничке. Два растиральных камня, лезвие из роговика, звериные кости, обломки; лендельский культурный округ. Урочище Бажантница - отлогая возвышенность с углом склона к речке Дубничке. Фрагмент топорика из песчаника и обломки лендельской культуры /рис. 1: 2-6/.

Б а н о в ц е н а д Б е б р а в о у. Урочище За училищем Татра - отлогая возвышенность. Преобладает осколочный материал, прежде всего с разновидными краями из латенских сосудов /рис. 1: 7-11/. Урочище За резервоаром:Местонахождение с высотой над уровнем моря 260 м и с разницой 30 м от уровня селища Север. На СЗ с углом склона к речке Дубничке и на ЮВ с углом склона к речке Радиша. Поиски и охранные исследования приблизительно на площади 100 х 100 м. Южная часть нарушена стройкой водохранилища. Отбор находок на рис. 2-5. Фрагменты светло-коричневого, темно-серого и черного цветов, иногда с кирпично-красными выступами. Материал крупнозернистый с примесью мелких камешков, обжиг плохой. Фрагменты ручек с закругленной поверхностью, вероятно вторично служили гирей или гладильниками /рис. 2: 6; рис. 3: 1, 7/. Следы украшения находятся лишь на южном выступе /красная краска/. В лощеных каменных орудиях преобладают типы 5 и 6 /Lichardus 1960,с. 842-859, рис. 4: 1-4, 5-11/. В колотых орудиях представлен прежде всего серый материал /рис. 4: 12-17/. Культурный слой толщиной 20-30 см был на глубине 20 см под уровнем поля. Богат фрагментами, глиной и колотыми каменными орудиями /рис. 5: 1-13; рис. 6: 6-17/. Похожая ситуация была также

в объекте северного профиля ямы /рис. 5: 14-22; рис. 6: 1-11/. К находкам этого местонахождения относятся также растиральные камни являющиеся доказательством того, что это селище. Находки относятся к Ленделю II /Pavúk 1965, c. 27-50/.

NOVÉ PALEOLITICKÉ NÁLEZY Z PRIESKUMOV NA VÝCHODNOM SLOVENSKU

Ladislav B á n e s z

Archeologický ústav SAV uskutočnil aj v roku 1978 systematický terénny prieskum v oblastiach východného Slovenska sústavne ohrozených výstavbou a na známych lokalitách, z ktorých sa každoročne po orbách získavajú nálezy:

C e j k o v /okr. Trebišov/

Mladopaleolitická lokalita Cejkov I, známa od roku 1932 zásluhou Š. Jansáka a neskôr výskumov Archeologického ústavu SAV, je i v posledných rokoch predmetom prieskumov a zberov. Niet divu, veď aj najvýznamnejší nález svedčiaci o neskoropaleolitickom osídlení východného Slovenska - cejkovský idol - sa našiel na povrchu v sprievode početnej obsidiánovej a pazúrikovej industrie.

Zber v roku 1978 nadviazal na tradičné zbery po orbách, keď sa vždy podarilo získať nálezy. Obohatil doteraz známy materiál o nasledujúce exempláre štiepanej kamennej industrie: dvojité klinové rydlo na zlomenej, málo patinovanej rohovcovej čepeli, 30 x 19 x 7 mm /obr. 7: 6/; terminálna časť tenkej hrotitej pravidelnej obsidiánovej čepele /obr. 7: 7/; terminálna časť širokej pazúrikovej čepele s pravidelnými hranami /obr. 7: 8/; útla pravidelná čepeľ z hnedožltého jaspisu s odlomeným koncom /obr. 7: 9/; krátka hrotitá obsidiánová čepieľka, 31 x 10 x 3 mm /obr. 7: 10/; hrotitý čepeľovitý ústep z patinovaného rohovca, 49 x 27 x 14 mm /obr. 7: 11/; masívny široký hrotitý čepeľovitý ústep trojuholníkového prierezu, z boku otlčeného obsidiánového jadra so súvislou retušou na pravej hrane, 110 x 50 x 22 mm /obr. 7: 12/; dvojnásobné viacúderové obsidiánové klinové bočné rydlo s poškodenými pracovnými hranami a novším pseudovrubom /od pluhu/, 68 x 26 x 5 mm /obr. 7: 13/. Ďalšie nálezy: stredná časť širokej obsidiánovej čepele, terminálna časť hnedej rádiolaritovej čepele, 6 obsidiánových odštepov, podlhovastý odštep z liparitu a rozpoltený kremeňový obliak s negatívmi širších ústepov, 117 x 104 x 36 mm, ktorý predstavuje jednak zvyšok odbíjača, jednak kremeňového jadra na získavanie ústepov.

Vzhľadom na predchádzajúce skúsenosti, podľa ktorých povrchové nálezy v oráčine pochádzali z najmladšej gravettskej vrstvy v najmladšej spraši, sa možno domnievať, že kamenná industria bola orbou premiestnená z vrcholovej časti kopca, kde sa zachovali iba najmladšie spraše. Podľa tohto predpokladu možno hovoriť o nálezoch z mladšieho gravettienu. Aj pri hodnotení z typologickej stránky sa táto domnienka potvrdzuje.

Okrem zberov na lokalite Cejkov I sa v r. 1978 získalo z povrchu oráčiny na blízkej paleolitickej stanici Cejkov III, medzi vyvýšeninou Tokajhegy a hradskou zo Zemplínskeho Jastrabia do Cejkova, 15 kusov obsidiánovej industrie. Okrem odštepkov a dvojpodstavcového plochého jadra s negatívmi krátkych ústepov to boli zlomky obsidiánových čepelí /obr. 7: 14-15/ a čepeľovité odštepy. Patria zrejme do toho istého horizontu ako nálezy z lokality Cejkov I.

H r a n i č n á p r i H o r n á d e, časť K e c h n e c /okr. Košice-vidiek/

Každoročné prieskumy obohacujú základný nálezový fond z polohy Csipkés-domb, kde vzhľadom na skutočnosť, že ide o najbohatšie nálezisko aurignacienu v Karpatskej kostline, bude nutný systematický výskum. Dôležitosť tohto náleziska zo začiatku mladšieho paleolitu potvrdzujú aj nálezy obojstranne plošne opracovaných listovitých hrotov, ktoré môžu v značnej miere obohatiť vedomosti nielen o náplni materiálnej kultúry stredných fáz aurignacienu, ale aj o vzťahu aurignacienu k szeletienu.

Pretože sa venuje každý rok patričná pozornosť zachraňovaniu nálezov, ktoré sú vyorávané, k základnému fondu pribúdajú neustále nové exempláre. Aj prieskumom v roku 1978, uskutočneným L. Olexom, Š. Špiakom a autorom, sa získalo vyše 100 nálezov aurignackej kamennej štiepanej industrie /obr. 8/. Medzi nástrojmi sú zlomky čepeľových škrabadiel, úštepové škrabadlo, kýlovité škrabadlo, ako aj nálezy s plošnou retušou /obr. 8: 7, 9/. Z nich si zasluhuje pozornosť hlavne stredná časť obojstranne dostredivo plošne retušovaného listovitého hrotu z rohovca výrazne patinovaného do biela. Ďalším artefaktom s plošnou retušou je hnedý rádiolaritový obliak, na jednej strane s hrubšou plochou dostredivou retušou.

Vzhľadom na častý výskyt plošne opracovaných artefaktov v aurignackom prostredí, najmä v stredných a mladších fázach vývoja tohto osídlenia, sa vynára otázka, či nie sú súčasťou aurignackej kamennej industrie v Karpatskej kotline a širšom okolí /najmä Morava/, čiže na území hlavného rozšírenia szeletienu. Tomuto predpokladu nasvedčuje skutočnosť, že takmer na všetkých aurignackých staniciach nachádzame podobné szeletské exempláre a tiež to, že sa vyrábali z rovnakých surovín ako v aurignacienne.

Pretože v prípade kechneckých listových hrotov ide o povrchové nálezy, bude potrebné overiť túto okolnosť terénnym výskumom, ktorý by mohol potvrdiť súbežný výskyt plošne opracovaných nástrojov s typickým aurignackým inventárom v kultúrnej vrstve, prípadne v sídliskových objektoch.

H r č e ľ /okr. Trebišov/

Na známej mladopaleolitickej a eneolitickej lokalite v katastri obce získal V. Budinský-Krička z povrchu oráčiny vyše sto nálezov štiepanej kamennej industrie /obr. 9: 1-14/.

Nálezisko je na pravej strane prítoku potoka Hlmec, v sedlovitej priehlbine medzi kopcom Baňa a kameňolomom. Okolie Hrčeľa je známe už zo staršej archeologickej literatúry, ktorá uvádza nálezy bukovohorskej kultúry, kanelovanej keramiky, nálezy z doby halštatskej, laténskej, slovanskej i zo stredoveku /Bánesz - Šiška 1963, s. 269-277/.

Paleolitické a eneolitické nálezy V. Budinského-Kričku z roku 1978 pochádzajú z miesta, kde sa našli v roku 1961 gravettské a tiszapolgárske pamiatky. Z mladopaleolitických nálezov z tohto prieskumu pochádzajú tieto gravettské artefakty: 1. Škrabadlo na oválnom úštepe z hnedého rádiolaritu, s vrubovitou pracovnou hranou, 44 x 37 x 11 mm. 2. Bazálna časť pravidelnej rohovcovej čepele prepálenej do hnedosiva. 3. Terminálna časť hrotitej rohovcovej čepele s prirodzeným bokom na ľavej strane. 4. Krátka rohovcová čepeľ, 38 x 19 x 5 mm.

5. Bazálna časť pravidelnej rohovcovej čepele s jemnou patinou. 6. Hrotitý odštep s výrazným úderovým hrbom z mierne patinovaného rohovca s prirodzeným bokom, 50 x 32 x 10 mm. Čepeľovitý odštep z boku rohovcového jadra s bielou patinou. 8. Terminálna časť rohovcovej čepele s prirodzeným bokom na ľavej hrane. 9. Terminálna časť nepravidelnej rohovcovej čepele. 10. Bazálna časť nepravidelnej rohovcovej čepele. 11. Krátky rohovcový čepeľovitý úštep, 21 x 15 x 5 mm. 12. Bazálna časť nepravidelnej rohovcovej čepele. 13. Krátky, široký rohovcový čepeľovitý úštep, jemne patinovaný, 28 x 23 x 5 mm. 14. Stredná časť tenkej, pravidelnej rohovcovej čepele s tenkou patinou. 15. Odštep z hlavice pazúrikového hranolovitého jadra. 16-17. Rohovcové odštepky. 18. Terminálna časť tenkej rohovcovej málo patinovanej pravidelnej čepele. 19-20. Tenké, malé rohovcové úštepy. 21. Hrotitý čepeľovitý úštep zo sivého kremenca, 36 x 17 x 5 mm. 22. Bazálna časť pravidelnej hrubo patinovanej obsidiánovej čepele s jemne retušovanou pravou hranou. 23. Klinové rydlo na zlomenej obsidiánovej čepeli, 24 x 15 x 5 mm. 24. Krátka čepeľ z matného obsidiánu s miestnou úžitkovou retušou na pravej hrane, 30 x 14 x 6 mm. 25. Oválny matný obsidiánový čepeľovitý úštep s oblúkovite retušovanou ľavou hranou, 42 x 30 x 11 mm. 26. Krátke obsidiánové jednopodstavové čepeľové jadro s matnou patinou a čiastočne zachovanou kôrou pôvodnej hluzy, 37 x 31 x 15 mm. 27-32. Hrubo patinované podlhovasté obsidiánové hluzy, priemerné rozmery 45 x 25 x 25 mm. 33. Odštep z vrcholu obsidiánovej hluzy. 34. Podlhovastá obsidiánová hluza s matnou patinou, 46 x 25 x 13 mm. 35. Odštep z obsidiánovej hluzy s kôrou. 36-37. Zvyšky obsidiánových jadier s čiastočne zachovanou povrchovou kôrou.

Obsidiánové i rohovcové artefakty majú pomerne tenkú patinu. V surovine mierne prevládajú obsidiány nad rohovcami. Z ostatnej suroviny vystupuje ešte rádiolarit, pazúrik a sivý kremenec. Výskyt obsidiánových hluziek prezrádza azda miestnu výrobu industrie z kamenných surovín z východoslovenských zdrojov. Prepálený kamenný artefakt nasvedčuje používaniu ohňa. Charakter čepelí pravidelných tvarov, spolu s nálezmi z predchádzajúcich prieskumov, a menší stupeň patinácie naznačujú príslušnosť opísanej industrie k mladogravettskému kultúrnemu okruhu.

Eneolitickú kamennú industriu zastupujú okrem obsidiánov tmavosivé a hnedasté rohovce. Zo 70 nálezov eneolitickej štiepanej kamennej industrie bolo 50 menších obsidiánových odštepkov. Malé obsidiánové ihlancovité a hranolovité jadro s negatívmi drobných čepieľok patria k typickým jadrám z mladšej doby kamennej, dokumentujúcim výrobu útlych čepieľok. Najvýraznejšími obsidiánovými nástrojmi bol zlomok čepeľového škrabadla s oblúkovitou hlavicou, umiestnenou na báze čepele, a krátke obsidiánové škrabadlo s poloblúkovitou širokou hlavicou, ako aj 2 zlomky pravidelných čepelí /obr. 9: 10-14/.

Z desiatich rohovcových predmetov si zasluhuje pozornosť krátke škrabadlo s rovným čelom s protiľahlými laterálnymi vrubmi pri báze, ďalej pravidelná útla čepeľ s odlomenou terminálnou časťou a najmä šipka v podobe krátkeho širokého čepeľovitého úštepu so šikmo retušovanou pravou hranou a strmšie šikmo retušovanou ľavou hranou, ktoré sa v terminálnej časti zbiehajú do hrotu. Ostatné rohovcové nálezy predstavujú hlavne čepeľovité úštepy a zlomky čepelí.

Vzhľadom na to, že na sídlisku v Hrčeli sa vyskytovali v predchádzajúcich zberoch aj črepy tiszapolgárskej keramiky, možno sa domnievať, že štiepané eneolitické kamenné artefakty patria k tejto kultúre.

L i t e r a t ú r a

BÁNESZ, L. - ŠIŠKA, S., 1963: Archeologický prieskum na paleolitickej stanici pri Hrčeli. Archeologické rozhledy, 15, s. 269-277.

K y s t a /okr. Trebišov/

V známej polohe Kysta I, na rozhraní obcí Kysta a Hrčeľ, 100 m južne od hradskej, našiel autor príspevku 9 ks kamennej štiepanej industrie. Nálezy z tejto polohy predstavujú: hrotitý široký čepeľovitý úštep z hnedého rádiolaritu, 71 x 36 x 8 mm; široké rohovcové čepeľové škrabadlo s poškodeným čelom a odlomenou bázou; stredná a bazálna časť rádiolaritovej čepele; bazálna časť drobnej rádiolaritovej čepele; tenko patinované nepravidelné rohovcové jadro, 45 x 32 x 25 mm; široký obsidiánový úštep s dlátovitou retušou na spodnej strane a čiastočne zachovanou pôvodnou povrchovou kôrou, 44 x 34 x 12 mm; hnedá rádiolaritová čepeľ so šikmo retušovanou bázou z úštepovej strany, 48 x 18 x 6 mm. /Obr. 9: 15-22/.

Týmto exemplárom sú blízke aj nálezy zozbierané V. Budinským-Kričkom v polohe Polianka-Ortáš, južne od kóty 148,7, ktoré boli vyrobené z rádiolaritov, rohovca a obsidiánov. Našli sa hneď na povrchu oráčiny a predstavujú tieto artefakty: vejárovité škrabadlo z hnedého rádiolaritu s odlomenou pravou hranou, 39 x 29 x 11 mm; hrotitý čepeľovitý úštep z hnedého rádiolatitu, 52 x 18 x 6 mm; terminálna časť hrotitej hnedozelenej rádiolaritovej čepele; zvyšok hranolovitého jadra z tmavohnedého rádiolaritu, 40 x 26 x 22 mm; 2 odštepy z hnedého rádiolaritu; odštep z boku hnedého rádiolaritového hranolovitého jadra, 28 x 18 x 8 mm; trojboký masívny čepeľovitý úštep z hnedého rádiolaritu, 72 x 24 x 21 mm; pravidelné dvojzákladňové hranolovité jadro s negatívmi útlych čepieľok zo zeleného rádiolaritu, 48 x 31 x 24 mm; hrotitý čepeľovitý úštep zo zeleného rádiolaritu, 46 x 28 x 7 mm; rohovcová rydlová trieska; 4 pazúrikové čepeľovité úštepy; plochý úštep z boku pazúrikového jadra, 38 x 38 x 8 mm; dva prepálené rohovcové úštepy; obsidiánový úštepok; klinové rydlo na zlomenej obsidiánovej čepeli, 25 x 18 x 6 mm; bazálna časť obsidiánovej čepele s retušovanými hranami; stredná časť nepravidelnej obsidiánovej čepele; obsidiánový úštep s povrchovou kôrou; stredná časť trojbokej obsidiánovej čepele z boku otlčeného jadra; stredná časť obsidiánovej čepele; tri drobné obsidiánové odštepky a jednozákladňové obsidiánové hranolovité jadro s pôvodnou kôrou na jednej strane, 86 x 42 x 30 mm.

Štiepaná kamenná industria z obidvoch polôh v Kyste je výrazne neskoropaleolitická. Vzhľadom na charakter čepelí a typických neskoropaleolitických hranolovitých jadier ju možno zaradiť najpravdepodobnejšie od gravettienu. V prostredí neskoropaleolitického vývoja východného Slovenska sa prvý raz stretávame s čepeľou so šikmo retušovanou bázou, ktorá azda orientuje industriu k neskoršej fáze gravettienu s obsidiánovou industriou.

NEUE PALÄOLITHISCHE FUNDE AUS GELÄNDEBEGEHUNGEN IN DER OSTSLOWAKEI. Im Rahmen der systematischen Geländebegehung in der Ostslowakei wurden im J. 1978 folgende Fundstellen verfolgt:

C e j k o v /Bez. Trebišov/. Aus der durch Obsidianindustrie und ein paläolithisches Idol bekannten paläolithischen Fundstelle Cejkov I gewann man 18 Stück junggravettezeitliche Spaltindustrie /Abb. 7: 6-13/. Ausser Absplissen und Abschlägen fand sich hier ein Eckstichel aus Hornstein, ein Obsidianwinkelstichel, eine Spitze mit Endretusche und Klingen. Ähnliche Funde /15 Stück/ wurden auch auf der nahen Fundstelle Cejkov III gefunden. /Abb. 7: 14-15/.

H r a n i č n á p r i H o r n á d e - K e c h n e c /Bez. Košice/. Auf der bekannten paläolithischen Station Kechnec I /heute Gemeinde Hraničná pri Hornáde-Kechnec/ fand man im J. 1978 110 Stück Spaltindustrie, davon Fragmente von Klingenkratzern, einen Kratzer an Abschlag, einen Kielkratzer, Klingen mit Endretusche sowie Funde mit flacher Endretusche /Abb. 8/. In Anbetracht des häufigen Vorkommens der flächenmässig bearbeiteten Artefakte im Aurignac-Milieu, vor allem in den mittleren und jüngeren Phasen der Aurignac-Besiedlung drängt sich die Frage auf, ob diese Artefakte nicht einen Bestandteil der Steinindustrie des Aurignaciens im Gebiet des Karpatenbeckens und der breiteren Umgebung /vor allem Mähren/, d. h. auf dem Hauptverbreitungsgebiet des Szeletiens bilden. Dafür spricht der Umstand, dass auf fast allen Aurignac-Stationen des genannten Gebietes ähnliche Szeletien-Funde vorkommen, die aus demselben Steinrohstoff hergestellt wurden, der auch im Aurignacien verwendet wurde.

H r č e ľ /Bez. Trebišov/. Man gewann hier 107 Stück Spaltindustrie, davon gehören 37 in die jüngere Phase des Gravettiens /Kratzer an Abschlag, Eckstichel, Klingen und ihre Fragmente, Kernstücke, Abschläge und Absplisse, Obsidianrohstoff/. Die paläolithischen Werkzeuge waren aus Obsidian, Radiolarit und Hornstein hergestellt; die äneolithischen Funde bestehen aus kleinen Kernstücken mit Negativen von schmalen Klingen, Kratzern, Klingen und Abschlägen. Als Rohstoff diente dunkelgrauer und brauner Hornstein und vor allem Obsidian. Sie gehören in den Bereich der Tiszapolgár-Kultur. Alle Funde stammen aus der Oberflächenlese /Abb. 9 oben Paläolithikum, in der Mitte Äneolithikum/.

K y s t a /Bez. Trebišov/. In der Flur Kysta I fand man bei einer Geländebegehung im J. 1978 neun Funde von Spaltindustrie /Abb. 9: 15-22/, die ähnlich wie die Funde aus der Flur Polianka-Ortáš in das Gravettien gehören.

ПОСЛЕДНИЕ ПАЛЕОЛИТИЧЕСКИЕ НАХОДКИ ИЗ РАЗВЕДОК В ВОСТОЧНОЙ СЛОВАКИИ. В рамках систематических разведок 1978 г. в Восточной Словакии были прослежены следующие местонахождения:

Ц е й к о в /рай. Требишов/

Из палеолитического местонахождения Цейков I, известного, главным образом, индустрией из обсидиана и находкой палеолитического идола были добыты 18 штук верхнеграветтской каменной колотой индустрии /рис. 7: 6-13/. Кроме отщепов и сколов были здесь также клиновидный резец боковой из об-

сидиана, с ретушью, клиновидный резец на изломанной пластине из роговика и пластины. Подобные находки (15 штук) были найдены также в близком местонахождении Цейков III (рис. 7: 14-15).

Г р а н и ч н а п р и Г о р н а д е - К е х н е ц (рай. Кошице)

На известной палеолитической стоянке Кехнец I (ныне с. Гранична при Горнаде-Кехнец) были найдены 110 штук колотой каменной индустрии, в том числе обломки концевых скребков, скребок на отщепе, скребок высокой формы, пластины с ретушью и находки с плоской ретушью (рис. 8). Учитывая густое наличие артефактов с плоской обработкой в ориньякской среде, именно в средней и верхней фазах развития ориньякского населения, возникает вопрос, если эти артефакты несоздают составную часть каменной индустрии ориньяка в области Карпатского бассейна и ей смежных областей /именно Моравия), т. е. на территории главного распространения селета. Свидетельствует об этом обстоятельство, что почти на всех ориньякских стоянках выше приведенной области подобные селетские находки изготовлены из каменного сырья, использованного также в ориньяке.

Г р ч е л ь (рай. Требишов)

Были добыты 107 штук колотой каменной индустрии, в том числе 37 принадлежит верхней фазе граветта (скребло на отщепе, клиновидный резец на изломанной пластине, пластины и их обломки, нуклеусы, сколы и отщепы, сырье из обсидиана). Палеолитические орудия были изготовлены из обсидиана, радиоларита и роговика: энеолитические находки состоят из небольших нуклеусов с негативами тонких пластинок, скребков, пластин и сколов. Сырьем служили темно-серые и коричневые роговики и главным образом, обсидианы. Находки входят в ареал тисса-полгарской культуры и происходят из полевых разведочных сборов. (Рис. 9 наверху - палеолит, в середине - энеолит.)

К и с т а (рай. Требишов)

В урочище Киста I были найдены в рамках полевых разведок в 1978 г. 9 находок колотой каменной индустрии (рис. 9: 15-22), которые подобно находкам из урочища Полянка-Орташ принадлежат к граветту.

ŠTVRTÝ ROK VÝSKUMU NA EPIPALEOLITICKOM SÍDLISKU VO VEĽKOM SLAVKOVE

Juraj B á r t a

Hradisko Burich vo Veľkom Slavkove /okr. Poprad/, geologicky pozostávajúce zo zvetraných glaciofluviálnych sedimentov, na povrchu rozpadnutých na hrubozrnný žulový piesok, je napriek ochranárskym zákrokom naďalej miestom ilegálneho exploatovania tejto stavebnej suroviny. Okrem ojedinelej vedeckej problematiky - prvého výskytu nálezov z obdobia świderienu v Československu - aj snaha predísť tomuto porušovaniu náleziska vyvolali v mesiaci júli 1978 pokračovanie vo výskume.

Výskum epipaleolitickej problematiky sa vzhľadom na doteraz získané skúsenosti opäť sústredil na severozápadnú časť akropoly Burichu, kým výskum osídlenia zo staršej fázy púchovskej pod vedením B. Novotného /s poslucháčmi archeológie/ sledoval južný okraj akropoly, kde sa epipaleolitické artefakty nachádzajú len zriedkavo. V snahe bližšie rozpoznať charakter epipaleolitické-

ho sídliska opätovne sme zvolili metódu plošnej odkrývky sondami IX/78 /9 x 5 m/, X/78 /9 x 5 m/ a XV/78 /5 x 5 m/. Dĺžku sond ovplyvnila porušenosť priestoru /pri dĺžke 10 m by sme už boli odkrývali plochu vyexploatovanú ťažbou piesku/. Pomocou papierových štvorčekov sme horizontálne premietali všetky polohy nájdených silexov za účelom ich stratigrafického fixovania. Okrem toho sme sledovali planigraficky aj nálezy silexov v pleistocénnej vrstve. Predtým sme zakresľovali v holocénnej vrstve púchovské objekty, ktoré sme nachádzali vo všetkých sondách často až 150 cm zahĺbené, avšak celkove so skromným počtom výraznejších črepov.

Štiepaná epipaleolitická industria, ktorá sa sporadicky vyskytovala už v ornici, sa nachádzala i v zahĺbených púchovských jamách, ako aj v pôvodnej pleistocénnej vrstve pod úrovňou holocénnej vrstvy. Jej počet naznačuje, že centrum sídliska je už preskúmané, a tak v sondách X/78 a XV/78, smerujúcich na juhozápad, boli len ojedinelé nálezy poukazujúce na periférnosť osídlenia v týchto miestach v období epipaleolitu.

V rámci výskumnej sezóny 1978 bol najúspešnejší výkop v sonde IX, po zistení koncentrácie artefaktov a vrstvy uhlíkov predĺženej o 0,6 m, aby sa mohlo vybrať celé ohnisko, ktoré siahalo až na okraj akropoly, za ktorým spadá tento ostroh strmšie do údolnej roviny. Uhlíky z tohto pravdepodobne epipaleolitického ohniska zatiaľ nie sú určené. Na okolí ohniska sa našlo škrabadlo a najvýznamnejší nález doterajšieho výskumu - celý dvojhranný čepeľovitý listovitý świderský hrot z poľskej odrody silicitu, na báze plytko retušovaný. Z ostatných nálezov popri rydlách, prevahe čepieľok i čepeľovitých úštepov, sú významnejšie dve čepeľovité škrabadlá, jedno z nich je kombinované s klinovým rydlom.

Podstatný pokles nálezov oproti predchádzajúcim výskumným sezónam naznačuje, že južným smerom sa koncentrácia silexov končí a na tejto ploche nemá zmysel vo výskume pokračovať. Treba však ešte pokračovať v odkrývke severnej časti akropoly, kde sa v r. 1976 našli typologicky pozoruhodné artefakty, avšak vo veľkej hĺbke, pretože v tejto časti je holocénna vrstva nápadne hrubá /vyše 1,3 m/. Súvisí to s rozrumeným roštovým opevnením a možno aj s ďalšou funkciou tejto časti akropoly. Výskum epipaleolitickej problematiky v týchto miestach môže pokračovať až po odkrytí púchovských objektov. Na to sa v predstihu upriamia pracovníci Archeologického seminára FFUK v Bratislave.

Výskum v roku 1978 neskorigoval doterajšie predbežné datovanie epipaleolitických nálezov do staršej až strednej fázy świderienu /obdobie najmladšieho dryasu/. Zatiaľ chýbajú poznatky z rozboru uhlíkov, ktoré by mohli k riešeniu tohto problému prispieť.

VIERTES GRABUNGSJAHR IN DER EPIPALÄOLITHISCHEN SIEDLUNG VON VEĽKÝ SLAVKOV. Die Untersuchung des Burgwalls Burich in Veľký Slavkov /Bez. Poprad/ setzte im J. 1978 fort. Die epipaläolithische Problematik wurde durch die Flächenschnitte IX/78, X/78 und XV/78 verfolgt. Die grösste Silexzahl fand sich im Schnitt IX/78, während die südlicheren Schnitte fast steril waren. Daraus ergibt sich, dass die Untersuchung der epipaläolithischen Problematik vor ihrem Abschluss steht, denn die grösste Konzentration der Silexe wurde schon erschlossen. Am bemerkenswertesten war die Freilegung einer wahrscheinlich epipaläolithischen Feuerstelle, aus der die Holzkohlestücke noch nicht analysiert wurden. In der Nähe der Feuerstelle

entdeckte man eine unversehrte Blattspitze, die typologisch in die ältere bis in die mittlere Phase des Świderien gehört.

ЧЕТВЕРТЫЙ ГОД РАСКОПОК В ЭПИПАЛЕОЛИТИЧЕСКОМ СЕЛИЩЕ В С. ВЕЛЬКИ СЛАВКОВ. Раскопки городища Бурих в с. Вельки Славков (район Попрад) продолжались тоже в 1978 г. Проблематика эпипалеолита исследовалась поверхностными щурфами 1X/78, X/78 и XV/78. Силексы находились в наибольшем количестве в щурфе 1X/78, затем как щурфы находящиеся южнее были почти без находок. Это указывает на факт, что исследования эпипалеолитической проблематики подходят к концу, поскольку самая большая группировка силексов уже была исследована. Заслуживающим наиболее внимания было вскрытие вероятно эпипалеолитического очага, из угольков которого анализ еще не проведен. Близ очага найдено острие листовидной формы, типологически относящееся к ранней даже средней фазам свидерьена.

POHREBISKO LUŽICKEJ KULTÚRY V ZLATÝCH MORAVCIACH-ŽITAVANOCH

Jozef B á t o r a

V júni 1978 zistil autor tohto príspevku pri povrchovom prieskume v katastri Zlatých Moraviec, v časti Žitavany /okr. Nitra/, kultiváciou pôdy porušené žiarové pohrebisko lužickej kultúry. Nachádza sa na západnom úpätí výbežkov Pohronského Inovca, južne od cesty do kameňolomu, cca 1,7 km na juhovýchod od Žitavian. Na povrchu sa pohrebisko javí ako vyorané zhluky kameňov zmiešaných s množstvom črepov. Spomenuté kamene pochádzajú zrejme z obloženia a pokrovu žiarových hrobov.

Z črepov je výrazný fragment kónického črpáka /obr. 11: 1/ a zlomok z tela amforovitej nádoby /obr. 11: 3/.

Materiál umožňuje datovanie pohrebiska do sliezskej fázy lužickej kultúry, t. j. do stupňa HB.

Pravdepodobne k tomuto pohrebisku patriace sídlisko je cca 100 m severnejšie /severne od cesty do kameňolomu/. Zistilo sa terénnym prieskumom v roku 1974 /Bátora 1975, s. 22/.

Sporadicky sa na lokalite vyskytujú aj nálezy mladolengyelského charakteru /obr. 11: 2, 4/.

L i t e r a t ú r a

BÁTORA, J. 1975: Neskoroeneolitické a halštatské nálezy zo Žitavian. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1974. Nitra, s. 22.

GRÄBERFELD DER LAUSITZER KULTUR IN ZLATÉ MORAVCE-ŽITAVANY. Im Kataster von Zlaté Moravce, Ortsteil Žitavany /Bez. Nitra/ wurde ein durch Bodenkultivierung gestörtes Gräberfeld der Lausitzer Kultur festgestellt. Das Material /Abb. 11: 1, 3/ ermöglicht die Datierung in die schlesische Phase der Lausitzer Kultur, d. h. in die Stufe HB. Sporadisch kommt auf der Fundstelle Material von Junglengyel-Gepräge vor /Abb. 11: 2, 4/.

МОГИЛЬНИК ЛУЖИЦКОЙ КУЛЬТУРЫ В Г. ЗЛАТЕ МОРАВЦЕ-ЖИТАВАНЫ. В кадастре г. Злате Моравце, урочище Житаваны (район Нитра) был обнаружен в ходе культивации почвы разрушенный могильник лужицкой культуры. Исходя из материала (рис. 11: 1, 3), можно его датировать силезийской фазой лужицкой культуры, т. е. ступенью HB. В местонахождении имеется спорадическое наличие материала позднелендельского характера (рис. 11: 2, 4).

SÍDLISKO Z 12.-13. STOROČIA V NEVIDZANOCH

Jozef B á t o r a

Koncom októbra 1978 odovzdal do Archeologického ústavu SAV v Nitre Ľ. Kramár z Nevidzian /okr. Nitra/ črepy, ktoré našiel pri hĺbení jám na výsadbu viniča vo svojej záhrade.

Lokalita je v polohe Nad fundušami, na západnom okraji intravilánu obce, na pravej, piesčito-sprašovej terase potoka Širočina.

Z materiálu je výrazné najmä torzo hrncovitej nádoby s profilovaným, šikmo zrezaným okrajom, zdobené na podhrdlí dvoma okružnými ryhami /obr. 10/. Nálezy možno datovať pravdepodobne do 12.-13. stor. Ide o prvý archeologický doklad osídlenia obce v tomto období.

SIEDLUNG AUS DEM 12.-13. JH. IN NEVIDZANY. In Nevidzany /Bez. Nitra/ wurde in der Flur Nad Fundušami Scherbenmaterial aufgelesen, das aufgrund des Torzos eines topfförmigen Gefässes /Abb. 10/ am ehesten in das 12.-13. Jh. datiert werden kann. Es ist der erste archäologische Beleg der Besiedlung des Ortes in dieser Zeitepoche.

СЕЛИЩЕ 12-13 ВВ. В С. НЕВИДЗАНЫ. В. с. Невидзаны (район Нитра) в урочище Над фундушами были собраны фрагменты керамического материала, который на основе торса горшковидного сосуда (рис. 10) можно датировать временем не раньше 12-13 вв. Это первое археологическое доказательство заселения села в этот период.

VÝSKUMY A NÁLEZY V HISTORICKOM JADRE BRATISLAVY

Peter B a x a

Väčšinu archeologických výskumov v historickom jadre Bratislavy a jej predmestiach realizovalo v r. 1978 oddelenie archeologického výskumu Mestskej správy pamiatkovej starostlivosti v Bratislave. Okrem výskumov na Vodnej veži /K. Klinčoková/ a Fučíkovej i Mikulášskej ulici /L. Snopko/ to boli aj tieto akcie /P. Baxa/:

1. J i r á s k o v a ul. 3-5

V zadnej časti dvora objektu Academie Istropolitany, v pivnici, našli stavební robotníci pri prekopávaní spojky medzi južnou a severnou pivnicou celú nádobu a dno z ďalšej /obr. 12: 1/. Pri dokumentácii náleziska sa v južnej stene prekopanej spojky zistil praveký /?/ objekt - žľab /?/ a kultúrne vrstvy

obsahujúce keramiku z doby laténskej z 12.-13. a zo 14.-18. stor. Celá nádoba patrí na koniec 12. až do 13. stor.

2. J i r á s k o v á ul. 9

Na lokalite sa doskúmala zadná časť južnej stredovekej parcely /Baxa 1976, s. 49/. Stopy osídlenia od najstarších čias až po 14. stor. predstavujú zvyšky nevýraznej kultúrnej vrstvy. Zo 14. stor. je tu odpadová jama bez vnútornej konštrukcie. Obsahovala organický odpad, väčší počet nádob a zlomky dvojkónickej fľaše bielej farby /obr. 12: 3/. Výskum na lokalite bude pokračovať podľa postupu stavebných prác aj v nasledujúcom roku.

3. P a n e n s k á ul. 28. Malý evanjelický kostol

Výskum sa uskutočnil v súvise s rekonštrukciou interiéru kostola postaveného v r. 1777. Vývoj osídlenia lokality je podľa výsledkov výskumu nasledovný: Skúmané miesto bolo osídlené už v 1. stor. pred n. l., čo dokazuje hrubá kultúrna vrstva a pravdepodobne dva kostrové hroby. Jeden sa podarilo preskúmať. Z kostry sa zachovala len časť lebky, niekoľko krčných stavcov a spráchnivené dlhé kosti. V hrobe sa našlo dno nádoby. Zlomky keramiky svedčia o osídlení lokality v 14.-15. stor. V 17. stor. je v susedstve postavený renesančný objekt s arkádovým nádvorím, ku ktorému patrí v tom čase aj plocha lokality, kde sa nachádzala studňa a záhrada. Na rohu Panenskej a Lýcejnej ulice sa odkryla väčšia časť murovaného objektu s tehlovou dlažbou /obr. 13/, ktorý rešpektuje obe komunikácie. Súčasne s arkádovým domom je postavená pivnica /230 x 230 cm/ s tehlovou klenbou. V 17. stor. vzniká v susedstve arkádového domu, na mieste pôvodnej záhrady, nová zástavba. Pivnica mení svoju funkciu a využíva sa ako žumpa. Nová zástavba má utilitárny charakter. Múry sú kamennotehlové. Dlažba je v troch miestnostiach tehlová s rôznym vzorom /parketový, väzbový, šesťuholníkový/, v jednej miestnosti bola palubovka. Vstup do prístavby bol z Panenskej ulice i z arkádového objektu v susedstve /obr. 14/.

Okrem zlomkov keramiky z uvedených časových horizontov a šiestich drobných mincí sa získala veľká kolekcia keramiky a sklených nádob, fajky, kusy látok, zvyšky obuvi, drevené predmety a paleobotanický i antropologický materiál z konca 17. a prvej polovice 18. stor. /obr. 12: 4-7/.

4. P u g a č o v o v a ul. 3

Dokončil sa výskum z r. 1977. Podarilo sa skonkretizovať podobu najstaršieho murovaného objektu na lokalite. V 14. stor. tu stál podpivničený dvojpriestorový kamenný dom so vstupom do pivnice zozadu, zo severu. Charakter bočnej steny vchodu naznačuje možnú existenciu poschodia. Pivnica mala pôvodne trámový strop. Vstup do nej mal drevený, omietnutý preklad a lícované boky. Na ľavej strane, pri dverách, bola nika. Nálezy zo zásypu pôvodného vchodu do pivnice, ktorý zaniká najneskôr v druhej polovici 14. stor., datujú výstavbu prvého domu na parcele /obr. 12: 2/.

L i t e r a t ú r a

BAXA, P. 1977: Archeologický výskum historického jadra Bratislavy v roku 1976. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1976, Nitra, s. 49-55.

AUSGRABUNGEN UND FUNDE IM HISTORISCHEN STADTKERN VON BRATISLAVA.
Im J. 1978 wurden ausser anderen archäologischen Untersuchungen folgende Grabungen und Begehungen in Bratislava realisiert:

1. Gasse Jiráskova ul. 3-5. Bei der Erweiterung eines Hauskellers wurden Kulturschichten gestört, die latènezeitliche Keramik sowie Keramik aus dem 12.-13. Jh. /Abb. 12: 1/ und 14.-18. Jh. enthielten. Es wurde ein urzeitliches /?/ Objekt - Rinne /?/ erschlossen.

2. Gasse Jiráskova ul. 9. Man setzte die Untersuchung aus dem J. 1976 fort. Am bedeutendsten ist die Entdeckung einer Abfallgrube aus dem 14. Jh. mit Keramik /Abb. 12: 3/ und Glasfragmenten.

3. Gasse Panenská ul. 28. Kleine evangelische Kirche. Grabung im Interieur der Kirche aus dem J. 1777. Die Lokalität war schon im 1. Jh. vor u. Z. besiedelt. Es wurden Reste wahrscheinlich zweier Skelettgräber gefunden. In der Nachbarschaft steht ein Arkadenhaus aus dem 17. Jh., zu dem diese Fundstelle damals als Garten mit Brunnen gehörte. In dieser Zeit wurde der Keller mit Ziegelgewölbe, der später als Senkgrube ausgenützt wurde, sowie das gemauerte Objekt mit Ziegelpflaster /Abb. 13/ in der Ecke der Gassen Panenská ul. und Lýcejná ul. aufgebaut. Im Laufe des 17. Jh. entstand im ursprünglichen Garten neue Überbauung utilitären Charakters mit Ziegelpflastern verschiedenen Typs /Abb. 14/. Wertvoll ist das Depot von Keramik, Glas und Gegenständen organischen Ursprungs sowie paläobotanisches Material aus dem 17.-18. Jh. /Abb. 12: 4-7/.

4. Gasse Pugačovova ul. 3. Im Laufe der zweiten, abschliessenden Saison wurde die Untersuchung des alten Kerns des heute noch stehenden Hauses beendet. Im 14. Jh. wurde hier das erste gemauerte zweiräumige Haus mit Keller und Balkendecke aufgebaut. Der ursprüngliche Kellereingang im hinteren Teil des Hauses wurde im 14. Jh. liquidiert. In seiner Verschüttung fand sich Keramik /Abb. 12: 2/ und Eisengegenstände.

РАСКОПКИ И НАХОДКИ ИСТОРИЧЕСКОГО ЦЕНТРА Г. БРАТИСЛАВЫ. В 1978 г. кроме других археологических исследований осуществили в Братиславе раскопки и разведки:

1. на ул. Йираска № 3-5. Проводя работу по расширению подвала жилого дома были нарушены слои, содержащие керамику латенского периода 12-13 вв. (рис. 12: 1) и 14-18 вв. Был обнаружен доисторический /?/ объект - водосточная труба (?).

2. на ул. Йираска № 9. Продолжались исследования с 1976 г. Ценнейшей является находка мусорной амы, датированной 14 в., с керамикой (рис. 12: 3) и фрагментами стекла.

3. на Паненской ул. № 28. Небольшой евангелический костел. Исследования проводились в интерьере костела, сооруженного в 1977 г. Нашлись остатки вероятно двух погребений с трупоположением. К 17 в. относится в соседстве построенный дом с аркадами, к которому местонахождение тогда принадлежало как сад с колодцом. В это время были построены подвал с кирпичным сводом, позже использованный в качестве выгребной ямы, и на углу Паненской и Лицейной улиц кирпичный объект с кирпичной мостовой (рис. 13). В течение 17 в. возникла на месте прежнего сада застройка полезного характера с кирпичной мостовой разного типа (рис. 14). Ценна

крупная находка керамики, стекла, предметов органического происхождения и палеоботанического материала 17-16 вв. (рис. 12: 4-7).

4. ул. Пугачева № 3. В течение второго, заключительного сезона закончились исследования старого центра до сих пор существующего дома. В 14 в. здесь был построен первый кирпичный жилой двухкамерный дом с подвалами и с балочным перекрытием. Прежний вход в подвал сзади дома стал недействительным в 14 в. В его насыпи нашлась керамика (рис. 12: 2) и железные предметы.

VÝSKUM SLOVANSKÉHO HRADISKA V SPIŠSKÝCH TOMÁŠOVCIACH

Július B é r e š - Danica Š t u k o v s k á

Výskum v polohe Pod hradiskom v Spišských Tomášovciach /okr. Spišská Nová Ves/ pokračoval v roku 1978 v južnej i severnej časti hradiska.

V južnej časti sa skúmala plocha vyčlenená na stavebné účely. Najstaršími dôkazmi osídlenia lokality bolo ďalších 8 zahĺbených sídliskových objektov s deštruovanými ohniskami a jamkami po kolovej konštrukcii zo staršej až strednej doby bronzovej. Tento počet pravdepodobne rozširuje /podľa inventára/ i ohnisko na ploche porušenej novšími zásahmi. Okrem sídliskových objektov sa zistila i hlbšia kultúrna /exploatačná/ jama. Vo výplni bol keramický materiál, zvieracie kosti, uhlíky a mazanica. K pozoruhodným nálezom z tohto obdobia patrí i menšia nádobka uložená v jamke a prikrytá inou /obidve v črepoch/, v ktorej sa našli rastlinné zvyšky /zásobnica?/.

Objekty s jamkami po kolovej konštrukcii mali často nerovné dlážky. Nachádzali sa v nich rastlinné zvyšky, v objekte 109 bola i časť žarnova. Keramický materiál, úštepy, prasleny i bronzová tyčinka datujú objekty do otomansko-pilinského kultúrneho horizontu.

Inú fázu osídlenia tejto časti lokality predstavujú objekty patriace ľudu púchovskej kultúrnej skupiny. Počas výskumu v r. 1978 sa odkryla ďalšia priestranná chata s kolovou konštrukciou, zapustená do ílovitého podložia. Na jej ploche sa popri iných nálezoch zistili aj početné zuhoľnatené zvyšky dreva, svedčiace o náhlom zničení objektu požiarom. Preskúmala sa i časť väčšieho nadzemného objektu, v ktorom sa našli hlinené závažia a ich fragmenty. Pretože nebol preskúmaný celý, možno o ňom len s rezervou uvažovať ako o výrobnom objekte Ďalší typ predstavoval objekt 130, ktorý podľa rozmerov, kolových jamiek i tvaru patril k čiastočne zahĺbeným. Okrem keramického materiálu sa v ňom našla časť modrého sklenéného "vývalkového" náramku. Obraz o osídlení tejto časti lokality v období púchovskej kultúrnej skupiny dotvárajú dva objekty s formou žľabov, zoskupenia väčšieho množstva črepov zo zásobníc, uložené v jamkách, i niekoľko kultúrnych jám. Inventár, okrem spomínanej časti sklenéného náramku, predstavujú najmä črepy z nádob a niekoľko drobných predmetov domácej potreby.

Najviac objektov patrilo na skúmanej ploche do včasnostredovekého obdobia /9.-10. stor./. Odkryli sa ďalšie sídliskové objekty s kolovou konštrukciou i nadzemné zrubové so zapustenou ohniskovou časťou. Výskyt početných nálezov trosky svedčí o tom, že niektoré mali zrejme výrobný charakter. Z objektov pochádza predovšetkým bohatý keramický materiál, zdobený kombináciami vlnovky,

horizontálnych rýh a ojedinele i vpichov, svedčiaci o vyspelej výrobe na kruhu. Množstvo tohto materiálu, jeho štruktúra, tvarová náplň i výzdobné prvky, ktoré iste doplní budúci výskum, s najväčšou pravdepodobnosťou umožnia i v tejto oblasti sledovať vývojovú líniu výroby a hádam aj vyčleniť isté charakteristické tvary. Bohatú kolekciu keramiky dopĺňajú nálezy ojedinelých drobných úžitkových predmetov.

Okrem sídliskových objektov sa v južnej časti lokality zistil ďalší detský hrob s čiastočne strávenou kostrou. Jeho inventár tvorili štyri strieborné hrozienkovité náušnice so zdobeným spodným oblúkom byzantsko-orientálneho rázu a kovanie malého vedierka. Tento tvar náušnice je v centrálnej oblasti Veľkomoravskej ríše datovaný na koniec 9. stor. a pravdepodobne prežíva až k polovici 10. stor.

V severnej časti hradiska pokračovala systematická plošná odkrývka výskumom vnútornej, neporušenej časti hradiska. Preskúmalo sa 6 objektov púchovskej kultúrnej skupiny a 6 slovanských.

Objekty púchovskej kultúrnej skupiny, ktoré tu predstavujú najstarší horizont, možno rozdeliť na: 1. nadzemné obdĺžnikové s kamennou podmurovkou, ktorá tvorila južnú stenu, a s ohniskom v juhozápadnom rohu /objekty 138, 139/; 2. zahĺbené so stopami po koloch /118 a 120/; 3. piecky /119 a 140/.

Obidva objekty prvého typu sú približne 15-20 m od západnej strany slovanskej fortifikácie a v neveľkej vzdialenosti od seba. Charakteristický je pre ne bohatý výskyt keramického /obr. 15: 2; obr. 17: 7/ i kosteného materiálu v kamennej podmurovke, ktorá sa zachovala ako roztrúsený pás miestami prepálených vápencov a zlepencov. Nálezy iných predmetov sú však veľmi sporadické. Objekt 139 sa čo do konštrukčných detailov zachoval lepšie ako objekt 138. Súbežne s kamennou podmurovkou ide v ňom pás kolových jám, ktcré tvorili prostrednú os objektu, a pás drobných prepálerých kamienkov - druhá stena objektu.

Dva zahĺbené objekty s dvoma a troma zachytenými kolovými jamkami nie sú také bohaté na keramiku ako predchádzajúce. Okrem mazanice, kostí a trosky je zaujímavý nález tenkého elipsovitého pliešku s obdĺžnikovým otvorom uprostred, vyrobený z bieleho kovu /objekt 120/. Pravdepodobne je to kryt na pošvu meča. Obidva objekty boli veľmi porušené, väčšina stavebných detailov sa nezachovala. Situované sú v blízkosti severnej strany fortifikácie.

Kamenné pece /objekt 119 a 140/ sa od seba odlišujú rozmermi a konštrukciou. Obidve sú síce z platní, ale kým objekt 119 je malá jednoduchá otvorená piecka z piatich platní, objekt 140 predstavuje veľká pec zložitejšej konštrukcie. Z okolia obidvoch pochádza dosť bohatý keramický materiál a niekoľko drobných predmetov. Zdá sa, že v okolí sa nachádzali väčšie objekty, pravdepodobne obytné, ktorých podrobnejšie konštrukčné detaily sa pre porušenie mladšími zásahmi a nepriaznivé pôdne podmienky zatiaľ nepodarilo zistiť.

Okrem materiálu z objektov púchovskej kultúrnej skupiny sa nachádzal na ploche celej lokality keramický materiál a drobné predmety patriace k tomuto horizontu osídlenia, z ktorých je okrem iného zaujímavý nález fragmentu modrého skleného náramku /obr. 15: 4/, typove odlišného od nálezu z objektu 130 v južnej časti hradiska.

Šesť slovanských objektov, ktoré sme doteraz preskúmali, bolo o niečo chudobnejších na keramický materiál ako púchovské objekty, ale bohatších na nálezy

drobných predmetov. Typovo sú veľmi rôznorodé - odlišujú sa rozmermi i konštrukčnými detailmi. Zhruba ich možno rozdelit na nadzemné /objekty 116, 117, 137C, 141, 142/ a zahĺbené /objekty 115 a 137B. Všetky patria pravdepodobne k staršej slovanskej fáze hradiska /9. stor./, len v jednom prípade sa uvažuje o mladšom zaradení /zatiaľ len sčasti preskúmaný objekt 137/.

Zahĺbený objekt 115/cca 4 x 5 m/ je asi 20 m od západného okraja fortifikácie, orientovaný dlhšou osou v smere JZ-SV. V južnej časti mal kamennú podmurovku a približne uprostred jednoduché ohnisko. Má veľmi nepravidelný tvar s maximálnou hĺbkou 85 cm od úrovne dnešného terénu. Bol dosť chudobný na materiál, z ktorého najzaujímavejšia je vypálená hlinená guľka neznámeho účelu /obr. 15: 1/, ktorá má na tejto lokalite niekoľko analógií. Druhý zahĺbený objekt /137/ nie je ešte celkom preskúmaný. Situovaný je približne uprostred južného okraja neporušenej plochy. Má tiež veľmi nepravidelný tvar, ale kamenná podmurovka je na východnej strane. Zistili sa v ňom tri stavebné fázy /137A, 137B, 137C/. Zdá sa, že je to zatiaľ najbohatší slovanský objekt na lokalite. Pochádza z neho množstvo keramického a kosteného materiálu /obr. 17: 4, 5; obr. 18: 2, 4/, sústredeného /podobne ako pri púchovských objektoch/ najmä v kamennej podmurovke. Z ďalších nálezov sú to prasleny /obr. 15: 3, 5, 6/, zubadlo /obr. 16: 6/, fragment žarnova, nôž, klince atď.

Z nadzemných slovanských objektov je najzaujímavejší objekt 116, situovaný tesne pri SV časti fortifikácie. Okrem ohniska bol v ňom i kamenný kozub z veľkých zlepencových a vápencových platní, ktorými bol i prekrytý. Objekt mal zrejme zrubovú konštrukciu a prekrývala ho deštrukcia z fortifikácie. Okrem keramiky /obr. 18: 3/ sa tu našiel opracovaný srnčí paroh /obr. 18: 1/, fragment ostrohy /obr. 16: 4/, niekoľko praslenov /obr. 15: 7, 9/, prievlečka /obr. 18: 5/, nôž /obr. 16: 2/ a v tesnej blízkosti zeleno sfarbený hlinený rebrovaný korálik /obr. 15: 8/.

Konštrukčne zaujímavý bol i objekt 117, situovaný na kamennom podloží asi 15 m od západnej strany fortifikácie. Jeho južnú stenu tvorila kamenná podmurovka, pod ktorou sme kontrolnými rezmi zistili umelú úpravu podložia. Súbežne s ňou sa v severnej časti tiahol prepálený pás, badateľný na pieskovcovom podloží. Z objektu pochádza zaujímavý keramický materiál /obr. 16: 1/.

Objekty 141 a 142 boli umiestnené na hlinitom podloží. Zachoval sa z nich rad kolových jám a ohnisko v jednom z rohov, ohraničené nepravidelne roztrúsenými prepálenými kameňmi. Fragment zubadla /obr. 16: 5/, oslička /obr. 16: 8/ a keramika z objektu 142 /obr. 17: 1, 2/, ako i britva /obr. 16: 3/, keramické a kostené nálezy z objektu 141 pochádzajú práve z okolia ohniska. Objekt 141 bol v značnej vzdialenosti od fortifikácie na západnej strane hradiska, kým objekt 142 bol v jej tesnej blízkosti. Prekrývala ho 10-20 cm hrubá vrstva mazanice z telesa opevnenia. Roh objektu sa končí súbežne s kamenným štetovaním v mieste prerušenia fortifikácie, o ktorom sa predpokladá, že tvorí jednu stranu vchodu do opevnenia.

Priamo pred predpokladaným vchodom sa zistil rad kolových jám, ktoré pre veľmi sporadický a netypický materiál zatiaľ nemôžeme presne chronologicky začleniť. Či ide o objekt, alebo doplnok k fortifikácii, možno spresniť až po preskúmaní zvyšnej vnútornej časti hradiska a najbližších sektorov z vonkajšej strany predpokladaného vchodu, na čo sa upriami výskum v budúcom roku.

UNTERSUCHUNG DES SLAWISCHEN BURGWALLS IN SPIŠSKÉ TOMÁŠOVCE. Im. J. 1978 setzte die Untersuchung in Spišské Tomášovce /Bez. Spišská Nová Ves/, Flur Pod hradiskom, durch eine Flächenabdeckung im Süd- und Nordteil fort.

Im Südteil wurden aus dem Otomani-Piliny er Horizont Siedlungsobjekte mit unebenen Fussböden und Pfostenlöchern sowie eine Exploitationsgrube ergraben, aus denen Abschläge, Spinnwirtel, ein Bronzestäbchen und Keramikmaterial stammen. Man stiess auch auf ein kleines Gefäss mit Pflanzenresten, das mit einem anderen Gefäss /Vorratsgefäss?/ bedeckt war.

Zur Púchover Kulturgruppe gehört ein teilweise eingetieftes Objekt, eine Hütte mit Pfostenkonstruktion, der Teil eines oberirdischen Objektes, wahrscheinlich eines Produktionsobjektes, in dem sich Tongewichte und deren Fragmente fanden. Das Inventar bildeten Keramikbruchstücke, der Teil eines Glasarmbandes und häusliche Gebrauchsgegenstände.

In das Frühmittelalter /9.-10. Jh./ gehören Siedlungsobjekte mit Pfostenkonstruktion und oberirdische Blockbauten mit eingelassener Feuerungsstelle. Einige von ihnen mit Luppenfunden waren wahrscheinlich Produktionsobjekte.

Ein festgestelltes Kinderskelettgrab enthielt vier traubenförmige Silberschläfenringe mit verziertem unterem Ringbogen /Ende des 9. - erste Hälfte des 10. Jh./ und den Beschlag eines kleinen Eimers.

Im Nordteil des Burgwalls wurden sechs Púchover Objekte untersucht. Man gliedert sie in rechteckige oberirdische Objekte mit steinernem Mauersockel, die eine Menge Keramikmaterial enthielten /Objekte 138, 139 - Abb. 15: 2; Abb. 17: 7/, in eingetiefte Objekte /118 und 120/ und in Öfen aus Steinplatten /119 und 140/. Zum Púchover Horizont meldet sich auch das Fragment eines Glasarmbandes /Abb. 15: 4/.

Den slawischen Horizont vertreten die oberirdischen Objekte 116 /Abb. 15: 7-9; Abb: 16: 2, 4; Abb. 18: 5/, 117 /Abb. 16: 1, 7/ und die konstruktiv ähnlichen Objekte, wahrscheinlich Blockbauten 141 und 142 /Abb. 16: 5, 8; Abb. 17: 1, 2/. Eingetieft war das Objekt 115 /Abb. 15: 1/.

Im Objekt 137 konstatierte man drei Bauphasen /A-C/; die Phase B repräsentiert ein eingetieftes Objekt, die Phase C wahrscheinlich schon ein oberirdisches Objekt mit steinernem Mauersockel. Aus dem Objekt stammt viel Keramikmaterial /Abb. 17: 4, 5; Abb. 18: 2, 4/ und andere Funde /Abb. 15: 3, 5, 6; Abb. 16: 6/. Alle Objekte werden in die ältere Phase der Burgwallzeit /9. Jh./ datiert, nur beim Objekt 137C erwägt man über eine jüngere Einordnung.

ИССЛЕДОВАНИЕ СЛАВЯНСКОГО ГОРОДИЩА В СЕЛЕ СПИШСКЕ ТОМАШОВЦЕ. Исследование в урочище Под градиском в с. Спишске Томашовце /рай. Спишска Нова Весь/ продолжалось в 1978 г. раскопками широкой площадью в южной и северной частях.

В южной части были прослежены из отомано-пилинского горизонта объекты поселения с неровными полами и столбовыми ямами и эксплуатационная яма, из которых происходят сколы, пряслица, бронзовая палочка и керамический материал. Был найден также сосудик с остатками растений, закрытый другим сосудиком /сосуд-хранилище?/.

Пуховской культурной группе принадлежит частично углубленный объект, хата с свайной конструкцией, часть наземного, вероятно, производственного объекта, в котором были найдены глиняные гири и фрагменты от них. Инвентарь состоял из керамических обломков, части стеклянного браслета и бытовых предметов.

К раннему средневековью /IX-X вв./ принадлежат поселения с свайной конструкцией, а также наземные срубные объекты с углубленной очаговой частью. Некоторые с находками шлака служили, по-видимому, мастерскими.

Другое найденное детское погребение содержало четыре серебряных гвоздевидных височных кольца с украшенной нижней дужкой /конец IX - первая пол. X вв./ и оковка небольшого ведра.

В северной части городища 6 прослеженых пуховских объектов разделяется на: прямоугольные наземные с каменным фундаментом и обилием керамическово и костяного материала /объекты 138, 139; рис. 15: 2; рис. 17: 7/; углубленные /118 и 120/ и печки из каменных плит /119 и 140/. К пуховскому горизонту принадлежит также фрагмент стеклянного браслета /рис. 15: 4/.

К славянскому горизонту принадлежат наземные объекты 116 /рис. 15: 7-9; рис. 16: 2, 4; рис. 18: 5/, 117 /рис. 16: 1, 7/ и по конструкции подобные, по-видимому срубные хаты 141 и 142 /рис. 16: 5, 8; рис. 17: 1, 2/. Углубленным был объект 115 /рис. 15: 1/.

В объекте 137 отмечены три строительные фазы /A-C/; фаза B представляет собой углубленный объект, C уже, по всей вероятности, наземной объект с каменным фундаментом. В объекте было найдено много керамического материала /рис. 17: 4, 5; рис. 18: 2, 4/ и другие находки /рис. 15: 3, 5, 6; рис. 16: 6/. Все объекты датированы более древней фазой городища /IX в./, только объект 137C считается более поздним.

NOVÉ NÁLEZY NA VÝCHODNOM SLOVENSKU

Vojtech B u d i n s k ý - K r i č k a

Výskumné pracovné stredisko Archeologického ústavu SAV v Košiciach získalo z prieskumov a zo zisťovacích a záchranných výskumov, uskutočnených v rámci plánovanej úlohy v roku 1978 pod vedením autora tohto príspevku, ďalšie pozoruhodné nálezy ku skúmaniu pravekého, včasnohistorického, slovanského a stredovekého osídlenia východného Slovenska. Na niektorých evidovaných dôležitejších lokalitách sa zopakoval prieskum, ale zistilo sa aj niekoľko doposiaľ neznámych sídlisk; pohrebiská neboli objavené. Autor tejto správy sa opiera poväčšine o hlásenia a nálezy hŕstky externých spolupracovníkov košického strediska Archeologického ústavu SAV.

Prehľad nálezov

A r d o v o /okr. Rožňava/

Zo záchranného zberu S. Česneka v tamojšej známej jaskyni sa získal keramický materiál kyjatickej kultúry z mladšej doby bronzovej a ojedinelé črepy z doby rímskej.

B r e h o v /okr. Trebišov/

Nálezy J. Macáka z prieskumu sídlisk, poväčšine už evidovaných: V kláštornej záhrade našiel obsidiánový nástroj z mladšej doby kamennej, ojedinelé črepy vyvinutej slovanskej keramiky z 10.-11. stor. a zlomky stredovekej keramiky z 12.-13. stor. Z lokality rozprestierajúcej sa severne od vrchu Nagyhegy sa získala početná obsidiánová industria z mladšej doby kamennej a črepy i zlomok praslena kultúry Gáva. Pri sledovaní zemných prác pred budovou správy kláštora sa zachránili rádiolaritový a obsidiánové odštepy z mladšej doby kamennej a zlomky keramiky z 12.-14. stor. Na oráčine južne od hospodárskeho dvora JRD sa našli ojedinelé obsidiánové odštepy a niekoľko atypických črepov z z mladšej doby bronzovej. Z priestranstva južne od obce pochádza črep s podlhovastou uprostred vykrojenou vypuklinou z mladšej doby bronzovej.

Č a k l o v /okr. Vranov nad Topľou/

J. Macák podal správu o nálezoch zo sídliska zisteného P. Mačalom pri obhliadke oráčiny zv. Terekovo južne od obce a juhozápadne od miestneho cintorína. Lokalita sa rozkladá na miernej vyvýšenine, pozvoľne sa zvažujúcej smerom na juh a na opačnej strane strmo klesajúcej k potoku vlievajúcemu sa do Tople. Podľa zlomkov keramiky hrubej výroby a črepov jemnej sivej keramiky možno sídlisko datovať do doby rímskej.

H r a b o v č í k /okr. Svidník/

A. Kaputa podal správu o náleze zvyškov mamutieho kla, na ktoré v roku 1970 narazil J. Vasilenko pri zemných prácach na hone Poľana, neďaleko hospodárskych stavieb JRD. Nález je uložený v Múzeu ukrajinskej kultúry vo Svidníku.

H r a ň /okr. Trebišov/

Na evidovanej lokalite, zistenej J. Macákom r. 1977 /Budinský-Krička 1978/, rozprestierajúcej sa v polohe Výmoľ, na pravobrežnej terase Ondavy JJV od obce, sprava od cesty Sirník - Hraň, urobil sa v roku 1978 ďalší prieskum /autor v spolupráci s J. Macákom/. I v posledne získanom početnom keramickom materiáli prevažujú nálezy svedčiace o trvalejšom osídlení lokality v mladšej dobe rímskej a na začiatku doby sťahovania národov /3. až začiatok 5. stor./. Výnimočne sa našli i stopy osídlenia z mladšej doby kamennej, mladšej doby bronzovej, neskorej doby laténskej a z doby slovanskej.

Mladšia doba kamenná

Torzo obdĺžnikovitej kamennej motyčky sivej farby; d. 10 cm, š. 6,5 cm, hr. 2 cm. Dva obsidiánové odštepy.

Mladšia doba bronzová

Zlomok žltohnedého súdkovitého hrnca a časť sivého pásikového ucha.

Neskorá doba laténska

Okrajový črep zo súdkovitej nádoby a dva zlomky nádob s hrebeňovaným povrchom /obr. 19: 7, 12/.

Doba rímska až začiatok doby sťahovania národov

V keramickom materiáli sú zastúpené zlomky sivej keramiky vytočenej na kruhu, črepy hrncovitých nádob a fragmenty zásobníc.

Sivá keramika

Z jej zlomkov sú najvýraznejšie dva črepy s vkolkovanou výzdobou, blízke keramike blažického typu /obr. 19: 2, 10/, zlomok ústia profilovanej nádoby

/obr. 19: 1/, črep dvojkónickej misy /obr. 19: 4/, nôžkovité dno nádoby /obr. 19: 11/, zlomky miskovitých nádob /obr. 19: 6, 9/, črep súdkovitej nádoby s okružím zdobeným viacnásobnou vlnovkou /obr. 19: 3/, črep s drsným povrchom, zdobený vodorovnými žliabkami /obr. 19: 8/ a zlomok s vhladzovanou žliabkovou výzdobou, pripomínajúci keramiku przeworského typu /obr. 19: 5/.

Keramika hrubšej výroby

Z výraznejších črepov k nej patria zlomky hrncovitých nádob s mierne roztvoreným ústím, sivé a hnedé /obr. 20: 2-6/, črepy podobnej farby, zdobené vlnovkami a vodorovnými žliabkami alebo ryhami /obr. 20: 7-10, 12/ a zlomok zo spodku nádoby s odsadeným dnom /obr. 20: 16/. Keramiku z včasnej doby slovanskej značne pripomína fragment sivého hrnca zhotoveného z hliny s bohatou prímesou sľudy, zdobený pásom vodorovných rýh a viacnásobnou vlnovkou /obr. 20: 1/. Črepy sudovitých zásobníc sú sivé, tmavosivé, hnedé a žltohnedé, zdobené jednoduchými alebo viacnásobnými vlnovkami /obr. 20: 11, 13, 15/.

Najskôr s osídlením lokality v dobe rímskej a na začiatku doby sťahovania národov súvisia aj ojedinelé nálezy železnej trosky, ako aj nálezy mazanice; na väčšom kuse mazanice, nájdenom ešte pri prieskume lokality r. 1977, zistila E. Hajnalová odtlačky kláskových pliev pravdepodobne pšenice siatej /Triticum aestivum?/.

Doba slovanská

Sivý črep zdobený viacnásobnou vlnovkou a prúžkom vodorovných ryh, datovateľný do prelomu 8. a 9. stor. /obr. 20: 14/.

Už i podľa povrchových nálezov sa ukazuje, že na terase Ondavy v Hrani sa rozprestiera sídlisko značného významu pre poznanie osídlenia Východoslovenskej nížiny v dobe rímskej a na začiatku doby sťahovania národov. Nálezy naznačujú, že podrobnejší výskum lokality by mohol prispieť k riešeniu problematiky sídlisk tzv. prešovského typu, ako aj datovania sivej keramiky na východnom Slovensku.

L i t e r a t ú r a

BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1978: Archeologické prieskumy a nálezy na východnom Slovensku. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1977. Nitra, s. 40, 41.

H r č e ľ /okr. Trebišov/

Autor v súvise s melioračným zámerom Štátnej meliorač nej správy urobil v uvedenom katastri prieskum lokality rozkladajúcej sa v sedle a na miernom východnom svahu návršia, južne od obce a vrchu Baňa na ktorom a pod úpätím ktorého sa v r. 1977 zistili stopy osídlenia z doby neolitickej, eneolitickej a mladšej doby bronzovej /Budinský-Krička 1978/. Pri prieskume lokality na hrebeni návršia v roku 1978 sa našli početné doklady štiepanej, predovšetkým obsidiánovej industrie a črepový materiál. L. Bánesz pozná toto nálezisko ako paleolitickú stanicu s gravetským osídlením.

Prevažná časť nových nálezov štiepanej industrie súvisí bezpochyby s mladopaleolitickým osídlením návršia. Podrobnejšie ich spracuje L. Bánesz. V keramickom materiáli z väčšej časti atypickom, prevažujú črepy neskoroeneolitického rázu, z nich sú výraznejšie iba tri zlomky so stopami jemných súbežných rýh /obr. 21: 7, 9, 10/, črep zdobený presekávanou lištou a oblúkovitými žliabkami

/obr. 21: 5/, okrajové zlomky tenkostenných hrncovitých nádob /obr. 21: 1-4/ a zlomok miskovitej nádoby /obr. 21: 6/. Z nálezov z mladšej doby bronzovej sú výraznejšie len zlomky misy s okrajom do vnútra vtiahnutým a mierne pretláčaným /obr. 21: 8/, možno sem patrí aj črep s masívnou kužeľovitou vypuklinou zdobenou zväzkom rýh, pripomínajúci amforovité nádoby s hrotitými vypuklinami z okruhu kultúry Gáva /obr. 21: 12/. Výraznejší fragment pochádza z hrncovitej nádoby z doby rímskej /obr. 21: 11/. Zlomky neskoroeneolitického rázu možno predbežne synchronizovať s nálezmi keramiky zatínskej skupiny.

L i t e r a t ú r a

BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1978: Archeologické prieskumy a nálezy na východnom Slovensku. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1977. Nitra, s. 41.

C h o ň k o v c e /okr. Michalovce/

Prostredníctvom J. Macáka sme získali od J. Lukáča nálezy zachránené ním pri zemných prácach na vrchu Borola. Bližšia poloha náleziska predbežne nie je známa. Spomínaný vrch má charakter ostrohu, dvíha sa severovýchodne od obce, medzi Podhorodským a Beňatinským potokom. J. Macák zistil na ňom r. 1969 stopy zemných opevnení a r. 1972 našiel obsidiánový odštep, črepy z mladšej doby bronzovej a dva úlomky stredovekej keramiky.

Všetok keramický materiál zachránený J. Lukáčom pochádza zo stredovekého osídlenia vrchu. Sú to zlomky tenkostenných, do zvoniva vypálených hrncovitých nádob /obr. 23: 1-7/ a pohárov /obr. 23: 8, 11/ s nerovným reliéfom na vnútornom povrchu, jeden z črepov je zdobený vodorovnými žliabkami /obr. 23: 10/. Vonkajší povrch zlomkov je poväčšine sivý alebo čiernosivý, vnútorný najčastejšie okrovobiely. Čiernosivá farba na črepoch svedčí o maľovaní nádob pred vypálením. Stopy farbenia sú však viditeľné i na vnútornom povrchu viacerých zlomkov /obr. 23: 13/.

Ostatné nálezy: torzo okuliarovitej železnej ocieľky, d. 7,3 cm /obr. 23: 12/ a zlomok železného predmetu, najskôr skoby, zdobeného bronzovou objímkou, d. 5,8 cm /obr. 23: 9/.

Podľa keramiky, najmä podľa gotických pohárov /obr. 23: 8, 11/ možno lokalitu datovať predbežne do 14.-15. stor. Nové nálezy z Choňkoviec svedčia o stredovekom hrádku, najskôr strategického významu, vo vihorlatskom predhorí.

C h r a s ť n a d H o r n á d o m /okr. Spišská Nová Ves/

J. Macák podal správu o zaniknutej stredovekej osade v údolí zvanom Lúčky. Lokalita sa nachádza na poli JRD, na úzkej terase po ľavom brehu potoka vlievajúceho sa do Hornádu, približne 200 m na sever od posledného obydlia obce.

Pri prieskume sa našli početné zlomky stredovekej keramiky. Sú z profilovaných, výnimočne z kolmostenných /obr. 22: 10, 11/ hrncovitých nádob, najčastejšie červenohnedej, zriedkavejšie žltohnedej, sivej a tmavosivej farby, zhotovených z jemnej piesočnatej hliny a horšie vypálených; tri zlomky sú z jemnej belavej hliny; hrúbka črepov 0,4-1 cm.

Okraj ústia hrncov bol, súdiac podľa niekoľkých zlomkov, výrazne členený /obr. 22: 1-9/. Črepy sú zdobené najčastejšie vodorovnými žliabkami /obr. 22: 18, 21-23/, kombinovanými niekedy vlnovkami /obr. 22: 12-16/, zriedkavejšie

vrypmi /obr. 22: 20, 24/ a v jednom prípade vodorovnou ryhou s kľukatými výbežkami /obr. 22: 17/. Okrem keramiky sa našli aj ojedinelé kusy železnej trosky a železný predmet neznámeho určenia, azda torzo kosáka /obr. 22: 19/.

Podľa keramických nálezov zaniknutú osadu v údolí Lúčky možno predbežne datovať rámcovo do 11.-13. stor. Bola to najskôr neveľká roľnícka usadlosť, súvisiaca azda so začiatkami obce Chrasť nad Hornádom, o ktorej je prvá zmienka z roku 1280. Z historických pamiatok obce je bezpochyby najpozoruhodnejšia známa románska, pôvodne štvorapsidová stavba.

K ľ u š o v /okr. Bardejov/

J. Cech daroval prostredníctvom M. Lamiovej-Schmiedlovej košickému stredisku Archeologického ústavu SAV kamennú sekerku, ktorú našiel roku 1964 v Kľušove po povodni spôsobenej rozvodneným Brodokom, ústiacim pri Bardejove do Topľe. Je štvorstenná, mierne lichobežníková, z tmavohnedého pásavého kremeňa so škvrnami a prúžkami okrovosivej a okrovohnedej farby, sformovaná prevažne brúsením v tyle, čiastočne aj na iných miestach, otíkaním a plošnou šupinkovitou retušou; boky má vyhranené, tylová časť je zaoblená; d. 11,9 cm, max. š. 4,1 cm, hr. 2,1 cm /obr. 24: 1, 1a, 1b/.

Sekerka z Kľušova je bezpochyby zakarpatského pôvodu. Typologicky i podľa suroviny ju možno so značnou istotou porovnať s nástrojom zo starého Brześća /okr. Włocław/, zhotoveným z kremeňa z okolia Krzemionky vo Svätokrížskych horách, ktorý J. Kostrzewski spája s kultúrou guľovitých amfor /Kostrzewski 1939-1948, s. 148, tab. 55: 6/. J. Lech z Archeologického ústavu Poľskej akadémie vied vo Varšave, špecialista vo výskume pravekej ťažby kamenných surovín, sa o náleze z Kľušova vyjadril, že je z jurského kremeňa z južnej časti Krakovsko-čenstochovskej výšiny, avšak podľa tmavej patinácie by nevylučoval ani jej volynský, teda východný pôvod.

Po náleze z Ondavky /Trenčanová 1970, s. 135, obr. 1/, Spišských Tomášoviec /Bárta 1958, s. 472/ a Dreveníka pri Žehre /Budinský-Krička 1965, s. 53, obr. 2: 2/ je to ďalší nález sekerky zo zakarpatského pásavého kremeňa na východnom Slovensku. Tak sekerka z Ondavky, ako i nález z Kľušova v našom prostredí súvisí bezpochyby so skupinou neskoroeneolitických východoslovenských mohýl. Na kľušovský nález sa to vzťahuje o to viac, že praveké mohyly uvedeného typu sa zistili na vrchoch nad Kľušovom, Bardejovom, Lukavicou a Kobylami /Budinský-Krička 1967, s. 281-283/, teda v neďalekom okolí náleziska sekerky. V súvise s kamennými nástrojmi zo zakarpatských surovín vo východoslovenských mohylách hodno pripomenúť, že medzi ich nálezmi je zastúpený nielen rohovec volynského /nadbužského/ pôvodu /Budinský-Krička 1967, obr. 57: 1, 3, 8, tab. IX: 3, 5, XIII: 1, XVIII: 1, 6/, ale aj rohovec świeciechowský /zelenkavosivý alebo sivastohnedý, bielo nafŕkaný/ zo Svätokrížskych hôr v Poľsku /Budinský-Krička 1967, obr. 57: 4, tab. VIII: 1, tab. IX: 4/, z ktorého nástroje spája J. Kostrzewski s kultúrou lievikovitých pohárov /Kostrzewski 1939-1948, s. 143-144/.

L i t e r a t ú r a

BÁRTA, J. 1958: Praveké osídlenie jaskyne Čertova džura v Slovenskom raji. Archeologické rozhledy, 10.

BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1965: Gräberfelder der späten schnurkeramischen Kultur in Veselé. Slovenská archeológia, 13.

BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1967: Východoslovenské mohyly. Slovenská archeológia, 15.

KOSTRZEWSKI, J. 1939-1948: Od mezolitu do okresu wędrówek ludów. In: Prehistoria ziem polskich. Kraków.

K o ň u š /okr. Michalovce/

J. Macák podal správu o výsledkoch prieskumu, ktorý v spolupráci s. P. Mačalom uskutočnil na vrchu Starý Koňuš v katastri tejto obce. Lokalitu obhliadol neskôr s J. Macákom aj autor. K. Andel v Koňuši, v polohe Skalka, zistil stopy osídlenia z mladšej doby bronzovej a o Starom Koňuši píše, že to bola stredoveká pastierska obec vysoko v horách /Andel 1955, s. 170/.

Nálezisko sa rozkladá na dlhej lúke na náhornej plošine vrchu, medzi kótami 690,1 a 765,1, v západnej časti horského masívu Popričný vrch, východne od obce Koňuš. Najlepšie je prístupné z údolia Syrového potoka. Spomínaná lúka sa mierne zvažuje od V na Z. Jej západný koniec uzatvára kamennému valu podobný násyp, preťatý horskou cestou.

Nálezy J. Macáka a P. Mačalu z povrchového zberu a z malej pokusnej sondy poskytujú prvé poznatky o výšinnom sídlisku Starý Koňuš. Či bolo aj opevnené, ukáže podrobnejší výskum lokality.

Neolit - eneolit

Najstaršou stopou osídlenia náhornej plošiny je plochý atypický čiernosivý odštep kremeňa.

Mladšia doba bronzová

Početné nálezy črepov z prieskumu /poväčšine atypických/ naznačujú, že lokalita bola najintenzívnejšie osídlená v mladšom úseku uvedeného obdobia. V súvise s kultúrnym zaradením materiálu prichádza do úvahy kultúra Gáva.

Nádoby miskovitého tvaru reprezentuje fragment polguľovitej nádoby s mierne zosilneným a ľahko vyhnutým okrajom /obr. 25: 1/, črep tenkostennej nádoby s telom v hornej časti lomeným /obr. 25: 6/ a niekoľko zlomkov z kužeľovitých misiek s ústím zvnútra zosilneným /obr. 25: 2, 3/. Spomenuté zlomky sú z nádob zvonku hnedej, hnedosivej, znútra čiernosivej farby.

O vázovitých nádobách svedčí zlomok s vodorovným plastickým rebrom /obr. 25: 10/ a črep zdobený zväzkami rýh /obr. 25: 5/, obidva zvonku čiernosivé, znútra hnedé.

Najpočetnejšie sú v keramickom materiáli zlomky hrncovitých nádob s rovným alebo mierne prehnutým hrdlom, prevažne hnedé /obr. 25: 4, 7-9, 11, 15/.

Doba slovanská

Podľa nálezov sa ukazuje, že plošina vrchu bola v tomto období vyhľadávaná najskôr len sporadicky. Nájdených osem keramických úlomkov možno datovať do 10.-11. stor.; z výraznejších je to tmavosivý črep zdobený riadkom vpichov a vlnovkou /obr. 25: 13/, červenohnedý zlomok s výzdobou vodorovných rýh /obr. 25: 12/ a hnedosivý úlomok so stopami vodorovných žliabkov /obr. 25: 14/.

Podrobnejší výskum lokality by značnou mierou prispel k bližšiemu poznaniu ďalšej výšinnej osady kultúry Gáva na východnom Slovensku. Podľa toho, že je vysoko položená a pomerne ťažko prístupná, možno pripustiť, že to bola nielen osada útočištného rázu, ale najskôr aj strategického významu nad cestou medzi podvihorlatskou oblasťou a kotlinou Uhu na území USSR.

L i t e r a t ú r a

ANDEL, K. 1955: Výsledok archeologického prieskumu na zemplínskoužskej nížine v r. 1953-1954. In: Vlastivedný sborník. 1. Košice.

K y s t a /okr. Trebišov/

Autor v súvise s melioračným zámerom a na upozornenie Štátnej meliorač nej správy urobil prieskum na pozemkoch JRD. Získané nálezy sú z týchto lokalít:

Juhozápadne od obce, na oráčine po stranách poľnej cesty, na rozhraní chotárnych častí Polianka a Ortaš, medzi kótami 148,7 a 173,8, našiel čepele, jadrá a jadrovité odštepy z obsidiánu, rádiolaritu a rohovca. Ide o nálezy z mladopaleolitickej stanice, zistenej už dávnejšie L. Báneszom, ktorý tento materiál podrobnejšie spracoval a publikuje ho v tomto zborníku.

Na oráčine po stranách poľnej cesty, na hrebeni návršia, na rozhraní polôh Hony a Podlesie, južne od kostola, sa našli ojedinelé kusy obsidiánovej industrie, súvisiace možno s mladopaleolitickým osídlením, a niekoľko atypických črepov, z ktorých jeden je z mladšej doby bronzovej, ostatné z 11.-12. stor.

V polohe Záhumnie, severne od obce, na miernom svahu ľavobrežnej terasy potoka vlievajúceho sa do Chlmca, sa našlo obsidiánové jadro, najskôr z neolitu a tri zlomky nádob, ktoré sú nateraz prvými stopami slovanského osídlenia v chotári Kysty. Jeden z nich, hnedej farby, je zdobený vlnovkami a prúžkom vodorovných rýh /obr. 30: 1/ a ďalší, tmavosivý, riadkom vrypov a vlnovkami /obr. 30: 2/, tretí črep je atypický. Hlina zlomkov je piesočnatá, sľudnatá, datovať ich možno do 9. stor.

L e s n é /okr. Michalovce/

J. Macák pri obhliadke záhrady M. Okála našiel okrem početných zlomkov stredovekých nádob aj niekoľko úlomkov z kachlíc. Nálezy poukazujú na osídlenie lokality v 11.-15. stor. Črepy sú z tenkostenných hrncovitých nádob s lievikovite roztvoreným ústím /obr. 26: 3, 5-9, 13/; z hrnca hrubších štien pochádza len zlomok nádoby s mierne vyhnutým ústím /obr. 26: 10/. Niekoľko ďalších črepov svedčí najskôr o kotlíkovitých nádobách /obr. 26: 1, 2, 4, 11, 12/, z nich pozoruhodný je najmä črep z tmavosivého kotlíka z jemnej hliny, datovateľný do 11.-13. stor. /obr. 26: 1/. Zo zlomkov kachlíc výraznejší je iba fragment zdobený plastickými rebrami. Lesné je podľa uvedeného novým náleziskom stredovekých hlinených kotlíkov, ktoré poznáme na východnom Slovensku už z Nižného Lánca, Veľkého Šariša, Batizoviec, Brehova a zo Svinice.

N i ž n ý H r u š o v /okr. Vranov nad Topľou/

J. Macák zopakoval prieskum lokality zistenej ním r. 1977 v polohe Pod hruny, na ľavobrežnej terase Ondavy, západne od obce. Ide o rozsiahlejšie sídlisko z mladšej doby bronzovej, ktorého vrstva je dobre sledovateľná v brehu rieky. Črepový materiál i z novšej obhliadky lokality možno zaradiť do okruhu kultúry

Gáva. Výraznejšie sú v ňom: dva črepy z hnedých súdkovitých nádob, na jednom je nalepený pretláčaný pásik /obr. 27: 1/, na druhom bola dvojica kužeľovitých výčnelkov /obr. 27: 9/; tmavosivý a hnedý črep z nádob podobného alebo vakovitého tvaru /obr. 27: 6, 8/, niekoľko črepov z polguľovitých miskovitých nádob tmavosivej alebo hnedej farby /obr. 27: 2, 3, 7/, z ktorých jedna mala fazetovaný okraj /obr. 27: 4/; tri zlomky zo spodnej časti hnedých nádob /obr. 27: 5/. Výnimočne sa na lokalite našiel aj zlomok pripomínajúci lineárnu keramiku a fragment kachlice s plastickou ľaliovou výzdobou z včasného novoveku.

N o v ý R u s k o v, časť M a l ý R u s k o v /okr. Trebišov/

J. Macák pri obhliadke terénu severozápadne od Malého Ruskova, medzi potokom a cestou do Plechotíc, našiel črepy svedčiace o osídlení lokality v mladšej dobe bronzovej. Výraznejšie sú z nich len dva zlomky z misiek a fragment amforovitej nádoby so žliabkovou výzdobou. Črepový materiál našiel J. Macák aj v chotárnej časti Lúky, východne od Malého Ruskova, po stranách cesty do Veľkého Ruskova. Datovaný je do obdobia od sklonku 10. do prelomu 11. a 12. stor. Vo výzdobe prevažujú vodorovné žliabky a ryhy, zriedkavejšie badať vlnovky, jeden črep je zdobený vrypmi. Niektoré z úlomkov sú ešte slovanského, iné už stredovekého rázu.

P o š a /okr. Vranov nad Topľou/

J. Macák uskutočnil v tomto katastri prieskum na sídlisku zistenom P. Mačalom, rozkladajúcom sa na pozemkoch JRD Nižný Hrabovec na ľavobrežnej terase Ondavy, VJV od obce, západne od lesa Laščíky, južne od cesty Poša - Pusté Čemerné. Ide o doposiaľ neznámu slovanskú a stredovekú lokalitu na východnom Slovensku. Keramický materiál z jej slovanského osídlenia možno datovať predbežne do 9.-10. stor. a zo stredovekej fázy sídliska do 12.-14. stor. Slovanské sídliskové objekty sú sledovateľné na povrchu oráčiny podľa tmavého sfarbenia ich závalu a podľa väčšieho zoskupenia črepov, prepálených kameňov a zlomkov mazanice na ich miestach. Nálezy zo zberu sú prevažne z povrchu výplne hlbokou orbou porušených zahĺbených slovanských chát. Podľa nich sa tiež ukazuje, že slovanské osídlenie lokality bolo intenzívnejšie než stredoveké.

Slovanská keramika

Črepy sú z hrncovitých nádob s ústím úzko alebo širšie vyhnutým, zhotovených na kruhu z piesočnatej alebo piesočnato-sľudnatej hliny, horšie vypálených, poväčšine hnedej, hnedožltej a tmavosivej farby a zdobených na starších formách viacnásobnými vlnovkami a pásmi vodorovných rýh /obr. 28: 3-5, 16, 18, 19/, na mladších spravidla vodorovnými žliabkami /obr. 28: 20/. Okraj hrncov bol zaoblený, zriedkavejšie šikmo, alebo zvisle zrezaný a niekedy pozdĺž žliabkom delený, málokedy zdobený vlnovkami /obr. 28: 1-9/. Výnimočne sa našiel na slovanskom sídlisku aj fragment veľkého žltohnedého pekáča /obr. 28: 21/.

Stredoveká keramika

Z výraznejších nálezov k nej patria zlomky hrncovitých nádob s profilovaným okrajom /obr. 28: 10-15/, črepy zdobené vodorovnými žliabkami a fragment zdobený okrem žliabkov aj riadkami vrypov /obr. 28: 17/. Zlomky sú z nádob zhotovených z jemnej hliny, do zvoniva vypálených, poväčšine hnedých, oranžových a belavých.

Slovanské sídlisko v Poši sa i podľa povrchových nálezov ukazuje ako rozsiahle. Podrobnejší výskum, keďže na jeho priestranstve možno rátať s odkrývkou nálezových celkov a pretože je narúšané hlbokou orbou, treba považovať za žiaduci. Lokalitou v Poši, po nálezoch v Nižnom Hrabovci, Nižnom Hrušove a Trhovišti, pribudlo na ľavobrežnej terase Ondavy ďalšie pozoruhodné slovanské sídlisko.

P r e š o v /okr. Prešov/

S. Česnek pri obhliadke oráčiny východne od Soľnej Bane, južne od kóty 287,3 a cesty do Teriakoviec, našiel podložku pravekého žarnova z vyvretej horniny, najskôr z trachytu. Je pravidelne oválneho tvaru, hore rovná, na spodku zaoblená, povrch má pórovitý, d. 26,8 cm, š. 16,5 cm, hr. 7 cm. Bližšie datovanie nálezu by umožnil zber črepov z lokality. Predbežne len s náležitou rezervou by sa mohlo uvažovať o súvise žarnova s eneolitickým osídlením v Soľnej Bani, doloženým sídliskovým objektom kultúry s kanelovanou keramikou, zisteným v polohe Súšpotoky a preskúmaným r. 1964 F. Blahutom.

P r e š o v , časť Š a r i š s k é L ú k y /okr. Prešov/

J. Leščák odovzdal košickému stredisku Archeologického ústavu SAV medené dláto a kamenný závesok z lokality zistenej v areáli závodu na spracovanie dreva v Šarišských Lúkach, preskúmanej S. Šiškom. Uvedené nálezy získal od robotníkov spomenutého závodu. Bližšie nálezové okolnosti nie sú známe.

Medené dláto s úzkym ostrím a zahroteným tylom, štvorhranného prierezu pokryté zväčša hnedou, miestami zelenou patinou, d. 11,4 cm, hr. 0,8 cm /obr. 31: 1, 1a/.

Závesok s kruhovým otvorom v hornej časti, jemne vybrúsený z hnedého rádiolaritu, d. 7,9 cm, max. š. 1,3 cm /obr. 31: 2, 2a/.

Opísané nálezy možno s výhradami spájať s eneolitickou lažnianskou skupinou, doloženou na lokalite v Šarišských Lúkach nálezom viacerých sídliskových objektov /Šiška 1976, s. 92-96/. V okruhu uvedenej skupiny sa prišlo na medené dláto na pohrebisku v Košiciach-Šebastovciach /Šiška 1972, s. 141, obr. 34: 7/ a na kamenné brúsky s otvorom na tom istom pohrebisku i na obdobnom pohrebisku v Košiciach-Barci /Šiška 1972, s. 143, obr. 36: 1-3/. Závesok zo Šarišských Lúk možno pokladať za amulet.

L i t e r a t ú r a

ŠIŠKA, S. 1972: Gräberfelder der Lažňany-Gruppe in der Slowakei. Slovenská archeológia, 20.

ŠIŠKA, S. 1976: Sídlisko z mladšej doby kamennej v Prešove-Šarišských Lúkach. Slovenská archeológia, 24.

S e č o v c e /okr. Trebišov/

J. Macák a P. Mačala pri prieskume terénu medzi Sečovcami a Trnavkou zistili doposiaľ neznáme rozsiahle praveké sídlisko. Rozkladá sa na miernom južnom svahu vyvýšeniny skláňajúcej sa k ľavému brehu Trnavky, severovýchodne od rybníka, napájaného spomenutým potokom, západne od Sečoviec a južne od cesty Sečovce - Košice. Povrchové nálezy z lokality pozostávajú z množstva obsidiánovej industrie, a to z čepieľ, čepeľovitých a jadrovitých odštepov a z hrudiek obsidiánovej suroviny. Datovanie a kultúrne zaradenie tohto materiálu je zatiaľ

problematické. L. Bánesz, špecialista na otázky staršej doby kamennej na Východnom Slovensku, sa domnieva, že nesúvisí s paleolitickým osídlením lokality. Podľa toho by sa mohlo pripustiť, že početné nálezy z tamojších obsidiánových dielní sú najskôr neolitického pôvodu. Črepový materiál zo skúmanej tabule oračiny, skoro bez výnimky atypický, patrí z prevažnej časti do mladšej doby bronzovej a pokiaľ sú v ňom úlomky staršieho rázu, možno ich s určitými výhradami zaradiť do včasnej doby bronzovej.

S i r n í k /okr. Trebišov/

Autor a J. Macák získali z prieskumov už evidovanej lokality, zistenej severne od obce, na pravobrežnej terase Ondavy v polohe Homokdomb, východne od cesty Sirník - Hraň ďalšie nálezy sídliskového charakteru.

Do obdobia od mladšieho paleolitu do neolitu možno zaradiť dve obsidiánové čepele. Mladšia doba bronzová je v nálezoch zastúpená ojedinelými črepmi kultúry Gáva, z ktorých výraznejší je okrajový zlomok nádoby /obr. 32: 1/, fragment misky s ústím do vnútra vtiahnutým /obr. 32: 4/ a črep z amforovitej nádoby, zdobený širokými žliabkami /obr. 32: 3/. Z črepov z mladšej doby rímskej výraznejšie sú zlomky hrncovitých sivých nádob, niektoré zdobené vlnovkami a pásmi vodorovných rýh /obr. 32: 2, 6/ a fragment sivej dvojkónickej nádoby /obr. 32: 8/. Slovanské osídlenie dokladajú sivé, tmavosivé a hnedé zlomky hrncovitých nádob zhotovených z piesočnatej hliny, výnimočne i z hliny s bohatou prímesou sľudy, zdobené vlnovkami, pásmi vodorovných rýh a žliabkami, datovateľné do 8.-9. stor. /obr. 32: 5, 7/.

Nová lokalita sa zistila na tej istej terase Ondavy, východne a severovýchodne od okraja obce, v chotárnej časti Malomdomb. Rozkladá sa medzi cestou Sirník - Hraň a potokom vlievajúcim sa do Ondavy. Keramický materiál z prieskumu autora a J. Macáka svedčí o osídlení v neskorej dobe eneolitickej a v mladšej dobe bronzovej. Nálezy neskoreneolitickej keramiky možno synchronizovať a porovnávať s keramikou zatínskej skupiny. Nálezy z mladšej doby bronzovej patria do okruhu kultúry Gáva.

Neskorá doba eneolitická

Z výraznejších nálezov keramiky patria do tohto obdobia dva črepy z nádob, z ktorých okraj bol zvonku členený žliabkom /obr. 32: 11/, zlomok nádoby s úzko vyhnutým okrajom, zdobený riadkom vpichov /obr. 32: 9/, črep z nádoby s okrajom zdobeným jamkami /obr. 32: 12/, dva črepy z nádob s vyhnutým a pretláčaným okrajom /obr. 32: 15, 16/, črep s nalepeným a pretláčaným pásikom /obr. 32: 13/, črepy zdobené pásmi jemných rýh /obr. 32: 10/ a zlomky z dien nádob /obr. 32: 14/. Hlina črepov je jemná, v ich farbe prevláda hnedý ton.

Mladšia doba bronzová

Výber nálezov: črep z amforovitej nádoby, zdobený širokými žliabkami, zlomok nádoby s valcovitým hrdlom, črep s podlhovastým výčnelkom a fragment vázy s hrotitou vypuklinou a so žliabkovou výzdobou. Črepy sú poväčšine hnedé.

V okolí reformátskeho kostola sa našli početné odštepy obsidiánovej industrie, datovateľné rámcovo do obdobia od mladšieho paleolitu do neolitu.

S v i d n í k /okr. Svidník/

A. Kaputa podal správu o náleze mamutieho kla, vykopaného J. Haľkom r. 1964 z ľavého brehu Ondavy. Nález je uložený v Múzeu ukrajinskej kultúry vo Svidníku.

V e ľ k é T r a k a n y /okr. Trebišov/

Pri záchrannom výskume uskutočnenom košickým strediskom Archeologického ústavu SAV/autor a L. Olexa/ v spolupráci s Východoslovenským múzeom /D. Gašaj/ na pieskovej dune Ördöngősdomb severne od obce, na okraji veľkej siláž-nej jamy, sa odkryli zvyšky štyroch slovanských sídliskových objektov, v kto-rých závale sa našli zlomky nezdobenej keramiky hrubej výroby, črepy z hrco-vitých nádob zhotovených na kruhu a zdobených zväzkami vlnoviek a vodorovných rýh, zlomky pekáčov a mazanice, dva kamenné brúsiky, dva kostené nástroje, zvieracie kosti a prepálené kamene. Podľa keramického materiálu datuje autor sídlisko vo Veľkých Trakanoch predbežne do 8.-9. stor. Keďže lokalita má znač-ný význam pre skúmanie najstaršieho slovanského osídlenia na východnom Slo-vensku, nálezy sa spracujú a zhodnotia v osobitnom príspevku.

Autor pokusnou sondou odkryl aj časť kultúrnej vrstvy črtajúcej sa v ste-ne rozsiahleho pieskoviska na západnom okraji spomínanej pieskovej duny. Podľa nálezov slovanskej keramiky možno vrstvu sídliska datovať do obdobia od 8. do prelomu 9. a 10. stor. Okrem keramiky sa našli vo vrstve aj zvieracie kosti, kus mazanice a torzo kamenného brúska.

Pri prieskume na pieskovej dune Vereshegy, dvíhajúcej sa severne od obce a severovýchodne od spomínanej duny Ördöngősdomb, autor našiel ojedinelé zlom-ky slovanskej keramiky, svedčiace o sporadickom osídlení kopca v 8.-9. stor. Zlomky zdobených na kruhu vytočených nádob početne prevažujú nad črepmi nezdo-bených nádob hrubej výroby.

V e ľ k ý Š a r i š /okr. Prešov/

Autor s. J. Leščákom prezrel sídlisko zistené menovaným spolupracovníkom v polohe Fedelemka, vzdialenej asi 2 km severovýchodne od Veľkého Šariša. Loka-lita sa rozprestiera na ľavobrežnej terase Veľkého potoka, prítoku Torysy, na plošine a svahu terasy mierne sa skláňajúcej k močaristej lúke. Breh potoka je tu strmý. Oráčina na severnej strane lokality sa vklinuje do lesa Giraš.

Pozoruhodný materiál, zachránený J. Leščákom, tvorí početná štiepaná in-dustria z doby neolitickej a eneolitickej /prevažuje obsidián, rádiolarit a tmavosivý rohovec, v menšom počte je hnedý rohovec a opálonosná hornica/, neo-litický klin a sekerky, torzo eneolitickej sekerky, prasleny a žarnovy z uvede-ných období a bohatý črepový materiál, v ktorom je zastúpená keramika lineárna, bukovohorská a kanelovaná. Niekoľko atypických črepov patrí azda do mladšej doby bronzovej a ďalšie najskôr do doby rímskej. Nálezy z Veľkého Šariša budú podrobnejšie spracované v osobitnom príspevku.

Z á d i e l s k e D v o r n í k y /okr. Košice-vidiek/

S. Česnek odovzdal košickému stredisku Archeologického ústavu SAV dva ku-sy železnej trosky, ktoré našiel v štrkovisku pri Blatnom potoku, vo vstupnej časti bývalej obce Dvorníky. Menovaný spolupracovník podľa pokynov autora vy-hĺbil malú pokusnú sondu na kužeľovitom kopci Stráža /kóta 269/, dvíhajúcom sa pred vstupom do Zádielskej doliny po ľavom brehu spomenutého potoka, na se-vernom konci časti Dvorníky. Na vrchu kopca je vodáreň. Keramický materiál, získaný z kultúrnej vrstvy na vyvýšenine, poukazuje na osídlenie lokality v eneolite. Niektoré z črepov súvisia s kanelovanou keramikou, iné možno po-rovnávať a synchronizovať s keramikou zatínskej skupiny. Výnimočne sa našiel vo vrstve aj zlomok slovanskej keramiky z 9. stor. Okrem črepov boli v nej aj zlomky tehloviny a zvieracie kosti.

Z á h r a d n é /okr. Prešov/

Autor na upozornenie J. Komu, kustóda Múzea Slovenskej republiky rád v Prešove, sledoval práce na stavenisku kultúrneho domu v uvedenom katastri a zachraňoval nálezy zosídliskových objektov, narušených pri hĺbení základových rýh a výkope na ploche pre kotolňu kultúrneho domu. Prvé nálezy z lokality prevzal pracovník spomenutého múzea J. Höger od vedúceho stavby J. Olejníka, ktorý z občanov prejavujúcich záujem o nálezisko v Záhradnom najúčinnejšie pomáhal pri zachraňovaní prvých i ďalších nálezov na stavenisku.

Ak prvé nálezy sú z rozrušeného objektu, čo je dosť pravdepodobné, dovedna sa potom zistili na stavenisku kultúrneho domu štyri sídliskové objekty, a to dva z doby rímskej a dva zo slovanského obdobia. Objekt, z ktorého miesta sa zachránili prvé nálezy, označil autor na situačnom náčrte i v nálezovej správe písmenom a /obr. 29/.

Lokalita sa rozkladá v centre obce, v priestore bývalej farskej záhrady, na pravobrežnej terase Ternianky, prítoku Sekčova, ústiaceho do Torysy, severovýchodne od novostavby kostola, južne od cesty Záhradné - Tulčík.

Objekt a. Nachádza sa uprostred staveniska. Z jeho miesta sa zachránili tieto nálezy: fragment zásobnice s okrúžím, zhotovenej na kruhu z jemnej hliny, zdobený mnohonásobnou vlnovkou /obr. 37: 4/; zlomok hrncovitej nádoby s lievikovite roztvoreným ústím, hrubej výroby, zvonku červenohnedý, znútra černavý, povrch hrboľatý, hlina piesočnatá /obr. 37: 1/; zo zvieracích kostí je pozoruhodnejší len paroh z tura. Objekt podľa črepa zásobnice autor s určitou rezervou datuje do prelomu staršej a mladšej doby rímskej.

Objekt 1. Černavá výplň tejto slovanskej polozemnice skoro nebadateľne splývala v stene výkopu v juhovýchodnom rohu staveniska s tmavou sivastohnedou močaristou vrstvou, nad ktorou sa ťahala vrstva naplavenej žltohnedej hliny. Korytovitá priehlbeň objektu zapadala do žltosivej ílovitej podložnej vrstvy. Výplň objektu sa začínala približne 80 cm pod povrchom a jej spodok siahal do hĺbky max. 130 cm, približná dĺžka objektu bola 3 m, na jeho dne sa črtala tenká vrstva uhlíkov /obr. 33/. Z porušenej časti závalu objektu sa vyzdvihli črepy slovanskej keramiky /61 kusov/, kostené šidlo - d. 10,4 cm /obr. 35: 9/, zvieracie kosti a početné zlomky riečnych kameňov.

Črepy sú z hrncovitých nádob s výrazne roztvoreným ústím, prevažne hrubších stien, zhotovených na kruhu z piesočnato-sľudnatej hliny, hnedej, hnedosivej, sivej a okrovosivej farby, zdobených viacnásobnými dvojitými alebo jednoduchými vlnovkami a pásmi vodorovných rýh /obr. 35: 4, 6-8, 11, 13/. Okraj ústia jedného hrnca zdobila vlnovka lemovaná dvojitými vpichmi /obr. 35: 13/ a ďalšieho trojitá vlnovka /obr. 35: 10/. Okraj niektorých nádob bol zaoblený, iných šikmo alebo zvisle zrezaný /obr. 35: 1-5, 7, 10-13/. Z dvoch zlomkov zo spodku hrncov jeden je z nádoby so zaoblenou vnútornou stranou dna, zhotovenej najskôr voľnou rukou, a druhý z hrnca s vyhranenou vnútornou stranou dna. Vzorky uhlíkov z vrstvy na dne objektu sú podľa určenia E. Hajnalovej pravdepodobne z duba /Quercus spec.?/. Podľa keramiky možno objekt datovať do stredného úseku doby slovanskej, a to v podstate do 9. stor.

Objekt 2. Čiernosivá nehrubá vrstva výplne tohto slovanského objektu, črtajúceho sa v stene výkopu 4 m západne od predchádzajúceho, skoro nebadateľne splývala s tmavou i sivastohnedou vrstvou vegetatívneho rázu, nad ktorou sa ťahala 35-40 cm hrubá vrstva žltohnedej naplavenej hliny. Spodok plytkej prie-

hlbne objektu zasahoval do žltosivej piesočnatej podložnej vrstvy, spočívajúcej na sivej ílovitej vrstve, pod ktorou sa začínal štrk; dĺžka objektu v stene výkopu 2,7 m /obr. 34/.

Z výplne objektu, najskôr zahĺbenej chyže, sa vyzdvihli dva črepy z hrncovitých nádob zhotovených z piesočnatej, sľudnatej hliny na kruhu, jeden z nich, hnedosivý, je zdobený súmernou viacnásobnou vlnovkou /obr. 37: 5/ a druhý, čiernosivý, okrem podobnej vlnovky aj vodorovnými ryhami /obr. 37: 2/. Tretí zlomok je zo súdkovitého hrnca hrubej výroby a pripomína skôr keramiku z doby rímskej než slovanskú /obr. 37: 3/. Podľa prvých dvoch zlomkov nádob aj objekt 2 je datovateľný do 9. stor.

Objekt 3. Na jeho zvyšky upozornili zlomky zásobníc, na ktoré robotníci narazili pri hĺbení základovej ryhy v juhozápadnom rohu staveniska. Pod 70 cm hrubou žltohnedou vrstvou naplavenej hliny sa ťahala približne 60 cm hrubá tmavosivá vrstva močaristého rázu a medzi touto a žltosivou ílovitou podložnou sa črtala tenká /15 cm/ kultúrna vrstva, splývajúca s tmavou výplňou plytkej /max. 16 cm/ ohniskovej jamy najskôr kruhového tvaru s priemerom 80 cm, ktorej dno bolo 155 cm pod povrchom; jej obrys sa podarilo malou pokusnou sondou aspoň čiastočne sledovať.

Vo výplni ohniskovej jamy bolo mnoho uhlíkov a prepálených lomových kameňov, nad ktorými sa hromadili črepy spomenutých zásobníc. Spolu s nimi sa našli ojedinelé črepy aj z iných nádob, dva kusy železnej trosky, zlomok železného predmetu neznámeho určenia a zvieracia kosť.

Zásobnice: Početné zlomky svedčia najskôr o dvoch veľkých sudovitých nádobách s profilovaným okružím /obr. 36: 2, 4, 4a/, jasnej tehlovej farby s oranžovým odtieňom, vyhotovených na kruhu z jemnej hliny a zdobených viacnásobnými vlnovkami /obr. 36: 4/; len na jednom zlomku je pás vodorovných rýh s časťou najskôr viacnásobnej vlnovky /obr. 36: 1/.

Ostatný keramický materiál z objektu: dva črepy zo sivej nádoby zhotovenej voľnou rukou, ktoré žliabkovou výzdobou pripomínajú keramiku przeworského typu /obr. 36: 5, 6/; zlomok z hornej časti sivého hrnca hrubej výroby, patriaci najskôr tiež do doby rímskej /obr. 36: 8/, do ktorej možno datovať aj šesť atypických črepov z hrncovitých nádob. Najskôr k slovanskej keramike patrí okrajový zlomok sivého hrnca /obr. 36: 7/, ako aj hnedosivý črep z tenkostenného hrnca zdobeného súmernými vlnovkami /obr. 36: 3/.

Vzorky uhlíkov z objektu 3 sú podľa určenia E. Hajnalovej z duba /Quercus spec./ a lipy /Tilia spec./.

Podľa zlomkov zásobníc možno objekt považovať za súčasný s objektom označeným písmenom a a datovať ho na prelom staršej a mladšej doby rímskej.

Objekty zistené na stavenisku kultúrneho domu v Záhradnom sú novými stopami osídlenia z doby rímskej a slovanskej na území Šariša. V súvise so sídliskovými objektmi z doby rímskej hodno uviesť, že na dvore miestnej školy v r. 1933-1934 našli robotníci pri zemných prácach bronzovú sponu z mladšej doby rímskej, o ktorej autor pripúšťa, že pochádza z narušeného hrobového nálezu /Budinský-Krička 1979/.

L i t e r a t ú r a

BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1978: Archeologické prieskumy a nálezy na východnom Slovensku. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1977. Nitra, s. 49, obr. 24.

Z e m p l í n s k a N o v á V e s, časť Z e m p l í n s k y K l e č e n o v /okr. Trebišov/

V záhrade M. Bodnára a v susediacej záhrade S. Klasovského v časti Zemplínsky Klečenov zistil J. Macák stopy neolitického, slovanského a stredovekého osídlenia. Neolit: tri obsidiánové odštepy. Doba slovanská /9.-10. stor./: tri črepy s výzdobou vlnoviek a vodorovných rýh, nezdobený zlomok z hornej časti hrubostenného a polovica dvojkužeľovitého praslena. Stredovek /11.-13. stor./: okrajové črepy z nádob s profilovaným ústím a črepy zdobené vlnovkou a vodorovnými žliabkami.

NEUE FUNDE IN DER OSTSLOWAKEI. Die Arbeitsstelle des Archäologischen Institutes der SAW zu Košice gewann im J. 1978 aus Geländebegehungen, Feststellungs-und Rettungsgrabungen unter der Leitung des Autors dieses Beitrages bemerkenswertes Fundmaterial zur Erforschung der urzeitlichen, frühgeschichtlichen, slawischen und mittelalterlichen Besiedlung der Ostslowakei. Auf manchen evidierten Fundstellen wurde die Geländebegehung erneuert, aber man stellte auch einige neue Siedlungen fest; keine Gräberfelder wurden entdeckt. Der Autor stützt sich meistens auf Meldungen und Funde der auswärtigen Mitarbeiter der Košicer Arbeitsstelle des Archäologischen Institutes der SAW.

Fundüberblick

A r d o v o /Bez. Rožňava/. Aus der bekannten Höhle gewann man Keramikmaterial der Kyjatice-Kultur aus der jüngeren Bronzezeit sowie vereinzelte römerzeitliche Scherben.

B r e h o v /Bez. Trebišov/. Meistenteils schon evidierte Funde aus Siedlungen. Klostergarten: Obsidianwerkzeug und Scherben von entwickelter slawischer Keramik aus dem 10.-11. Jh.; Ackerboden nördlich des Berges Nagyhegy: zahlreiche Obsidianindustrie und Keramik der Gáva-Kultur; Raum vor dem Verwaltungsgebäude des Klosters: Obsidianindustrie und Keramik aus dem 12.-14. Jh.; Felder südlich des Wirtschaftshofes der Landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaft: Obsidianabsplisse und jungbronzezeitliches Keramikmaterial. Die angeführte Obsidianindustrie hängt am ehesten mit der neolithischen Besiedlung der Fundstellen zusammen.

Č a k l o v /Bez. Vranov nad Topľou/. Südwestlich des Friedhofes entdeckte man Besiedlungsspuren mit römerzeitlicher Keramik.

H r a b o v č í k /Bez Svidník/. Fund eines Mammutstosszahns in der Flur Poľana.

H r a ň /Bez. Trebišov/. Bei der Geländebegehung der schon evidierten Siedlung in der Flur Výmoľ auf einer Terrasse am rechten Ufer der Ondava fanden sich: Torzo einer kleinen neolithischen Hacke, Fragment eines jungbronzezeitlichen tonnenförmigen Topfes, vereinzelte spätlatènezeitliche Scherben /Abb. 19: 7, 12/, zahlreiche Scherben aus der jüngeren römischen

Zeit und aus den Anfängen der Völkerwanderungszeit /Abb. 19: 1-6, 8-11; Abb. 20: 1-13, 15, 16/ und ein slawisches Keramikbruchstück von der Wende des 8. und 9. Jh. /Abb. 20: 14/.

H r č e ľ /Bez. Trebišov/. Bei der Geländebegehung der schon evidierten jungpaläolithischen Station im Sattel der Anhöhe südlich der Gemeinde und des Berges Baňa gewann man weitere Spaltindustrie, vor allem aus Obsidian, aus genannter Epoche; man fand ebenfalls Scherben, die auf Besiedlung im Spätäneolithikum /Abb. 21: 1-7, 9, 10/ und in der jüngeren Bronzezeit /Abb. 21: 8, 11, 12/ hinweisen.

C h o ň k o v c e /Bez. Michalovce/. Auf der kleinen mittelalterlichen Burg auf dem Berg Borola fand man ausser Keramikmaterial aus dem 14.-15. Jh. /Abb. 23: 1-8, 10, 11, 13/ auch einen Feuerstahl /Abb. 23: 12/ und den Teil einer Eisenklammer mit einer Bronzehülse als Verzierung /Abb. 23: 9/.

Ch r a s ť n a d H o r n á d o m /Bez. Spišská Nová Ves/. Im Tal der Lúčka nördlich der Gemeinde wurde eine mittelalterliche Dorfwüstung festgestellt, die an Hand der Keramikfunde in das 11.-13. Jh. datiert wurde /Abb. 22: 1-18, 20-24/. Man fand auch den Torzo eines Eisengegenstandes, wahrscheinlich einer Sichel /Abb. 22: 19/.

K ľ u š o v /Bez. Bardejov/. Man fand ein zugeschliffenes vierkantiges trapezförmiges Beil aus karpatischem dunkelbraunem Quarz mit ockergrauen und ockerbraunen Flecken und Streifen am Nacken und teilweise an anderen Stellen mit Flächenretusche /Abb. 24: 1, 1a, 1b/. Im Gebiet des ostslowakischen Berglandes hängt dieser Fund wahrscheinlich mit den spätäneolithischen ostslowakischen Hügelgräbern zusammen, die sich in der nahen Umgebung auf den Bergen bei Kľušov, Bardejov, Lukavice und Kobyly befinden.

K o ň u š /Bez. Michalovce/. Auf dem Plateau des Berges Starý Koňuš entdeckte man Spuren von intensiver Besiedlung an der jüngeren Bronzezeit. Ausser zahlreichen Keramikbruchstucken der Gáva-Kultur /Abb. 25: 1-11, 15/ fand man auch einen Quarzabschlag aus dem Neolithikum oder Äneolithikum und vereinzelte Gefässfragmente /Abb. 25: 12-14/. die auf sporadische Besiedlung in slawischer Zeit deuten /10.-11. Jh./.

K y s t a /Bez. Trebišov/. Auf der evidierten jungpaläolithischen Station, die sich auf dem Kamm der Anhöhe an der Grenze der Fluren Polianka und Ortaš befindet, fand man weitere Obsidian-, Hornstein- und Radiolaritartefakte und Abschläge. Auf dem Kamm der benachbarten Anhöhe südlich der Kirche entdeckte man vereinzelte Obsidianabschläge, die wahrscheinlich mit jungpaläolithischer Besiedlung zusammenhängen. Bei der Begehung der Bachterrasse in der Flur Záhumnie traten vereinzelte slawische Scherben aus dem 9. Jh. zutage /Abb. 30: 1, 2/.

L e s n é /Bez. Michalovce/. Bei der Begehung eines Gartens gewann man Keramikmaterial aus dem 11.-15. Jh. /Abb. 26: 1-13/. Bemerkenswert ist vor allem das Bruchstück eines kleinen Kessels aus dem 11.-13. Jh. /Abb. 26: 1/.

N i ž n ý H r u š o v /Bez. Vranov nad Topľou/. Die evidierte jungbronzezeitliche Siedlung auf der linksuferigen Ondava-Terrasse in der Flur Pod hruny lieferte weitere Keramikreste aus dem Bereich der Gáva-Kultur /Abb. 27: 1-9/.

N o v ý R u s k o v - M a l ý R u s k o v /Bez. Trebišov/. Nordwestlich von Malý Ruskov, zwischen dem Bach und der nach Plechotice führenden Strasse, erfasste man Besiedlungsspuren mit jungbronzezeitlicher Keramik und östlich von Malý Ruskov in der Flur Lúky Keramikmaterial von der Neige des 10. bis zur Wende des 11. und 12. Jh.

P o š a /Bez. Vranov nad Topľou/. Auf der Terrasse am linken Ufer der Ondava erfasste man eine grössere slawische Siedlung, die an Hand des Keramikmaterials in das 9.-10. Jh. datiert wurde /Abb. 28: 1-9, 16, 18-20/. Auf Besiedlung im Mittelalter verweisen Scherben aus dem 12.-14. Jh. /Abb. 28: 10-15, 17/.

P r e š o v - S o ľ n á B a ň a /Bez. Prešov/. Im Ackerboden östlich von Soľná Baňa fand man die Unterlage eines ovalen Trachytmahlsteins, der wahrscheinlich mit äneolithischer Besiedlung zusammenhängt.

P r e š o v - Š a r i š s k é L ú k y /Bez. Prešov/. Von der ausgedehnten Fundstelle im Areal der Fabrik für Holzverarbeitung gewann man einen Kupfermeissel /Abb. 31: 1, 1a/ und einen Radiolaritanhänger /Abb. 31: 2, 2a/. Der Autor mutmasst über einen möglichen Zusammenhang mit äneolithischen Siedlungsobjekten der Lažňany-Gruppe auf der Fundstelle.

S e č o v c e /Bez. Trebišov/. Westlich der Stadt auf dem sanften Südhang der zum linken Ufer der Trnavka sich senkenden Anhöhe stellte man eine urzeitliche Siedlung mit reicher Obsidianindustrie fest /Klingen, Kernabschläge, Kerne sowie Rohstoffknollen/. Nach Ansicht von L. Bánesz ist sie nicht paläolithisch, sondern hängt eher mit den Werkstätten einer neolithischen Siedlung zusammen. Die Scherben sind fast ausnahmslos atypisch, grösstenteils aus der jüngeren Bronzezeit.

S i r n í k /Bez. Trebišov/. Bei der Begehung der evidierten Fundstelle auf der rechten Ondava-Terrasse in der Flur Homokhalom gewann man Obsidianklingen aus dem Zeitraum vom Jungpaläolithikum bis zum Neolithikum, vereinzelte Scherben der Gáva-Kultur /Abb. 32: 1, 3, 4/ und mehrere Keramikbruchstücke aus der jüngeren römischen /Abb. 32: 2, 6, 8/ und aus slawischer Zeit /8.-9. Jh; Abb. 32: 5, 7/.

Auf einer neuen Fundstelle in der Flur Malomdomb auf derselben Terrasse fand man Keramikfragmente, die Besiedlung im Spätäneolithikum /Abb. 32: 9-16/ und in der jüngeren Bronzezeit bezeugen.

In der Umgebung der evangelischen Kirche fand man zahlreiche Obsidianindustrie, die vorläufig in den Zeitraum vom Jungpaläolithikum bis zum Neolithikum datiert wurde.

S v i d n í k /Bez. Svidník/. Am rechten Ufer der Ondava entdeckte man Reste eines Mammuthstosszahns.

V e ľ k é T r a k a n y /Bez. Trebišov/. Bei der Rettungsgrabung auf der rechten Seite der Sanddüne Ördöngösdomb wurden Reste von 4 slawischen Siedlungsobjekten aus dem 8.-9. Jh. abgedeckt. In der Verschüttung der Objekte fand man Bruchstücke unverzierter Keramik von grober Herstellung, die an Keramik des Prager Typus erinnern, scheibengedrehte, mit Wellenlinien und mit horizontalen Rillenbändern vertierte Keramikbruchstücke, Backschüsseln und Hüttenlehmbruchstücke, Knochengeräte, Sandsteinwetzsteine, Tierknochen und durchglühte Steine.

Mit einem Probeschnitt wurde ein Teil der Kulturschicht am Rand der Kiesgrube auf der anderen Seite der Düne abgedeckt und an Hand der Keramik in die Zeit vom 8. bis zur Wende des 9. und 10. Jh. datiert.

Bei der Begehung der benachbarten Sanddüne Vereshegy fand man vereinzelte Fragmente von slawischer Keramik aus dem 8.-9. Jh.

V e ľ k ý Š a r i š /Bez. Prešov/. Auf der linken Terrasse des Baches Veľký Potok, eines Zuflusses der Torysa, wurde eine Siedlung der Kultur mit Linear-, Bükker- und kannelierter Keramik festgestellt. Man fand auch atypische Scherben aus der jüngeren Bronzezeit und aus römischer Zeit.

Z á d i e l s k e D v o r n í k y /Bez. Košice-Land/. In der Kiesgrube bei dem Bach Blatný potok fand man zwei Stück undatierbarer Eisenluppe, und auf dem Hügel Stráža vor dem Eingang in das Tal Zádielska dolina erfasste man in einem Probeschnitt eine Kulturschicht mit kannelierter Keramik und der Zatín-Gruppe. In der Schicht befand sich auch ein Bruchstück von slawischer Keramik aus dem 9. Jh.

Z á h r a d n é /Bez. Prešov/. Bei der Verfolgung der Erdarbeiten auf der Baustelle des Kulturhauses /Abb. 29/ rettete man Funde aus der Verschüttung zweier Siedlungsobjekte aus der älteren und jüngeren römischen Zeit /Abb. 36: 1, 2, 4-6, 8; Abb. 37: 1, 4/ und zweier slawischer Halbgrubenhütten aus dem 9. Jh. /Abb. 33; Abb. 34; Abb. 35: 1-13; Abb. 37: 2, 3, 5/. In einem der römerzeitlichen Objekte befanden sich auch Fragmente von slawischer Keramik /Abb. 36: 3, 7/.

Z e m p l í n s k a N o v á V e s - Z e m p l í n s k y K l e č e n o v /Bez. Trebišov/. In den Gärten des Gemeindeteiles Zemplínsky Klečenov fand man Obsidianabschläge aus der jüngeren Steinzeit, vereinzelte Fragmente slawischer Keramik aus dem 9.-10. Jh. und Gefässscherben aus dem 11.-13. Jh.

НОВЫЕ НАХОДКИ В ВОСТОЧНОЙ СЛОВАКИИ. Исследовательский рабочий центр Института археологии САН в г. Кошице приобрел в ходе разведок, поисковых и охранных раскопок в 1978 г. под руководством автора статьи, заслуживающий внимания материал находок для исследования доисторического, раннеисторического, славянского и средневекового поселений Восточной Словакии. В некоторых регистрированных местонахождениях раскопки возобновились, но обнаружено также несколько новых селищ; могильники обнаружены не были. Автор ссылается преимущественно на отчеты и находки внештатных сотрудников кошицкого центра Института археологии САН.

Обзор находок

А р д о в о /район Рожнява/. В известной пещере был найден керамический материал киятицкой культуры периода поздней бронзы и единичные обломки римского периода.

В р е г о в /район Требишов/. Находки из селищ, преимущественно уже регистрированных. Монастырский сад: орудие из обсидиана и фрагменты развитой славянской керамики 10-11 вв. Вспаханное поле севернее горн Надьхедь: численная индустрия из обсидиана и керамика культуры Гава; простор перед зданием управления монастыря: индустрия из обсидиана и керамика 12-14 вв; участки южнее двора государственного хозяйства: осколки обсидиана и керамический материал поздней бронзы. Приведенные орудия из обсидиана взаимосвязаны скорее всего с неолитическим заселением местонахождений.

Ч а к л о в /район Вранов над Топлоу/. В юго-западном направлении от кладбища были обнаружены следы поселения с керамикой римского периода.

Г р а б о в ч и к /район Свидник/. Находка бивней мамонта в урочище Поляна.

Г р а н ь /район Требишов/. В ходе разведок уже регистрированного селища в урочище Вымоль, на правобережье террасы р. Ондава, были обнаружены: торс небольшой неолитической мотыги, осколок боченкообразного горшка поздней бронзы, единичные осколки позднего латена (рис. 19: 7, 12), численные керамические фрагменты позднеримского периода и периода начала переселения народов (рис. 19: 1-6, 8-11, рис. 20: 1-13, 15, 16) и фрагмент славянской керамики перелома 8 и 9 вв. (рис. 20: 14).

Г р ч е л ь (район Требишов). Проводя разведки уже регистрированной позднепалеолитической стоянки в седловине возвышенности, южнее от села и горы Баня, были обнаружены дальнейшие находки колстой индустрии прежде всего из обсидиана; найдены также осколки свидетельствующие о заселении возвышенности в поздний период энеолита (рис. 21: 1-7, 9, 10) и в ранний период бронзы (рис. 21: 8, 11, 12).

Х о н ь к о в ц е (район Михаловце). В небольшой средневековой крепости на горе Борола кроме керамического материала, определенного 14-15 вв. (рис. 23: 1-8, 10, 11, 13) нашли железное огниво (рис. 23: 12) и часть железной скобы, разукрашенной обоймой из бронзы (рис. 23: 9).

Х р а с т ь н а д Г о р н а д о м (район Спишска Нова Вес). В долине Лучки, севернее от села было обнаружено прекратившее свое существование средневековое поселение, датированное находками керамики 11-13 вв. (рис. 22: 1-18, 20-24). Исключительно был обнаружен тоже торс железного предмета, может быть серпа (рис. 22: 19).

К л ю ш о в (район Бардейов). Найден четырехгранный топорик трапецевидной формы из закарпатского темно-коричневого полосатого кварца с пятнами и полосками охро-серого и охровато-коричневого цветов, оформлен точением, в тылу и отчасти и других местах оббивкой и поверхностной отжимной ретушью (рис. 24: 1, 1а, 1б). Находка из Клюшова из среды восточнословацкой возвышенности взаимосвязана вероятнее всего с позднеэнеолитичекими восточнословацкими могильниками, какие имеются в близкой околице в горах над Клюшовом, городом Бардейов, с. Лукавица и с. Кобилы.

К о н ю ш (район Михаловце). На плоскогорье горы Стари Конюш обнаружены следы интенсивного поселения в период поздней бронзы. Кроме численных керамических фрагментов культуры Гава (рис. 25: 1-11, 15) обнаружен осколок кварца периодов неолита или энеолита и единичные фрагменты сосудов (рис. 25: 12-14/, указывающие на спорадическое заселение в славянский период (10-11 вв.).

К и с т а /район Требишов/. В регистрированной позднепалеолитической стоянке на хребте горки на границе урочищ Полянка и Срташ обнаружены дальнейшие артефакты и осколки из обсидиана, роговика и радиолярита. На хребте соседней возвышенности, южнее от костела, единичные осколки обсидиана взаимосвязаны, может быть, с позднепалеолитическим поселением. В ходе разведок террасы ручья в урочище Загумнье обнаружены единичные славянские фрагменты, относящиеся к 9 в. (рис. 30: 1, 2).

Л е с н е (район Михаловце). При поисках сада был найден керамический материал 11-15 вв. (рис. 26: 1-13). Внимания заслуживает особенно фрагмент котелка, датированного 11-13 вв. (рис. 26: 1).

Н и ж н ы Г р у ш о в (район Вранов над Топлоу). В регистрированном селище позднего периода бронзы на левобережной террасе р. Ондавы в урочище Под груны обнаружены дальнейшие керамические осколки из округа культуры Гава (рис. 27: 1-9).

Н о в ы Р у с к о в - М а л ы Р у с к о в (район Требишов). В С-З направлении от с. Малы Русков, между ручьем и дорогой в село Плехотице, обнаружено поселение с керамикой поздней бронзы и восточнее от с. Малы Русков, в урочище Луки, керамический материал определенный периодом от конца 10 в. до рубежа 11 и 12 вв.

П о ш а (район Вранов над Топлоу). На левобережной террасе р. Ондавы обнаружено крупнсе славянское селище датированное керамическими находками 9-10 вв. (рис. 28: 1-9, 16, 18-20). На заселение в средневековье указывают осколки, относящиеся к 12-14 вв. (рис. 28: 10-15, 17).

П р е ш о в - С о л ь н а Б а н я /район Прешов/. На вспаханной земле восточнее от д. Сольна Баня найдена подкладка овальной формы трахитного жернова, взаимосвязанного, может быть, с их энеолитическим поселением.

П р е ш о в - Ш а р и ш с к е Л у к и (район Прешов). Из крупного местонахождения в заводском комплексе по обработке дерева найдено долото (рис. 31: 1, 1а) и радиоляритная подвеска (рис. 31: 2, 2а). Автор допускает взаимосвязь с энеолитическими селищными объектами лажнянской группы, вскрытыми в местонахождении.

С е ч о в ц е (район Требишов). В западном направлении от г. Сечовце, на умеренном южном откосе возвышенности спускающейся к левому берегу с. Трнавка, обнаружено доисторическое селище, богатое индустрией обсидиана (лезвия, ядерные осколки, ядра и комки обсидиана). По мнению Л. Банеса индустрия не носит палеолитическое происхождение, а связана скорее всего с мастерскими неолитического поселения. Осколки почти без исключения атипически, преимущественно поздней бронзы.

С и р н и к (район Требишов). Проводя поиски в регистрированном местонахождении на правобережной террасе р. Ондавы, в урочище Хомокхалом, обнаружены лезвия из обсидиана, относящиеся к периоду от позднего палеолита до неолита, единичные осколки культуры Гава (рис. 32: 1, 3, 4) и несколько фрагментов керамики позднеримского (рис. 32: 2, 6, 8) и славянского периодов (8-9 вв.) (рис. 32: 5, 7).

В новом местонахождении, в урочище Маломдомб, на той же самой террасе, найдены фрагменты керамики свидетельствующие о заселении в позднем энеолите (рис. 32: 9-16) и в период поздней бронзы.

В околице реформаторского костела обнаружена численная индустрия обсидиана, предварительно датируемая периодом с позднего палеолита по неолит.

С в и д н и к (район Свидник). На левом берегу р. Ондавы найдены остатки бивней мамонта.

В е л ь к е Т р а к а н ы (район Требишов). В ходе охранных раскопок на восточной стороне песчаной дюны Эрдэгешдомб были вскрыты остатки 4 славянских селищных объектов, датированных 8-9 вв. В обвалах объектов найдены фрагменты керамики грубого производства, без украшения, напоминающие керамику пражского типа, осколки керамики изготовленной на гончарном круге и украшенной волнистыми линиями и прямолинейными бороздками, фрагменты сковороды и обмазки, костяные орудия, песчаные шлифовальные станки, звериные кости и обожженные камни.

Опытным шурфом была вскрыта часть культурного слоя на окраине песчаного карьера, на противоположной стороне дюны, датированного керамикой 8 - перелом 9 и 10 вв.

При поисках соседней песчаной дюны Верешхедь обнаружены единичные фрагменты славянской керамики, относящиеся к 8-9 вв.

В е л ь к и Ш а р и ш (район Требишов). На левобережной террасе Велького потока, притока р. Торисы, обнаружено селище с культурой линеарной, буковогорской и каннелированной керамиками. Исключительно обнаружены также атипические осколки поздней бронзы и римского периода.

З а д ь е л с к е Д в о р н и к и (район Кошице-видьек). В щебеночном карьере близ Блатного потока нашли 2 недатируемые части железного шлака и на горе Стража перед входом в Задьельскую долину опытным шурфом обнаружили культурный слой с каннелированной керамикой и керамикой затинской группы. В слое найден также фрагмент славянской керамики 9 в.

З а г р а д н е (район Прешов). Исследуя земляные работы на постройке дома культуры (рис. 29) сохранились находки из обвала двух селищных объектов с раннего вплоть до позднего римского периодов (рис. 36: 1, 2, 4-6, 8; рис. 37: 1, 4) и двух славянских полуземлянок, датированных 9 в. (рис. 33, рис. 34, рис. 35: 1-13; рис. 37: 2, 3, 5). В одном из объектов римского периода обнаружены также фрагменты славянской керамики (рис. 36: 3, 7/.

З е м п л и н с к а Н о в а В е с - З е м п л и н с к и К л е ч е н о в (район Требишов). В садах, в урочище Земплински Клеченов найдены осколки из обсидиана каменного периода, единичные фрагменты славянской керамики, датированные 9-10 вв. и осколки сосудов относящиеся к 11-13 вв.

SÍDLISKOVÝ OBJEKT BADENSKEJ KULTÚRY A SÍDLISKO Z DOBY LATÉNSKEJ V CHĽABE

Jozef B u j n a

Pri povrchovom prieskume, uskutočnenom v r. 1977 pracovníkmi Archeologického ústavu SAV /A. Točík, K. Pieta, L. Veliačik a J. Tirpák/, sa v profile brehu Dunaja, východne od budovy pohraničnej hliadky VB v Chľabe /okr. Nové Zámky/, zistil sídliskový objekt s keramikou z halštatsko-laténskeho horizontu. Na základe tohto nálezu pristúpil Archeologický ústav SAV v r. 1978 k záchrannému výskumu, ktorý predchádza terénne práce v súvislosti s výstavbou vodného diela na Dunaji /obr. 38/.

Výskum sme začali začistením profilu na brehu Dunaja v km 1709,273-1709,376, t.j. v dĺžke cca 100 m. V uvedenom úseku sa len na jednom mieste našli črepy halštatskej keramiky. Paralelne s brehom Dunaja, t.j. v smere V-Z, sa vyhĺbili sondy dlhé 240 m a ďalšie sondy, kolmé na predchádzajúce, s celkovou dĺžkou 160 m. Objekty zistené v sondách sa črtali v hĺbke 50-60 cm, pod vrstvou hnedozeme a na rozhraní hlinito-piesčitého podložia.

S í d l i s k o v ý o b j e k t b a d e n s k e j k u l t ú r y

V sonde IV, na brehu Dunaja, bol odkrytý sídliskový objekt 2, ktorý mal zhruba štvorcový pôdorys s rozmermi 2,6-2,8 x 3 m. V severozápadnom vybiehajúcom rohu sa zistila kolová jama s Ø 40 cm, ktorá sa postupne zužovala do zahroteného tvaru až do hĺbky 42 cm. Zo západnej, zhruba priamej steny mierne vystupoval juhozápadný roh s druhou kolovou jamou. Táto kolová jama mala menší priemer /len 20 cm/ a siahala do hĺbky 18 cm. Severná stena objektu bola mierne konkávna a podobný priebeh mala zrejme aj porušená južná stena. V severovýchodnom rohu sa stopy po kolovej jame nezistili. Vo východo-západnom smere pretínal objekt vojenský zákop z 2. svetovej vojny, ktorého výbežok porušil aj južnú stenu. Juhovýchodný roh objektu zničili korene porastu na brehu Dunaja. Dno objektu bolo zhruba rovné, siahalo do hĺbky 70-85 cm od úrovne terénu a mierne klesalo k južnej stene. Zvláštna úprava podlahy ani stopy po ohnisku sa nezistili /obr. 39/.

Z výplne zahĺbenej časti objektu sa získalo množstvo keramického materiálu, zvieracích kostí a riečnych lastúr. Veľké množstvo riečnych lastúr sa našlo aj v jame s rozmermi 80 x 100 cm s plytkým, rovným dnom v hĺbke 65 cm od úrovne terénu, situovanej pri severnej stene objektu.

Podľa viacerých črepov s klasickou výzdobou kanelovanej keramiky /obr. 40/ datujeme objekt do stupňa IIa badenskej kultúry - Fonyód-Tekovský Hrádok /Němejcová-Pavúková 1974, s. 237-360, obr. 52; obr. 57-61; obr. 62:3; tá istá, v tlači/. Najbližšie analógie poskytuje keramika z Malej nad Hronom a Gbelieč /Němejcová-Pavúková 1974, obr. 51; obr. 53: 4; obr. 54-56/.

Vzhľadom na uvedenú dispozíciu pôdorysu môžeme predpokladať, že ide pravdepodobne o čiastočne zahĺbený príbytok s kolovou konštrukciou /polozemnica/. Zatiaľ však bližšie nepoznáme tvar sídliskových objektov ľudu badenskej kultúry. Môžeme sa domnievať, že okrem chát s nadzemnou zrubovou konštrukciou slúžili ako príbytky aj zahĺbené objekty, aké boli odkryté napr. v Šarovciach, okr. Levice /Novotný 1958, s. 40, obr. 5/, alebo v Kopčanoch, okr. Michalovce /Šiška 1976, s. 232-234, obr. 1/.

S í d l i s k o z d o b y l a t é n s k e j . Neďaleko objektu 2, v hĺbke len 20-40 cm od úrovne terénu, sa našli viaceré črepy na zhruba kruhovej ploche, uprostred ktorej bola tenká prepálená vrstva hliny zmiešanej s uhlíkmi. Ani po rozšírení sondy sa nepodarilo zachytiť rozsah a ohraničenie objektu 3. Z tohto objektu pochádzajú len črepy keramiky vytočenej na kruhu z jemne plaveného materiálu svetlej tehlovej farby: vrchná časť fľašovitej vázy s vyšším kónickým hrdlom zdobeným pod mierne vyhnutým okrajom lištou a na pleciach s kolkovaným, pravidelne sa striedajúcim motívom vybodkovaných väčších sústredných kruhov a malých kruhov, vrchná časť pravdepodobne nižšej baňatej vázy s nízkym mierne prehnutým hrdlom a vyhnutým golierovitým okrajom a časť tela menšej vázovitej nádoby s nízkym konickým hrdlom a s baňatým zalomeným vydutím /obr. 42: 1/.

Medzi objektmi 2 a 3 sa zistil objekt 4 oválneho pôdorysu s rozmermi 4 x 4,8 m, dlhšou osou orientovaný v smere V-Z. Jeho steny klesali zhruba kolmo do mierne prehĺbeného dna v hĺbke 120-130 cm. Okolo obvodu mal objekt v hĺbke 70-80 cm výstup zaobleného profilu. Vo východozápadnom smere pretínal objekt vojenský zákop, zahĺbený asi 10 cm pod úroveň dna.

Vo výplni sa našlo množstvo keramického materiálu, zvieracie kosti, fragment lignitového náramku, na dne ležali dva železné predmety - poškodený nožík /d. 9,2 cm/ so zahnutou čepeľou, neúplná skoba /d. 9,1 cm/ a hrudky trosky /obr. 41: 9, 9/.

V keramickom súbore z objektu 4 prevažujú nádoby vytočené na kruhu /55 %/, v rámci ktorých pripadá cca 40 % na tuhovú a 30 % na svetlosivú keramiku. Zvyšok tvorí keramika sivotehlová, hnedotehlová s jemnou sivočiernou engobou a keramika z drsnejšieho materiálu, sivočierna s čiernou engobou.

Z tuhovej keramiky prevládajú okrajové črepy súdkovitých nádob s mierne zatiahnutým ústím, so zhrubnutým, len mierne previsnutým okrajom, ktoré majú pod prevažne hladkým, niekedy však obvodovou lištou s vetvičkovitým ornamentom zdobeným hrdlom, zvislé jemné alebo hrubšie hrebeňovanie /obr. 41: 2, 4-6/. Podstatne nižším je počet okrajových črepov z mís s jemnou esovitou profiláciou. Keramika z jemne plaveného materiálu hnedotehlovej farby s jemnou sivočiernou engobou je zastúpená niekoľkými zlomkami z pokrývky so špeciálne profilovaným okrajom /obr. 41: 1; porov. Kappel 1969, s. 11, tab. 29/ a črepmi zo dna a steny nerekonštruovateľnej nádoby. Z početných črepov svetlosivej keramiky sa nedali rekonštruovať jednotlivé tvary.

Z keramiky vyhotovenej v ruke prevládajú črepy z drobnozrnitého materiálu sivotehlovej až hnedej farby /73 %/, menej je zastúpená keramika sivočiernej farby s čiernou engobou na vonkajšej strane /22 %/ a zvyšok pripadá na sivočiernu keramiku zo zrnitého materiálu. Medzi keramikou vyrobenou v ruke sú črepy z väčších hrncovitých nádob so šikmo zrezaným okrajom, niekedy zdobených vypuklinami, alebo zo súdkovitých nádob, zdobených kosými zárezmi na vonkajšej strane mierne vyhnutého okraja či na pleciach nádoby /obr. 41: 7/.

Z objektov 5 až 9, ktoré mali nepravidelné pôdoryry neveľkých rozmerov, pochádzajú črepy len z keramiky vyhotovenej v ruke. Sú z hrubostenných nádob zo zrnitého materiálu sivohnedej farby, s hladeným povrchom na vonkajšej strane, alebo z hrubozrnitého materiálu na lome sivočiernej a na povrchu hnedotehlovej farby, pričom vonkajší povrch bol tiež hladený, zdobený vypuklinami alebo lištami, presekávanými jamkami a z nádob zo zrnitého materiálu sivočiernej farby, s obojstranne hladeným, tuhovaným povrchom /obr. 43: 1, 6, 7/.

Zhruba 50 m východne od objektu 3 sa zistil posledný objekt 10, ktorý však nemohol byť preskúmaný celý. Neúplný pôdorys tohto objektu mal štvoruholníkový tvar, jeden rozmer bol 3,3 m, druhý presahoval 3 m. Pozdĺž severnej, zrejme dlhšej steny bola nad dnom tzv. lavica, široká 50 cm a vysoká 40 cm. Dno, na rozdiel od lavice, bolo ubité a siahalo do hĺbky 130-145 cm od úrovne terénu, takže pozvoľna klesalo k južnej stene. V severovýchodnej časti bolodno na oválnej ploche cca 150 x 80 cm zvlášť upravené estrichom a prepálené. V odkrytej časti objektu sa nezistili kolové jamy. Podľa pravidelnej dispozície odkrytého pôdorysu ide o jeden z typov laténskeho príbytku na juhozápadnom Slovensku. Z výplne objektu pochádza len niekoľko črepov. Ide o keramiku vytočenú na kruhu

z jemne plaveného materiálu s hladeným povrchom potiahnutým čiernou engobou, z ktorej sú doložené predovšetkým mäkko profilované misky /obr. 43: 2/, a o keramiku z jemne plaveného materiálu svetlej sivotehlovej farby. Ďalšia skupina z jemne zrnitého materiálu sivohnedej až sivočiernej farby s obsahom grafitu, na vonkajšej strane hladená a tuhovaná, bola pravdepodobne len dotáčaná na kruhu. Túto skupinu reprezentujú: časť vázovitej nádoby s kónickým hrdlom, zdobeným jemným zvislým šrafovaním na tuhovanom povrchu a s obvodovou lištou presekávanou drobnými zárezmi na pleciach /obr. 42: 2/, súdkovité nádoby s mierne zatiahnutým ústím a s vyhnutým, obvykle koso zrezaným okrajom a misy so zatiahnutým až zalomeným okrajom /43: 5/. Niektoré črepy majú mimoriadne vysoký obsah grafitu v materiáli. Na jednom z nich je kolkovaná výzdoba v tvare malých krúžkov spájaných väčšími polkruhmi. Ďalej do skupiny keramiky dotáčanej na kruhu patria hrubostenné súdkovité a terrinovité nádoby s mierne zatiahnutým ústím, rovno zrezaným, viac alebo menej zhrubnutým okrajom, vyhotovené zo zrnitého materiálu sivočiernej farby. Okraj a hrdlo sú na vonkajšej hladenej strane tuhované.

Prevažuje hrubostenná keramika vyrobená v ruke zo zrnitého materiálu sivohnedej až sivočiernej farby, s vyhladeným vonkajším povrchom. Z ohniska objektu pochádza súdkovitá nádoba /v. 13,2 cm, Ø ústia 15,2 cm a Ø dna 11,8 cm/ s nízkym mierne vyhnutým hrdlom a rovno zrezaným okrajom, ktorá je na odsadených pleciach zdobená pásom hrubých kosých zárezov /obr. 42: 3/. Vyskytli sa aj črepy z väčších hrubostenných nádob /hrúbka 12 mm/ z hrubozrnitého materiálu, na lome sivočiernej a na povrchu svetlej hnedej farby. Pochádzajú zo zásobníc zdobených výčnelkami a lištami s presekávanými jamkami /obr. 43: 4/.

Tvary keramického materiálu z posledného objektu poukazujú na halštatské dedičstvo, ktoré bolo pozvoľne modifikované. Tento súbor keramiky datujeme do halštatsko-laténskeho horizontu /koniec HD až LA/, časove teda patrí do horizontu dosiaľ z juhozápadného Slovenska takmer neznámeho. Podrobnejšie a v širšom kontexte bude môcť byť zhodnotený až po úplnom spracovaní.

Na základe typologického rozboru keramiky môžeme objekt 3 datovať do LB a objekt 4 do mladšieho úseku LB až na začiatok LC. Ostatné objekty, pretože neobsahovali chronologicky citlivejšie keramické tvary, môžu byť hodnotené ako súveké s nimi.

L i t e r a t ú r a

NĚMEJCOVÁ-PAVÚKOVÁ, V. 1974: Beitrag zum Kennen der Postboleráz-Entwicklung der Badener Kultur. Slovenská archeológia, 22, s. 237-360.

NĚMEJCOVÁ-PAVÚKOVÁ, V., v tlači: Periodisierung der Badener Kultur und ihre chronologischen Beziehungen zur Südosteuropa. In: Pulpudeva. 3. Sofia.

NOVOTNÝ, B. 1958: Slovensko v mladšej dobe kamennej. Bratislava.

ŠIŠKA, S. 1976: Výskum sídliska kultúry s kanelovanou keramikou v Kopčanoch v r. 1974. In: Sborník prací FF brněnské univerzity. 24-25. E 20-21. Sympozium Těšetice - Kyjovice 1974. Brno, s. 231-237.

KAPPEL, I. 1969: Die Graphittonkeramik von Manching. Wiesbaden.

SIEDLUNGSOBJEKT DER BADENER KULTUR UND LATÈNEZEITLICHE SIEDLUNG IN CHĽABA. Aufgrund des Siedlungsobjektes mit Keramik aus dem hallstatt-latènezeitlichen Horizont, das bei der Begehung des Donauufers im Kilometer 1709 im Gemeindekataster von Chľaba /Bez. Nové Zámky/ gefunden wurde, realisierte das Archäologische Institut der SAW eine dem Bau der Wasserstauanlage an der Donau vorangehende Rettungsgrabung /Abb. 38/.

Auf einer Fläche von ca. 200 x 30 m wurden 10 Siedlungsobjekte abgedeckt, von denen eines in die Badener Kultur, die anderen in die Latènezeit gehören.

Das Objekt 2 hatte quadratischen Grundriss, ebenen Boden und war vom Terrainniveau 70-85 cm tief. In seiner Nordwest- und Südwestecke befanden sich Pfostenlöcher. Die weiteren zwei Ecken und der Südteil des Objektes waren gestört /Abb. 39/. Man setzt voraus, dass es sich um ein teilweise eingetieftes Wohnobjekt mit Pfostenkonstruktion /Halbgrubenhütte/ handelt. Aus der Füllerde gewann man eine Menge Keramikmaterial. Mehrere Scherben tragen klassische Verzierung der kannelierten Keramik /Abb. 40/ und gehören in die Stufe IIa der Badener Kultur. Man fand hier auch eine grosse Zahl von Flussmuscheln und Tierknochen.

Das Objekt 3 bildete eine schwach gebrannte Schicht, deren Ausmass man nicht zu bestimmen vermag. Es gab hier nur Scherben von scheibengedrehter Keramik /Abb. 42: 1/.

Das Objekt 4 hatte ovalen Grundriss /4 x 4,8 m/ mit leicht vertieftem Boden in 120-130 cm Tiefe. Aus seiner Verschüttungsschicht stammt viel Keramikmaterial, Tierknochen, das Fragment eines Lignitarmbandes, ein beschädigtes Eisenmesser und eine unvollständige Eisenklammer /Abb. 41: 8, 9/. Überwiegend kam scheibengedrehte Keramik vor. Von der Graphittonkeramik überwiegen Randscherben tonnenförmiger Gefässe /Abb. 41: 2, 4-6/, weniger sind Schüsseln mit feiner S-förmiger Profilierung vertreten. Die Keramik mit grauschwarzer Engobe ist durch Randscherben eines Deckels belegt /Abb. 41: 1/. Von handgefertigter Keramik erschienen Scherben von grösseren topfförmigen Buckelgefässen oder tonnenförmigen Gefässen mit schrägen Einkerbungen am Rand oder auf der Schulter /Abb. 41: 7/.

Aus den Objekten 5 bis 9 mit unregelmässigen Grundrissen kleiner Ausmasse stammen nur Scherben von handgefertigter Keramik /Abb. 43: 1, 6, 7/.

Das letzte, nur teilweise untersuchte Objekt 10 hatte quadratischen Grundriss /3,3 x über 3 m/. Längs der nördlichen, offenbar längeren Wand befand sich eine sog. Bank. Der gestampfte Boden lag in 130-145 cm Tiefe und wies im Nordostteil einen gebrannten Estrich auf. Im abgedeckten Abschnitt wurden keine Pfostenlöcher festgestellt. Nach der regelmässigen Grundrissdisposition zu urteilen, handelt es sich um einen latènezeitlichen Wohnungstyp. Aus der Füllerde gewann man nur einige Scherben von scheibengedrehter Keramik, in der weich profilierte Schüsseln mit schwarzer Engobe überwiegen /Abb. 43: 2/. Die weitere Gruppe von Graphittonkeramik ist an der Aussenseite geglättet und graphittiert und wahrscheinlich nur auf der Scheibe nachgedreht /Abb. 42: 2; Abb. 43: 5/. Es überwiegt die dickwandige handgefertigte Keramik /Abb. 42: 3; Abb. 43: 4/.

Die Keramikformen aus dem letzten Objekt deuten auf hallstattzeitliches Erbe, das nach und nach modifiziert wurde; sie werden in den hallstatt-latènezeitlichen Horizont /Ende HD-LA/ datiert. Aufgrund der typologischen Keramikanalyse gehört das Objekt 3 in die Stufe LB und das Objekt 4 in die jüngere Phase von LB bis zum Beginn von LC.

СЕЛИЩНЫЙ ОБЪЕКТ БАДЕНСКОЙ КУЛЬТУРЫ И СЕЛИЩЕ ЛАТЕНСКОГО ПЕРИОДА В С. ХЛЯБА. Исходя из находки селищного объекта с керамикой гальштатско-латенского горизонта, в ходе поверхностных разведок на берегу р. Дуная, км 1709, кадастра с. Хляба /район Нове Замки/ проводил Институт археологии САН охранные раскопки, предшествовавшие работам на постройке гидротехнического сооружения на р. Дунай (рис. 38).

На площади 200 х 30 м вскрыли 10 селищных объектов, из которых один относится к баденской культуре, остальные к латену.

Объект 2 квадратной в плане постройки, с ровным дном на глубине 70-85 см от уровня местности, в С-З и Ю-З углу находились столбовые ямы. Дальнейших 2 угла и южная часть объекта были разрушены (рис. 39). Предполагается, что можно говорить об отчасти углубленном жилище столбовой конструкции (полуземлянка). В объекте было обнаружено большое количество керамического материала. Некоторые осколки носят классическое украшение каннелированной керамики (рис. 40) и относятся ко 2-й ступени баденской культуры. Найдено здесь также много речных раковин и звериных костей.

Объект 3 состоял из слабого перекженного слоя, площадь которого не удалось ограничить. Происходят оттуда лишь осколки керамики сделанной на круге (рис. 42: 1).

Объект 4 в плане овальнсм (4 х 4,8 м) с немного углубленным дном на глубине 120-130 см. Из объекта происходит большое количество керамического материала, звериные кости, фрагмент браслета из лигнита, поврежденный железный ножик и часть железной скобы (рис. 41: 8, 9). Преобладает керамика точеная на круге. Из графитной керамики преобладают окраинные осколки боченкообразных сосудов (рис. 41: 2, 4-6) а менее представлены миски с тонкой эсовидной профиляцией. Керамика с серо-черной ангобой подтверждена окраинными фрагментами крышки (рис. 41: 1). Из лепной керамики найдены осколки из больших горшковидных сосудов, украшенных выступами или осколки боченкообразных сосудов с косыми насечками на венчике или плечах (рис. 41: 7).

Из объектов 5-9 в плане неправильных размеров происходят осколки лепной керамики (рис. 43: 1, 6, 7).

Последний объект 10, лишь отчасти исследованный, был в плане квадрата (3,3 х больше чем 3 м). Вдоль северной, очевидно более длинной стены была т. н. "лавица". Дно на глубине 130-145 см было утрамбованное а в северо-восточной части оформленное эстрихом и прожженное. Во вскрытой части не были обнаружены столбовые ямы. Исходя из правильного плана можно говорить об одном из типов латенской мебели. Из объекта приобретено лишь несколько осколков керамики точеной на круге; преобладают тонко профилированные миски с черной ангобой (рис. 43: 2). Дальнейшая группа керамики с содержанием графита с внешней стороны лощена и графитна, вероятно лишь последовательно точеная (рис. 42: 2; рис. 43: 5). Преобладает грубостенная лепная керамика (рис. 42: 3; рис. 43: 4).

Формы керамики из последнего объекта указывают на медленно модифицированное гальштатское наследство и датируют объект гальштатско-латенским горизонтом (конец HD-LA). На основе типологического анализа керамики объект 3 относится к LB и объект 4 к поздней части LB вплоть до зачатка LC.

PRVÁ SEZÓNA REVÍZNEHO VÝSKUMU RÍMSKEHO KASTELA V IŽI - AKCIA DUNAJ

Klára B u r a n s k á - Títus K o l n í k - Ján R a j t á r

Výstavba československo-maďarského vodného diela na Dunaji ohrozuje viacero archeologických lokalít v pobrežnom pásme od Gabčíkova až po Nagymaros. Jedným z najvýznamnejších nálezísk, ktoré budú touto rozsiahlou stavbou zasiahnuté, je rímsky kastel v polohe Leányvár v katastri obce Iža /okr. Komárno/. V rámci komplexnej záchrannej akcie začal tu Archeologický ústav SAV v Nitre v predstihu systematický revízny výskum. Ide o dávno známe nálezisko cca 6 km východne od Komárna a 2 km na západ od Iže. Jeho plocha /vyše 3 ha/ je s výnimkou časti prekrytej dunajskou hrádzou /prechádzajúcou približne stredom lokality/ a menšími objektmi ČSĽA, prístupná na výskum.

Základom poznatkov o Leányvári sú výsledky vykopávok ižianskeho rodáka J. Tótha-Kurucza, realizovaných z poverenia a za finančnej podpory Komárňanskej muzeálnej spoločnosti v rokoch 1906-1909, 1912 a 1913. Odkrývku predpokladaných a na povrchu zreteľných objektov /metódou úzkych sond a plošne/ J. Tóth-Kurucz upriamil predovšetkým na zistenie architektonických zvyškov a ich stavebných dispozícií. Podľa zachovaného muriva, jeho negatívov i analógií rímskych pevností z Porýnia zrekonštruoval pôdorys a zostavil celkový plán kastela. Podľa tohto plánu kastel mal hradby s pôdorysom 175 x 176 m, 4 brány a 20 veží. J. Tóth-Kurucz odkryl pôvodné murivo celej južnej brány /porta decumana/, severnej veže východnej brány /porta principalis dextra/, severozápadnej, juhozápadnej a juhovýchodnej rohovej veže a južnej medziveže západného obvodového múru. V severnej polovici pevnosti zistil početné základy a pôdorysy vnútornej zástavby. Zvyšky kamenných budov interpretoval ako veliteľskú budovu /praetorium/, kasárne, stajne, sklady a iné hospodárske stavby. Južnú polovicu vnútorného areálu preskúmal iba čiastočne. Odkryl tu kúpele /thermae/, zvyšky telocvične /palaestra/ a časti ďalších budov /Tóth-Kurucz 1907, s. 40-68; 1908, s. 42-56; 1909, s. 46-55; 1910, s. 90-94; Kurucz 1914, s. 32-50/.

V roku 1932 urobil J. Böhm menší zisťovací výskum v západnej štvrtine severného opevnenia. Dlhou sondou prerezal vonkajší obranný systém a konštatoval štyri 90-110 cm hlboké hrotité priekopy a štyri valy v predpolí obvodového múru. Najviac nálezov bolo v štvrtej priekope, kde zistil dve až tri úpravy vonkajšieho opevnenia. Terénne pozorovania značne ovplyvnilo veľké sucho, ktoré znemožnilo sledovať detailné zvrstvenie profilov /Böhm 1933; Ondrouch 1938, s. 30-32, obr. 5/.

Bádateľom hodnotiacim význam i stavebnú dispozíciu kastela na Leányvári neušli určité nezrovnalosti na pláne J. Tótha-Kurucza, ale najmä skutočnosť, že sotva možno počítať s jeho jednorázovou výstavbou. Prihliadajúc k týmto i ďalším problémom, zhrnutým L. Barkóczim /1951, s. 17-18/ v štúdii o Brigetiu,

prikročilo sa v roku 1955, po dlhoročnej prestávke, opätovne ku skúmaniu Leányváru. Za úzkej spolupráce Archeologického ústavu SAV v Nitre a Archeologického ústavu ČSAV v Prahe uskutočnila sa pod vedením B. Svobodu v rokoch 1955-1956 1. etapa revízneho výskumu, ktorý sa sústredil na severovýchodnú časť vnútorného areálu pevnosti. Metódou plošnej odkrývky a rezov sa preskúmali zvyšky severovýchodnej rohovej veže, východnej medziveže severného obvodového múru a časť budov vnútorného areálu. Výkopové práce v priestore severovýchodnej rohovej veže nepriaznivo ovplyvnila prudko stúpajúca spodná voda, ktorá v časti sond zničila objekty prv, ako ich bolo možné detailne odkryť a zdokumentovať. Výsledky výskumu publikoval B. Svoboda /1962, s. 397-424/, drobné nálezy V. Sakař /1963, s. 43-107/ a mince Z. Nemeškalová-Jiroudková /1972, s. 115-129/. Staršie nálezy mincí z Leányváru i okolia zverejnila E. Minarovičová /1966, 1970, 1971/. B. Svobodovi sa v podstate podarilo stanoviť základné etapy výstavby pevnosti a zistiť viaceré neznáme detaily v rozmiestení budov, identifikovať drevené provizórne baráky zo začiatočného obdobia výstavby z konca 1. stor. n. l., viaceré prestavby murovaných objektov vybudovaných za Trajána a Hadriána alebo v období po rozrušení kastela za markomanských vojen v tretej štvrtine 2. stor. Zistil výstavbu nových objektov, obnovu a čiastočnú prestavbu vonkajších hradieb, najmä predsadením vejárovitých prístavieb k rohovým vežiam v 4. stor. Viaceré otázky nadhodené L. Barkóczim /napr. forma západnej, severnej a východnej brány, dôvod umiestnenia priamo oproti najstaršiemu opevneniu v Brigetiu - zemnému táboru aly, zástavba celej via principalis sinistra/ zostali však naďalej nezodpovedané.

Overovací výskum, ktorý viedla v roku 1957 pracovníčka Archeologického ústavu SAV v Nitre M. Schmiedlová, mal za cieľ preveriť v priestore severozápadnej rohovej veže existenciu neskororímskej vejárovitej prístavby a prezentovať lokalitu účastníkom konferencie Limes Romanus /v Nitre r. 1957/. Zvyšky prístavby sa zistili iba v negatívnej podobe. Drobných nálezov sa našlo veľmi málo a pochádzali väčšinou z povrchových vrstiev /Schmiedlová 1958, s. 543-548/.

Podľa poznatkov z výskumov na Leányvári i analógií dobre prebádaných táborov a kastelov možno si urobiť predbežnú predstavu o pôvodnom vzhľade a dejinách tejto vojenskej pevnosti v dobe rímskej. Jej pôdorys v tvare štvorca so zaoblenými rohmi je s nepatrnou odchýlkou orientovaný v smere svetových strán. Vnútorné rozmery sú 172 x 172 m, vonkajšie 175 x 176 m. Pevnostný obvodový múr mal štyri brány, ktoré boli podľa súčasných poznatkov dvojpriechodové, opevnené dvojicou veží. Na štyroch nárožiach opevnenia boli z vnútornej strany rohové veže, medzi každou rohovou vežou a bránou jedna medziveža. Obranu pevnosti zabezpečovali aj priekopy a valy z vonkajšej strany pevnostného múru. Vo vnútornom areáli bola veliteľská budova, obytné priestory pre vojakov, kúpele, telocvičňa a rôzne hospodárske stavby.

Leányvár, v literatúre známy aj pod názvom Kelemantia alebo Kelamantia /podľa osady situovanej na mape Klaudia Ptolemaia do tohto priestoru/, je rámcovo datovaný do 1.-4. stor. Vznikol ako predmostie významného rímskeho tábora a mesta Brigetia /dnešný Szöny/ na protiľahlom brehu Dunaja. Podľa leteckého prieskumu možno predpokladať, že prvotná pevnosť drevozemnej konštrukcie stála o niečo východnejšie. Na kamennú pevnosť bol kastel prestavaný začiatkom 2. stor., podobne ako Brigetio /Dekan 1959, s. 22; Mócsy 1962, s. 642/. Jeho úlohou bolo predovšetkým zabezpečovať obranu materského tábora a odrážať útoky

germánskych kmeňov na tomto úseku limitu. Okrem významnej strategickej funkcie pripadla Leányváru aj dôležitá úloha v obchode s barbarikom. Jedna zo súvekých obchodných ciest /východná vetva Jantárovej cesty?/ viedla podľa Klaudia Ptolemaia cez Brigetio na ľavý breh Dunaja a pri osade Kelemantia a blízkom kastele pokračovala ďalej na sever /Wielowiejski 1970, s. 211-217/. Dôkazom čulého ruchu na tomto úseku sú aj mnohé provinciálne výrobky nájdené severne od stredného Dunaja, ako aj predmety vybagrované z riečneho koryta a časť prístavného móla/?/, zisteného J. Tóthom-Kuruczom pri juhozápadnej rohovej veži leányvárskej pevnosti /Kolník 1978, s. 165-171: Tóth-Kurucz 1907, s. 56-57/. Potrebu opätovného revízneho výskumu na Leányvári vyvolávajú okrem výstavby vodného diela Gabčíkovo-Nagymaros aj mnohé nedoriešené otázky týkajúce sa vzniku i prestavieb opevnenia, vnútornej štruktúry a datovania tejto jedinečnej a najzachovalejšej rímskej pevnosti na ľavobrežnom území Dunaja v Československu. Existencia kastela na Leányvári počas štyroch storočí, úzko spätá s dejinami Brigetia, i čiastkové zistenia z predchádzajúcich výskumov umožňujú predpokladať viacnásobné prestavby a stavebné úpravy. Ich objasnenie je hlavnou úlohou plánovaných terénnych prác.

Vlastnú odkrývku v teréne /v r. 1978/ predchádzalo geofyzikálne meranie v južnej časti lokality, uskutočnené pracovníkmi n. p. Geofyzika Brno. V prvej etape sa realizovali merania na ploche medzi hrádzou a Dunajom, ktorá bude po vybudovaní vodného diela prakticky neprístupná na archeologický výskum. Podľa plánu J. Tótha-Kurucza možno usúdiť, že tento priestor je najmenej prebádaný. Neurobil sa tu dosiaľ ani revízny výskum. Predpokladali sme, že výsledky meraní bude možné už v prvej sezóne konfrontovať s nálezovou situáciou v teréne. Ako vyplynie z ďalšieho, tento pre plánovanie revíznej odkrývky nesmierne závažný a metodicky jedine správny postup sa nám nepodarilo dodržať.

Cieľom prvej sezóny bolo overiť výsledky výskumu a presnosť plánov J. Tótha-Kurucza, zorientovať sa v terénnej situácii a v pôdnom zložení lokality a konfrontovať geofyzikálne merania so skutočným stavom v teréne. V prvej etape terénnych prác sa asanovala severná časť lokality. Tzv. kúpeľ veliteľskej budovy sa začistil, jeho okolie sa upravilo a umiestnili sa tam informatívne panely dokumentujúce dejiny Leányváru a jeho výskumu, ako aj významné nálezy. Severovýchodná veža sa vyčistila po základy a sprístupnila pre návštevníkov výskumu.

S cieľom získať podmienky na čo najrýchlejšie i najjednoduchšie zameranie odkrývaných objektov a ich konfrontáciu so zisteniami doterajších výskumov, celú plochu lokality sme rozdelili do základnej /20 x 20 m/ a detailnej /5 x 5 m/ sektorovej siete. Ako fixačné osi slúžia os x a os y, ktoré podľa Tóthovho-Kuruczovho plánu prechádzajú stredom brán a pretínajú sa presne v strede pevnosti. Výskum a terénne pozorovania sú sťažené sondami z predchádzajúcich výskumov, zákopmi z prvej svetovej vojny a stopami rušivých zásahov vojsk ČSĽA a miestneho obyvateľstva, ktoré ťažilo na Leányvári kameň na stavebné účely.

Pri severozápadnej rohovej veži sa plocha preskúmaná v roku 1957 rozšírila severným a východným smerom tak, aby sa začlenila do vytýčenej štvorcovej siete /sektory 7-9/G-I/. Z veže sa zachovalo pôvodné murivo a z obvodového múru iba negatív. V sektore 9/I sa zachytila sídlisková vrstva hrubá 60-100 cm, ktorá obsahovala veľké množstvo keramiky, zvieracích kostí a trosky. Pozoruhodné sú najmä zlomky terry sigillaty.

Hlavná pozornosť sa sústredila na odkrývku severnej brány /porta praetoria/, ktorej dvojpriechodová konštrukcia je dodnes sporná. L. Barkóczi pochybuje o správnosti plánu J. Tótha-Kurucza, na ktorom sú všetky brány leányvárskej pevnosti zakreslené ako dvojpriechodové. Takúto konštrukciu pokladá za opodstatnenú v prípade porty decumana, vzhľadom na jej prvoradú úlohu pri styku s materským táborom. Porta praetoria, otvorená do nepriateľského územia, nemohla byť podľa neho dvojpriechodová, nakoľko v Brigetiu, na vlastnom území provincie, mala iba jeden priechod. Pri predpoklade jednopriechodovej konštrukcie porty principalis dextra a sinistra vychádza L. Barkóczi /1951, s. 17-18/ z názoru, že na Leányvári nemali z hľadiska dopravného ruchu taký význam ako v Brigetiu, kde prechádzala tzv. dunajská cesta. V predpokladanom priestore porty praetoria sa vytýčila plocha 20 x 30 m /sektory 22-27/E-H/. Po odkrytí vrchnej vrstvy sa prehlbovala iba jej západná polovica /sektory 22-24/E-H/, kde podľa plánu J. Tótha-Kurucza malo byť zachované pôvodné murivo. Pracovalo sa metódou plošnej odkrývky /obr. 44/ a rezov /obr. 45/. Týmto spôsobom sa zachytil negatív obvodového múru a západnej veže severnej brány /porta praetoria/, ako aj zvyšok muriva juhozápadného nárožia tejto veže. Zistilo sa, že základy veže na južnej strane spevnili oporným múrom /š. 80-90 cm/, v ktorom sa zachoval pravidelný rad odtlačkov ôsmich kolov /Ø 10-15 cm/. Odkrytá časť /sektory 22-24/G-H/ zodpovedá v podstate zisteniam J. Tótha-Kurucza. Severne od tejto plochy /v sektoroch 22-24/E-F/ sa objavil doteraz neznámy blok muriva, štruktúrou odlišný od predchádzajúceho, a negatívy múrov. Na dne a v profile rezu negatívom v sektore 24/E sa objavilo 19 kolových jám v štyroch nepravidelných radoch /Ø 15-20 cm/.

Nálezy, pochádzajúce predovšetkým z vrchných vrstiev, tvoria zlomky strešnej krytiny a tehál, množstvo črepov úžitkovej keramiky, zvieracie kosti, ale aj mince, železné hroty šípov, terra sigillata a sklo. Sekundárna poloha jednotlivých sídliskových vrstiev a nálezov predbežne neumožnila presnejšie datovanie odkrytých objektov. Situáciu v priestore porty praetoria definitívne objasní až ďalší výskum. Už dnes však možno konštatovať, že porta praetoria nemala počas celého trvania kastela rovnaký konštantný tvar, ale že mala niekoľko stavebných fáz a im odpovedajúcich konštrukčných podôb.

Pri obhliadke terénu v južnej časti lokality sa v priestore južnej medzivеže západného obvodového múru objavili zvyšky eróziou obnaženého muriva. Odkrývkou v sektore 8/i sa zachytila časť tejto medzivеže a v jej tesnej blízkosti /sektor 9/i/ rozrušená pec z rímskych tehál, strešnej krytiny a kameňov

Pôvodný zámer - overiť výsledky geofyzikálneho merania už v prvej výskumnej sezóne - sa pre cvičný pobyt vojsk ČSĽA neuskutočnil. Zisťovaciu sondu /2 x 20 m/ v priestore západnej medzivеže južného obvodového múru bude nutné v nasledujúcej sezóne prehĺbiť, pretože v dosiahnutej hĺbke 120-140 cm sa nepodarilo zachytiť žiadne objekty.

Na doplnenie archeologického výskumu uskutočnili členovia klubu Poseidón ZO Zväzarmu pri Slovenských lodeniciach v Komárne v dňoch 14., 15. a 20. októbra prieskumné potápačské práce v priľahlom úseku Dunaja. Cieľom bolo zistiť prípadné archeologické nálezy alebo architektonické zvyšky predpokladaného rímskeho prístavu. Potápači konštatovali, že dno je v uvedenom úseku zanesené hrubou vrstvou plávajúcich pieskov. V km 1761,85 objavili pretiahnutú vyvýšeni-

nu, na ktorej nebol usadený drobný piesok, ale zhutnené štrkopiesky. Pred týmto miestom, približne 150 m od ľavého brehu, našli travertínový kváder pravidelného tvaru s rozmermi cca 50 x 50 x 25 cm. Nižšie po toku Dunaja, približne 30-40 m od miesta prvej vyvýšeniny, objavili druhú, takmer úplne zhodnú vyvýšeninu, ktorá viedla kolmo do stredu Dunaja. Prieskumné práce pokračovali vo väčšej vzdialenosti od brehu /250-280 m/, kde je dno rovné, zanesené hrubou vrstvou plávajúcich pieskov. Pätnásť metrov po prúde od druhej vyvýšeniny, približne 80 m od brehu, zistili čiastočne zanesený drevený trám /š. 80 cm, odkrytá d. 560 cm, hrúbku sa nepodarilo určiť/. Odkrytá časť trámu ležala šikmo po prúde, pod cca 60° uhlom vzhľadom na breh. Dno v km 1762,25-1761,70, vo vzdialenosti 250-300 m od brehu, je rovné, zanesené štrkom. V priestore km 1761,70, vo vzdialenosti cca 100 m od brehu, objavili drevenú platňu s rozmermi 150 x 200 cm, čiastočne zanesenú štrkopieskovým nánosom. Platňa sa nachádza približne 20 m po prúde od dreveného trámu a tesne za druhou vyvýšeninou, cca 15 m proti prúdu. Tieto drevené predmety sú pôsobením vody rozrušené a pri väčšom tlaku sa hneď rozpadávajú. Podľa znalostí potápačov sa podobné dielce v súčasnosti nepoužívajú ani v stavebníctve, ani v armáde, môžu byť teda staršieho pôvodu. V prieskume odporúčajú pokračovať ručnou odkrývkou, prípadne bagrovaním.

Pozoruhodnými nálezmi výskumnej sezóny 1978 sú predovšetkým mince, terra sigillata a viaceré fragmenty tzv. rétskej keramiky. Všetky mince /5 ks/ sa našli v povrchových vrstvách v priestore porty praetoria. Najstaršou je stredný bronz Hadriána /117-138/. Chronologicky za ním nasledujú stredný bronz Severíny, manželky Aureliánovej /270-275/, malý bronz Galeria Maximiána /293-311/ a stredný bronz Licínia /307-323/, pochádzajúci z mincovne v Siscii. Ďalší stredný bronz je porušený, neurčiteľný.

Významné nálezy terry sigillaty sú z hrubej sídliskovej vrstvy v priestore severozápadnej rohovej veže /sektor 9/I/. Zo zlomkov misky typu Drag. 37 s bohatou reliéfnou výzdobou a retrográdnym kolkom B. F. ATTONI /obr. 46: 1/ sa podarilo zrekonštruovať celú nádobu. Ide o výrobok majstra B. F. Attonia, ktorý pracoval v Rheinzaberne počas druhého obdobia činnosti tejto hrnčiarskej dielne /Oswald - Pryce 1966, s. 29/. Podľa nálezov terry sigillaty v samotnom Rheinzaberne a na území Panónie /Brigetio, Mursa, Aquincum, Gorsium/ možno misku z Leányváru datovať do druhej polovice 2. stor. až na začiatok 3. stor. /Juhász 1935, s. 23-24; Gabler 1964, s. 102-1972, s. 55/. Miska typu Drag. 32 je nezdobená, v strede dna signovaná retrográdnym kolkom TIIRTIVS /obr. 46: 4, 4a/. Meno Tertius sa vyskytuje iba ojedinele, na niekoľkých zlomkoch terry sigillaty v Rheinzaberne /Ludowici 1904, s. 231, 284/. Okrem celých rekonštruovateľných nádob /misiek/ sa zachovali reliéfne zdobené črepy, ktoré podľa použitých výzdobných motívov možno zaradiť do druhého obdobia rheinzabernskej dielne; zastúpení sú majstri Firmus II. alebo Mammilianus /obr. 46: 3, 5/ a okruh dielne Cerialis /obr. 46: 2/. Analógie poznáme z Rheinzabernu, Lauriaca a Brigetia /Juhász 1935, tab. XXXVII: 6; Karnitsch 1955, tab. 24: 4; Ricken - Fischer 1963, s. 36, 56, 160-161, 176-177, 265, 270; Oswald - Pryce 1966, s. 29/.

Začiatok výskumnej sezóny 1978 bol úzko spojený s výstavbou a zariaďovaním budovy expedície, ktoré trvali niekoľko mesiacov. Príčinou mnohých ťažkostí bola aj poloha lokality v pohraničnom pásme a prítomnosť vojsk ČSĽA na cvičnom

pobyte. Pracovné sily sa zabezpečili formou brigád v rámci letnej aktivity poslucháčov Filozofickej fakulty UK v Bratislave. Ich striedanie v troch turnusoch a s tým spojené organizačné záležitosti ovplyvnili priebeh výkopových prác dosť nepriaznivo.

Vo výskumnej sezóne 1979 sa bude pokračovať v odkrývke východnej časti porty praetoria; skúmaná plocha v priestore severozápadnej rohovej veže sa rozšíri tak, aby sa zachytili zvyšky jej neskororímskej prístavby. V prípade priaznivých podmienok sa pristúpi aj k prevereniu výsledkov geofyzikálnych meraní v južnej časti Leányváru.

L i t e r a t ú r a

BARKÓCZI, L. 1951: Brigetio. Budapest.

BÖHM, J. 1933: Nálezová správa v archíve Archeologického ústavu SAV v Nitre, č. 168/50.

DEKAN, J. 1959: Stand und Aufgaben der Limesforschung in der Slowakei. In: Limes Romanus Konferenz Nitra. Bratislava, s. 15-25.

GABLER, D. 1964: Az importált terra sigillaták forgalma Pannoniában. Archaeologiai Értesítő, 91, s. 94-110.

GABLER, D. 1972: Sigillaten auf dem Gebiet des Palatiums von Gorsium. Alba Regia, 13, s. 9-68.

JUHÁSZ, Gy. 1935: A Brigetioi terra sigillaták. Dissertationes Pannonicae. Ser. 2, No 3. Budapest.

KARNITSCH, P. 1955: Die verzierte Sigillata von Lauriacum. Forschungen in Lauriacum. 3. Linz.

KOLNÍK, T. 1978: Nález rímskych predmetov v Dunaji pri Iži. Archeologické rozhledy, 30, s. 165-171.

KURUCZ, J. 1914: Római nyomok a Pannoniai Duna-Limes balpartján. Komárom.

LUDOWICI, W. 1904: Katalog I. Stempel-Namen Römischer Töpfer von meinen Ausgrabungen in Rheinzabern 1901-1904. Jockgrim.

MINAROVIČOVÁ, E. 1966: Rímske mince z okolia Leányváru /Mohaplova zbierka/. In: Zborník Slovenského národného múzea. 60. História. 6. Bratislava, s. 171-186.

MINAROVIČOVÁ, E. 1970: Rímske mince z okolia Leányváru /Korbulyho zbierka/. In: Slovenská numizmatika. 1. Bratislava, s. 84-150.

MINAROVIČOVÁ, E. 1971: Zhodnotenie Korbulyho a Mohaplovej zbierky z okolia Leányváru - Iže. In: Zborník Slovenského národného múzea. 65. História. 11. Bratislava, s. 139-161.

MÓCSY, A, 1962: Pannonia. In: Pauly - Wissowa, Realencyklopädie der class. Altertumswissenschaft. Supplementband. 9. Stuttgart, s. 641.

NEMEŠKALOVÁ-JIROUDKOVÁ, Z. 1972: Oběh mincí v oblasti římského kastelu v Iži na Leányváru. In: Slovenská numizmatika. 2. Bratislava, s. 115-129.

ONDROUCH, V. 1938: Limes Romanus na Slovensku. Bratislava.

OSWALD, F. - PRYCE, T. D. 1966: Introduction to the Study of Terra Sigillata. London.

RICKEN, H. - FISCHER, CH. 1963: Die Bilderschüsseln der römischen Töpfer von Rheinzabern. Text. Materialen zur römisch-germanischen Keramik, Heft 7. Bonn.

SAKAŘ, V. 1963: Drobné nálezy z areálu římského kastelu na Leányváru /výzkum 1955-1956/. In: Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV. 11. Nitra, s. 43-107.

SCHMIEDLOVÁ, M. 1958: Výskum v Iži - Leányvári roku 1957. Archeologické rozhledy, 10, s. 543-548.

SVOBODA, B, 1962: K dějinám římského kastelu na Leányváru u Iže, okres Komárno. Slovenská archeológia, 10, s. 397-424.

TÓTH-KURUCZ, J. 1907: Leányvár. A komáromvármegyei és városi múzeum Egyesulet 1906-évi értesítöje, XX /XII/, s. 40-68.

TÓTH-KURUCZ, J. 1908: A leányvári ásatások folytatása 1907-ben. A komáromvármegyei és városi múzeum Egyesület 1907-évi ért., XXI /XIII/, s. 42-56.

TÓTH-KURUCZ, J. 1909: A leányvári ásatások folytatása 1908-ban. A komáromvármegyei és városi múzeum Egyesület 1908-évi értesítöje, XXII /XIV/, s. 46-55.

TÓTH-KURUCZ, J. 1910: A leányvári ásatások folytatása 1909-ben. A komáromvármegyei és városi múzeum Egyesület 1909-évi értesítöje, XXIII /XV/. s. 90-94.

WIELOWIEJSKI, J. 1970: Kontakty Noricum i Pannonii z ludami północnymi. Wrocław - Warszawa - Kraków.

ERSTE KAMPAGNE DER REVISIONSGRABUNG IM RÖMISCHEN KASTELL IN IŽA. - GRABUNGSAKTION DONAU. Eine der bedeutendsten Lokalitäten, die vom Bau des Wasserwerkes an der Donau betroffen sein werden, ist das römische Kastell in der Flur Leányvár in Iža /Bez. Komárno/. Im Rahmen der Rettungsaktion begann das Archäologische Institut der SAW schon im Vorsprung eine systematische Revisionsgrabung auf dieser seit langem bekannten Fundstelle, die ca. 6 km östlich von Komárno und 2 km westlich von Iža liegt.

Die Grundlage der Kenntnisse über Leányvár bilden die Grabungsergebnisse des aus Iža gebürtigen J. Tóth-Kurucz aus den J. 1906-1909, 1912 und 1913 /Tóth-Kurucz 1907, S. 40-68; 1908, S. 42-56; 1909, S. 46-55; 1910, S. 90-94; Kurucz 1914, S. 32-50/. Im J. 1932 leitete J. Böhm /Böhm 1933; Ondrouch 1938, S. 30-32, Abb. 5/ eine Probegrabung in der nördlichen Befestigung. In Zusammenarbeit zwischen den Archäologischen Instituten der SAW zu Nitra und der ČSAW zu Prag verwirklichte man unter der Leitung von B. Svoboda in den J. 1955-1956 eine Revisionsgrabung im Nordostteil der Befestigung. Die Ergebnisse wurden von B. Svoboda /1962, S. 397-424/, die Kleinfunde von V. Sakař /1963, S. 43-107/ und die Münzen von Z. Nemeškalová-Jiroudková /1972, S. 115-129/ veroffentlicht. E. Minarovičová publizierte die älteren Münzfunde /1966, 1970, 1971/. Im J. 1957 leitete M. Schmiedlová /1958, S. 543-548/ eine Beglaubigungsgrabung im Raum des nordwestlichen Eckturmes.

Den Grabungsarbeiten /im J. 1978/ ging eine geophysikalische Messung im südlichen, am wenigsten erforschten Teil voraus, der aus objektiven Gründen nicht untersucht werden konnte. Die Aufmerksamkeit richtete sich deshalb auf die Abdeckung des Nordtores /porta praetoria/, dessen Konstruktion mit zwei Durchgängen bis heute strittig ist. L. Barkóczi bezweifelte die Richtigkeit des Planes von J. Tóth-Kurucz, auf dem alle Befestigungs-

tore mit zwei Durchgängen eingezeichnet sind /Barkóczi 1951, S. 17-18/. Mit der Methode von Flächenabdeckungen /Abb. 44/ und Schnitten /Abb. 45/ wurde die Westhälfte der Porta praetoria freigelegt. Man erfasste das Negativ der Umfassungsmauer und des Westturmes des Nordtores sowie Mauerreste von der Südwestecke dieses Turmes. Es wurde festgestellt, dass die Turmfundamente an der Südseite mit einer Stützmauer /Br. 80-90 cm/ verstärkt waren, in der sich eine regelmässige Reihe von 8 Pfostenabdrücken /Dm. 10-15 cm/ erhalten hatte. Der abgedeckte Teil entspricht im Grunde den Feststellungen von J. Tóth-Kurucz. Nördlich von dieser Fläche kamen ein bisher unbekanntes Mauerstück mit abweichender Struktur von der vorigen sowie Mauernegative zutage. Auf der Sohle und im Profil des Schnittes durch das Negativ /Sektor 24/E/ erschienen vier unregelmässige Reihen von Pfostenlöchern /Dm. 15-20 cm/. Das Fundgut, vor allem aus den oberen Schichten repräsentieren nicht nur Fragmente von Tegulen und Gebrauchskeramik, sondern auch Münzen, Eisenpfeilspitzen, Terra sigillata und Glas. Die Situation im Raum der Porta praetoria wird erst durch weitere Untersuchungen definitiv geklärt werden. Doch kann schon heute festgestellt werden, dass die Porta praetoria während der Bestehungszeit des Kastells keine konstante Form hatte, sondern etliche Bauphasen und ihnen entsprechende Bauformen aufwies. Im Südteil der Fundstelle erfasste man den Rest eines südlichen Zwischenturmes der westlichen Umfassungsmauer und in dessen unmittelbarer Nähe einen gestörten Ofen aus römischen Tegulen und Steinen.

Als Ergänzung der archäologischen Grabung begann man in Zusammenarbeit mit dem Taucherklub Poseidon bei der Slowakischen Schiffswerft zu Komárno mit den Untersuchungen in der Donau, im Abschnitt zwischen Leányvár und Brigetio. Im Flussbett erfasste man zwei zur Donaumitte gerichtete gestreckte Erhebungen, einen Holzbalken /Br. 80 cm, L. 560 cm/ und eine Holzplatte /150 x 200 cm/. Die Taucheruntersuchungen werden fortgesetzt werden.

Zu den bemerkenswertesten Funden der Grabungskampagne 1978 gehören vor allem Münzen, Terra sigillata und Fragmente der sog. raetischen Keramik. Alle Münzen /fünf Stück/ fanden sich im Raum der Porta praetoria, in den oberen Schichten. Am ältesten ist die Hadrianmünze /117-138/ - mittlere Bronze. Ihr folgen chronologisch: mittlere Bronze der Severina, der Gattin Aurelians /270-275/, kleine Bronze des Galerius Maximianus /293-311/ und mittlere Bronze des Licinius /307-323/. Die weitere Münze, mittlere Bronze, ist nicht bestimmbar. Im Raum des nordwestlichen Eckturmes erfasste man eine 60-100 m dicke Siedlungsschicht mit bedeutenden Funden von Terra Sigillata. Von den Bruchstücken einer Schüssel des Typs Drag. 37 mit reicher Reliefverzierung und mit dem retrograden Stempel B. F. ATTONI /Abb. 46: 1/ ist es gelungen, das ganze Gefäss zu rekonstruieren. Es handelt sich um das Produkt des Meisters B. F. Attonius aus Rheinzabern, das in die zweite Hälfte des 2. Jh. bis zum Anfang des 3. Jh. datiert werden kann /Oswald - Pryce, 1966, S. 29; Juhász 1935, S. 23-24; Gabler 1964, S. 102; 1972, S. 55/. Die Schüssel des Typs Drag. 32 ist unverziert und mit dem retrograden Stempel TIIRTIVS signiert /Abb. 46: 4, 4a/. Der Name Tertius kommt nur vereinzelt auf einigen Terra sigillata-Bruchstücken in Rheinzabern vor

/Ludowici 1904, S. 231, 284/. Ausser rekonstruierbaren Gefässen haben sich reliefverzierte Scherben erhalten, die - nach den angewandten Motiven zu urteilen - von den Rheinzaberner Meistern Firmus II. oder Mammilianus /Abb. 46: 3, 5/ und vom Kreis der Cerialis-Werkstatt /Abb. 46: 2/ hergestellt wurden.

In der Grabungssaison 1979 werden sich die Grabungsarbeiten auf den Ostteil der Porta praetoria und auf den nordwestlichen Eckturm richten.

ПЕРВЫЙ СЕЗОН РЕВИЗИОННЫХ РАСКОПОК РИМСКОЙ КРЕПОСТИ В ИЖИ - АКЦИЯ ДУНАЙ. Одним из важнейших местонахождений, которое будет затронуто стройкой гидросооружения, является римская крепость в урочище Леаньвар в с. Ижа (район Комарно). В рамках охранных мероприятий Институт археологии САН в Нитре начал заранее систематические ревизионные раскопки уже давно известного местонахождения, расположенного в 6 км восточнее от г. Комарно и в 2 км западнее от с. Ижа.

Основой знаний об местонахождении Леаньвар являются результаты раскопок уроженца Ижи Я. Тота-Куруца от 1906-1909, 1912 и 1913 (Tóth-Kurucz 1907, с. 40-68; 1908, с. 42-56; 1909, с. 46-55; 1910, с. 90-94; Kurucz 1914, с. 32-50). Разведки северного укрепления проводились под руководством Я. Вома в 1932 г. (Böhm 1933; Ondrouch 1938; с. 30-32, рис. 5). В сотрудничестве Институтов археологии - САН в Нитре и ЧСАН в Праге - реализовались в 1955-1956 гг. под руководством Б. Свободы ревизионные раскопки в северо-восточной части укрепления. Результаты опубликовывали Б. Свобода (Svoboda 1962, с. 397-424/, мелкие находки В. Сакарж (Sakař 1963, с. 43-107), монеты З. Немешкалова-Йироудкова (Nemeškalová-Jiroudková 1972, с. 115-129). Более ранние находки монет опубликовала Е. Минаровичова (Minarovičová 1966, 1970, 1971). Проверяющими раскопками в пространстве северо-западной угловой башни руководила в 1957 г. М. Шмидлова (Schmiedlová 1958, с. 543-548).

Полевым работам (в 1978 г.) предшествовало геофизическое измерение южной, наименее исследованной части, которую из-за объективных причин нельзя было археологически исследовать. Главное внимание поэтому сосредоточилось на вскрытие северных ворот (porta praetoria , двупереходная конструкция которых до сих пор спорна. Л. Баркоци выразил сомнение в правильности плана Я. Тота-Куруца, в котором нанесены все ворота леаньварской крепости двупереходными (Barkóczi 1951, с. 17-18). Посредством метода раскопок на снос (рис. 44) и вскрытиями по пластам (рис. 45) вскрыта западная половина porta praetoria. Прослежен негатив окружной стены и западной башни северных ворот и остатки кладки юго-западного угла этой башни. Обнаружено, что фундаменты башни с южной стороны укрепили опорной стеной (ш. 80-90 см), в которой сохранился правильный ряд отпечатков 8 столбов (дм. 10-15 см). Вскрытая часть в сущности соответствует установлениям Я. Тота-Куруца. Севернее от этой площади обнаружен до сих пор неизвестный блок кладки, иной структуры нежели предшествующая, и негативы стен. На дне и в профиле негатива (сектор 24/E) обнаружены небольшие столбовые ямы в четырех неправильных рядах (дм. 15-20). Материал находок, обнаруженный прежде всего в поверхностных слоях, состоит из фрагментов римских кирпичей, хозяйственной керамики, но также монет, железных наконечников стрел, terra sigillata и стекла. Ситуа-

цию в пространстве porta praetoria окончательно пояснят лишь будущие раскопки. Но уже сегодня можно констатировать, что porta praetoria не имели на протяжении всего существования крепости правильную форму, а имели несколько строительных фаз и им соответствующих конструкционных подобий. В южной части местонахождения прослежены остаток южной интербашни западной окружной стены и поблизости ее разрушенная печь из римских кирпичей и камней.

В целях дополнения археологических исследований начались в сотрудничестве с водолазным клубом Посейдон, судостроительного завода в г. Комарно, разведочные работы в реке Дунай, в части между Леаньваром и Бригеционом. На дне обнаружены две продолговатых возвышенности, направленные в середину Дуная, деревянная колода (м. 80 см, д. 560 см) и деревянная плита (150 x 200 см). Водолазные разведки будут продолжаться.

Внимания заслуживающими находками исследовательского сезона 1978 г. являются прежде всего монеты, terra sigillata и фрагменты т. н. ретской керамики. Все монеты (5 экз.) обнаружены в пространстве porta praetoria в поверхностных слоях. Древнейшей является монета из бронзы средней величины Hadrian (117-138). Хронологически ей последуют монета Severiny, супруги Aurelia (270-275), монета из бронзы малой величины Galeria Maximiana (293-311) и монета из бронзы средней величины Licinia (307-323). Следующая монета средний бронз, неопределима. В пространстве северо-западной угловой башни прослежен 60-100 см грубый селищный слой со значительными находками terra sigillata. Из фрагментов миски типа Drag. 37 с богатым рельефным разукрашением и ретроградной гербовой маркой B. F. ATTONI (рис. 46: 1) удалось реконструировать весь сосуд. Речь идет об изделии райнцабернского мастера B. F. Attonio, которое можно датировать 2-ой половиной 2 в. - началом 3 в. (Oswald - Pryce, c. 29; Juhász 1935, c. 23-24; Gabler 1964, c. 102; 1972, c. 55). Миска типа Drag. 32 без украшения, обозначена ретроградной гербовой маркой TIIRTIVS (рис. 46: 4, 4a). Имя Tercius встречается лишь единично, на нескольких фрагментах terra sigillata в Райнцаберн (Ludowici 1904, c. 231, 284). Кроме реставрированных сосудов сохранились редьефно разукрашенные осколки, которые исходя из примененных элементов украшения произвели райнцабернские мастера Firmus II или же Mammilianus (рис. 46: 3, 5) и округ мастерской Cerialis (рис. 46: 2).

В исследовательском сезоне 1979 г. будут продолжаться раскопки восточной части porta praetoria и северо-западной угловой башни.

VÝSLEDKY PRIESKUMU NA TRASE VODNÝCH DIEL NA DUNAJI /ÚSEK KRAVANY NAD DUNAJOM - PATINCE/

Klára B u r a n s k á - Priska R a t i m o r s k á

V dňoch 6. až 10. novembra 1978 uskutočnili pracovníci Archeologického ústavu SAV v Nitre /K. Buranská, J. Rajtár/ v spolupráci s Oblastným podunajským múzeom v Komárne /P. Ratimorská, A. Trugly/ archeologický terénny prieskum v okrese Komárno. Pozornosť sa upriamila predovšetkým na pobrežné pásmo Dunaja

v úseku Kravany nad Dunajom - Patince, ktoré v súvislosti s výstavbou vodného diela Gabčíkovo - Nagymaros zasiahnu zemné práce. Povrchový prieskum sa sústredil na časť chotárov obcí Kravany nad Dunajom, Moča, Radvaň nad Dunajom /osady Žitva a Virt/ a Patince. Cieľom bolo spresniť polohu archeologických lokalít uvedených v Štátnom zozname kultúrnych pamiatok okresu Komárno /Bratislava SÚPSOP 1974, ďalej pod skratkou ZKP/, preveriť možnosť, prípadne potrebu záchranného výskumu a povrchovým zberom zistiť dosiaľ neregistrované lokality. Výsledky prieskumu sa konfrontovali s nálezovými správami z predchádzajúcich prieskumov v dokumentácii Archeologického ústavu SAV v Nitre.

K r a v a n y n a d D u n a j o m

Podľa ZKP sú v katastri obce tri archeologické náleziská /Zs 2102-2104/. Lokality 1 a 2, ktoré uvádza J. Böhm na brehu Dunaja /v blízkosti km 1737,10 a 1741, 30-45/, a lokalita 3 - podľa V. Pavúkovej v štátnom vinohrade /kóta 103,9/ nie sú v súčasnosti prístupné. Dunajský breh je súvisle zalesnený, v jeho tesnej blízkosti prebieha štátna cesta Komárno - Štúrovo a ochranná hrádza; v polohe 2 je vinohrad. Pri prieskume východne od obce, na severnej strane melioračného kanála, sa zistila výrazná vyvýšenina, ktorá si zasluhuje detailnejší prieskum. Severozápadne od obce, v polohe Slukoviny /kóta 112,3/, sme napriek hlbokej orbe nezistili žiadne nálezy.

M o č a

V katastri tejto obce uvádza ZKP päť lokalít /Zs 2106-2110/, ktoré podľa archívnych materiálov Archeologického ústavu SAV v Nitre zaznamenal J. Böhm už v roku 1932. Prvé tri sú v polohe Dunajské hony, severovýchodne od Moče. V priestore lokality 1 /pri km 1743,20 - 300 m od brehu Dunaja/ sa napriek poraným poliam nepodarilo zachytiť archeologický materiál, podobne ako v polohe 3 /pri km 1744,50/, odkiaľ J. Böhm uvádza kultúrnu vrstvu bez nálezov. Prieskum nepriniesol kladné výsledky ani v polohe 2 /na brehu Dunaja v km 1743,80-40/, kde je súvislý krovinatý porast, ani v polohe 4 /km 1746,80-60/, ktorú už v čase Böhmových pozorovaní sústavne ničil tok Dunaja. Lokalita 5 v polohe Zsidótemető patrí v súčasnosti do katastra obce Radvaň nad Dunajom, je zastavaná rekreačnými chatkami a pre archeologický výskum je neprístupná.

Okrem uvedeného sa preskúmala aj severná časť močského chotára. Na základe informácie K. Pietu sa pozornosť upriamila na polohu Močidlá - Mocsolya, južne od kóty 135,4. Praveké nálezy sú sporadické, predovšetkým eneolitické. Zberový materiál pozostáva najmä zo stredovekých /11.-13. stor./ a novovekých črepov. Pozoruhodná je písomná správa z roku 1260, ktorá v polohe Macsala, medzi Radvaňou nad Dunajom a Močou, uvádza osadu villa Mochola /Csánki 1897, s. 507; za informáciu ďakujem A. Truglymu/. Rámcová lokalizácia tejto stredovekej osady a nálezy z 11.-13. stor. umožňujú prepokladať, že sa nachádzala v priestore polohy Močidlá - Mocsolya. Severovýchodným a východným smerom od Močidiel sú na ploche 240 ha novozaložené rozsiahle vinice, ktoré zasahujú až po štátnu cestu Búč - Vojnice. Medzi Močidlami a kanálom Veľká dolina je poloha Kenderföld s prevahou stredovekého materiálu. Väčšina črepov zdobených rytými vlnovkami a vodorovnými líniami, ako aj okraj tzv. kotlíka je z 11.-13. stor. Niekoľko fragmentov umožňuje predpokladať osídlenie aj v mladšom období /obr. 47/.

P a t i n c e

ZKP eviduje v katastri obce osem lokalít /Zs 2111-2118/. Nálezisková 1 a 2 v polohe Fácányos - Krajcáros sú zalesnené a predbežne nevhodné na terénny prieskum. V polohách 3 a 4 uvádza ZKP stredoveké zaniknuté osady, kým v dokumentácii Archeologického ústavu SAV v Nitre sú odtiaľto zaznamenané väčšinou nálezy z neolitu a z doby rímskej. V čase prieskumu nebola plocha pooraná, ale od kúpeľov Patince až po Žitavu bola vyhĺbená kanalizačná ryha, v ktorej sa neobjavili žiadne objekty a nálezy. Na objasnenie situácie by bolo vhodné plochu preskúmať aj v jarných mesiacoch. Lokality 5 a 6 - priamo na brehu Dunaja - sú definitívne zničené riečnou eróziou. V polohe Čierny hon, juhozápadne od obce, sú zaznačené lokality 7 a 8. Terén je tu močaristý, často zaplavovaný a porastený trstinou - nevhodný na prieskum. V polohe Potkanovo - Patkányos, na pravej strane štátnej cesty z Patiniec do Iže, sa našli ojedinelé atypické praveké črepy.

R a d v a ň n a d D u n a j o m

Z chotára obce sú značené tri lokality /Zs 2120-2122/. Nálezisko 1, ktoré J. Böhm zistil priamo na dunajskom brehu /v polovici km 1747,20-40/, je v súčasnosti zničené eróziou. Poloha 2 - slovansko-avarské pohrebisko - je v ZKP omylom lokalizovaná do polovice km 1747,80-90. V skutočnosti ide o pohrebisko, ktoré skúmali V. Budinský-Krička a Z. Čilinská v bývalej Žitavskej Tôni /dnes Radvaň nad Dunajom - osada Žitva/, v polohe Dunára dülő. Lokalita je teda totožná s polohou 2, uvádzanou v ZKP pod osadou Žitva. Na nálezisku 3 v okolí Pomníka našiel J. Böhm "rímsko-barbarské, stredoveké a kanelované črepy". Pri tohoročnom prieskume sa zistil početný črepový materiál datovaný kolkami do 15.-16. stor. Severovýchodne od obce, v ovocnom sade na pravej strane cesty z Moče do Radvane nad Dunajom medzi kanálom a obcou, sa zozbieral nepočetný materiál z 11.-13. stor.

Osada Žitva. V ZKP sú uvedené štyri náleziská patriace do chotára osady Žitva /predtým Žitavská Tôň - Zs 2126-2129/. Juhovýchodne od osady sa nachádzajú lokality 1 a 2, ktoré sú zničené ťažbou štrku. Poloha 3 - pri ústí Žitavy do Dunaja - je v súčasnosti neprístupná pre veľmi podmoknutý terén. Západne od osady, v polohe Zsitvára dülő, bolo v minulosti štrkovisko; prípadné nálezy sa tu zničili. Prieskumom pobrežného pásma a rozsiahlej pooranej plochy na sever od osady, na pravej strane štátnej cesty Žitva - Virt, sa archeologický materiál nezistil. Lokalita 4, uvedená v ZKP pod osadou Žitva, patrí v súčasnosti k Radvani nad Dunajom - osade Virt a je sčasti zastavaná, sčasti devastovaná.

Pobrežné pásmo Dunaja podlieha každoročne veľkým zmenám. Primárnym činiteľom je voda, ktorá neustálou eróziou a občas i záplavami mení vzhľad dunajského brehu. K morfologickému pretváraniu terénu v nemalej miere prispievajú aj stavebné práce /výstavba domov, ťažba štrkopieskov/ a práce poľnohospodárske /rozorávanie vyvýšenín, zakladanie sadov, vinohradov a pod./. Mnohé lokality známe z predchádzajúcich prieskumov, dokonca z polovice 30-tych rokov, dnes už neexistujú. Výsledky tohoročného prieskumu ovplyvnilo aj oneskorené vegetačné obdobie /niektoré plochy neboli ešte poorané/.

Pri prieskume sa zistilo, že riečnou eróziou sú definitívne zničené lokality Moča 3 a 4, Radvaň nad Dunajom 1 a Patince 5 a 6. Polohy Kravany nad Du-

najom - osada Žitva 4 /dnes v osade Virt/ sú sčasti zastavané, sčasti devastované. Náleziská Radvaň nad Dunajom - Žitva 1 a 2 sú zničené ťažbou štrku. Slovansko-avarské pohrebisko v polohe Radvaň nad Dunajom 2 neexistuje - ide o nesprávnu lokalizáciu. Dočasne sú neprístupné polohy Kravany nad Dunajom 2 /vinohrad/, Moča 2 /krovinatý porast/, Radvaň nad Dunajom - Žitva 3 /podmoknutý terén/, Patince 1, 2 /zalesnené/ a 7, 8 /močaristý terén/.

L i t e r a t ú r a

CSÁNKI, D. 1897: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában III. Budapest.

Štátny zoznam kultúrnych pamiatok okresu Komárno. Bratislava. SÚPSOP 1974.

ERGEBNISSE DER BEGEHUNG DER TRASSE DER WASSERWERKBAUTEN AN DER DONAU /ABSCHNITT KRAVANY NAD DUNAJOM - PATINCE/. Die Mitarbeiter des Archäologischen Institutes der SAW zu Nitra in Zusammenarbeit mit dem Regionalen donauländischen Museum zu Komárno verwirklichten eine Begehung des Donauufers an den Stellen, wo im Zusammenhang mit dem Aufbau des Wasserwerkes Gabčíkovo-Nagymaros Erdarbeiten durchgeführt werden sollen. Ihr Ziel war, die Lage der archäologischen Fundstellen, die im Staatlichen Kulturdenkmalverzeichnis des Bezirkes Komárno /Bratislava 1974/ angeführt sind, zu präzisieren, die Möglichkeit bzw. Notwendigkeit einer Rettungsgrabung zu überprüfen und durch Lesefunde bisher nicht registrierte Fundstellen festzustellen. Die Geländebegehung richtete sich auf Abschnitte der Gemeindehotter von Kravany nad Dunajom, Moča, Radvaň nad Dunajom /die Weiler Žitva und Virt/ und Patince /alles Bez. Komárno/.

Im Gemeindekataster von Moča, in der Flur Močidlá-Mocsolya, wurde äneolithisches und mittelalterliches Material /11.-13. stor./ aufgelesen. Man vermutet, dass es sich um das mittelalterliche Dorf villa Mochola handelt, das nach dem Bericht vom J. 1260 in der Flur Macsala zwischen der Gemeinden Moča und Radvaň situiert war /Csánki 1897, S. 507/. In der Flur Kenderföld fand man Scherben aus dem 11.-13. Jh. /Abb. 47/. In Radvaň nad Dunajom wurde beim Kriegerdenkmal eine Siedlung aus dem 15.-16. Jh. und Obstgarten nordöstlich der Gemeinde Material aus dem 11.-13. Jh. gefunden.

Die Ergebnisse der Begehung wurden mit den Fundberichten der vorhergehenden Begehungen konfrontiert, woraus sich ergibt, dass viele evidierte Fundstellen heute nicht mehr existieren. Es wurde festgestellt, dass die Fundstellen Moča 3, 4 und 5, Radvaň nad Dunajom 1, Radvaň nad Dunajom - Žitva 1, 2 und 4, Kravany nad Dunajom 1 und 3 und Patince 5 und 6 devastiert sind. Vorübergehend unzugänglich sind die Fluren Kravany nad Dunajom 2, Moča 2, Radvaň nad Dunajom - Žitva 3 und Patince 1, 2, 7 und 8.

РЕЗУЛЬТАТЫ РАСКОПОК НА ТРАССЕ ПОСТРОЙКИ ГИДРОТЕХНИЧЕСКОГО СООРУЖЕНИЯ НА Р. ДУНАЙ /ЧАСТЬ КРАВАНЫ НАД ДУНАЙОМ - ПАТИНЦЕ/. Работники Института археологии САН в Нитре в сотрудничестве с Краеведческим подунайским музеем в г. Комарно реализовали поиски в побережной полосе р. Дунай, которую в связи с постройкой гидротехнического сооружения Габчиково - Надьмарош затронут земляные работы. Целью поисков было уточнить местоположение археологических местонахождений, приведенных в Государственном списке культурных памятников рай-

она Комарно /Братислава 1974/, проверить возможность и необходимость охранных раскопок и сбором найти до сих пор нерегистрированные местонахождения. Поиски сосредоточились на часть территории деревень Краваны над Дунайом, Моча, Радвань над Дунайом (дер. Житва и Вирт) и Патинце (все кроме г. Комарно).

В кадастре с. Моча, в урочище Мочидла-Мочоя был собран энеолитический и средневековый материал (11-13 вв.). Предполагается, что можно говорить о средневековом поселении Вила Мочола, приводимом в данных 1260 г. в урочище Мачала, между сс. Радвань и Моча (Csánki 1897, с. 507). В урочище Кендерфолд найдены осколки относящиеся к 11-13 вв. (рис. 47). В Радвани над Дунайом при Помнике обнаружено поселение датированное 15-16 вв. и в саду, в северо-восточном направлении от села, материал определенный 11-13 вв.

Результаты поисков сопоставились с данными предшествующих разведок, из чего вытекает, что множество записанных местонахождений сегодня уже не существуют. Обнаружено, что местонахождения Моча 3, 4 и 5, Радвань над Дунайом - Житва 1, 2 и 4, Краваны над Дунайом 1 и 3 и Патинце 5 и 6 уничтожены. Временно недоступны урочища Краваны над Дунайом 2, Радвань над Дунайом 3 и Патинце 1, 2, 7 и 8.

VÝSKUM KAMENNEJ BLOKOVEJ STAVBY VO SVINICI

Dušan Čaplovič

Systematický archeologický výskum zaniknutej stredovekej dediny vo Svinici /okr. Košice-vidiek/ pokračoval aj v roku 1978. Kým v predchádzajúcich rokoch /1975-1977/ sa upriamil na odkrývku pôdorysu sakrálnej románskej stavby s cintorínom s náhrobnými kameňmi /Čaplovič 1976, s. 76-78/ a zaniknutej stredovekej dediny /Čaplovič 1977, s. 86-88/, v roku 1978 to bola predovšetkým odkrývka kamennej blokovej stavby situovanej juhovýchodne od zaniknutej stredovekej dediny. Odkryli sa ďalšie objekty sídliskového charakteru /18-21/78 a 23/78/, z ktorých pre datovanie bol najdôležitejší objekt 18/78 /obr. 48/ nepravidelného pôdorysu, značne porušený rekultiváciou pôdy. Okrem keramiky datovanej do druhej polovice 11. a do 12. storočia sa z objektu získala minca Bélu II., zlomok esovitej náušnice a veľkej pletencovej náušnice. Ďalšie objekty, zväčša zahĺbené a nepravidelného pôdorysu, obsahovali nálezy z 12.-13. storočia; ojedinele niektoré zlomky keramiky môžeme datovať do druhej polovice 11. storočia, keď počítame so stredovekým osídľovaním skúmanej polohy. Súčasne s odkrývkou sídliskových objektov sa zistili stopy kolových jám a žľabov, ktoré nadväzovali na žľaby objavené v roku 1977.

Výskum sa sústredil predovšetkým na odkrývku kamennej architektúry lokalizovanej na skúmanej ploche prieskumami v predchádzajúcich rokoch. Plošnou odkrývkou sa zistila kamenná bloková stavba obdĺžnikového pôdorysu /obr. 49/ so svetlosťou 20,2 x 9 m. Základy stavby boli nepravidelné, šírka 0,8-1 m. Vstup bol zo severnej strany, kde sa zachoval vstupný prah, do ktorého vyúsťovala chodba. Ostenie vstupu sa nezachovalo. V interiéri sa zachytili stopy vnútorného členenia, kombinácie kamenných a drevených priečok. Na východnej strane

objektu boli stopy po slepom okne, na juhozápadnej stopy jednoduchej pece a odpadových jám. Z interiéru i exteriéru je množstvo keramického inventára, železné predmety /ostrohy, strelky, nože, ohreblá, kovania z dverí, pracky, podkovy a pod./. Z kamennej deštrukcie v interiéri stavby pochádzajú dva architektonické články.

Vznik kamennej blokovej stavby, ktorú predbežne interpretujeme ako feudálne sídlo drienovskej vetvy rodu Aba, datujeme na základe doterajších výsledkov výskumu do 13. storočia, zánik do 15. storočia.

Objav kamennej blokovej stavby rozšíril možnosť bližšieho posúdenia celého skúmaného komplexu. Podľa výsledkov povrchového prieskumu počítame s odkrývkou ďalších objektov s kamennou podmurovkou severovýchodnejšie od odkrytej architektúry.

Výskum zahĺbených sídliskových objektov a kamennej architektúry sa uskutoční v roku 1979 tak, aby sa mohli zosumarizovať poznatky o sakrálnej a profánnej architektúre, stredovekom cintoríne a zahĺbených sídliskových objektoch stredovekej dediny.

L i t e r a t ú r a

ČAPLOVIČ, D. 1976: Výskum románskej sakrálnej stavby vo Svinici. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1975. Nitra, s. 76-78.

ČAPLOVIČ, D. 1977: Výskum zaniknutej stredovekej dediny vo Svinici. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1976. Nitra, s. 86-88.

UNTERSUCHUNG EINES STEINERNEN BLOCKBAUES IN SVINICA. Im J. 1978 setzte die systematische archäologische Untersuchung der mittelalterlichen Dorfwüstung in Svinica /Bez. Košice/ fort. Weitere abgedeckte eingetiefte Siedlungsobjekte stammen aus dem 12.-13. Jh., manche Funde sind in die zweite Hälite des 11. Jh. datierbar. Das wichtigste Objekt 18/78 /Abb. 48/ von unregelmässigem Grundriss lieferte wertvolles Material, und zwar eine Münze von Béla II., das Fragment eines S-förmigen Schläfenringes, den Torzo eines grossen geflochtenen Ohrringes sowie Keramikbruchstücke, die in die zweite Hälfte des 11. und in das 12. Jh. datiert wurden.

Die Untersuchung richtete sich auf die Freilegung der Steinarchitektur - eines rechteckigen Blockbaues mit der lichten Weite 20,2 x 9 m /Abb. 49/. Im Interieur befanden sich Spuren der inneren Gliederung, eine Kombination von steinernen und hölzernen Scheidewänden. An der Südwestseite erfasste man Spuren von Abfallgruben und eines einfachen Ofens. Aus dem Interieur und Exterieur des Objektes kam eine grosse Anzahl von verschiedenen Keramikformen, Eiseninventar sowie architektonische Glieder zutage. Die Entstehung der profanen Architektur datiert man vorläufig in das 13. Jh., ihren Untergang in das 15. Jh., als wahrscheinlich die Besiedlung der untersuchten Fläche endete und sich zum Handelsweg aus dem Abover in das Zempliner Komitat verschob.

РАСКОПКИ КАМЕННОГО БЛОЧНОГО СООРУЖЕНИЯ В С. СВИНИЦА. В 1978 г. продолжались систематические археслогические раскопки прекратившей существование средневековой деревни в с. Свиница /район Кошице/. Следующие вскрытые селищные углубленные объекты относятся к 12-13 векам; некоторые находки мож-

но датировать 2-ой половиной 11 в. В важнейшем объекте 18/78 (рис. 48), в плане неправильной формы, найден ценный материал – монета Белы II, фрагмент эсовидной серьги, торс большой плетеной серьги и фрагменты керамики, датированные 2-ой половиной 11 и 12 вв.

Исследования сосредоточились на вскрытие каменной архитектуры - блочного, прямоугольного в плане сооружения (рис. 49) с внутренней светосилой 20,2 x 9 м. В интерьере были следы внутреннего членения, каменные перегородки в сочетании с деревянными. На юго-западной стороне обнаружены следы простой печи и ям для отбросов. В интерьере и экстерьере объекта было зарегистрировано множество керамики разнообразных форм, железного инвентаря и каменные архитектонические элементы. Возникновение светской архитектуры предварительно датируется 13 в., ее закат 15 в., когда вероятно в исследуемом местоположении прекратилось существование поселения и оно передвинулось к торговому пути, направленному из абовской жупы в земплинскую.

ĎALŠIE POHREBISKÁ Z 8. STOROČIA V KOMÁRNE

Zlata Čilinská

V roku 1978 boli objavené v Komárne ďalšie dve pohrebiská z 8. stor. Žiaľ, ako všade v areálcch miest, i tu sa nachádzajú len zvyšky pohrebísk, ktoré sa zachovali pod staršou alebo súčasnou zástavbou.

Z doteraz neznámeho a pravdepodobne zničeného pohrebiska sa našiel na stavenisku kotolne na Gottwaldovom nábreží jeden hrob /pozri Ratimorská, v tomto zborníku/.

Ďalšie pohrebisko sa porušilo pri výstavbe panelárne a skladov pre ŠM v Komárne, na severozápadnom okraji mesta v časti Hadovce. Na voľných plochách medzi uvedenými stavbami sa uskutočnil záchranný výskum, ktorým sa odkrylo 25 kostrových hrobov. Obsah hrobu 1 zachránila zo základov stavby P. Ratimorská, pracovníčka Oblastného podunajského múzea v Komárne, podľa ktorej boli v ňom pochovaní dvaja jedinci. V ďalších odkrytých hroboch bolo osem dospelých jedincov /hroby 4, 5, 7-10, 21, 25/, päť detí /hroby 13, 16-18, 20/ a v jednástich bol jazdec s koňom /hroby 2, 3, 6, 11, 12, 14, 15, 19, 22-24/.

Sledovanie spôsobu pochovávania, pohrebných zvykov a iných javov odzrkadľujúcich duchovnú kultúru sťažovala okolnosť, že 48 % hrobov /takmer všetky jazdecké/ bolo porušených. V týchto sa nedali sledovať zvyky súvisiace napr. s úpravou hrobovej jamy, s uložením mŕtveho a milodarov do hrobu a pod. Druhotný zásah porušil tvar hrobových jám, ale zničil aj drevené konštrukcie v nich, z ktorých sa výnimočne zachovali nepatrné zvyšky. Skutočnosť, že v jazdeckých hroboch boli nielen kostry ľudí, ale aj koní barbarsky rozhádzané a jednotlivé kosti sa nachádzali v celej výplni hrobovej jamy od ústia až po dno, svedčí, že cieľom preniknutia do hrobu neboli rituálne pohnútky - vampirizmus, ale získanie inventára. Túto domnienku potvrdzuje skutočnosť, že chýbajú najmä produkty umeleckého remesla /kovové ozdoby opaskov a konského postroja/, z ktorých sporadicky zachované exempláre a celky z neporušených hrobov svedčia o pô-

vodnom bohatom vybavení mŕtvych. Chýbanie zbraní, ktoré iste pôvodne v jazdeckých hroboch boli /svedčí o tom zbraň v jednom z dvoch neporušených jazdeckých hrobov/, je tiež iste spôsobené vykradnutím. Porušená bola totiž najmä horná časť kostry človeka a predná časť kostry koňa, kde sa nachádzalo najviac inventára.

Pokiaľ sa dali sledovať isté fakty spojené so spôsobom pochovávania, ukázalo sa, že toto pohrebisko sa nevymyká z rámca súvekých pohrebísk. Mŕtvi boli ukladaní vystretí na chrbát, hlavou na západ, s malými odchýlkami na sever alebo na juh. V jazdeckých hroboch bol kôň uložený po ľavej strane jazdca, rovnako orientovaný.

Z inventára nájdeného v neporušených hroboch alebo z toho, ktorý ušiel pozornosti vykrádačov sú najpozoruhodnejšie ozdoby opaskov, ale najmä ozdoby konského postroja. Tieto produkty umeleckých remeselníkov svedčia nielen o vysokom majstrovstve a technickej úrovni spracúvania kovov, ale sú aj dokladom vyššieho spoločenského postavenia pochovaných. Na druhej strane 28 % z celkového počtu odkrytých hrobov, ktoré boli bez inventára, svedčí o sociálnej diferenciácii obyvateľstva osady, ku ktorej pohrebisko patrilo. Pre určenie charakteru osady a jej postavenia v širšom historickom rámci budú mať rozhodujúci význam jazdecké hroby s inventárom, z ktorých uvediem niekoľko najpozoruhodnejších.

V hrobe 6 sa našli pod zadnými končatinami štyri erbovité liate bronzové ozdoby postroja. Efekt prelamovaného rastlinného ornamentu zvýšilo pozlátenie kovaní, ktoré sú ukážkou vysokého majstrovstva kovolejárov tohto obdobia. Nálezy naznačujú, že pred vykradnutím bol hrob iste bohatý na inventár a že nemenej skvostné boli aj ozdoby jazdcovho opasku, z ktorých sa nenašla ani jedna.

V porušenom jazdeckom hrobe 11 ušlo pozornosti vykrádačov veľké nákončie, tri malé nákončia a erbovité kovanie z opaska, ktoré sú bronzové liate a patria do okruhu ozdôb so širokolistou rozvilinou. Z konského postroja sa zachovali ozdoby patriace k unikátom ozdôb konskej ohlávky. Je to predovšetkým bronzová plechová pozlátená objímka, v ktorej bol pôvodne chochol zdobiaci koňa nad čelom, a železná faléra /druhá sa nezachovala/. V Karpatskej kotline patrí k unikátnym nálezom veľkých železných kotúčovitých falér, zdobených pôsobivým tauziou vytvoreným ornamentom, odlišným od ornamentu na exemplároch zo Žitavskej Tône, Devínskej Novej Vsi i Cífera-Páca alebo z územia Maďarska či Rakúska.

V neporušenom hrobe 24 sa našla garnitúra opaska /obr. 50/ liata z bieleho kovu, ktorá je skvelým výrobkom kovolejára z konca 8. stor. Prelamovaný rastlinný ornament kombinovaný s ornamentom na punc ovanom pozadí ju radí k najmladším opaskovým ozdobám z kostrových pohrebísk. Ale aj ozdoby konského postroja z tohto hrobu sú vzácnymi pamiatkami a patria k najkrajším, aké sa na súvekých pohrebiskách v Karpatskej kotline doteraz našli. Ide o akési skoro erbovité tvary, liate z bronzu, pozlátené, s rytým rastlinným ornamentom, ktorý sa ani v jednom prípade neopakuje. Ďalšie tri ozdoby boli so šupinovým ornamentom. Takéto sa našli aj v hrobe 12 a 23.

Zvláštnou ozdobou koňa bol chochol, ktorého objímky sa našli okrem uvedeného hrobu 11 aj v hroboch 23 a 24. Ide o zriedka sa vyskytujúce ozdoby. Doteraz sa našlo po jednom exemplári na pohrebiskách v Žitavskej Tôni a Devínskej Novej Vsi. Žiaľ, vykradnutie časti konského postroja /včítane zubadiel a strmeňov/ skresľuje celkový obraz o výstroji koňa. Zubadlo sa našlo iba v hrobe 22,

ale bolo natoľko korodované, že len s pravdepodobnosťou možno predpokladať jeho dvojdielny tvar s rovnými bočnicami. Dva strmene sa našli len v neporušenom hrobe 24, v troch hroboch bolo po jednom strmeni a v siedmich hroboch úplne chýbali.

Charakteristický inventár bojovníkov sa našiel len v dvoch hroboch. V hrobe 4 to bola sekerka bradatica a v neporušenom jazdeckom hrobe 24 langsax. Z ďalších hrobov boli zbrane iste vykradnuté.

Okrem dvoch náramkov v detskom hrobe 20 a jediného korálika v porušenom hrobe 25 sa nenašiel žiaden šperk. Do akej miery to súvisí aj s absenciou ženských hrobov, ukáže analýza antropologického materiálu.

Už tieto predbežné pozorovania pri výskume pohrebiska ukazujú na jednej strane, koľko problémov na riešenie ponúka týchto 25 hrobov, na druhej strane ich význam pre štúdium historického obrazu doby veľmi dôležitej v dejinách Slovanov na strednom Dunaji. Vznik nitrianskeho kniežatstva v prvej tretine 9. stor. bol nepochybne výsledkom intenzívneho vývoja počas niekoľkých desaťročí, teda aj v druhej polovici 8. stor., t. j. v dobe, keď sa pochovávalo na pohrebisku v polohe Hadovce v Komárne. Zistiť do akej miery s týmto vývojom súviseli osady, z ktorých obyvatelia pochovávali na pohrebiskách v Komárne, bude úlohou ďalšieho štúdia.

WEITERE GRÄBERFELDER AUS DEM 8. JH. IN KOMÁRNO. Im J. 1978 wurden in Komárno /Bez. Komárno/ weitere zwei Gräberfelder aus dem 8. Jh. entdeckt. Aus dem Gräberfeld auf dem Gottwald-Kai wurde ein Grab gefunden. Erhalten waren die Beine des Reiters und die Skelettreste des Pferdes. Der gegossene vergoldete Beschlag, der bei den Knochen gefunden wurde, datiert das Grab in das 8. Jh.

Ein weiteres zeitgleiches Gräberfeld in der Flur Hadovce wurde bei Bauarbeiten gestört. Bei der Rettungsgrabung wurden 25 Gräber, davon 11 Reitergräber, abgedeckt. 48 % der Gräber war gestört und ausgeraubt. Durch sekundäre Eingriffe war die Form der Grabgruben in Mitleidenschaft gezogen und die Holzkonstruktionen vernichtet. Die Skelette des Reiters und Pferdes /der Reiter ursprünglich in Rückenlage mit dem Kopf nach Westen, das Pferd an seiner rechten Seite mit gleiche Orientierung/ waren barbarisch breitgeworfen.

Vom Inventar aus den ungestörten Gräbern oder davon, was der Aufmerksamkeit der Diebe entgangen ist, ist der Gürtel- und Pferdegeschirrzierrat am beachtenswertesten. Die Gürtelbeschläge sind aus Bronze gegossen, vergoldet und mit Pflanzenornamenten oft gepuntzten Hintergrund, verziert. Interessant ist auch der Pferdegeschirrzierrat aus dem ungestörten Reitergrab 24. Die wappenartigen Beschläge mit Goldfolienauflage sind mit einem sich nicht wiederholenden Pflanzenornament verziert. Zierstücke mit Schuppenornament fanden sich ausser diesem Grab noch in den Gräbern 12 und 23. Eine seltsame Zier auf der Stirn des Pferdes war der Federbusch, dessen vergoldete Hülse in den Gräbern 11, 23 und 24 gefunden wurde.

Diese Kunstgewerbeprodukte zeugen nicht nur von grosser Meisterschaft und von hohem technischem Niveau der Metallbearbeitung /z. B. die grosse eiserne Phalere mit Tauschierung aus dem Grab 11/, sondern sie dokumentieren auch eine höhere gesellschaftliche Position der Bestatteten. Zusammen

mit den 28 % beigabenlosen Gräbern zeugen sie von der sozialen Differenzierung der Bevölkerung der zu dem Gräberfeld gehörenden Siedlung. /Abb. 50/.

НОВЫЕ МОГИЛЬНИКИ 8 В. В Г. КОМАРНО. В 1978 г. были обнаружены в г. Комарно (район Комарно) два новых могильника, относящиеся к 8 в. На могильнике на набережной им. Готтвальда было обнаружено одно погребение. Сохранились ноги всадника и остатки скелета коня. Погребение датируется по литой позолеченной накладке, обнаруженной возле костей, 8 в.

Второй, современный ему могильник был нарушен в урочище Гадовце. В ходе охранных раскопок было вскрыто 25 погребений, в том числе 11 являлись конными. Числс нарушенных и ограбленных погребений равно 48 %. Вследствие вторичных вмешательств были нарушены ямы, деревянные конструкции. Скелеты всадника и коня (первоначально всадник лежал на спине головой на запад, конь налево от всадника, ориентировка одинакова) были варварски разбросаны.

Из инвентаря нетронутых погребений, и инвентаря незамеченного грабителями, найболее внимания заслуживают украшения поясов и конного снаряжения. Украшения поясов литы из бронзы, позолочены, с растительной орнаментацией, часто на штампованном фоне. Примечательны были украшения конной сбруи в нетронутом коннсм погребении 24. Гербовидные накладки с золотой фольгой украшены растительным неповторяющимся орнаментом. Украшения с чешуйчатым орнаментом кроме этого погребения нашлись в погребениях 12 и 23. Своеобразным украшением являлся плюмаж на лбу коня, от которого обойма нашлась в погребениях 11, 23 и 24.

Эти продукты художественных ремесел свидетельствуют не только о высоком мастерстве и техническом урсвне обработки металлов (например большая железная фалера, украшена тавшировкой, из погребения 11), но тоже подтверждают высшее общественное положение поксйников. Вместе с 28 % погребений, в которых не был инвентарь обнаружен, свидетельствуют с социальной дифференциации жителей поселения, к которому могильник относился. (Рис. 50.)

ARCHEOLOGICKÉ NÁLEZY NA HRADE STREČNO

Zoltán D r e n k o

Archeologický ústav Slovenského národného múzea v Bratislave na žiadosť Krajského strediska štátnej pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody v Banskej Bystrici sleduje od júna 1978 vypratávacie práce pri konzervácii a čiastočnej rekonštrukcii národnej kultúrnej pamiatky - hradu Strečno /okr. Žilina/. Vypratávacie práce sa upriamili na arkádovú stavbu severne od kaplnky, bránu, vnútorný dvor, južný a východný palác, nádvorie severne od brány a vežu.

V arkádovej stavbe sa terén zvažoval od severu k juhu a vykazoval nasledujúcu stratigrafiu vrstiev: 5 cm hrubá čiernosivá, 40 cm žltá, 70 cm biela s kameňmi, 60 cm hnedá, skalné podložie klesajúce od východu k západu. V arkádovej stavbe sa vykopali tri kamenné architektonické články, okrúhly cínový

pliešok /Ø 3,3 cm/ s jednostrannou pozlátenou razbou /v strede ruža, na okraji kruhopis GVILELMUS ALMANDETEE/, ako aj úlomky kachlíc so zelenou polevou a s fragmentom nápisu ..SLOWO.... V roku 1978 sa preskúmala len severozápadná časť arkádovej stavby.

V mieste západného múru brány, úplne zničeného v roku 1698, sa terén zvažoval od východu k západu. Po odstránení stavebnej deštrukcie sa odkryli základy 180 cm hrubého a 8 m dlhého západného múru brány a 1 m hrubý, 190 cm dlhý a 140 cm vysoký severný múr brány. V západnej časti brány sa prišlo na zvyšky dvoch izieb. Obidve mali vchod a severná izba aj okienko na východnej strane. Medzi stavebnou deštrukciou v západnej časti brány sa našiel úlomok kachlice so zelenou polevou a s plastickým ornamentom /hudobník hrajúci na strunovom nástroji/. Na východnej strane brány bol odkrytý vchod do jaskyne, ktorá sa v roku 1978 neskúmala.

Na severnom okraji vnútorného dvora, pod vežou, bolo šesť stupňov schodiska stúpajúceho od západu k východu. Vo východnej časti dvora sa vykopali úlomky kachlíc so zelenou polevou a s plastickým ornamentom /rastliny a vták/, vo veži železná delová guľa.

V juhovýchodnej časti južného paláca sa zistili zvyšky kamennej pece orientovanej dlhšou osou v smere S-J, priliehajúcej k južnému múru. Pec, ukončená na severnom a južnom okraji tehlovým rámom, mala rozmery 535 x 175 cm /v. zachovanej kamennej časti 40 cm/.

V juhozápadnej časti vnútorného dvora sa odkrylo deväť stupňov točitého schodiska vedúceho z dvora na poschodie južného paláca.

Pod východným múrom veže boli dva stupne schodiska stúpajúceho od juhu k severu. Severovýchodne od veže sa našli zvyšky 133 cm širokého vchodu; jeho východné ostenie sa zachovalo do výšky 73 cm, západné do výšky 104 cm. Východne od tohto vchodu bol druhý, 150 cm široký vchod /jeho klenba sa zrútila/, a východne od druhého tretí, 91 cm široký vchod, ktorého ostenia sa zachovali do výšky 154 cm. Viedol do izby nepravidelného pôdorysu /325 x 120 cm/; jej východnú stranu tvoril múr východného paláca. Izby, do ktorých sa vchádzalo prvým a druhým vchodom, preskúmalo Považské múzeum v Žiline pod vedením O. Šeda už v roku 1974.

Na nádvorí severne od brány bola nasledujúca stratigrafia vrstiev: 5 cm hrubá tmavohnedá, 50 cm svetlohnedá, 30 cm tmavosivá, svetlá obsahujúca tehly. Pri severnom múre brány boli tri fragmenty kamenných architektonických článkov a zlomok bielej omietky s červenou maľbou. 220 cm severne od brány bol odkrytý kamenný blok /d. 715 cm, š. 185 cm, v. 120 cm/ pristavaný ku skale pod západným múrom veže. Na vnútornej strane hradby chrániacej nádvorie od západu sa našiel hrot šípu a pri vchode do kaplnky ostroha s kolieskom.

V sledovaní vypratávacích prác na hrade sa bude pokračovať aj v roku 1979.

ARCHÄOLOGISCHE FUNDE AUF DER BURG STREČNO. Das Archäologische Institut des Slowakischen Nationalmuseums zu Bratislava verfolgt seit Juni 1978 das Wegräumen von Trümmern bei der Konservierung und Rekonstruktion des nationalen Kulturdenkmals - der Burg Strečno /Bez. Žilina/. Im Arkadenbau nördlich der Kapelle fand man ein rundes Zinnplättchen mit einseitiger vergoldeter Prägung /eine Rose und die Inschrift GVILELMUS ALMANDETEE/ und grünglasierte Kachelbruchstücke mit dem Inschriftfragment ... SLOWO... Im West-

teil des Tores wurden Reste zweier Zimmer, im Ostteil der Eingang in die Höhle abgedeckt. Im südlichen Palast erfasste man Ofenreste, im Südwestteil des Hofes eine vom Hof zum Stockwerk des südlichen Palastes führende Wendeltreppe, auf dem Hof unter der südlichen Turmmauer ein Treppenhaus und östlich des Turmes Reste dreier Portale. Aus dem Turm stammt eine eiserne Kanonenkugel, aus dem Ostteil des Hofes Kachelfragmente mit grüner Glasur und plastischem Ornament /Pflanzen und ein Vogel/, aus dem zweiten Burghof eine Pfeilspitze und ein Sporn. Das Objekt wird weiterhin archäologisch untersucht werden.

АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ НАХОДКИ ИЗ КРЕПОСТИ СТРЕЧНО. Институт археологии Словацкого национального музея в Братиславе наблюдает с июня 1978 г. за ходом освобождающих работ, проводя консервацию и реконструкцию национального культурного памятника - крепости Стречно (район Жилина). В сооружении с аркадами, севернее от капеллы, найдена кругообразная оловянная жестянка с односторонне позолоченной чеканкой (роза с надписью GVILELMUS ALMANDETEE и осколки изразцов с зеленой глазурью и фрагментом надписи ... SLOWO ...В западной части ворот вскрыты остатки двух комнат, с восточной части вход в пещеру. В южном дворце обнаружены остатки печи, в юго-западной части двора крепости винтовая лестница, ведущая из двора крепости на этаж южного дворца; на дворе крепости под южной стеной башни обнаружена лестница и восточнее от нее остатки трех порталов. Из башни сохранилось железное пушечное ядро, из восточной части двора крепости осколки изразцов с зеленой глазурью и пластическим орнаментом (растения и птица); из второго двора крепости острие стрелы и шпоры. Археологические исследования объекта будут продолжаться.

SÍDLIŠTĚ PILIŇSKÉ A KYJATICKÉ KULTURY V RADZOVCÍCH

Václav F u r m á n e k

V průběhu roku 1977 byl Archeologický ústav SAV informován o chystané regulaci Monoského potoka a souběžných meliorací přilehlých pozemků v Radzovcích /okr. Lučenec/. Jelikož se jednalo o parcely, na nichž se povrchovým sběrem zjistily nezvratné doklady pro existenci sídlištních vrstev a objektů z mladší doby bronzové, byly zemní práce, které se zahájily začátkem roku 1978, od samého počátku bedlivě sledovány. Sledování zabezpečoval a vyhodnocoval autor příspěvku a konkrétně v terénu se na něm podílela dlouhodobá pracovnice archeologického výzkumu v Radzovcích Mária Golianová. Lokalitě se věnovala důkladná pozornost, neboť bylo a je nanejvýš potřebné získat porovnávací sídlištní materiál korespondující s nálezy ze žárového pohřebiště, na kterém se v letech 1931, 1932 a 1969-1974 odkrylo a prozkoumalo 1334 žárových hrobů piliňské a kyjatické kultury, jejichž materiál se v současnosti odborně vyhodnocuje.

Meliorační rýhy s roztečí 7 až 10 m a hloubkou 80-100 cm plasticky ukázaly rozsah pravěkých sídlišť a spolehlivě naznačily největší koncentraci nálezů, kde se pak určila plocha pro systematický výzkum. Plošný odkryv se realizoval metodou čtvercové sítě o rozměrech čtverce 5 x 5 m. Z vytýčené plochy,

která byla dočasně uvolněna z půdního fondu, se za sezónu 1978 prozkoumalo 7,5 arů.

Zkoumaná poloha se nachází v nadmořské výšce okolo 250 m, v bočním údolí Cerové vrchoviny, orientovaném přibližně ve směru západ - východ, asi 3 km východně od středu obce Radzovce, mezi cestou spojující samotu Monosa s malou osadou Obručná a Monoským potokem /obr. 51/. Mírný svah, na kterém se část sídliště z doby bronzové rozkládala, má jen pozvolně klesající spád. Na sedmdesátimetrové vytyčené délce je to jen 195-200 cm /okolo 2,8 %/. Směrem ke korytu Monoského potoka je klesání větší. Na dvacetimetrové šířce vykazuje hodnoty 140-150 cm /okolo 7-7,5 %/.

Hned první dny výzkumu přinesly cenný objev. Ve východní části vytyčené plochy zachytil meliorační rýhovač v hloubce 70 cm bronzové předměty. Práce stroje se soustavně bedlivě sledovaly a tak se podařilo zjistit, že se jedná o hromadný nález obsahující dvě jehlice s hřebíkovitou hlavicí a výrazně profilovaným krčkem /d. 395 a 345 mm; Ø hlavice 25 a 22 mm/ a spirálovitý nárameník /max. Ø 60 mm/ zhotovený z tyčinky průřezu písmene D /rozměry 8 x 3 mm/. Konec nárameníku byl zdoben několika svazky rýh /viz rozvinutou výzdobu na obr. 52/. Jehlice byly jen sekundárně ohnuté, a jinak nepoškozené. Nárameník byl silně deformován frézou rýhovače /zobrazena kresebná rekonstrukce/. Proto nelze zcela jednoznačně rozhodnout, zda malý zlomek tyčinky podobného průřezu jako má zmíněný nárameník, pochází z něj, či patří dalšímu zcela analogickému šperku. Nálezové souvislosti a okolnosti tohoto malého hromadného nálezu naznačují, že se jedná o kolekci ozdob jediné osoby, o majetek, který byl původně uložen v chatě. Přijmeme-li tuto hypotézu, je pak dosti pravděpodobné, že soubor původně obsahoval dvě jehlice ke spínání šatu a dva spirálovité nárameníky.

Jelikož keramika zatím není laboratorně zpracována, scházejí expertizy dalšího materiálu a ve výzkumu mnohých objektů se bude pokračovat až v sezóně 1979, omezím tuto předběžnou zprávu jen na stručný popis zcela prozkoumaných objektů a na prezentaci některých zajímavých drobných nálezů, které mají význam pro poznání charakteru zkoumaného sídliště z doby bronzové a pro jeho datování v rámci zmíněné periody a v rámci piliňské a kyjatické kultury.

Je zcela evidentní, že se zkoumalo sídliště piliňské a kyjatické kultury, na kterém byly sídelní a výrobní objekty. Terénní situace nám však doposud nedovoluje jednotlivé sídelní a výrobní objekty jednoznačně identifikovat. Ty se zatím projevovaly jen koncentrací keramiky, mazanice, uhlíků, zvířecích kostí a jiných památek hmotné kultury. Objevily se i závaží, přesleny, zrnotěrky, šicí jehly atd. Nezvykle působí čedičová štípaná industrie. Ne snad proto, že by se kamenná štípaná industrie ve střední a mladší době nepoužívala, ale pro druh využité horniny. I na jiných sídlištích souvěkých archeologických kultur u nás i v zahraničí /např. lužická kultura/ se nachází štípaná kamenná industrie. Ta je zpravidla zhotovována z různých druhů silicitů; použití čediče je neobvyklé a unikátní. Kůlové jamky buď jednoduché anebo vyklínované čedičovými kameny se daly dosti dobře vysledovat, avšak jejich souvislosti a vzájemné vazby se zatím zjistit nedají. Jisté souvislosti s kůlovými jamami naznačují zbytky podlah chat. Na místa příbytků lze soudit podle zbytků podlah. Jsou to zatvrdlé hlinité plochy žlutočervené barvy, vyhlazené, o maximální tloušťce 1-2 cm. Kromě nálezů zhotovených z hlíny, kosti a kovu, kůlových jam a různých exploatačních

Prvá sezóna výzkumu pochopitelně nemohla zodpovědět všechny otázky, na které očekáváme odpověď. Zkoumala se jen část několikahektarové osady. Tato rozsáhlá plocha byla cyklicky osídlována. Poloha sídelních a snad i výrobních objektů se v rámci celé osídlené plochy postupně měnila. Osídlení vznikalo, zanikalo a také se i vracelo na původní místo. Na rozdíl od fixní polohy pohřebiště, mělo sídliště jako celek také fixní polohu, leč jeho konkrétní rozsah v čase se permanentně měnil.

Datování sídliště musí vycházet z datování pohřebiště. Žárové pohřebiště se používalo od střední do pozdní doby bronzové. Vyjádřeno konvečními symboly relativní chronologie doby bronzové trvalo od stupně BB_2/BC_1 až po konec stupně HB. Doposud získaný sídlištní materiál tak široké datování ještě nedovoluje. Některé bronzové předměty /srdcovité závěsky/ jsou nepochybně ze střední doby bronzové. Hromadný nález bronzových předmětů, jakož i licí formy náleží piliňské kultuře a lze je datovat do přelomu stupňů BD/HA_1. Keramický materiál z některých objektů je evidentně piliňský, z jiných objektů zase kyjatický. Jeho přesné zařazení do chronologického rámce obou zmíněných kultur je zatím nemožné.

Věříme, že většinu problémů vyřeší pokračování výzkumu a moderní analýza veškerého získaného materiálu. V letošním roce se plánuje pokračování výzkumu severní části sídliště a prozkoumání sond /čtverců/, jejichž odkryv byl přerušen koncem loňské výzkumné sezóny.

SIEDLUNG DER PILINYER UND KYJATICE-KULTUR IN RADZOVCE. Im Zusammenhang mit der Regulierung des Baches Monoský potok und mit der Melioration der anliegenden Grundstücke in Radzovce /Bez. Lučenec/ wurde eine bereits von der Geländebegehung bekannte bronzezeitliche Siedlung gestört /Abb. 51/. Die Siedlung liefert Fundmaterial, das mit jenem aus dem Brandgräberfeld korrespondiert, auf dem in den J. 1931-1932 und 1969-1974 1334 Gräber der Pilinyer und Kyjatice-Kultur untersucht wurden.

Die Meliorationsrinnen skizzierten das Ausmass der besiedelten Fläche und ermöglichten die Feststellung des Raumes mit der grössten Fundkonzentration. Mit der Quadratmethode untersuchte man eine Fläche von 7,5 Ar und erschloss ein Depot von Bronzegegenständen /Abb. 52/, weiters Keramik, Hüttenlehm, Holzkohlenstücke, Tier- und Menschenknochen, Gewichte, Spinnwirtel, Spaltindustrie aus Basalt u. a. Die Siedlungsobjekte repräsentierten Pfostenglöcher, Fussbodenreste, Exploitations- und Speichergruben, Feuerstellen und Öfen. Das Material, die horizontale und vertikale Stratigraphie zeigten, dass es sich um eine mittel- bis spätbronzezeitliche Siedlung (BB_2/BC_1-HB) handelt, die zur Pilinyer und Kyjatice-Kultur gehört. Die genaue zeitliche Einstufung der Siedlung in den chronologischen Rahmen beider Kulturen ist beim heutigen Stand der Materialanalyse und des Umfanges der Ausgrabungen noch nicht möglich.

Im J. 1979 wird die Grabung auf dieser Siedlung fortgesetzt werden.

СЕЛИЩЕ ПИЛИНСКОЙ И КИЯТИЦКОЙ КУЛЬТУР В С. РАДЗОВЦЕ. В связи с регулированием русла Моноского ручья и мелиорацией смежных участков в с. Радзовце (район Лученец) было нарушено селище периода бронзы (рис. 51), известное со времени поверхностных поисков. Селище предоставляет материал тождественный

с материалом из могильника с трупосожжением, на котором в 1931-1932 и 1969-1974 гг. было исследованс 1334 погребения пилинской и киятицкой культур.

Мелиорационные траншеи наметили размер селищной площади и позволили разметить пространство с наибольшей концентрацией находок. Квадратным методом было расследовано 7500 кв. м площади. Был обнаружен клад бронзовых предметов (рис. 52), керамика, глина, угольки, звериные и человеческие кости, гиря, веретена, базальтовые колотые орудия производства и др. Селищные объекты подтверждены ямами от кольев, остатками полов, эксплуатационными ямами и ямами для запасов, очагами и печами.

Материал, горизонтальная и вертикальная стратиграфии показали, что можно говорить о селище среднего и позднего периодов бронзы (BB_2/BC_1-HB), отнесенном к пилинской и киятицкой культурам. Точное определение хронологическими рамками обеих культур при современном состоянии анализа материала и размере полевых исследований невозможно.

NÁLEZY A ANALÝZA RASTLINNÝCH MAKROZVYŠKOV Z ARCHEOLOGICKÝCH VÝSKUMOV

Eva H a j n a l o v á

Paleobotanické makrozvyšky evidované v roku 1978 v oddelení prírodných a technických vied Archeologického ústavu SAV v Nitre pochádzajú predovšetkým z výskumnej sezóny 1978, časť je z predchádzajúcich rokov. Laboratórium spracovalo všetky nálezy zo systematických archeologických výskumov s dokončenými terénnymi prácami, zo záchranných výskumov, prieskumov a náhodné nálezy. Pri uvedených nálezových komplexoch bolo chronologické zatriedenie definitívne, aj keď niekedy problematické. Nespracovali sme nálezové súbory z väčších systematických výskumov, kde sa bude pokračovať aj v nasledujúcich rokoch a datovanie nálezov nie je ešte konečné. Počet nálezov rastlinných zvyškov z roka na rok stúpa. V roku 1978 sme zaevidovali 453 súborov nálezov zuhoľnatených a petrifikovaných driev, odtlačkov na mazanici, zuhoľnatených plodov a semien pestovaných rastlín i burín z 32 lokalít.

Do laboratória sa s rastlinnými zvyškami dostali aj iné organické alebo anorganické látky. Ak majú vypovedaciu hodnotu, uvádzame ich. Nálezové posudky analyzovaných paleobotanických zvyškov z lokalít uvedených v tomto príspevku sú uložené v dokumentácii ústavu.

B a r d e j o v /okr. Bardejov/

Z archeologického výskumu SÚPSOP-u pod vedením M. Slivku pochádza mazanica zo stredovekej hrnčiarskej pece. Sú na nej odtlačky pliev zrnín, nedajú sa však bližšie určiť, lebo plevy boli počas mlátenia zrna veľmi rozlámané.

B l a t n é /okr. Trnava/

Neolitické sídlisko, vedúci výskumu J. Pavúk, 19 súborov zuhoľnatených semien pestovaných rastlín, mazanice s odtlačkami rastlín a zatiaľ nepreplavená pôda z kultúrnych jám alebo sídliskových objektov. Nálezy sa doteraz detailne neanalyzovali.

C í f e r, časť P á c, poloha Nad mlynom /okr. Trnava/

Neolitické objekty na sídlisku z doby rímskej, vedúci výskumu T. Kolník, 30 nálezových komplexov odtlačkov rastlín na mazanici a črepoch. Nálezy sa doteraz detailne neanalyzovali.

Č a k a j o v c e, poloha Kostolné /okr. Nitra/

Zo systematického archeologického výskumu pohrebiska z 9.-11. storočia, vedeného M. Rejholcovou, sa získali v roku 1978 štyri paleobotanické nálezy. S nálezmi z výskumných sezón 1974, 1976, 1977 to bolo 19 komplexov, ktoré sme zhodnotili spolu.

Z hrobu 1 pochádzajú tri malé uhlíky z bližšie nerozlíšenej listnatej dreviny. V hrobe 52 boli pod lebkou vegetatívne zvyšky machu. V hrobe 77 sa zistila bližšie neanalyzovateľná kôra stromu, petrifikovaná kovom. Drobné vaječné škrupinky sa našli pri preplavovaní pôdy z hrobu 94. Pôda pochádza z miesta pri pravej nohe pochovaného. Nad celou kostrou v hrobe 109 boli roztrúsené uhlíky týchto drevín: brest /Ulmus spec./ - 4 kusy, dub /Quercus spec./ - 2 kusy, pravdepodobne jeden uhlík z dráča obyčajného /Berberis vulgaris/. Štyri veľmi malé uhlíky sa nedali analyzovať. Z hrobu 123 pochádzajú zvyšky petrifikovanej kože, nájdené pri záušniciach. V hrobe 124 sa našla v bezprostrednej blízkosti záušníc koža a spolu s ňou pravdepodobne aj úlomky stromovej kôry. Zo dna jamy hrobu 152 pochádzajú úlomky kôry stromu, petrifikované kovom. Na kovových obručiach sa našiel zvyšok dubového dreva /Quercus spec./ - 5 kusov. Pri železných ostrohách, na úlomku kosti, sa pod mikroskopom zistili odtlačky tkaniny a dreva. Z hrobu 163 sú úlomky drevenej rúčky noža, pôvodne urobenej z niektorej jabloňokvetej rastliny /typ Malus/ - 2 kusy. Koža spod záušníc sa našla aj v hroboch 184 a 201. V hrobe 220, pri nohách pochovaného, bolo zuhoľnatené drevo z duba /Quercus spec./ - 4 kusy. Dva malé uhlíčky sa nedali analyzovať.

Paleobotanické nálezy z pohrebiska v Čakajovciach dokumentujú nielen úlohu rastlín v pohrebnom ríte, ale aj také skutočnosti ako: úprava hrobových jám /vydrevenie alebo vystlanie stromovou kôrou v hroboch 77, 124, 152/, vkladanie machových podušiek pod hlavu /hrob 52; paralely v Želovciach, Nitre-Dolných Krškanoch. Hajnalová 1978a, s. 128/, petrifikovanie kože v bezprostrednej blízkosti záušníc /hroby 123, 124, 184 a 201/ a koncentrácia uhlíkov v hroboch /1, 220, azda i 109/. Nálezové okolnosti poukazujú na úzku funkčnú spätosť kože a záušníc. V prípade výskytu uhlíkov v zásype hrobových jám /ak vylúčime porušenie sídliskovej vrstvy/ môže ísť o dôkaz existencie symbolických ohňov priamo v hroboch alebo v ich blízkosti.

Analyzovaný paleobotanický materiál z Čakajoviec umožnil takéto úvahy iba vďaka dôslednej evidencii všetkých nálezových súvislostí vedúcou výskumu.

Č i č a r o v c e /okr. Trebišov/

Zo záchranného výskumu J. Vizdala pochádzajú dva nálezy z eneolitu. Na mazanici zo sídliskovej vrstvy boli odtlačky kláskových pliev pravdepodobne pšenice dvojzrnnej /Triticum dicoccon?/. V hline, ktorá pochádza z celej nádoby kultúry s kanelovanou keramikou, sa nenašli žiadne zuhoľnatené rastlinné zvyšky, no na úlomkoch mazanice získanej preplavením hliny z nádoby sú odtlačky neurčiteľných pliev zrnín.

D u c o v é, poloha Kostolec /okr. Trnava/

Z hradiska, sakrálnej stavby, pohrebiska a sídliska, ktorých systematický výskum viedol A. Ruttkay, pochádza 112 nálezov. Datované sú do rôznych období /doba bronzová, doba slovanská, stredovek/ a pochádzajú z výskumných sezón 1970-1975. V roku 1978 sme skončili analýzu a nálezové komplexy z veľkomoravského obdobia sme zhodnotili v príspevku Paleobotanické nálezy z 9. a 10. storočia z Ducového a Hubiny /v tlači/. Analýzou sme zistili, že tretina zaevidovaných nálezov neobsahovala zvyšky rastlín /malta a niekoľko vzoriek mazanice/. Zaujímavé poznatky poskytli i nálezy z mladšej doby bronzovej a zo stredoveku /14.-15. storočie/, ktoré uvádzame ďalej.

Sídlisková vrstva z doby bronzovej sa zachytila v sonde 12. Pochádzajú z nej uhlíky z duba /Quercus spec./ - 8 kusov, liesky obyčajnej /Corylus avellana/ - 1 kus a jabloňovitej dreviny z podčeľade Pomoideae - 1 kus. V sídliskovej jame sa s črepmi velatickej kultúry našla mazanica. Sú na nej odtlačky klásku pšenice špaldovej /Triticum spelta/ - 1 kus, úlomok zrna pšenice, alebo jačmeňa /Triticum/Hordeum/ - 1 kus a väčšie množstvo úlomkov stebiel.

Do 14. a 15. storočia sú datované uhlíky, ktoré sa našli spolu s ostatným archeologickým inventárom vo vrstvách v sondách 1, 3 a 8. Zistili sme tieto dreviny: dub /Quercus spec./ - 48 kusov, buk lesný /Fagus silvatica/ - 23 kusov, vŕba /Salix spec./ - 4 kusy, lieska obyčajná /Corylus avellana/ - 2 kusy, topoľ /Populus/ - 2 kusy, kalina /Viburnum spec./ - 1 kus.

Z 15. storočia pochádzajú zvyšky nadzemných stavieb /zachytené v sondách 1, 4B, 5 a 16/. Prevládajúcou drevinou bol dub /Quercus spec./ - 65 kusov, ktorý tvoril pravdepodobne základný stavebný materiál zrubov v Ducovom nielen v 15. storočí, ale už v období Veľkej Moravy. Okrem duba sa pri výskume týchto nadzemných objektov našli drevá z topoľa /Populus spec./ - 5 kusov, buka lesného /Fagus silvatica/ - 10 kusov a hraba obyčajného /Carpinus betulus/ - 4 kusy. Vo vrstvách v sondách 4, 9, 12 bolo 16 uhlíkov z duba a tri z topoľa /bez možnosti zistenia funkčnej závislosti/.

Okrem súboru drevín dokumentujúcich existenciu dubových porastov v okolí Ducového v stredoveku, podobne ako vo veľkomoravskom období, významným poznatkom je aj nález výrazného odtlačku pšenice špaldovej na mazanici z mladšej doby bronzovej. Okrajovo, ale predsa jasne dokumentuje, podobne ako iné nálezy zo Slovenska, pestovanie tejto plevnatej pšenice v praveku.

H o l í č, kaštieľ /okr. Senica/

SÚPSOP v Bratislave viedol archeologický výskum stredovekých stavieb. V sonde 26/78 našla Š. Tóthová zvyšky drevenej ohrady, skonzervované vlhkým prostredím. Datované sú do 15. storočia. Zistili sme, že išlo o drevá z duba /Quercus spec./ a brezy /Betula spec./.

H r a ň, poloha Výmoľ /okr. Trebišov/

Počas prieskumu našiel V. Budinský-Krička na sídlisku datovanom do 4.-5. storočia väčší úlomok mazanice s odtlačkami kláskových pliev pravdepodobne pšenice siatej /Triticum aestivum?/.

C h ľ a b a, pásmo Dunaj-km 1711 /okr. Nové Zámky/

Stredoveké objekty, vedúci výskumu J. Zábojník, 13 komplexov mazanice s odtlačkami rastlín, nespracované.

C h o t í n VIII /okr. Komárno/

Systematický archeologický výskum objektov z doby laténskej, rímskej a zo stredoveku, vedúci výskumu P. Romsauer, 44 nálezových súborov odtlačkov na mazanici, zuhoľnatených driev a pôdy z objektov a jám, nespracované.

I l i j a, Sitno /okr. Žiar nad Hronom/

Zo slovanského objektu, ktorého výskum robil v roku 1978 J. Truchlík, pochádzajú zuhoľnatené semená a zrno týchto pestovaných rastlín: pšenica dvojzrnná /Triticum dicoccon/ - 45 kusov

pšenica dvojzrnná? /Triticum spec.-dicoccon?/ - 65 kusov

pšenica siata-zhlúčená /Triticum aestivo-compactum/ - 18 kusov

šošovica kuchynská malosemenná /Lens esculenta microcarpa/ - 55 celých semien a 16 polovičiek

hrach siaty /Pisum aestivum/ - 22 celých semien a 29 polovičiek.

Lens esculenta microcarpa

Semená sú matné, viac alebo menej oválne, na priečnom reze podlhovasto oválne a na okraji zaokrúhlené. Korienok embrya semena je dosť zreteľný. Testa sa zachovala dobre, aj keď sa cotyledony od seba ľahko oddeľujú; 54 kusov meraných semien malo v priemere 3,0 mm a hrubé boli 1,9 mm.

Pisum sativum

Semená majú hranatý tvar, testa aj povrch cotyledon sú jamkovito zbrázdené. Ich dĺžka je pri 22 meraniach 3,3 mm, šírka 3,5 mm a hrúbka 2,9 mm. Korienok embrya je na niektorých semenách zreteľne vyznačený, na iných je medzi cotyledonami dobre viditeľná ryha.

Triticum dicoccon

Pomerne drobné zrná sú 5,3 mm dlhé, 2,7 mm široké a 2,0 mm hrubé /14 meraní/, na brušnej strane sú ploché. Na chrbtovej strane väčšiny z nich je výrazné nerovnomerné klenutie s najvyšším výstupkom tesne nad klíčkom, na niektorých je výrazný aj chrbtový val. V obryse sú tvarovo veľmi variabilné, od slzovitých až po súdkovité.

Triticum aestivo-compactum

Zrná sú v obryse oválne, na chrbte sú pravidelne klenuté. Ryha na brušnej strane je rovná a pomerne hlboká; 18 zŕn bolo priemerne 4,2 mm dlhých, 2,9 mm širokých a 2,0 mm hrubých.

Triticum spec.

Pravdepodobne všetky zrná pšenice počítané do tejto skupiny patria k dvojzrnke. Sú však malé, scvrknuté a morfologické znaky na nich sú veľmi nevýrazné.

Zuhoľnatené semená strukovín zo slovanských objektov na Sitne sú zhodné s nálezmi strukovín na iných slovanských lokalitách /Hajnalová 1979b/. To isté možno povedať aj o pšenici siatej-zhlúčenej. Dvojzrnná pšenica je archaickým druhom, ktorý sa na úrodných nížinách západného Slovenska nepestoval, v extrémnych podmienkach Slovenska sa však uchoval až do stredoveku, niekde do novoveku /Tempír 1974/.

J a s o v, jaskyňa /okr. Košice-vidiek/

Počas systematického archeologického výskumu v roku 1978 našiel L. Olexa paleobotanické zvyšky, datované sprievodným archeologickým materiálom do rôznych období /pozri príspevok L. Olexu v tomto zborníku/. Šesť nálezových súborov pochádza z rôznych kultúrnych vrstiev v sondách 5 a 6.

Sonda 5

Vo vrstve 1 sa našli tieto zuhoľnatené rastlinné zvyšky:

Pestované rastliny: proso siate /Panicum miliaceum/ - 46 kusov
pšenica dvojzrnná /Triticum dicoccon/ - 25 kusov
pšenica špaldová /Triticum spelta/ - 9 kusov
pšenica jednozrnná /Triticum monococcon/ - 8 kusov
pšenica siata zhlúčená /Triticum aestivo-compacta/ - 3 kusy
pšenica /Triticum spec./ - 1 kus
raž /Secale cereale/ - 1 kus.

Buriny: stoklas /Bromus spec./ - 3 kusy.

Drevo: dub /Quercus spec./ - 1 kus
jabloňokveté /Pomoideae/ - 1 kus.

Archeologický inventár z tejto vrstvy je datovaný rôzne /doba bronzová, laténska, stredovek, novovek/.

Vo vrstve 2 sa našli zuhoľnatené semená a drevo:

Pestované rastliny: proso siate /Panicum miliaceum/ - 14 kusov
pšenica špaldová /Triticum spelta/ - 2 kusy
pšenica dvojzrnná /Triticum dicoccon/ - 1 kus
pšenica jednozrnná /Triticum monococcon/ - 1 kus
pšenica /Triticum spec./ - 2 kusy.

Drevo: dub? /Quercus spec./ - 2 kusy.

Paleobotanické nálezy sú datované do neolitu /?/, alebo doby bronzovej.

Z vrstvy 3 sa vyzdvihli tieto semená:

Pestované rastliny: pšenica jednozrnná /Triticum monococcon/ - 1 kus
proso siate /Panicum miliaceum/ - 1 kus.

Vrstva je datovaná ako paleolitická.

Sonda 6

Vo vrstvách 1-4 sme po preplavení pôdy z hĺbky 0-125 cm zistili dve nezuhoľnatené semená bazy, pravdepodobne čiernej /Sambucus spec. nigra?/, zuhoľnatené okrúhle semeno asi z čeľade vikovitých /Viciaceae/ a dva drobné uhlíčky z podčeľade jabloňovitých /Pomoideae/. Kultúrne vrstvy sú datované do rôznych období.

Vo vrstve 3, v hĺbke 100 cm, datovanej do doby bronzovej, sa našli veľmi malé uhlíky, ktoré sa nedali analyzovať.

V hĺbke 115-120 cm, vo vrstve datovanej do neolitu, sme po preplavení zistili uhlíky z duba /Quercus spec./ - 2 kusy. Tri uhlíčky sa nedali analyzovať.

Nález zuhoľnatených rastlinných zvyškov z Jasova, napriek malej početnosti semien jednotlivých druhov, predstavuje dôležitý paleobotanický nález, a to z rôznych aspektov. Zväčšuje počet lokalít s nálezmi pestovaných rastlín na východnom Slovensku, a umožňuje morfologické zhodnotenie semien niekoľkých druhov. Paleobotanické nálezy môžu pri datovaní napovedať viac akc archeologický inventár zo zhodnotených vrstiev.

Panicum miliaceum

V troch nálezoch predstavuje široko vajcovité, až guľovité zrná, k embryu značne rozpukané. Tento ukazovateľ naznačuje predpoklad, že zuhoľnateli zrná zbavené už predtým pliev /rozmery sú na tab. 1/.

Triticum dicoccon

Zadelili sme sem typické pomerne kratšie zrná, na brušnej strane ploché až mierne preliačené, na chrbtovej strane s výrazným hrboľom za klíčkom a na niektorých aj s chrbtovým valom po celej dĺžke zrna. Výrazná je zahrotenosť zŕn pri vrchole a najväčšia šírka v stredovej osi. Embryá sú vypadnuté a ostáva po nich plytká jamka /rozmery sú na tab. 1/.

Triticum monococcum

Zrná sú vysoké, štíhle, s úzkou ryhou na vypuklej brušnej strane. Niektoré na chrbtovej strane z bokov stlačené. Po vypadnutých embryách ostáva iba plytká jazva /rozmery sú na tab. 1/.

Triticum spelta

Tento druh predstavuje menší počet zŕn, ktoré sa od pšenice dvojzrnnej odlišujú týmito rozdielnymi morfologickými znakmi: na chrbtovej strane je menej výrazný hrboľ a zrná sú pravidelnejšie klenuté. Vrchol je zakončený miernym oblúkom, ktorý na niektorých zrnách prechádza do vyčnievajúceho chvostíka vychádzajúceho z brušnej strany. Zrno je najširšie v strednej tretine. Na brušnej strane niektorých sa vytvára na obvode plôška, dôsledok vzájomného tlaku dvoch zŕn pevne viazaných v klásku. Vypadnuté embryo vytvára oválnu, plytkú jazvu, ktorá je väčšia ako pri pšenici dvojzrnnej /rozmery sú na tab. 1/.

Triticum aestivo-compactum

Ide iba o tri zrná, v obryse oválne až guľaté, na chrbte pravidelne klenuté. Ryha na brušnej strane je hlboká a rovná.

Secale cereale

Zrno je výrazné, v obryse štíhle, k embryu zahrotené a na vrchole tupo useknuté. Na brušnej strane je zreteľná ryha.

Nepoznáme nálezové okolnosti v teréne, a preto len hypoteticky, podľa druhového zloženia pestovaných rastlín, sa môžeme pokúsiť o presnejšie datovanie.

Nálezy z vrstviev 1-4, 3 a možno aj z vrstvy v hĺbke 115-120 cm nie sú staršie než eneolitické a pravdepodobne nie mladšie ako z doby halštatskej. Tento predpoklad podporuje výskyt pšenice jednozrnnej, ktorá bola prímesou pšenice dvojzrnnej v neolite, eneolite, zriedkavejšie nie vo výraznom podiele v dobe bronzovej, ale aj prítomnosť pšenice siatej - zhlúčenej, ktorej ojedinelé zrná sa v strednej Európe objavujú v dobe bronzovej /Barca, Nitriansky Hrádok - Tempír 1969, s. 24, 43; Scišský Štvrtok - Hajnalová 1972, s. 20/. Zanedbateľná nie je ani prítomnosť pšenice špaldovej, ktorá je na Slovensku evidentná od doby halštatskej /Devín - Hajnalová 1978b, s. 88; Liptovská Mara - Hajnalová 1979a/, ale nevylučujeme ani jej skoršie objavenie sa, najmä na východnom Slovensku, a to z Ukrajiny a Moldávie, kde sa pestovala už v neolite a dobe bronzovej /Janušević 1976/.

Je možné, že pôvodne išlo o jeden komplex zuhoľnatených zvyškov semien pestovaných rastlín a do rôznych hĺbok sa dostali zásahom človeka, alebo zvieraťa. Ostatné nálezy z Jasova nepredstavujú komplexy zasluhujúce si odborné zhodnotenie.

K o m á r n o /okr. Komárno/

1. Hadovce

Zo záchranného archeologického výskumu slovensko-avarského pohrebiska v roku 1978, vedeného Z. Čilinskou, pochádza hlina z troch neporušených nádob

/hroby 15, 18, 22/. Po preplavení hliny sme našli menšie uhlíky. Väčšina bola z duba /Quercus spec., niekoľko pravdepodobne z bresta /Ulmus spec.?/. Našli sa aj malé neanalyzovateľné uhlíky.

Zásah sídliskových kultúrnych vrstiev do zásypu hrobov sa nevylučuje, a tak výskyt uhlíkov v nádobách je otázny. Na základe skutočnosti, že v dobre prevzdušnenej pôde, ako tomu bolo na pohrebisku, nemôže prebehnúť prirodzená karbonizácia, možno predpokladať vloženie uhlíkov do nádob v čase pochovávania. Či boli do nádoby vložené len uhlíky alebo aj iné predmety, nevylučujúc potravu, nepodarilo sa zistiť. Zvyšky po ohniach v hroboch sa archeologickým výskumom nezachytili.

2. Robotnícka štvrť

Z výskumu v roku 1976 na slovansko-avarskom pohrebisku /8. storočie/, ktorý viedla Z. Čilinská, pochádza niekoľko zaujímavých paleobotanických nálezov:

V dvoch nádobách sa našli kúsky karbonizovanej kože /hroby 14 a 23/. V hrobe 12 a 23, sa vďaka kovom do dnešných dní zachovali petrifikované úlomky kôry a dreva hrabu /Carpinus spec./, pravdepodobne ako zvyšky výdrevy hrobových jám. V hrobe 21 sa tiež vďaka bezprostrednej blízkosti kovových predmetov - praciek zachovali nevymlátené zrná prosa siateho /Panicum miliaceum/ - 20 kusov a väčšie kúsky kože. Charakter nálezu a jeho poloha umožňujú predpokladať, že semená prosa boli vložené do koženého vrecka. Nález takéhoto druhu nie je na uvedenom pohrebisku jediný /Hajnalová 1978a, s. 128/.

K o m j a t i c e /okr. Nové Zámky/

Rozsiahly systematický výskum sídlisk z eneolitu, doby rímskej, slovanskej a stredoveku viedol v r. 1977 A. Točík. Pochádza z neho 85 nálezových súborov zuhoľnatených driev, odtlačkov rastlín na mazanici i keramike a pôdnych vzoriek z rôznych kultúrnych vrstiev. Nálezy sa doteraz detailne neanalyzovali.

K r á s n o n a d K y s u c o u, poloha Pri Kalinove /okr. Čadca/

Počas prieskumu splanírovanej plochy archeologickej lokality, označenej ako slovanská mohyla/?/, získal O. Šedo niekoľko zvyškov driev z javora /Acer spec./ - 5 kusov. Niektoré boli zuhoľnatené, iné obhorené.

K y s u c k é N o v é M e s t o /okr. Čadca/

1. Sulkov

Sídlisko z 13. a 14. stor. skúmal O. Šedo v rokoch 1976-1977. Z chaty na okraji sídliska pochádzajú tieto zuhoľnatené dreviny: buk lesný /Fagus silvatica/ - 15 kusov, lipa /Tilia spec./ - 3 kusy, neanalyzovateľné pre porušenú štruktúru - 6 kusov. Zo zásypu jám pred objektom sú uhlíky: lipa /Tilia spec./ - 18 kusov, topoľ /Populus/ - 7 kusov, brest /Ulmus spec./ - 5 kusov, jabloňovité /Pomoideae/ - 4 kusy, buk lesný /Fagus silvatica/ - 2 kusy, javor /Acer spec./ - 1 kus, dub /Quercus spec./ - 2 kusy.

2. Koscelisko

Z druhej polovice 13. storočia pochádza val s priekopou, opevňujúci stredoveký hrádok. Výskum tejto lokality robil O. Šedo. Uhlíky z konštrukcie valu boli z buka lesného /Fagus silvatica/ - 14 kusov.

L i p t o v s k á S i e l n i c a, časť L i p t o v s k á M a r a, poloha Havránok /okr. Liptovský Mikuláš/

Drevený hrádok zo stredoveku, vedúci výskumu K. Pieta, 42 nálezov driev zo stavby hrádku, zuhoľnatené zrno a semená rastlín, nespracované.

L o p u š n é P a ž i t e, poloha Záreč /okr. Čadca/

Sídlisko z rozhrania doby laténskej a rímskej /púchovská kultúrna skupina/ predbežne skúmal O. Šedo. V sonde na okraji sídliska vybral z kultúrnej vrstvy tieto uhlíky: dub /Quercus spec./ - 12 kusov, jaseň /Fraxinus spec./ - 3 kusy, lieska obyčajná /Corylus avellana/ - 2 kusy, borievka /Juniperus spec./ - 1 kus, jabloňovité /Pomoideae/ - 1 kus, topoľ /Populus/ - 1 kus.

M o d r a n y, poloha Szentkirálykúti dülö /okr. Komárno/

Z výskumu S. Dušekovej na stredovekom pohrebisku pochádzajú zo sezóny 1974 zvyšky truhiel /hroby 55 a 65/. Obe truhly boli z dreva borovice /Pinus spec./ - 17 kúskov. V hrobe 32 sa našlo spráchnivené drevo z listnáča, ktoré sa nedá bližšie analyzovať. Či išlo o drevo z truhly, alebo z výdrevy hrobovej jamy, musí sa v tomto prípade určiť podľa nálezových okolností.

N i t r a, Gudernova ulica /okr. Nitra/

Z novoveku pochádza pec na vypaľovanie keramiky. Záchranný výskum sa robil v roku 1978 pod vedením B. Chropovského. V troch rôznych polohách /pec, predpecie, mimo pece/ sa našli zuhoľnatené drevá: buk lesný /Fagus silvatica/ - 20 kusov, dub /Quercus spec./ - 7 kusov, breza /Betula spec./ - 4 kusy, javor /Acer spec./ - 3 kusy, bršlen /Euonymus spec./ - 3 kusy, hrab /Carpinus spec./ - 1 kus, jabloňokveté /Pomoideae/ - 2 kusy.

N i ž n á M y š ľ a, poloha Várhegy I /okr. Košice-vidiek/

Systematický výskum sídliska z doby bronzovej sa robí pod vedením L. Olexu. V roku 1977 sa našla v sonde I prepálená mazanica obsahujúca väčšie množstvo odtlačkov kláskových pliev a jedného zrna pšenice dvojzrnnej /Triticum dicoccon/. Našiel sa i odtlačok zrna bližšie nerozlíšenej pšenice /Triticum spec./.

P o d h r a d i e, poloha Úhrad /okr. Topoľčany/

V dvoch sondách /A-1, A-2, v bežných metroch 10-14/ sa našli v roku 1974 zvyšky valu ohraničujúceho sídlisko z doby halštatskej. Vedúcim výskumu bol M. Dušek. Zuhoľnatené drevo, pravdepodobne z konštrukcie valu, bolo z buka lesného /Fagus silvatica/ - 218 kusov a javora /Acer spec./ - 1 kus. V sonde A-2, v hĺbke 40 cm, sa našla rastlinná živica pôvodne upravená do obličkovitého útvaru veľkosti asi 4 cm.

P o l t á r, poloha Kostolisko /okr. Lučenec/

Na sídlisku z obdobia vrcholného stredoveku, ktorého výskum robil v roku 1967 I. Hrubec, sa získali niektoré rastlinné zvyšky.

V sonde A-1, v objekte IV, boli uhlíky z jedle /Abies alba/ - 17 kusov a v ohnisku toho istého objektu 12 uhlíkov z javora /Acer spec./.

Zo sondy A-II, vrstvy b, pochádza 6 uhlíkov z lipy /Tilia spec./. Vo východnej časti objektu III v tej istej sonde sa zistili tieto zuhoľnatené dreviny: dub /Quercus spec./ - 10 kusov, lieska obyčajná /Corylus avellana/ - 2 kusy, vŕba /Salix spec./ - 2 kusy, trnka, alebo slivka /Prunus spec./ - 1 kus

a pravdepodobne z javora /Acer spec.?/ - 1 kus. Vrstva c objektu VIII v sonde K I obsahovala 4 uhlíky z duba /Quercus spec./. Dva uhlíky zo slivky, alebo trnky /Prunus spec./ sa našli v sonde J, vo vrstve f objektu X. Z toho istého objektu pochádzajú z vrstvy h 4 uhlíky z liesky obyčajnej /Corylus avellana/.

S p i š s k ý Š t v r t o k, poloha Myšia hôrka /okr. Spišská Nová Ves/

V priebehu systematického archeologického výskumu opevneného sídliska zo staršej doby bronzovej, vedeného J. Vladárom v rokoch 1973-1975, sa získalo 56 komplexov zuhoľnatených drevín, semien pestovaných rastlín a odtlačkov rastlín na mazanici a keramike. Celý nálezový komplex týchto paleobotanických zvyškov sa analyzoval a v roku 1978 sa dokončil nálezový posudok. Zistené údaje predstavujú cenné podklady na rekonštrukciu zázemia lokality /zuhoľnatené dreviny/, ale poukazujú aj na sortiment pestovaných rastlín, ktoré slúžili ako potraviny ľudu otomanskej kultúry. Nálezy budú zhodnotené v samostatnom príspevku.

S t r e č n o, hrad /okr. Žilina/

Doba halštatská, laténska, slovanská, vedúci výskumu O. Šedo a J. Moravčík, 51 komplexov zuhoľnatených driev, odtlačkov na mazanici a zatiaľ nepreplavená pôda z kultúrnych vrstiev i objektov. Nálezy sa doteraz detailne neanalyzovali.

Š e b a s t o v c e /okr. Košice-vidiek/

Počas výskumu halštatského sídliska a slovansko-avarského pohrebiska v rokoch 1976 a 1977 našiel V. Budinský-Krička niekoľko paleobotanických zvyškov:

V hrobe 374 bolo osem uhlíkov z jaseňa /Fraxinus spec./. Zo slovansko-avarských hrobov pochádzajú i zvyšky driev z vedierok. Jedno vedierko bolo určite, druhé pravdepodobne, z tisového dreva /Taxus baccata/.

Z halštatského objektu 1 v sonde 105 je hrudka živice, alebo smoly. V objekte 2 v sonde 104 sa našli dva uhlíky z duba, alebo jaseňa, veľmi poškodené tlakom /Quercus/Fraxinus/. Z kultúrnej jamy 3/77 sa získali uhlíky z duba /Quercus spec./ - 3 kusy. Uhlíky z jaseňa /Fraxinus spec./ - 2 kusy a z duba /Quercus spec./ - 2 kusy sa našli v objekte 7 v sonde 108.

Zaujímavý nález predstavujú zvyšky vedierok z tisu /na slovansko-avarských pohrebiskách doložené niekoľkokrát - Hajnalová 1978a/.

V a r í n, poloha Varínske lúky /okr. Žilina/

Pri prieskume O. Šedu a J. Moravčíka v roku 1978 sa získalo z vrstvy so železnou troskou 12 uhlíkov duba /Quercus spec./. Archeologické nálezy z lokality sú datované do doby laténskej a rímskej.

Nálezy rastlín z katastra obce Varín úplne korešpondujú s predchádzajúcimi paleobotanickými nálezmi /Hajnalová 1978c/.

Z á d i e l s k e D v o r n í k y /okr. Košice-vidiek/

Doba bronzová /pilinsko-kyjatické žiarové pohrebisko/, vedúca výskumu M. Lamiová, 31 uhlíkov z urien a žiarovísk, získaných v roku 1968. Nálezy doteraz detailne neanalyzované.

Z á h r a d n é, farská záhrada /okr. Prešov/

Počas záchranného výskumu v roku 1976 našiel V. Budinský-Krička v slovanskom objekte 1 tri uhlíky z duba /Quercus spec./ a v objekte 3, datovanom do doby rímskej, uhlíky z duba /Quercus spec./ - 16 kusov a lipy /Tilia spec./ - 3 kusy.

Ž i l i n a, časť Strážov, poloha Podháj /okr. Žilina/

O. Šedo a J. Moravčík odkryli objekty pravdepodobne z 5.-3. storočia. Z dvoch objektov, ktoré sa prekrývajú, iba horný obsahoval na rôznych miestach /stredná časť, obvodné rámy, pri západnej stene/ pomerne bohaté paleobotanické zvyšky. Dovedna to bolo 10 oddelene lokalizovaných nálezov. Pretože ide o uzavretý celok, nálezy hodnotíme spoločne.

Pestované rastliny: proso siate /Panicum miliaceum/ - 18 kusov
jačmeň siaty /Hordeum vulgare/ - 3 kusy
pšenica siata /Triticum aestivum/ - 2 kusy
pšenica siata-zhlúčená /Triticum aestivo-compactum/ - 1 kus
hrach siaty /Pisum sativum/ - 1 kus.

Buriny: mrlík /Chenopodium spec./ - 1 kus.

Drevá: dub /Quercus spec./ - 5 kusov
topoľ /Populus spec./ - 14 kusov
lieska obyčajná /Corylus avellana/ - 8 kusov
jabloňokveté /Pomoideae/ - 7 kusov
javor /Acer spec./ - 6 kusov
jaseň /Fraxinus spec./ - 6 kusov
hrab /Carpinus spec./ - 4 kusy
borovica /Pinus spec./ - 2 kusy
tis obyčajný /Taxus baccata/ - 2 kusy.

Plody: žalude /Quercus spec./ - 2 kusy.

Väčší nálezový komplex tvorili iba zrná prosa. Osemnásť meraných zŕn malo priemer: dĺžka 1,9 mm, šírka 1,4 mm a hrúbka 1,0 mm. Zrná sú široko vajcovité, k embryu mierne rozšírené.

L i t e r a t ú r a

HAJNALOVÁ, E. 1972: Obilniny pestované 1600 rokov pred naším letopočtom v okolí Spišského Štvrtka. In: Agrikultúra. 11. Nitra, s. 19-23.

HAJNALOVÁ, E. 1978a: Nálezy rastlín na pohrebiskách v pravekom a včasnohistorickom období Slovenska a ich úloha v pohrebnom ríte. Archeologické rozhledy, 30, s. 123-132.

HAJNALOVÁ, E. 1978b: Funde von Triticum-Resten aus einer hallstattzeitlichen Getreidespeichergrube in Bratislava - Devín. In: Berichte der Deutschen Botanischen Gesellschaft. 91. Stuttgart - New York, s. 85-96.

HAJNALOVÁ, E. 1978c: Prehľad nálezov a analýzy rastlinných makrozvyškov z archeologických výskumov. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1977. Nitra, s. 78-90.

HAJNALOVÁ, E. 1979a: Paleobotanické doklady poľnohospodárstva a používania drevín v oblasti Liptova v dobe laténskej a rímskej. Slovenská archeológia, 27, s. 437-474.

HAJNALOVÁ, E. 1979b: Vypovedacia schopnosť slovanských archeologických zvyškov z územia Slovenska. In: Rapports du IIIe Congrès International d'archéologie Slave. 2. Bratislava, v tlači.

JANUŠEVIČ, Z. V. 1976: Kuľturnyje rastenija jugo-zapada SSSR po paleobotaničeskim issledovanijam. Kišinev.

TEMPÍR, Z. 1969: Archeologické nálezy zemědělských rostlin a plevelů na Slovensku. In: Agrikultúra. 8. Nitra, s. 7-64.

TEMPÍR, Z. 1974: Relikty kulturních rostlin a možnosti jejich uchování jako genových zdrojů pro budoucí potřebu společnosti. In: Sborník vědeckých prací z celostátní konference Genetické zdroje v šlechtění rostlin. Praha, s. 695-702.

Tab. 1. Priemerné rozmery semien pestovaných rastlín z Jasova /v mm/

Číslo nálezu		Panicum miliaceum			Triticum dicoccon			Triticum monococcon			Triticum spelta			Triticum aestivo-compacta			Secale spec.			
		N	d	š	h	N	d	š	h	N	d	š	h	N	d	š	h	N	d	š	h
1		42	1,9	1,5	1,1	21	5,3	2,9	2,1	7	5,1	2,3	2,5	9	5,4	2,6	2,0	3	14,6	3,1	2,1	1	5,2	2,1	2,0
2		14	1,8	1,4	1,2	1	5,0	3,0	1,8	1	4,8	2,6	2,2	2	5,3	2,8	2,1								
3		1	2,0	1,4	1,3					1	5,0	2,0	2,2												

N - počet meraných zŕn, d - dĺžka, š - šírka, h - hrúbka

FUNDE UND ANALYSE VON PFLANZENMAKRORESTEN AUS ARCHÄOLOGISCHEN GRABUNGEN. Das Paläobotanische Laboratorium der Abteilung für naturwissenschaftliche und technische Disziplinen des Archäologischen Institutes der SAW zu Nitra evidierte im J. 1978 453 Fundkomplexe aus 32 Fundstellen. Davon wurden sämtliche Funde aus Rettungsgrabungen, Geländebegehungen und beendeten systematischen Grabungen sowie Zufallsfunde aus dem J. 1978 aufgearbeitet /insgesamt 138 Funde von 24 Fundstellen/. Nicht abgeschlossen wurden die Analysen der paläobotanischen Reste von 8 Fundstellen, auf denen die Untersuchungen fortgesetzt werden.

Im Beitrag wertet die Autorin die Zusammenhänge zwischen den Bestattungsbräuchen und den Funden verkohlter sowie petrifizierter Gehölze in den Skelettgräbern aus den Gräberfeldern Čakajovce, Komárno - Fluren Hadovce und Robotnícka štvrť, Modrany, Šebastovce und aus dem Hügelgrab in Krásno nad Kysucou. Angeführt werden ein Moosfund in einem Grab aus Čakajovce und Parallelen aus anderen Fundstellen in der Slowakei sowie Samunfunde von Panicum miliaceum, die wahrscheinlich in einem Säckchen aufbewahrt waren und in einem Grab in Komárno, Flur Robotnícka štvrť, zum Vorschein kamen.

Beachtet werden auch Funde von Samenabdrücken sowie anderen generativen Organen im Hüttenlehm aus verschiedenen Zeitepochen in den Fundorten Bardejov, Čičarovce, Ducové, Hraň und Nižná Myšľa. Am bedeutendsten ist ein Ährenabdruck von Triticum spelta aus der jüngeren Bronzezeit /Velatice-Kultur/ aus Ducové. Die wichtigen bronzezeitlichen Funde aus Spišský Štvrtok werden selbständig publiziert werden.

Zahlreiche Holzkohlenfunde stammen aus den Siedlungen in Ducové, Holíč, Jasov, Kysucké Nové Mesto - Fluren Sulkov und Koscelisko, Lopušné Pažite, Nitra, Podhradie, Poltár, Šebastovce, Varín, Záhradné und Žilina-Strážov. Interessante Komplexe bilden Gehölze, mit denen der neuzeitliche Töpferofen in Nitra geheizt wurde, sowie Holzreste aus Wallkonstruktionen /Podhradie, Kysucké Nové Mesto - Flur Koscelisko/ und oberirdischen Blockbauten /Ducové, Kysucké Nové Mesto - Flur Sulkov und Žilina-Strážov/.

Im J. 1978 wurden Reste von Samen und Körnern von Kulturpflanzen und Unkräutern aus folgenden Lokalitäten analysiert: Ilija, Jasov, Žilina-Strážov /von dort stammen auch die Früchte von Quercus spec./.

Nicht überprüft blieben bisher folgende Pflanzenfunde: Siedlungen Blatné, Cífer-Pác, Chľaba, Chotín, Komjatice, Strečno, mittelalterlicher Kastell in Liptovské Sielnica-Liptovská Mara, bronzezeitliches Brandgräberfeld in Zádielske Dvorníky.

НАХОДКИ И АНАЛИЗ МАКРООСТАТКОВ РАСТЕНИЙ ИЗ АРХЕОЛОГИЧЕСКИХ РАСКОПОК. Палеоботаническая лаборатория Отдела естественных и технических наук Института археологии САН в Нитре зарегистрировала в 1978 г. 453 комплекса находок из 32 местонахождений. Из этого числа разработаны все находки обнаруженные в ходе охранных раскопок, разведок, законченных систематических исследований и случайные находки 1978 года /138 находок из 24 местонахождений/. Незакончены анализы палеоботанических остатков 8 местонахождений, в которых продолжаются полевые исследования.

В статье подвергаются оценке взаимосвязи между погребальными обычаями и находками обугленных и окаменевших дров в погребениях с трупоположением в могильниках: Чакайовце, Комарно - урочище Гадовце и Роботницка штврть,

Модраны, Шебастовце, и из кургана в с. Красно над Кисуцоу. Приводится находка мха в погребении в с. Чакайовце и мелкие параллели из других местонахождений в Словакии, а также находка семян Panicum miliaceum, обнаруженных по-всему в мешке в погребении в г. Комарно - урочище Роботницка штврть.

Внимание уделяется тоже находкам оттисков семян и других генеративных органов в обмазке, датированных разными периодами, обнаруженных в местонахождениях Вардейов, Чичаровце, Дуцове, Грань, Нижна Мишля. Важнейшим является оттиск колоска спелты /велатицкая культура/ из местонахождения Дуцове. Важные находки периода бронзы из местонахождения Спишски Штврток будут опубликованы самостоятельно.

Численны находки угольков из селищ Дуцове, Холич, Ясов, Нове Место - урочищ Сулков и Косцелиско, Лопушне Пажите, Нитра, Подградье, Полтар, Шебастовце, Варин, Заградне, Жилина-Стражов. Интересные комплексы представляют собой дрова, использованные для отапливания гончарной печи новейшего времени (Нитра), но также дрова конструкций охранных валов (Подградье, Кисуцке Нове Место - урочище Сулков и Жилина-Стражов/.

В 1978 г. были анализированы остатки семян и зерен выращиваемых растений и сорняков местонахождений: Илия, Ясов, Жилина-Стражов (оттуда происходят также плоды Quercus spec.).

До сих пор не определены находки из селищ: Блатне, Цифер-Пац, Хляба, Хотин, Комятице, Стречно, находки средневекового небольшого укрепления в с. Липтовска Сьелница-Липтовска Мара, могильника с трупосожжением периода бронзы в Задьелске Дворники.

VÝSLEDKY PRIESKUMU NA TRASE VÝSTAVBY VODNÝCH DIEL NA DUNAJI /ÚSEK ŠAMORÍN-GABČÍKOVO/

Milan H a n u l i a k

Projekt sústavy vodných diel na Dunaji, predpokladajúci zemné práce značného rozsahu, vyžaduje nepretržité sledovanie stavebného úseku a v predstihu záchranu čo možno najväčšieho množstva archeologického materiálu. Po zorientovaní sa v komplikovanom hydrogeografickc-geologickom a historickom charaktere pridunajskej časti Žitného ostrova sa dospelo k záveru, že súvislé osídlenie s kontinuitou od 8. stor. po dnešok je v okolí Gabčíkova, Vrakúňa, Šamorína, Štvrtka na Ostrove a Čilížskej Radvane.

Osobitné postavenie v rámci spomínaných lokalít má širšie okolie Gabčíkova, kam historický materiál situuje niekoľko stredovekých zaniknutých osád /Árpádcsoka, Zaz/us/, Chyk, Gyulvés/. V okolí sa sústreďujú aj zachované slovanské názvy vodnej siete. I pomenovanie severnejšie ležiacej obce Vrakúň je slovenské a označovalo služobnícku osadu. Medzi pamiatky z katastra Gabčíkova treba zahrnúť aj kovania opaska, pochádzajúce z porušeného hrobu z dosiaľ nelokalizovaného slovansko-avarského pohrebiska /dokumentácia Archeologického ústavu SAV/. Pri lokalizácii spomenutých zaniknutých osád a rekonštrukcii stredovekého osídlenia v okolí Gabčíkova sa naša pozornosť sústredila na majere /Móricz, Tejka, Csere, Bendö, Nagyvaros/ ako na hospodársko-správne centrá poľ-

nohospodárskej oblasti na mieste pravdepodobne zaniknutej stredovekej osady a s kontinuitou funkcie až po dnešok. Výsledky prieskumov týchto plôch boli však negatívne, rovnako ako výkopové práce na nepatrných vyvýšeninách - suchých ostrovoch poskytujúcich možnosť osídlenia i v tomto barinatom a veľmi podmokrenom prostredí.

V oblasti Šamorína badať koncentráciu dedinských tehlových kostolíkov z neskororománskeho a prechodného obdobia. Ich vznik je odrazom čulej kolonizácie Žitného ostrova v období po tatárskom vpáde. Sú to kostolíky v Šamoríne, Kalinkove, Hamuliakove, Mliečne /samota Šamot/ a v Rohovciach. Všetky boli vybudované v druhej polovici 13. stor., keď sa v tejto oblasti patriacej Bratislavskému hradu vytváral zvláštny komitát Posonium Minus /Mencl 1937, s. 312/. Výskum okolia kostolíkov v Šamoríne a Hamuliakove, s možnosťou preskúmania pôvodných stredovekých dedín tvoriacich ich zázemie, je znemožnený zástavbou. V Kalinkove sa síce kostolík nachádza na okraji dnešnej obce, no v priebehu posledných 30-tich rokov sa zmenil na ruiny a jeho západná časť je prekrytá protipovodňovou hrádzou znemožňujúcou zemné práce v jej blízkosti. Negatívne výsledky prieskumu širšieho okolia naznačujú, že pôvodná stredoveká dedina bola niekde v intraviláne dnešnej obce.

Na samote Šamot, nachádzajúcej sa v katastri obce Mliečno /okr. Dunajská Streda/, asi 3 km juhovýchodne od Šamorína, stojí na miernom návrší neďaleko bývalého panského majera spustnutý neskororománsky kostolík sv. Margity /obr. 53/. Má jednoloďový priestor s polkruhovou apsidou zaklenutou krížovou klenbou. Loď s plochým stropom je oddelená od apsidy okrúhlym víťazným oblúkom. Pôvodný portál na južnej strane je zamurovaný /Mencl 1937, s. 312/. Severovýchodne od kostolíka, na ploche približne 150 x 100 m, sa získal zberom početný keramický materiál, no ani jedna nádoba sa nezachovala tak, aby sa dal zrekonštruovať jej profil. Podľa analógií možno usúdiť, že okraje /obr. 55: 1, 6-11, 16-20/ sú z hrncovitých nádob súdkovitého i vajcovitého tvaru strednej /18-27 cm/, malej /14-17/ i veľkej výšky /nad 28 cm/. Spomínané okraje, vyskytujúce sa s veľmi jemnými obmenami v niekoľkých variantoch, možno súhrnne zaradiť do skupiny previsnutých /"ovalených"/ okrajov charakteristických pre keramiku zo 14.-15. stor. /Nekuda 1975, s. 95-96, 100-101/.

Na jednom keramickom fragmente /obr. 55: 1/ sú dve značky urobené typáriom. Majú podobu písmena T v kruhovom poli. Podľa toho by šlo o fragment výrobku hrnčiarskych dielní v Tullne, pretože takýto znak sa vyskytoval v erbe uvedeného mesta /Holl 1955, s. 168/. Na druhej strane nemožno prehliadnuť fakt, že v materiáli nie je prímes tuhy. Ide o rovnaký materiál ako pri všetkých ostatných črepoch, ktoré dostali po vypálení sivú až sivočiernu farbu v celom profile a jeho pôvod teda treba hľadať v domácej výrobe 15.-16. stor. /Habovštiak 1959, s. 468/.

Keramický fragment /obr. 55: 2/ spolu s ďalšími tromi pochádza zo zadnej obruby plochej kachlice, aké sa vyskytujú najmä v stredovekých hrádkoch, hradoch a meštianskych domoch. Okrem výnimiek ich nenachádzame na zaniknutých stredovekých dedinách.

Okrajová časť kotlíka /obr. 55: 3/ má zaoblené až zaguľatené dno, mierne kónické telo a vodorovne rozšírený okraj. Kotlíky sú keramickým tvarom charakteristickým pre osídlenie v blízkosti riek, potokov - krátkodobé sídliská i sídliská trvalejšieho charakteru v 11.-14. stor. /Habovštiak 1961, s. 476/.

Funkčné využitie pokrývok súviselo s používaním hrncovitých nádob. Fragment plochej miskovitej pokrývky /obr. 55: 4/ a fragment dvojkónického gombíkovitého držadla /obr. 55: 5/ tvoria zrejme jeden celok. Tento typ pokrývky je z výrobnej stránky jednoduchší ako zvoncovité tvary, preto sa s nimi stretávame v širšom časovom úseku od druhej polovice 12. až do polovice 16. stor. /Nekuda 1975, s. 102/.

Medzi počiatkom dediny /villa Samud/ doloženej r. 1238, obdobím vybudovania kostolíka sv. Margity v druhej polovici 13. stor. a druhou polovicou 14. stor. až 15. storočím, ktoré reprezentuje keramický inventár, je časový hiát, ktorý budúci výskum určite odstráni.

Severovýchodne od kostolíka v Rohovciach /okr. Dunajská Streda/, asi 9 km juhovýchodne od Šamorína, sa na ploche 120 x 50m sa našli fragmenty keramického materiálu /obr. 55: 12-15/ totožné s materiálom z Mliečna. Kostolík sv. Ondreja apoštola /obr. 54/, pôvodne neskororománsky, upravený koncom 15. stor. a v 18. stor. rozšírený o južnú sakristiu a vežu, je dispozične temer totožný s kostolíkom na samote Šamot v Mliečne. Na katastrálnej mape z r. 1887 figuruje táto poloha ako Szent András puszta. Tento názov je svedectvom o stredovekej dedine, zaniknutej najskôr v období tureckých nájazdov a obnovenej už nie v pôvodnej polohe, ale južnejšie od kostola, ktorý sa dnes nachádza akoby vysunutý na jej severozápadnom okraji. /Na lokalitu upozornil Š. P. Holčík./

L i t e r a t ú r a

HABOVŠTIAK, A. 1959: K otázke stredovekej kolkovanej keramiky na Slovensku. Slovenská archeológia, 7, s. 460-476.

HABOVŠTIAK, A. 1961: Príspevok k poznaniu nížinatej dediny v XI.-XIII. storočí. Slovenská archeológia, 9, s. 450-482.

HOLL, I. 1955: Külföldi kerámia Magyerországon XIII.-XVI. század. Budapest régisegei, 16, s. 147-190.

MENCL, V. 1937: Stredoveká architektúra na Slovensku. Praha-Prešov.

NEKUDA, V. 1975: Pfaffenschlag. Zaniklá středověká ves u Slavonic. Brno.

ERGEBNISSE DER GELÄNDEBEGEHUNG AUF DER TRASSE DER WASSERWERKBAUTEN AN DER DONAU /ABSCHNITT ŠAMORÍN - GABČÍKOVO/. Das Projekt des Wasserwerksystems an der Donau, das umfangreiche Erdarbeiten veraussetzt, erfordert eine ständige Verfolgung des Bauabschnittes. Nach der anfänglichen sich Orientierung im komplizierten hydrogeographisch-geologischen und historischen Charakter des donaunahen Teiles der Schüttinsel war es möglich, eine kontinuierliche Besiedlung vom 8. Jh. bis zur Gegenwart in der Umgebung von Gabčíkovo, Vrakúň, Šamorín, Štvrtok na Ostrove und Čilížska Radvaň /Bez. Dunajská Streda/ zu belegen.

Obwohl einige mittelalterliche Dörfer durch historische Quellen in die Umgebung von Gabčíkovo situiert wurden, war die Geländebegehung negativ, gleichfalls die Grabungsarbeiten auf den kleinen Erhebungen, die das Gepräge von trockenen Inseln in der sumpfigen Gegend tragen.

In der Umgebung von Šamorín konzentrieren sich aus Ziegeln gebaute Kirchen, eine Spiegelung der Kolonisierung der Schüttinsel in der Zeit nach dem Tatareneinfall. Es sind die Kirchen in Šamorín, Kalinkovo, Hamuliakovo, Mliečno /Flur Šamot/ und Rohovce. Nordöstlich der Kirchen in Mliečno /Abb.

53/ und Rohovce /Abb. 54/, deren Disposition beinahe identisch ist, gewann man Lesefunde von Keramikmaterial /Abb. 55/, das Besiedlung in der zweiten Hälfte des 14. und im 15. Jh. belegt.

РЕЗУЛЬТАТЫ РАЗВЕДОК НА ТРАССЕ ПОСТРОЙКИ ВОДОХРАНИЛИЩ НА Р. ДУНАЙ (УЧАСТОК ШАМОРИН-ГАБЧИКОВО). Проект состава водохранилищ на р. Дунай, предполагающий в значительной мере работы земного характера, требует беспрерывного наблюдения над участком постройки. После первоначальной ориентировки в сложном гидрогеографическо-геологическом и историческом характере придунавской части Житного острова, было возможно подтвердить сплошное заселение с непрерывностью заселения с 8 в. вплоть до настоящего времени в окрестности г. Габчиково, сс. Вракунь, Шаморин, Штврток на Острове и Чилижска Радвань (район Дунайска Стреда).

Хотя к окрестности Габчикова на основе исторических источников относится несколько средневековых поселений, поверхностные поиски оказались негативными, а также раскопки на незначительных возвышенностях, имеющих характер сухих островов в болотистой среде.

В окрестности с. Шаморин концентрируются маленькие кирпичные костелы, являющиеся отражением колонизации Житного острова после нашествия татар. Костелы эти находятся в селах Шаморин, Калинково, Гамульяково, Мльечно (шутор Шамот)и Роговце. К северо-востоку от костелов в с. Мльечно (рис. 53) и в с. Роговце (рис. 54), которые по распоряжению почти тождественны, в ходе поверхностных поисков был обнаружен керамический материал (рис. 55), свидетельствующий о заселении этих местоположений во 2-й половине 14 - вплоть до 15 веков.

NÁLEZ STREDOVEKÝCH KACHLÍC VO VINIČNOM

Štefan H o l č í k

Pri hĺbení základov pre novostavbu na parcele č. 354 vo Viničnom /okr. Bratislava-vidiek/ narazil majiteľ na zhluk črepov, ako sa neskôr ukázalo kachlíc, a na inom mieste pozemku na podzemnú chodbu. Privolaní pracovníci Archeologického ústavu SNM podzemnú chodbu vyčistili a zistili jej tvar a priebeh. Ukázalo sa, že jama s črepovým materiálom je pôvodným šachtovým vstupom do podzemnej chodby, ktorá bola zahĺbená do tvrdého piesčovohlinitého podložia pod domom. Chodba mohla slúžiť ako pivnica a súčasne ako refúgium v prípade nebezpečenstva. Pôvodne bola prístupná len z interiéru zvislou šachtou v podlahe miestnosti. Po zániku pôvodnej funkcie podzemia a pravdepodobne i po zániku objektu v priebehu 16. storočia bol vstupný otvor zasypaný fragmentárnym keramickým materiálom, v ktorom prevládajú kachlice a hrudy kachliarskej hliny zo zbúranej pece, zlomky kuchynskej keramiky a pod. Našiel sa i neporušený miskovitý kahan. Kachlice predstavujú dva hlavné typy: miskovité so štvorcovým ústím /dodatočne pokryté grafitovou vrstvou/ a komorové s dvoma rôznymi reliéfnymi motívmi na čelnej stene. Na jednom type je reliéfna busta kráľa s prázdnym nápisovým pásikom, na druhých je postava okrídleného grifa. Aj tieto kachlice boli

na povrchu pokryté vrstvou grafitu. Na dne vstupnej šachty, pod zásypom, ležala kostra malého vtáka /asi kury/ a malá strieborná minca z roku 1526 /hĺbka 340 cm/.

Zo vstupnej kolmej šachty smerom k hlavnej komunikácii obce /dnes hlavná ulica/ bola vykopaná ešte jedna pomerne úzka šikmá šachta, pravdepodobne vetracia. Jej pôvodné vyústenie mimo objektu už bolo zničené betónovými základmi novostavby. Vo výplni šachty sa okrem keramického meteriálu našli zlomky ozdôb opasku, alebo čelenky, z mosadzných lamiel s lisovaným rastlinným ornamentom.

Význam objavu vo Viničnom spočíva v potvrdení existencie kachľovej pece s pomerne bohatou reliéfnou výzdobou v dedinskom prostredí tejto málo významnej obce /Schweinsbach/ v blízkosti Pezinka. Spolu s ďalšími nálezmi z blízkych Šenkvíc svedčí o vysokej kultúre bývania tamojších obyvateľov v 15. storočí a na začiatku 16. storočia. Situovanie nálezu v centre obce umožňuje predpokladať tam pred polovicou 16. storočia šľachtický dvorec, alebo sídlo zemepána či bohatého gazdu.

MITTELALTERLICHE KACHELFUNDE IN VINIČNÉ. Beim Graben von Fundamenten für einen Neubau im Dorf Viničné /früher Schweinsbach/. Bez. Bratislava, stiess man auf eine Grube, die ursprünglich unter einem mittelalterlichen Hause situiert war. Aus dieser Grube führte in lehmig-sandiger Unterlage ein unterirdischer Gang, der rechtwinklig wahrscheinlich den Umfang des ursprünglichen Baues verfolgte. Seine Fortsetzung war schon zerstört. Die Verschüttung des Ganges und der Grube enthielt eine grössere Anzahl von Topfkacheln und Kacheln mit reliefverzierter Schauseite aus der zweiten Hälfte des 15. Jh. Zum Untergang des Ofens und vielleicht auch des Objektes kam es nach dem J. 1526, denn unter dem Scherbenmaterial wurde auf der Kellersohle eine Münze mit diesem Datum gefunden. Die reliefverzierten Kacheln und die Bruchstücke von Metallgegenständen /gepresste Blechzier eines Gürtels/ zeugen davon, dass hier - im Dorfzentrum - ein reicheres Haus, vielleicht das Haus eines Adeligen oder des Gemeinvorstehers stand.

НАХОДКА СРЕДНЕВЕКОВЫХ КАФЛЕЙ В С. ВИНИЧНЕ. При углубке фундаментов новой постройки в с. Виничне - раньше Швайнсбах /рай. Братислава/ была прослежена яма, углубленная под средневековым домом. Из ямы вел в суглинистой подпочве подземный коридор, преломляющийся в прямом угле и по-видимому, тесно окружающий первоначальную постройку. Продолжение коридора уже не сохранилось. В засыпке коридора и ямы было найдено значительное количество фрагментов горшковидных кафлей и кафельных плиток с рельефом на лицевой стороне, датированных второй половиной XV в. Печь и, по всей вероятности, весь объект были уничтожены после 1526 г., так как под черепками на дне подвала была найдена монета с этой датой. Кафли с рельефным украшением и обломки металлических предметов (штампованное жестяное украшение от пояса) свидетельствуют о том, что здесь - в центре села - был построен более богатый дом, вероятно, дворянина или сельского старосты.

VÝSKUM NA HRADE ČERVENÝ KAMEŇ

Štefan H o l č í k

Už niekoľko sezón trvá archeologický výskum v areáli hradu Červený Kameň v obci Častá /okr. Bratislava-vidiek/. Jeho začatie vyvolali amatérske výkopy na nádvorí renesančnej pevnosti a odpratávacie práce v suteréne hradu. Pri týchto prácach sa zničili nálezové vrstvy a materiál sa len sporadicky odkladal. Pri výkopoch v južnom kúte nádvoria sa odkrylo kamenné podložie a barokový vodovod zo saly terreny, zostavený z keramických trubiek habánskej výroby.

V sezóne 1977 sa odkryla juhozápadná časť nádvoria. Ukázalo sa, že gotický hrad stál na mieste, kde neskôr Fuggerovci vybudovali známu renesančnú pevnosť. Staršie pramene predpokladali gotický hrad inde. Na tomto mieste sa z gotického hradu zachovali zvyšky suterénnych priestorov. V ich zásype sa nachádzali fragmenty keramiky z 15. storočia a gotické architektonické články z pálenej hliny. Súčasne sa v suteréne severnej bašty renesančnej pevnosti podarilo odkryť základy staršej stavby, zrejme vonkajšej bašty gotického hradu.

V r. 1978 sa skúmala najmä polovica nádvoria renesančnej stavby medzi južnou a východnou baštou. Ukázalo sa, že pod recentnými navážkami sa tu zachovala veľké časť centrálnej stavby predfuggerovského hradu, paláca, alebo veža so schodiskom zapusteným do hrúbky muriva objektu. Na schodisko sa pôvodne vstupovalo z dvorčeka severovýchodne od stavby kamenným portálom, ktorý po postavení renesančného paláca zlikvidovali /vytrhali kamenné ostenie/. Schodisko viedlo do miestnosti na prvom poschodí, resp. v zvýšenom prízemí stavby. Vo východnom kúte tejto miestnosti bola dodatočne zapustená murovaná šachta, v ktorej sa našli zlomky stredovekých kachlíc, keramiky a prepychového skla z konca 15. a zo začiatku 16. stor. Rozmery interiéru sa nepodarilo zistiť, lebo v 17. storočí bola v strede nádvoria zriadená fontána, ktorej konštrukcia zasahuje do priestoru gotickej stavby.

Prekvapením bol nález bronzového pracovného žetónu, ktorý má na jednej strane znak rodiny Fuggerovcov. Našiel sa na jednom z kamenných schodov hlavnej budovy deštruovaného gotického hradu, ktoré boli pôvodne prekryté drevenými doskami. Potvrdzuje, že stavba bola skutočne demolovaná v polovici 16. storočia, lebo neskôr Fuggerovci používali iný, rozšírený znak.

Zo zásypu plochy pred nástupom na spomenuté schodisko sa získali kachlice z veľmi ozdobnej, pestrofarebne glazovanej goticko-renesančnej pece zo začiatku 16. storočia. Nárožná kachlica kordónovej rímsy je ozdobená kruhovým štítkom s aliančným znakom, ktorý po identifikovaní rodinných erbov umožní pec presne datovať. Získal sa teda nielen dôležitý dokument k dejinám hradu, ale i atraktívny exponát do hradnej expozície.

Vo výskume sa bude pokračovať, aby sa získala ucelenejšia predstava o gotickom hrade, ktorý v druhej a tretej štvrtine 16. storočia demolovali pri stavbe terajšieho objektu.

GRABUNG AUF DER BURG ČERVENÝ KAMEŇ. Die Burg Červený Kameň in der Gemeinde Častá /Bez. Bratislava/ ist ein bemerkenswertes Renaissancegebäude von der Mitte des 16. Jh., die der Familie Fugger von Augsburg gehörte. Es entstand an der Stelle einer älteren, schon im 13. Jh. erwähnten goti-

schen Burg, deren wesentliche Teile, vor allem der untere Teil des mächtigen Steinbaues, des Palastes oder des Turmes, der nach dem Aufbau des Renaissancepalastes entfernt wurde, im Laufe einiger Grabungssaisons abgedeckt wurden. In der Verschüttung des Interieurs fand man Fragmente von Keramik und Gläsern aus dem Anfang des 16. Jh., Fragmente gotischer und gotisch-Renaissancekacheln mit dem Wappen der ehemaligen Burgbesitzer sowie Teile von architektonischen Details. Im Treppenhaus trat ein Arbeitsjeton der Familie Fugger, wahrscheinlich aus der Zeit der Demolierung des Baues, zutage.

ИССЛЕДОВАНИЯ В ЗАМКЕ ЧЕРВЕНЫ КАМЕНЬ. Замок Червены Камень в с. Часта (рай. Братислава) - выдающееся ренессансное сооружение половины XVI в, семьи Фуггер из Августбурга. Замок построили на месте раньшего готического замка, упоминаемого уже в XIII в., из которого в нескольких сезонах исследований были вскрыты главные части, именно нижняя часть огромного каменного сооружения, дворца или башни, которую снесли после постройки ренессансного дворца. В засыпке интерьера были найдены фрагменты керамики и стеклянных стаканов начала XVI в., готических и готико-ренессансных кафлей с гербами прежних владельцев замка и части архитектонических элементов. На лестнице был найден рабочий жетон семьи Фуггер, по-видимому, относящийся к времени сноса постройки.

ZISŤOVACÍ VÝSKUM V BÍNI

Štefan H o l č í k

V júni 1978 sa uskutočnil krátkodobý zisťovací výskum v Bíni /okr. Nové Zámky/. Skúmalo sa v dvoch lokalitách: pri rotunde a na dvore JRD. Práce pri rotunde nadviazali na výskum A. Habovštiaka v roku 1962. Preverila sa situácia východne od rotundy zasvätenej dvanástim apoštolom. Recentným pochovávaním je priestor bývalého cintorína pre archeologický výskum skoro úplne znehodnotený. Napriek tomu sa podarilo odkryť dolné časti nôh kostry preseknutej pri kopaní základov pre rotundu, a tým sa dokázalo, že ju postavili na cintoríne už vtedy existujúcom. Základy na východnej strane, za segmentovým sanktuáriom, sú murované rovnako ako na južnej strane, ktorú odkryl v roku 1962 A. Habovštiak Nevhodnou úpravou okolia a urobením tehlového chodníka okolo rotundy je dnes stredoveká stavba "utopená" asi 80 až 100 cm pod navŕšenou zeminou. Nález neprispel k absolútnemu datovaniu stavby, definitívne však vylúčil nižšie datovanie než do 11. stor.

Ďalším sondovaním v záhrade pred farskou budovou, ktorá pochádza z 20-tych rokov nášho storočia, sa zachytil detský hrob z 9. storočia, vzdialený asi 20 m od rotundy a cca 30 m od hrobu s ostrohami, ktorý sa našiel roku 1962. Rozsah cintorína v 9. storočí bol teda najmenej na vzdialenosť 30 m. Detský hrob s úplne spráchnivenou kostrou bol na sterilnom podloží. Obsahoval dva strieborné veľkomoravské gombíky /d. 2,8 cm/ s vegetabilnou reliéfnou výzdobou a dve strieborné hrozienkové náušnice /rôzne/ vo fragmentoch /obr. 56/.

Ďalšou sondou sa skúmal priestor juhozápadne od bývalej kláštornej budovy, ktorá pôvodne nadväzovala na južnú fasádu zachovaného kostola. Pod úrovňou hrobov z 18. a 19. storočia sa objavili zvyšky výrobného objektu, pravdepodobne kováčskej vyhne zo 16.-17. storočia a niekoľko veľkých stredovekých zásobných jám. V ich zásype sa našla okrem stredovekých a pravekých črepov /doba halštatská/ strieborná rímska minca z 3. stor. n. l. a fragment plochého /pravdepodobne dvojhlavého/ idolu kultúry s kanelovanou keramikou /obr. 56/.

Na dvore farskej budovy sa zachytil pod recentnými planírovacími úpravami v hĺbke 180 až 200 cm obytný objekt s ohniskom z 11.-12. storočia.

Na dvore JRD na severnom okraji obce /predtým Malá Bíňa/donedávna prebiehal opevňovací val, devastovaný z veľkej časti v 60-tych rokoch nášho storočia. Vtedy A. Habovštiak na mieste pod rozobratým telesom valu zachytil niekoľko hrobov, avšak bez nálezov a možnosti datovania. Preto sa v júni 1978 vykopalo v miestach predpokladaného pohrebiska niekoľko sond, ktorými sa chytil jeho okraj. Jeden detský hrob bol bez nálezov. Hrob dospelého, pravdepodobne ženy, bol bohatšie vybavený. Jama bola šikmo zahĺbená, mŕtvola ležala pravdepodobne zabalená do kože, alebo tkaniny, z ktorej sa zachovala rozpadajúca sa hnedofialová vrstvička. Na pravom ramene a predlaktí kostry bol korodovaný železný nôž. Okolo lebky sa našlo niekoľko otvorených mosadzných krúžkov. Na jednom bol prívesok. Má tvar z drôtu stočeného kužeľa, ku ktorému je na miesto podstavy pripojená dutá plechová guľka s otvormi na vsadenie očiek z iného materiálu /obr. 56/. Analogické nálezy z prostredia nastupujúceho staromaďarského etnika uvádza A. Točík /1971/. Nálezy z tohto hrobu sú dôkazom, že valové opevnenie Bíne vzniklo až v 11. storočí.

L i t e r a t ú r a

TOČÍK, A. 1971: Flachgräberfelder aus dem IX. und X. Jahrhundert in der Südwestslowakei. Slovenská archeológia, 19, s. 135-276.

FESTSTELLUNGSGRABUNG IN BÍŇA. Die Gemeinde Bíňa /Bez. Nové Zámky/ ist ausserordentlich reich an archäologische Funde von der Urzeit bis zur Neuzeit. Ziemlich gut hat sich die mächtige frühmittelalterliche Wallbefestigung der Gemeinde, die Klosterkirche aus dem 13. Jh. und die bisher nicht zuverlässig datierte Rotunde erhalten. Im Laufe des Grabungsjahres 1962 wurde dicht bei der Rotunde ein grossmährisches sporenführendes Kriegergrab aus dem 9. Jh. entdeckt. Im. J. 1978 ergrub man östlich der Rotunde den Rest eines bei den Fundamentgrabungen der Rotunde gestörten Grabes. Die Fundamente waren aus gemischtem Steinmaterial, der oberirdische Teil aus Ziegeln gemauert. Ungefähr 20 m nordöstlich der Rotunde lag ein Kindergrab mit hohlen getriebenen Silberknöpfen vom grossmährischen Typus und mit traubenförmigen Ohrringen aus dem 9. Jh. Diese Funde deuten auf die aussergewöhnliche Ausdehnung des Friedhofs bereits in grossmährischer Zeit. An anderen Stellen des Areals wurden Wohnobjekte aus dem 11.-12. Jh., mittelalterliche Vorratsgruben, Produktionsobjekte aus dem 16.-17. Jh. sowie neuzeitliche Gräber erfasst. In der Verschüttung fand sich eine römische Münze aus dem 3. Jh. und ein beschädigtes flaches Idol der Kultur mit kannelierter Keramik.

Die Untersuchung der zerstörten Wallbefestigung der Gemeinde ergab ausser anderen Gräbern auch ein schräg ins Terrain eingetieftes Grab eines Erwachsenen, wahrscheinlich einer Frau. Auf dem Skelett erhielt sich eine dünne Schicht, wahrscheinlich der Rest von Leder oder Gewebe von der Umhüllung des Toten. Beim Schädel fand man kleine offene Bronzeringe, auf einem von ihnen befand sich ein Anhängsel von der Art auf altmagyarischen Gräberfeldern. Das bedeutet, dass die ausgedehnte Wallbefestigung der Gemeinde erst im Laufe des 11. Jh. entstand. /Abb. 56/

РАЗВЕДОЧНЫЕ РАСКОПКИ В С.БИНЯ. Биня (рай. Нове Замки) чрезвычайно богата археологическими находками с доисторических времен по новый век. В относительно хорошем состоянии сохранился мощный вал - укрепление села в раннем средневековье, храм монастыря, датированный XIII в. и ротонда. Она доныне достаточно не датирована. Во время изысканий было в 1962 г. рядом с ротондой обнаружено погребение великоморавского воина со шпорами, датированное IX в. Раскопками в 1978 г. восточнее ротонды была обнаружена часть погребения, поврежденного при углубке ямы для фундамента ротонды, который построен из смешанного каменного материала. Наземная часть построена из кирпича. Приблизительно в 20 м к СВ от ротонды было обнаружено детское погребение с полыми чеканными серебряными пуговицами великоморавского типа и гроздевидными серьгами, относящимися к IX в. Эти находки указывают на значительную площадь могильника уже в великоморавский период. В других местах ареала были вскрыты жилые объекты, датированные XI–XII вв., средневековые ямы-хранилища, производственные объекты XVI–XVII вв. и погребения нового века. В засыпке была найдена серебряная римская монета, датированная III в. и поврежденный плоский идол культуры с каннелированной керамикой.

В процессе исследований на месте уничтоженного крепостного вала кроме других погребений было обнаружено также косо впущенное погребение взрослого, вероятно женщины. На костяке сохранился коричнево-фиолетовый слоик, вероятно остаток кожи или ткани, в которую был закутан труп. В голове были найдены незамкнутые бронзовые кольца, на одном из них была подвеска, типичная для древневенгерских могильников. Это значит, что крепостной вал вокруг с. Биня был построен только в течение XI в. /Рис. 56/.

ANTROPOLOGICKÁ CHARAKTERISTIKA KOSTIER Z KAMENÍNA

Július J a k a b

Archeologický ústav SAV v Nitre uskutočnil v polohe Kiskukoricás v Kamenína /okr. Nové Zámky/ pod vedením G. Nevizánskeho záchranný archeologický výskum troch porušených hrobov, z ktorých sa získali kostrové zvyšky piatich jedincov. Jeden hrob bol zo stredoveku /hrob 1/, ďalší je slovanský /hrob 2/ a posledný zaradil vedúci výskumu do badenskej kultúry /hrob 3/. Podrobné nálezové okolnosti a presné datovanie nálezov sú v príspevku G. Nevizánskeho /v tomto zborníku/.

H r o b 1 - pravdepodobne žena, adultus /20-40 ročná/

Lebka sa nezachovala a fragmenty kostí neúplného postkraniálneho skeletu sú značne korodované. Svedčia o strednej stavbe a slabo vyvinutom reliéfe svalových úponov.

Metrické zhodnotenie prierezov diafýz dolných končatín /Martin - Saller 1957/ ukázalo, že oba femury sú nepilastrické /dext. 92,3; sin. 96,0/ a hyperplatymérne /dext. 71,0; sin. 73,3/; ľavá tíbia je v strede euryknemná /76,0/ a pri foramen nutricium mezoknemná /66,7/.

H r o b 2 - dvojhrob:

a - muž, maturus /40-50 ročný/

Lebka sa zachovala ako neúplné, veľmi poškodené a mierne postmortálne deformované kránium. Je robustnej stavby s mohutným rozvojom reliéfu svalových úponov.

V norme verticalis má neurokránium obrys romboidu a lícne oblúky sú kryptozygické. V okcipitálnej norme je klenba lebky nízka a steny záhlavia boli k báze lebky pravdepodobne rovnobežné. Z laterálnej normy je glabella III. stupňa, čelo klenuté a tubera frontalia stredné; tvárový reliéf je výrazný, prominencia nosa veľká, tuberculum marginale výrazné a spina nasalis anterior je 3. stupňa; profil brady prominuje silne, zhryz bol pravdepodobne psalidontný a protuberantia occipitalis externa pravdepodobne 3. stupňa. V norme frontalis sú očnice hranaté, stredne vysoké a laterálna časť ich horného okraja je oblá; nosový otvor je vysoký a stredne široký a tvar jeho spodného okraja je 4. typu; fossa caninae sú hlboké a tubera mentalia veľké. V bazilárnej norme tvorí spinu mentalis vysoká drsnatina a obe zuboradia sú parabolické. Sklovina zubov je popraskaná, abrázia slabá, miskovitého typu. Anomálie a patologické zmeny: zväčšené foramen mentale bilat. /Ø 4 mm/; karies M_2 obojstranne dolu a M_3 vľavo dolu, fractura corporis mandibulae lat. sin. bene sanata.

Z postkraniálneho skeletu sa zachovali korodované úlomky. Sú robustnej stavby so stredne rozvinutým reliéfom svalových úponov.

Podľa absolútnych mier /Alexejev - Debec 1964/ je neurokránium veľmi dlhé /196? mm/ a veľmi široké /158? mm/; tvár je stredne široká /136? mm/ a vysoká /126? mm/. Z uvedených približných mier indexy definujú lebku /Martin - Saller 1957/ ako brachykránnu /80,6?/ a leptoprozopnú /92,6?/. Pravá očnica je chamékonchná /76,6/, ľavá mezokonchná /80,5?/ a nosový otvor mezorinný /48,1?/. Oba femury sú pilastrické /dext. et. sin. 100,0/ a platymérne /dext. 75,0; sin. 79,4/. Tíbie sú v strede euryknemné /dext. 72,4?; sin. 70,8/ a pri foramen nutricium je pravá euryknemná /72,2/, ľavá mezoknemná /66,7/.

b - dieťa, infans II /0,5 až 2 ročné/

K hodnoteniu sa zachovali len drobné úlomky neúplnej lebky. Sú gracilnej stavby so slabo vytvoreným reliéfom svalových úponov. Z deskriptívnych znakov bolo možné hodnotiť len glabellu, ktorá je, podľa očakávania, I. stupňa. Z anomálií sa evidovala len sutura metopica supranasalis.

H r o b 3 - dvojhrob:

a - žena, adultus /30-40 ročná/

Lebka sa zachovala v neúplnom stave ako kalva a fragmenty. Je strednej stavby so stredne mohutným rozvojom reliéfu svalových úponov. Z vertikálnej normy mala pravdepodobne ovoidný obrys. V okcipitálnej norme tvorí klenba leb-

ky vysoký oblúk. V norme lateralis je čelo klenuté, tubera frontalia a tuberculum marginale sú stredne veľké, profil brady prominuje stredne, protuberantia occipitalis externa je 1. stupňa a processus mastoidei sú malé. Z frontálnej normy možno hodnotiť laterálnu časť horného okraja očníc, ktorá je oblá, tvar spodného okraja apertury piriformis - 4 a tubera mentalia strednej veľkosti. V norme basilaris tvoria spinu mentalis tŕne a zuboradie mandibuly je parabolické. Zuby majú popraskanú sklovinu a abrázia je slabá, plošného typu.

Patologické zmeny: paradentosis partialis, caries P_2 vľavo dolu. Kosti neúplného postkraniálneho skeletu sa zachovali v úlomkoch. Sú strednej stavby so stredne mohutným rozvojom reliéfu svalových úponov. Sulcus praeauricularis je široký a stredne hlboký.

Podľa absolútneho rozmeru je neurokránium široké /146 mm/. Femury sú pilastrické /dext. et sin. 113,0/, pravý je platymérny /75,9/ a ľavý hyperplatymérny /67,7/. Tíbie sú v strede mezoknemné /dex. et sin. 64,3/ a pravá je pri foramen nutricium platyknemná /61,8/.

b - dieťa, infans III /7-8 ročné/

Kalvária a fragmenty lebky sú gracilnej stavby so slabo vytvoreným reliéfom svalových úponov. Obrys neurokránia je z vertikálnej normy ovoidný. V okcipitálnej norme tvorí klenba lebky stredne vysoký oblúk a steny záhlavia sú zbiehavé. Z normy lateralis je glabella 1. stupňa, čelo kolmé a tubera frontália stredne veľké, tuberculum marginale nie je vytvorené, profil brady prominuje slabo, profil záhlavia je plochý, protuberantia occipitalis externa - 0 a processus mastoidei sú malé. V norme frontalis je laterálna časť horného okraja očníc prechodného typu, fossa caninae sú hlboké a tubera mentalia strednej veľkosti. V bazilárnej norme tvorí spinu mentalis vysoká drsnatina a zuboradie sánky má tvar paraboly. Sklovina zubov je popraskaná, abrázia mliečnych zubov slabá, miskovitého typu.

Anomálie: cribra orbitalia lat. sin., prvý a druhý hryzák vľavo dolu sú zrastené po celej dĺžke.

Neúplný postkraniálny skelet sa zachoval vo veľmi poškodenom, až fragmentárnom stave. Je gracilnej stavby so slabo rozvinutým reliéfom svalových úponov.

Na základe indexov je neurokránium mezokránne /79,5/, ortokránne /74,3/ a metriokránne /93,4/. Ľavý femur je platymérny /77,2/ a tíbie sú v strede euryknemné/dext. 78,9; sin. 71,4/.

Okrem kostrových zvyškov uvedených dvoch jedincov boli medzi antropologickým materiálom z tohto hrobu aj veľmi korodované úlomky diafýz oboch femurov a tíbií dospelého jedinca. Podľa robustnosti ich možno prisúdiť pravdepodobne mužovi. Extrémnou platyknemiou je zaujímavá ľavá tíbia. Pravá tíbia je v strede mezoknemná /64,3/, ľavá platyknemná /58,3/. Pri foramen nutricium sú obe tíbie platyknemné /dext. 61,8; sin. 52,5/.

Dovedna teda ide o kostrové zvyšky troch dospelých jedincov, dvoch detí a fragmenty dolných končatín ďalšieho dospelého jedinca z troch rôznych období /eneolit, doba slovanská, stredovek/.

L i t e r a t ú r a

ALEXEJEV, V. P. - DEBEC, G. F. 1964: Kraniometrija. Metodika antropologičeskich issledovanij. 1. Moskva.

MARTIN, R. - SALLER, K. 1957: Lehrbuch der Anthropologie. Bd. 1. 3. Aufl. Stuttgart.

ANTROPOLOGISCHE CHARAKTERISTIK DER SKELETTE AUS KAMENÍN. Der Beitrag bringt die Ergebnisse der grundlegenden anthropologischen Auswertung der Skelette aus drei Gräbern /Äneolithikum, slawische Zeit, Mittelalter/ in der Flur Kiskukoricás in Kamenín /Bez. Nové Zámky/. In zwei Fällen ging es um Doppelgräber /Gräber 2 und 3/ und in einem Grab /Grab 3/ befanden sich ausser einem Frauen- und Kinderskelett auch Diaphysenfragmente der unteren Gliedmassen eines Erwachsenen.

АНТРОПОЛОГИЧЕСКОЕ ОПРЕДЕЛЕНИЕ СКЕЛЕТОВ ИЗ С. КАМЕНИН. Статья приводит результаты основного антропологического определения скелетов из трех погребений (энеолит, славянский период, средневековье) из с. Каменин, урочище Кишкукорицаш /район Нове Замки/. В двух случаях можно говорить о погребениях двух индивидуумов (погребения 2 и 3) а в одном (погребение 3) были кроме скелета женщины и ребенка также фрагменты от диафиз нижних конечностей взрослого индивидуума.

ANTROPOLOGICKÉ ZHODNOTENIE KOSTRY Z NITRY-VEĽKÝCH JANÍKOVIEC

Július J a k a b

Archeologický ústav SAV v Nitre realizoval pod vedením autora záchranný výskum porušeného kostrového hrobu v Nitre-Veľkých Janíkovciach /okr. Nitra/. Uskutočnil sa na základe hlásenia Š. Víga, ktorý pri hĺbení odpadovej šachty vo svojej záhrade /č. domu 117/ hrob porušil.

V mieste nálezu sa terén mierne zvažuje v smere S-J. Obrysy hrobovej jamy sa nedali sledovať. Lebka bola porušená zásahom nálezcu a v hline, ktorá nepochybne pochádzala z okolia kostry, sa našiel úlomok čepele železného nožíka. Začistením kostry sa však už ďalšie milodary nezistili, a tak sa pri jej datovaní musíme opierať o uvedený fragment čepele nožíka. D. Bialeková hodnotí nález takto: "Na korodovanom povrchu čepele sú evidentné odtlačky a petrifikované zvyšky drevenej pošvy. Zachovaná d. 7,3 cm, šírka čepele 1,3 cm. Nožík sám osebe nie je presnejším datovacím kritériom, ale vzhľadom na pomerne intenzívne osídlenie z 9.-10. storočia, zistené v chotári obce, tento zničený kostrový hrob pravdepodobne bude možné časovo zaradiť do uvedeného obdobia a považovať ho za súčasť doposiaľ neskúmaného pohrebiska. Isté indície na podopretie tohto predpokladu poskytujú údaje miestnych občanov o zničení niekoľkých kostrových hrobov pozdĺž cesty nedaleko miesta nálezu porušeného hrobu".

Kostra ležala vo vystretej polohe na chrbte s rukami pozdĺž tela, orientovaná JJZ-SSV. Dolné končatiny boli v kolenách mierne ohnuté a smerovali k okrajom hrobovej jamy, pričom kosti chodidiel spočívali vedľa seba. Hĺbka hrobovej jamy bola pri lebke 120 a pri nohách 145 cm.

Hodnotená kostra patrila mužovi vo veku od 50 do 60 rokov. Zachovala sa vo veľmi poškodenom stave. Rekonštruovaná lebka /značne poškodené kránium/ je strednej stavby so stredne mohutným rozvojom reliéfu svalových úponov. Obrys neurokránia je z vertikálneho pohľadu ovoidný a lícne oblúky sú fenozygické. V okcipitálnej norme tvorí klenba lebky vysoký oblúk a steny záhlavia sú k báze lebky

rovnobežné. V norme lateralis je glabella III. stupňa, čelo klenuté a tubera frontalia sú vytvorené; tvárový reliéf bol pravdepodobne výrazný a prominencia nosa veľká; tuberculum marginale je výrazné, profil brady prominuje stredne a zhryz je labidontný; profil záhlavia je pretiahnutý, protuberantia occipitalis externa - 2 a processus mastoidei sú stredne veľké. V norme frontalis sú očnice prechodného tvaru a laterálna časť ich horného okraja je oblá; nosový otvor je stredne široký a bol pravdepodobne stredne vysoký; tvar spodného okraja apertury piriformis bol pravdepodobne typu 4, fossae caninae sú plytké a tubera mentalia veľké. V bazilárnej norme tvorí spinu mentalis vysoká drsnatina a zuboradie oboch čeľustí má tvar paraboly; zuby majú popráskanú sklovinu, sú výrazne obrúsené až ku krčku a typ abrázie je plošný.

Anomálie a patologické zmeny: cribra orbitalia bilat., zväčšené foramen mentale bilat. /Ø 5 mm/; paradentosis partialis, caries C a P_1 vpravo hore, P_2 a M_2 vľavo dolu, M_2 a M_3 vpravo dolu a M_3 vľavo hore, cystis radicularis P_1 vpravo hore a M_1 vľavo dolu.

Postkraniálny skelet sa tiež zachoval vo veľmi poškodenom stave. Je strednej stavby s mohutne vytvoreným reliéfom svalových úponov. Sakrum je stredne široké. Sulcus praeauricularis je úzky a plytký, incisura ischiadica major málo ostrá a spina ischiadica stredne zahrotená.

Patalogické zmeny: spondylosis deformans universalis, spondylarthrosis deformans universalis, spondylarthritis thoracalis.

Na základe metrického hodnotenia lebky treba konštatovať, že neurokránium je v absolútnych rozmeroch /Alexejev - Debec 1964/ veľmi dlhé /192 mm/, veľmi úzke /133 mm/ a vysoké /140 mm/ s veľmi dlhou bázou lebky /108 mm/. Podľa približne zistiteľných mier je tvárová časť lebky stredne široká /134? mm/ a vysoká /125? mm/. Podľa hodnôt indexov môžeme označiť /Martin - Saller 1957/ neurokránium za hyperdolichokránne /69,3/, ortokránne./72,9/ a výrazne akrokránne /105/. Tvár je leptoprozopná /93,3?/, očnice mezokonchné /dext. 82,5?; sin. 80,0?/ a nosový otvor leptorinný /43,1?/. Index pilastricus oboch femurov má hodnotu na hranici pilastricity /dext. et sin. 100,0/ a zároveň sú oba hyperplatymérne /dext. 65,7; sin. 71,4/. Ľavá tíbia je v strede euryknemná /71,4/ a pri foramen nutricium sú obe mezoknemné /dext. 65,7; sin. 63,9/. Výška postavy /Manouvier/ bola podstredná /163,1 cm/.

L i t e r a t ú r a

ALEXEJEV, V. P. - DEBEC, G. F. 1964: Kraniometrija. Metodika antropologičeskich issledovanij. 1. Moskva.

MARTIN, R. - SALLER, K. 1957: Lehrbuch der Anthropologie. Bd. 1. 3. Aufl. Stuttgart.

ANTROPOLOGISCHE AUSWERTUNG EINES SKELETTES AUS NITRA-VEĽKÉ JANÍKOVCE. Bei einer Rettungsgrabung in Ortsteil Nitra-Veľké Janíkovce /Bez. Nitra/ fand man Skelettreste eines Mannes im Alter maturus und das Klingenfragment eines Eisenmessers, das von D. Bialeková ungefähr in das 9. bis 10. Jh. datiert wird. Der Beitrag bringt die Beschreibung der Fundumstände des gestörten Grabes und die grundlegende anthropologische Auswertung des Skelettes. Es handelte sich um ein Individuum von untermittelgrosser Gestalt mit sehr langem, sehr schmalem und hohem Gehirnschädel und mit mittelbreitem und hohem Gesicht.

АНТРОПОЛОГИЧЕСКАЯ ОЦЕНКА СКЕЛЕТА ИЗ НИТРЫ-ВЕЛЬКЕ ЯНИКОВЦЕ. В ходе раскопок в урочище Вельке Яниковце (район Нитра) были обнаружены остатки скелета мужчины в возрасте матурус и фрагмент лезвия железного ножика, датированного Д. Вялековой приблизительно 9-10 вв. Статья содержит описание обнаруженной обстановки разрушенного погребения и основную антропологическую оценку скелета. Можно говорить об индивидууме не то среднего не то малого возраста с очень длинной, очень узкой и высокой частью мозга и средне широким и высоким лицом.

ZHODNOTENIE ĽUDSKÝCH KOSTIER Z MIKOVHO DVORA V NITRE

Július J a k a b

Nitra a jej okolie stále poskytujú archeológom dôkazy o intenzívnom osídlení hlavne v slovanskom období.

V polohe Mikov dvor v Nitre /okr. Nitra/ sa v roku 1978 odkrývali rímsko-barbarské a slovanské sídliskové vrstvy. Záchranný výskum realizoval Archeologický ústav SAV v Nitre pod vedením B. Chropovského. Medzi objektmi sa na relatívne veľkej ploche našlo aj osem kostrových hrobov, ktoré netvorili celok. Podľa archeologických nálezov boli štyri zo slovanského obdobia /hroby 1, 3-5/. V ostatných hroboch sa nenašli žiadne milodary. Presné nálezové okolnosti sú zachytené v predbežnej nálezovej správe /dokumentácia Archeologického ústavu SAV/.

Na odborné zhodnotenie bol k dispozícii antropologický materiál zo všetkých hrobov. Kostry sa vo väčšine prípadov zachovali vo fragmentárnom stave. Štyria jedinci boli nedospelí /hroby 1, 2, 5 a 8/. Z dospelých boli dvaja určení ako muži /hroby 3 a 6/, v jednom prípade išlo o ženu /hrob 7/ a raz nebolo pohlavie určené pre neúplnosť kostry /hrob 4/.

Výsledky základného morfologického i metrického zhodnotenia kostier

H r o b 1 - dieťa, infans III /8-9 ročné/

Fragmenty lebky sú gracilnej stavby so slabo vyvinutým reliéfom svalových úponov. Z morfologických znakov bolo možné hodnotiť len niektoré: glabella je I. stupňa, tuberculum marginale nie je vytvorené, protuberantia occipitalis externa - 0 a processus mastoidei sú malé; spinu mentalis tvorí nízka drsnatina, zuboradie mandibuly je parabolické, sklovina zubov popraskaná a abrázia mliečnych zubov stredná, miskovitého typu.

Anomálie a patologické zmeny: cribra orbitalia bilat., zväčšený zubný kameň /pravdepodobne dôsledok asymetrie orofaciálnej sústavy/; paradentosis partialis 0, caries m_1 obojstranne hore a m_2 vľavo hore.

Kosti postkraniálneho skeletu sa tiež zachovali len v úlomkoch. Sú gracilnej stavby so slabo vytvoreným reliéfom svalových úponov. Na základe hodnôt indexov diafýz dolných končatín /Martin - Saller 1957/ je pravý femur pilastrický /100,0/ a eurymérny /85,7/, ľavý nepilastrický /94,1/ a platymérny /77,3/. Pravá tíbia je v strede /88,2/ i pri foramen nutricium /85,0/ euryknemná.

H r o b 2 - dieťa, infans II /2-3 ročné/

Úlomky neúplnej lebky a veľmi poškodených kostí postkraniálneho skeletu sú gracilné a majú slabo vyvinutý reliéf svalových úponov. Deskriptívne ani metrické znaky sa na fragmentoch nedali hodnotiť. Evidovalo sa iba zväčšené foramen mentale vpravo /Ø 4 mm/.

H r o b 3 - muž, maturus /40-50 ročný/

Veľmi poškodené kránium je strednej stavby so stredne mohutným rozvojom reliéfu svalových úponov. Z vertikálnej normy má mozgovňa elipsovitý obrys a lícne oblúky sú kryptozygické. V okcipitálnej norme tvorí klenba lebky vysoký oblúk a steny záhlavia sú rozbiehavé. V norme lateralis je glabella III. stupňa, čelo klenuté a tubera frontalia sú vytvorené; tvárový reliéf je stredný, prominencia kostí nosa veľká, tuberculum marginale vytvorené, spina nasalis anterior - 2, profil brady prominuje stredne a zhryz je labidontný; profil záhlavia je pretiahnutý, protuberantia occipitalis ext. - 1 a processus mastoidei sú malé. V norme frontalis sú očnice hranaté, nízke a laterálna časť ich horného okraja je prechodného typu; apertura piriformis je vysoká, úzka a tvar jej spodného okraja je 2. typu; fossa caninae sú hlboké a tubera mentalia stredne veľké. Z bazilárnej normy je spina mentalis tvorená vysokou drsnatinou, zuboradia oboch čeľustí sú parabolické, zuby majú popraskanú sklovinu, sú až ku krčku veľmi obrúsené a abrázia je plošného typu.

Anomálie a patologické zmeny: os Wormianum, zväčšené foramen mentale vľavo /Ø 5 mm/, zväčšený zubný kameň na zuboch pravej polovice sánky; paradentosis partialis gravis, caries P_2 a M_2 vľavo hore, cystis radicularis I_1 a P_1 až M_1 vľavo hore, I_2 vpravo dolu a M_1 vľavo dolu.

Postkraniálny skelet sa zachoval v poškodenom stave, je strednej stavby so stredne rozvinutým reliéfom svalových úponov. Sulcus praeauricularis nie je vytvorený, spina ischiadica je tupá a incisura ischiadica major je veľmi ostrá.

Anomálie a patologické zmeny: canalis sacralis apertus po S_3; spondylarthrosis cervicalis, spondylosis deformans lumbalis, sacralisatio L_5 subtotalis bilateralis, fractura corporis claviculae lat. dext. male sanata.

Podľa absolútnych mier /Alexejev - Debec 1964/ je neurokránium dlhé /185 mm/ a veľmi úzke /133 mm/; tvár je úzka /130? mm/, nízka 112 mm/ a horná tvár stredne vysoká /70 mm/. Podľa indexov /Martin - Saller 1957/ je lebka dolichokránna /71,9/, mezoprozopná /86,2?/ a mezénna /53,8?/; pravá očnica je chamékonchná /68,9?/ a nosový otvor leptorinný /38,5/. Oba femury sú pilastrické /dext. 103,6; sin. 107,1/, pravý hyperplatymérny /69,7/ a ľavý platymérny /75,8/. Tíbie sú v strede /dext. 76,7; sin. 75,9/ i pri foramen nutricium /bilat. 70,6/ euryknemné. Výška postavy bola podstredná /162,8 cm/.

H r o b 4 - neurčené pohlavie; maturus /40-60 ročné/

Lebka sa nezachovala a na fragmentoch postkraniálneho skeletu sa mohla hodnotiť len stredná stavba kostí a stredný stupeň rozvoja reliéfu svalových úponov.

H r o b 5 - dieťa, infans II /1-2 ročné/

Zachované fragmenty lebky i postkraniálneho skeletu sú gracilnej stavby so slabo vytvoreným reliéfom svalových úponov. Hodnotiť bolo možné len niektoré morfologické znaky na úlomkoch lebky. Glabella - 0, profil brady prominuje sla-

bo, processus mastoidei i tubera mentalia sú malé a spina mentalis je plochá. Sklovina zubov je popraskaná, bez stopy abrázie.

H r o b 6 - muž, maturus /30-40 ročný/

Z lebky sa zachovali len niektoré fragmenty kostí neurokránia a mandibuly, ktoré svedčia o strednej stavbe lebky so stredne mohutným rozvojom reliéfu svalových úponov.

Anomália: zväčšené foramen mentale vľavo /Ø 5 mm/; pravá polovica sánky sa nezachovala.

Postkraniálny skelet sa zachoval vo veľmi poškodenom až fragmentárnom stave. Sulcus praeauricularis nie je vytvorený a spina ischiadica je tupá.

Patologické zmeny: spondylarthrosis lumbalis et spondylarthritis thoracalis.

Na základe metrického hodnotenia konštatujeme, že tento muž bol vysoký /179,3 cm/, pravý femur mal pilastrický /107,1/ a hyperplatymérny /73,5/ a ľavý femur platymérny /75,8/.

H r o b 7 - žena, adultus /30-40 ročná/

Fragmenty neúplnej lebky sú strednej stavby so stredne mohutným rozvojom reliéfu svalových úponov. Profil záhlavia je pretiahnutý, protuberantia occipitalis ext. - 1 a processus mastoidei sú malé.

Anomália: ossa Wormiana.

Kosti postkraniálnej kostry sa tiež zachovali v úlomkoch. Sú strednej stavby so slabo vytvoreným reliéfom svalových úponov. Sulcus praeauricularis je stredne široký, stredne hlboký a spina ischiadica je tiež zahrotená stredne.

Anomália: foramen supratrochleare vpravo /Ø 3 mm/.

Podľa vypočítanej výšky postavy bola táto žena stredne vysoká /154,8 cm/, pravý femur mala pilastrický /100,0/ a platymérny /82,1/ a ľavý nepilastrický /92,3/ a hyperplatymérny /70,0/. Obe tíbie sú v strede /dext. 83,3; sin. 76,0/ a ľavá i pri foramen nutricium /75,8/ euryknemné.

H r o b 8 - dieťa, infans III /7-8 ročné/

Zachované úlomky sú gracilnej stavby so slabo vyvinutým reliéfom svalových úponov. V laterálnej norme je glabella I. stupňa, tubera frontalia sú stredne veľké, tuberculum marginale nie je vytvorené, spina nasalis anterior - 2, profil brady prominuje stredne, zhryz je labidontný, protuberantia occipitalis ext. - 0 a processus mastoidei sú malé. V norme frontalis je laterálna časť horného okraja očníc ostrá, tvar spodného okraja nosového otvoru je 2. typu a tubera mentalia sú stredne veľké. Z bazilárnej normy je spina mentalis plochá a tvar zuboradia oboch čeľustí je parabolický. Zuby majú popraskanú sklovinu a slabá abrázia je miskovitého typu.

Anomália: zväčšené foramen mentale bilat. /dext. Ø 4 mm; sin. Ø 5 mm/.

Veľmi korodované fragmenty neúplného postkraniálneho skeletu sú gracilnej stavby so slabo vytvoreným reliéfom svalových úponov. Podľa hodnôt indexov sú obe tíbie v strede /bilat. 80,9/ i pri foramen nutricium /dext. 88,2; sin. 100,0/ euryknemné.

Morfologické a metrické zhodnotenie tohto fragmentárneho antropologického materiálu umožňuje len konštatovať, že sa nezistili žiadne charakteristické črty, ktoré by ho vyčleňovali z rámca slovanských populácií z tohto územia.

L i t e r a t ú r a

ALEXEJEV, V. P. - DEBEC, G. F. 1964: Kraniometrija. Metodika antropologičeskich issledovanij. 1. Moskva.

MARTIN, R. - SALLER, K. 1957: Lehrbuch der Anthropologie. Bd. 1. Stuttgart.

AUSWERTUNG DER MENSCHENSKELETTE AUS MIKOV DVOR IN NITRA. Im Beitrag sind die Ergebnisse der grundlegenden anthropologischen Auswertung von acht Skelettgräbern aus Siedlungsschichten auf der Fundstelle Mikov Dvor in Nitra /Bez. Nitra/ zusammengefasst. Vier Gräber waren slawisch, die übrigen /fundleeren/ wurden nicht bestimmt. In vier Gräbern lagen minderjährige Individuen, in zweien Männer, in einem eine Frau, und in einem Falle wurde das Geschlecht eines Erwachsenen nicht bestimmt. Nach der fachlichen Auswertung des anthropologischen Materials kann gesagt werden, dass sich die somatische Charakteristik der Skelette in die Variationsbreite der Eigenschaften der slawischen Populationen im gegebenen Gebiet fügt.

ОПРЕДЕЛЕНИЕ ЧЕЛОВЕЧЕСКИХ СКЕЛЕТОВ В Г. НИТРА-МИКОВ ДВОР. В статье резюмированы итоги основной антропологической оценки восьми погребений с трупоположением из селищных слоев местонахождения Миков Двор в. г. Нитра (район Нитра). Четыре погребения были славянскими, остальные (без приношений) неопределенные. В четырех погребениях были похоронены несовершеннолетние индивидуумы, в двух мужчины, в одном женщина и пол одного взрослого индивидуума не был определен. В заключение, после оценки специалистом антропологического материала можно констатировать, что соматологические характеристики скелетов входят в вариационную широту черт славянского народонаселения на данной территории.

VÝSKUMY A PRIESKUMY VÝSKUMNEJ EXPEDÍCIE ARCHEOLOGICKÉHO ÚSTAVU SAV NA SPIŠI

František J a v o r s k ý

Záchranné a prieskumné akcie Výskumnej expedície Archeologického ústavu SAV na Spiši sa upriamili na tieto porušované lokality v okrese Spišská Nová Ves:

D o m a n o v c e

Z rozsiahleho sídliska v polohe Lány sme získali povrchovým prieskumom materiál patriaci do okruhu rímsko-barbarských kultúr a do veľkomoravského obdobia. Črepy, železovina a železný nožík sú z objektov spomínaných kultúr. Rádiolaritové úštepy pochádzajú zo staršieho, zatiaľ nedatovaného horizontu.

Vo výkope jamy pre septik pri kultúrnom dome sa v profile kultúrnej vrstvy našli črepy keramiky pilinskej kultúry.

G r a n č - P e t r o v c e

Materiál pilinskej kultúry sme získali prieskumom stavby cesty v polohe Za Gašpara.

H a r i c h o v c e

Pri sledovaní stavby plynovodu sme v polohe Od levočského zistili pod humusovitou okolo 100 cm hrubou vrstvou objekty z 13.-14. stor. Čiastočným preskú-

maním sme získali hlavne črepy, ale aj železné zubadlo, podkovy a klince. Ide pravdepodobne o zaniknutý dvorec Stašovec, ktorý sa uvádza v stredovekých prameňoch.

Západne od obce, v polohe Pri krížiku, sme v profile výkopu pre potrubie plynovodu zistili štyri objekty z mladšej doby rímskej. Medzi črepovým materiálom sú výrazné zlomky z okružia zásobníc, zdobené viacnásobnou vlnovkou a črepy sivej keramiky.

J a b l o n o v

V polohe Stredné hony, JV od kóty 558,7, sa prieskumom zistilo sídlisko zo staršej doby bronzovej. V okolí vyoraných ohnísk sa nachádzali črepy a mazanica, ale aj nástroje a úštepy z rohovca a rádiolaritu.

K l č o v

Asi 300 m SZ od obce, v polohe Hájik, je výšinné opevnené sídlisko. Malou zisťovacou sondou sa získal hlavne výrazný materiál púchovskej kultúrnej skupiny. Sledovala sa i známa neolitická osada v polohe Pri ihrisku.

L e t a n o v c e

Prieskumom polohy Za humnami sme zistili sídlisko pilinskej kultúry. Najvýraznejší materiál tvoria prstencové dná šálok.

L e v o č a

Na lokalite Vojenské cvičisko, známej už zo starších prieskumov /Budinský-Krička 1961, s. 349-350/, sa realizoval záchranný výskum. Obhliadkou sa tu zistilo sídlisko zaberajúce plochu okolo 20 ha. Po dočistení profilu ryhy plynovodu sa zachytilo viacero objektov, a keď po dohode s investorom došlo k preloženiu trasy plynovodu, v novom výkope sa zistili ďalšie objekty. Spolu sa zachytilo 20 zahĺbených častí chát alebo iných objektov so suchou podmurovkou, 5 ohnísk so železnou troskou vo výplni, pec na spražovanie železnej rudy, pec na pečenie chleba, 15 kolových jám, základové murivo a v jeho blízkosti bager porušil kostrové hroby.

Záchranným výskumom v marci až júni sa preskúmala plocha 600 m^2, pričom sa odkryli základy kostola s dĺžkou 33,4 m a šírkou 12 m, sakristia /5 x 9 m/ a časť prikostolného pohrebiska.

Vďaka tomu, že z kostola sa zachovali základy a na štyroch miestach aj nadzákladové murivo, zachytili sa jednotlivé fázy jeho prestavby a mnohé detaily konštrukcie.

Kostol bol postavený na miernom svahu kopca Stadberg, nad potokom nazývaným v stredovekých prameňoch Windische Seifen /Weber 1908, s. 221/, okolo 120-150 m západne od kóty 499,8. Podľa starých chotárnych názvov ide o kostol sv. Mikuláša.

Najstaršou časťou je románsky emporový kostol s mierne pretiahnutou polkruhovitou apsidou, ktorú oddeľoval od lode víťazný oblúk /obr. 59/. Vonkajšia dĺžka tohto kostola je 23,5 m, šírka lode 12 m a apsidy 8,3 m. Základový obvodový múr má šírku 140 cm, na vrchole uzáveru apsidy je rozšírený na 170 cm. V západnej časti, kde bol portál, bol múr v dĺžke 450 cm rozšírený o 60 až 75 cm. V západnej časti lode sa zistili základy nosných pilierov empory /160 x 160 cm/. Dĺžka vnútrajška lode je 13,2 m a šírka 9 m. Svetlosť víťazného oblúka je 4,6 m.

Dĺžka apsidy od víťazného oblúka je 5,2 m a šírka 5,4 m. Hrúbka nadzákladového muriva je 100 cm.

Pri ďalších prestavbách objektu /kostol I/ bolo základové murivo na dvoch miestach vybraté až po dno základovej ryhy. V murive boli prevažne pieskovcové kamene viazané maltou z riečneho piesku a nehaseného vápna. Najväčšie pieskovcové kvádre boli na nárožiach stavby. Severný múr lode zasahoval do dvoch polozemníc z mladšej doby bronzovej /16 a 17/78/.

Obvodový múr bol kladený do základovej ryhy, na jej dne bola v hrúbke 5-10 cm vyliata malta a takáto vrstva bola aj pozdĺž stien základovej ryhy.

V lodi, ale aj v sanktuáriu, sa fragmentárne zachovala podlaha z liatej malty. Až 10 cm hrubá vrstva liatej malty sa zistila i z vonkajšej strany apsidy. V negatíve sa zachytila aj oltárna menza, ktorá bola na úrovni víťazného oblúka. V lodi sa zistili aj jamy po konštrukcii lešenia použitého pri stavbe, miesto základov schodov vedúcich na emporu a šesť hrobov /1, 5-7, 18, 31/78/, ktoré sú však mladšie.

Výstavba kostola I sa predpokladá na rozhraní 11. a 12. stor. V deštrukčnom stavebnom materiáli v spodnej vrstve sa našli mince, ktoré môžeme spájať so zánikom kostola I a výstavbou kostola II. Ide o strieborné mince Ondreja II. /1205-1235; obr. 57/ a Ladislava IV. Kumánskeho /1272-1290/.

Kostol II reprezentuje charakteristickú stavbu spišských kostolov prechodného románsko-gotického slohu z polovice 13. stor. Vznikol predĺžením lode románskeho kostola o dva metre, pripojením sanktuária štvorcového pôdorysu k tejto prístavbe a sakristie s rozmermi 5 x 9 m k severnej stene sanktuária. Takže pri nezmenenej šírke lode /12 m/ sa dĺžka kostola II zväčšila na 27,3 m. Vonkajšia šírka sanktuária je 10 m a vnútorná plocha meria 8 x 8 m. Na predele lode a sanktuária sa nenašli dôkazy o existencii víťazného oblúka, avšak po celej šírke sa tu zistil múrik z kameňa kladeného na sucho, ktorý pravdepodobne tvoril základ na stupeň zvýšenej podlahy sanktuária. Pri JV okraji spomínaného múrika sa zachytil základ podobnej konštrukcie takmer kruhovitého tvaru s priemerom 100 cm /základ krstiteľnice, alebo čítacieho pultu?/.

Je pravdepodobné, že v čase prudkých bojov pri Levoči v 80-tych rokoch 13. storočia bol kostol poškodený. Hroby bojovníkov z druhej polovice 13. storočia v lodi kostola a na cintoríne pri jeho južnej stene môžu súvisieť s týmito udalosťami. Poškodenie stavby je evidentné hlavne v mieste styku muriva sanktuária a sakristie, kde sme zistili stavebné úpravy; použitý kameň bol miestami veľmi prepálený. Najmladšia fáza stavby kostola /kostol III/ mohla teda súvisieť s opravou objektu, ale aj s tým, že sa pravdepodobne dostal rehoľníkom rádu minoritov, ktorí podľa historických správ prišli do Levoče roku 1305. Správa tiež hovorí, že si vybudovali kláštor. Najnovšie architektonické výskumy tzv. starého minoritského kostola v Levoči zistili, že bol postavený niekedy v rokoch 1330-1400 /Suchý 1974, s. 88/. Za alternatívu, že nami skúmaný kostol bol po roku 1305 v držbe minoritov, hovorí aj to, že pri poslednej úprave a prístavbe, tým, že sa predĺžilo sanktuárium, dostal charakter kláštorného kostola. Výskumom získané architektonické články majú zhodné prvky s najstaršími časťami architektúry spomínaného minoritského kostola. Prístavbou sa sanktuárium zväčšilo o 6,1 m, takže jeho celková vnútorná dĺžka bola 14,5 m. V rámci tejto stavebnej úpravy boli vybudované dva oporné piliere pri južnej stene sanktuária kostola II

a ďalšie štyri piliere na zlomoch muriva polygonálneho uzáveru. Spevnenie stien piliermi si vynútilo rebrové zaklenutie celého sanktuária.

Priemerná hrúbka základového muriva novej prístavby bola 130 cm. Kamene boli spájané menej kvalitnou maltou, použili sa tu aj kresané kamene z predchádzajúcich fáz stavby. Múr nebol vstavaný do základovej ryhy, ale voľne postavený a zasypaný zeminou. Od južnej steny kostola viedla chodba, ktorej vonkajšia šírka je 3,4 m a šírka základov oboch múrov je 100 cm. Chodba sa doposiaľ zachytila v dĺžke 10 m. Viedla k objektu, ktorý sa zatiaľ neskúmal. Pri západnom múre chodby sa našla strieborná minca Ondreja III. /1290-1301/. V sanktuáriu sa zachytila poloha oltárnej menzy kostola III a pod úrovňou dlážky úkryt na bohoslužobné predmety.

Na viacerých miestach muriva sa našli z vnútornej i vonkajšej strany znaky po prepálení kameňa. Podľa prepálených častí sme získali predstavu o úrovni podlahy kostola III a okolitého terénu pred zánikom tohto objektu. Výskumom získaný materiál, a to sivá keramika zdobená kolieskom, železné strely do kuše, ostrohy a bronzová minca Žigmunda Luxemburského /1387-1437/, razená v Bratislave v rokoch 1430-1435, nepresahuje polovicu 15. stor., preto môžeme zánik tohto kostola dať do súvisu s vpádom husitských vojsk z Poľska na Spiš 1. apríla 1431.

Materiál z kostola zničeného požiarom bol v nasledujúcom období, keď kartuziáni museli opustiť zničený kláštor na Skale útočišťa v Slovenskom raji, použitý na výstavbu kartuziánskeho kláštora v Levoči.

Súbežne s kostolom sa skúmala aj časť cintorína v šírke 4 m pri jeho južnej stene. Dovedna sa odkrylo 64 hrobov, z nich niektoré aj vnútri kostola /1, 5, 6, 7, 18 a 31/78/. Hroby 8, 9, 21, 28, 29, 62-64 boli síce v sanktuáriu najmladšej prístavby, ale ich narušenie prístavbou nasvedčuje, že sú z 13. stor. a pôvodne boli situované pri východnej stene sanktuária kostola II. Podľa väčšieho množstva kostí nájdených v planírke najmladšej časti sanktuária môžeme predpokladať, že sa tu porušilo viac hrobov. Narušené boli aj mnohé hroby v preskúmanej časti cintorína, a to viacnásobným pochovávaním na tom istom mieste, stavebnými zásahmi a bagrovaním ryhy pre plynovodné potrubie.

Z preskúmaných hrobov bolo podľa predbežného určenia /autorom/ 14 detských, 10 ženských, 19 mužských a 21 bez možnosti jednoznačného určenia pohlavia.

Orientácia hrobov bola zhruba v smere Z-V, len kostra v hrobe 38/78 bola orientovaná S-J /pri vonkajšej stene chodby/.

V hroboch zo staršej fázy pochovávania sa nenašli žiadne dôkazy o použití dreva, kameňov a pod. na úpravu hrobovej jamy. Mladšie hroby majú na úrovni hlavy a nôh kolmo postavené kamene, ktoré slúžili ako podpora dosky prikrývajúcej pochovaného.

Na konci staršej fázy a na začiatku druhej stavebnej fázy kostola sa hĺbili hroby s takmer kolmými stenami a mŕtvy bol prikrytý vrchnákom z dosák. Potvrdzujú to viditeľné žliabky na dnách hrobov, ako odtlačky bočných dosiek, a železné klince z rohových spojov vrchnáka. V mladšej fáze sa pochovávalo v drevených truhlách, čo znova potvrdzuje rozloženie železných klincov, a to nielen na rohových spojoch, ale v rôznych miestach na úrovni spodnej i vrchnej dosky truhly.

Pochovaní boli uložení na chrbte, vo väčšine prípadov s rukami vedľa tela. Len v hroboch 11, 32 a 47/78 mali ruky uložené v lone, v hrobe 13/78 bola pravá ruka a v hroboch 33 a 35/78 ľavá ruka ohnutá v lakti a preložená cez hrudník.

Len v hrobe 31/78 boli obe ruky na hrudníku. V tomto hrobe v lodi kostola bol mŕtvy pochovaný bez hlavy.

Výbava bola veľmi chudobná. Vo výplni jamy hrobu 5/78 bol poškodený strieborný štítkový prsteň, v hroboch 3, 31 a 35/78 boli železné pracky, ocieľka a kamenné kresadlo, v hrobe 19/78 na pravej ruke bronzový štítkový prsteň. V hrobe 33/78 sa našla v oblasti hrudníka železná strelka.

Doterajšie výsledky tohto výskumu spresňujú poznatky o vzniku a vývoji Levoče, získané štúdiom historických prameňov. Ide pravdepodobne o farský kostol pre celé okolie Levoče. Teda predtým, než funkciu farského kostola prevzal dnešný chrám sv. Jakuba, tento objekt musel byť jediným a významným cirkevným strediskom. Potvrdzuje to aj zistené rozsiahle sídlisko v jeho okolí. Význam tohto centra upadol iste potom, keď si Levoča vybudovala opevnenie, za ktorým sa koncentroval kultúrny i náboženský svet.

Údaje o zaniknutej Starej Levoči /Alt Leutsche/, mylne lokalizovanej na terasovite upravený kopec južne od Levoče /kóta 540,9/ sa podľa všetkého vzťahujú na toto sídlisko v okolí kostola sv. Mikuláša. Len ďalšie výskumy potvrdia správnosť týchto záverov.

V polohe Pri podkove sme zistili, že výstavbou požiarnej zbrojnice sa narušila sídlisková vrstva. Po prerušení stavebných prác sme urobili záchranný výskum plochy bezprostredne ohrozenej stavbou. Išlo o okrajové partie staveniska, kde sa v profile terénneho zárezu črtali viaceré objekty. Čiastočne sa preskúmal objekt kultúry s lineárnou keramikou, dva zahĺbené objekty z mladšej doby bronzovej a zvyšok zásobnej jamy, ktorú podľa výplne môžeme priradiť k tomuto horizontu. V severnej časti staveniska bager narušil urnový hrob pilinskogávskeho horizontu, z ktorého sa podarilo podstatnú časť preskúmať. Pod objektom 1/78 sa odkryl skrinkový hrob, v ktorom bola kostra psa /obr. 60/. Pod kultúrnou vrstvou z mladšej doby bronzovej sa našli fragmenty troch hrobových jám oválneho tvaru so zvyškami kostier.

V mladšom horizonte kultúrnej vrstvy sa našla veľmi výrazná veľkomoravská keramika.

Polohu Stadberg najstaršia kronika mesta Levoče uvádza ako miesto, kde sa Levočania pokúšali vybudovať po tatárskom vpáde nové mesto. Preto sme dôkladne sledovali výkopy pre plynovodné potrubie. Vo vzdialenosti okolo 150-170 m od kóty 559,9 sme zistili narušené zahĺbené ohniská /1 x 1 m/, ktoré mali dná s vrstvou popola a niektoré aj s väčšími vápencovými a zlepencovými kameňmi. Nepodarilo sa získať žiaden datovací materiál a ani funkcia týchto ohnísk nie je objasnená.

Na južnom okraji Stadbergu, asi 100 m JZ od kóty 491,7, sme pri prieskume našli paleolitický nástroj a dve jadrá z rádiolaritu /podľa posudku J. Bártu zo staršej fázy mladého paleolitu, alebo až zo stredného paleolitu; obr. 58/. Artefakt nemá u nás analógiu, preto budeme náleziskú venovať pozornosť, aby sa získalo čo najviac materiálu na jeho presnejšie zatriedenie.

Prieskumom polohy Stará Levoča sme chceli získať čo najviac materiálu na porovnanie sídliskových pomerov na tejto lokalite a v polohách Vojenské cvičisko a Pri podkove, ktoré sú kľúčovými pre objasnenie najstarších dejín mesta Levoče. Na ornici sme našli väčšie množstvo črepov kultúry s kanelovanou keramikou a pilinskej kultúry a menší počet črepov z 10.-11. stor. Ďalej sa získala kamenná sekera, mazanica a úštepy z rádiolaritu a pazúrika.

V polohe Kačelák, južne od kóty 542,5, sme sledovali trasu plynovodu. Zistili sme narušenie troch zahĺbených objektov kultúry s kanelovanou keramikou. Rozptyl črepov naznačuje, že v uvedenej polohe je väčšie sídlisko.

Pri prieskume zachovaných častí tzv. Malej uhorskej cesty, vedúcej od Spišského hradu cez Levoču a Spišský Štvrtok do Popradskej kotliny, sme v polohe Ku trom studniam zistili na ploche okolo 5 ha sídlisko. Získaný črepový materiál je charakteristický pre kultúru s kanelovanou keramikou, pilinskú kultúru a okruh barbarských kultúr.

Pozornosť sme upriamili aj na stavebné akcie v intraviláne mesta Levoče, kde sme urobili prieskum výkopov na Vysokej ulici, v okolí západnej časti mestskej fortifikácie a v Malej ulici. Ukázalo sa, že ulice vznikli v priebehu 16. stor. Uprostred cesty v Malej ulici sa zachytila aj narušená výmurovka studne /obr. 61/.

O l c n a v a

V polohe Šance, asi 800 m JV od obce a cca 200 m južne od kóty 407,0, je na ostrohu val, ohraničujúci náhornú plošinu s rozmermi okolo 100 x 30 m, zachovaný do výšky 100 až 150 cm /obr. 62/. Pre nepriaznivé počasie sa nedali vyhĺbiť zisťovacie sondy. Datovanie lokality bude potrebné zistiť výskumom.

S m i ž a n y

Aj v tejto sezóne sme sledovali štrkovisko IV, kde sústavná ťažba štrku ničí sídliskové objekty volútovej, želiezovskej a bukovohorskej kultúry, ale aj objekty z mladšej doby bronzovej, mladšej doby rímskej a zo slovanského obdobia. Záchrannými prácami sa získalo pomerne veľa výrazného črepového materiálu uvedených kultúr a v menšom počte aj črepy veľkomoravskej keramiky. Početné sú aj artefakty z rohovca, rádiolaritu a obsidiánu.

S p i š s k á N o v á V e s

V polohe Kozí briežok sme zistili ďalšie polozemnice pilinskej kultúry. Získané črepy pochádzajú prevažne z väčších zásobníc.

V intraviláne mesta sme urobili prieskum výkopov pre kanalizáciu stavby Geologického prieskumu. Zistili sme ďalšie oporné body priebehu zaniknutej mestskej fortifikácie a materiál z výplne priekopy zo 16. až 19. stor. Kamenné časti fortifikácie sa dali sledovať už len v negatíve základovej ryhy.

S p i š s k é V l a c h y

V polohe Ku starému mlynu sme urobili záchranný výskum štyroch objektov bukovohorskej kultúry, narušených bagrovaním nádrže čistiacej stanice vôd. Okrem keramiky a štiepanej industrie sme získali aj kamenný mlat. Výskumom sa zistil západný okraj rozsiahleho neolitického sídliska.

V roku 1978 sme kontrolovali aj evidované archeologické lokality, ktoré sú zväčša na obrábaných pozemkoch. V posledných rokoch sú aj tieto lokality značne poškodzované mechanizmami /hlboká orba/. Na povrch sa dostáva veľa materiálu a vyorávajú sa ohniská. Možno sledovať aj tvar a rozsah jednotlivých narušených objektov.

L i t e r a t ú r a

BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1961: Slovanské osídlenie severovýchodného Slovenska. Slovenská archeológia, 9, s. 349-350.
SUCHÝ, M. 1974: Dejiny Levoče. 1, s. 88.
WEBER, S. 1908: Supplementum III. Analectorum terrae Scepusiensis. Levoča. s. 221.

GRABUNGEN UND BEGEHUNGEN DER GRABUNGSEXPEDITION DES ARCHÄOLOGISCHEN INSTITUTES DER SAW IN DER ZIPS. Die Rettungsgrabungen und Geländebegehungen richteten sich auf Fundstellen, die durch den Bau der Gasleitung zwischen den Städten Spišská Nová Ves und Levoča und durch Bauarbeiten in verschiedenen Gemeinden des Bezirkes Spišská Nová Ves gestört wurden.

D o m a n o v c e. Bei der Oberflächenbegehung der Flur Lány wurde eine ausgedehnte Siedlung aus der römischen und grossmährischen Zeit festgestellt. Eine Kulturschicht der Pilinyer Kultur wurde im Intravilan der Gemeinde entdeckt.

G r a n č - P e t r o v c e. Bei der Begehung des Strassenbauabschnittes in der Flur Za Gašpara gewann man Material der Pilinyer Kultur.

H a r i c h o v c e. In der Flur Od levočského stellte man Objekte aus dem 13-14. Jh. und in der Flur Pri krížiku vier gestörte Objekte aus der jüngeren römischen Zeit fest.

J a b l o n o v. In der Flur Stredné hony stiess man auf eine Siedlung aus der älteren Bronzezeit.

K l č o v. Im Gemeindekataster verfolgte man die bekannte neolithische Fundstelle Pri ihrisku. In der Flur Hájik wurde eine befestigte Höhensiedlung der Púchover Kulturgruppe erfasst.

L e t a n o v c e. Die Siedlung der Pilinyer Kultur in der Flur Za humnami lieferte ausgeprägtes Keramikmaterial.

L e v o č a. In der Flur Vojenské cvičisko untersuchte man eine Kirche /33,5 x 12 m/ und einen Friedhofsabschnitt /Abb. 59/. Man stellte hier eine jüngbronzezeitliche Siedlung und eine aus der beginnenden grossmährischen Zeit fest /Budinský-Krička 1961, S. 349-350/ fest. Die intensivsten Besiedlungsspuren stammen aus dem 12.-15. Jh. Die Kirche weist drei Bauphasen auf: romanische Emporkirche von der Wende des 11.-12. Jh., sie ging im 13. Jh. unter; Kirche im romanisch-gotischen Stil aus dem 13. Jh. /Abb. 57/; Kirche aus dem Anfang des 14. Jh. Ihr Untergang hängt wahrscheinlich mit dem Einbruch des Husitenheeres in der Zips am 1. April 1431 zusammen. Die Kirche wurde im altslawischen Milieu aufgebaut, was auch die Benennung des Baches Windische Seifen, am dem sie stand, beweist /Weber 1908, S. 221/.

Gleichzeitig mit der Kirche wurde auch ein Gräberfeldabschnitt mit 64 Gräbern untersucht.

In der Flur Pri podkove erschloss man ein Objekt der Kultur mit Linearkeramik, zwei eingetiefte Objekte, den Rest eines jungbronzezeitlichen Vorratsgefässes, ein jungbronzezeitliches Urnengrab, drei Skelettgräber und ein Steinkistengrab eines Hundes /Abb. 60/. Auf der Fundstelle gab es neolithische und jungbronzezeitliche Objekte, aber in der Kulturschicht befand sich auch grossmährisches Keramikmaterial.

In der Flur Stadberg stellte man vier eingetiefte Feuerstellen mit 1 m Sohlendurchmesser fest.

Südlich der Fundstelle Vojenské cvičisko gewann man bei einer Begehung paläolithische Werkzeuge /Abb. 58/.

In der Flur Kačelák erfasste man eine Siedlung der Kultur mit Kannelierter Keramik.

In der Flur Ku trom studniam erstreckte sich eine Siedlung mit dreifacher Besiedlung /Äneolithikum, jüngere Bronzezeit und jüngere römische Zeit/.

Bei der Verfolgung der Bauarbeiten im Intravilan der Stadt entdeckte man zahlreiche mittelalterliche Objekte und in der Mitte der Strasse Malá ulica einen gemauerten Brunnen /Abb. 61/.

O l c n a v a. In der Flur Šance verwirklichte man eine Untersuchung der Wälle, die bei dem jetzigen Forschungsstand noch nicht datierbar sind /Abb. 62/.

S m i ž a n y. Man verfolgt schon einige Grabungssaisons hindurch die Fundstelle Štvrkovisko IV, wo bei der Kiesexploitation neolithische Objekte sowie Objekte aus der jüngeren Bronzezeit, jüngeren römischen und grossmährischen Zeit gestört wurden.

S p i š s k á N o v á V e s. Im Intravilan der Stadt untersuchte man eine jungbronzezeitliche Siedlung in der Flur Kozí briežok. Ebenfalls wurden die Baueingriffe an Stellen verfolgt, wo die Stadtbefestigung verlief.

S p i š s k é V l a c h y. In der Flur Ku starému mlynu wurde eine Rettungsgrabung von vier Objekten der Bükker Kultur durchgeführt, wobei man den Westrand diese grossen neolithischen Siedlung erfasste.

РАСКОПКА И РАЗВЕДКИ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ ЭКСПЕДИЦИИ ИНСТИТУТА АРХЕОЛОГИИ САН В СПИШЕ. Охранные и разведочные работы сосредоточились на местонахождения разрушенные стройкой газопровода между городами Спишска Нова Вес и Левоча и стройками в разных селах района Спишска Нова Вес.

Д о м а н о в ц е. Полевыми разведочными изысканиями было обнаружено селище широкой площади, римского и великоморавского периодов. В интравилане села был найден культурный слой пилинской культуры.

Г р а н ч - П е т р о в ц е. Разведками, проведенными при постройке дороги, в урочище За Гашпара, был найден материал пилинской культуры.

Г а р и х о в ц е. В урочище Од левочского были обнаружены объекты определенные 13-14 вв., и в урочище При крижику четыре разрушенных обекта позднеримского периода.

Я б л о н о в. В урочище Стредне гоны было обнаружено поселение раннего периода бронзы.

К л ч о в. В кадастре территории села исследовалось неолитическое местонахождение При игриску. В урочище Гайик было обнаружено возвышенное укрепленное селище пуховской культурной группы.

Л е т а н о в ц е. В селище пилинской культуры, в урочище За гумнами, был найден выразительный керамический материал.

Л е в о ч а. В урочище Военске цвичиско был исследован костел /33,5 x 12 м/ и часть кладбища (рис. 59/. Было обнаружено поселение позднего периода бронзы и поселение, зачатки которого можно датировать великоморавским периодом (Budinský-Krička 1961, c. 349-350). Найболее интенсивным

оно было с 12 по 15 вв. В сооружении костела прослеживаются три строительных фазы: костел в романском стиле эмпора, рубежа 11-12 вв., прекративший существование в 13 в; костел в переходном романо-готическом стиле, существовавший в 13 в. (рис. 57), и костел начала 14 в., гибель которого взаимосвязана вероятно с набегом гуситских войск в Спиш 1-ое апреля 1431 г. Костел был построен в древней славянской среде, о чем свидетельствует также название потока Windische Seifen, над которым костел находился (Weber 1908, c. 221).

Одновременно с костелом были исследованы 64 погребения. В урочище При подкове исследован культурный объект с наличием линеарной керамики, два впускных объекта и остаток зерновника периода поздней бронзы, урновое погребение поздней бронзы, три погребения с трупоположением и один собачий гроб-ящик (рис. 60). В местонахождении имеются неслитические объекты поздней бронзы, но в культурном слое наличествует также великоморавский керамический материал.

В урочище Стадберг обнаружены 4 углубленных очага с диаметром днища 1 м.

Южнее от местонахождения Воейске цвичиско, в ходе разведок были обнаружены палеолитические орудия (рис. 58).

В урочище Качелак было обнаружено селище культуры каннелированной керамики.

В урочище Ку трем студням обнаружено втройне заселенное селище (энеолит, поздняя бронза и позднеримский период).

Наблюдая за строительными работами в интравилане г. Левоча были обнаружены численные средневековые объекты и посреди Малой улицы каменный колодец (рис. 61).

О л ц н а в а. В урочище Шанце проведены разведки валов, которые при нынешнем состоянии исследований нельзя датировать (рис. 62).

С м и ж а н ы. Уже несколько сезонов исследуется местонахождение Штрковиско IV., где добычей гальки нарушаются неолитические объекты, но также объекты поздней бронзы, позднеримского и великоморавского периодов.

С п и ш с к а Н о в а В е с. В интравилане города, в урочище Кози брьежок, исследовалось селище поздней бронзы, и наблюдалось за строительными работами по тем местам, по которым проходило укрепление города.

С п и ш с к е В л а х и. Проводились охранные раскопки четырех объектов буковогорской культуры в урочище Ку старему млыну. Прослежена западная окраина этого обширного неолитического селища.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM NA HRADISKU I V SMIŽANOCH

František J a v o r s k ý

Archeologický výskum v Slovenskom raji sa v súčasnosti upriamil na lokalitu Pod hradiskom v katastri obce Spišské Tomášovce /okr. Spišská Nová Ves/, avšak stavebná činnosť na hradisku I, ktoré je v katastri Smižian /okr. Spišská Nová Ves/, si vynútila realizáciu záchranného výskumu na mieste plánovanej výstavby rekreačného zariadenia Slovenskej štátnej sporiteľne v Bratislave.

Siedmimi sondami v dĺžke 262 m sme zistili pomerne hustú koncentráciu objektov na ploche 2500 m^2. V SZ časti sa zistili aj obrysy hrobových jám, a preto sme plochu 2300 m^2 odhumusovali a sektorovou metódou preskúmali /obr. 63/. Získal sa materiál reprezentujúci kultúry z viacerých období od neolitu až po veľkomoravské obdobie. Recentné zásahy poškodili mnohé hroby i objekty, takže nie zo všetkých sa dal zistiť celý pôdorys a všetky konštrukčné prvky. Aj napriek tomu sa zistilo 325 kolových jám, 24 chát, 5 ohnísk mimo chát, 30 kultúrnych jám a 14 hrobov. Hoci v prevažnej miere bolo ťažko určiť funkciu kolových jám, mnohé jednoznačne načrtávali konštrukciu objektov alebo zariadenia ich interiéru. Priemer kolových jám sa pohyboval od 10 do 50 cm a hĺbky od 10 do 60 cm. V niektorých prípadoch sa v kolových jamách nachádzali ploché kamene zo zaklinovania kolov. Pri chatách 2, 4, 5, 7, 9, 11 a 12/78 boli zaklinené stredové nosné stĺpy krovu a pri chatách 3, 6, 15-17, 19-21 a 24/78 rohové alebo aj ďalšie obvodové stĺpy.

Chaty 1-4, 9, 10, 12, 13, 21-24/78 boli zahĺbené od 15 do 80 cm. Zahĺbené časti mali kruhový, obdĺžnikový alebo obličkovitý tvar. Kolové jamy boli prevažne mimo zahĺbenia objektu. V chatách sa našli buď otvorené ohniská, alebo deštruované kamenné či hlinené piecky. V chate 12/78 sa na SV a JV okraji zahĺbenia zistili zuhoľnatené brvná pravdepodobne z lavice.

Chaty s nadzemnou konštrukciou /6-8, 11, 16-20/78/ mali v pôdoryse obdĺžnikový tvar s dĺžkou od 4,5 do 6,5 m a so šírkou od 3 do 4 m. Štvorcový pôdorys mala chata 15/78 /3,5 x 3,5 m/. V jej severnom rohu sa črtalo 5 kolových jám. Pozoruhodné pôdorysné riešenie mal objekt 19/78, ktorého osem kolových jám s takmer pravidelným rozstupom tvorilo kruh priemeru 6 m.

Chaty 5 a 14/78 mali pri kratšej stene žľab vyplnený mazanicou, uhlíkmi a popolom.

Keramický materiál z jednotlivých chát patrí k dvom sídliskovým horizontom: do mladšej doby bronzovej /chaty 1, 5-8, 10, 11, 13-17, 20-24/78/ a do horizontu púchovskej kultúrnej skupiny /doba rímska, Eggers B_1-B_2- chaty 2-4, 9, 12 a 18/78/. Chata 19/78 sa nedala datovať. Okrem výraznej keramiky, zastúpenej črepmi z mís a zásobníc, sa v objekte 2/78 našlo železné kladivo so znakmi po používaní a v objekte 9/78 železná spona s vonkajšou tetivou a obojstranným vynutím, dlhá 9 cm.

Kultúrne jamy boli zväčša kruhové s mierne skosenými stenami a rovným dnom, hlboké od 15 do 80 cm /kultúrne jamy 1-4, 6, 7, 9, 12, 14, 23-25, 27, 29 a 30/78/. Výplň tvorila popolovitá vrstva prevažne s črepmi. Ostatné jamy mali oválny, obdĺžnikový alebo nepravidelný tvar, hĺbku 10 až 25 cm, rozmer dlhšej steny od 50 až do 150 cm.

Takmer všetky rozmernejšie kultúrne jamy patria do mladšej doby bronzovej /BC_2-BD/. Medzi keramikou prevládajú misy, šálky a menšie hrnce.

Aj v kultúrnej vrstve medzi jednotlivými objektmi sa nachádzal prevažne keramický materiál, ale i železné predmety, fragmenty sklenených náramkov a štiepaná industria.

Na úrovni sterilného podložia v sektoroch 4a, 4b, 5a a 5b bola pozoruhodná koncentrácia štiepanej industrie /úštepy a jadrá z rádiolaritu, rohovca a obsidiánu/.

Sporadicky sa objavovali aj črepy kultúry s lineárnou keramikou a bukovohorskej kultúry. V sektoroch 4a, 6a, 4A, 4B, 7A, 7B a 8A bola najväčšia koncentrácia črepov grafitovej keramiky a našli sa tu aj dva fragmenty sklenených náramkov.

Keramický materiál z veľkomoravského horizontu sa nachádzal na celej ploche.

V SZ časti skúmanej plochy sa zistil okraj pohrebiska s hrobmi z koštiansko-otomanského horizontu zo staršej doby bronzovej a s veľkomoravskými hrobmi. Doposiaľ sa preskúmalo 14 hrobov, a to desať koštiansko-otomanských a štyri veľkomoravské. Je predpoklad, že ďalšie budú ešte severozápadne a západne od skúmanej plochy.

Pri hroboch z koštiansko-otomanského horizontu /Točík - Vladár 1971, s. 387/ prevláda orientácia v smere JV-SZ /hroby 1, 2, 4, 6, 10, 11, 13 a 14/78/ a len dva hroby /9 a 12/78/ majú orientáciu SZ-JV. Rozmery a úprava hrobových jám sú rôzne.

H r o b 1/78 mal hĺbku 25 cm, v jame 190 x 80 cm bola kamenná skrinka /100 x 60 cm/, v ktorej bola uložená na ľavom boku kostra v skrčenej polohe /obr. 64/.

H r o b 2/78 /190 x 70 cm, h. 55 cm/, kostra sa nezachovala.

H r o b 4/78 /190 x 100 cm, h. 80 cm/, kostra sa nezachovala.

H r o b 6/78 /100 x 60 cm, h. 20 cm/, zvyšky detskej kostry boli porozhadzované na dne jamy.

H r o b 9/78 /230 x 110 cm, h. 45 cm/, kostra zachovaná, uložená na ľavom boku v mierne skrčenej polohe.

H r o b 10/78 /230 x 90 cm, h. 60 cm/, kratšie steny boli obložené plochými kameňmi; z kostry sa zachovali len nepatrné zvyšky lebky.

H r o b 11/78 /190 x 130 cm, h. 60 cm/ v SZ časti bolo ohnisko z väčších vápencových kameňov, jeho spodok bol na úrovni dna hrobu, nad ktorým ležala až 60 cm hrubá vrstva popola; kostra rozhodená pravdepodobne ešte v čase, keď väzivo spájalo jednotlivé kostry. Rozloženie jednotlivých partií kostry v hrobe, ale aj v ohnisku, tomu nasvedčuje.

H r o b 12/78 /155 x 80 cm, h. 65 cm/, z kostry sa zachovali len zuby.

H r o b 13/78 /160 x 60 cm, h. 55 cm/, kostra sa nezachovala.

H r o b 14/78 /235 x 110 cm, h. 65 cm/, z kostry sa zachovali len stehenné kosti a časti lebky.

V hroboch 1, 2, 4, 9-11 a 14/78 boli dospelí jedinci, v hroboch 6, 12 a 13/78 deti.

Aj v hroboch, kde sa kostry nezachovali, alebo sa zachovali len fragmentárne, sa z odlišne sfarbenej výplne nad dnom jamy dala určiť poloha kostry. Okrem hrobu 6/78 v ostatných boli kostry vo viac alebo menej skrčenej polohe

na ľavom boku. Vo výplni sa nachádzali uhlíky vo vrstvičkách popola a výraznejšie popolovité vrstvičky nad dnom.

V detských hroboch nebol žiaden inventár. V hrobe 1/78 bola pri rukách skrčenca hlinená nádobka, v hrobe 2/78 bronzová ihlica s terčovitou hlavicou a tordovanou ihlou, v hrobe 4/78 bronzová ihlica, v hrobe 9/78 liaty bronzový prívesok v tvare otvoreného prstenca, v hrobe 10/78 bronzová ihlica s terčovitou hlavicou, bronzová sibinská náušnica, tri bronzové krúžky do vlasov so spätne stočenými koncami, dvojdielny fajansový korálik a korálik z kosti a v hrobe 14/78 dve bronzové sibinské náušnice a dva vlasové krúžky so spätne stočenými koncami. Všetky bronzové predmety boli odlievané.

Z chronologického hľadiska je dôležité, že uvedené hroby sú v subpozícii s objektmi z mladšej doby bronzovej. Inventár z týchto hrobov začleňujeme do košťiansko-otomanského horizontu /BA_1-BA_2/.

Superpozícia hrobu 6/78 s hrobom 12/78 naznačuje, že na pohrebisku ide o pochovávanie v dlhšom časovom úseku, čo však môže overiť len ďalší výskum.

Štyri slovanské hroby /3, 5, 7 a 8/78 s hrobom 2/76/ môžu byť súčasťou väčšieho veľkomoravského pohrebiska. Je predpoklad, že sa tu zistia aj ďalšie. Tieto hroby reprezentujú doposiaľ jedinú preskúmanú skupinu slovanských hrobov na Spiši. Dôležitý je fakt, že sa nachádzajú v okrajovej časti významného hradiska.

Orientácia hrobov 3 a 8/78 je SV-JZ a hrobov 5 a 7/78 JZ-SV. Tvar a rozmery hrobových jám majú zhodné prvky. Všetky majú takmer kolmé steny, rovné dná a mierne zaoblené rohy. Nad SV okrajom hrobov 5 a 7/78 bola skupina kameňov. Kostry sa takmer nezachovali, len v hroboch 3/78, 5/78 a 7/78 boli časti stehenných kostí, panvy a lebky.

Výbava hrobov bola pomerne chudobná. V hrobe 2/78 bol železný nožík a dve železné pracky. V hrobe 5/78 sa našiel pod zvyškom lebky prívesok lunicovitého tvaru, urobený z grafitového črepu, v hrobe 8/78 bol hlinený hrniec.

Získaný materiál umožňuje len rámcovo začleniť tieto hroby do prvej polovice 9. stor.

L i t e r a t ú r a

JAVORSKÝ, F. 1977: Výsledky archeologického výskumu v Slovenskom raji. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1976. Nitra, s. 153.

TOČÍK, A. - VLADÁR, J. 1971: Prehľad bádania v problematike vývoja Slovenska v dobe bronzovej. Slovenská archeológia, 19, s. 387.

RETTUNGSGRABUNG AUF DEM BURGWALL I IN SMIŽANY. Auf der Fundstelle Hradisko I im Gemeindekataster von Smižany /Bez. Spišská Nová Ves/ wurde eine Fläche von ca. 2300 m^2 abgedeckt /Abb. 63/. Es bestätigten sich die bisherigen Kenntnisse über die Siedlungsverhältnisse auf der Fundstelle /Javorský 1976, S. 153/. Man entdeckte 325 Pfostengruben, 5 Feuerstellen ausserhalb der Hütten, 30 Kulturgruben, 24 Hütten und 14 Gräber. Die untersuchten Objekte sind aus der jüngeren Bronzezeit und älteren Römerzeit. Zehn Gräber gehören in den Košťany-Otomani-Horizont /BA_1-BA_2; Točík - Vladár 1971, S. 387/ und vier in die grossmährische Zeit /Abb. 64/. Ausser Keramikmaterial ist hier die grosse Anzahl von Spaltindustrie bemerkenswert. Vertreten ist hier auch Material aus mehreren Zeitepochen vom Neolithikum bis zur grossmährischen Zeit /aus Kulturschichten/.

Im J. 1978 gewann man folgende Funde: bronzene Sibiner Ohrringe, bronzene Haarringe /Noppenringe/, eine Fayence- und eine Knochenperle, bronzene Scheibenkopfnadeln mit tordiertem und untordiertem Schaft, Keramik, einen Eisenhammer, eine Fibel, ein Messer und Schnallen, Spaltindustrie aber auch Fragmente von Glasarmbändern.

ОХРАННЫЕ РАСКОПКИ В ГОРОДИЩЕ I В С. СМИЖАНЫ. В местонахождении Градиско I, в кадастре с. Смижаны (район Спишска Нова Вес) вскрыта площадь 2300 кв. м (рис. 63). Подтверждены до сих пор известные знания о селищной обстановке в этом местонахождении (Javorský 1976, с. 153). Обнаружено 325 столбовых ям, 5 очагов вне хат, 30 культурных ям, 24 хаты и 14 погребений. Исследованные объекты определены поздней бронзой и ранним римским периодом. Десять погребений относятся к коштянско-отоманскому горизонту (BA_1-BA_2; Točík - Vladár 1971, с. 387) и четыре погребения к великоморавскому периоду (рис. 64). Кроме керамического материала заслуживают внимание находки бо́льшего количества колотой индустрии. Представлен также материал других периодов, с неолита по великоморавский период (из культурных слоев). Находки найденные в 1978 г.: бронзовые сибинские серьги, бронзовые височные кольца с противоположно свернутыми концами, бусина из фаянса и кости, бронзовые булавки с мишеневидной головкой и витой и простой иглами, керамика, железный молот, фибула, ножик и пряжки, колотая индустрия, но также фрагменты стеклянных браслетов.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM V ROZHANOVCIACH

Pavol J u r e č k o

Systematickým prieskumom košickej oblasti v uplynulých rokoch zistili pracovníci Výskumného pracovného strediska Archeologického ústavu SAV a Východoslovenského múzea v Košiciach, pod vedením V. Budinského-Kričku, okrem iných lokalít i praveké sídlisko v katastri obce Rozhanovce /okr. Košice-vidiek/.

V súvislosti s plánovanými terénnymi úpravami v polohe Plebanské, južne od Rozhanoviec, sa pristúpilo v roku 1978 k záchrannému archeologickému výskumu. Sídlisko je v močaristom prostredí po pravej strane Olčvárskeho potoka, ústiaceho do Torysy, na terénnej vlne - kóte 193 -, zvanej Hôrka /Budinský-Krička 1976, s. 64, 65/. Plošnou odkrývkou a sondážnymi prácami sa preskúmala plocha cca 730 m^2 a prišlo sa na 14 pravekých objektov a v severnej časti sídliska kultúrnu vrstvu siahajúcu ďalej na sever do močaristého terénu. Podložie duny tvorila žltá piesčito-ílovitá pôda.

V kultúrnych jamách - obj. 1, 10 a 14 - a ďalších sídliskových objektoch 2 a 7, ktoré možno s výhradami označiť ako obydlia, sa našiel črepový materiál bukovohorskej kultúry, obsidiánové úštepy a čepieľky a malá kamenná hladená sekerka /obr. 65: 13/. Zo získaných zlomkov tenkostennej bukovohorskej keramiky možno vydeliť niekoľko črepov z nádob predklasickej fázy tejto kultúry /stupeň AB - obr. 65: 1, 3, 4/. Ostatné zlomky sú z guľovitých a polguľovitých nádob bukovohorskej kultúry s bielou inkrustáciou /klasická fáza bukovohorskej kultúry/. Z objektu 2 /obr. 65: 15/ a 14 /obr. 65: 16/ pochádzajú zlomky keramiky s čiernym maľovaním; v prvom prípade v kombinácii s rytou výzdobou. Sú dokla-

dom dedičstva, resp. vplyvu maľovanej keramiky skupiny Raškovce, alebo Esztár a Tiszadob - Kapušany.

Druhú najpočetnejšiu časť zlomkov keramiky tvorili črepy s povrchom zdrsneným slamovaním, drobnými nepravidelnými jamkami a textilnými odtlačkami /o. i. aj v kultúrnej vrstve a porušených obydliach - obj. 6 a 11/. Pochádzajú prevažne z hrncovitých nádob. Na východnom Slovensku a v priľahlej časti severovýchodného Maďarska sa vyskytuje keramika s podobne funkčne upraveným povrchom v mladoeneolitickej skupine Nyírség - Zatín a na rozhraní eneolitu a doby bronzovej /obr. 65: 2,5-9, 11/.

Ďalšími nálezmi sú zlomky pripomínajúce keramiku zo strednej a mladšej doby bronzovej: črepy s hladeným povrchom, pochádzajúce asi z amforovitých nádob, a nízke misky so zvislým žliabkovaním v mieste najväčšieho vydutia /obr. 65: 10, 12, 14/. Patria pravdepodobne pilinskej kultúre, v ktorej sa tento výzdobný element začína objavovať v HA. K tomuto časovému horizontu osídlenia patrí aj zlomok pieskovcového kadlubu z objektu 4.

Časť plytkej misky s trojicou zvislých žliabkov pri dne a črep s rytou vetvičkovitou výzdobou majú na východnom Slovensku v 2. a 3. stor. n. l. paralely v keramike przeworskej kultúry.

L i t e r a t ú r a

BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1976: Sídlisko z prelomu eneolitu a staršej doby bronzovej v Rozhanovciach a Košických Oľšanoch. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1975. Nitra, s. 64-65.

RETTUNGSGRABUNG IN ROZHANOVCE. Bei der Abdeckung von ca. 730 m^2 Fläche stellte man auf einer Terrainwelle eine Siedlung mit 14 urzeitlichen Objekten und mit einer Kulturschicht fest, aus denen zahlreiche dünnwandige und Gebrauchskeramik der Bükker Kultur /Abb. 65: 1, 3, 4/, Obsidianabschläge, Klingen und eine geglättete Steinaxt /Abb. 65: 13/ stammen. Man fand auch Scherben von gemalter neolithischer Keramik /Abb. 65: 15, 16/. Die zweite frequentierteste Gruppe bildeten Keramikscherben mit funktionell aufgerauhter Oberfläche durch Besenstrich, kleine unregelmässige Grübchen und Textilabdrücke /Abb. 65: 2, 5-9, 11/ vom Ende des Äneolithikums und Anfang der Bronzezeit. Die Bruchstücke amphorenförmiger Gefässe und Schüsseln mit vertikaler Rillenverzierung auf dem Gefässkörper /Abb. 65: 10, 12, 14/ hängen mit der Besiedlung der Träger der Pilinyer Kultur /HA/ zusammen und die Scherben von Przeworsk-Gepräge zeugen von der Besiedlung im 2. und 3. Jh. u. Z.

ОХРАННЫЕ РАСКОПКИ В С. РОЗГАНОВЦЕ. На вскрытой площади вообще 730 кв. м, на полевой волне было обнаружено селище с 14 доисторическими объектами и культурным слоем, численные фрагменты тонкостенной и хозяйственной керамик буковогорской культуры (рис. 65: 1, 3, 4), отколы и пластины и каменный зашлифованный топорик (рис. 65: 13). Обнаружены также осколки разукрашенной неолитической керамики (рис. 65: 15, 16). Вторую немногочисленную группу составляли фрагменты керамики с псверхностью функционально шершаванной отпечатками соломы, мелкими неправильными ямками и отпечатками материи (рис. 65: 2, 5-9, 11), датированные концом энеолита и зачатками периода бронзы. Фрагменты амфоровидных сосудов и мисок, тело которых разукрашено продольными же-

лобками (рис. 65: 10, 12, 14) взаимосвязаны с поселением племен пилинской культуры (НА), а осколки пшеворского характера свидетельствуют о заселении во 2 и 3 вв.

NOVÉ NÁLEZY Z TREBIŠOVA

Ľubomíra K a m i n s k á

V auguste 1978 sa začalo hĺbenie ryhy výtlačného potrubia pre droždiareň Potravinárskeho kombinátu východne od Trebišova /okr. Trebišov/, za riekou Trnávkou. Michal Berinec a Pavol Romanič upozornili Okresné vlastivedné múzeum v Trebišove na rozdielne sfarbenie pôdy a výskyt keramiky.

V km 1,6 /v hĺbke 1,5 - 1,9 m a dĺžke 60 m/ pretína ryha slovanské kostrové pohrebisko. Šest hrobových jám sa zreteľne črtalo v profile ryhy tmavšou výplňou, avšak okrem úlomkov ľudských kostí sa podarilo zachrániť iba niekoľko črepov v ruke vyrobenej sivohnedej keramiky /obr. 66/. Jeden črep zdobí niekoľkonásobná vodorovná vlnovka, ktorú hore ohraničujú dve ryhy /obr. 66: 1/. Nálezy nemožno bližšie datovať.

Hĺbením ryhy výtlačného potrubia v km 2,8, ktorý je už za osadou Paričov, bolo porušené sídlisko z neskorej doby laténskej. Sídlisková vrstva tvorí v hĺbke od 1,4 m po dno ryhy /2,2 m/ súvislý tmavý pás dlhý 50 m. Jednotlivé objekty sa v profile nedajú odlíšiť. Zberom sa získala keramika, mazanica, zlomok veľmi korodovaného železného predmetu /nožа?/, zvieracie kosti a parohy.

V keramickom inventári je zastúpená keramika z neskorej doby laténskej, dácka a z doby rímskej. Keramika z neskorej doby laténskej sa navzájom rôzni spôsobom výroby i výzdobou. Črepy z keramiky vyrobenej na hrnčiarskom kruhu sú tenkostenné, dobre vypálené, prevažne tehlovočervené. Niektoré zdobia maľované striedajúce sa pásy bielej a červenohnedej, prípadne striebrosivej a tehlovočervenej farby. Črepy z nemaľovanej keramiky pochádzajú z rovnako tenkostenných, často vázovitých tehlovočervených /obr. 67: 7/ alebo hnedosivých nádob, ktoré zdobia vodorovné ryhy /obr. 67: 4/. V ruke robenú keramiku z neskorej doby laténskej predstavujú črepy zo stien sivohnedých nádob so zvisle hrebeňovaným povrchom /obr. 67: 3/, okrajové črepy rôzne profilovaných nádob sivohnedej, tehlovočervenej a čiernej farby /obr. 67: 1, 2, 6/ a hrubostenné črepy zo stien zásobnicových nádob.

Keramiku z doby rímskej zastupuje niekoľko črepov na hrnčiarskom kruhu vyrobenej tenkostennej sivočiernej keramiky, ktorá je bez výzdoby.

V ruke robená dácka keramika je hrubostenná, svetlohnedá, niekedy so stopami druhotného prepálenia. Na črepoch zo stien nádob tvoria výzdobu oválne výčnelky, uprostred pretlačené /obr. 67: 5/.

Sídlisková vrstva z neskorej doby laténskej sa po 50 m nekončí, ale pre dočasné zastavenie hĺbenia ryhy /pre technické príčiny/ sa nedá určiť jej presné ohraničenie. Zdá sa, že ide o stopy rozsiahlejšieho osídlenia, ktoré je podľa doterajších nálezov chronologicky blízke nálezom zo Zemplína /Benadik 1965/.

L i t e r a t ú r a

BENADIK, B. 1965: Die spätlatènezeitliche Siedlung von Zemplín in der Ostslowakei. Germania, 43, s. 63-91.

NEUE FUNDE AUS TREBIŠOV. Bei der Ausschachtung der Rinne für Druckleitung östlich von Trebišov /Bez. Trebišov/ jenseits des Flusses Trnávka kam es zur Störung eines slawischen Gräberfeldes /im Kilometer 1,6/ und einer spätlatènezeitlichen Siedlung /im Kilometer 2,8/. Von sechs Gräbern konnten nur ein paar Scherben von handgefertigter Keramik /Abb. 66/ gerettet werden. Aus der spätlatènezeitlichen Siedlung, die sich den Funden nach chronologisch der Siedlung von Zemplín nähert /Benadik 1965/ stammt Keramik /spätlatènezeitliche, dakische und römerzeitliche - Abb. 67/, Hüttenlehm, das Fragment eines Eisengegenstandes, Tierknochen und Gewein.

НОВЫЕ НАХОДКИ ИЗ ТРЕБИШОВА. Заглубляя траншею наборного трубопровода на восток от города Требишов (район Требишов), за р. Трнавка, был нарушен славянский могильник с трупосожжением (в 1,6 км) и позднелатенское селище (2,8 км). Из шести погребений удалось спасти лишь несколько фрагментов лепной керамики (рис. 66). Из позднелатенского селища, которое по характеру находок ближе к селищу в Земплине (Benadik 1965), происходит керамика (позднелатенская, дакийская и керамика римского периода - рис. 67), глина, фрагмент железного предмета, звериные кости и рога.

VÝSKUM KOSTOLA V BRATISLAVE-DEVÍNE

Igor K e l l e r

Archeologický výskum kostola v Bratislave, v časti Devín, sa v roku 1978 realizoval v rozsahu umožnenom prebiehajúcimi stavebnými prácami a v nadväznosti na historicko-architektonický výskum /obr. 80/.

Sondy 13-14 overili konštrukciu vnútornej strany základového muriva južnej steny hlavnej lode, ktoré bolo z lomového kameňa. Analogicky s predchádzajúcimi výskumnými etapami sa konštatovalo, že 30-50 cm spodná vrstva muriva nemá maltové spojivo. V oboch sondách sa odkrylo aj zmiešané murivo základov prístenných pilastrov; v sonde 14 sa v ňom našiel aj svorník klenby. V sonde 13 sa v hĺ. 130 cm prišlo na kostrový hrob, orientovaný Z-V, bez sprievodného materiálu, sčasti prekrytý základmi pilastra. Základová ryha muriva južnej steny hlavnej lode bola v hĺ. 180-185 cm.

Sonda 15 odkryla murivo /hr. 190 cm, v. 120 cm/, ktoré v sledovateľnej dĺžke 350 cm prechádzalo pod triumfálnym oblúkom a tvorilo základ východnej steny hlavnej lode. Technologicky bolo zhodné s opísaným murivom a bolo s ním previazané.

V západnej časti južnej lode sa sondou 16 sledoval priebeh základového muriva južnej steny hlavnej lode z jej vonkajšej strany /vzhľadom na terén mierne klesá/, no pozornosť sa venovala najmä priľahlému priestoru. V h. 70 cm sa našla kamenná platňa /150 x 80 x 30 cm/, ktorej spodná rovina bola 55 cm nad

hrobom 108, patriacim /ako aj hroby 109-111/ k staršej fáze kostolného cintorína. Hroby, orientované Z-V, boli bez sprievodného materiálu; hroby 108-109 boli porušené západným /čelným/ múrom krypty a hrob 111 príporou klenby. V hĺbke 90 cm od múru hlavnej lode a 70 cm od platne sa našla hrncovitá nádoba zo 14.-15. stor.

Na celej ploche západnej časti sondy bola až do h. 150 cm navážka so zlomkami kostí, s klincami z rakiev a so sporadickým novovekým črepovým materiálom. Západne od priečky pochádzajúcej z poslednej stavebnej úpravy a vedúcej stredom západnej polovice južnej lode bolo množstvo sutiny a v časti rozobratých základov priečky sa našli opracované kamenné fragmenty a zlomky náhrobných kameňov, resp. krížov zo 17. storočia.

Čelná stena krypty, vybudovaná z menšieho lomového kameňa spájaného maltou, mala základovú ryhu v h. 395 cm od úrovne dlažby strednej lode /bod ± 0/.

Na ploche južnej - novovekej - sakristie sa z exteriérovej strany objektu preskúmala najmä situácia v nároží južnej steny presbytéria a východnej steny hlavnej lode. Murivá mali zhodný charakter s murivami odkrytými v interiéri a boli previazané. Týmto zistením sa potvrdila správnosť názoru, podľa ktorého sa múr v strede súčasnej svätyne považoval za súčasť pôvodného stavebného jadra kostola.

Súčasne sa konštatovala výrazná stavebná škára medzi juhovýchodným nárožím hlavnej lode s bosážou a východnou stenou južnej lode, ktorej murivo má aj odlišný charakter /v spodnej časti je liate/.

Pod juhovýchodným nárožím hlavnej lode sa zistila kolová jama /Ø 21 cm/ s maltou na obvode; dá sa predpokladať, že súvisí s podopretím nárožia pri stavbe južnej lode, resp. krypty, ktorá je pod ňou.

V rovnakej nivelete ako murivo presbytéria a hlavnej lode sa zistilo murivo z lomového kameňa kladeného na hlinu. Bolo porušené murivom južnej lode, zachovali sa z neho 1-2 riadky /v. 40 cm, š. 80 cm/, prechádzalo v smere Z-V /d. 370 cm/ a po zalomení severne dosiahlo d. 240 cm. Medzi ním a murivom presbytéria je výrazná cezúra; táto situácia sa dala sledovať iba v exteriéri.

Na celej ploche sakristie sa pod izolačnou vrstvou dlážky nachádzala do h. 140-170 cm zemina so zlomkami kostrového materiálu, z ktorej sa vyzdvihli zlomky štítkového prsteňa rámcovo datovaného do 12.-13. storočia. V južnej polovici plochy sa odkryli dve paralelné rampy k pôvodnému vstupu do krypty /?/ a medzi nimi značné množstvo kostrového materiálu, klincov z rakiev, fragmentov náhrobných krížov zo 17.-18. storočia, sklenené terče s olovenými rámikmi a stredoveká a novoveká keramika.

Pri severovýchodnom nároží ohradového múru cintorína, kde sa v minulých sezónach nemohol výskum uskutočniť, sa odkryli dva novoveké hroby /112, 113/.

V exteriéri boli opäť otvorené sondy 155 a 145. Základové murivo západnej steny hlavnej lode malo už opísaný charakter; medzi ním a hlbšie založeným technologicky odlišným murivom severnej lode je výrazná stavebná škára. Aj murivo západnej steny južnej lode je z lomového kameňa spájaného vápennou maltou.

Výskum prispel k objasneniu stavebného vývoja kostola od neskororománskeho /včasnogotického/ obdobia a poskytol podklady na jeho historicko-architektonické zhodnotenie.

UNTERSUCHUNG DER KIRCHE IN BRATISLAVA-DEVÍN. Die Untersuchung der Kirche in Bratislava-Devín /Bez. Bratislava/ richtete sich im J. 1978 auf die Verfolgung der Fundamentmauern und ihrer Beziehungen als Grundlage für die Erklärung der baulichen Entwicklung der Kirche von der spätromanischen /frühgotischen/ Zeitepoche an. Ausser mittelalterlicher und neuzeitlicher Keramik und Glasscheiben mit Bleifassungen fand sich eine Menge von Skelettmaterial, Sargnägeln, Fragmenten von Grabkreuzen aus dem 17.-18. Jh. u. a. /Abb. 80./

ИССЛЕДОВАНИЕ КОСТЕЛА В БРАТИСЛАВЕ-ДЕВИН. Раскопки костела в Братиславе-Девин (район Братислава) ориентировались на исследование основных кладок и их соединений, как материала поясняющего развитие сооружения костела с позднероманского (раннеготического) периода. Кроме средневековой керамики и керамики нового времени и стеклянных мишеней с оловянными рамками обнаружено значительное количество скелетного материала, гвоздей от гробов, фрагменты надгробных крестов от 17-18 вв. и т. п. (Рис. 80.)

NEZVYČAJNÝ NÁLEZ Z DOBY RÍMSKEJ Z MANE

Títus K o l n í k

V záhrade domu Jána Vlka /č. 253/ v Mani /okr. Nové Zámky/ zachránil Jaroslav Vlk archeologické nálezy objavené v hĺbke asi 1,5 m pri kopaní pivnice. Nálezisko je cca 250 m východne od rieky Žitavy.

Prevažnú časť nálezov tvoria fragmenty keramiky sídliskového charakteru z doby rímskej. Výnimku tvorí črep eneolitickej misky /obr. 68: 1/ zo stredného obdobia kultúry s kanelovanou keramikou.

Medzi keramickými nálezmi obzvláštnu pozornosť upútava unikátny predmet - pravidelná hlinená kocka /obr. 69: 1/ s otvorom v strede každej strany. Je z dobre vyplavenej hliny s prímesou jemného sľudnatého piesku, kvalitne vypálená. Otvory s priemerom 0,7 cm sú umiestnené presne uprostred, majú valcovitý tvar a križujú sa presne v strede. Urobené boli ešte pred vypálením kocky. Masa vytlačená na ich ústí nasvedčuje, že dôraz pri ich zhotovení spočíval na priezore kockou a jeho presnosti, nie na vonkajšom vzhľade kocky. Ťažko odhadnúť, akým spôsobom dosiahol hrnčiar presnosť otvoru na desatinu milimetra vo všetkých smeroch a po celej dĺžke. Sotva to bolo možné urobiť dreveným, alebo nejakým kosteným predmetom; najpravdepodobnejšie na to použil uschnutú tvrdú byľ trstiny. Tvar otvorov a ich vzájomné križovanie sú prekvapujúco presné. Zrejme to súviselo s funkciou kocky.

O účele, ktorému tento nezvyklý predmet slúžil, možno vysloviť iba dohady. Precíznosť vypracovania takmer s určitosťou vylučuje predpoklad, že išlo o hračku. Skôr by sa dalo uvažovať, či neslúžil v kulte nejakému čarodejníkovi ako "magická" pomôcka. Domnievam sa, že najpravdepodobnejšie to bol predmet s praktickou funkciou, používaný pri stavbách a rôznych meraniach. Kocka mohla súčasne plniť úlohu olovnice i vodováhy, prípadne sa mohla používať ako dnešný geodetický hranolček na vytyčovanie kolmíc na stredné vzdialenosti /niekoľko

metrov i desiatky metrov/. Na Slovensku sa takáto priezorová kocka našla po prvý raz; ani zo susedných oblastí nie sú mi známe paralely. Určitú súvislosť by bolo azda možné hľadať medzi nálezmi tzv. pentagondodekaedrov - predmetov záhadného účelu, známymi z významných centier podunajského limitu /napr. Carnuntum, Brigetio - Kolník 1979, s. 109, obr. 59/ a naším nálezom. Podľa totožnosti materiálu použitého na výrobu kocky s materiálom sprievodnej barbarskej keramiky možno tento predmet datovať do staršieho úseku mladšej doby rímskej, do poslednej štvrtiny 2. stor. - až do 3. stor. n. l.

Ostatné keramické nálezy sú zastúpené predovšetkým zlomkami v rukách vyrobených hrncovitých nádob s esovitou profiláciou s vydutím posunutým nad polovicu výšky. Sú z hliny s prímesou piesku, kvalitne vypálené, sivohnedé, nezdobené /obr. 68: 5/. Ďalšie fragmenty mali šikmo presekávané ústie /obr. 68: 7, 9/, prípadne boli zdobené na pleciach jednoduchými /obr. 68: 2/, eventuálne viacnásobnými lomenicovými vzormi /obr. 68: 3/. Unikátny je zlomok zo dna pravdepodobne hrncovitej nádoby, zdobeného na vonkajšej strane nepravidelnými mrežovitými ryhami /obr. 68: 14/. Niekoľkými okrajovými črepmi sú zastúpené misovité nádoby s dovnútra zahnutým ústím /obr. 68: 8/. Dva fragmenty z podstavnej časti nádob s výrazne odsadeným dnom /obr. 68: 11, 13/ ukazujú na výskyt situlovitých alebo vázovitých foriem; jeden z uvedených zlomkov je z relatívne jemného materiálu s čierno leštеným, tuhovaným povrchom /obr. 68: 11/. Črep z pliec nádoby zdobenej zvislými pretlačenými žliabkami /obr. 68: 4/ dokladá tvary charakteristické pre prvú polovicu 3. stor. n. l. K zriedkavým nálezom patrí zlomok hlineného cedidla /obr. 68: 12/. Črep zdobený tzv. hrebeňovitými oblúčikmi /obr. 68: 6/ patrí k typologicky najstarším fragmentom, spájajúcim staršiu dobu rímsku s mladšou dobou rímskou, bežne sotva prekračujúcim rámec 2. stor. Dva drobné fragmenty sivej keramiky z piesčitého materiálu /obr. 68: 10/, vytočenej na kruhu, reprezentujú rímskoprovinciálny tovar importovaný v 2.-3. stor. z Panónie. Vcelku možno konštatovať, že zastúpená keramika patrí do staršej fázy mladšej doby rímskej, do obdobia začínajúceho sa azda už niekedy koncom 2. stor. a vypĺňajúceho predovšetkým prvú polovicu 3. stor. Do doby rímskej patrí pravdepodobne aj nález kosteného nástroja /hladidlo + hrot/, používaného asi pri spracúvaní kože, d. 12 cm /obr. 69: 2/, a kančí kel so stopami opracovania.

Prvé rímsko-barbarské nálezy z Mane zachraňoval B. Beňadik už v r. 1952 /Kolník, 1961/.

Nálezisko z 2.-3. stor. n. l. v Mani tvorí dôležité ohnivko v reťazi rímsko-barbarských lokalít v Požitaví, začínajúcich sa pri Zlatých Moravciach a končiacich sa sídliskami v Chotíne.

L i t e r a t ú r a

KOLNÍK, T. 1961: Drobné nálezy z územia juhozápadného Slovenska. In: Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV. 6. Nitra, s. 256, obr. 11: 4; obr. 12: 3.

KOLNÍK, T. 1979: Skvosty antiky na Slovensku. Bratislava, s. 109, obr. 59.

EIN UNGEWÖHNLICHER RÖMERZEITLICHER FUND AUS MAŇA. Unter den äneolithischen /Kultur mit kannelierter Keramik - Abb. 68: 1/ und römerzeitlichen /Abb. 68: 2-14/ Funden befindet sich auch ein aussergewöhnlicher Gegenstand - ein regelmässiger Tonwürfel /Abb. 69: 1/ mit Öffnungen in der Mitte je-

der Seite. Er ist aus gut geschlämmtem Lehm mit Zusatz von feinem Glimmersand gefertigt und sehr gut gebrannt. Die Löcher mit 0,7 cm Durchmesser befinden sich genau in der Mitte, sie sind zylindrisch und kreuzen sich in der Mitte. Sie wurden noch vor der Brennung ausgeführt und man achtete dabei vor allem auf die Genauigkeit der Löcher, um die Sehspalte durch den Würfel zu erhalten, nicht auf sein Aussehen. Die Form der Löcher und ihre gegenseitige Kreuzung im rechten Winkel ist überraschend präzise und hängt zweifellos mit der Funktion des Würfels zusammen. Es scheint sich weder um einen magischen oder Kultgegenstand noch um ein Spielzeug zu handeln, sondern um ein Hilfsmittel, das bei Messungen oder im Bauwesen gebraucht wurde.

In der Slowakei wurde so ein Würfel zum erstenmal gefunden; es sind auch keine Parallelen aus den Nachbargebieten bekannt. Man lässt einen gewissen Zusammenhang /genethischen?/ mit dem Vorkommen der aus Brigetio oder aus Carnuntum bekannten sog. Pentagondodekaeder zu. Nach der Identität des zur Herstellung des Würfels benützten Materials mit dem Material der germanischen Begleitkeramik wird der obengenannte Gegenstand in den älteren Abschnitt der jüngeren römischen Zeit datiert, d. h. in das letzte Viertel des 2. Jh. bis in das 3. Jh.

НЕОБЫЧНАЯ НАХОДКА РИМСКОГО ПЕРИОДА ИЗ С. МАНЯ. Между находками селищного характера эпохи энеолита (культура с канеллированной керамикой - рис. 68: 2-14) наличествует также уникальный предмет - правильный глиняный кубик (рис. 69: 1) с отверстиями посреди каждой стены. Кубик изготовлен из выплавленной глины с примесью слюдного песка и он доброкачественного обжига. Отверстия - дм. 0,7 см - находятся точно посреди, носят цилидрическую форму и пересекаются посреди. Отверстия были сделаны еще до обжига и подчеркивались точность орверстий и диоптр кубика, а не внешний взгляд. Форма отверстий и их взаимное пересечение в прямом углу удивительно точны и взаимосвязаны очевидно с назначением кубика. Кажется, что речь идет не о магическом предмете, ни об игрушке, а вероятно о пособии, применяемом в измерении и строительстве.

В Словакии такой кубик с диоптрами был обнаружен впервые; параллели не известны ни из соседних областей. До известной степени допускается взаимосвязь (даже генетическая) с наличием т. н. пентагондодекэдров, известных например из Бригециона или Карнунта. Исходя из тождественности примененного материала по производству кубика с материалом германской керамики, датируется данный предмет ранним отрезком позднеримского периода, последней четвертью 2 столетия - 3 в. н. э.

VÝSKUM V CÍFERI-PÁCI V ROKU 1978

Títus K o l n í k

Terénne práce v Cíferi-Páci /okr. Trnava/ sa v sezóne 1978 sústredili na severnú časť areálu rímskej "stanice." Z doby rímskej sa odkrylo iba jedenásť sídliskových objektov; väčšina preskúmaných jám /132/ patrí do neolitu, dva

objekty sú z neskorej doby laténskej a šesť objektov je zo slovanského obdobia osídlenia lokality; priekopový systém sa podarilo datovať do novoveku.

Potvrdilo sa, že lokalita v Cíferi-Páci je dôležitým článkom v reťazi neolitických nálezísk južného okraja Trnavskej pahorkatiny, prinášajúcim nielen rozhojnenie doterajších nálezov starolineárnej a železovskej keramiky, ale aj príspevok k chronológii starého a stredného neolitu juhozápadného Slovenska.

Zvláštne postavenie medzi doteraz odkrytými starolineárnymi objektmi má objekt 300. Predstavuje jamu nepravidelného oválneho pôdorysu s rozmermi 420 x 220 cm, s dlhšou osou v smere JZ-SV /obr. 71: 1/. Šikmé steny objektu sa zbiehali do misovitého dna rozčleneného na tri priehlbne, z ktorých stredná bola najhlbšia /90 cm od povrchu/. Na severnej strane prebiehal k jame štvoruholníkový výklenok /85 x 65 cm/ so zvislými stenami a rovným dnom /obr. 71: 2/, so zreteľnými stopami prepálenia stien i dna. Ide zrejme o zvyšky ohniska alebo "piecky". Spolupatričnosť k objektu je zaručená nielen totožnou svetlohnedou výplňou jamy, ale i nálezmi črepov starolineárnej keramiky. Objekt 300 zrejme nebol obyčajnou stavebnou jamou, ale mal nejakú špeciálnu funkciu.

Z nálezov z neho upútava najmä zlomok hlineného štítkového idolu /v. 7,2 cm; obr. 73: 4/. Zachovala sa iba ľavá horná tretina s dvoma závesnými otvormi znázorňujúcimi oči. Idol mal pôvodne plochý, oválny, v hornej časti mierne zúžený tvar s jednostrannou výzdobou hlbokými a širokými ryhami vo forme rozvinutého meandra, znázorňujúceho pravdepodobne štylizovanú ľudskú postavu. Vyhotovený bol z hliny s bohatou prímesou organických zvyškov, na okraji sú stopy červenohnedého farbiva. Ide o druhý nález tohto typu plastiky z Cifera-Páca /Kolník 1978, s. 129, obr. 70: 1/. Ďalším zaujímavým nálezom z objektu 300 je závesok z prevŕtaného medvedieho zuba; časť odštiepená, d. 7,5 cm /obr. 73: 5/.

Za najpozoruhodnejší neolitický nález uplynulej výskumnej sezóny v Cíferi-Páci možno považovať torzo hlineného antropomorfného idolu nájdeného v nadloží starolineárneho objektu 355. Predstavuje pravdepodobne ucho kultovej nádoby /obr. 73: 1a-d/. Ľudská postava, asi muž, je stvárnená v sediacej polohe, v drieku zľahka prehnutá, pôvodne s roztiahnutými rukami i nohami, dnes ulomenými a chýbajúcimi. Predná strana figúrky je modelovaná náznakovo. Tvár znázorňuje iba plastický nos v tvare kónického výčnelku; partia úst je poškodená a pravdepodobne bola vyznačená iba náznakovou ryhou alebo priehlbňou; v mieste očí sú dve nepatrné jamôčky, ktoré však môžu byť aj náhodné. Celkove možno stvárnenie tváre označiť ako maskovité. Zadná - chrbtová strana figúrky je vypracovaná detailnejšie a dôkladnejšie. Obvodová ryha na čele a obojstranná na krku odčleňuje "vlasatú" časť hlavy od tváre. Na temene sú štyri hlboké ryhy, vpredu oblúkovite spojené a vzadu paralelné, znázorňujúce dlhé rovné vlasy, alebo pokrývku hlavy. Trup je hore od krku a dolu od sedacej časti odčlenený horizontálnou ryhou, na chrbte sú štyri ryhy v tvare obráteného V. Sediacu časť rozdeľuje zvislá ryha na dvoje a vytvára ilúziu stehien. V sedacej partii je zhora otvor, ktorý sa v dolnej časti rozdeľuje. Plastika je z hliny s charakteristickou prímesou organických zvyškov, sivočiernej farby, relatívne dobre vypálená. Vonkajšia strana je akoby od dlhého používania vyhladenejšia. Hlava a driek boli pri vyberaní z objektu prelomené. Pri čistení plastiky v keramickom laboratóriu sa čiastočne poškodila tvárová partia.

Problémom je interpretácia funkcie plastiky. Podľa sklonu figúrky, rozponu ulomených rúk a nôh i jednostranného detailného vypracovania možno predpokladať, že tvorila ozdobné držadlo nádoby. Podobne bola aplikovaná aj časove a štýlovo značne príbuzná plastika z lokality Bicske-Galagonyás v Zadunajsku. J. Makkay /1973, s. 16-19, tab. 13/ predpokladá, že táto pravdepodobne ženská figúrka, datovaná do najvčasnejšej, alebo azda začiatočnej fázy lineárnej keramiky v Zadunajsku, držala v lone menšiu figúrku dieťaťa, alebo nádobku. Nemožno vylúčiť, že nádobku z Cífera-Páca, na ktorej bola plastika aplikovaná, zdobili dve proti sebe stojace figúrky, resp. že existovali dve podobné nádoby, z ktorých jednu zdobila ženská a druhú mužská postava. I keď zachovaná plastika z Cífera-Páca nemá výrazné znaky, ktoré by umožňovali jednoznačne určiť jej pohlavie, štíhle línie sedacej časti azda nasvedčujú, že zobrazuje muža. Ak totiž berieme do úvahy okolnosť, že neolitické plastiky tohto druhu neboli božstvami, ale sa používali na rôzne magické praktiky kultu plodnosti, alebo súviseli s iniciačnými obradmi /Neustupný 1960, s. 121/, musíme predpokladať aj výskyt mužských figúrok. Nevysvetlené zostávajú zvislé otvory v sedacej časti; zhora je jedna dierka, zospodu dve. Ryhy na hornej a zadnej strane hlavy znázorňujú zrejme úpravu vlasov v dlhých rovných prameňoch, kým obvodová ryha na čele a spánkoch predstavuje asi podviazanie vlasov nejakou šnúrou. Toto podviazanie vlasov je charakteristickou črtou mnohých včasnolineárnych plastík. Vyskytuje sa aj na súvekých plastikách, ktoré majú "barbotinovou" výzdobou zobrazené krátke kučeravé vlasy /napr. Veľký Grob - Pavúk 1970, s. 31, tab. VII: 2; Aba, Felsőszentiván - Makkay 1973, s. 18, tab. 14/. Je pravdepodobné, že rozdielny spôsob znázorňovania vlasov či účesu má nejaký hlbší zmysel a skrýva v sebe možnosť detailnejšieho funkčného alebo iného rozlíšenia včasnolineárnych plastík.

Úplne totožnú výzdobu na chrbte plastiky z náleziska Bicske-Galagonyás považuje J. Makkay /1973, s. 18, tab. 13/ za náznak odevu. Tvár plastiky z Cífera-Páca je zobrazená v maske s úmyselným zanedbaním naznačenia charakteristických čŕt tváre: očí, úst, uší. Z kruhovitej tváre vyčnieva iba plastický nos. Tento fakt rozhodne nemôže súvisieť s nedostatkom výtvarných schopností pravekého umelca. Oveľa viac dôvodom maskovitého ponímania tváre bola nejaká tabuizovaná predstava o abstraktnom zobrazovaní predkov alebo vyšších bytostí. Črty, ktoré by boli mohli viesť k zachyteniu individuálneho výrazu boli zámerne vynechané. Sídlom ducha predkov alebo nadprirodzených síl bola maska /Korek 1973, s. 2; Csalog 1973, s. 20, 22, 23/. Symbol a význam masky je dobre známy aj z etnografických prameňov: napr. vládcovia a kmeňoví náčelníci v čiernej Afrike vždy, keď predstupujú pred ľud s vážnou kmeňovou či štátnou záležitosťou alebo ako sudcovia, nasadzujú si masku. Všetci prítomní sú potom s rozhodnutím uzrozumení, pretože podľa vžitej predstavy nehovorí k nim vládca, ale prostredníctvom masky stelesnená vyššia bytosť.

Z územia Slovenska k idolu z Cífera-Páca koncepčne najbližšie stojí reliéfna ľudská figúrka na fragmente nádoby z Čataja /Pavúk 1970, s. 31, tab. VII: 3a, b/. Zlomok hrubostennej nádoby je zdobený typickým starolineárnym dekorom. Primárnosť zobrazenia zadnej časti hlavy a vlasov pred stvárnením tváre je zrejmá aj na známej plastike s výrazným karikatúrnym nosom z Veľkého Grobu /Pavúk 1970, s. 31, tab. VII. 2/; rešpektovaná je aj na torze antropomorfnej nádoby z Milanoviec /tamže, tab. VII. 1a, b/. Nateraz nerozriešenou otázkou zostáva pomer plastických figúrok k rovnako datovaným výrazne štylizovaným štítkovým ido-

lom, patriacim v podstate do rovnakého časového a kultúrneho horizontu /obr. 73: 4; Kolník 1978, s. 129, obr. 70: 1/.

Ostatný keramický materiál reprezentujú dva základné druhy starolineárnej keramiky: zlomky tenkostenných nádob z jemne vyplavenej hliny i črepy hrubostennej keramiky s výraznou prímesou organických látok, prípadne minerálneho ostriva. Povrch väčšiny črepov je tehlovohnedý; sivočiernych črepov so stopami leštenia alebo maľovania sa vyskytuje málo. Väčšina zlomkov pochádza z nádob guľovitého /obr. 72: 2, 7, 8/ alebo dvojkónického tvaru, v jednom prípade s prstencovitou nôžkou /obr. 72: 5/. Relatívne hojne sú zastúpené kónicky roztvorenými miskami /obr. 72: 7, 8/. Dvojité horizontálne uchá /obr. 73: 3/ ukazujú na výskyt putní. Vo výzdobe sa najčastejšie uplatňujú široké žliabkové ryhy a rôzne plastické výčnelky /obr. 72: 9, 13/. Ryhy profilu U alebo V boli usporiadané v meandrových vzoroch /obr. 72: 11, 12/ i v oblúkoch /obr. 72: 3-5/. Vyskytujú sa aj "záseky" šikmé alebo vtlačené ostrohranným predmetom /obr. 72: 10/, v mnohom pripomínajúce základný výzdobný element želiezovskej skupiny, ako aj vtlačené jamky /obr. 72: 14/. Okrem masívnych kónických výčnelkov /obr. 72: 13/ sú časté aj zátkovité výčnelky s jamkou v strede /obr. 72: 9/ a jednoduché i dvojité horizontálne uchá /obr. 73: 3/.

Z kostených predmetov je najpozoruhodnejšia antropomorfná spatula z objektu 360 /obr. 73: 2/, súvisiaca azda s kultom zrna /Kolektív 1978, s. 202/.

Pekné a zujímavé nálezy sme získali aj z objektov želiezovskej skupiny. Uveďme z nich aspoň najvýznamnejší - plastiku na nádobe z objektu 404 /obr. 74: 1, 1a/. Na veľkom zlomku tenkostennej nádoby guľovitého tvaru je tesne pod okrajom plasticky stvárnená tvár s expresívne poňatými detailmi: dlhým rovným obočím vyrastajúcim z masívneho nosa /alebo ňufáka?/ s dierkami, veľkými kruhovitými očami, pootvorenými ústami; po stranách tváre i nad obočím /t. j. na temene/ vlnovky ryté v rôznych smeroch naznačujú pravdepodobne vlasy alebo srsť. Rozmery 5,5 x 11 cm, v. nosa 1,5 cm.

Pri porovnávaní plastiky z Cífera-Páca so známymi časovo súbežnými tvárovými nádobami /Pavlů 1966/ upútava zriedkavé kruhovité stvárnenie očí /v slovenských nálezoch po prvý raz! - Pavúk 1969, s. 309-315, obr. 34/ i prevládajúce plastické, takmer sošné traktovanie tvaru, v ktorom sa úspešne spája kontrast ostrých hrán a uhlov s mäkkými oblúkmi a vlnovkami. Možno sa domnievať, že plastika predstavuje nejakú masku, pravdepodobne totemové zviera; bočný pohľad evokuje azda chytráckosť líšky. Maskovitá tvár na nádobe z Cífera-Páca patrí bezpochyby k esteticky najúčinnejším plastikám tohto druhu nielen zo Slovenska, ale i v stredoeurópskych reláciách.

V roku 1978 sme dokončili odkrývku pecí želiezovskej skupiny /Kolník 1978, s. 130-132, obr. 71/. Pri rozoberaní stien i dna pecí sa v podstate potvrdili pozorovania predchádzajúcej sezóny. Vo výplni pecí, ale najmä vo vrstve tvoriacej základ ich estrichu, sa okrem lomových kameňov a okruhliakov našli črepy keramiky želiezovskej skupiny /obr. 75; obr. 76: 1-13/, ako aj črepy výzdobou patriace k starolineárnej keramike /obr. 76: 14, 16/. Táto skutočnosť sa môže na prvý pohľad zdať náhodnou a logickou; na lokalite, kde sú objekty starolineárne i želiezovské, je primiešanie starších nálezov v mladších objektoch pravdepodobné. V prípade pecí je tu však otáznik. Etnografické paralely, sledovateľné takmer do súčasnosti, totiž jednoznačne ukazujú, že ak sa pri budovaní hlinených pecí použili do vrstvy pod výmazom dna keramické črepy, vždy to boli

zlomky čerstvé, a nie z nádob rozbitých pred niekoľkými desaťročiami, alebo storočiami. Staršie črepy boli totiž navlhnuté a na uvedený účel /akumulovanie tepla v peci/ neboli príliš vhodné. Možno hypoteticky pripustiť, že takúto skúsenosť mal už neolitický človek.

Pozoruhodné a azda nie celkom náhodné je i to, že na ploche so želiezovskými pecami sa nevyskytol ani jeden starší neolitický objekt. Ďalej sotva možno považovať za náhodu i tú okolnosť, že materiálové jamy s obsahom starolineárnej keramiky i jamy želiezovskej skupiny sú nielen rovnako orientované, dlhšou osou v smere SV-JZ, ale v mnohých prípadoch sa dotýkajú a zdá sa, akoby boli ich pokračovaním. Rovnako aj rozloženie stĺpových jám, v ktorých s výhradou možno vidieť zvyšky neolitických domov /žiaľ, nevedno či starolineárnych, alebo želiezovských, obr. 71: 3/, má identickú orientáciu ako materiálové jamy.

Napriek uvedomeniu si rôznych úskalí terénnych pozorovaní i možnosti viacstranných dedukcií z nich mimovoľne sa vynára otázka, či medzi zistenými starolineárnymi objektmi v Číferi-Páci /pravdepodobne najmladšia dosiaľ známa fáza starolineárnej keramiky na juhozápadnom Slovensku/ a objektmi so želiezovskými nálezmi môže byť hiát niekoľko storočí, prípadne vzniká podozrenie, že medzi nimi jestvovala nejaká bližšia, doteraz neznáma súvsťažnosť. Plne si uvedomujem zdanlivú absurditu predstavy o prípadnom dotyku starolineárnej keramiky a želiezovskej skupiny. Pri štúdiu nálezov a zvažovaní "spoľahlivých" oporných bodov chronológie staršieho a stredného neolitu na juhozápadnom Slovensku som však dospel k názoru, že mnohé doterajšie závery sa opierajú iba o typologické analýzy - často poznačené subjektívnym postupom toho-ktorého bádateľa -, ako aj o nedokázaný predpoklad neuveriteľne disciplinovaného vývoja ornamentiky lineárnej keramiky, prípadne iné paradigmy /Neustupný 1976/. Ani dedukcia o "nesporne preukázanej úplnej posteriorite želiezovského typu voči kultúre s mladšou lineárnou keramikou" sa mi nejaví taká jednoznačná a nesporná, za akú ju na základe záchranných výskumov v Horných Lefantovciach a Dvoroch nad Žitavou považuje J. Pavúk /1962, 1969/.

Na druhej strane pri porovnaní staršej lineárnej keramiky a nálezov želiezovskej skupiny z juhozápadného Slovenska nachádzam v oboch určité spoločné prvky, ktoré zasa naopak v keramike zdobenej motívom notovej hlavičky v podstate chýbajú.

Tak výzdobný motív zvislého záseku, vrypu alebo vtláčania /obr. 72: 10; Kolník 1978, obr. 70: 4/, ktorý poznáme v staršej lineárnej keramike, sa stáva v pozmenenej podobe základným a rozlišovacím prvkom keramiky želiezovskej skupiny. Hypotéza J. Pavúka /1969, s. 296/, že záseky - "absolútne špecifikum želiezovskej skupiny" vznikli postupným splynutím tesne nad sebou umiestnených okrúhlych jamiek, sa mi vidí málo pravdepodobná. V celej mladšej lineárnej keramike sa záseky alebo im podobné motívy nevyskytujú. Je podivuhodné, že v staršej lineárnej i želiezovskej keramike sa vyskytujú niektoré tvary /napr. misky na nôžke, kónicky roztvorené misky a dvojkónické nádoby/, ktoré v keramike zdobenej motívom notovej hlavičky prakticky chýbajú. Na mladšej lineárnej keramike sa nevyskytuje ani maľovanie, ani výzdoba na vnútornej strane nádob. Naproti tomu na staršej lineárnej a želiezovskej keramike sa stretávame s obojím. Bez povšimnutia nemožno ponechať ani okolnosť, že kým v staršej lineárnej kultúre a želiezovskej skupine je výskyt antropomorfnej a zoomorfnej plastiky

známy, v kultúre s mladšou lineárnou keramikou z juhozápadného Slovenska nijakú nepoznáme. Nazdávam sa, že príčinu tejto absencie netreba hľadať ani v medzerovitosti výskumu, ani v nedostatku výtvarného cítenia ľudu kultúry s mladšou lineárnou keramikou, ale skôr v nesprávnom chronologickom zatriedení jednotlivých nálezov alebo azda aj samotnej želiezovskej skupiny.

Niet ani jednoznačných vertikálnostratigrafických zistení o anteriorite mladšej lineárnej keramiky zdobenej motívom notovej hlavičky na juhozápadnom Slovensku pred želiezovskou skupinou a horizontálnostratigrafické pozorovania /Dvory nad Žitavou/ tiež nie sú celkom jednoznačné. Aj analýzy C_{14} /napr. zo Štúrova - Pavúk 1980, v tlači/ situáciu v datovaní zatiaľ skôr komplikujú, než ujasňujú.

Nadhodené poznámky a poukazy na problémy v chronológii staršieho a stredného neolitu na juhozápadnom Slovensku, najmä pochybnosti o správnosti zatriedenia želiezovskej skupiny, vznikli z pohľadu archeológa, ktorý je špecialistom na oveľa mladšie obdobie. K problematike neolitu sa dostal iba v teréne, i keď nie po prvý raz /Kolník - Paulík 1957/. Uvedená okolnosť je síce na jednej strane veľkým handicapom prinášajúcim riziko trápnych nepochopení a omylov, na druhej strane však umožňuje netradičné úvahy bez ohľadu na všeobecne uznávané axiómy, hypotézy a paradigmy o neolite v strednej Európe bez obavy, že v prípade neopodstatnenosti týchto úvah nenapraviteľne utrpí jeho odborné renomé.

Nekladie si za cieľ nič viac a nič menej, ako provokovať k prevereniu axiómy o chronologickom postavení želiezovskej skupiny a v súvislosti s tým azda i viacerých s ňou synchronizovaných skupín a kultúr.

Z laténskych objektov je najdôležitejšia chata 320. Zahĺbený príbytok nepravidelného obdĺžnikového pôdorysu /500 x 300 cm, h. 50 cm/ s dvoma kolovými jamami uprostred kratších strán bol orientovaný dlhšou osou SV-JZ a mal v južnom kvadrante schodovitý stupeň či lavicu /obr. 77: 1/.

Z drobných nálezov z chaty 320 sú najdôležitejšie fragmenty dvoch železných spôn. Jeden predstavuje zlomok dvojuzlíkovej spony /obr. 70: 3/ a paralely k nej poznáme z najmladšej vrstvy keltských pohrebísk /Točík 1959, s. 848, obr. 322: 2, 3/. Druhá reprezentuje pravdepodobne derivát spôn spojenej konštrukcie.

Keramiku z chaty reprezentujú v absolútnej prevahe zlomky na kruhu vytočených nádob. Najpočetnejšia je sivá a sivohnedá jemná keramika z dobre vyplavenej hliny, kvalitne vypálená. Najčastejšie sú misovité tvary, oveľa menej je hrncovitých a vázovitých foriem /obr. 78: 5, 8, 14, 13/. Misky možno typologicky rozčleniť na tvary:

a/ esovite profilované s mierne zosilneným von vyhnutým okrajom /obr. 78: 3, 7, 9/, tenkostenné i hrubostenné;

b/ ostro profilované so zosilneným von vyhnutým okrajom, nízkym prehnutým hrdlom, na vnútornej strane často s vlešťovanou výzdobou /obr. 78: 6, 11/, väčšinou tenkostenné;

c/ polguľovité, tenkostenné i hrubostenné /obr. 78: 10/;

d/ dvojkónické s rovným alebo mierne dovnútra zatiahnutým okrajom, tenkostenné, na vnútornej strane často s vlešťovanou výzdobou alebo nezdobené hrubostenné.

Vo výzdobe misiek sa uplatňuje vlešťovanie, okrem malých výnimiek vždy na vnútornej strane. Hladené plochy sa striedajú s matnými zónami, v ktorých je zvyčajne aplikovaný vlešťovaný ornament. Zastúpené sú horizontálne línie i pá-

sy, vodorovné vysoké i nízke vlnovky, línie prekrížené v tvare písmena X; všetko v rôznej šírke a kombináciách /obr. 78: 9-12, 15, 16/.

Tuhová keramika je menej početná a tvarove menej rozrôznená ako misky. Sú to predovšetkým súdkovité, prípadne situlovité nádoby so zosilneným, zriedkavo previsnutým okrajom, nízkym hrdlom, rôzne baňatým telom a rovným dnom. Väčšinou sú hladené, nezdobené alebo hrebeňované /obr. 79: 9-12/. Hrebeňovanie je vo všetkých prípadoch zvislé, pokrýva celé telo nádoby, prípadne len strednú časť. Častý je hladený pás nad dnom hrebeňovanej nádoby, niekedy oddelený vodorovnou rytou líniou či plytkým žliabkom /obr. 79: 12/.

Na niekoľkých črepoch je hrebeňovanie prerušené vodorovnou rytou líniou, zvyčajne na hrdle /obr. 79: 8/ alebo nad dnom nádoby.

Vyskytujú sa i zlomky zásobníc s golierovite zosilneným okrajom /obr. 78: 2/.

V rukách zhotovená hrubšia keramika so značnou prímesou piesku v materiáli je zastúpená predovšetkým zlomkami viacerých cedidiel /obr. 79; 5, 7/ a črepmi hrncovitých nádob s dovnútra zatiahnutým okrajom, v jednom prípade so smolovitým náterom v páse na vonkajšej strane ústia, nad dnom i na dne /obr. 79: 6/.

Paralely ku keramike z chaty 320 sú známe z viacerých sídlisk na juhozápadnom Slovensku, najvýraznejšie azda medzi nálezmi v jednej z hrnčiarskych pecí odkrytých na Pohroní v Šarovciach /Novotný 1955, s. 6/. Vzhľadom na skutočnosť, že v tomto materiáli ešte nenachádzame maľovanú keramiku ani dácke nálezy /Točík 1959, s. 862/ a v zhode s analýzami príbuzných druhov keramiky z Manchingu /Kappel 1969: Pingel 1971/ i lokality Gellérthegy-Tabán v Budapešti /Bónis 1969/ sa nazdávam, že objekt 320 z Cífera-Páca treba zaradiť pravdepodobne ešte na sklonok stupňa LC_1, alebo začiatok stupňa LC_2.

Z jedenástich sídliskových objektov z doby rímskej, odkrytých v roku 1978, najdôležitejšia je zahĺbená germánska chata 289. Mala obdĺžnikový pôdorys rozmerov 540 x 360 cm, orientovaný dlhšou osou v smere SSZ-JJV/obr. 77: 2/. Od chát z doby rímskej doteraz preskúmaných na lokalite sa odlišuje dvojstĺpovou základnou konštrukciou. Nálezy z výplne ju datujú do obdobia pred rímskou stavebnou činnosťou na lokalite, pravdepodobne do prvej polovice 3. storočia. Objekt 340 - pec bez roštu /funkčne bližšie neurčená/, odkrytá na severnom okraji skúmanej plochy, potvrdzuje naše dávnejšie zistenie, že v severovýchodnej časti rímskej stanice boli predovšetkým objekty hospodársko-výrobného charakteru.

Zo slovanského obdobia osídlenia lokality /8.-9. stor./ sme odkryli päť zásobných jám valcovitého alebo hruškovitého prierezu. Na nálezy boli relatívne chudobné. V objekte 307 sa našla železná sekera /obr. 70: 1/; d. 17,2 cm. V jame 328 sme našli v zlomkoch dva kamenné žarnovy /obr. 77: 6/. Objekt 301 predstavuje hlinenú pec oválneho pôdorysu /120 x 150 cm/ so zvyškami zavalenej klenby /obr. 77: 3/.

V sezóne 1978 sa podarilo definitívne rozriešiť otázku datovania a funkcie hrotitej priekopy /objekt 83/, zistenej v severovýchodnej a východnej časti lokality v rozpätí takmer 100 m, odkrytej a vybratej v dĺžke 27 m /Kolník 1975, s. 136, obr. 99: 1; ten istý, 1978, s. 134, obr. 76: 6/. Ide vlastne o priekopový systém pozostávajúci z hlavnej hrotitej priekopy so schodovitým stupňom na západnej /vnútornej strane, hlbokej 150-160 cm, a z dvoch paralelných plytších priekop s hĺbkou 80-90 cm na východnej /vonkajšej/ strane /obr. 77: 4/.

Vzdialenosť hlavnej priekopy a vonkajšieho žľabu, meraná pri dne, činí 300 cm, pravdepodobné rozpätie na povrchu bolo 480-500 cm.

Výplň priekop tvorila nehomogénna, tmavšie ako v susedných objektoch sfarbená zemina rozmanitých odtieňov od hnedočierneho až po sivohnedý. Na prvý pohľad pripomínala výplň sídliskových objektov z doby rímskej. Vyskytovali sa v nej prevažne črepy neolitické /staršia lineárna keramika, železovská skupina/ a z doby rímskej. Našli sa v nej i drobné zlomky rímskej stavebnej deštrukcie /fragmenty tegúl, malta, kamene/ a rímska minca zo 4. stor. /Kolníková 1977, s. 172/. Na troch rôznych miestach sa však takmer pri dne hlavnej priekopy vyskytli zlomky novovekej glazovanej keramiky, resp. železný nožík a zlomok hlinenej fajky. Na záver sezóny priamo v profile hlavnej priekopy, v hĺbke 55 cm od dnešného povrchu, sa našiel denár Ferdinanda I. z r. 1529. Uvedené najmladšie nálezy z výplne priekopy jednoznačne hovoria o zasypaní - a iste aj o vzniku - priekopového systému v novoveku.

Kombinácia hlbšej vnútornej /podľa schodovitého stupienka na západnej strane/ priekopy a dvoch plytších priekop na vonkajšej strane svedčí o obrannom charaktere tohto systému: odvodňovacia alebo zavlažovacia funkcia tu neprichádza do úvahy. Pre bližšiu interpretáciu obranného priekopového systému môže veľa napovedať rozpätie a hĺbka jednotlivých priekop. Pôvodne sme predpokladali, že v plytších bola drevená palisáda. Keďže ani na úsekoch dlhých niekoľko desiatok metrov sa nepodarilo zistiť stopy kolových jám, treba uvažovať o inej funkcii dvoch plytkých paralelných priekop. Domnievam sa, že išlo o prekážky, ktoré mali zabraňovať jazde v rozbehu pri preskoku hlavnej, hrotitej priekopy. Rozpätie priekopového systému /okolo 500 cm/ bolo na tento účel optimálne.

Vzhľadom na okolnosť, že podobná novoveká priekopa sa zistila v roku 1978 aj 450 m južne od našej lokality pri výstavbe diaľnice Bratislava - Trnava v km 26,9 /Zábojník 1977, s. 296/, možno sa domnievať, že priekopový systém chránil značne veľkú plochu, azda oválneho alebo obdĺžnikového pôdorysu, v smere S-J minimálne 500-600 m dlhú. Takto chránený areál sa nachádzal západne od priekop, teda aj na ploche rímskej stanice. Podľa novovekých mincí, nájdených v ornici na rôznych miestach lokality, najmä denárov Ferdinanda I. a II., možno vysloviť predpoklad, že tu v 16. alebo 17. stor. bol krátkodobo rozložený poľný, alebo pochodový tábor počas protitureckých ťažení, alebo, čo je pravdepodobnejšie, z obdobia pustošivých, takmer tri desaťročia trvajúcich protihabsburských bojov, keď Uhorsko po bitke na moháčskom poli malo dvoch kráľov, Jána Zápoľského i Ferdinanda /Tibenský, 1978, s. 319-321/.

Uvedenými zisteniami korigujem svoj pôvodný názor, že rímska stanica v Cíferi-Páci bola opevnená priekopou /Kolník 1975, s. 10/.

Predpokladám, že v roku 1980 bude terénny výskum v Cíferi-Páci v podstate ukončený.

L i t e r a t ú r a

BÓNIS, E. B. 1969: Die spätkeltische Siedlung Gellérthegy-Tabán in Budapest. In: Archaeologia Hungarica, Ser. nova, 47. Budapest.

CSALOG, J. 1973: Thronendes Frauenidol von Szegváry, Tűzköves. In: Prähistorische Idolkunst. München, s. 20-23.

KALICZ, N. 1970: Götter aus Ton. Des Neolithikum und die Kupferzeit in Ungarn. Budapest.

KAPPEL, L. 1969: Die Graphittonkeramik von Manching. In: Die Ausgrabengen in Manching. 2. Wiesbaden.

KOLNÍK, T. 1975: Cífer-Pác. Stanica z mladšej doby rímskej. In: III. Medzinárodný kongres slovanskej archeológie Bratislava. Nitra.

KOLNÍK, T. 1976: Rímska stanica v Cíferi-Páci /výskum 1975/. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1975. Nitra, s. 134-140.

KOLNÍK, T. 1978: Ďalšia etapa výskumu v Cíferi-Páci. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1977. Nitra, s. 128-137.

KOLNÍK, T. - PAULÍK, J. 1957: Záchranný výskum na neolitickom sídlisku v Borovciach pri Piešťanoch. Slovenská archeológia, 5, s. 271-306.

KOLNÍKOVÁ, E. 1977: Prírastky mincí v Archeologickom ústave SAV v roku 1976. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1976. Nitra, s. 172-178.

KOREK, J. 1973: Neolithische und kupferzeitliche Kunst in Ungarn. In: Prähistorische Idolkunst. München, s. 1-6.

MAKKAY, J. 1973: Eingeritzeite und plastische Menschendarstellungen der transdanubischen Linienbandkeramik. In: Prähistorische Idolkunst. München, s. 16-19.

NEUSTUPNÝ, E. a J. 1960: Nástin pravěkých dějin Československa. Sborník Národního musea v Praze, řada A, Historie, 14, s. 95-221.

NEUSTUPNÝ, E. 1976: Paradigmata ve středoevropském neolitu a eneolitu. In: Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. 24-25. E20-21, 1975-1976. Sympozium Těšetice-Kyjovice 1974. Brno, s. 125-132.

NOVOTNÝ, B. 1975: Výskum Šarovce I. In: Pracovná konferencia AÚ ČSAV a AÚ SAV. Liblice 1955, s. 1-7.

PAULÍ, I. 1966: Early "Mythus" relating to the Neolithic Society. Archeologické rozhledy, 18, s. 700-721.

PAVÚK, J. 1962: Gliederung der Volutenkeramik in der Slowakei. In: Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV. 9. Nitra, s. 5-18.

PAVÚK, J. 1969: Chronologie der Želiezovce-Gruppe. Slovenská archeológia, 17, s. 269-367.

PAVÚK, J. 1970: Kultúry staršieho a stredného neolitu na západnom Slovensku. In: Slovensko v mladšej dobe kamennej. Bratislava, s. 20-64.

PAVÚK, J. 1978: Výskum neolitického sídliska v Blatnom. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1977. Nitra, s. 192-195.

PAVÚK, J. 1980: Die ältere Linearkeramik in der Slowakei. Slovenská archeológia, 28, 1980, s. 5 n.

PAVÚK, J. - ŠIŠKA, S. 1971: Neolitické a eneolitické osídlenie Slovenska. Slovenská archeológia, 19, s. 319-364.

PINGEL, V. 1971: Die glatte Drehscheiben-Keramik von Manching. In: Die Ausgrabungen in Manching. 4. Wiesbaden.

PRAVĚKÉ DĚJINY ČECH. Praha 1978.

TIBENSKÝ, J. 1978: Slovensko súčasťou mnohonárodnostnej habsburskej monarchie. In: Slovensko. 1. Dejiny. 2. vyd. Bratislava, s. 318-346.

TOČÍK, A. 1959: K otázke osídlenia juhozápadného Slovenska na zlome letopočtu. Archeologické rozhledy, 11, s. 841-874.

ZÁBOJNÍK, J. 1977: Slovanské pohrebisko v Cíferi-Páci. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1976. Nitra, s. 294-298.

DIE GRABUNG IN CÍFER-PÁC IM JAHRE 1978. Die Geländearbeiten in Cífer-Pác /Bez. Trnava/ konzentrierten sich im Jahre 1978 auf den nördlichen Abschnitt der Fundstelle. Von den 11 abgedeckten Siedlungsobjekten aus der römischen Kaiserzeit ist die germanische Hütte 289 /Abb. 77: 2/ von 540 x 360 cm Ausmass und mit Doppelpfostenkonstruktion am bedeutendsten; sie ist in die Zeit vor der römischen Bautätigkeit, wahrscheinlich in die erste Hälfte des 3. Jh. datiert. Das Objekt 340 - ein Ofen ohne Rost -, das am Nordrand der untersuchten Fläche abgedeckt wurde, bestätigt die ältere Voraussetzung des Autors, dass im Nordostteil der römischen Station vor allem Objekte von Wirtschafts-Produktions-Charakter situiert waren.

Der Grossteil der untersuchten Gruben /insgesamt 132/ stammt aus dem Neolithikum, aus der Zeit der älteren Linear- und Želiezovce-Keramik. Beachtenswert ist das Objekt 300 - eine in drei Vertiefungen aufgegliederte Grube /420 x 220 cm/, von denen die mittlere, tiefste, an der Nordseite eine Nische mit deutlicher Brennung der vertikalen Wände und der geraden Sohle hat /Abb. 71: 2/. Im Objekt fand sich das Bruchstück eines Schildidols /Abb. 73: 4/ aus Ton mit reichem Zusatz organischer Reste und ein Anhänger aus durchbohrtem Bärenzahn /Abb. 73: 5/.

Den beachtenswertesten neolithischen Fund aus der vergangenen Saison bildet das Bruchstück einer anthropomorphen Plastik aus dem Objekt 355 /Abb. 73: 1a-d/. Es ist eine sitzende menschliche Figur, die ursprünglich als Henkel auf einem Kultgefäss appliziert war. Die vordere Innenseite ist nur andeutungsweise modelliert, das Gesicht ist gewissermassen als Maske dargestellt, mit beabsichtigter Vernachlässigung charakteristischer Züge; es ist nur durch die konische Nase betont. Der Grund für die maskenhafte Auffassung des Gesichtes war nach Ansicht des Autors irgendeine tabuierte Vorstellung über die abstrakte Auffassung der Vorfahren oder höherer Wesen. Die schlanken Linien der Gesässpartie erlauben anzunehmen, dass die Figur einen Mann darstellt. Die Rückseite der Plastik ist detaillierter ausgearbeitet, durch tiefe Rillen ist die Frisur oder die Kopfbedeckung wie auch das Gewand dargestellt. Die Plastik ist aus Ton mit charakteristischem Zusatz organischer Reste, hat grauschwarze Farbe, relativ gute Brennung und ist an der Aussenseite von der langen Benützung geglättet; H. 7,2 cm. Ein offenes Problem bleibt die Beziehung der älterlinearkeramischen plastischen Figuren zu den gleich datierten, hochstilisierten Schildchenidolen /Abb. 73: 4/.

Die ältere Linearkeramik ist durch zwei grundlegende Gattungen repräsentiert: durch Bruchstücke dünnwandiger Gefässe aus feingeschlämmtem Ton und durch Scherben dickwandiger Keramik mit starkem Zusatz organischer Stoffe. Die Oberfläche der meisten Scherben ist ziegelbraun, grauschwarze Scherben mit Polierungs- oder Bemalungsspuren kommen weniger vor. Der Grossteil der Bruchstücke stammt von kugeligen /Abb. 72: 2, 7, 8/ oder doppelkonischen Gefässen, in einem Falle von einem Gefäss mit standringartigem Fuss /Abb. 72: 5/. Reich vertreten sind konische Schüsseln /Abb. 72: 7, 8/. In der Verzierung machen sich am häufigsten breite Rillen und verschiedene plastische Buckel geltend /Abb. 72: 9, 13/. Die Rillen sind zu Mäandermustern /Abb. 72: 11, 12/ oder Bögen angeordnet /Abb. 72: 3-5/.

Es kommen auch eingedrückte Grübchen /Abb. 72: 14/ und schräge oder vertikale "Anhänger" bzw. Eindrücke mit einem scharfkantigen Gegenstand vor /Abb. 72: 10/, die an das grundlegende Verzierungselement der Keramik der Želiezovce-Gruppe erinnern. Ausser den massiven konischen Buckeln erscheinen häufig auch stöpselartige mit einem Grübchen in der Mitte /Abb. 72: 9/ und einfache oder auch doppelte Horizontalhenkel /Abb. 73: 3/.

Von Knochengegenständen ist eine anthropomorphe /?/ Spatula aus dem Objekt 360 am beachtenswertesten /Abb. 73: 2/. Vermutlich ist in Cífer-Pác die jüngste Phase der älteren Linearkeramik in der Südwestslowakei vertreten.

Wichtige Funde gewann man auch aus Objekten der Želiezovce-Gruppe; der beachtenswerteste von ihnen ist eine Plastik auf einem Gefäss /Abb. 74: 1, 1a/ aus dem Objekt 404. Sie stellt ein Gesicht mit ausdrucksvoll aufgefassten Details dar: einer Nase /oder Schnauze/, runden Augen mit langen geraden Augenbrauen, halboffenem Mund; 5,5 x 11 cm, H. der Nase 1,5 cm. Der Autor meint, dass die Plastik eine Maske, wahrscheinlich eines Totemtieres, etwa eines Fuchses, darstellt.

Von mehreren Tatsachen ausgehend /z. B. Andeutung der gegenseitigen Berührung evtl. Respektierung der Objekte der älteren Linear- und Želiezovce-Keramik, gemeinsames Vorkommen älterlinearkeramischer und Želiezovce-Scherben im Ofenestrich, manche auffallende Übereinstimmungen in Form und Verzierung der älteren Linearkeramik und der Želiezovce-Keramik, die in der Notenkopfkeramik fehlen, stellt der Autor die gewagte und scheinbar absurde Frage, ob in der Südwestslowakei das Axiom über die Posteriorität der Želiezovce-Keramik nach der notenkopfverzierten Linearkeramik gilt, ob zwischen der älteren Linear- und der Želiezovce-Keramik nicht irgendeine, bisher unbekannte Kohärenz existiert, ob nicht eine Revision der Einstufung der Želiezovce-Gruppe und der mit ihr synchronisierten Kulturen notwendig ist. Die bisherige Datierung der Želiezovce-Gruppe hält er für problematisch.

Aus der Spätlatènezeit wurde die eingetiefte Hütte 320 unregelmässig rechteckigem Grundriss /500 x 300 cm, T. 50 cm/ mit zwei Pfostenlöchern in der Mitte, mit einer Stufe bzw. einer Bank im südlichen Teil abgedeckt /Abb. 77: 1/. Aus ihr gewann man zwei Eisendrahtfibeln /Abb. 70: 2, 3/ und zahlreiche Keramik. Absolut dominieren Bruchstücke scheibengedrehter Gefässe /Abb. 78: 5, 8, 13, 14/. In der Verzierung der Schüsseln machte sich Einglätten geltend, grösstenteils immer an der Innenseite /Abb. 78: 9-12, 15, 16/.

Graphittonkeramik ist weniger zahlreich und formenkundlich weniger verschiedenartig als die Schüsseln. Es sind vor allem tonnenförmige evtl. situlaartige Gefässe mit verdicktem, seltener überhängendem Rand, geglättet unverziert oder mit Kammstrich versehen.

Die handgefertigte gröbere Keramik mit ziemlich starkem Sandzusatz im Material ist vor allem durch Bruchstücke von Siebgefässen /Abb. 79: 5, 7/ und topfförmige Gefässe mit eingezogenem Rand, in einem Falle mit pechartigem Anstrich in einem Streifen aussen an der Mündung und über wie auf dem Boden vertreten /Abb. 79: 6/. Der Autor meint, dass das Objekt 320 aus Cífer-Pác in die ausgehende Stufe LC_1 oder an den Beginn von LC_2 einzustufen sei.

Aus der slawischen Besiedlungszeit der Lokalität /8.-9. Jh./ wurden fünf Vorratsgruben von zylindrischem oder birnenförmigem Querschnitt abgedeckt. Sie waren fundarm. Das Objekt 307 enthielt eine Eisenaxt /Abb. 70: 1/, L. 17,2 cm. In der Grube 328 wurden zwei Mahlsteine in Bruchstücken gefunden /Abb. 77: 6/. Das Objekt 301 stellt einen Tonofen von ovalem Grundriss /120 x 150 cm/ mit Resten der eingestürzten Ofenkuppel dar /Abb. 77: 3/.

Im Grabungsjahr 1978 gelang es, definitiv die Frage der Datierung und Funktion des Spitzgrabens /Objekt 83/ zu lösen, der im nordöstlichen und östlichen Teil der Fundstelle in beinahe 100 m Länge festgestellt und in 27 m Länge abgedeckt wurde /Kolník 1975, S. 136, Abb. 99: 1; derselbe 1978, S. 134, Abb. 76: 6/. Es handelt sich eigentlich um ein von dem spitzen Hauptgraben /T. 150-160 cm, mit einer Stufe an der Westseite/ ausgehendes System mit zwei parallelen seichten Gräben /80-90 cm/ an der Ostseite /Abb. 77: 4/. Die Entfernung des Hauptgrabens und der äusseren Rinne, gemessen bei der Sohle, beträgt 300 cm, die wahrscheinliche Ausdehnung im Gelände betrug 480-500 cm. Der Autor setzt aufgrund der Funde, vor allem von Münzen, voraus, dass hier im 16.-17. Jh. ein kuzfristig angelegtes Feldlager aus der Zeit der Züge gegen die Türken existierte, oder was wahrscheinlicher ist - aus der Zeit der inneren gegenhabsburgischen Kämpfe, als Ungarn nach der Schlacht bei Mohács zwei Könige hatte, Zápolya und Ferdinand /Tibenský 1978, S. 319-321/.

Aus den angeführten Feststellungen korrigiert der Autor seine ursprüngliche Ansicht, dass die römische Station in Cífer-Pác mit einem Graben befestigt war /Kolník 1975, S. 10/.

РАСКОПКИ В С. ЦИФЕР-ПАЦ В 1978 Г. Полевые работы на раскопках в с. Цифер-Пац /район Трнава/ сосредоточились на северную часть местонахождения. Из 11 вскрытых селищных объектов римского периода важнейшей является германская хата 289 (рис. 77: 2), размерами 540 x 360 см, двустолбовой конструкции. Датируется периодом доримских строительных действий, вероятно 1-ой половиной 3 в. Объект 340 - печь без колосника, на северной окраине исследованной площади, подтверждает уже давнее автором выраженное предположение о том, что в северо-восточной части римской станции наличествовали объекты прежде всего хозяйственно-производственного характера.

Большинство исследованных ям /всего 132/ относятся к неолиту, к периоду староленточной и жельезовской керамик. Внимание заслуживает объект 300 - яма размерами 420 x 220 см, расчлененная на три углубления, из которых среднее, найболее глубокое, имеет с северной стороны нише с отчетливо обожженными продольными стенами и обожженным ровным дном (рис. 71: 2). В объекте был обнаружен фрагмент щиткообразного идола (рис. 73: 4) из глины с богатой примесью органических остатков, и подвеска из просверленного медвежьего зуба (рис. 73: 5).

Заслуживающей найболее внимания неолитической находкой прошлого сезона является торс антропоморфной пластики (рис. 73: 1a-d) из объекта 355. Представляет сидящую человеческую фигуру, применяемую первоначально в качестве уха на культовом сосуде. Передняя внутренняя сторона оформлена лишь в общих чертах, лицо изображено словно в маске, с умышленно незначительно оформленными характеристическими чертами; подчеркнут лишь кони-

ческий нос. По мнению автора доводом масковидного восприятия лица были какие-нибудь табу представления об абстрактном понимании предков или сверхъестественных существ. Стройные линии сидящей части позволяют предполагать, что фигурка изображает мужчину. Задняя сторона пластики обработана детальнее, широкими бороздками изображена прическа или накрытие головы, и одежда. Пластика из глины с характерной примесью органических остатков, серо-черного цвета, релятивно хорошего обжига, в результате долговременного применения с внешней стороны гладка; в. 7,2 см. Остается открытым отношение между старолеточными пластическими фигурками и одинакого датированным высоко стилизованным щиткообразным идолом (рис. 73: 4).

Старолеточная керамика представлена двумя основными видами: фрагментамы тонкостенных сосудов из тонко выплавленной глины и осколками грубостенной керамики с выразительной примесью органических веществ. Поверхность большинства осколков кирпично-коричневого цвета, наличие серо-черных осколков, со следами лощения или разукрашения, небольшое. Большинство фрагментов происходит от сосудов шарообразной (рис. 72: 2, 7, 8) или двуконической форм, в одном случае на кольцевидной подставке (рис. 72: 5). Богато представлены конически раскрытые миски (рис. 72: 7, 8). В орнаментации применены чаще всего широкие бороздки и разные пластические выступы (рис. 72: 9, 13). Бороздки составляют меандровидные образцы (рис. 72: 11, 12) или арки (рис. 72: 3-5). Наличествуют также вдавленные ямки (рис. 72: 14) и косые или продольные "подвески" или двавления острограненным предметом (рис. 72: 10), напоминающие основной элемент украшения керамики жельезовской группы. Кроме массивных конических выступов часто встречаются также пробковидные выступы с ямкой посреди (рис. 72: 9) и простые и двойные ручки (рис. 73: 3).

Из костяных предметов заслуживает найболее внимания антропоморфная (?) спатула из объекта 360 (рис. 73: 2). Оказывается, что в местонахождении в с. Цифер-Пац представлена позднейшая фаза старолинейной керамики в Юго-Западной Словакии.

Важные находки обнаружены также в объектах жельезовской группы. Важнейшей из них является пластика на сосуде (рис. 74: 1, 1а) из объекта 404. Изображает лицо с экспрессивно понятыми деталями: с носом (или носиком), кругообразными глазами и длинными ровными бровами, с приоткрытыми губами; размеры: 5,5 х 11 см; в. носа 1,5 см. Автор полагает, что пластика представляет маску, вероятно тотемное животное, может быть лисицу.

Исходя из многих фактов (напр. намек взаимного прикосновения, или же соблюдания объектов со староликейной и жельезовской керамиками, общее наличие старолинейных и жельезовских осколков в заполнении печей, некоторые заметные согласия форм и украшений старолинейной и жельезовской керамик, отсутствующие в керамике с украшением нотной головки) автор ставит смелый и мнимо абсурдный вопрос, касается ли аксиома о последовательности жельезовской керамики за линейной керамикой, разукрашенной нотной головкой, также Юго-Западной Словакии, не существует ли между старолинейной и жельезовской керамиками до сих пор неизвестная взаимосвязь, не придется ли нам провести пересмотр определения жельезовской группы и с ней синхронизированных культур. Донынешнюю датировку жельезовской группы автор считает проблематической.

Период позднего латена представлен вскрытой углубленной хатой 320, в плане неправильного прямоугольника (500 x 300 см, гл. 50 см) с двумя столбовыми ямами посреди, в южной части с лестничной ступенью или же скамьей (рис. 77: 1). Найдены в ней две фибулы из железной проволоки (рис. 70: 2, 3) и численная керамика. Преобладают фрагменты сосудов сделанных на гончарном круге (рис. 78: 5, 8, 13, 14). Миски разукрашены техникой влощения, преимущественно с внутренней стороны (рис. 78: 9-12, 15, 16).

Графитная керамика представлена меньшим количеством и по форме она менее разнообразна нежели миски. Это прежде всего бочонковидные или же ситуловидные сосуды с утолщенным, редко отогнутым венчиком, лощеные без украшения или гребенчатые.

Лепная, грубостенная керамика со значительной примесью песка в материале, представлена прежде всего фрагментами цедилок (рис. 79: 5, 7) и горшковидных сосудов с загнутым внутрь венчиком, в одном случае с покрытием смолой на полосе с внешней стороны устья, на дне и выше дна (рис. 79: 6). Автор полагает, что объект 320 из с. Цифер-Пац нужно отнести к концу ступени LC_1 или к началу ступени LC_2.

К славянскому периоду заселения местонахождения можно отнести пять вскрытых хранилищных ям цилиндрического или грушевидного сечений. Находок было немного. В объекте 307 обнаружен железный топор (рис. 70: 1) д. 17,2 см. В яме 328 обнаружены фрагменты двух жерновов (рис. 77: 6). Объект 301 составляет овальная в плане глиняная печь (120 x 150 см) с остатками завалленного свода (рис. 77: 3).

В сезоне 1978 г. удалось окончательно решить вопрос определения и функции шпилевого рова (объект 83), обнаруженного в северо-восточной и восточной частях местонахождения, шириной почти в 100 м, вскрытого и расчищенного на участке 27 м (Kolník 1975, с. 136, рис. 99: 1; тот самый 1978, с. 134, рис. 76: 6). Речь идет о системе углублений, состоящей из главного рова (гл. 150-160 см) со ступенью на западной стороне, и двух параллельных мелких ровов (г. 80-90 см) на восточной стороне (рис. 77: 4). Расстояние между главным ровом и внешним желобом, измеренное у дна, равнс 300 см, в поле было расстояние равно вероятно 480-500 см. Автор, исходя из находок, особенно монет, предполагает, что в 16 или в 17 вв. был здесь кратковременно расположен полевой походный лагерь противотурецких походов, или, и это найболее правдоподобно, внутренних противогабсбургских сражений, когда Венгрия, после битвы на Могачском поле, имела двух королей - Запольского и Фердинанда (Tibenský 1978, с. 319-321).

Приведенными фактами автор корректирует свое первоначальное мнение, что римская станция в с. Цифер-Пац была укреплена ровом (Kolník 1975, с. 10).

PRÍRASTKY MINCÍ V ARCHEOLOGICKOM ÚSTAVE SAV V ROKU 1978

Eva K o l n í k o v á

Počas terénnych prác Archeologického ústavu SAV v roku 1978 sa získali nové nálezy mincí, o ktorých záchranu sa zaslúžili vedúci výskumov alebo nálezcovia.

Katalóg prírastkov mincí

B o j n i č k y /okr. Trnava/

Ako náhodný nález z katastra obce /bez bližších nálezových súvislostí/ získal M. Dušek mincu:

Uhorsko, Malkontenti, povstanie za Františka II. Rákócziho /1703-1707/, Kremnica, poltura 1706. /Prír. č. 3652./

C í f e r, časť P á c /okr. Trnava/

V areáli rímskych vojenských objektov sa preskúmala /T. Kolník/ priekopa, ktorej časové zaradenie do novoveku potvrdili dve mince:

1. Uhorsko, Ferdinand I. /1526-1564/, Kremnica, denár 1529. /Prír. č. 3653./
2. Uhorsko, Ferdinand II. /1619-1637/, Kremnica, denár 1637. /Prír. č. 3654./

D u c o v é /okr. Trnava/

Pri výskume včasnostredovekého pohrebiska /A. Ruttkay/, narušeného novovekým cintorínom, sa získalo v roku 1970 a 1971 sedem mincí, ktoré boli v roku 1978 odovzdané do numizmatickej zbierky ústavu:

1. Uhorsko, denár pravdepodobne zo 17. stor. - našiel sa v hrobe 256 na panve pochovaného. Zachoval sa v drobných zlomkoch. /Prír. č. 3655./
2. Uhorsko, denár pravdepodobne zo 16.-17. stor. - našiel sa v hrobe 83 nad ľavou panvovou kosťou pochovaného. Zachoval sa v drobných zlomkoch. /Prír. č. 3656/
3. Rakúsko, František Jozef I. /1848-1916/, Viedeň, grajciar 1859. /Prír. č. 3657./
4. Veľmi poškodená minca, pravdepodobne razba ako č. 3. /Prír. č. 3658./

Obe sú z hrobu A, našli sa na panve pochovaného.

5. Uhorsko, František II. /1792-1835/, Kremnica, grajciar 1812. Našiel sa v hrobe B na hrudi pochovaného. /Prír. č. 3659./
6. Rakúsko /?/ František II. /1792-1835/, grajciar 1812, poškodený. Našiel sa v hrobe G na panve pochovaného. /Prír. č. 3660./
7. Uhorsko, Mária Terézia /1740-1780/, medená minca, nečitateľný letopočet. /Prír. č. 3661./

H u r b a n o v o, časť B o h a t á /okr. Komárno/

Na jar 1978 našiel pracovník ústavu J. Turbač pri kopaní záhrady pri dome svojej matky nezávisle na sebe dve mince.

1. Uhorsko, František II. /1792-1835/, Kremnica, trojgroš 1800. /Prír. č. 3662./
2. Uhorsko, František II. /1792-1835/, Kremnica, grajciar 1812. /Prír. č. 3723./

C h ľ a b a /okr. Nové Zámky/

A. Pri výskume laténskeho sídliska v km 1709,4 /J. Bujna/ sa našli zberom tri novoveké mince:

1. Uhorsko, Rudolf II. /1576-1612/, Kremnica, denár 1584. /Prír. č. 3665./
2. Ten istý, denár 1590. /Prír. č. 3664./
3. Uhorsko, Mária Terézia /1740-1780/, Kremnica, denár 1752.

B. Pri výskume stredovekého kostola v km 1711 /J. Zábojník/ sa našla minca: Uhorsko, Matej Korvín /1458-1490/, denár. /Prír. č. 3666./

C h o t í n /okr. Komárno/

Pri výskume rímsko-barbarského sídliska /P. Romsauer/ pribudlo k nálezom dvoch rímskych mincí z výskumnej sezóny 1977 sedem nových exemplárov:

1. Rím, Marcus Aurelius /161-180/, stredný bronz. A: ... TONINVS AVG TRP XXVIII. R: IMP V ..., v exergu SC. RIC III. č.? Minca sa našla v časove nezaradenom hrobe bez iných nálezov. Pravdepodobne nejde o hrob z doby rímskej. /Prír. č. 3672./

2. Rím, Commodus /176-192/, denár z r. 192: ... AVREL COMM AVG P FEL. R: PMTRP XVII IMP VIII COS VII PP. RIC 235. Povrchový nález v sonde V/7. /Prír. č. 3673./

3. Rím, Gallienus /253-268/, denár. A: GALLIENVS AVG. R: ... AVG. Minca sa našla nad podlahou objektu 134/78, v hĺbke 30 cm. /Prír. č. 3667./

4. Rím, Gallienus? /253-268/, antoninianus. A: IMP GALLIENVS AVG. R: ... IOVI. Minca sa našla nad objektom 140/78, v hĺbke 20-40 cm. /Prír. č. 3670./

5. Rím, Diocletianus /284-305/, malý bronz. A: IMP CC VAL DIOCLETIANVS P AVG. R: VICTORIA AVGG. V dolnej časti B, v exergu XXI. Predierkovaná. Cohen VI, 477. Nález zo sektoru VII-2 /severná časť/, nad objektom 140/78, vrstva 40-60 cm. /Prír. č. 3668./

6. Rím, bližšie neurčená nečitateľná minca z 3. stor. Získaná zberom. /Prír. č. 3671./

7. Rím, Valentinianus I. /364-375/, malý bronz. A: ... NVS PF AVG. R: SECVRITAS REIPVBLICAE. Cohen VIII, 37. Získaná zberom. /Prír. č. 3669./

I ž a /okr. Komárno/

Pri revíznom výskume rímskych stavebných objektov v polohe Leányvár /K. Buranská, J. Rajtár/ sa našlo v roku 1978 sedem mincí:

1. Rím, Hadrianus? /117-138/, stredný bronz. A: ... VS AVG P ... R: legenda nečitateľná. Nález zo sektoru 24/F, pri severnej bráne. /Prír. č. 3679./

2. Rím, Alexander Severus /222-235/, antoninianus. A: IMP SEV ALEXAND AVG. R: ANNONA AVG. Cohen IV, 32. Nález z povrchového zberu. /Prír. č. 3678./

3. Rím, Severina, manželka Aurelianova /270-275/, malý bronz. A: SEVERINAE AVG. R: CONCORDIAE MILITVM. Cohen VI, 8. /Prír. č. 3675./

4. Rím, Galerius Maximianus /293-311/, malý bronz. A: MAXIMIANVS NOB CAES. R: PRINCIPI IVVENTVTIS. Cohen VII, 179. Nález zo sektoru 24/F, objekt S. /Prír. č. 3674./

5. Rím, Licinius /307-323/, stredný bronz. A: IMP LIC LICINIUS PF AVG. R: GENIO AVGVSTI. V exergu SIS. Cohen VII, 26. Nález zo sektoru 24/H, objekt S. /Prír. č. 3676./

6. Rím, veľmi poškodený nečitateľný stredný bronz. /Prír. č. 3677./

7. Uhorsko, František II. /1792-1835/, Kremnica, grajciar, nečitateľný letopočet. Nález robotníka J. Kajtára. /Prír. č. 3680./

K o m j a t i c e /okr. Nové Zámky

Na mieste záchranného výskumu v polohe Tomášove /A. Točík/, uskutočneného v roku 1977, našiel o rok neskôr miestny učiteľ J. Podhorec mincu:

Rím, Claudius II. Gothicus /268-270/, antoninianus. A: IMPC CLAVDIVS AVG. R: ANNONA AVG. Cohen VI, 21. /Prír. č. 3681./

L e v o č a /okr. Spišská Nová Ves/

Pri zisťovacom výskume základov kostola v polohe Vojenské cvičisko /F. Javorský/ sa našli štyri mince:

1. Uhorsko, Ondrej II. /1205-1235/, denár. Réthy 208. /Prír. č. 3682./
2. Uhorsko, Ladislav IV. Kumánsky /1272-1290/, denár. Réthy 324. /Prír. č. 3684./
3. Uhorsko, Ondrej III. /1290-1301/, denár. Réthy 368. /Prír. č. 3683./
4. Uhorsko, Žigmund Luxemburský /1387-1337/, denár. Réthy 129. /Prír. č. 3685./

L i p t o v s k á S i e l n i c a, časť L i p t o v s k á M a r a /okr. Liptovský Mikuláš/

Pri výskume stredovekého hrádku sa našlo v sezóne 1978 na rôznych miestach skúmanej plochy štrnásť mincí:

Poľsko, Vladislav Jagelovský /1386-1434/, 7 medených denárov. /Prír. č. 3686, 3687, 3692, 3694, 3697, 3698./ Žigmund III. /1587-1632/, poltorák 1621. /Prír. č. 3689./

Uhorsko, Matej Korvín /1458-1490/, denáre. /Prír. č. 3691, 3693, 3695, 3696./ Ferdinand I. /1526-1564/, Kremnica, denár 1552. /Prír. č. 3722./

Rakúsko, Fridrich V., poručník Ladislava Pohrobka /1439-1452/, fenig. /Prír. č. 3688./

M a r t i n /okr. Martin/

Pri revízii starších nálezov v depozitári Archeologického ústavu SAV sa našli štyri mince z rôznych lokalít na území Martina:

1. Uhorsko, Mária Terézia /1740-1780/, medená minca 1766. Našla sa pri dome p. Gašparíkovej na ul. Národného domu. /Prír. č. 3699./
2. Uhorsko, František II. /1795-1835/, Kremnica, 15grajciar 1807; našiel sa pri sporiteľni na Rázusovej ul. /Prír. č. 3700./
3. Rakúsko, František Jozef I. /1848-1916/, Viedeň, koruna 1860. Našla sa pri dome p. Lilgu na ul. Národného domu. /Prír. č. 3701./
4. Uhorsko, František Jozef I. /1848-1916/, Kremnica, štvorgroš 1864. Našiel sa na Rázusovej ul., pri dome dr. Dula. /Prír. č. 3702./

N i t r a /okr. Nitra/

A. Počas záchranného výskumu /B. Chropovský/ pri asanačných prácach na mieste výstavby budovy Stavoprojektu /1/ a na Gudernovej ulici /2/ sa našli mince:

1. Francia, Ľudovít XIV. /1643-1715/ - žetón 1676. A: LVD XIII. D. G. FR. ET. NAV. REX. R: ORNAT. ET. FRICAT. Dole AEDIF. REG. COR. LAVF. RE. /Prír. č. 3704./
2. Uhorsko, František II. /1792-1835/, trojgrajciar 1800. /Prír. č. 3703./

B. Pri prácach vo vinohrade na Zobore sa našli dve mince a železný krúžok /odovzdala ich Z. Gálová/:

1. Uhorsko, Ferdinand III. /1637-1657/, denár 1639. /Prír. č. 3706./
2. Uhorsko, František II. /1792-1835/, veľmi zošúchaná medená minca. /Prír. č. 3705./

P r š a /okr. Lučenec/

Pri revízii depozitára Archeologického ústavu SAV sa našli dve mince z pohrebiska preskúmaného v rokoch 1948-1950 /A. Točík/:

1. Uhorsko, Ladislav I. /1077-1095/, denár. Réthy 29. Nález z hrobu 41. /Prír. č. 3007./

2. Uhorsko, Ladislav I. ? /1077-1095/ - minca sa zachovala v zlom stave, pochádza z hrobu 126. /Prír. č. 3708./

R a d /okr. Trebišov/

Pri výskume pohrebiska z 10.-12. stor. /E. Miroššayová/ sa v jednom z hrobov našla uhorská arpádovská minca. Zatiaľ nie je určená. /Prír. č. 3707./

V e ľ k é Z á l u ž i e /okr. Nitra/

J. Zabák zachránil zlomok medailónu z medeného plechu, nájdeného na území obce. A: postava svätca držiaceho kríž a meč spredu: BEATRITTI... C DVX SR, okolo úponkový ornament. R: Kríž, na ramenách a medzi nimi: CSSM...CS MDSMD. Okolo: IHS. V. R. S. IL...M. Q. LI. V. B. Okolo úponkový ornament. /Prír. č. 3710./

V e ľ k ý Š a r i š /okr. Prešov/

Pri výskume na hrade Šariš /M. Slivka/ sa vo výskumnej sezóne 1978 našlo deväť mincí:

1. Uhorsko, Ľudovít I. /1342-1381/, denár. A: MONETA LODOVICI. R: REGIS VN ... Réthy 89A. Nález zo sondy XVIII/78 - južná časť. /Prír. č. 3712./

2. Uhorsko, Albert /1437-1439/, denár. Značka KD. Réthy 139. Dolné nádvorie, sz. časť, pri objekte 24. /Prír. č. 3713./

3. Uhorsko, Ján Hunyady /1446-1453/, obolus. Značka a B? Réthy 160. Horný hrad, sektor X-y/78, pod dlažbou. /Prír. č. 3718./

4. Uhorsko, Ladislav V. /1453-1457/, denár. Značka K B. Réthy 199. Horný hrad, sektor x/78, úsek 10-20 cm, pod spálenou vrstvou. /Prír. č. 3715./

5. Uhorsko, Ladislav V. /1453-1457/, denár. Značka [illegible]. Réthy 181. Dolné nádvorie, severne od sondy XV/77. /Prír. č. 3719./

6. Uhorsko, Ladislav V.? /1453-1457/, poškodená medená minca. Značka [illegible]. Réthy 201A. Sonda XVII/78 - východná časť, pri murive. /Prír. č. 3716./

7. Uhorsko, Matej I. /1458-1490/, zle zachovaná strieborná minca s veľkou prímesou medi. Sonda XVI/78, hĺbka 130 cm. Réthy 227. /Prír. č. 3717./

8. Uhorsko, časť striebornej mince, pravdepodobne 15. stor. Sonda XVII/78, pri južnom profile, v uhlíkovej vrstve. /Prír. č. 3714./

9. Rakúsko, František I. /1848-1916/, Viedeň, grajciar. Dolné nádvorie, dnešná brána. /Prír. č. 3711./

N e z n á m e n á l e z i s k o

A. Dar L. Belasa z Nitry:

Uhorsko, Malkontenti, povstanie za Františka II. Rákócziho /1703-1707/, Kremnica, poltura 1707. /Prír. č. 3720./

B. Dar O. Šedu /Čadca/. Ide o exemplár z väčšieho komplexu mincí /údajne 17 kusov - hromadný nález?/. Pôvodne ho vlastnil p. Mikušinec, prostredníctvom R. Martančíka sa mince mali dostať do Moravského múzea v Brne. Záznam o náleze je z roku 1967.

Rím, Valentinianus I. /364-378/, malý bronz. A: DN VALENTINIANVS PF AVG. R: ...REIPVBLI... V exergu SIS... Cohen VIII, 37. /Frír. č. 3721./

Prehľad prírastkov mincí v roku 1978

Nálezisko	Mince						
	keltské	rímske	byzantské	11.-13. stor.	14.-15. stor.	16.-19. stor.	Spolu
Bojničky						1	1
Cífer-Pác						2	2
Ducové						7	7
Hurbanovo-Bohatá						2	2
Chľaba					1	3	4
Chotín		7					7
Iža		6				1	7
Komjatice		1					1
Levoča				3	1		4
Liptovská Sielnica							
Liptovská Mara					12	2	14
Martin						4	4
Nitra						4	4
Prša				2			2
Rad				1			1
Veľké Zálužie						1	1
Veľký Šariš					8	1	9
Neznáme nálezisko		1				1	2
Spolu	-	15	-	6	22	29	72

MÜNZZUWACHS IM ARCHÄOLOGISCHEN INSTITUT DER SAW IM J. 1978. Bei archäologischen Grabungen und Begehungen im J. 1978 gewann das Archäologische Institut der SAW zu Nitra 72 neue Münzen. Eine Übersicht des Zuwachses befindet sich auf der statistischen Tabelle. In den gesamten Münzzahl sind 15 römische Münzen vertreten, die meisten aus den Fundorten Chotín /römisch-barbarische Siedlung/ und Iža /römische Militärstation/. Die Münzen aus dem 11.-13. Jh. stammen aus dem Gräberfeld in Prša und aus den Kirchenfundamenten in Levoča. Das 14.-15. Jh. repräsentieren Münzfunde aus der Grabung auf dem mittelalterlichen Wohnturm in Liptovská Sielnica-Liptovská Mara und der mittelalterlichen Burg in Veľký Šariš. Eine grosse Anzahl neuzeitlicher Münzen wurde bei verschiedenen Gelegenheiten im Laufe archäologischer Grabungen in der Slowakei gewonnen.

ПРИРОСТЫ МОНЕТ В ИНСТИТУТЕ АРХЕОЛОГИИ САН В 1978 Г. В ходе археологических разведок и раскопок в 1978 г. увеличилось число монет коллекции Института археологии САН в Нитре на 72 экземпляра монет. Обзор прироста приводится в статистической таблице. Из общего числа 15 монет определено римскими, большинство из них из местонахождений Хотин /римско-варварское селище/ и

Ижа (военный лагерь римлян). Монеты 11-13 вв. происходят из могильника в с. Прша и раскопок фундаментов костела в г. Левоча; 14-15 вв. представлены находками монет из исследований небольшого средневекового замка в с. Липтовска Сьельница-Липтовска Мара и средневековой крепости в с. Вельки Шариш. Значитеьное количество монет нового времени обнаружено при разных случаях в ходе археологических исследований в Словакии.

REVÍZNY VÝSKUM RÍMSKEJ STANICE V STUPAVE

Ľudmila K r a s k o v s k á

Výskum rímskej stanice v Stupave /okr. Bratislava-vidiek/ sa spojil s prípravou rekonštrukcie tohto objektu, ktorú projektuje Krajské pamiatkové stredisko v Bratislave. V areáli stanice sa skúmalo na troch miestach:

1. Severný úsek medzi severným obvodovým múrom a severným múrom veliteľskej budovy, na ktorom bola navŕšená zemina z výskumu V. Ondroucha. Na prekopanej ploche sa miestami zachovalo maltové podložie dlážky, ale základy múrov sa nenašli. Východná časť tohto úseku sa preskúmala ešte v roku 1974.

2. Cisterna. Odkopala a vyčistila sa cisterna blízko východného obvodového múru, označená na pláne V. Ondroucha ako PC II, ktorá sa zachovala v dobrom stave. Podľa nej sa dajú rekonštruovať iné poškodené cisterny.

3. Sonda I. Za účelom zistenia konfigurácie terénu a určenia terasovitého umiestenia objektov sa vykopala približne v strede stanice, od severného múru veliteľskej budovy k južnému obvodovému múru. Terén tu má pomerne veľký sklon, výškový rozdiel je okolo 4 m. V sonde dlhej 57 m sa zistili dva terénne stupne s týmito objektmi:

a/ komplex veliteľskej budovy umiestnenej na rovnej ploche v severnej časti areálu

b/ v južnej časti stanice sonda prerezala na svahu objekt s maltovým podložím ohraničeným základmi múrov, široký 6 m; objekt nebol preskúmaný V. Ondrouchom.

Výskum priniesol dôležité poznatky pre plánovanú rekonštrukciu rímskej stanice.

REVISIONSGRABUNG IN DER RÖMISCHEN STATION VON STUPAVA. Die Grabung in der römischen Station in Stupava /Bez. Bratislava/ war mit Vorbereitungen zur Rekonstruktion des Objektes verbunden. Die Arbeiten wurden an drei Stellen durchgeführt: 1. man untersuchte den Nordabschnitt zwischen der nördlichen Umfassungsmauer und der Mauer des Kommandogebäudes; 2. die in V. Ondrouchs Plan als PC II bezeichnete Zisterne wurde gesäubert; 3. zwecks Bestimmung der terrassenartigen Anlage der Objekte wurde durch das Areal der Station ein Schnitt angelegt. Im Schnitt stellte man zwei Terrainstufen mit Objekten fest: den Komplex des Kommandogebäudes und ein niedriger am Hang situiertes Objekt.

РЕВИЗИОННЫЕ РАСКОПКИ РИМСКОЙ СТОЯНКИ В С. СТУПАВА. Раскопки римской стоянки в с. Ступава (район Братислава) были связаны с подготовкой реконструкции. Работы проводились на трех местах: во-первых, провелись разведки северного участка между северной окружной стеной и стеной командного сооружения; во-вторых, расчистилась цистерна, обозначенная по плану В. Ондроуха как PC II;в-третьих, ареал стоянки пересекли траншеей в целях определения терасного размещения объектов. В траншее были обнаружены две полевых ступени с объектами комплекса командного сооружения и объектом, расположенным в нижней части откоса.

ENEOLITICKÉ A HALŠTATSKÉ SÍDLISKO V NOVEJ VSI NAD ŽITAVOU

Rudolf K u j o v s k ý

Nitrianske vlastivedné múzeum v spolupráci s Archeologickým ústavom SAV pokračovalo v septembri a októbri 1978 v záchrannom výskume v Novej Vsi nad Žitavou /okr. Nitra/. Výskumné práce nadviazali na výsledky sezóny 1977. Odkryla sa plocha 20 x 45 m. Podložné hlina bola v hĺbke 60-70 cm. Na odkrytej ploche sa zistilo viacero objektov obsahujúcich sídliskový črepový materiál. Keďže nálezy zatiaľ nie sú laboratórne spracované, uvádzam pri jednotlivých objektoch len výraznejšie nálezy.

O b j e k t 1/78 - plytká jama bez nálezov.

O b j e k t 2/78 - oválna jama 320 x 340 cm, h. 30 cm. Obsahoval halštatské črepy.

O b j e k t 3/78 - 290 x 200 cm, h. 30-50 cm, nerovné dno. Bol porušený objektom 3/77. Napriek malým rozmerom bol najbohatší na typické nálezy. Obsahoval štyri takmer úplné šálky s prevýšeným uškom, väčšiu časť vázovitej nádobky a misky s rovným dnom a tulipánovitým telom /obr. 81: 6; kultúra s kanelovanou keramikou/. Zaujímavý je predmet z hliny, tvarom pripomínajúci cievku na nite /obr. 81: 9/.

O b j e k t 4/78 - viacero navzájom sa porušujúcich objektov. Dve plytké oválne jamy porušuje jama obsahujúca halštatské črepy. Na dne bola asi 10 cm súvislá vrstva popola. Jama je okrúhla, Ø dna 200 cm, h. 180 cm. Steny sú vypuklé, dno rovné. V horných vrstvách porušuje jamy objekt 3/77.

O b j e k t 5/78 - dve porušujúce sa jamy. A - Ø 140 cm, h. 30 cm, dno rovné. Obsahovala črepy kultúry s kanelovanou keramikou. B - veľká zásobná jama, okrúhle hrdlo, Ø 140 cm, steny mierne vypuklé, dno rovné, Ø 260 cm, h. 140 cm. Obsahovala črepy z doby halštatskej.

O b j e k t 6/78 - dve navzájom sa porušujúce oválne jamy. Obsahovali niekoľko atypických črepov.

O b j e k t 7/78 - približne kruhová priehlbina, Ø 170 cm, h. 30 cm, obsahujúca atypické črepy.

O b j e k t 8/78 - malá oválna priehlbina, 150 x 90 cm, h. 30 cm, obsahovala atypické črepy.

O b j e k t 9/78 - esovite profilovaná zásobná jama so zahroteným dnom, Ø ústia 145 cm, h. 170 cm. Obsahovala nevýrazné praveké črepy a fragmenty misky s vtiahnutým okrajom.

O b j e k t 10/78 - dva navzájom sa porušujúce objekty. A - esovite profilovaná zásobná jama so zahroteným dnom, h. 150 cm. Obsahovala nevýrazné praveké črepy. B - okrúhla jama s rovným dnom a kolmými stenami, h. 50 cm. Obsahovala črepy patriace kultúre s kanelovanou keramikou.

O b j e k t 11/78 - zásobná jama s úzkym kruhovým hrdlom, steny vypuklé, dno rovné, Ø ústia 185 cm, Ø dna 250 cm, h. 190 cm. Obsahovala črepy patriace kalenderberskej kultúre.

O b j e k t 12/78 - 150 x 190 cm, h. 20 cm, dno nepravidelné. Obsahoval atypické črepy.

O b j e k t 13/78 - hruškovitá zásobná jama, Ø ústia 210 cm, h. 100 cm, steny vypuklé, dno rovné. Na osi JV-SZ boli v dne vyhĺbené dve protiľahlé jamy, zrejme stopy po koloch strešnej konštrukcie. Objekt obsahoval črepy patriace kultúre s kanelovanou keramikou.

O b j e k t 14/78 - kruhová jama, Ø 240 cm, h. 105 cm. Na južnej strane objektu bola vybratá do steny väčšia vyhĺbenina. V juhovýchodnej časti objektu boli dve zahĺbené jamy. A - kruhová, Ø 85 cm, h. 55 cm. B - ústie kruhové, Ø 65 cm, h. 75 cm, steny vypuklé /hruškovitý tvar zásobnice/. Objekt 14/78 obsahoval črepy patriace kultúre s kanelovanou keramikou, hladenú kamennú sekerku /obr. 81: 8/ a nádobu zdobenú súvislými kanelúrami /obr. 81: 5/.

O b j e k t 15/78 - zásobná jama, ústie okrúhle, steny vypuklé, dno rovné, Ø ústia 160 cm, Ø dna 250 cm, h. 165 cm. Obsahoval halštatské črepy.

O b j e k t 16/78 - dve navzájom sa porušujúce zásobné jamy. A - Ø ústia 175 cm, Ø dna 200 cm, h. 95 cm. B - Ø 100 cm, h. 80 cm. Obidve obsahovali črepy kultúry s kanelovanou keramikou.

O b j e k t 17/78 - dve porušujúce sa jamy. A - kruhový pôdorys, steny kolmé, dno rovné, Ø 170 cm, h. 150 cm. Obsahovala halštatské črepy a hlinený predmet pripomínajúci naberačku.

Opis

Hrubo vypracovaná hlinená naberačka/?/ s rovným dnom a nízkymi stenami. Krátke rovné držadlo je duté. Predmet so stopami po používaní, zrejme s násadou mohol slúžiť na čistenie dna jám, estrichu pecí a pod. Presnejší účel nepoznám; d. 15 cm, š. 7,4 cm, v. 2-3 cm /obr. 81: 11/.

B - steny ku dnu zúžené, h. 90 cm, obsahovala neporušenú laténsku misku /obr. 81: 2/, fragment malej nádobky, ďalšie misky a laténske črepy.

V celom objekte 17/78 sa nachádzali i črepy kultúry s kanelovanou keramikou, ktoré spolu so stopami v horných vrstvách pripúšťajú možnosť porušenia jamy kultúry s kanelovanou keramikou.

O b j e k t 18/78 - zistili sme ho podľa výrazného obsahu popola v zásype. Vrstvu popola bolo vidieť v profile sondy, pretože objekt bol sčasti mimo skúmanej plochy. Tvorila ho oválna jama s nerovným dnom. V zásype sa striedali vrstvy tmavej a bledšej sivej popolovitej zeminy. Objekt obsahoval halštatské črepy /obr. 81: 3/ a bronzovú oblúkovú sponu.

Opis

Jednodielna bronzová spona, ihla /odlomená/ prechádza očkom do oblúkového lúčika. Ďalším očkom prechádza lúčik do trojuholníkového zachycovača - pätky; d. 4,5 cm, v. 3,4 cm. /obr. 81: 7/.

Objekt 18/78 v južnej časti porušoval dve pece. Pec 1 - oblúková kupola. Bez nálezov. Pec 2 - kupola zničená, okrúhly estrich /Ø 170 cm/ vyložený štrkom a vymazaný hlinou. V peci sa našla takmer celá miska, dolná časť väčšej nádoby a fragment veľkej hrubostennej nádoby patriacej kultúre s kanelovanou keramikou /obr. 81: 1, 4, 6/.

Opis

Miska s lievikovite roztvorenými stenami a rovným dnom, na tele má dve horizontálne uška. Okraj nad uškami je zdobený pretláčaním oddelenými výčnelkami; v. 11 cm, Ø ústia 25 cm, Ø dna 8,2 cm /obr. 81: 1/.

O b j e k t 19/78 - veľká zásobná jama, Ø ústia 210 cm, steny esovite prehnuté, dno rovné, Ø 300 cm, h. 180 cm. V hornej vrstve bola porušená objektom 3/77. Obsahovala halštatské črepy, v zásype fragment kamenného sekeromlatu a ojedinelé črepy patriace kultúre s kanelovanou keramikou.

O b j e k t 20/78 - hlboká zásobná jama, Ø hrdla 180 cm, steny vypuklé, dno zahrotené, h. 270 cm. Obsahovala črepy patriace kultúre s kanelovanou keramikou.

O b j e k t 21/78 - dva porušujúce sa objekty. A - mierne nepravidelný, 180 x 120 cm, h. 30 cm, dno rovné. V objekte bolo 5 malých kolových jám rôzneho priemeru, približne rovnakej hĺbky. Ich situovanie zvádza k domnienke, že ide o obytný objekt. Obsahoval halštatské črepy. B - oválna jama s kolmými stenami a rovným dnom, Ø 160 cm, h. 50 cm. Obsahovala črepy patriace kultúre s kanelovanou keramikou.

O b j e k t 22/78 - dva navzájom sa porušujúce objekty. A - oválna jama s takmer kolmými stenami a rovným dnom, Ø 230 cm, h. 110 cm. Obsahovala halštatské a eneolitické črepy. B - oválna jama s vypuklými stenami a rovným dnom, h. 120 cm. Obsahovala črepy kultúry s kanelovanou keramikou.

Výsledky sezóny 1978 podstatne doplnili poznatky získané o lokalite v predchádzajúcom roku. Predošlým výskumom zistené lengyelské osídlenie sa prejavilo iba sporadickým výskytom črepového materiálu. Z obdobia kultúry s kanelovanou keramikou sa podarilo zachytiť zásobné jamy s výrazným materiálom. Pri objekte 13/78 - zásobnej jame - môžeme oprávnene predpokladať pôvodné zastrešenie ústia. Zásobná jama 14/78 bola použitá i druhotne /dve menšie zásobnice vyhĺbené do dna pôvodnej jamy/. Do obdobia kultúry s kanelovanou keramikou patrí i porušená pec 2 s nálezom spomínanej misky a fragmentom veľkej nádoby, na ktorej výrobca dosiahol vypaľovaním výrazné sfarbenie. Nálezy tohto druhu sa vyskytujú v staršom stupni klasickej kultúry s kanelovanou keramikou. Takmer analogický tvar misky sa našiel na sídlisku v Leviciach /Pavúk 1975, s. 75, obr. 54/. Už predchádza-

júca sezóna naznačovala existenciu rozsiahlej osady patriacej na koniec neskorej doby bronzovej, resp. začiatok doby halštatskej. Nález viacerých jám doplnil objekt 21A/78, ktorý považujeme za zvyšok sídliskového objektu. Z inventára možno uviesť fragment kónickej misky s prehnutými stenami a vtiahnutým okrajom /obr. 81: 10/, prasleny a fragment žarnova zo sopečnej horniny. Najvýraznejším predmetomje bronzová oblúková spona nájdená v objekte 18/78. Samotný objekt možno označiť najskôr za hliník. Spona v podstate potvrdzuje naše predchádzajúce zaradenie halštatských nálezov na začiatok doby halštatskej, ku ktorému sme dospeli pri spracúvaní keramických nálezov z minulej sezóny. Hoci na Slovensku sú oblúkové halštatské spony ojedinelé, môžeme sa oprieť o pomerne početné nálezy z Hallstattu /Hoernes 1921, s. 30/ alebo z Würtemberska, kde sú pokladané za typické spony zo začiatku mladšej doby halštatskej /Zürn 1942, s. 124/. Častý výskyt zaznamenali aj v Juhoslávii, kde ich S. Gabrovec spája s horizontmi Glasinac IVa, IVb /Gabrovec 1966, s. 38/. Z československých bádateľov J. Filip hovorí o značne mladšom datovaní oblúkovitých spôn /Filip 1936, s. 125/, s čím by korešpondoval napr. nález oblúkovej spony v Reggiani v hornom Taliansku /Kossack 1959, s. 45/. Zo Slovenska máme zatiaľ jediný analogický exemplár oblúkovej spony z hlavnej jaskyne v Jasove, nepoznáme však bližšie nálezové okolnosti /Eisner 1933, s. 152, obr. 15: 3/. Na základe materiálu z výskumu v Novej Vsi nad Žitavou možno datovať nami nájdený exemplár na začiatok doby halštatskej /HB-HC/.

Časť B objektu 17/78 poskytla doklad o existencii osídlenia polohy aj v dobe laténskej, ktorú sme na skúmanej ploche doteraz nezachytili. Nie je vylúčené, že ide o ojedinelý nález. Pokiaľ ide o zaradenie objektov 9/78, časti A objektu 10/78 a objektu 20/78, domnievame sa, vzhľadom na ich tvar, že sú to stredoveké zásobné jamy, čo by nevýrazný črepový materiál nevylučoval.

L i t e r a t ú r a

EISNER, J. 1933: Slovensko v praveku. Bratislava.
FILIP, J. 1936-1937: Popelnicová pole a počátky železné doby v Čechách. Praha.
GABROVEC, S. 1966: Zur Hallstattzeit in Slowenien. Germania, 44.
HOERNES, M. 1921: Das Gräberfeld von Hallstatt - seine Zusammensetzung und Entwicklung. Leipzig.
KOSSACK, G. 1959: Südbayern während der Hallstattzeit. Textband. Berlin.
PAVÚK, J. 1975: Sídlisko badenskej kultúry v Leviciach. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1974. Nitra, s. 75.
ZÜRN, H. 1942: Zur Chronologie der späten Hallstattzeit. Germania, 26.

ÄNEOLITHISCHE UND HALLSTATTZEITLICHE SIEDLUNG IN NOVÁ VES NAD ŽITAVOU. Im Gemeindekataster von Nová Ves nad Žitavou /Bez. Nitra/ wurde eine äneolithische und hallstattzeitliche Siedlung erschlossen. Man untersuchte Vorratsgruben und einen Ofen der Badener Kultur. Der Ofen lieferte eine Schüssel mit zwei horizontalen Henkeln und am Rand mit Buckeln, die durch Fingereindrücke voneinander getrennt sind /Abb. 81: 1/. Das Objekt 13/78 /Vorratsgrube/ enthielt in der Sohle zwei ein getiefte Pfostenlöcher /Überdachungskonstruktion/. In der Sohle des Objektes 14/78 /Vorratsgrube/ waren zwei kleinere Vorratsgefässe eingetieft. Das Objekt enthielt eine Steinaxt und Scherben der Badener Kultur /Abb. 81: 5, 8/. Das Objekt 21A/78 gehört

in die Anfänge der Hallstattzeit. In seiner Sohle befanden sich fünf kleine Pfostenlöcher, deren Verteilung andeutet, dass es sich um ein Wohnobjekt handelt. Im Objekt 18/78 /Lehmgrube/ wurde eine Bogenfibel mit tordiertem Bügel und dreieckigem Nadelhalter /Abb. 81: 7/ aus dem Anfang der Hallstattzeit gefunden. Man erfasste auch vereinzelte Belege einer latènezeitlichen Siedlung sowie mittelalterliche Vorratsgruben mit unausgeprägtem Inventar.

ЭНЕОЛИТИЧЕСКОЕ И ГАЛЬШТАТСКОЕ СЕЛИЩЕ В С. НОВА ВЕС НАД ЖИТАВОУ. В кадастре с. Нова Вес над Житавоу (район Нитра) было исследовано селище эпохи энеолита и гальштатского периода. Исследованы хранилищные ямы и печь баденской культуры. В печи была найдена миска с двумя горизонтально расположенными и по венчику вдавлениями отделенными выступами (рис. 81: 1). Объект 13/78 (хранилищная яма) имел на дне две столбовых углубленных ямы (конструкция крыши). На дне объекта 14/78 (хранилищная яма) были два небольших углубленных зерновника. Объект содержал каменный топорик и осколки предметов баденской культуры (рис. 81: 5, 8). Объект 21A/78 относится к зачаткам гальштатского периода. На дне объекта обнаружено 5 небольших столбовых ям, расположение которых намекает на факт, что можно говорить о жилище. В объекте 18/78 (алюминиевая яма) обнаружена бронзовая дугообразная фибула с витой дужкой и треугольным крючком (рис. 81: 7), датированная началом гальштатского периода. Прослежены также единичные доказательства заселения в период латена и средневековые хранилищные ямы с невыразительным инвентарем.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM NA SITNE

Jozef L a b u d a

Slovenské banské múzeum v Banskej Štiavnici realizovalo v letných mesiacoch 1978 zisťovací archeologický výskum v miestach stredovekého hradu Sitno pri obci Ilija /okr. Žiar nad Hronom/. Výskum viedol autor tohto príspevku.

Sitno leží asi 7 km južne od Banskej Štiavnice. Tvorí dominantu Štiavnického pohoria /1009 m/. Stredoveký hrad, vybudovaný na skalnatom ostrohu Sitna, mal vynikajúcu strategickú polohu /obr. 84/.

Práce sa upriamili na preskúmanie hradného nádvoria a miest prístupovej cesty do hradu s cieľom zachytiť prípadné vnútorné opevnenie s bránou bezprostredne pri hrade a zistiť niekdajší terénny profil nádvoria /obr. 4/. Išlo o časti hradného areálu neskúmané J. Truchlíkom, konzervátorom múzea, ktorý venoval hlavnú pozornosť bezprostredným miestam zvyškov hradu a jeho smetiska. Situovanie sondy I vychádzalo z potreby overiť funkciu múru vedúceho popri hradnej cisterne smerom do nádvoria, kde sa končil. Vzhľadom na terénnu situáciu na nádvorí /15-200 cm humusovitá vrstva/ mal funkciu oporného muriva, ktorého deštruovaná časť sa zachytila v sonde I. Nemožno totiž predpokladať, že by hradná cisterna nebola začlenená do opevnenej architektúry hradu. Z profilu sondy II vidieť, že terénny reliéf nádvoria vyrovnali zeminou a plochými kameňmi. V týchto miestach sa končila prístupová cesta do hradu. Možno preto predpokladať,

že celú plochu nádvoria upravili ako voľné priestranstvo. Materiál z obidvoch sond poukazuje na intenzívne osídlenie týchto miest aj v mladšej dobe bronzovej.

Sondy III, IV a V boli vytýčené v miestach predpokladanej vnútornej brány, ktorá mala chrániť nádvorie s hradom.

Opevnenie hradu vybudovali na základoch pravekého valu, ktorý mal v tejto časti dĺžku asi 700 m. Budovanie rozsiahleho fortifikačného opevnenia bolo nutné pre konfiguráciu terénu. Prístupová cesta prechádzala vstupnou bránou asi 250 m od hradu a bola vlastne nad ním. Preto bolo nutné vybudovať ešte opevnenie bezprostredne pri hrade. V sondách III a V sa z neho zachytila hradná priekopa /h. 2,20 m/. Pod humusovitou vrstvou v sonde III sa narazilo na kamenný prstenec polkruhového tvaru /Ø 2 m/, ktorého výplň tvoril materiál z 15.-17. stor. a praveké črepy. Na dne sondy sa objavila súvislá vrstva vápna, čo znamená, že objekt slúžil ako skladovacia jama na vápno /zapustená bola do hradnej priekopy, ktorej pokračovanie vidieť na profile a v pôdoryse sondy V/. O prestavbách hradnej architektúry svedčí uvedená jama i mnohé architektonické články nachádzané vo fragmentoch. Vrstva vápna presahovala do sondy IV, v ktorej bol veľký počet prevažne pravekých nálezov - črepy, mazanica, kamenné brúsiky, zvyšky ohniska - dokladajúcich existenciu deštruovanej chaty z mladšej doby bronzovej.

Profil hradnej priekopy sa zachytil v sonde V, ktorá nadviazala na sondu III. Východnú stenu priekopy upravili zasekávaním do skaly. Z jej výplne pochádza značné množstvo pravekých, stredovekých i novovekých nálezov /obr. 82-84/.

Črepy a kovový inventár poukazujú na intenzívne osídlenie Sitna v mladšej a neskorej dobe bronzovej a v staršej dobe halštatskej. V tomto období tu stálo rozsiahle opevnené hradisko /16 ha/ hospodársko-administratívneho významu. Z jedinej možnej prístupnej strany - od východu - vybudovali systém valového opevnenia /vonkajší a vnútorný/, pričom celý terén terasovite upravili.

Domáci prvok zastupujú v osídlení nálezy ľudu lužickej kultúry, ktorému možno pripísať vybudovanie tohto rozsiahleho hradiska. V stupni BD sem prenikali vplyvy z územia čačianskej kultúry /obr. 82: 8, 9/. Nemenší význam mal vplyv z oblasti rozšírenia gávskej kultúry, s ktorým prenikajú prežívajúce mladootomanské prvky /obr. 82: 2; obr. 83: 2/. Početné nálezy bronzových predmetov z vykopávok Andreja Kmeťa na Sitne a v okolí, ako aj ostatné ojedinelé nálezy poukazujú na existenciu metalurgického centra na Sitne koncom HB /obr. 84: 1/. Nedostatok uzavretých nálezových celkov a všeobecne malý počet pravekého materiálu neumožňujú podať konkrétnejší obraz o histórii pravekého osídlenia.

Materiál zo zisťovacieho výskumu Z. Liptákovej /r. 1970/ v miestach vnútorného valu a ojedinelé črepy z výplne stredovekých objektov dokladajú ďalšiu etapu osídlenia lokality v poveľkomoravskom období, v 10.-12. stor. /obr. 85: 1-3/. V priebehu 13. stor. dochádza k výstavbe stredovekého hradu ako dôležitej vojenskej pevnosti na ochranu Banskej Štiavnice /obr. 84: 2-4; obr. 85: 1/.

V budúcich rokoch sa uskutoční záchranný výskum v miestach plánovanej výstavby retranslačnej stanice. Jeho výsledky prispejú ku konkrétnejšiemu poznaniu osídlenia Sitna v praveku a včasnej dobe dejinnej.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG AUF DER BURG SITNO. Im J. 1978 verwirklichte das Slowakische Bergbaumuseum in Banská Štiavnica eine Feststellungsgrabung auf der mittelalterlichen Burg Sitno in der Gemeinde Ilija /Bez. Žiar nad Hronom/. Sitno, die Dominante des Štiavnicer Gebirges /1009 m ü. d. M./, liegt ungefähr 7 km südlich von Banská Štiavnica. Die auf einem Felssporn aufgebaute mittelalterliche Burg hatte eine ausgezeichnete strategische Position /Abb. 84/.

Die Arbeiten richteten sich auf die Untersuchung des Burghofes und der Stelle des Zufahrtsweges in die Burg mit dem Ziel, die eventuelle innere Festung mit dem Tor in unmittelbarer Nähe der Burg zu erfassen und das ursprüngliche Terrainprofil des Burghofes festzustellen /Abb. 85/. Die Schnitte I und II zeigten, dass der ganze Burghof als freie Fläche gestaltet war; die Funde deuten auf intensive Besiedlung dieser Fläche auch in der jüngeren Bronzezeit. An dieser Stelle wurde ein Burggraben /T. 2,2 m/ und eine Kalkgrube /Dm. 2 m/ erfasst. Im Schnitt V fand man Material aus der jüngeren und späten Bronzezeit, aus der älteren Eisenzeit und aus dem Mittelalter /Abb. 82-84/. Am zahlreichten sind Funde aus dem Mittelalter vorhanden. In der jüngeren Bronzezeit wurde hier eine ausgedehnte befestigte Buganlage /16 ha/ von wirtschaftlich-administrativer Bedeutung errichtet, die vom Volk der Lausitzer Urnenfelder besiedelt war. In der Stufe BD sind hier Einflüsse aus dem Territorium der Čaka-Kultur /Abb. 82: 8, 9/ und aus dem östlichen Milieu der Gáva-Kultur mit nachlebenden Jungotomani-Elementen /Abb. 82: 2; Abb. 83: 2/ eingesickert. Zahlreiche Bronzegegenstände aus Sitno und Umgebung deuten auf die Existenz eines metallurgischen Zentrums auf dieser Fundstelle am Ende der Stufe HB /Abb. 84: 1/.

Über nachgrossmährische Besiedlung /10-12. Jh./ zeugen vereinzelte Scherben /Abb. 85: 1-3/.

Im 13. Jh. wurde hier die Burg aufgebaut, welche die Funktion einer Wachtfestung von Banská Štiavnica erfüllte /Abb. 84: 2-4; Abb. 85: 1/.

АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ РАСКОПКИ НА ГОРЕ СИТНО. В 1978 г. реализировал Словацкий шахтерский музей в г. Банска Штьявница разведочные археологические раскопки средневекового укрепления Ситно в д. Илия (район Жиар над Гроном). Гора Ситно доминанта Штьявницкого горного массива (1009 н. у. м.), расположена 7 км к югу от г. Банска Штьявница. Средневековое укрепление, построенное на скалистом мысе, имело знаменитое стратегическое положение (рис. 84).

Работы сосредоточились на исследование двора крепости и пути подхода к крепости, с целью проследить внутреннее укрепление с воротами непосредственно у крепости и обнаружить первичный полевой профиль двора крепости (рис. 85). Шурфы I и II показали, что весь двор замка устроили как свободное пространство; находки указывают на интенсивное поселение также в поздний период бронзы. В этих местах обнаружен крепостной ров (г. 2,2 м) и хранилищная яма для извести (2 м). В шурфе V обнаружен материал позднего и позднейшего периодов бронзы, раннего железного века и средневековья (рис. 82-84). Численное превосходство имели средневековые находки. В поздней бронзе здесь построили пространное укрепленное городище (16 га) экономическо-административного значения, заселенное людьми культуры лужицких

полей погребений. В период ступени BD сюда проникали влияния из территории культуры Чака(рис. 82: 8-9) и восточной среды культуры гава со существующими элементами позднеотоманской культуры (рис. 82: 2; рис. 83: 2). Численные находки предметов из бронзы в местонахождении Ситно и его окрестности указывают на факт, что под конец ступени HB (рис. 84: 1) здесь наличествовал металлургический центр.

О послевеликоморавском заселении (10-12 вв.) свидетельствуют единичные осколки (рис. 85: 1-3). В 13 в. был построен замок, выполнявший функцию сторожевой крепости г. Банска Штьявница (рис. 84: 2-4; рис. 85: 1).

PRAVEKÉ A VČASNOHISTORICKÉ SÍDLISKOVÉ NÁLEZY Z BADÍNA

Marta M á c e l o v á

V auguste 1978 pri prieskume pod Hrádkom v Badíne /okr. Banská Bystrica/ našiel J. Macák dva črepy zdobené vlnovkou, ktoré upozornili na slovanské osídlenie tohto územia. Autorka príspevku a J. Macák urobili na tejto doteraz neznámej lokalite prieskum a zber.

Nálezisko je situované pod južným úpätím Hrádku /502 m/, na ľavej terase Badínskeho potoka, na parcelách 2450/2 a 2409/1. V roku 1976 sa robili na tejto ploche rekultivačné práce, pri ktorých sa porušili sídliskové objekty. Lokalita je t. č. zarastená trávnatým porastom, preto sa obrysy porušených objektov nedali zistiť; javili sa len ako tmavšie sfarbené miesta s prepálenou hlinou, na ktorých sa našli črepy a mazanica.

Keramický materiál rozdeľujem na: tenkostenné nezdobené črepy z nádob vyrobených z jemne plavenej hliny, žltohnedé, hr. 3-7 mm /obr. 86: 5, 6/ a črepy z hrncovitých nádob zhotovených z hrubozrnného materiálu, svetlohnedé, sivé a tehlovočervené, hr. 9-18 mm. Črepy sú prevažne nezdobené, na dvoch je gombíkovitý výčnelok /obr. 86: 7/, resp. plastický pásik s prstovaním /obr. 86: 8/.

Keramika sa našla na ploche približne 150 x 70 m, čo zodpovedá veľkosti sídliska. Nálezy svedčia o intenzívnom osídlení v mladšej dobe bronzovej. Priame dôkazy o osídlení Hrádku, ktorý sa týči nad novoobjavenou lokalitou, doposiaľ nie sú. Nálezisko na jeho úpätí pravdepodobne súvisí s intenzívnym osídľovaním výšinných polôh na Pohroní ľudom lužickej kultúry a rozširuje počet lokalít - hrádkov s týmto inventárom /Pršany, Moštenica, Sásová, Selce, Sielnica; Balaša 1960, s. 50-51/.

Pri prieskume sa našli dva kusy železnej trosky /obr. 86: 4/, ktoré azda môžeme dať do súvisu s nálezom slovanskej keramiky a s ďalšou fázou osídlenia lokality v 8.-9. storočí.

/Ukážky materiálu z mladšej doby bronzovej a dva črepy slovanskej keramiky odovzdal J. Macák na preskúmanie do košického Výskumného pracovného strediska Archeologického ústavu SAV./

L i t e r a t ú r a

BALAŠA, G. 1960: Praveké osídlenie stredného Slovenska. Bratislava.

VOR- UND FRÜHGESCHICHTLICHE SIEDLUNGSFUNDE AUS BADÍN. Im. J. 1976 wurden in Badín /Bez. Banská Bystrica/ Rekultivierungsarbeiten durchgeführt, bei denen Siedlungsobjekte gestört wurden. Im August 1978 verwirklichte man hier eine Begehung und Fundlese. In den gestörten Objekten fand man Keramikfragmente, Hüttenlehm und Eisenluppe. Das Keramikmaterial bilden verzierte und unverzierte Scherben aus der jüngeren Bronzezeit /Abb. 86: 4-8/ und Scherben mit Wellenlinienverzierung aus dem 8.-9. Jh.

Die neuentdeckte Siedlung im Grantal hängt mit der intensiven Besiedlung von Höhenlagen durch das Volk der Lausitzer Kultur zusammen. Die Besiedlung im 8.-9. Jh. ist vorläufig nur mit zwei Keramikbruchstücken belegt.

ДОИСТОРИЧЕСКИЕ И РАННЕИСТОРИЧЕСКИЕ СЕЛИЩНЫЕ НАХОДКИ ИЗ С. ВАДИН. В 1978 г. в с. Вадин (район Банска Бистрица), в урочище Под Градком проводили восстановительные работы, в ходе которых были нарушены селищные объекты. В августе 1978 г. провелись осмотр и сбор. В нарушенных объектах обнаружены фрагменты керамики, обмазка и железный шлак. Керамический материал представлен осколками украшенными и без украшения, датированными поздней бронзой (рис. 86: 4-8) и осколками, орнаментированными волнистыми линиями, датированными 8-9 вв.

Новооткрытое местонахождение в Погронье взаимосвяаано с интенсивным заселянием возвышенных положений людьми лужицкой культуры. Поселение 8-9 вв. пока подтверждено лишь двумя фрагментами керамики.

SÍSLISKOVÉ NÁLEZY Z MLADŠEJ DOBY BRONZOVEJ V KOVÁČOVEJ

Marta M á c e l o v á

V roku 1976 sa v kúpeľoch Kováčová /okr. Zvolen/ porušilo ryhou potrubia rezervoáru na termálnu vodu praveké sídlisko. Zber na doteraz neznámej lokalite urobil J. Macák a materiál odovzdal do Okresného múzea vo Zvolene /t. č. ho spracúva V. Budinský-Krička z Výskumného pracovného strediska Archeologického ústavu SAV v Košiciach/.

V auguste 1978 autorka príspevku a J. Macák lokalitu obhliadli a zozbierali nepočetné zlomky keramiky z okolia zásypu ryhy.

Nálezisko je v polohe Pod Trebuľou, JV od detského liečebného ústavu Marína, na parcele 270/1. Od žltej ílovitej pôdy sa zreteľne odlišovala tmavá vrstva z vyhĺbenej ryhy s nálezmi zlomkov keramiky a mazanice.

Nezdobené črepy sú z nádob vyrobených z hliny s prímesou drobného i hrubého kremičitého piesku. Farba črepov je svetlohnedá, hnedočervená, sivá a čierna. Niektoré črepy s vyhladeným povrchom sú tuhované /obr. 86: 1, 2/. Zo zberu pochádzajú menšie i väčšie kusy prepálenej mazanice, na povrchu s odtlačkami organických látok /obr. 86: 3/. Mazanica je z porušených sídliskových objektov, ktorých stopy sa už nedali zistiť.

Podľa nepočetného materiálu môžeme nálezy rámcovo datovať do mladšej doby bronzovej. Na lokalite je nutné zisťovacím výskumom určiť rozlohu sídliska a presnejšie ho chronologicky zatriediť.

SIEDLUNGSFUNDE AUS DER JÜNGEREN BRONZEZEIT IN KOVÁČOVÁ. Im J. 1976 wurden bei Erdarbeiten im Kurort Kováčová /Bez. Zvolen/ Objekte einer urzeitlichen Siedlung gestört. Im August 1978 erfolgte eine Begehung der Fundstelle, bei der einige Keramikbruchstücke und Hüttenlehm /Abb. 86: 1-3/ aufgelesen wurden. Die unverzierten Gefässscherben sind aus sandigem Material hergestellt, einige sind graphitiert. Die Funde aus den gestörten Objekten wurden rahmenhaft in die jüngere Bronzezeit datiert.

СЕЛИЩНЫЕ НАХОДКИ ПОЗДНЕЙ БРОНЗЫ В Д. КОВАЧОВА. В 1976 г. на курорте Ковачова (район Зволен) в ходе земляных работ были нарушены объекты доисторического селища. В 1978 г. был произведен осмотр местонахождения и собраны немногочисленные фрагменты керамики и обмазка (рис. 86: 1-3). Фрагменты были без украшения, первичные сосуды были изготовлены из песчаного материала, некоторые графитные. Находки нарушенных объектов можно в общих чертах датировать поздней бронзой.

SLOVANSKÉ SÍDLISKO V SLIAČI-RYBÁROCH

Marta M á c e l o v á

V septembri 1976 urobil J. Macák archeologický prieskum v časti Rybáre v katastri mesta Sliač /okr. Zvolen/, pri ktorom prezrel drenážne ryhy, vyhĺbené pri melioračných prácach na pozemkoch JRD Sliač /obr. 87/. Početný črepový materiál, železnú trosku, mazanicu a uhlíky, pochádzajúce pravdepodobne z ohnísk, odovzdal do Okresného múzea vo Zvolene. O objavení lokality upovedomil autorku príspevku a odovzdal jej situačné náčrty, na ktorých sú vyznačené dva porušené objekty /polozemnice/ a miesta s nálezmi črepov. Podľa výzdoby keramiky, ktorú tvoria obvodové ryhy a jednoduchá i viacnásobná vlnovka, datoval sídlisko do 9. storočia.

Autorka príspevku urobila v septembri 1976 obhliadku lokality a v jesenných mesiacoch 1977 zber črepového materiálu. Priebežný zber robila aj v roku 1978 spolu s učiteľom ZDŠ v Sliači Štefanom Hudákom, ktorý odovzdal do Stredoslovenského múzea viac ako 200 črepov získaných členmi historického krúžku ZDŠ.

Sídlisko je na mierne vyvýšenej terase v inundačnom území Hrona, na ľavom brehu, na parcelách 1277, 1278 vedľa cesty zo Sliača do Veľkej Lúky. Podľa výskytu črepov určil J. Macák plochu sídliska približne na 200 x 100 m. Pri prieskume v r. 1978 sa však nachádzali fragmenty črepov a železná troska aj západne od odpadového kanála 2. Plocha bola obsiata poľnohospodárskymi kultúrami, preto sa nemohol zisťovací prieskum realizovať. Okolitá pôda bola v minulosti často zaplavovaná vodami Hrona a nálezy mohli byť premiestnené i na vedľajšie plochy.

Črepy zo zberu Š. Hudáka a autorky príspevku pochádzajú predovšetkým zo zdobených vydutí nádob. Hrubostenné črepy /7,5-13,5 mm/ sú z hliny s prímesou sľudy a kremičitého piesku. V sfarbení povrchu prevláda svetlohnedá, tmavohnedá a sivá farba, zriedkavejšia je sivočierna. Väčšina fragmentov pochádza z nádob zhotovených na hrnčiarskom kruhu. Výzdobu tvorí jednoduchá alebo viacnásobná vlnovka /obr. 88: 1-2/, horizontálne ryhy i viacnásobný vpich hrebienkovým rydlom

/obr. 88: 2, 4/. Ústia okrajov sú esovite profilované, okraje zhora kónicky zrezané /obr. 88: 3-4/. V jednom prípade je dno v strede vertikálne prevŕtané /obr. 88: 5/, na okraji iného je vyrytá značka /obr. 88: 6b/.

Medzi črepovým materiálom sa vyskytujú zlomky hrubostenných zásobníc, vyrobených technikou nalepovania, po oboch stranách obtáčaných /obr. 88: 10-11/. Materiál tvorí hlina s prímesou hrubozrnného kremičitého piesku a kamienkov. Povrch je pórovitý.

Na sídlisku môžeme počítať s existenciou výrobní a kováčskych dielní, čo potvrdzuje nález veľkého množstva železnej trosky z tavby /podľa určenia R. Pleinera; obr. 88: 12/ a bližšie neurčených železných zlomkov /obr. 88: 8/. Zo zberu pochádza železné dlátko - polotovar /obr. 88: 7/ i trojostrá strelka, veľmi skorodovaná /obr. 88: 9/.

Početný keramický materiál, množstvo železnej trosky i železné predmety svedčia o intenzívnom osídlení v slovanskej dobe. Podľa spôsobu zhotovenia a výzdoby keramiky môžeme sídlisko v Sliači-Rybároch datovať do 8.-9. storočia.

Výkopom drenážnych rýh sa porušili mnohé objekty a lokalitu ďalej narúša hlboká orba, preto je nutný záchranný výskum, ktorý prispeje k rozšíreniu poznatkov o spôsobe života slovanských predkov na Pohroní. V minulosti sa v okolí Zvolena zistilo viacero lokalít so slovanským osídlením, intenzívnejší prieskum a výskum môže potvrdiť domnienky o koncentrácii osídlenia vo Zvolenskej kotline v 8.-10. storočí.

SLAWISCHE SIEDLUNG IN SLIAČ-RYBÁRE. Im J. 1976 wurden in Sliač /Bez. Zvolen/ bei den Meliorationsarbeiten im Ortsteil Rybáre Objekte einer slawischen Siedlung gestört. In den J. 1976-1978 verwirklichte man hier eine Fundlese, von der ungefähr 200 Keramikbruchstücke, Eisenschlacke und Eisengegenstände stammen.

Die Siedlung befindet sich auf einer sanft erhöhten Terrasse im Inundationsgebiet der Gran auf einer Fläche von ca. 200 x 100 m /Abb. 87/.

Die Scherben stammen von scheibengedrehten Gefässen /Abb. 88: 1-6/ sowie von Gefässen, die auf langsamrotierender Töpferscheibe geformt wurden /Abb. 88: 10-11/. Als Verzierung kommen ein- und mehrfache Wellenlinien, Rillen am Umfang und Stichreihen vor. Man fand auch eine Menge Eisenschlacke /Abb. 88: 12/ und Eisengegenstände /Abb. 88: 7-9/.

Nach der Herstellungsweise und Verzierung der Keramik wirde die Siedlung in das 8.-9. Jh. datiert.

СЛАВЯНСКОЕ СЕЛИЩЕ В С. СЛЬЯЧ-РИБАРЕ. В 1976 г. в с. Сльяч урочище Рибаре (район Зволен) при мелиорационных работах были нарушены объекты славянского селища. За 1976-78 гг. в местонахождении проведенным сбором было вскрыто приблизительно 200 фрагментов керамики, железного шлака и железные предметы

Селище находится на незначительно возвышенной террасе в пойме р. Грон, на площади всего 200 х 100 м. (рис. 87). Осколки происходят из сосудов изготовленных на гончарном круге (рис. 88: 1-6) и обвивкой (рис. 88: 10-11). Орнаментацию образуют простая и многократная волнистая линия, окружные бороздки и ряды наколов. Обнаружено также множество железного шлака (рис. 88: 12) и железных предметов (рис. 88: 7-9).

По характеру изготовления и орнаментации керамики селище определено 8-9 вв.

NEOLITICKÉ NÁLEZY Z BÍŇOVIEC

Klára M é s z á r o s o v á

Pracovník n. p. Tranzitný plynovod J. Duda upozornil zamestnancov Západoslovenského múzea na nálezy v chotári obce Bíňovce /okr. Trnava/.

Lokalita je na výraznej vyvýšenine nad korytom potoka v chotárnej časti Trnkové. Sídliskové objekty sme zistili v obidvoch ryhách na plynovod, ktoré boli v tejto časti vzdialené od seba cca 10 m. Sídlisko sa rozprestiera v prvej ryhe medzi km 23-23,5, v druhej ryhe medzi km 32,5-32,7. Sídliskové objekty v profile rýh obsahovali črepy a kamenné artefakty. Tenkostenná svetlohnedá a sivá keramika je zdobená rytými vzormi, v ktorých sa zachovali stopy červeného farbiva. Zvyšky maľovanej červenej výzdoby sa objavili aj na hrubostenných nádobách. Niektoré hrubšie črepy sú pokryté jemnou vyhladenou vrstvou hliny. Táto keramika je zdobená oválnymi výčnelkami. Hrubostenná keramika je pórovitá, s minerálnymi a organickými prímesami. Zobákovité uchá a konkávna úprava dna - omfalos - dokresľujú charakter keramiky z Bíňoviec. Z kamenných artefaktov spomenieme sekerky, sekeromlaty, roztierač červeného farbiva so stopami použitia, pieskovcový brúsik a štiepané nástroje z pazúrika.

Celý súbor nálezov možno zaradiť do lengyelského okruhu, do staršej fázy slovensko-moravskej maľovanej keramiky.

NEOLITHISCHE FUNDE AUS BÍŇOVCE. Im Gemeindehotter von Bíňovce /Bez. Trnava/ erfasste man in der Rinne für die Gasleitung neolithische Siedlungsobjekte. Sie enthielten Keramikbruchstücke und Steinartefakte. Die dünnwandige Keramik trägt Ritzornamente, in denen sich Reste von roter Farbe erhalten haben. Reste von rotgemalter Verzierung blieben auch auf gröberen Formen haften. Auf der dickwandigen Keramik erscheinen ovale Buckel, Schnabelhenkel und Omphalosböden. Steinartefakten sind durch Äxte, eine Hammeraxt, einen Farbstoffverreiber mit Benützungsspuren, einen Sandsteinwetzstein, Spaltwerkzeuge aus Feuerstein vertreten.

Der ganze Fundverband kann in den Bereich der Lengyel-Kultur, in die ältere Phase der slowakisch-mährischen bemalten Keramik, eingereiht werden.

НЕОЛИТИЧЕСКИЕ НАХОДКИ ИЗ С. БИНЬОВЦЕ. На территории с. Биньовце (район Трнава) в канаве для газопровода были обнаружены неолитические селищные объекты, в которых были обнаружены фрагменты керамики и каменные артефакты. Тонкостенная керамика орнаментирована бороздчатыми образцами, в которых сохранились остатки красного цвета. Остатки в красный цвет разукрашенной орнаментации можно заметить также у более грубых форм. На грубостенной керамике появляются овальные выпуклости, клювовидные ручки и вогнутое оформление дна - омфалос. Из каменных артефактов обнаружены: топорики, топоро-молот, растиратель красной краски со следами применения, брусок из песчаника и колотая индустрия из кремня.

Весь комплекс находок можно отнести к лендельскому округу, к ранней фазе словацко-моравской раскрашенной керамики.

VÝSKUM SLOVANSKÉHO POHREBISKA A HALŠTATSKÉHO OSÍDLENIA V RADE

Elena M i r o š š a y o v á

V apríli 1978 upozornil E. Pargáč, pracovník ŠM v Somotore, Archeologický ústav SAV v Nitre, že pri ťažbe piesku z pieskovej duny Cselédhomok, ležiacej v katastri obce Rad /okr. Trebišov/, nachádzali robotníci väčšie množstvo ľudských kostí a fragmenty keramiky. Pri obhliadke terénu, ktorej sa zúčastnili V. Budinský-Krička, D. Gašaj, L. Olexa, R. Borovský a autorka príspevku, sa ukázalo, že ťažbou piesku bolo porušené slovanské radové pohrebisko a halštatské sídlisko. Zberom sa získal výrazný materiál, najvýznamnejší z halštatského objektu výrobného charakteru. Nálezy svedčia o tom, že obyvatelia osady používali pri výrobe bronzových predmetov techniku liatia do stratenej formy /správa V. Budinského-Kričku č. 430/78 v dokumentácii Archeologického ústavu SAV/. Napriek tomu, že ťažba piesku už zničila väčšiu časť duny, výrazný materiál, ako i možnosť výskytu ďalších kostrových hrobov zdôvodnili potrebu záchranného výskumu, ktorý realizovalo Výskumné pracovné stredisko Archeologického ústavu SAV v Košiciach od 3.7. do 2.8. 1978.

Výkopové práce sa začali v kontrolnej sonde 2 x 40 m /rozdelenej na sektory A-H/, vedenej pozdĺž porušeného profilu duny v smere S-J. Jednotlivé sektory sa ďalej rozširovali podľa potreby a možností. Nálezy sa koncentrovali predovšetkým na ploche sektorov A-F. Výskumom sa podarilo odkryť 7 kostrových hrobov, z ktorých dva boli porušené. Hrobové jamy sa v piesočnatom prostredí nečrtali. Mŕtví boli uložení vo vystretej polohe s orientáciou V-Z. V troch hroboch boli milodary. V zásype pri hrobe 5 bola minca, ktorá datuje pohrebisko na koniec 11. a na začiatok 12. stor.

Súčasne s pohrebiskom sa skúmalo aj halštatské sídlisko. Zatiaľ sa nepodarilo odkryť ani jeden celý objekt. Zvyšky objektov sa tiahli severozápadným smerom. Výplň tvorili prevažne fragmenty keramiky, okrem toho sa našli aj kostené predmety. Kovové predmety sa vyskytli len výnimočne. Súdiac podľa zachovaného materiálu, najbežnejším keramickým tvarom boli hrnce s výčnelkami na vydutí alebo s pásikom pretláčaným prstami. Ďalej sa našli amforky, misky so zatiahnutým okrajom a zásobnice. Z chronologického hľadiska sú dôležité črpáky s uchom vytiahnutým vysoko nad okraj a fragmenty keramiky vytočenej na kruhu.

Porovnaním materiálu zo sídliska v Rade s nálezmi z iných súčasných sídlisk na území juhovýchodného Slovenska môžeme jeho existenciu predbežne položiť na koniec stupňa HC a do stupňa HD. Presnejšie chronologické zaradenie bude možné až po podrobnom spracovaní a zhodnotení materiálu, resp. po úplnom prebádaní zachovaných zvyškov sídliska.

Výskumom získaný materiál je dôležitý pre objasnenie vývoja osídlenia juhovýchodného Slovenska na začiatku staršej doby železnej, o ktorom sme mali doteraz veľmi málo dokladov.

UNTERSUCHUNG EINES SLAWISCHEN GRÄBERFELDES UND EINER HALLSTATTZEITLICHEN SIEDLUNG IN RAD. Im J. 1978 untersuchte die Arbeitsstelle des Archäologischen Institutes der SAW zu Košice ein slawisches Reihengräberfeld und eine hallstattzeitliche Siedlung auf der Sanddüne Cselédhomok im Gemeindekataster von Rad /Bez. Trebišov/. Obgleich die Düne durch Sandexploitation grösstenteils vernichtet wurde, konnte man sieben Skelettgräber vom Ende des 11.

bis zum Anfang des 12 Jh. sowie einen Teil der hallstattzeitlichen Siedlung retten. Die Reste der Siedlungsobjekte enthielten vorwiegend Keramikfragmente, Metallgegenstände kamen nur vereinzelt vor. Die üblichste Keramikform bildeten Töpfe mit Buckeln oder mit plastischer Tupfenleiste auf dem Bauchknick. Man fand hier auch kleine Amphoren, Schüsseln mit eingezogenem Rand und Vorratsgefässe. Vom chronologischen Gesichtspunkt haben die Schöpfkellen mit hoch überrandständigem Henkel sowie Fragmente von scheibengedrehter Keramik grosse Bedeutung. Von den abgedeckten Objekten ist das Produktionsobjekt am bedeutendsten, welches das Abgiessen von Bronzegegenständen in verlorener Form belgt.

Nach der vorläufigen Materialbearbeitung kann die Siedlung rahmenhaft an das Ende von HC bis in die Stufe HD datiert wurden, was für die Lösung des Problemes der Besiedlung der Südostslowakei am Anfang der älteren Eisenzeit ein wichtiges Faktum ist, da aus dieser Zeitepoche nur wenig Material vorhanden ist.

РАСКОПКИ СЛАВЯНСКОГО МОГИЛЬНИКА И ГАЛЬШТАТСКОГО СЕЛИЩА В Д. РАД. В 1978 г. исследовал Исследовательский центр Института археологии САН в Кошицах славянский рядовой могильник и гальштатское селище на песчаной дюне Челедхомок в кадастре д. Рад (район Требишов). Хотя дюна была добычей песка большей частью уничтожена, удалось спасти 7 погребений с трупоположением, отнесенных к концу 11 и началу 12 вв., и часть гальштатского селища. В остатках селищных объектов найдены преимущественно фрагменты керамики, а металлические предметы лишь исключительно. Наиболее частой формой керамики были горшки с выступами или пальцами выдавливаемой лентой на выпуклости. Были найдены маленькие амфоры, миски с загнутым венчиком и зерновники. С точки зрения хронологии важны черпаки с высоко над краем вытянутой ручкой и фрагменты гончарной керамики. Из вскрытых объектов важнейшим является производственный объект, подтверждающий производство предметов из бронзы отливанием в безопочную форму.

Исходя из предварительного анализа материала можно существование селища в общем датировать концом ступени HC - HD, факт, который с точки зрения решения проблемы заселения Юго-Восточной Словакии в начале раннего железного века очень важен, поскольку этот период представлен очень малым количеством материала.

NOVÉ ARCHEOLOGICKÉ NÁLEZY V POVAŽSKOM MÚZEU V ŽILINE

Jozef M o r a v č í k

Do zbierok Považského múzea v Žiline pribudli v roku 1978 tieto archeologické nálezy z lokalít v okrese Žilina získané darom od nálezcov a záchranným výskumom realizovaným pracovníkmi múzea:

B y t č a, časť P š u r n o v i c e

Darom od Štefana Kremeňa získalo múzeum praveký kamenný predmet oválneho tvaru, v ktorom je množstvo pravidelných otvorov. Našiel sa vo výkope ryhy pre obecný vodovod pri Pšurnoviciach /dnes časť Bytče/. Podľa vyjadrenia nálezcu sa na mieste našiel ešte jeden podobný, ale väčší kameň a črepy nádob.

Opis

Plochý pieskovcový kameň nepravidelného oválneho tvaru, v ktorom je 12 radov pravidelných kónických otvorov; d. 14 cm, š. 11 cm, hr. 3-4,3 cm /obr. 89: 2/.

V zbierkach múzea je podobný nález z Predmiera, ktorý našiel ešte v roku 1964 v riečisku Váhu riaditeľ školy J. Galvánek. V obidvoch prípadoch ide o nástroje so zreteľnými stopami používania /otvory po okrajoch sú zbrúsené/.

T e p l i č k a n a d V á h o m

Na svahu Straníka, v polohe Kamenná studňa, Jakub Tichý našiel v ryhe pre plynovod dvojkónický hlinený praslen /obr. 89: 3/. Na Straníku je veľké hradisko, z ktorého pochádza už pomerne veľa nálezov púchovskej kultúrnej skupiny. Je zrejmé, že hlinený praslen patrí k týmto pamiatkam a môžeme ho datovať do 1. stor. pred n. l.

V a r í n

Pri stavbe rodinného domu P. Tichého vo Varíne sa našiel železný hrot kopije, ktorý získalo darom Považské múzeum. Miesto nálezu je v blízkosti polohy Hrádek, kde sa nachádza malé valové opevnenie púchovskej kultúrnej skupiny.

Opis

Železný hrot kopije štíhleho tvaru, s náznakom stredového rebra. Tuľajka sa smerom nadol rozširuje a je v nej zvyšok klinca, ktorým bol hrot prichytený na drevenú násadu; d. 19 cm, š. 2,6 cm, d. tuľajky 7,5 cm, Ø tuľajky 2 cm, /obr. 89: 1/.

Nález datujeme do 1. stor. pred n. l.

Ž i l i n a

Bývalý staviteľ evanjelického kostola v Žiline Michal Kováč odovzdal do múzea bronzovú ihlicu, ktorú našiel ešte v roku 1935 v žiarovom hrobe dva metre od apsidy kostola.

Opis

Bronzová ihlica kruhového prierezu s klincovitou hlavicou, pod ktorou je diskovitý uzlík, smerom nadol zúžená; d. 12,5 cm, Ø 0,2-0,4 cm, Ø hlavice 1,3 cm /obr. 89: 4/.

Hrob patril k väčšiemu žiarovému pohrebisku lužickej kultúry, ktoré sa zachytilo pri stavbe cesty /pôvodne Bitúnkovej, dnes Jilemnického ulice/ v roku 1935 /kostol na rohu Jilemnického ulice a Veľkej okružnej/. Ihlicu datujeme do HA.

Ž i l i n a, časť Z á v o d i e

Už štyri roky sledujeme ťažbu štrku v polohách Pod vinicou a Pod Skalkou, na ľavom brehu Rajčianky, medzi mostom pri bitúnku a mostom v Strážove. V rokoch 1975-1977 sa zistilo 11 sídliskových objektov, z toho 10 patrilo lužickej kultúre /zväčša zásobné jamy/ a chata púchovskej kultúrnej skupine z doby rímskej /Moravčík 1976, s. 157-159; Moravčík 1977, s. 185-187; Šedo 1977, s. 263/.

V apríli 1978 otvorili nové štrkovisko v polohe Pod Skalkou, severne od polohy Pod vinicou. Na okraji štrkoviska sme zistili 7 objektov, ktoré zväčša porušila ťažba; iba chatu 1/78 a jamu 5/78 sme preskúmali celé /obr. 90/. Úroveň terénu sa znížila odstránením humusu. Všetky objekty boli zahĺbené do štrkového

podložia. Zo siedmich objektov boli štyri jamy lužickej kultúry a tri chaty púchovskej kultúrnej skupiny.

Objekt 1/78 /púchovská kultúrna skupina/ - chata s rozmermi - d. 3,8 m, š. 3,3 m, s orientáciou dlhšej osi v smere V-Z, bola 16-58 cm zahĺbená do štrkového podložia. Na južnej stene sa počas bagrovania dal spozorovať vchodový výklenok. Výplň tvorila tmavá hlinito-štrkovitá zemina zmiešaná s množstvom uhlíkov a kostí zvierat aj rýb. Obsahovala veľa črepov /zrekonštruovať však bude možné iba 3-4 nádoby a niekoľko častí nádob/ a veľké kusy železnej trosky.

Keramiku predbežne rozdeľujeme podľa materiálu na: 1. hrubú, hrncovitých tvarov, s vtláčanými jamkami, "zoštipovaním", zvislými zväzkami rýh a vlnoviek /obr. 93: 8, 9; obr. 94: 1-3/; 2. jemnejšiu, zväčša misky so zatiahnutým, ale i ostro dovnútra zahnutým okrajom /obr. 93: 4, 5, 7/; 3. zásobnice s okružím, prípadne s výrazne von vyhnutým okrajom /obr. 93: 1, 2/; 4. veľmi jemné rímsko-provinciálne fľašovité svetlohnedé nádoby s povrchom natretým tmavšou červenou farbou a presekávaným radmi jemných krátkych vrypov /obr. 93: 3, 6/.

Objekt 2/78 /lužická kultúra/ - malá jama kruhového tvaru s priemerom 1 m a hĺbkou 60-70 cm. Po okrajoch výplne bola do červena prepálená hlina zmiešaná s množstvom uhlíkov. V strede výplne sa sústreďovali nálezy. Vybrali sme štyri temer celé nádoby, časť misky, hlinené závažie, črepy ďalších nádob a kusy prepálenej mazanice s odtlačkami prútov.

Rekonštruované nádoby: Dvojuchá čierna amfora s valcovitým hrdlom a ostrým lomom; na pleciach sú malé plastické pupčeky a na lome štyri veľké plytké jamky /obr. 91: 4/. Tri bezuché baňatejšie vázy s valcovitým hrdlom a lievikovite roztvoreným ústím; okraje zdobia štyri plastické výčnelky /obr. 91: 2, 5/. Miska s dovnútra zahnutým okrajom, zdobeným šikmými žliabkami /pripomína výzdobu keramiky čačianskej kultúry/, má pod lomom pozdĺžny plastický výčnelok /obr. 91: 3/. Hlinené závažie má obdĺžnikovú podstavu /obr. 91: 1/.

Objekt 3/78 /púchovská kultúrna skupina/ - chata, z ktorej sme zachytili iba časť v dĺžke 3,6 m a šírke 1,3 m. Zahĺbená bola 10-15 cm do štrkovohlinitého podložia a výplň obsahovala črepy, železnú trosku a zvieracie kosti. Na južnej stene mala vchodový výklenok. Orientácia dlhšej osi sa zrejme zhodovala s chatou 1/78. Keramika je značne zlomkovitá, výzdobou a materiálom je totožná s nálezmi z chaty 1/78 /obr. 94: 4-6; obr. 95: 6/. Aj v tomto objekte sa našli črepy rímsko-provinciálnych nádob.

Objekt 4/78 /púchovská kultúrna skupina/ - chata, z ktorej sa podarilo zachytiť iba časť v dĺžke 4 m a šírke 1,1 m, bola zahĺbená 30-50 cm do štrkového podložia. Nálezy keramiky sú zlomkovité - ako v chate 3/78 - štruktúrou, spracovaním a výzdobou sa s nimi zhodujú, podobne i s nálezmi z chaty 1/78 /obr. 95: 2, 3, 5/. V tomto objekte sa našlo najviac črepov rímsko-provinciálnych nádob. Podarilo sa zrekonštruovať časť fľaše s povrchom premaľovaným tmavou červenou farbou a s presekávanými radmi jemných krátkych vrypov /obr. 95: 7/. Našlo sa i ucho z podobnej nádoby /obr. 95: 1/, menšie zlomky z ďalších a dvojkónický hlinený praslen /obr. 95: 4/.

Objekt 5/78 /lužická kultúra/- plytká jama elipsovitého tvaru /d. 1,8 m, š. 1,3 m/, zahĺbená 34 cm do štrkového podložia. Ako pri objekte 2/78, aj v tomto okraj výplne tvorila prepálená hlina zmiešaná s množstvom uhlíkov. V strede sa nachádzalo veľa črepov a na dne bola malá šálka.

Opis

Malá poľgulovitá šálka s lievikovite roztvoreným ústím a odlomeným uškom /obr. 92: 3/. Veľká dvojkónická váza so štyrmi veľkými plastickými výčnelkami na lome /obr. 92: 4/. Časť podobnej vázy s veľkým jazykovitým výčnelkom /obr. 92: 6/. Črep z okraja s plastickým výčnelkom, ďalší z lomu nádoby má nízky pozdĺžny výčnelok a malý čriepok z vydutia nádoby má stopy tuhovania.

Objekt 6/78 /lužická kultúra/ - porušená jama, pôvodne azda kruhového tvaru, zahĺbená do štrkovo-hlinitého podložia /Ø 2,3 x 1,2 m, h. 76 cm/. Hlinitá výplň tmavšieho sfarbenia obsahovala črepy, kusy prepálenej mazanice s odtlačkami prútov a zvieracie kosti. Z črepov sa podarilo zrekonštruovať: polguľovitú šálku s odlomeným uškom /obr. 92: 2/, časť misky /obr. 92: 1/ a časť dna väčšej nádoby-zásobnice /obr. 92: 5/. Ostatné črepy sú príliš zlomkovité, pochádzajú zrejme zo zásobníc /hrubšie črepy/, misiek /okraje/, šálok /črep s hviezdicovou výzdobou/, amfor /výzdoba v podobe zvislých žliabkov/, prípadne z hrncovitých nádob.

Objekt 7/78 /lužická kultúra/ - pravdepodobne jama, ktorá sa porušila neskôr /v letných mesiacoch/, keď rozšírili pôvodné štrkovisko. Podobne ako predošlé objekty obsahovala keramické zlomky a veľké zvieracie kosti.

Preskúmané objekty obohatili doterajšie poznatky o osídlení územia Žiliny. Získal sa ďalší materiál k dejinám Žilinskej kotliny a severného Slovenska vôbec. Objekty 2, 5, 6 a 7/78 patria ľudu lužickej kultúry a datujeme ich do mladšej a neskorej doby bronzovej /HA-HB/. Objekty 1, 3, 4/78 sú chaty ľudu púchovskej kultúrnej skupiny a pochádzajú zo staršej doby rímskej /2. stor. n. l./

L i t e r a t ú r a

MORAVČÍK, J. 1976: Halštatské nálezy v Žiline. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1975. Nitra, s. 157-159.

MORAVČÍK, J. 1977: Nové nálezy z halštatského sídliska v Žiline. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1976. Nitra, s. 185-187.

ŠEDO, O. 1977: Chata z doby rímskej v Žiline-Závodí. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1976. Nitra, s. 263.

NEUE ARCHÄOLOGISCHE FUNDE IM WAAGTALMUSEUM ZU ŽILINA. Das Waagtalmuseum zu Žilina gewann im J. 1978 Funde aus folgenden Fundstellen im Bezirk Žilina /als Geschenk von den Findern und bei den Rettungsaktionen des Museums/:

B y t č a - P š u r n o v i c e. Ein urzeitliches Steinartefakt mit Reihen regelmässiger Bohrlöcher wurde bei der Anlage der Wasserleitung im Ortsteil Pšurnovice gefunden /Abb. 89: 2/.

T e p l i č k a n a d V á h o m. In der Flur Kamenná studňa fand sich auf dem Hang des Burgwalls Straník ein doppelkonischer Tonwirtel, der in das 1. Jh. v. u. Z. datiert ist /Abb. 89: 3/.

V a r í n. Beim Bau eines Familienhauses unweit einer kleineren Burganlage der Púchover Gruppe stiess man auf eine eiserne Speerspitze. Sie stammt aus dem 1. Jh. v. u. Z. /Abb. 89: 1/.

Ž i l i n a. Die Bronzenadel, die noch im J. 1935 in einem Brandgrab der Lausitzer Kultur gefunden wurde, gehört in den Zeitabschnitt /Abb. 89: 4/.

Ž i l i n a - Z á v o d i e. Im Laufe der Verfolgung der Kiesexploitation am linken Rajčianka-Ufer erfasste man in den J. 1975-1977 mehrere Siedlungsobjekte. Im J. 1978 gewann man Material aus sieben Objekten /Abb. 90/, die sich am Rand der Baggergrube im der Flur Pod Skalkou befanden. Die Objekte 1, 3 und 4/78 waren Hütten der Púchov-Kultur /ältere römische Zeit/ und 2, 5, 6, 7/78 Gruben der Lausitzer Kultur /HA-HB/.

Das Objekt 1/78 war eine Hütte mit grübchen-, wellenlinien- und rillenverzierter Keramik /Abb. 93: 8, 9; Abb. 94: 1-3/; es waren Schüsseln mit eingebogenem Rand /Abb. 93: 4, 5, 7/, provinzial-römische Keramik /Abb. 93: 3, 6/ und Scherben von Vorratsgefässen /Abb. 93: 1, 2/.

Das Objekt 2/78 enthielt eine Amphore, Vasen, eine Schüssel /Abb. 91: 2-5/ und den Teil eines Tongewichtes /Abb. 91: 1/; das Objekt 3/78 war der Rest einer Hütte mit ähnlichen Funden /Abb. 94: 4-6; Abb. 95: 6/; das Objekt 4/78 war ebenfalls ein Hüttentorso mit entsprechenden Funden wie in den Objekten 1 und 3/78 /Abb. 95: 1-5, 7/; im Objekt 5 befand sich eine grosse Vase /Abb. 92: 4/ und der Teil einer weiteren /Abb. 92: 6/ wie auch eine Tasse /Abb. 92: 3/; das Objekt 6/78 ergab eine Tasse /Abb. 92: 2/, ein Schüsselfragment /Abb. 92: 1/ und die Standfläche eines Vorratsgefässes /Abb. 92: 5/; das Objekt 7/78 enthielt Bruchstücke ähnlicher Gefässe.

НОВЫЕ АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ НАХОДКИ ПОВАЖСКОГО МУЗЕЯ В Г. ЖИЛИНА. Поважский музей в г. Жилина приобрел в 1978 г. находки из приведенных ниже местонахождений в районе Жилина (от дарителей и принятием охранных мер музеем):

Б и т ч а - П ш у р н о в и ц е. При постройке водопровсда в урочище Пшурновице (рис. 89: 2) был найден каменный предмет с рядами высверленных правильных отверстий.

Т е п л и ч к а н а д В а г о м. Глиняное биконическое пряслице обнаруженное в урочище Камена Студня, на склоне городища Страник, относится к 1 в. до н. э. (рис. 89: 3).

В а р и н. Железное острие копья, найденное при постройке жилого дома П. Тихого, близ небольшого укрепления пуховской культуры относится к 1 в. до х. э. (рис. 89: 1).

Ж и л и н а. Бронзовая булавка, найденная в погребении лужицкой культуры трупосожжением, еще в 1935 г., относится к ступени НА (рис. 89: 4).

Ж и л и н а - З а в о д ь е. Во время наблюдения за добычей наносного щебня на левом берегу р. Райчянки за 1975-1977 гг. было прослежено бо́льше селищных объектов. В 1978 г. был зарегистрирован материал из семи объектов (рис. 90) на окраине землеройных работ в урочище Под Скалкоу. Объекты 1, 3 и 4/78 представляют хаты пуховской культуры (раннеримский период) и 2, 5, 6, 7/78 ямы лужицкой культуры ступени НА-НВ.

Объект 1/78 - хата с керамикой, орнаментированной ямками, волнистыми линиями и бороздками (рис. 93: 8, 9; рис. 94: 1-3), с мисками с загнутым внутрь венчиком (рис. 93: 4, 5, 7), с римско-провинциональной керамикой (рис. 93: 3, 6) и осколками зерновников (рис. 93: 1, 2).

Объект 2/78 группировал амфору, вазы, миску (рис. 91: 2-5) и часть глиняного груза (рис. 91: 1), Объект 3/78 - торс хаты с похожими находками (рис. 94: 4-6; рис. 95: 6), объект 4/78 - торс хаты с находками похожего

вида как в объектах 1 и 3/78 (рис. 95: 1-5, 7). В объекте 5/78 найдена большая ваза (рис. 92: 4), фрагмент другой вазы (рис. 92: 6), чашка (рис. 92: 3), в объекте 6/78 была чашка (рис. 92: 2), часть миски (рис. 92: 1) и дно зерновника (рис. 92: 5). В объекте 7/78 найдены фрагменты похожих сосудов.

POKRAČOVANIE VÝSKUMU SÍDLISKA V RAJECKÝCH TEPLICIACH

Jozef M o r a v č í k

V mesiacoch júl a august 1978 sme pokračovali v záchrannom výskume na výšinnom sídlisku púchovskej kultúrnej skupiny v polohe Skalky v Rajeckých Tepliciach /okr. Žilina/. Vedľa plochy výskumu z roku 1977 /Moravčík 1977, s. 163-164/ sme vytýčili sondu rozmerov 8 x 8,8 m, v ktorej sme prekopali zeminu do hĺbky 110-130 cm, až po hlinito-skalnaté podložie. Kultúrna vrstva bola značne porušená napadanými vápencovými balvanmi, preto sa nepodarilo zachytiť sídliskové objekty.

Nálezy, ktoré sa získali v tejto výskumnej sezóne, zodpovedajú predošlým množstvom keramických zlomkov, zvieracích kostí a niekoľkými železnými a hlinenými predmetmi. O devastovaní lokality svedčí nález železnej sekery továrenskej výroby v najspodnejších vrstvách sídliska.

Keramiku reprezentujú črepy zásobníc so širokým okružím zdobeným ryhami, hrubé baňaté a hrncovité nádoby, misky so zahnutým okrajom, grafitové nádoby so zosilneným okrajom a jemné laténske fľašovité a dvojkónické nádoby. Z drobných predmetov boli najčastejším nálezom hlinené praslen vyrobené z grafitových črepov; iba jeden bol dvojkónický a zdobili ho zvislé ryhy /obr. 96: 5/. Železné predmety reprezentuje veľká naberačka s dlhou rukoväťou zahnutou do háčika /obr. 96: 6/, nože /obr. 96: 1, 7/, štvorhranné šidlo /obr. 96: 4/ a klinec s veľkou hlavicou /obr. 96: 2/. Najdôležitejším nálezom bola bronzová spona, ktorá patrí do okruhu výrazne profilovaných spôn typu Almgren 2 /obr. 96: 3/.

Podľa nálezov konštatujeme, že sídlisko Skalky v Rajeckých Tepliciach nemalo dlhé trvanie. Obyvateľstvo púchovskej kultúrnej skupiny sa sem uchýlilo iba na krátky čas v období okolo prelomu letopočtov. Pozoruhodné však je, že na pomerne malom priestore /asi 100 m^2/ sa tu našlo veľké množstvo keramiky, zvieracích kostí, železných a hlinených predmetov.

L i t e r a t ú r a

MORAVČÍK, J. 1978: Výskum sídliska púchovskej kultúrnej skupiny v Rajeckých Tepliciach. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1977. Nitra, s. 163-164.

FORTSETZUNG DER GRABUNG AUF DER SIEDLUNG IN RAJECKÉ TEPLICE. Im Juli und August 1978 setzte die Rettungsgrabung auf der Siedlung der Púchover Kulturgruppe in der Flur Skalky in Rajecké Teplice /Bez. Žilina/ fort. Die Keramikfunde entsprechen den Formen aus der vorigen Grabungssaison /Moravčík 1978, S. 163-164/. Von den Eisen- und Tongegenständen sind folgende interessant: eine grosse Schöpfkelle /Abb. 96: 6/, Messer /Abb. 96: 1, 7/,

eine Ahle /Abb. 96: 4/, ein Nagel mit grossem Kopf /Abb. 96: 2/, ein doppelkonischer rillenverzierter Spinnwirtel /Abb. 96: 5/, aber vor allem eine Bronzefibel des Typs Almgren 2 /Abb. 96: 3/. Die Funde datieren die Besiedlung der Fundstelle ungefähr an die Wende der Zeitrechnung.

ПРОДОЛЖЕНИЕ РАСКОПОК СЕЛИЩА В С. РАЕЦКЕ ТЕПЛИЦЕ. В июле и августе 1978 г. продолжались охранные раскопки селища пуховской культурной группы в с. Раецке Теплице, урочище Скалка (район Жилина). Находки керамики соответствуют формам предшествующего сезона /Moravčík 1978, с. 163-164/. Из железных и глиняных предметов заслуживают внимания: большой половник (рис. 96: 6), ножи (рис. 96: 1, 7), шило (рис. 96: 4) гвоздь с большой головкой (рис. 96: 2), биконическое пряслище орнаментированное бороздками (рис. 96: 5), но прежде всего бронзовая фибула типа Almgren 2 (рис. 96: 3). Находки датируют поселение местонахождения периодом перелома летосчисления.

VÝSLEDKY SYSTEMATICKÉHO VÝSKUMU VO SVODÍNE

Viera N ě m e j c o v á - P a v ú k o v á

V roku 1978 /máj-november/ sa realizovala ďalšia - siedma etapa systematického výskumu v polohe Busahegy vo Svodíne /okr. Nové Zámky/. Pozornosť sa sústredila jednak na dokončenie prác na ploche s ZJZ bránami oboch lengyelských fortifikácií, odkrytej a z prevažnej časti i preskúmanej v rokoch 1976-1977, jednak na nových cca 2400 m^2 západne od fortifikácií, t. j. kvadrant medzi SSZ a ZJZ bránou mladšieho opevnenia, t. č. jediný prístupný výskumu.

Na ploche, kde sa začalo skúmať v r. 1976-77, sa venovala pozornosť niektorým objektom v centrálnej časti staršieho opevnenia /obj. 412-416/78/. Objekty 413, 414 a 415 boli temer v strede opevnenej, ale inak voľnej plochy a nezískali sme pri nich žiadne stratigrafické poznatky; ani nálezy z nich nie sú početné. Naopak, objekty 412 a 416 ležali v tesnej blízkosti vnútornejšieho z dvoch palisádových žľabov staršieho opevnenia /a možno i pod ním/, ktoré sa práve v týchto miestach pre poklesnuté podložie a hrubú vrstvu tmavo sfarbenej zeminy nedali sledovať. Samotné umiestnenie oboch objektov však umožňuje predpokladať detailné datovanie rozdielne od datovania opevnenia, i keď len v rámci toho istého stupňa lengyelskej kultúry. Neobyčajne bohaté nálezy z oboch objektov, zdá sa, tiež nasvedčujú, že na lokalite existuje sídelný horizont lengyelskej kultúry, ktorý predchádza prvú fázu s opevnením. Jeho existenciu naznačovali už niektoré objekty zistené v roku 1972-1974 /napr. 149/72, 239/73/, nad ktorými boli v superpozícii chaty patriace k staršiemu opevneniu, ako i pozícia niektorých chát.

Stratigraficky bol tento predpoklad potvrdený v posledných dňoch sezóny 1978, keď sa v sektoroch X - AA sondy XXIV, v tesnej blízkosti VSV brány staršieho opevnenia /zachytenej v zisťovacej sonde XVIII v r. 1973/ našiel ďalší z mnohých na nálezy bohatých a pre svodínske sídlisko typických elipsovitých objektov /568/78/, prerazený druhou, vnútornou palisádou staršieho opevnenia. Objekt obsahoval výrazný tmavý zásyp. V strede bola obvyklá svetlejšia oválna plocha. Svetlohnedá výplň palisádového žľabu sa jasne črtala v tmavej výplni objektu

až po svetlejšiu plochu v strede, s ktorou splynula. Aj na dvoch kontrolných profiloch bol žľab dobre odlíšiteľný od ostatnej výplne objektu.

Podobná situácia sa opakovala zrejme i v prípade objektu 571/78 a vnútorného žľabu neďaleko ZJZ brány toho istého opevnenia. Objekt i žľab však mali rovnaký nevýrazný svetlohnedý zásyp a ich vzájomný prienik sa nedal farebne diferencovať ani zvrchu, ani na profile. Napriek tomu však zjavná superpozícia v prípade objektu 568/78 umožňuje už teraz, pred detailným zhodnotením nálezov, konštatovať priamo v areáli oboch opevnení a v ich bezprostrednom okolí najmenej štyri fázy osídlenia. Všetky rámcovo spadajú do I. stupňa lengyelskej kultúry, a to skôr do jeho staršej než mladšej časti. Je to:

1. najstaršia fáza predchádzajúca obe opevnenia
2. prvá fáza s opevnením
3. druhá fáza s opevnením
4. fáza reprezentovaná zatiaľ skupinou hrobov v JZ časti sídliskového areálu tretej fázy. Hroby z tejto zatiaľ najmladšej fázy sú v superpozícii s chatami /hroby 76 a 77/78/ alebo inými objektmi /hrob 29/73/. Jej existenciu potvrdzuje i hrob 80/78, objavený ešte v roku 1977 pri čistení priekop a odkrytý až v roku 1978. Je situovaný v ZJZ bráne mladšieho opevnenia, pričom skrčené nohy mŕtveho čiastočne spočívali v zásype ľavého krídla /407/77/ jeho druhej, vonkajšej priekopy.

Na nálezy najbohatšie a rozlohou najväčšie je osídlenie z tretej fázy, t. j. osada patriaca k mladšiemu opevneniu. Zdá sa, že i najdlhšie trvalo - priekopy, podľa zistení na profiloch, boli počas existencie osady dva razy viac alebo menej zasypané a znovu, nie však už do pôvodnej hĺbky, vyčistené, v priestore brány dokonca štyri razy. Spodnú časť zásypov priekop tvoria splachy, horná časť svedčí o súvislom zahadzovaní - prevažná časť nálezov v priekopách sa vyskytuje približne do hĺbky 240 cm /z celkovej hĺbky 500 cm/.

Je otázne, kam v tomto systéme patria chaty a bohatý hrob 10/72, zistené ešte v r. 1972 a 1973 v sondách VIII, XIII a XIV v SZ úseku lokality, cca 150 m od plochy skúmanej v súvislosti s fortifikáciami. Z tejto časti nepoznáme zatiaľ, okrem pôdorysov chát a uvedeného hrobu, ďalšie objekty s bohatšími nálezmi, ktoré by sídlisko, alebo jeho časť presnejšie datovali.

Rozdiely v typológii a výzdobe keramiky z uvedených štyroch fáz, keďže všetky patria do toho istého stupňa, nie sú veľké. Je pravdepodobné, že i po detailnom rozbore keramiky rozdiely v náplni hociktorých dvoch susedných fáz budú len malé. Avšak isté odlišnosti, najmä v ornamentike, napr. vo frekvencii rytej výzdoby atď. medzi keramikou najstaršej fázy /bez opevnenia/ a poslednou fázou, reprezentovanou t. č. najmä hrobmi, sú zreteľné už teraz.

V sondách XXVI-XXIX, situovaných západne od mladšej fortifikácie, t. j. vonkajšej strany medzi jej SSZ a ZJZ bránou, sa sledoval ráz osídlenia mimo mladšieho opevnenia, doskúmala sa SSZ brána, v r. 1974 sledovaná len neúplne - rezmi, a nanovo, po dvojročnej prestávke, sa skúmala ďalšia časť osady kultúry s kanelovanou keramikou a osada z doby halštatskej.

V sondách, ktoré pre technické dôvody nemohli byť plošne odkryté /1/4 ha veľká plocha/, boli pôdorysy ďalších dlhých kolových domov. Tým sa potvrdilo, že osada patriaca k mladšiemu opevneniu obkolesuje opevnenie v jeho bezprostrednej blízkosti, podobne ako osada staršieho opevnenia. Priestor pred SSZ bránou je voľný, našli sa v ňom len nepočetné objekty kultúry s kanelovanou keramikou.

V sektoroch U - V sond XXVI a XXVII, v miestach SSZ brány, sa zistilo krídlo vonkajšej priekopy mladšieho opevnenia. Tým sa potvrdilo, že s najväčšou pravdepodobnosťou všetky štyri brány tohto opevnenia mali rovnaký tvar a obe priekopy, v mieste brán vytočené von do pravého uhla, mali samostatné ukončenie. Podľa výsledkov výskumu v roku 1974, keď sa pre technické dôvody skúmala SSZ brána nie celá, malými sektormi a nie plošne, sa zdalo, že aspoň v tomto prípade sú obe priekopy v mieste brány oblúkovite navzájom spojené a vstup do fortifikácie viedol práve medzi týmito oblúkmi. Komplikovaný tvar brán sa zistil až pri ďalšej veľkej plošnej odkrývke ZJZ brány v r. 1976-1977.

V sondách XXVI-XXIX sa našli i ďalšie kostrové hroby /67-79/78/. Ich časť, vzhľadom na milodary, patrí lengyelskej kultúre a je pokračovaním skupiny hrobov odkrytých v r. 1973 a 1974 v bezprostrednom susedstve smerom na SV. Hroby 76 a 77/78 boli s najväčšou pravdepodobnosťou v superpozícii nad jednou z novozistených chát tej istej kultúry /hlava kostry z hrobu 76 z väčšej časti prekrývala jednu z kolových ján chaty/. Hroby 67, 68, 72-74/78 boli bez milodarov a nie s celkom jednotnou orientáciou. Možno sú mladšie než z obdobia lengyelskej kultúry a patria azda k niektorej z osád kultúry s kanelovanou keramikou, rozmiestnených temer po celej skúmanej ploche polohy Busahegy i mimo nej smerom do dediny.

Objekty kultúry s kanelovanou keramikou, ktoré sú očividne mimo areálu opevnení lengyelskej kultúry, podobne ako objekty z doby halštatskej, obsahovali vo viacerých prípadoch kostry hovädzieho dobytka a niekedy boli pod odpadkami pochované kostry dospelých i detí. Všetky objekty patria do stupňa III /Nevidzany/ a IVa /Úny/ kultúry s kanelovanou keramikou.

Objekty z doby halštatskej - odpadové jamy a chaty - sa koncentrovali na ohybe vysokej terasy Busahegyu a na hornej časti svahu, tak ako v predchádzajúcich rokoch výskumu na iných miestach lokality. Chaty, zachytené zväčša nekompletne, boli polozahĺbené i, ako v prípade obj. 445/78, hlboko zapustené do sprašového podložia.

V rokoch 1979 a 1980 je potrebné preskúmať záhradu vkliňujúcu sa do plochy systematicky skúmanej v r. 1972-1978. V SZ časti lokality treba výskum rozšíriť až k ploche skúmanej v r. 1973 a stanoviť vzťah tam sa nachádzajúcich domov a hrobov lengyelskej kultúry k osadám opevneného areálu. V súvislosti s mladším opevnením mal by výskum v týchto zvyšných dvoch rokoch stanoviť okraj k nemu patriaceho sídliska a aspoň približne určiť počet domov tejto fázy osídlenia. Tým by sa aspoň sčasti zodpovedala i otázka, či opevnenie s dvoma priekopami mohli postaviť obyvatelia jednej veľkej osady, alebo či sa na stavbe podieľali obyvatelia viacerých menších osád situovaných vo väčšej či menšej vzdialenosti.

Pri výskume SZ časti lokality sa pozornosť znovu sústredí i na otázky badenskej kultúry, hlavne na objekty jej stupňov Ia a IIb, kumulujúce sa na tejto časti Busahegyu.

ERGEBNISSE DER SYSTEMATISCHEN GRABUNG IN SVODÍN. Im J. 1978 realisierte man die siebente Etappe der systematischen Grabung in Svodín /Bez. Nové Zámky/, Flur Busahegy. Man beendete die Untersuchung der Fläche mit den WSW-Toren Befestigungen der Lengyel-Kultur, die in den J. 1976-1977 abgedeckt und grösstenteils untersucht worden waren, und man erschloss eine neue Fläche

von ca. 2400 m^2 westlich der Befestigungen im Raum zwischen dem NNW- und WSW-Tor der jüngeren Befestigung.

Auf der in den J. 1976-1977 freigelegten Fläche verfolgte man vor allem die Objekte, welche älter zu sein schienen als der Horizont der Objekte, die zur älteren Befestigung gehörten. Auf diesen bisher ältesten Siedlungshorizont verwiesen schon einige in den J. 1972-1974 festgestellte Objekte, ausserdem der Inhalt der reichen Objekte 412 und 416, die im J. 1978 abgedeckt wurden, und seine Existenz bestätigte auch die Superposition der Rinne der zweiten, inneren Palisade der älteren Befestigung über dem Objekt 568/78. Beim heutigen Stand kann man im Areal beider Befestigungen und in deren Nähe mindestens vier Besiedlungsphasen feststellen. Alle entfallen in die I. Stufe der Lengyel-Kultur, und zwar eher in ihren älteren als in den jüngeren Abschnitt:

1. älteste Phase - vor der Existenz der Befestigung
2. erste Phase mit Befestigung
3. zweite Phase - mit Befestigung
4. diese Phase ist vorläufig durch eine Gräbergruppe im SW-Teil des Siedlungsareals der dritten Phase mit mehreren Superpositionen von Gräbern über Objekten bzw. mit der Superposition des Grabes 80/78 über dem Graben im Tor repräsentiert.

In den Schnitten XXVI-XXIX an der Aussenseite der jüngeren Befestigung, zwischen ihrem NNW- und WSW-Tor, beendete man die Untersuchung des NNW-Tores /ein Teil wurde im J. 1974 mit Schnitten untersucht/. Es hatte dieselbe Form wie das 1976-1977 untersuchte WSW-Tor, und zwar Gräben, die im Raum des Tores rechtwinklig nach aussen führen, jeder Flügel mit selbständiger Beendung.

In den Schnitten XXVI-XXIX stiess man auf weitere Gräber der Lengyel-Kultur; sie bilden wahrscheinlich die Fortsetzung der 1972-1974 in der Nachbarschaft abgedeckten Gräbergruppe. Einige der Gräber /67, 68, 72-74/78/ waren beigabenlos, sie sind vielleicht jünger und gehören zu einer der Siedlungen mit kannelierter Keramik. In den Schnitten konstatierte man Grundrisse weiterer langer Pfostenhäuser der Lengyel-Kultur, wodurch bestätigt wurde, dass die zur jüngeren Befestigung gehörende Siedlung die Befestigung in unmittelbarer Nähe umschloss, ähnlich wie die Siedlung der älteren Befestigung.

Die Objekte der Kultur mit kannelierter Keramik sowie die hallstattzeitlichen Objekte befinden sich ausserhalb des Areals beider Lengyel-Befestigungen. Die Objekte der Kultur mit kannelierter Keramik enthielten in mehreren Fällen Rinderskelette, manchmal Skelette von Kindern und Erwachsenen. Alle gehören in die Stufe III /Nevidzany/ und IVa /Úny/ der Kultur mit kannelierter Keramik. Die hallstattzeitlichen Objekte - Abfallgruben und Hütten - konzentrierten sich an der Biegung der oberen Busahegy-Terrasse und im oberen Teil des Hanges.

РЕЗУЛЬТАТЫ СИСТЕМАТИЧЕСКИХ РАСКОПОК В С. СВОДИН. В 1978 г. реализовался седьмой этап систематических раскопок в с. Сводин (район Нове Замки), в урочище Бушагедь. Закончились исследования площади с ЮЗЗ воротами обоих лендельских сооруженных укреплений, вскрытой и большей частью исследованной

в 1976-1977 гг., и исследовано было в общем 2400 кв. м в западном направлении от укреплений, на площади между ССЗ и ЮЗЗ воротами более позднего укрепления.

На площади вскрытой в 1976-1977 гг. были исследованы особенно объекты, казавшиеся старше горизонта объектов, относящихся к более раннему укреплению. На этот пока наиболее ранний селищный горизонт указывали уже некоторые объекты, обнаруженные в 1972-1974 гг., инвентарь богатых объектов 412 и 416, вскрытых в 1978 г., а наличие этого горизонта было подтверждено суперпозицией желоба второго, внутреннего палисада более раннего укрепления над объектом 568/78. Исходя из нынешнего состояния можно установить на площади обоих укреплений и поблизи его не менее четыре фазы заселений, относящиеся к I ступени лендельской культуры и скорее всего к ее ранней нежели поздней части:

1. наиболее ранняя фаза, предшествующая укреплениям
2. первая фаза с укреплением
3. вторая фаза с укреплением
4. фаза четвертая пока представлена группой погребений в ЮЗ части селищного ареала третьей фазы с больше погребениями в суперпозиции над объектами или же суперпозицией погребения 80/78 над ровом в воротах.

В шурфах XXVI-XXIX, расположенных с внешней стороны более позднего укрепления, между ССЗ и ЮЗЗ воротами было закончено исследование ССЗ ворот (часть в 1974 г. разрезами). Ворота были по форме тождественны с ЮЗЗ воротами, исследованными в 1976-1977 гг. канавами в пространстве ворот прямоугольно вытянутыми вон, каждая створка с самостоятельным закончением.

В шурфах XXVI-XXIX обнаружены еще погребения лендельской культуры, являющиеся очевидно продолжением группы погребений вскрытых в 1972-1974 гг. Некоторые погребения (67, 68, 72-74/78) были без наличества приношений, возможно, более поздние, относятся к некоторому из поселений с культурой каннелированной керамики. В шурфах были вскрыты горизонтальные проекции других длинных столбовых хат лендельской культуры, факт подтверждающий, что поселение, относящееся к позднему укреплению окружает его также в тесной близости как и поселение с ранним укреплением.

Объекты культуры каннелированной керамики и гальштатского времени находятся вне ареала обоих лендельских укреплений. В объектах культуры с каннелированной керамикой в нескольких случаях были обнаружены звериные скелеты говяжего скота, иногда скелеты взрослых и детей. Все относятся к III (Невидзаны) и IVa (Унь) ступеням культуры с каннелированной керамикой. Объекты гальштатского времени - мусорные ямы и хаты - группировались на изгибе высокой террасы Бушгедь и в верхней части откоса.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM NA TRENČIANSKOM HRADE

Tamara N e š p o r o v á

Výskumné práce na hrade v Trenčíne pokračovali i v roku 1978, a to na úsekoch, na ktorých bolo potrebné overiť nadväznosť architektonických a archeologických nálezov z roku 1977. Išlo predovšetkým o objekty a plochy, kde

sa odkryli celky a detaily spresňujúce doterajšie poznatky o osídlení a stavebnom vývoji hradu. Situované boli po pravej strane cesty, pred vstupom do nádvoria horného hradu a juhovýchodne od Veľkej veže. Sondami vytýčenými v r. 1977 sa malo o. i. zistiť do akej miery výskum v 50-tych rokoch porušil nálezovú situáciu. Výsledky tohto výskumu nie sú známe, ukázalo sa však, že počas neho sa nepreskúmali objekty až po pôvodný terén. V najspodnejších vrstvách, ktoré zostali neporušené, sa zachytili staršie stavebné fázy. Zistili sa i zvyšky objektu prekrytého mladšími murivami, ktoré sme interpretovali ako pec. Konštatovali sme, že pre viacnásobné porušenie mladšími objektmi bude problematické zachytiť tento objekt v celom rozsahu. V roku 1978 sa podarilo objaviť pokračovanie muriva, nie však jeho ukončenie, strácajúce sa v tzv. hospodárskom objekte, kde ho zrejme zničila výstavba pivničných priestorov. Výsledky výskumu ukázali, že pec nestála samostatne na voľnom priestranstve, ako tomu bolo pred Jeremiášovou baštou, ale tvorila súčasť väčšieho objektu, do ktorého bola dodatočne vsadená. Odkryté murivo bolo z lomového kameňa a bridlice, kladených len na hlinu, na rozdiel od pece a predpecného priestoru, kde sú kladené na maltu. Pec stála na 20 cm vrstve čiernej zeminy, pod ktorou bola pôvodná skala. Táto vrstva obsahovala závažné nálezy. Dôležitý je objav slovanskej železnej sekerky-bradatice, ktorá rozmnožila počet slovanských nálezov na hradnej výšine a prispela k podopretiu teórie, že aj akropola bola už v 9. stor. osídlená slovanským obyvateľstvom.

Slovanské nálezy boli aj v ďalšej sonde v tejto časti skúmanej plochy, kde sme zachytili aj priebeh pôvodnej komunikácie na horný hrad. Po rozrušení jej pevného povrchu, ktorý tvorila žltá maltovina, ploché kamene a tehlovina, sa našli vo vrstve hrubej až 60 cm uhlíky, zvieracie kosti, drobné kamene, mazanica a malé množstvo črepového materiálu, ktorý datujeme do 9. stor. Všetky uvedené slovanské nálezy boli v blízkosti rotundy, čo podporuje názor niektorých bádateľov i autorky tohto príspevku o jej veľkomoravskom pôvode, teda o vzniku pred výstavbou terajšej Veľkej veže /11. stor./ a založením cintorína pri múroch rotundy. Prekvapením bol nález jediného črepa terry sigillaty vo vrstve pod komunikáciou.

Z poznatkov získaných v tejto výskumnej sezóne vyplýva, že objekt s pecou treba datovať pred polovicu 14. stor., pretože bol pod úrovňou základov opevnenia, prekrytý murivom z druhej polovice 14. stor. Keramický materiál možno rámcovo zaradiť do 13.-14. stor.

Pre potreby pamiatkovej úpravy sa pracovalo aj v iných častiach hradného areálu, kde sa získali početné nálezy stredovekej a novovekej keramiky, kovových predmetov a architektonických článkov.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG AUF DER BURG IN TRENČÍN. Auch im J. 1978 setzten die Grabungsarbeiten auf der Burg in Trenčín /Bez. Trenčín/ fort, und zwar in den Abschnitten, in denen die Anknüpfung an die architektonische und archäologische Funde vom J. 1977 festgestellt werden sollten. Es waren Sondierungsarbeiten in den Objekten an der rechten Strassenseite vor dem Eingang in den oberen Burghof und südöstlich vom Grossen Turm. Man erschloss ein Objekt mit einem Ofen, das den Bestandteil eines grösseren Komplexes bildete. Das gesamte Ausmass des Objektes wurde nicht festgestellt, denn die Kellerräume des Wirtschaftsgebäudes haben die Kontinuität der Mauer vernichtet. Man erfasste den weiteren Verlauf der ursprünglichen Kommuni-

kation auf die obere Burg. Nach der Zerstörung ihrer festen Oberfläche erfasste man in der Schicht über dem gewachsenen Fels Belege von slawischer Besiedlung im 9. Jh.: eine Steinaxt - Bartaxt und eine kleine Menge von Keramikmaterial. Das Objekt mit dem Ofen muss vor die zweite Hälfte des 14. Jh. datiert werden, denn die Keramik gehört rahmenhaft in das 13.-14. Jh. Der Verlauf der Kommunikation muss in den nächsten Grabungsetappen festgestellt werden.

АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В КРЕПОСТИ ТРЕНЧИН. Раскопки продолжали в крепости Тренчин (район Тренчин) тоже в 1978 г., на участках, на которых нужно было установить взаимосвязь с точки зрения архитектонических и археологических находок 1977 г. Это была шурфировка в объектах, расположенных на правой стороне дороги, перед входом на верхний двор крепости и в направлении Ю-В от Вольшой башни. Обнаружен объект с печью, являющийся составной частью бо́льшего объекта. Общий размер объекта не установили, поскольку подвальные просторы хозяйственного объекта уничтожили единое целое кладки. Прослеживается следующий венец первичной коммуникации в верхнюю часть крепости. После нарушения прочной поверхности в слое над скалистой местностью обнаружили доказательства славянского заселения 9 в., железный материал. Объект с печью нужно датировать не позже 1-ой половины 14 в., этому соответствует керамика, в общих рамках датированная 13-14 вв. Венец коммуникации необходимо обнаружить в следующих этапах исследований.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM V KAMENÍNE

Gabriel N e v i z á n s k y

V r. 1978 sa pokračovalo vo výskume eneolitického sídliska v Kameníne /okr. Nové Zámky/, v polohe Kiskukoricás, skúmaného už v roku 1977 /Nevizánsky 1978/. Intenzívna ťažba hliny a štrku sa rozširovala smerom na západ a sever od objektov, ktoré sme zachránili v minulom roku. Preto sme výskum upriamili na ohrozený priestor. Pred začatím archeologických prác bola už odhumusovaná súvislá plocha ca 800 m^2, ktorú sme mohli úplne preskúmať. Ďalej sme zachraňovali na rôznych miestach exploatačnej jamy archeologické objekty, ktoré sa črtali hlavne v profile západnej a severnej steny.

Vo výskumnej sezóne 1978 sa odkryli objekty 33/78 až 112/78. Najintenzívnejšie bola lokalita osídlená v období badenskej kultúry. Sídliskové jamy mali pravidelný, zväčša kruhový pôdorys, niekedy s 1-2 kolovými jamami na dne. Objekty, ktoré by sme mohli jednoznačne interpretovať ako obydlia ľudu tejto kultúry, sa nezachytili. Aj v tomto roku sme preskúmali dve pece kruhového pôdorysu s kopulovitou klenbou, ktoré obsahovali veľké množstvo črepov a zvieracích kostí. V jednej odpadovej jame sa našli kostry dvoch indivíduí, pri ktorých však neboli milodary. Uvedené objekty datujeme na základe veľmi bohatého črepového materiálu do mladšieho stupňa klasickej badenskej kultúry.

V južnej časti odhumusovanej plochy sa kumulovali zásobné jamy sídliska z doby rímskej. Preskúmali sme okolo 15 takýchto objektov, ktoré podľa nepočetného, i keď výrazného materiálu možno klásť na rozhranie 4. a 5. storočia.

V severnej časti lokality bol zachytený ojedinelý slovanský hrob /muž, dieťa/ s dvoma ostrohami, bradaticou a keramikou.

Najmladšie sídliskové objekty patria stredovekej osade z 10.-12. stor. Objavili sme sedem pôdorysov obytných a hospodárskych stavieb, resp. výrobných dielní. Chaty-polozemnice mali zhruba štvorcový pôdorys s kamenným kozubom v SV rohu.

Dvojročným záchranným výskumom sme získali pomerne veľkú kolekciu materiálu najmä z obdobia eneolitu, ktorý umožní presnejšie rozpracovať a definovať jednotlivé vývojové fázy mladšieho stupňa klasickej badenskej kultúry.

L i t e r a t ú r a

NEVIZÁNSKY, G. 1978: Výskum eneolitických sídlisk v Kameníne. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1977. Nitra, s. 176-177.

RETTUNGSGRABUNG IN KAMENÍN. Im Laufe der zweiten Grabungssaison wurden in der Flur Kiskukoricás in Kamenín /Bez. Nové Zámky/ die Objekte 33/78 bis 112/78 freigelegt. Am intensivsten war hier die Besiedlung der Badener Kultur. Die Siedlungsgruben hatten grösstenteils regelmässigen kreisförmigen Grundriss manchmal mit 1-2 Pfostenlöchern in der Sohle. Man untersuchte auch zwei Öfen von kreisförmigem Grundriss mit kuppelförmigem Gewölbe. In einer Abfallgrube fanden sich Skelette zweier Individuen ohne Beigaben. Die Funde aus den Objekten gehören in die jüngere Stufe der klassischen Badener Kultur.

Ausserdem untersuchte man ungefähr 15 römerzeitliche Speichergruben, die sich im Südteil der Fläche häuften. Das Material aus diesen Objekten stammt von der Wende des 4. und 5. Jh. Das einzige slawische Grab mit zwei Individuen enthielt zwei Sporen, eine Bartaxt und Keramik.

Die jüngsten Siedlungsobjekte gehörten zur mittelalterlichen Ansiedlung aus dem 10.-12. Jh. /sieben Grundrisse von Wohn- und Wirtschaftsgebäuden/. Man legte insgesamt eine ca. 800 m^2 grosse Fläche frei.

ОХРАННЫЕ РАСКОПКИ В С. КАМЕНИН. В ходе второго исследовательского сезона в урочище Кишкукорицаш в с. Каменин (район Нове Замки) были вскрыты объекты 33/78 вплоть до объекта 112/78. Наиболее интенсивное заселение было в период баденской культуры. Селищные ямы имели преимущественно правильную кругообразную форму, иногда с 1-2 столбовыми ямами на полу. Мы изучили также две печи кругообразного плана с куполообразным сводом. В одной мусорной яме были найдены скелеты двух индивидуумов без погребальных даров. Находки из приведенных объектов относятся к поздней ступени классической баденской культуры.

Кроме того было исследовано около 15 запасных ям, относящихся к римскому времени, группирующихся в южной части площади. Материал этих объектов датируется переломом 4 и 5 вв. В единственном славянском погребении в местонахождении, в котором находились двое индивидуумов, были найдены две шпоры, "брадатица" и керамика.

Позднейшие селищные объекты принадлежали к средневековому поселению, датированному 10-12 вв. (семь горизонтальных проекций жилых и хозяйственных построек). Вместе было вскрыто 800 квадратных метров площади.

PRŮZKUM V KATASTRU MĚSTA TRNAVY

Petr N o v á k

Budováním závlahového systému na západním okraji města Trnavy /okr. Trnava/ se naskytla příležitost k průzkumu pravěkého osídlení. V trase mezi hranicí katastru s obcí Suchá nad Parnou a státní silnicí Trnava - Ružindol, na pravém břehu říčky Parné, jsme zjistili řadu porušených objektů z rozličných období pravěku. Průzkum probíhal průběžně se stavbou závlahového systému v celém prvním pololetí roku 1978.. Osídlení se koncentruje na mírném východním svahu podél Parné.

Na hranici katastrů Trnavy a Suché nad Parnou jsme zachytili popelovité vrstvy sídliště z mladší doby bronzové. Střepový materiál je možné zařadit ke kulturám popelnicových polí, bližší určení není možné. Přibližně padesát metrů po proudu Parné, na mírné vyvýšenině, se rozkládá sídliště z období římského císařství. Importovanou keramiku z tohoto sídliště posoudil E. Krekovič a datuje ji do 2.-3. stol. Nedaleko jsme zjistili stopy zcela zničeného kostrového hrobu. Ani podrobnou prohlídkou vybagrované zeminy se nepodařilo najít průvodní materiál a hrob zůstává nedatovatelný. Přibližně 300 m od hranice katastrů se našla bronzová laténská spona. Její patka je ohnutá k lučíku a ukotvená uzlíkem, na zachycovači i na patce je po jednom jemném plastickém žebérku; délka 8,2 cm. V blízkosti spony se našly tři laténské střepy. Ke kulturám lengyelského okruhu patří sídliště vzdálené přibližně 180 m od silnice Trnava - Ružindol, v těsné blízkosti Parné. Několik střepů naznačuje, že zde může být sídliště kultury s kanelovanou keramikou.

Sběrem získaný střepový materiál ve většině případů neumožňuje bližší zařazení, je však upozorněním ke zvýšené pozornosti při případných terénních úpravách v tomto prostoru.

BEGEHUNG DES KATASTERS DER STADT TRNAVA. Das Lesefundmaterial vom Westrand des Katasters von Trnava /Bez. Trnava/ belegt Besiedlung mit Trägern des Lengyel-Kulturkreises, der Kultur mit kannelierter Keramik, der Urnenfelderkultur sowie Besiedlung aus der römischen Kaiserzeit. Sämtliche Besiedlung konzentriert sich in einem schmalen Streifen auf dem rechten Ufer des Flusses Parná.

ПОИСКИ В КАДАСТРЕ Г. ТРНАВА. Сбором приобретенный фрагментарный материал из западной окраины кадастра г. Трнавы (район Трнава) указывает на заселение племенами культур лендельского округа, культурой с канелированной керамикой, племенами полей погребальных урн, на заселение в латенский период и период римской империи. Всякое заселение концентрировалось в узкой полосе на правом берегу р. Парна.

ZÁCHRANNÝ VÝZKUM HRADIŠTĚ V PRAŠNÍKU

Petr N o v á k

Pátá výzkumná sezona na hradišti v Prašníku /okr. Trnava/ přináší doplňující poznatky k osídlení lokality v eneolitě, době bronzové a v 10.-11. stol.

Pod mohutným násypem hlavního opevnění akropole se podařilo zjistit část sídlištního objektu s kůlovou konstrukcí a vypálenou plochou ohniště. Množství střepového materiálu, úštěpů a zvířecích kostí z kulturní vrstvy náleží k závěrečné fázi vývoje lengyelského okruhu, ke kultuře ludanické. Na západním svahu, pod objektem, je do podložní skály vyhloubený základový žlab palisády.

Na ploše akropole jsme nalezli část mazanicí překrytého sídlištního objektu z pozdní doby bronzové. Keramika lužicko-slezské kultury je zde zastoupená třemi většími částmi nádob. Bronzová industrie se v této části akropole omezuje na jehlice, většinou ve zlomcích. Kruhovitou, pečlivě vymazanou plochu ohniště lemují pozůstatky sedmnácti jehlancovitých a kuželových závaží.

Ve druhém areálu hradiště výzkum pokračuje třetím objektem z 10.-11. stol. Čtvercová polozemnice má na rozdíl od dvou předcházejících kamennou pec v JZ rohu. Ve snaze po zjištění příslušenství polozemnice jsme vedli po severní straně další sondu. Stopy kůlové stavby v ní zachycené však nejsou souhlasně orientované a jakoukoli návaznost není možné prokázat. Střepový materiál se neliší od materiálu nalezeného ve výplni chaty.

Buldozerem přeťaté opevnění mezi druhým a třetím areálem nevykazuje stopy výraznější konstrukce. Nasýpaný val zpevňovala vložená břevna. Podobné zpevnění je i v konstrukci hlavního opevnění akropole a s ohledem na sypkost materiálu je nezbytné.

Ve výzkumu se pokračuje v předstihu před těžbou kamenolomu, která má narůstající tendenci.

RETTUNGSGRABUNG AUF DEM BURGWALL IN PRAŠNÍK. Die weitere Grabungssaison auf dem Burgwall in Prašník /Bez. Trnava/ bringt ergänzende Angaben über die Besiedlung der Lokalität im Äneolithikum, in der späteren Bronzezeit und im 10.-11. Jh.

Unter der Befestigung der Akropolis liegt ein Teil des Objektes der Ludanice-Gruppe mit Pfostenkonstruktion und einem Estrich der Feuerstelle. Die Palisadenrinne befindet sich westlich vom Objekt, über dem steilen Hang.

Im Siedlungsobjekt der Lausitz-Schlesischen Kultur auf der Akropolis erhielten sich drei grössere Gefässteile und siebzehn pyramidale und konische Gewichte, die sich um eine kreisförmige Feuerstelle konzentrierten.

Die Halbgrubenhütte aus dem 10.-11. Jh., die sich im zweiten Areal des Burgwalls befindet, hat in der Südwestecke einen Steinofen. Es ist einstweilen nicht möglich, die im Norden erfassten Spuren der Pfostenkonstruktion mit den Halbgrubenhütten in irgendeinen Zusammenhang zu bringen, obwohl sie auch zeitgleich sein können. Die Befestigung zwischen dem zweiten und dritten Burgwallareal weist keine ausgeprägteren Spuren der Innenkonstruktion auf.

ОХРАННЫЕ РАЗВЕДКИ ГОРОДИЩА В С. ПРАШНИК. Дальнейший исследовательский сезон на городище в с. Прашник (район Трнава) вносит дополнительные данные о заселении местонахождения в энеолите, поздний период бронзы и 10-11 вв..

Под укреплением акрополя находится часть объекта луданицкой культуры со столбовой конструкцией и с глинобитным подом очага. Фундаментный желоб палисада находится западнее от объекта, над крутым откосом.

В селищном объекте лужицко-силезийской культуры на акрополе сохранились три больших сосуда и семьнадцать пирамидовидных и конусовидных разновесов, сосредоточенных вокруг кругообразного очага.

В полуземлянке 10-11 вв. во втором ареале городища в ЮЗ углу находится каменная печь. Севернее замеченные следы столбовой постройки пока нельзя взаимосвязать с полуземлянкой, хоть они возможно современны. Укрепление между вторым и третьим ареалами городища не носит более выразительные следы внутренней конструкции.

BRONZOVÝ NOŽ Z VAŽCA

Mária N o v o t n á

V roku 1978 odovzdal Ján Ilavský-Gabrik do zbierok Podtatranského múzea v Poprade bronzový nôž z Važca /okr. Liptovský Mikuláš/. Objavil ho v predchádzajúcom roku údajne pri klčovaní stromu /Novotná 1978/.

Nôž má dlhú, štíhlu, na strane ostria prehnutú čepeľ, pri rukoväti vytiahnutú do hrotu. Dlhý tŕň, slúžiaci na upevnenie rukoväte, má hranatý, ku koncu sploštený prierez. Zosilnený chrbát zdobia striedavo viacnásobné ryhy s krížikmi /obr. 97/. Hoci nôž je ojedinelým nálezom, podľa niektorých charakteristických znakov sa dá pomerne spoľahlivo datovať. Tŕňovité zakončenie rukoväte, druh výzdoby a jej výlučné sústredenie na plochu chrbta umožňujú ho zaradiť do blízkosti nožov z obdobia mladších popolnicových polí a porovnať najmä s Říhovského typom Hadersdorf. Najbližším sa javí exemplár zo žiarového hrobu 71 z Klentnice, zo stupňa Klentnice II, t. j. HB_1-HB_2 /Říhovský 1972, s. 62, tab. 21: 237/. Posledný je nezdobený a má výraznejšie prehnutý chrbát; na noži z Važca je viac rovný. Azda ide o typologicky mladší variant. Na Slovensku patrí k zriedkavejšie zastúpeným mladým typom bronzových nožov. Jeho význam je najmä v tom, že sa našiel na území doteraz takmer bez stôp pravekého osídlenia. Pritom ide o oblasť, ktorá bola zrejme spojnicou medzi Liptovskou a Popradskou kotlinou.

L i t e r a t ú r a

NOVOTNÁ, M. 1978: Tritisíc rokov starý nôž. Vlastivedná príloha Podtratranských novín, IV, číslo 4.

ŘÍHOVSKÝ, J. 1972: Die Messer in Mähren und dem Ostalpengebiet. Prähistorische Bronzefunde. VII/1. München.

EIN BRONZEMESSER AUS VAŽEC. Der Einzelfund des Bronzemessers aus Važec /Bez. Liptovský Mikuláš/ ist nach den charakteristischen typologischen Merkmalen in die Epoche der jüngeren Urnenfelder, in die Nähe des Typs Hadersdorf datierbar /Říhovský 1972, S. 62, Taf. 21: 237/. /Abb. 97./

БРОНЗОВЫЙ НОЖ ИЗ С. ВАЖЕЦ. Единичная находка - бронзовый нож из с. Важец (район Липтовски Микулаш) по характеристическим типологическим признакам можно датировать более поздним периодом полей погребальных урн, близким к типу Hadersdorf (Říhovský 1927, c. 62, табл. 21: 237). (Рис. 97.)

DRUHÁ ETAPA VÝSKUMU V NIŽNEJ MYŠLI

Ladislav O l e x a

Výskum v Nižnej Myšli /okr. Košice-vidiek/ v roku 1978 sa upriamil na odkrývku hrobov otomanskej kultúry na vyvýšenej terase Várhegy II. Práce nadobudli záchranný charakter, pretože na lokalite sa počíta so stavebnými zásahmi.

Pohrebisko sa nachádza cca 100 m severne od priekopy opevneného výšinného sídliska zo sklonku staršej doby bronzovej a korešponduje s časťou sídliskových nálezov datovateľných do Reineckeho stupňa BA_2.

Prvá etapa výskumu sa realizovala v roku 1977, keď sme preskúmali časť akropoly zastavanú príbytkami zrubového charakteru, rez fortifikáciou a sedem hrobov. V roku 1978 sme v troch sondách odkryli 16 kostrových hrobov a 2 čiastočne zahĺbené sídliskové objekty v superpozícii nad hrobmi. Zvyšky príbytkov sú dobre datovateľné do poklasickej fázy otomanskej kultúry zo strednej doby bronzovej. Niektoré hroby sú vo vzájomnej superpozícii a reprezentujú dva horizonty zo staršej doby bronzovej. Starší horizont sa dá paralelizovať s hrobovými nálezmi z Čane /okr. Košice-vidiek/, ktoré zaraďujeme do tzv. prechodnej, koštiansko-otomanskej fázy. Datovanie je podložené nálezmi keramiky, bronzových sibinských záušníc, bronzových ihlíc, náhrdelníkov a výrobkov z kostí a parohu. Druhý, mladší horizont hrobov možno synchronizovať s nálezmi typu Hernádkak A a datovať do polovice Reineckeho stupňa BA_2. V nálezových celkoch sa vyskytujú typické keramické tvary vlastnej otomanskej kultúry, sprievodné nálezy sú analogické s inventárom zo starších hrobov.

Preskúmané hroby dokladajú plynulé pochovávanie v Reineckeho stupni BA_2 a vypĺňajú malý chronologický hiát, ktorý doteraz existoval medzi mladším horizontom pohrebiska v Čani a klasickou fázou otomanskej kultúry na území východného Slovenska. Mladší horizont hrobov v Nižnej Myšle sa dá zaradiť do starej, predklasickej fázy otomanskej kultúry.

Vzhľadom na ohrozenie náleziska sa bude vo výskume pohrebiska pokračovať v nasledujúcich sezónach.

DIE ZWEITE GRABUNGSETAPPE IN NIŽNÁ MYŠĽA. Auf der erhöhten Terrasse Várhegy südlich der Gemeinde Nižná Myšľa /Bez. Košice/ erstreckt sich eine schon länger bekannte befestigte Siedlung und ein Gräberfeld aus der älteren Bronzezeit. Die Fundstelle - ein wichtiges Zentrum der Otomani-Kultur - hat ausgezeichnete strategische Lage. Eine systematische Grabung begann hier im J. 1977 und die zweite Etappe setzte im J. 1978 fort. Die Durchführung der Grabungsarbeiten übernahm die Arbeitsstelle des Archäologischen Institutes der SAW zu Košice. Während der ersten Etappe wurden ein Teil der mit Blockbauten bebauten Akropolis, der Schnitt durch die Fortifikation und sieben Skelettgräber untersucht. Im J. 1978 wurden in drei Schnitten 16 Skelettgräber und zwei teilweise eingetiefte Siedlungsobjekte abgedeckt. Einige Gräber

liegen in Superposition. Alle repräsentieren kontinuierliche Bestattung in der ersten Hälfte von Reineckes Stufe BA_2. Im dem älteren, unteren Horizont, der in die Košťany-Otomani-Übergangsphase gehört, sieht man im Grabinventar Beziehungen zur vorangehenden Košťany-Gruppe. In den jüngeren Gräbern kommen schon typische Keramikformen der Otomani-Kultur vor, aber das Begleitmaterial weist noch ältere Traditionen auf. Der jüngere Horizont wurde mit den Funden des Typus Hernádkak A synchronisiert. Die eingetieften Siedlungsobjekte lagen über den Gräbern; das Inventar datiert sie in den Anfang der mittleren Bronzezeit /nachklassische Phase der Otomani-Kultur, Reineckes Stufe BB_1/. Die Grabungsarbeiten werden fortgesetzt werden.

ВТОРОЙ ЭТАП РАСКОПОК В С. НИЖНА МИШЛЯ. На возвышенной террасе Варгедь, на юг от с. Нижна Мишля (район Кошице) находится уже довольно давно известное укрепленное селище и могильник раннего периода бронзы. Местонахождение - важный центр отоманской культуры - имеет исключительное стратегическое положение.

Систематические исследования начались в 1977 г., второй этап продолжался с августа до октября в 1978 г. Работы реализовал Исследовательский рабочий центр Института археологии САН в Кошицах. В продолжение первого этапа была расследована часть акрополя, застроенная срубными жилищами, срез фортификации и 7 погребений с трупоположением. В 1978 г. в трех шурфах было вскрыто 16 погребений с трупоположением и 2 отчасти углубленных селищных объекта. Некоторые погребения находятся в суперпозиции. Все представляют непрерывное хоронение в 1-й половине ступени Райнеке BA_2. В раньшем, нижнем горизонте, относящемся к коштянско-отоманской фазе, наблюдаем на основе погребального инвентаря отношение к предшествующей коштянской группе. В более поздних погребениях имеется наличие характерных керамических форм отоманской культуры, но сопутствующий материал указывает еще на более древние традиции. Более поздний горизонт синхронизируем с находками типа Гернадкак А. Углубленные селищные объекты были над погребениями. На основе инвентаря датируются началом среднего периода бронзы (послеклассическая фаза отоманской культуры ступени Райнеке BB_1). Раскопки будут продолжаться.

ZÁCHRANNÝ SPELEOARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V JASOVE

Ladislav O l e x a

V apríli a máji 1978 realizovalo Výskumné pracovné stredisko Archeologického ústavu SAV v Košiciach záchranný výskum v Jasove /okr. Košice-vidiek/, v známych jaskyniach Oblúkovej a Jasovskej. Výskum sa uskutočnil na podnet pracovníkov Múzea slovenského krasu, ktorí informovali Archeologický ústav SAV o pripravovaných zásahoch v súvise s prerážkou nového vchodu do Jasovskej jaskyne cez Oblúkovú jaskyňu. Výskumné práce sa začali v krátkom predstihu pred prerážkou, neskôr prebiehali obe akcie v dobrej koordinácii.

V prvom rade sa venovala pozornosť preskúmaniu najviac ohrozených sedimentov v oboch ramenách Oblúkovej jaskyne. Zachránili sa nálezy paleontologické, neolitické, z mladšej doby bronzovej, doby rímskej a zo stredoveku. Ukázalo sa, že nálezy z Oblúkovej jaskyne boli v minulosti značne exploatované a nálezonosné vrstvy z veľkej časti prekopané. Po skončení výkopových prác sa priestor Oblúkovej jaskyne upravil na turistické účely, a tak možno túto lokalitu pokladať za archeologicky vyčerpanú.

V druhej etape záchranného výskumu sme urobili preventívne zisťovacie výkopy vo vestibule Jasovskej jaskyne, t. j. v pôvodnom vchode do jaskynných priestorov. Vestibul jaskyne je výraznou a dávno známou lokalitou. Na sklonku minulého storočia ju čiastočne preskúmal J. Nyári, v r. 1916 T. Kormos. Odborné výskumy uskutočnil v r. 1924-1925 J. Eisner a v r. 1955 V. Ložek, J. Sekyra, J. Kukla a O. Fejfar. Neodborné vykopávky a exploatovanie archeologických vrstiev od minulého storočia až do súčasnosti vykonávali rôzni nadšenci-amatéri, čím sa toto významné východoslovenské jaskynné nálezisko veľmi ničilo.

Počas záchrannej akcie sa vo vestibule jaskyne skúmalo na dvoch miestach. Prekopala sa zemina zo staršieho výskumu T. Kormosa, čím sa zachránil črepový materiál, ktorý sa kedysi nezbieral. Získali sa doklady neolitického osídlenia, predmety z mladšej doby bronzovej a zo staršej doby železnej, z doby rímskej a zo stredoveku. Prekopanie starej haldy bolo z archeologického hľadiska efektívne. Zvýšená pozornosť sa venovala priestoru vo vestibule, ktorý už J. Eisner pomocne nazval Kormosovým kútom. Ľahko prístupná a na nálezy bohatá kultúrna vrstva bola stredobodom záujmu amatérov. Na jaskynné pomery na pomerne veľkej ploche boli stopy-jamy po ich zásahoch. V prvom rade sa preskúmal spomínaný porušený terén až po kompaktné sedimenty. Získal sa početný, ale nestratifikovaný materiál paleontologický, neolitický, z mladšej doby bronzovej a zo začiatku staršej doby železnej, z doby laténskej, rímskej a z rôznych období stredoveku. Prekopaním porušeného priestoru sa odkryli profily holocénnych kultúrnych vrstiev. Aby sa získal porovnávateľný stratifikovaný materiál, po dĺžke celého profilu sa preskúmali tri 50 cm široké sondy. Stratifikované nálezy reprezentujú všetky spomínané obdobia osídlenia vestibulu jaskyne. Spomedzi množstva nálezov sa vyníma súbor zlomkov z dokonale vyrobenej bukovohorskej keramiky, bronzová sedlovitá spona, bronzový špirálový náramok z drôtu, kadlub na odlievanie hrotov šidiel a parohová zdobená bočnica uzdy zo sklonku mladšej doby bronzovej, halštatský železný nožík s tŕňovitou rukoväťou a väčšie fragmenty keramiky z 13. stor.

Záchranný speleoarcheologický výskum v jasovských jaskyniach doniesol nové poznatky o osídlení oboch lokalít. Zachránil sa početný efektný archeologický materiál a ukázala sa potreba preskúmania celého kedysi obývaného priestoru Jasovskej jaskyne, pretože za daného stavu sa nedá zamedziť ďalšie prípadné vykrádanie lokality.

SPELÄOARCHÄOLOGISCHE RETTUNGSGRABUNG IN JASOV. Im Frühling 1978 realisierte die Arbeitsstelle des Archäologischen Institutes der SAW zu Košice eine speläoarchäologische Rettungsgrabung in Jasov /Bez. Košice/ in den Höhlen Jasovská jaskyňa und Oblúková jaskyňa, wo in dieser Zeit ein neuer Eingang durchgeschlagen wurde. Die Untersuchung richtete sich auf die Rettung archäologischer und paläontologischer Funde.

Im Laufe der Arbeit in der Höhle Oblúková jaskyňa gewann man eine kleine Zahl von stratifiziertem Material der Bükker Kultur, Funde von der Neige der jüngeren Bronzezeit, aus der römischen Zeit und aus dem Mittelalter. Diese Fundstelle ist schon archäologisch erschöpft.

In der zweiten Etappe untersuchte man den ursprünglichen Eingang in die Höhle Jasovská jaskyňa. Neben zahlreichen unstratifizierten Funden, vor allem Scherben aus holozänen, durch Amateure gestörten Kulturschichten gewann man stratifizierte Gegenstände aus drei kleineren Schnitten. Ausgeprägt vertreten ist die Besiedlung der Höhle durch das Volk der Bükker ge-Kultur, die mächtigsten Schichten stammen von der Neige der jüngeren Bronzezeit und vom Anfang der älteren Eisenzeit /Bronzeschmuck und Belege der örtlichen Produktion von Bronzeindustrie, ein kleines hallstattzeitliches Eisenmesser und eine verzierte Trensenquerstange. Sporadischer war latène- und römerzeitliche Besiedlung. Wegen seiner güstigen Lage und aus Sicherheitsgründen wurde der Eingang noch im 13. Jh. u. Z. intensiv besiedelt.

Die an ältere Grabungen anknüpfende Untersuchung dieser bedeutenden ostslowakischen Fundstellen erbrachte neue Kenntnisse und zeigte die Notwendigkeit der Untersuchung des ganzen einst bewohnten Raumes.

ОХРАННЫЕ СПЕЛЕОАРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ РАСКОПКИ В С. ЯСОВ. Весной 1978 г. осуществили работники филиала Института археологии САН в Кошицах охранные спелеоархеологические раскопки в с. Ясов (район Кошице) в пространстве Ясовской пещеры и Облуковой пещеры, где пробивали новый вход. Раскопки сосредоточились на охране археологических и палеонтологических находок.

Во время работ в Облуковой пещере был обнаружен наслоенный немногочисленный материал буковогорской культуры, находки относящиеся к концу позднего периода бронзы, к римскому времени и средневековью. Это местонахождение археологически уже бесплодно.

На втором этапе проводились раскопки у прежнего входа в Ясовскую пещеру. Кроме многочисленных находок, обнаруженных вне наслоений, особенно фрагментов голоценных культурных слоев нарушенных любителями, были вскрыты в трех небольших шурфах предметы в наслоениях. Выразительно представлено заселение племенами буковогорской культуры, наиболее мощные слои можно датировать концом позднего периода бронзы и началом раннего железного века (бронзовые украшения и доказательства о местном производстве бронзовых орудий, железный гальштатский ножик и украшенные псалии из рогов (1 экземпляр). Более спорадическим было латенское заселение и заселение римского времени. Из-за выгодного положения и по поводу безопасности был вход в пещеру в последний раз интенсивно заселен еще в 13 в. н. э.

Исследования, навязывающие на более ранние раскопки в этих важных восточнословацких местонахождениях принесли новые сведения и указали на необходимость исследования всей заселенной площади.

ZISŤOVACÍ VÝSKUM V ROZHANOVCIACH

Ladislav O l e x a

V júli 1978 uskutočnilo košické Výskumné pracovné stredisko Archeologického ústavu SAV krátkodobý zisťovací výskum v intraviláne obce Rozhanovce /okr. Košice-vidiek/. Preskúmala sa časť mohutného mohylovitého násypu v areáli za Gelzovou kúriou, nazývaného Hôrka, neskôr zlikvidovaného pri zemných prácach spojených s výstavbou detských jaslí a škôlky.

Násyp mal priemer 17 m, výšku 3 m a bol situovaný na ostrohu ľavobrežnej terasy rieky Torysy. Zo severnej strany ho obtekal potok Jarek. V Súpise pamiatok na Slovensku je zaevidovaný ako pravdepodobne mohyla z eneolitu. Uvedený predpoklad sa zisťovacím výskumom vylúčil.

Objekt sme rozdelili na štyri úseky a postupne sa preskúmala jeho severovýchodná časť až po podložie, t. j. 120 cm pod úpätie. Ukázalo sa, že homolovitý útvar vznikol nakopením zeminy získanej pravdepodobne pri hĺbení priľahlého malého rybníka, na ktorého mieste /resp. v blízkosti/ sa nachádzalo smetisko zo 16.-18. stor., čo dokladajú zlomky kachlíc, keramiky, úlomky železných predmetov a tehál. Novoveké nálezy boli vo všetkých častiach násypu i uprostred na pôvodnej úrovni. V profiloch zachytené vrstvy boli nesúrodé, nezachovávali jeden smer. V materiáli sa našlo niekoľko typickejších črepov datovateľných do 11.-15. stor. Tieto nálezy pravdepodobne reprezentujú staršie osídlenie terasy a do násypu sa dostali pri jeho navršovaní.

Pôvod Hôrky je problematický. K navŕšeniu násypu sa neviažu žiadne historické správy. Domnievame sa, že vznikol v 18. stor. ako súčasť úprav parku pri kúrii.

FESTSTELLUNGSGRABUNG IN ROZHANOVCE. Im J. 1978 realisierten die Mitarbeiter der Arbeitsstelle des Archäologischen Institutes der SAW zu Košice eine kurzfristige Rettungs- und Feststellungsgrabung in der Gemeinde Rozhanovce /Bez. Košice/. Man untersuchte eine kegelförmige Aufschüttung, von der angenommen wurde, das es ein äneolithisches Hügelgrab sei. Die Funde zeigten, das die Anhöhe im Laufe des 18. Jh. wahrscheinlich im Zusammenhang der Herrichtung der Parkanlage bei der naheliegenden grösseren Kurie entstanden ist. Im Objekt fand man viele Kachel- und Ziegelfragmente wie auch Bruchstücke von Eisengegenständen und Keramik. Die Mehrzahl der Funde stammt aus dem 16.-18. Jh., vereinzelt kamen auch Scherben aus dem 11.-15. Jh. vor. An die Aufschüttung dieser Anhöle knüpfen sich keine historische Vermerke.

РАЗВЕДОЧНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В С. РОЗГАНОВЦЕ. В 1978 г. осуществили работники филиала Института археологии САН в Кошицах охранно-разведочные раскопки в с. Розгановце (район Кошице). Была исследована коническая насыпь, о которой предполагалось, что это энеолитический курган. Находки показали, что насыпь возникла в течение 18 в., может быть, в качестве составной части благоустройства парков близлежащей бóльшей усадьбы. В кубусе объекта найдено много фрагментов кафельных плит, кирпичей, фрагментов железных предметов и керамики. Большинство находок датируется 16-18 вв., лишь единично встретились фрагменты 11-15 вв. С возвышением насыпи не связываются никакие данные.

VÝSLEDKY PRIESKUMU NA PONITRÍ - V OKRESOCH TOPOĽČANY A NITRA

Ondrej O ž ď á n i

Pracovník Geografického ústavu SAV v Bratislave Ferdinand Mihálik vykonal ešte v roku 1976 ex privata industria archeologický prieskum na strednom toku Nitry, v katastroch rôznych obcí okresov Topoľčany a Nitra. Zberový materiál postúpil v roku 1978 na odborné zhodnotenie do Archeologického ústavu SAV v Nitre. Lokalizácia nálezísk, ako aj bežné terénne pozorovania sú veľmi presné, vzhľadom na profesiu F. Mihálika, a tým aj výsledky prieskumu nadobúdajú pre archeologické bádanie charakter dôležitého pramenného materiálu týkajúceho sa tohto mikroregiónu. Treba tiež zdôrazniť, že ide o doteraz neznáme sídliskové lokality.

Na tomto mieste uvádzame iba typickejší črepový materiál pochádzajúci z chotárov šiestich obcí. Nálezy z ostatných polôh, ktoré sú málo výrazné, atypické a nemožno ich bližšie kultúrne ani časovo určiť, sa súhrnne vypublikujú v Študijných zvestiach AÚ SAV.

L u d a n i c e /okr. Topoľčany/

Lokalita sa nachádza tesne na východnom okraji obce, cca 800 m južne od hradskej z Ludaníc do Kovariec.

Opis nálezov

1. Fragment hrncovitej nádoby s vodorovne vyhnutým zhrubnutým okrajom; hladený sivý povrch zdobia paralelné obvodové žliabky; v. 5,9 cm, š. 8,9 cm, hr. 0,7 cm /obr. 100: 8/.

2. Črep z tela hrnca; sivý povrch zdobia paralelné obvodové žliabky; v. 6,2 cm, š. 5,9 cm, hr. 0,8 cm /obr. 100: 9/.

3. Fragment z tela nádoby; povrch drsný, sivohnedý, výzdobu tvoria paralelné obvodové žliabky, medzi ktorými je rytá ostrá vlnovka; v. 4,5 cm, š. 2,7 cm, hr. 0,7 cm /obr. 100: 2/.

4. Väčší súbor pomerne atypickej stredovekej keramiky.

5. Dva kusy mazanice, pravdepodobne z vnútrajška pece.

Uvedený zberový materiál naznačuje, že v tejto polohe existuje zaniknutá stredoveká osada datovaná rámcovo do 12.-13. stor.

N i t r i a n s k a S t r e d a /okr. Topoľčany/

Lokalita sa nachádza cca 750 m SV od obce a 500 m SZ od kóty 182. Leží na terénnej vlne, takmer na vrchole uhla vytvoreného ramenami rieky Nitry a potoka Lišňa.

Opis nálezov

1. Fragment nádoby s výčnelkom v podobe zvieracích rožkov; zvisle prevŕtaný; povrch bledohnedý; v. 3,7 cm, š. 3,4 cm, hr. 0,5 cm /obr. 99: 2/.

2. Fragment polguľovitej nádoby; výzdobu tvoria nechtovité vrypy a zvislý plastický pásik s náznakom prstovania; povrch drsný, sivý, v. 3,9 cm, š. 4,8 cm, hr. 0,8 cm /obr. 99: 3/.

3. Črep z hrubostennej zásobnicovej nádoby s poškodeným výčnelkom; povrch drsný, tehločervený, v. 6,5 cm, š. 6,1 cm, hr. 1,1 cm /obr. 99: 4/.

4. Hrubostenný fragment z tela zásobnicovej nádoby s mohutným horizontálnym uchom; povrch drsný, tehlovočervený; v. 6,7 cm, š. 11,5 cm, hr. 1,3 cm /obr. 99: 5/.

5. Črep z polguľovitej nádoby; povrch zdobia ryté línie a jamky; farba tmavosivá, v. 7,8 cm, š. 5,3 cm, hr. 0,6 cm /obr. 99: 6/.

6. Črep z hrubostennej nádoby s preliačeným gombíkovitým výčnelkom; povrch drsný, bledohnedý; v. 6,3 cm, š. 5,4 cm, hr. 1,2 cm /obr. 99: 7/.

7. Črep z okraja polguľovitej nádoby; povrch zdobia dva rady vertikálnych vrypov, pod nimi sú dva rady prstovaných jamiek; povrch drsný, hnedosivý; v. 7,9 cm, š. 7,8 cm, hr. 0,9 cm /obr. 99: 8/.

8. Fragment z tela hrubostennej nádoby s masívnym uchom s dvoma vertikálnymi otvormi; povrch drsný, bledohnedý; v. 6,9 cm, š. 9,6 cm, hr. 1,1 cm /obr. 99: 9/.

9. Črep z tela nádoby s plochým kruhovitým výčnelkom; povrch drsný, bledohnedý; v. 5,2 cm, š. 5,2 cm, hr. 1,5 cm /obr. 99: 1/.

Uvedený sídliskový materiál patrí kultúre s mladšou lineárnou keramikou, okrem črepu na obr. 99: 1, ktorý možno zaradiť do mladších stupňov lengyelskej kultúry /skupina Brodzany-Nitra, ludanická skupina/.

P r e s e ľ a n y, časť Belince, /okr. Topoľčany/

Nálezisko je situované na východnom okraji obce, na terénnej vlne pravého brehu rieky Nitry, tesne pri ústí miestneho potoka do rieky Nitry.

Opis nálezov

1. Črep zo džbánka; okraj mierne von vyhnutý, nízke hrdlo; povrch hladený, sivohnedý; v. 6,7 cm, š. 7,4 cm, hr. 0,6 cm /obr. 101: 7/.

2. Fragment hrncovitej nádoby; okraj von vyhnutý, krátke hrdlo; povrch drsný; výzdoba z trojnásobnej obežnej rytej línie, pod ktorou sú dvojice viacnásobných rytých vlnoviek; v. 6,2 cm, š. 7,8 cm, hr. 0,8 cm /obr. 101: 8/.

3. Fragment z tela nádoby; povrch hladený, hnedý; výzdobu tvoria viacnásobné zväzky rytých línií; v. 2,9 cm, š. 3,7 cm, hr. 0,7 cm /obr. 101: 5/.

4. Menší súbor atypických pravekých, slovanských a stredovekých črepov.

Na základe keramického materiálu možno konštatovať, že ide o lokalitu osídlenú v staršej dobe bronzovej ľudom maďarovskej kultúry /obr. 101: 7/, vo veľkomoravskom období /9. storočie; obr. 101: 8/ a v stredoveku.

P r e s e ľ a n y, časť Kamanová, /okr. Topoľčany/

Lokalita je na terénnej vlne asi 200 m východne od okraja obce, v priamke vedenej stredom dediny v smere Z-V.

Opis nálezov

1. Fragment okraja na kruhu vyrobenej nádoby; manžetovite zhrubnutý a podrezaný; povrch sivý až čierny, hladený; v. 3,4 cm, š. 4,1 cm, hr. 0,5 cm /obr. 98: 1/.

2. Fragment z tela nádoby; povrch hladený, sivohnedý; výzdobu tvorí dvojica paralelných rytých línií, z ktorých kolmo vychádzajú dvojice obdobných rytých čiar; v. 3,2 cm, š. 3,4 cm, hr. 0,7 cm /obr. 98: 2/.

3. Fragment strechovite tvarovaného okraja; tesne pod okrajom je široká rytá vlnovka; povrch drsný, hnedočervený; v. 3,1 cm, š. 3,7 cm, hr. 0,8 cm /obr. 98: 3/.

4. Črep z okraja hrncovitej nádoby; ústie šikmo von vyhnuté; šikmo zrezaný okraj s malým plastickým rebrom na vonkajšej strane; povrch drsný, hnedožltý; na pleciach stopy po rytej obvodovej vlnovke; v. 5,5 cm, š. 4,4 cm, hr. 0,9 cm /obr. 98: 4/.

5. Črep z pliec hrncovitej nádoby; povrch drsný, sivý, výzdoba pozostáva z viacnásobnej vlnovky; 3,4 cm, š. 4,7 cm, hr. 0,8 cm /obr. 98: 5/.

6. Črep z mierne zhrubnutého a zaobleného okraja nádoby; povrch hladený, sivý; v. 2,8 cm, š. 5,2 cm, hr. 0,5 cm /obr. 98: 6/.

7. Hrubostenný črep z tela nádoby s masívnym horizontálnym výčnelkom; povrch hladený, tehlovočervený až sivý; v. 9,2 cm, š. 8,9 cm, hr. 0,8 cm /obr. 98: 7/.

8. Súbor atypických pravekých a stredovekých črepov.

Opísaný zberový materiál pochádza zo sídliska z doby halštatskej /obr. 98: 7 a atypické črepy/ a zo zaniknutej stredovekej osady z 12.-13. stor.

S o l č a n y /okr. Topoľčany/

Lokalita leží cca 1000 m západne od obce, na terénnej vlne tesne pri sútoku troch miestnych potokov.

Opis nálezov

1. Črep z okraja nádoby; povrch hladený, hnedý; v. 5,8 cm, š. 5,1 cm, hr. 0,7 cm /obr. 100: 1/.

2. Črep z vodorovne zrezaného okraja nádoby; povrch leštený, čierny; v. 5,6 cm, š. 5,8 cm, hr. 0,9 cm /obr. 100: 4/.

3. Fragment mierne zhrubnutého okraja nádoby, z vonkajšej strany zvýrazneného obežnou rytou líniou; povrch drsný, sivý;, v. 4,7 cm, š. 4,1 cm, hr. 0,9 cm /obr. 100: 3/.

4. Fragment z tela situlovitej nádoby; povrch hladený, sivý, výzdobu tvoria vertikálne žliabky; materiál s prímesou grafitu; v. 5,2 cm, š. 6,5 cm, hr. 0,8 cm /obr. 100: 5/.

5. Fragment okraja hrncovitej nádoby, mierne von vyhnutý; povrch drsný, sivý; plecia zdobí nevýrazná viacnásobná vlnovka; v. 3,5 cm, š. 4,2 cm, hr. 0,8 cm /obr. 100: 6/.

6. Črep zo zhrubnutého, mierne dovnútra zahnutého okraja nádoby; povrch hladený, sivý, tuhovaný; v. 3,4 cm, š. 7,9 cm, hr. 1,5 cm /obr. 100: 7/.

7. Fragment z tela hrncovitej nádoby; povrch drsný, hnedý; výzdobu tvoria plytké paralelné obvodové žliabky; 5,3 cm, š. 6,1 cm, hr. 1,2 cm /obr. 101: 9/.

8. Črep z tela situlovitej nádoby; povrch drsný, sivý; výzdobu tvoria vertikálne žliabky; materiál obsahuje prímes grafitu; v. 4,1 cm, š. 5,5 cm, hr. 0,9 cm /obr. 101: 10/.

Črepy na obr. 100: 1, 4 nemožno bližšie kultúrne určiť. S najväčšou pravdepodobnosťou patria do obdobia od neskorej doby bronzovej až do doby halštatskej. Črepy na obr. 100: 3, 5, 7 a obr. 101: 10 poukazujú na laténske sídlisko /stupeň LD/. Materiál na obr. 100: 6 a obr. 101: 9 je slovanský a rámcovo patrí do 9. stor.

V ý č a p y - O p a t o v c e, časť Ľudovítová /okr. Nitra/

Lokalita sa nachádza na pravom brehu rieky Nitry, na jv. svahoch menšej terénnej vlny. Situovaná je medzi rieku Nitru a cestu od Topoľčian do Nitry. Leží cca 300 m južne od hradskej do Sokolník.

Opis nálezov

1. Fragment črepu z dolnej časti hrncovitej nádoby; hnedosivý povrch zdobia ryté viacnásobné vlnovky; v. 6,7 cm, š. 4,6 cm, hr. 1,1 cm /obr. 101: 6/.

2. Črep z dolnej časti hrncovitej nádoby: povrch zdobia hlbšie ryté línie, farba sivá, v. 5,3 cm, š. 4,9 cm, hr. 0,8 cm /obr. 101: 4/.

3. Hrubostenný črep z dolnej časti nádoby; tehlovočervený povrch zdobia dva rady hlbokých rytých línií vytvárajúcich vetvičkovitý motív; v. 4,9 cm, š. 4,2 cm, hr. 1,1 cm /obr. 101: 2/.

4. Črep z okraja nádoby; časť pliec odsadená od hrdla; povrch čierny, leštený, v. 5,8 cm, š. 4,4 cm, hr. 0,5 cm /obr. 101: 1/.

5. Fragment misky; odsadenie hrdla od tela zdôraznené obvodovým žliabkom; povrch čierny, hladený; v. 3 cm, š. 4 cm, hr. 0,5 cm /obr. 101: 3/.

6. Väčšie množstvo atypických črepov.

Lokalitu datujeme hlavne podľa črepov na obr. 101: 2, 4, 6 na koniec 2. a začiatok 3. stor. n. l. Ani ostatný atypický materiál, pokiaľ to možno spoľahlivo určiť, sa charakterom nevymyká z rámca rímsko-barbarskej keramiky.

Nálezy z uvedených šiestich lokalít rozširujú naše znalosti o sídliskových pomeroch rôznych období praveku, včasnej doby dejinnej a stredoveku a zároveň prispievajú k objektívnejšiemu obrazu pravekej topografie stredného Ponitria.

ERGEBNISSE EINER GELÄNDEBEGEHUNG IM NITRA-TAL - IN DEN BEZIRKEN TOPOĽČANY UND NITRA. Im J. 1978 gewann das Archäologische Institut der SAW zu Nitra Fundmaterial, das bei der Begehung des mittleren Nitra-Tales im J. 1976 gefunden wurde:

L u d a n i c e /Bez. Topoľčany/, mittelalterliches Material aus einer rahmenhaft in das 12.-13. Jh. datierten Dorfwüstung /Abb. 100: 2, 8, 9/.

N i t r i a n s k a S t r e d a /Bez. Topoľčany/, Siedlung mit jüngerer Linearkeramik /Abb. 99: 2-9/. Die Scherbe auf der Abb. 99: 1 gehört in die jüngeren Stufen der Lengyel-Kultur.

P r e s e ľ a n y, Ortsteil Belince /Bez. Topoľčany/, Siedlung der Maďarovce-Kultur /Abb. 101: 7/ und grossmährische Siedlung /Abb. 101: 8/. Aus dem Ortsteil Kamanová stammt hallstattzeitliches Siedlungsmaterial /Abb. 98: 7/ sowie mittelalterliche Scherben aus einer Dorfwüstung aus dem 12.-13. Jh. /Abb. 98: 1-6/.

S o l č a n y /Bez. Topoľčany/, das Keramikmaterial deutet auf eine latènezeitliche Siedlung aus der Stufe LD /Abb. 100: 3, 5, 7; Abb. 101: 10/ und auf eine slawische Siedlung aus dem 9. Jh. /Abb. 100: 6; Abb. 101: 9/. Die Scherben auf der Abb. 100: 1, 4 können rahmenhaft in die Zeit von der späteren Bronzezeit bis zur Hallstattzeit eingestuft werden.

V ý č a p y O p a t o v c e, Ortsteil Ľudovítová /Bez. Nitra/, eine römerzeitliche Siedlung. Die Keramik datiert sie in das 2.-3. Jh. u. Z. /Abb. 101: 2, 4, 6/.

Die angeführten sechs Siedlungen tragen zur Gestaltung eines objektiveren Bildes über die Topographie des mittleren Nitra-Tales bei.

РЕЗУЛЬТАТЫ РАСКОПОК В ПОНИТРЬЕ - В РАЙОНАХ ТОПОЛЬЧАНЫ И НИТРА. В 1978 г. получил Институт археологии САН в Нитре в результате разведок, проведенных в Среднем Понитрье в 1976 г. следующий материал:

Л у д а н и ц е (район Топольчаны), средневековый материал прекратившего существование поселения датирован в общих чертах 12-13 вв. (рис. 100: 2, 8, 9).

Н и т р я н с к а С т р е д а (район Топольчаны), селище людей поздней линейной керамики (рис. 99: 2-9). Осколок на рис. 99: 1 принадлежит к поздней ступени лендельской культуры.

П р е с е л я н ы, урочище Белинце (район Топольчаны), селище мадяровской культуры (рис. 101: 7) и селище великоморавского периода (рис. 101: 8). В урочище Каманова был обнаружен селищный материал гальштата (рис. 98: 7) и средневековые осколки прекратившего существование поселения, определенного 12-13 вв. (рис. 98: 1-6).

С о л ь ч а н ы (район Топольчаны), керамический материал указывает на латенское селище ступени LD (рис. 100: 3, 5, 7; рис. 101: 10), на славянское селище, датированное 9 в. (рис. 100: 6; рис. 101: 9). Осколки на рис. 100: 1, 4 можно в общем отнести к периоду поздней бронзы, вплоть до гальштата.

В и ч а п ы - О п а т о в ц е, урочище Людовитова (район Нитра), селище римского периода, на основе керамики датировано 2-3 вв. н. э. (рис. 101: 2, 4, 6).

Приведенные селища приносят пользу более объективной картине доисторической топографии Среднего Понитрья.

ARCHEOLOGICKÉ PRIESKUMY V HLOHOVCI

Ivan P a s t o r e k

Okresné múzeum Trnava so sídlom v Hlohovci pravidelne sleduje zemné práce v Hlohovci /okr. Trnava/. Zberom a záchranným prieskumom sa získali cenné poznatky o pravekom a stredovekom osídlení Hlohovca a zozbieralo sa veľa nálezov, ktoré obohatili zbierkový fond múzea. Po archeologických prieskumoch pamiatkových objektov /kostolík sv. Ducha, areál bývalého františkánskeho kláštora a kostola Všechsvätých/ v minulých rokoch sa múzeum rozhodlo uskutočniť v roku 1978 v predstihu prieskum lokalít, na ktorých sa má realizovať investičná výstavba. Rozhodnutie bolo motivované nutnosťou aktívneho prístupu k záchrane predpokladaných archeologických lokalít, ktoré by boli rozsiahlymi zemnými prácami zničené alebo porušené. Prieskum sa uskutočnil v súvislosti s riešením dlhodobej úlohy múzea Praveké a stredoveké osídlenie Hlohovca.

Na prieskum sme vybrali pásmo asanovanej západnej strany Podzámskej a severnej strany Partizánskej ulice. Vychádzali sme z faktu, že v blízkosti sa našli výrazné doklady osídlenia z mladšej doby bronzovej /komunikácia na Partizánskej ulici/ a viaceré stredoveké objekty /východná časť Podzámskej ulice a štvrť Marxova II/. Predpokladali sme tu kontinuitu pravekého a stredovekého osídlenia. Okrem toho sa sledovali zemné práce vo východnej časti Podzámskej ul. a na Marxovej II, kde sa uskutočnil záchranný výskum.

Základný cieľ predstihového prieskumu - zistenie reliéfu osídlenia - sa realizoval sondami vytýčenými v západnej časti asanovanej plochy /spolu 4 sondy;

sonda S-1/78 pretínala lokalitu smerom J-S/. Vo východnej časti Podzámskej ul. a na Marxovej II. sa sondovalo v miestach nálezov stredovekých objektov. Cieľ výskumu negatívne ovplyvňovali novoveké zásahy do terénu, ktoré vo viacerých prípadoch siahali až po podložie a narušili stredoveké a praveké objekty. Napriek tomu sa podarilo zachytiť objekty z mladšej doby bronzovej, získať doklady o osídlení v 12.-13. stor. a zistiť pomerne intenzívne osídlenie zo 14.-16. stor. Pozornosť sme venovali i novovekým nálezom.

Osídlenie z mladšej doby bronzovej bolo doložené kultúrnymi jamami a sídliskovým objektom odkrytým v sonde S-1/78-B. Kultúrne jamy, zapustené do sterilného podložia, mali okrúhly, prípadne oválny tvar, kolmé alebo mierne šikmé steny a rovné dno. Vo výplni sa sporadicky nachádzali fragmenty zväčša hrubostennej keramiky a zvieracích kostí. Bohatší materiál bol v sídliskovom objekte, kde sa našlo väčšie množstvo fragmentov keramiky, mazanica a zvieracie kosti. Objekt mal obdĺžnikový pôdorys, a podobne ako niektoré kultúrne jamy, kolmé steny a rovné dno.

O osídlení v 12.-13. stor. svedčia sporadicky sa nachádzajúce, ale výrazné keramické fragmenty. Hrncovité nádoby mali okraj jednoduchý, šikmo von vyhnutý, šikmo alebo rovno zrezaný a telo zdobené jednoduchou závitnicou, vlnovkou, prípadne šikmými vrypmi. I keď objekt, ktorý by bolo možné s istotou datovať do 12.-13. stor. sme neodkryli, s rezervou sa dajú do tohto obdobia zaradiť zahĺbené objekty nepravidelného tvaru v sonde S-1/78 /bloky A, B, E/. Osídlenie z 12.-13. stor. dokladá keramický materiál i na Marxovej II. Tu bol zmiešaný s keramikou datovanou do 15. stor.

Osídlenie zo 14.-16. stor. bolo intenzívnejšie. Výrazné objekty sa odkryli na lokalitách Marxova II a východná časť Podzámskej ul. Na Partizánskej ulici a v západnej časti Podzámskej ulice to boli zahĺbené kultúrne jamy a sídliskové objekty. Najvýznamnejšie sídliskové objekty boli v sondách S-1/78-E a S-3/78. Mali nepravidelný obdĺžnikový tvar, no kým v sonde S-1/78-E mal objekt rovné dno, v sonde S-3/78 boli v objekte dve jamy s nepravidelným dnom. Oba objekty boli vyplnené tmavou zeminou s obsahom keramických fragmentov zo 14.-15. stor. Išlo o vyspelú stredovekú keramiku. Okraje nádob boli rôzne profilované, telá zdobené rytými líniami a ozubeným kolieskom. Na okraji rekonštruovaného hrnca z objektu v sonde S-1/78-E bola reliéfna geometrická značka. Sídliskový objekt s obdobnými nálezmi sa odkryl i na Marxovej II. Mal obdĺžnikový tvar, kolmé steny a rovné dno a bol zapustený do sterilného podložia.

Najpočetnejšie nálezy boli v odpadovej jame odkrytej vo východnej časti Podzámskej ulice. Z množstva črepov sa podarilo zrekonštruovať krčah, pokrývku a osem hrncov /tri bezuché a päť s pásikovými uchami/. Telá niektorých nádob boli nepravidelne vypálené a rôzne poprehýbané. Podobné deformácie sa zistili i na niektorých fragmentoch okrajov. Podľa týchto nálezov určujeme odkrytú jamu ako črepnisko hrnčiarskej dielne, pretože keramika s výraznými deformáciami sa iste nemohla dostať na používanie k spotrebiteľovi. Obdobný materiál sa zistil i na črepnisku hrnčiarskych pecí na Malinovského ulici. Samotné pece preskúmali už skôr B. Polla a E. Rejholec /Polla - Rejholec 1961, s. 259-260/.

Novoveké nálezy predstavujú fragmenty keramiky zo 17.-18. stor., predovšetkým z rekonštruovateľných nádob, a drobné úžitkové predmety zo začiatku 19. stor. Podľa tvaru sú zastúpené najmä hrnce, taniere, misy, rajnice, všetko výrobky hrnčiarskych dielní buď z Hlohovca, alebo z blízkeho okolia.

Výsledky predstihového a záchranného archeologického prieskumu potvrdili praveké a stredoveké osídlenie skúmaných lokalít. Získané hmotné doklady, dokumentujúce úroveň spoločenského vývoja pravekého, stredovekého a novovekého Hlohovca, rozšírili fondy múzea.

L i t e r a t ú r a

POLLA, B. - REJHOLEC, E. 1961: Nález stredovekých hrnčiarskych pecí v Hlohovci. Slovenský národopis, 9, s. 259 n.

ARCHÄOLOGISCHE BEGEHUNGEN IN HLOHOVEC. Das Bezirksmuseum von Trnava mit dem Sitz in Hlohovec verwirklichte eine Rettungsgrabung in den Strassen Podzámska a Partizánska ulica in Hlohovec /Bez. Trnava/. Es wurden Kulturgruben und ein Siedlungsobjekt aus der jüngeren Bronzezeit abgedeckt, man gewann Keramikfragmente aus dem 12.-13. Jh. und untersuchte Siedlungsobjekte aus dem 14.-16. Jh. Grosse Aufmerksamkeit schenkte man auch neuzeitlichen Funden mit überwiegender Gebrauchskeramik aus dem Anfang des 19. Jh. Die grösste Zahl der Funde wurde in einer Abfallgrube aus dem 15. Jh. in der Strasse Podzámska ulica gefunden. An Hand der Funde von deformierter Keramik handelt es sich um die Scherbengrube eines Töpferofens.

АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ РАЗВЕДКИ В Г. ГЛОГОВЕЦ. Музей Трнавского района в г. Глоговец провел на Подзамской и Партизанской улицах в г. Глоговец (район Трнава) охранные раскопки. Вскрыты были культурные ямы и селищный объект поздней бронзы, найдены фрагменты керамики 12-13 вв., и исследованы селищные объекты 14-16 вв. Внимание сосредоточилось также на находки нового времени, в которых преобладала хозяйственная керамика начала 19 в. Богатейший материал находок был взят из мусорной ямы 15 в. на Подзамской улице. Исходя из находок деформированной керамики, речь идет о мусорной яме, принадлежавшей к гончарной печи.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM VO VEĽKÝCH RIPŇANOCH

Jozef P a u l í k

Pri terénnych prácach Archeologického ústavu SNM sa preskúmala v polohe Dlhonízke vo Veľkých Ripňanoch /okr. Topoľčany/ okrem mohyly C/78 ľudu čačianskej kultúry /1; čísla 1-6 označujú príslušný odsek tohto príspevku/ ďalšia, bližšie nedatovateľná mohyla B/78 /2/. K mohylám z mladšej doby bronzovej, odkrytým v r. 1977 a 1978 /A/77, C/78/, sa povrchovým zberom medzi sútokom dvoch potokov zistila súveká osada /3/ a neďaleko mohyly C/78 porušené lužicko-čačianske pohrebisko /4/. Pod mohylou C/78 sa preskúmala eneolitická kultúrna vrstva a tri kultúrne jamy s nálezmi bošáckej skupiny /5/. Povrchový prieskum v polohe Vieska poukázal na stredoveké osídlenie obce /6/.

1. Paralelou mohyly A/77 bola mohyla C/78, preskúmaná v roku 1978. Nachádzala sa južne od predchádzajúcej a spočiatku sa skúmala metódou kontrolného krížového bloku. Neskôr sa pristúpilo k plošnej odkrývke jednotlivých štvrtí.

Ukázalo sa, že v strede mohyly nebol vo zvyčajnej polohe, na úrovni pôvodného terénu, nijaký hrob, zistili sa však doklady dodatočných obetných úkonov /enagisma/ na ohniskách umiestnených pôvodne na vrchole mohyly. Hlavný hrob bol, podobne ako v prípade mohyly A/77, umiestnený excentricky, v blízkosti južného priebehu pôvodného mohylového násypu. Plošné rozmery mohyly boli ca 25 x 25 m.

Exentricky umiestnený hlavný hrob I/78 bol úplne rozrušený a podľa nálezu časove a kultúrne cudzieho črepu /slovanského/ sa dalo usúdiť aj na dobu vniknutia do hrobu. Napriek sekundárnym zásahom a úplnému vykradnutiu, zachytené nálezové okolnosti umožnili čiastočne rekonštruovať hlavné znaky pohrebného rítu. Prepálená plocha - doklad po pôvodnej hranici /v pomerne neporušenom stave sa zachovala iba východná polovica/ mala zhruba kruhový pôdorys s Ø cca 4 m, čiže opäť išlo, podobne ako v prípade mohyly A/77, o navŕšenie hranice s kruhovým základom. V strede hranice bolo v druhotnej polohe množstvo lomového kameňa. Tvar a rozmiestnenie kameňov po rozrušení vlastného hrobu nasvedčujú, že pôvodne bola z nich vybudovaná v strede plochy s prepálenou pôdou kamenná obdĺžnikovitá skrinka. Datovanie celku spočíva na zlomkovitých keramických nálezoch na úrovni tzv. hraničnej vrstvičky, resp. na nálezoch z výplne druhotného zásahu nad ňou /zlomky z hrnca, tanierovitej misky s oblúkovite von prehnutým ústím a z amfory s ostrým lomom vydutia a pod./. Aj v prípade mohyly C/78 sa zachytil predčačiansky horizont /obr. 102/.

2. Ako "záhadnú" treba predbežne označiť mohylu B/78, nachádzajúcu sa severne od mohyly A/77. Aj táto sa skúmala kontrolnou krížovou sondou s ramenami v smere svetových strán. Hrobová jama sa zistila v jej strede, bola zapustená do sprašového podkladu.

3. V intraviláne obce, medzi sútokom Radošiny a jej bezmenného prítoku, sa pri povrchovom prieskume našli črepy čačianskej kultúry. Najkompaktnejší "nálezový celok" sa získal pri sadení stromu v záhrade domu č. 505. Pri kopaní jamy sa tu narazilo v hĺbke cca 0,5 m na vrstvu výrazne druhotne prepálených črepov, zväčša z hrubostennej úžitkovej keramiky. Prevahu mali zlomky masívnych hrncovitých a zásobnicovitých nádob, zdobených na podhrdlí alebo na maximálnom vydutí nalepenými, prstami pretláčanými pásikmi. Typické sú črepy z tela misky s tanierovite roztvorenými stenami so zdrsneným povrchom, črep z čačianskej šálky s ostrým lomom na vydutí a i. Materiál potvrdzuje medzi sútokom dvoch potokov existenciu osady čačianskeho ľudu. Pri jej hľadaní sa už vychádzalo z overenej zákonitosti známej ako pravidlo Y /pomer polohy sídliska k blízkym mohylám/. /Obr. 103./

4. Asi 200 m juhozápadne od mohyly C/78, pri ceste do Malých Ripnian, sa povrchovým prieskumom získali črepy z typických lužických a čačianskych nádob. Menšiu zisťovaciu sondu tu otvorila už v r. 1977 G. Bahelková /Vlastivedné múzeum v Topoľčanoch/, pričom odkryla spodnú časť urny s nedohorenými kostičkami. Charakter väčšiny lužických a čačianskych črepov z tejto polohy nie je sídliskový /čerstvé lomy/, a tak je azda dosť oprávnený predpoklad, že ide o porušené pohrebisko lužicko-čačianskeho ľudu /prevaha črepov poukazuje na lužickú keramiku/. /Obr. 104./

5. Po odkopaní násypu mohyly C/78 sa pod úrovňou zeminy neodstránenej pri budovaní objektu /humus, černozem/ prišlo na sprašovom podklade na súvislejšie zvyšky kultúrnej vrstvy /obr. 106 - mriežkované plôšky/ a na tri jamy zapustené do spraše /obr. 106: A-C/. Jamy boli viac-menej rovnaké, mali pravidelný oválny pôdorys, kolmé steny a rovné dná /obr. 105/. Rozmery: A - 1,6 x 1,2 x 0,7 m; B - 1,8 x 1,4 x 0,9 m; C- 1,6 x 1,2 x 0,7 m. Vyplnené boli typickým sídliskovým odpadovým materiálom /fragmenty črepov, zvieracie kosti, uhlíky, zlomky mazanice/. Vzhľadom na pravidelnosť tvaru a rozmiestnenia nie je vylúčené, že pôvodne predstavovali do zeme zapustené časti nadzemných príbytkov.

Vo všetkých troch jamách boli typické črepy z nepravidelne zvisle slamovaných úžitkových hrncovitých nádob. V menšej miere boli zastúpené tvary s nepravidelne zdrsneným povrchom. Fragmenty veľkých pásikových úch z maximálneho vydutia zásobníc sa našli v jamách A a C. V oboch boli aj zlomky druhotne výrazne prepálených hlinených závaží kónického, resp. guľovitého tvaru a z jamy C pochádza zlomok hlineného kolieska s rytou kľukatkou. Kamennú industriu predstavuje fragment jaspisovej čepieľky, drvidlo a brúsik z tvrdého jemnozrnného pieskovca. Typické nálezy z objektu A /okrajový črep z misky so zosilneným, zvisle presekávaným ústím, črep s imitáciou brázdeného vpichu, črep zo zvisle slamovanej nádoby/ umožňujú zaradiť nálezový komplex do mladšieho eneolitu /bošácka skupina - obr. 109/.

6. Južne od Veľkých Ripnian, pri štvrti Vieska, sa pri povrchovom prieskume našli črepy stredovekej keramiky, ktoré vytvárali akési zoskupenia, poukazujúce na sídliskové objekty, porušené hlbokou orbou. Analogický materiál sa zachytil aj pri výskume mohyly v Palárikove /okr. Nové Zámky/, kde na základe stratigrafie patril do 15. a prvej polovice 16. stor. /obr. 107/.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG IN VEĽKÉ RIPŇANY. Im Gemeindekataster von Veľké Ripňany /Bez. Topoľčany/, in der Flur Dlhonízke, wurde ein weiteres Hügelgrab aus der jüngeren Bronzezeit /C/78/ untersucht. Das unter dem Hügelmantel exzentrisch situierte Hauptbrandgrab war ausgeraubt, die entscheidenden Merkmale des Bestattungsritus waren jedoch mit denen im benachbarten Hügelgrab A/77 übereinstimmend. Der Tote war in einer rechteckigen Steinkiste an der Stelle bestattet, wo sich vordem der Scheiterhaufen befand. Der Durchmesser des Hügels wird auf ca. 25 m geschämt. Die Keramikfunde /Abb. 102/ datieren auch diesen Grabkomplex in den Vorčaka-Horizont. Im dritten Hügelgrab /B/78/ war die Grabkammer in die Lössunterlage eingetieft und völlig ausgeraubt; es war nicht möglich, es zeitlich oder kulturell einzustufen.

Unweit wurde westlich von den Hügelgräbern, im Zusammenfluss zweier Bäche bei einer Fundlese im Gemeindeintravilan eine zeitgleiche Siedlung festgestellt /Abb. 103/. Damit bestätigte sich der schon bekannte Zusammenhang zwischen der Lage der Siedlungen der Čaka-Kultur und den naheliegenden grossen Hügelgräbern.

Ungefähr 200 m südwestlich des Hügelgrabes C/78 erstreckte sich ein Brandgräberfeld. Bei als Lesefunde gewann man Scherben der Lausitzer und Čaka-Kultur. /Abb. 104./

Unter der Verschüttung des Hügels C/78 erschloss man eine äneolithische Kulturschicht und drei Gruben /Abb. 106/, wahrscheinlich Bestandteile von oberirdischen Wohnstätten /Abb. 105/. An Hand des Keramikmaterials werden diese Gruben als spätäneolithische Objekte /Bošaca-Typus; Abb. 109/ bezeichnet.

Südlich der Gemeinde in der Flur Vieska fand man bei der Oberflächenbegehung Scherben /Abb. 107/, die auf mittelalterliche bis neuzeitliche Besiedlung von Veľké Ripňany /15.-16. Jh./ deuten.

АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В С. ВЕЛЬКЕ РИПНЯНЫ. В кадастре с. Вельке Рипняны (район Топольчаны), в урочище Длгонизке, был исследован курган поздней бронзы (С/78). Под пластом кургана эксцентрически положен центральный жженый гроб, уже давнее ограбленный, но решающие знаки погребального обряда были тождественны со знаками соседнего кургана (А/77). Покойник был похоронен на месте предшествующей границы в каменном ящикеформы прямоугольника. Диаметр кургана приблизительно 25 м. Керамические находки (рис. 102) датируют также этот могильный комплекс дочакайским горизонтом. В третьем кургане (В/78) была погребальная камера углублена в лессовой основе и полностью ограблена; нельзя ее было ни культурно, ни периодически определить.

Неподалеку, западнее от курганов, в слиянии двух ручьев, поисками была обнаружена в кадастре села современная деревня (рис. 103). Тем самим подтвердилась уже известная взаимосвязь между положением селений культуры Чака и большими неподалеку находящимися курганами.

Приблизительно 200 м к юго-западу от кургана С/78 находился могильник с трупосожжением. Поверхностными и поисками были обнаружены фрагменты лужицкой культуры и культуры Чака (рис. 104).

Под насыпью кургана С/78 был обнаружен энеолитический культурный слой и были вскрыты три ямы (рис. 106), вероятно составные части надземных жилищ (рис. 105). По наличию керамического инвентаря из ям датируем их позднеэнеолитическим бошацким типом (рис. 109).

Южнее от села, в урочище Вьеска, были найдены в ходе поверхностных поисков фрагменты (рис. 107), указывающие на средневековое даже в новое время заселения села Вельке Рипняны (15-16 вв.).

VÝSKUM NEOLITICKÉHO SÍDLISKA V BLATNOM

Juraj P a v ú k

V obci Blatné /okr. Bratislava-vidiek/, v polohe Štrky, sa realizovala od 6. 4. do 15. 10. 1978 druhá etapa záchranného výskumu sídliska kultúry s lineárnou keramikou, želiezovskej a bolerázskej skupiny. O lokalizácii náleziska i výsledkoch výskumu za rok 1977 bolo referované v predchádzajúcom ročníku tohto zborníka.

Plocha výskumu je rozdelená na dve zatiaľ nespojené sekcie. Sekcia A je pri juhozápadnom okraji terasy a bola odhumusovaná a skúmaná v roku 1977. Sekcia B je už v centrálnej časti sídliskovej aglomerácie, 40-50 m od terajšieho okraja terasy, 45 m východne od sekcie A.

Výskum v roku 1978 sa sústredil na doskúmanie sekcie A a bezprostredne nadviazal na práce z predchádzajúcej sezóny. V centrálnej časti areálu, kde sa plánuje výstavba veľkokapacitného kravína, bola v sekcii B buldozérom a skraprom odhumusovaná plocha 6500 m^2. Ďalšia skrývka, čistenie až po úroveň, v ktorej sa črtali objekty a kolové jamy, sa robila ručne.

Celá plocha A bola znovu čistená, pričom sa podarilo zistiť ďalšie objekty a spresniť ich seperpozíciu v pôdorysoch. Podstatne sa rozšíril aj počet kolových jám. V tejto sekcii počet preskúmaných objektov - rôznych druhov jám - stúpol na 310. Okrem jám rôznej funkcie sme zistili aj osem zoskupení kolových jám. V každom z nich možno rozlíšiť najmenej po dva pôdorysy domov, ale ani jeden nie je kompletný alebo aspoň zväčša úplný. Táto časť sídliska je tesne pri okraji terasy a pôvodný povrch tu bol značne erodovaný a orbou postupne znižovaný. Niektoré pôdorysy zničila mladšia zástavba, najmä početné jamy, ktoré sa koncentrujú v strede plochy. Iné pôdorysy domov pokračujú v časti mimo skúmanej plochy. Stavby boli orientované prevažne v smere JZ-SV, s malými odchýlkami od tohto smeru. Časť domov sprevádzajú charakteristické jamy žľabovitého tvaru, považované za stavebné. Pri viacerých pôdorysoch takéto jamy chýbajú. V tejto súvislosti je zaujímavé zistenie rozsiahlej jamy - hliniska - želiezovskej skupiny, rozprestierajúcej sa takmer na celej ploche štyroch sektorov s rozlohou po 25 m^2. V strede dosahovala hĺbka jamy 250 cm. Je to najstarší taký rozsiahly objekt svojho druhu na západnom Slovensku. Jeho existencia azda súvisí s absenciou stavebných jám pri niektorých domoch. Pravdepodobne ide o hlinisko, z ktorého sa ťažila hlina na stavbu viacerých domov. Spodná časť, súdiac podľa jednotnej výplne, bola zasypaná naraz veľkou planírkou. V jame je viac horizontov, dobre odlíšených diferencovanou výplňou s pomerne početnými nálezmi, takže hádam bude možné zistiť obdobie zasypávania.

V sv. úseku sekcie A sa doposiaľ sporadicky vyskytovali črepy staršej lineárnej keramiky, až teraz sa však podarilo zistiť prvú jamu so staršou lineárnou keramikou. V tejto časti lokality a najmä na susediacich nepreskúmaných miestach, možno predpokladať osídlenie kultúry so staršou lineárnou keramikou. Nepočetné nálezy zatiaľ neumožňujú presnejšie zatriedenie v rámci jej vývoja. Objekty s mladšou lineárnou keramikou sú v sekcii A ojedinelé a obsahujú len málo nálezov. Absolútne prevládajú jamy z obdobia klasického a mladého stupňa želiezovskej skupiny. Do tohto časového úseku patria aj všetky datovateľné pôdorysy domov. Dokončil sa aj výskum troch veľkých jám bolerázskej skupiny. Je zaujímavé, že dve z troch veľkých bolerázskych jám - hlinísk - boli vykopané do hustej kumulácie veľkých zásobných jám želiezovskej skupiny. V týchto miestach sa nedala ťažiť čistá sprašová hlina, ale súdiac podľa výplne prerezávaných želiezovských jám, len výrazne humusovitá zemina zmiešaná s popolom. Nie je vylúčené, že práve tento druh zeminy bol predmetom ťažby /skvalitňovanie pôdy?/.

Bežným javom na tejto ploche je koncentrácia jám pravidelného oválneho alebo obdĺžnikového pôdorysu so zaoblenými rohmi, s rovným dnom a lichobežníkovým profilom, považovaných za zásobné jamy. V mnohých prípadoch sú vo vzájomných i viacnásobných superpozíciách, mnohé presahujú hĺbku 2 m od súčasného povrchu. Jednotlivé zoskupenia týchto jám by mali korešpondovať so zoskupeniami domov. Pre veľkú hustotu pôdorysov i problémy s ich datovaním nemožno zatiaľ jednotlivé zásobné jamy priradiť k určitým domom. Okrem zásobných jám v kumulácii sú

mnohé celkom izolované a pravidelne sa vyskytujú po celej skúmanej ploche. Opakuje sa tu situácia zistená na sídlisku v Štúrove s tým rozdielom, že v Štúrove všetky jamy tohto typu mali kruhový pôdorys a tvar zrezaného kužeľa. Výplň je dosť monolitná, pravdepodobne boli zasypávané jednorazove, zrejme aj preto obsahujú veľmi málo nálezov, alebo takmer žiadne.

Dve unikátne antropomorfné nádoby sú prvé svojho druhu v želiezovskej skupine. Na džbáne z objektu 217/78 s cylindrickým hrdlom a súmerne baňatým telom /obr. 108/ je na hrdle široké pásikové ucho - úplne atypický jav na keramike želiezovskej skupiny. Ucho je aplikované tak, že nemohlo plniť svoju funkciu, ide vlastne o platničku prilepenú na okraj hrdla a plece nádoby tesne pod rozhraním hrdla a tela. Pseudoucho malo výtvarnú funkciu: je na ňom rytím vyobrazená ľudská tvár, ktorá zrejme dominovala ľudskej postave, vyhotovenej reliéfne, alebo rytím na baňatej časti nádoby. O zobrazení celej ľudskej postavy svedčí zachovaný fragment stĺpkovitého výčnelku na hornej časti vydutia, ktorý je asi zvyškom plastického zobrazenia rúk v adoračnej polohe. Druhá antropomorfná nádoba má prednú časť stvárnenú do podoby ľudskej tváre s vyznačením hlavných častí a dno je vymodelované do tvaru chodidiel. Z ďalších dvoch antropomorfných nádob sa zachovali len malé fragmenty s tvárovou časťou.

Ďalšia etapa výskumu sa upriamila na skúmanie sekcie B. Po skrývke humusu zemnými strojmi, pokiaľ to poveternostné pomery umožnili, bola ručne očistená časť plochy a v severovýchodnom sektore sme prikročili na ploche 1250 m^2 k systematickému skúmaniu objektov. Podobne ako v sekcii A, aj tu je veľká koncentrácia objektov; prekračuje i plochu čistej spraše. Pre dlhodobé sucho v lete i jeseni práce postupovali pomaly a husto situované objekty, často v superpozíciách, sa pôdorysne nedali dostatočne diferencovať. Zhluky i rozľahlejšie jednotlivé objekty bolo nutné skúmať postupne, pomocou viacerých kontrolných rezov. Na tejto ploche sa preskúmalo 100 objektov, niektoré z nich pri konečnom spracovaní budú zlúčené a klasifikované ako jeden objekt.

Aj v tejto časti osady sú rozsiahle podlhovasté jamy, ktorým možno pripísať funkciu stavebných, zásobné jamy toho istého tvaru ako v sekcii A, ako i jamy nepravidelného tvaru a neznámej funkcie, pravdepodobne exploatačné. Z troch zoskupení kolových jám zatiaľ nemáme možnosť rekonštruovať aspoň z väčšej časti pôdorys domu. Všetky pôdorysy sú porušené mladšími jamami. Absolútna väčšina preskúmaných objektov je z obdobia želiezovskej skupiny. Dve veľké stavebné jamy obsahovali typickú mladšiu lineárnu keramiku zo staršej fázy jej klasického stupňa. Päť jám pochádza z eneolitu, patria do bolerázskej skupiny.

K pozoruhodným objektom patrí jama /obj. 327/78/ pravidelného kruhového pôdorysu s rovným dnom. Boli v nej rituálne uložené dve deti a pes. Okrem toho sa tu našli kosti z ďalších detských skeletov, ako i jednotlivé kosti dospelých. Nad kostrami bola pomerne súvislá vrstva črepov z väčších, čiastočne rekonštruovateľných, prevažne hrubostenných nádob. Blízko jednej z kostier bola miniatúrna fľašovitá nádobka. O funkcii objektu viac napovie podrobná antropologická expertíza. V ďalšom objekte bola ľudská lebka obložená kameňmi a črepmi z veľkých nádob. V susednej jame zásobnicového tvaru sa našiel postkraniálny skelet, nie je však vylúčené, že lebka bola zničená pri hĺbení ďalšej jamy tesne vedľa.

Inventár z obidvoch skúmaných plôch je pomerne chudobný, v priemere len asi každá 20. jama obsahuje množstvo keramiky potrebné na spoľahlivé a podrobné datovanie. Tomuto zodpovedá aj pomerne malý počet rekonštruovateľných nádob. Približne na 20 objektov pripadá jeden brúsený kamenný nástroj; sekerky prevládajú nad kopytovitými klinmi. K ojedinelým nálezom patrí diskovitý mlat s otvorom. Veľmi zriedkavo sa vyskytuje štiepaná industria. Z kostených nástrojov prevládajú šidlá a hladidlá, unikátny je sekerovitý nástroj zo zvieracej sánky. Z drobných keramických nálezov sú časté dvojkužeľovité prasleny, alebo pozdĺžne prevŕtané závažia.

V mnohých objektoch sa zachovali zuhoľnatené obilné zrnká. Flotáciou sa dali zistiť takmer v každej jame. Z objektov s výraznejšou koncentráciou zuhoľnateného obilia sme odoberali objemné vzorky na paleobotanické spracovanie. Sú aj jamy, v ktorých boli stovky zrniek. Je predpoklad zhromaždiť bohatú kolekciu neolitických obilovín a s nimi sa vyskytujúcich rastlín.

Zložitá sídlisková situácia v Blatnom sa bude dať zhodnotiť a interpretovať po spracovaní všetkých nálezov, najmä keramiky. No už teraz možno konštatovať niektoré skutočnosti. Najdôležitejšie sú poznatky o vývoji osady a postupe či cirkulácii výstavby. Nálezy staršej lineárnej keramiky, okrem inventára uvedenej jamy v sekcii A, sa vyskytujú ojedinele a vždy v sekundárnej polohe, rovnomerne na celej skúmanej ploche. To svedčí o riedkej zástavbe v tejto časti lokality v období staršej lineárnej keramiky. V sekcii A sa často vyskytujú objekty s typickou keramikou III. stupňa želiezovskej skupiny, ktoré však úplne chýbajú na skúmanej časti sekcie B, kde naproti tomu bola jama s keramikou inklinujúcou už ku keramike obdobia protolengyelu, v každom prípade mladšia ako najmladšie nálezy zo sekcie A. S rozdielnym chronologickým postavením želiezovského osídlenia na obidvoch plochách pravdepodobne súvisí aj absencia keramických importov z Potisia v sekcii B, dosť častých v sekcii A, kde sa viažu najmä na mladšie osídlenie želiezovskej skupiny. Jedine v sekcii B sú rozsiahle stavebné i iné exploatačné jamy kultúry s mladšou lineárnou keramikou. Sídlisko boleráskej skupiny je doložené na celej skúmanej ploche veľkými i malými jamami rozmiestnenými v pomerne veľkých odstupoch. Už na vzdialenosť okolo 200 m možno zistiť chronologicky i miestne výrazné diferencované sídliskové jednotky, ktoré dobre demonštrujú smer vývoja s prerušovaným lokálnym osídľovaním i s budovaním osád na rôznych miestach celého sídliskového areálu. I týmto zistením doterajší výskum spĺňa jeden z hlavných cieľov - rekonštruovať vývoj tejto mnohonásobne osídľovanej lokality a jej konfrontáciu so súčasnými lokalitami v blízkom okolí.

ABDECKUNG EINER NEOLITHISCHEN SIEDLUNG IN BLATNÉ. In der Gemeinde Blatné /Bez. Bratislava/ setzte die zweite Saison der Rettungsgrabung auf einer Siedlung der Kultur mit Linearkeramik sowie einer der Želiezovce- und der Boleráz-Gruppe fort. Ein Vorbericht erschien im vorigen Jahrgang dieses Sammelbandes.

Die Grabungsfläche ist in die Sektion A /3000 m^2/, die schon im J. 1977 untersucht wurde, und in die Sektion B /6500 m^2/ aufgeteilt. In der Sektion A wurden 310 Objekte untersucht - Bau-, Speicher- und andere Exploitationsgruben. Drei Gruben waren mittelalterlich, fünf gehörten in die Boleráz-Gruppe, eine enthielt ältere, drei jüngere Linearkeramik und die

absolute Mehrheit gehörte zur Želiezovce-Besiedlung. In diese Želiezovce-Gruppe entfallen auch alle datierbaren Hausgrundrisse. In acht Gruppierungen von Pfostenlöchern konnten wenigstens je zwei Hausgrundrisse festgestellt werden. Diese Grundrisse wurden durch Erosion des Geländes und durch jüngere Gruben grösstenteils vernichtet, keiner ist vollständig geblieben. Die Häuser waren SW-NO orientiert. Auf der ganzen Fläche befanden sich Gruben von rechteckigem Grundriss mit gerundeten Ecken, trapezförmigem Querschnitt und gerader Sohle, die als Speichergruben interpretiert sind. Oft bilden sie Gruppen und waren vielfach gestört. Sie enthalten eine charakteristische, mehrfach geschichtete Verschüttung mit sehr wenigen Funden und wurden wahrscheinlich bei einmaliger Planierung verschüttet. Man erschloss hier auch die älteste Lehmgrube mit grossen Ausmassen, die wahrscheinlich die Baugruben, welche bei einigen Häusern fehlten, ersetzte.

In der Sekton B, dem zentralen Teil der Siedlung, wurden auf 1250 m^2 Fläche 100 Objekte untersucht. Die Bautätigkeit ähnelte der in der Sektion A. In drei Gruppierungen von Pfostenlöchern lasen sich die Grundrisse der einzelnen Häuser unterscheinden, sie sind von zahlreichen Gruben gestört. Man kann hier eine von der Sektion A abweichende chronologische Lage feststellen. Am deutlichsten ist die Absenz der Besiedlung der III. Stufe der Želiezovce-Gruppe, die durch mehrere Objekte in der Sektion A belegt wurde. Zwei grosse Baugruben zeugen von Besiedlung der Kultur mit jüngerer Linearkeramik, die in der Sektion A nur sporadisch vorkam. In einer Grube der Želiezovce-Gruppe befanden sich unter einer Scherbenschicht zwei Kinderskelette und das Skelett eines Hundes sowie Teile weiterer Skelette von Erwachsenen und Kindern.

Besiedlung der Boleráz-Gruppe ist auch in diesem Teil der Fundstelle belegt.

Von den Funden der Želiezovce-Gruppe ist ein Gefäss mit einer menschlichen Gesichtsdarstellung auf dem Pseudobandhenkel bemerkenswert /Abb. 108/. Auf dem fehlenden Gefässteil befand sich wahrscheinlich die ganze Figur. Im Vergleich zu den anderen Fundstellen enthielten die Objekte und vor allem die Vorratsgruben verhältnismässig wenig Inventar. Fast in allen Gruben konnten verkohlten Getreidekörner, manchmal in grosser Menge, optisch oder durch Flotation festgestellt werden.

ИССЛЕДОВАНИЕ НЕОЛИТИЧЕСКОГО ПОСЕЛЕНИЯ В С. БЛАТНЕ. В с. Блатне (район Братислава-видьек) продолжался второй сезон охранных раскопок поселения культуры линейно-ленточной керамики, поселения жельезовской и болеразской групп. Вводный отчет исследований был опубликован в комплекте за предыдущий год этого сборника.

Площадь исследований разделяется на сектор А /3000 $м^2$/, отчасти прослеженный уже в 1977 г., и сектор В /6500 $м^2$/. В секторе А были прослежены 310 объектов - строительных ям, ям-хранилищ и других эксплуатационных ям. Три ямы относятся к средневековью, пять принадлежит к болеразской группе, одна содержала раннюю линейно-ленточную керамику, три более позднюю линейно-ленточную керамику и подавляющее большинство принадлежало поселению жельезовской группы. К этой группе также относятся все датируемые го-

ризонтальные проекции домов. В восьми группировках столбовых ям можно определить по крайней мере по два плана домов. Вследствие эрозии местности и более ранних ям планы были по большей части уничтожены, ни один не является полным. Домы были ориентированы в ЮЗ-СВ направлении. По всей площади встречаются ямы проекции прямоугольника с закругленными углами, трапециевидным сечением и прямым дном, интерпретированные ямами-хранилищами. Они часто образуют группировки и многократно нарушают друг друга. У них характерная многослойная присыпка, они содержат очень мало находок и, по всей вероятности, были присыпаны во время единовременных выравниваний. Нашлось также самое древнее место добычи глины больших размеров, компенсирующее, вероятно строительные ямы отсутствующие около некоторых домов.

В секторе Б, в центральной части поселения, на площади 1250 м^2 были прослежены 100 объектов. Строительная активность является сходной с сектором А. В трех группировках столбовых ям можно отличить планы отдельных домов, они нарушены многочисленными ямами. В сопоставлении с сектором А отличается хронологическое положение прослеживанных объектов. Самым выразительным является отсутствие поселения периода III ступени жельезовской группы, которое было датировано несколькими объектами в секторе А. Две большие ямы доказывают поселение культуры более поздней линейно-ленточной керамики, в секторе А встреченное лишь спорадически. В одной яме жельезовской группы под слоем обломков были два детских скелета, костяк собаки и части других костяков детей и взрослых.

Поселение болеразской группы встречается также в этой части местонахождения.

Из находок жельезовской группы внимание заслуживает сосуд с изображением лица человека на ленточной псевдоручке (рис. 108). На отсутствующей части сосуда была вероятно вся фигура. В сравнении с другими местонахождениями в прослеженных объектах встречен относительно бедный инвентарь, особенно в ямах-хранилищах. Почти во всех ямах можно оптически и флотацией определить обугленные зерна хлеба, в некоторых случаях в большом количестве.

HRADISKO BOBROVEC - MNÍCH V ZÁPADNÝCH TATRÁCH

Karol P i e t a

V letných mesiacoch roku 1978 sa realizoval prieskum južných bočných hrebeňov Západných Tatier v úseku Žiar - Jalovec. V rámci tejto akcie sa vykonala obhliadka vrchu Mních v masíve Babky nad Jaloveckou dolinou, ktorý patrí do chotára obce Bobrovec /okr. Liptovský Mikuláš/. Na túto polohu upozornil v minulosti A. Droppa, ktorý si pri geologickom prieskume všimol vo vápencovom prostredí vrchu cudzí materiál - pieskovce a žulové okruhliaky /Droppa 1970, s. 98/.

Mních /1462 m/ je vápencový skalnatý masív, ktorý z troch strán spadá kolmými, len horolezecky prístupnými stenami do Jaloveckej doliny a smerom k tiesňave Hrtany. Na západnej strane plynule klesá šikmo sklonená vrcholová

plošina do sedla poľany Červenec. Prieskumom v tejto časti vrchu sa zistil v dĺžke asi 110 metrov masívny val, ktorý je v severozápadnej časti prerušený jednoduchou bránou. Opevnenie bolo vybudované z masívnych vápencových blokov, vo vale sa však objavujú i pieskovcové flyšové platne. Hradená plocha má tvar nepravidelného lichobežníka so stranami približne 110 x 30 x 75 x 55 m. Sondáž neveľkého rozsahu na skalnatej ploche vnútorného areálu nezistila kultúrnu vrstvu. Len v priehlbni pozdĺž vnútornej strany valu, ktorá nepochybne vznikla exploatáciou stavebného materiálu, sa zachytila tenká vrstva s uhlíkmi, drobnou mazanicou a keramikou. V tomto priestore sa prišlo aj na skupiny žulových okruhliakov, ktoré ako niekdajší obranný prostriedok sú bežným nálezom na severoslovenských hradiskách. Nájdené črepy sú drobné a málo typické. Dva okraje sú zo súdkovitých nádob s dovnútra vtiahnutým okrajom a podľa nich azda môžeme lokalitu priradiť k ostatným lužickým hradiskám z doby železnej v Liptove. V tomto regióne zisťujeme na konci doby halštatskej v extrémnych horských polohách viacero refúgií, ktoré spolu so vzrastom nelužických elementov v materiálnej kultúre signalizujú závažné zmeny vo vývoji miestneho osídlenia v tomto období /Pieta 1977/.

L i t e r a t ú r a

DROPPA, A. 1970: Príspevok k výskytu výšinných hradísk v Liptove. In: Almanach Liptovský Mikuláš. Liptovský Mikuláš, s. 93-100.

PIETA, K. 1977: Nowe odkrycia objektów z późnego okresu halsztackiego i z okresu lateńskiego na północnej Slowacji. Acta Archaeologica Carpathica, 17, s. 161-169.

BURGWALL BOBROVEC - MNÍCH IN DER WESTTATRA. Im Gemeindekataster von Bobrovec /Bez. Liptovský Mikuláš/ auf dem Berg Mních /1462 m/, der zum Massiv Babky in der Westtatra gehört, wurde eine Burganlage festgestellt, die an der einzigen zugänglichen Seite durch einen 110 m langen Steinwall mit Tor geschützt war. Sie gehört zu den zahlreichen nordslowakischen Zufluchtstätten der Lausitzer Kultur vom Ende der Hallstattzeit.

ГОРОДИЩЕ БОБРОВЕЦ - МНИХ В ЗАПАДНЫХ ТАТРАХ. На горе Мних (1462 м), в кадастре с. Бобровец (район Липтовски Микулаш), являющейся частью массива Бабкы (Западне Татры), обнаружено городище, защищенное с единственной доступной стороны 110 м длинным каменным валом с воротами. Городище принадлежит к численным пристанищам лужицкой культуры конца гальштатского периода в Северной Словакии.

VÝSKUM V LIPTOVSKEJ MARE

Karol P i e t a

V roku 1978 sa výskum v Liptovskej Sielnici-Liptovskej Mare sústredil na odkrývku stredovekého hrádku na vrchole kopca Havránok, v severnej časti areálu hradiska z neskorej doby laténskej. V prvej etape, v rokoch 1976 a 1977, sa pomocou sondáže zistilo, že ide o objekt z 12.-16. storočia najmenej s dvoma

základnými prestavbami. V staršej fáze bola vybudovaná priekopa a podľa výsledkov čiastkovej hĺbkovej sondáže k nej patrí i dlažba v južnej časti hrádku. Podrobnejšie sa zatiaľ staršie vrstvy neskúmali. Z mladšej fázy sa odkryla pozdĺžnym rezom lokalitou časť dobre zachovanej palisády, kamenná dlažba nádvoria a roh drevenej zrubovej stavby v severozápadnej časti návršia /Pieta 1977/.

V roku 1978 sa prikročilo k plošnej odkrývke celého hrádku, pričom sa sledovala predovšetkým jeho mladšia fáza.

F o r t i f i k á c i a. Opevnenie hrádku z 15.-16. storočia pozostávalo z priekopy a palisády. Staršia polkruhovitá priekopa, ktorá objekt chránila z jedinej dobre prístupnej strany - z vrcholovej plošiny Havránka, bola v tomto období obnovená; dokazuje to zvrstvenie jej zásypu. Priekopa nebola dosiaľ plošne odkrytá. Palisáda pozostáva zo zvislých stĺpov, pravdepodobne z guľatiny so zachovaným priemerom približne 15 cm, osadzovaných v nepravidelných vzdialenostiach od seba. Prevláda rozpätie 60 cm. Koly sú zachované 30-40 cm nad pôvodnú niveletu. Priebeh opevnenia sa súvisle sledoval na juhovýchodnej a severovýchodnej strane objektu. Obe steny majú skoro pravouhlý priebeh s mierne kosým ohybom. Juhovýchodná strana sa zatiaľ zachytila len dvoma sondami. Dovedna sa odkrylo 34 kolov. Fortifikácia má tvar lichobežníka vysokého 28 metrov, so šírkou základne 18 metrov. Pozdĺž priekopy je nádvorie a hospodárska budova, v zúženej severnej časti je obytná veža. V tejto časti objektu palisádu z vnútornej strany sleduje nasucho kladený kamenný múrik. Brána do opevnenia sa zatiaľ nezistila. Vstup na nádvorie predpokladáme po premostení cez priekopu.

N á d v o r i e a v e d ľ a j š i e b u d o v y. Južnú časť vnútornej plochy tvorilo pravouhlé nádvorie /5,5 x 8 m/, dláždené veľkými plochými pieskovcami, akiste získanými pri hĺbení priekopy alebo exploatácii opevnení z neskorej doby laténskej. Na dlažbe sa našlo množstvo keramických zlomkov a veľa fragmentov železných predmetov.

Na severovýchode hraničil s dlažbou objekt /6,5 x 7,5 m/, z ktorého sa zachovala základová zrubová väzba na dvoch stranách a v severnom rohu veľké obdĺžnikové ohnisko z nasucho kladených kameňov. Na hlinenom rošte ohniska i v okolitom zásype sa našlo množstvo keramiky. Ide nepochybne o kuchynský priestor.

Na severozápade nadväzovala na dlažbu nádvoria i kuchyňa a úzka prístavba s rozmermi 7,7 x 2,5 m, cez ktorú viedol dláždený vchod z nádvoria do obytnej veže - centrálnej časti hrádku. Pôdorys prístavby vyznačujú zachované spodné trámy zrubových stien. Vnútri sa okrem keramiky našli početné zvyšky obilia, dve kamenné kanónové gule a jedenásť mincí. Sú to poľské a uhorské razby z 15. storočia. Pri východnej strane sa dali rozpoznať zvyšky podmurovky staršej stavby.

O b y t n á v e ž a. Na najvyššom bode kopca sa odkryla spodná časť drevenej zrubovej stavby rozmerov 9 x 9 m s presahujúcimi rohovými väzbami. Obvodové steny z kresaných brvien so súčasným priemerom 20 cm sa zachovali do výšky 3-4 trámov. Znútra je zrub zdvojený a previazaný konštrukciou, ktorá vytvára vnútornú plochu s nie celkom pravidelným rozmerom približne 6,5 x 6 m. Zachovala sa do výšky 1-2 trámov. Účel tohto vnútorného zrubu nie je celkom jasný, azda ide o spevnenie spodnej časti veže. V zásype interiéru a na úrovni pôvodné-

ho suterénu, ktorý bol v južnej časti porušený starším amatérskym výkopom, sa našlo množstvo črepov zo zásobníc, fragmenty železných predmetov, zlomok medeného /ozdobného/ krúžkového panciera, okraj bronzovej nádoby a šesť mincí z 15.-16. storočia.

I keď výskum stredovekého hrádku bude ešte pokračovať v ďalších rokoch, je isté, že v Liptovskej Mare sa podarilo odkryť mimoriadne dobre zachovaný objekt, ktorý vyplní citeľnú medzeru v poznaní architektúry vežovitých hrádkov u nás. V budúcnosti sa výskum upriami aj na odkrytie nižšie ležiaceho staršieho hrádku a riešenie problému ako bola táto dominanta celého masívu využitá počas existencie hradiska a obetiska z neskorej doby laténskej. Viaceré terénne pozorovania i nálezy /spona, náramok/ naznačujú, že pri výstavbe stredovekého sídla bol využitý rozsiahly starší objekt s valovým násypom.

L i t e r a t ú r a

PIETA, K. 1977: Výskum v Liptovskej Mare v roku 1976. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1976. Nitra, s. 230, 231.

GRABUNG IN LIPTOVSKÁ MARA. Seit 1976 untersucht man in Liptovská Sielnica-Liptovská Mara /Bez. Liptovský Mikuláš/ einen hölzernen Wohnturm aus dem 12.-16. Jh., der sich im Nordteil des spätlatènezeitlichen Burgwallareals auf dem Berg Havránok befindet. Bisher wurden die Teile der jüngsten Phase des Wohnturms untersucht, und zwar der Graben, die Palisadenbefestigung auf 28 x 18 m Fläche, der gepflasterte Hof, die Küche mit Feuerstelle sowie der Anbau an den Wohnturm mit Getreidevorrat. Der Wohnturm /9 x 9 m/ ist in Blockbautechnik errichtet, der Blockbau ist bis zur Höhe von vier Balken erhalten und ist doppelt. Zu den wichtigeren Funden vom J. 1978 gehören verschiedene Geräte, Schlösser, Bestandteile des Pferdegeschirrs, Waffen /Armbrustbolzen, Kanonenkugeln, Bruchstück eines Ringpanzers/ und 17 Münzen aus dem 15.-16. Jh. Der ältere Wohnturm aus dem 12.-13. Jh. sowie die spätlatènezeitlichen Schichten werden in den kommenden Jahren abgedeckt werden.

РАСКОПКИ В ЛИПТОВСКОЙ МАРЕ. С 1976 г. в с. Липтовска Сьельница-Липтовска Мара (район Липтовски Микулаш) вскрывается небольшой деревянный замок 12-16 вв., находящийся в северной части территории позднелатенского городища на горе Гавранок. До сих пор исследованы части позднейшей фазы замка - ров, палисадное укрепление площадью 28 x 18 м, мощеный двор замка, кухня с очагом и пристройка к жилой башне с запасами хлеба. Жилая башня размерами 9 x 9 м имеет деревянную срубовую конструкцию, сохраненную до высоты четырех балок. Сруб двойной. Из крупнейших находок 1978 г. можно привести разнообразные орудия, замки, части сбруи, оружие (стрелы в самострел, пушечные снаряды, фрагмент кольчуги) и 17 монет 15 и 16 вв. Более ранний замок, относящийся к 12-13 вв., а также позднелатенские слои будут исследованы в будущем.

FRAGMENT BRONZOVÉHO MEČA S JAZYKOVITOU RUKOVÄŤOU Z BRATISLAVY

Magda P i c h l e r o v á

Vo východnej časti Bratislavy, medzi tokom rieky Malý Dunaj a miestnou časťou Podunajské Biskupice, vyrastá sídlisko. Na trávnatej ploche pri teplárni na Bieloruskej ulici /oproti domu č. 18/ našiel v r. 1978 žiak Fr. Stiglitz plytko pod povrchom /cca 20 cm/ fragment bronzového meča, ktorý odovzdal do Archeologického ústavu Slovenského národného múzea v Bratislave. Pri obhliadke miesta /obr. 110/ sme neprišli na ďalšie nálezy. V súvislosti s rozsiahlou výstavbou bytoviek v tejto časti sa už urobili rôzne úpravy, takže miesto nálezu môže byť i sekundárne. Napriek tomu predpokladáme, že pri urovnávaní plochy v okolí bytoviek sa rozhrnula zemina pravdepodobne z blízkeho okolia, preto ako lokalitu uvádzame Bratislavu-Podunajské Biskupice.

Z meča sa zachovala len stredová časť. Horná časť rukoväti je odlomená už dávnejšie, chýbajúca časť čepele sa musela odraziť v súčasnosti, ako na to poukazuje recentný lom. Napriek zlomkovitosti sa tento fragment jednoznačne zaraďuje do skupiny mečov s jazykovitou rukoväťou, i keď vlastné jazykovité ukončenie rukoväti postrádame. Z rámca tohto typu mečov sa vyníma rozmermi. Ide totižto o menší exemplár, ktorý predstavuje v okruhu sečných zbraní typ krátkeho meča /mečík/. Pri jeho opise sa žiada upozorniť na niektoré charakteristické znaky: zachovaná časť rukoväti je úzka, ku koreňu zúžená a nemá pozdĺžne lišty ani otvory na nity. Oblúkovito rozšírené ramená rukoväti sú k čepeli ostro zrezané, na každej strane je po jednom otvore na nit /časť jedného ramena je poškodená/. Obidva otvory na nity majú nepravidelný kruhový tvar a na okrajoch vidno stopy po ich prerazení. Čepeľ mečíka je úzka a má nevýrazné stredové rebro. Technológie výroby sa týka ďalší znak: dobre zachovaná patina, ktorá má dva odtiene, zreteľne vyznačuje, ako sa rukoväť v poloblúku oddeľuje od čepele. Ide o pôvodné spojenie týchto dvoch častí mečíka. Rozmery: d. 16,7 cm, d. rukoväti 5 cm, š. rukoväti 4,5 cm, š. čepele 3 cm /obr. 111/.

Na území Bratislavy je opísaný fragment mečíka v poradí už tretím exemplárom s jazykovitou rukoväťou. Zhodou okolností nepoznáme bližšie nálezové okolnosti ani jedného z nich, najmä nie je známa poloha náleziska. Prvé dva meče sa našli v korytách riek, a to v Dunaji, pri Karloveskej ceste /na brehu v miestach bývalého internátu Lanfranconi - Eisner 1933, s. 67/, a v Morave, pri bývalej obci Devínska Nová Ves /Brouček 1950, s. 377/. Krátky meč z Podunajských Biskupíc, tiež ojedinelý nález, sa našiel v blízkosti Malého Dunaja. I keď sa z neho zachovala iba časť, zisťujeme, že rozmermi a v detailoch sa odlišuje od spomenutých dvoch mečov, ktoré spadajú do obdobia stredodunajskej mohylovej kultúry. Základnými prvkami, a to najmä oblúkovito klenutou spodnou časťou jazykovitej rukoväti, beznitovou jazykovitou časťou, ako i nevýrazným stredovým rebrom sa z typologicko-chrolonologickej stránky zaraďuje do záverečného obdobia mohylových kultúr, prípadne začiatočného obdobia popolnicových polí. Napriek odlišnostiam v detailoch, ku ktorým patrí bezlištová rukoväť, menšie rozmery, možno ho zo slovenských nálezísk porovnať s mečmi z Nového Mesta nad Váhom /Novák 1975, tab. 9: 60 a tab. 11: 72/, prípadne s mečom z Endrödu v Maďarsku /Mozsolics 1973, tab. 14: 4/. Jeho časové zaradenie podporujú aj analógie zo vzdialenejšieho územia, akými sú predovšetkým meče typu Traun, rozšírené od se-

verného Jutska až po Jadranské more, nevynímajúc územie Československa /Schauer 1971, s. 119-125/.

Objavenie bronzového mečíka v Bratislave-Podunajských Biskupiciach napriek tomu, že ide o nález zberového charakteru, poukazuje v súvislosti s doteraz známymi početnými bronzovými predmetmi /hrivny, sekerky, meče, oštepy, nárameky/ na výraznú koncentráciu osídlenia na území dnešnej Bratislavy a na význam tejto polohy počas celej doby bronzovej v rámci juhozápadného Slovenska.

L i t e r a t ú r a

BROUČEK, Fr. 1950: Meče z oblasti středodunajské mohylové kultury na Slovensku. Obzor prehistorický, 14.

EISNER, J. 1933: Slovensko v pravěku. Bratislava.

MOZSOLICS, A. 1973: Bronze- und Goldfunde des Karpatenbeckens. Budapest.

NOVÁK, P. 1975: Die Schwerter in der Tschechoslowakei. München.

SCHAUER, P. 1971: Die Schwerter in Süddeutschland, Österreich und Schweiz. 1. München.

FRAGMENT EINES BRONZENEN GRIFFZUNGENSCHWERTES AUS BRATISLAVA. Das Archäologische Institut des Slowakischen Nationalmuseums zu Bratislava gewann das Fragment eines Bronzeschwertes aus dem Randviertel von Bratislava - Podunajské Biskupice. Nähere Fundumstände sind nicht bekannt. Obwohl sich nur den mittlere Teil erhalten hat, wird es zum Typ der Griffzungenschwerter gereiht. Durch die Hauptmerkmale, vor allem den bogenartigen unteren Teil der Griffzunge, nähert es sich den Schwertern aus der Schlussphase der Hügelgräberkulturen, bzw. aus dem Anfang der Urnenfelder. Trotz Unterschiede in den Details - leistenlose Griffzunge, kleinere Ausmasse und unausgeprägte Mittelrippe - kann es in der Slowakei z. B. mit dem Schwert aus Nové Mesto nad Váhom /Novák 1975/ verglichen werden. Seine zeitliche Einordnung kann auch durch weitere Schwerte /Mozsolics 1973; Schauer 1971/, vor allem die Schwerter des Traun-Typs mit der charakteristischen nietlosen Griffzunge, belegt werden. Auf der Griffplatte pflegt zwar ein Löcherpaar für Niete zu sein, im vorliegenden Falle ist nur je ein Nietloch vorhanden, was jedoch mit den kleinen Ausmassen des Schwertes zusammenhängen kann. /Abb. 110; Abb. 111./

ФРАГМЕНТ МЕЧА ИЗ БРОНЗЫ С ЯЗЫКОВИДНОЙ РУКОЯТЬЮ ИЗ БРАТИСЛАВЫ. Институт археологии Словацкого национального музея в Братиславе получил фрагмент меча из бронзы, обнаруженного в окраинной части г. Братиславы - в Подунайске Бискупице. Обстоятельство находок нам ближе неизвестно. Хотя сохранилась лишь середина меча, относим его к типу мечей с языковидной рукоятью. Основные знаки, особенно дугообразно сводчатая нижняя часть языковидной рукояти указывают, что меч больше всего близок к мечам окончательного периода курганных культур, или же начала культуры полей погребальных урн. Наперекор различиям в деталях - без пластинчатой опоры и меньшие размеры, невыразительное центральное ребро жесткости - можно его сравнить в Словакии например с мечом из г. Нове Место над Вагом (Novák 1975). Датировку меча могут подтверждать тоже другие мечи (Mozsolics 1973; Schauer 1971), особенно типа Траун, для которых характерна языковидная рукоять без заклепок. По сторонам

находятся пары отверстий для заклепок, в нашем случае по одному отверстию, но это возможно, взаимосвязано с мечом, размеры которого небольшие. (Рис. 110; рис. 111.)

HALŠTATSKÉ NÁDOBY ZO ŠPAČINIEC

Magda P i c h l e r o v á

V obci Špačince /okr. Trnava/, v polohe Starý hliník, sa v roku 1959 skúmala časť halštatského pohrebiska. Krátkodobým výskumom v miestach medzi okrajom hliníka a parcelou 1361 sa odkrylo šesť plochých žiarových hrobov /Pichlerová 1963, s. 108-120/. Archeologický ústav Slovenského národného múzea v Bratislave získal v r. 1978 od L. Sersena a V. Kňazoviča ďalšie črepy z nádob, ktoré vybrali z ryhy pre vodovod v záhrade na ďalšej parcele. Z črepov sa zrekonštruovali štyri nádoby:

1. Vázovitá tmavosivá nádoba s kónickou spodnou časťou, plynule prechádzajúcou cez zaoblené vydutie do kónického vyššieho hrdla, z ktorého horná časť s okrajom chýba; v. 28,5 cm, Ø hrdla 17 cm, Ø dna 12 cm /obr. 112: 1/.

2. Hrncovitá nádoba s mierne kónickými stenami s ústím vtiahnutým dovnútra, hrubostenná, povrch neurovnaný, tehlovohnedý; v. 13,5 cm, Ø ú. 12 cm, Ø dna 11 cm /obr. 112: 2/.

3. Tmavosivá vázovitá nádoba so širším zaobleným vydutím, plynule prechádzajúcim do prehnutého hrdla s von vyhnutým ústím; v. 14,5 cm, Ø ú. 11 cm, Ø dna 7 cm /obr. 112: 3/.

4. Hnedosivá vázovitá nádoba so širším zaobleným vydutím plynule prechádzajúcim do prehnutého nízkeho hrdla s von vyhnutým ústím; v. 15,5 cm, Ø ú. 12 cm, Ø dna 6 cm /obr. 112: 4/.

Tieto nádoby predstavujú iba časť hrobového celku. Tektonikou zapadajú do komplexu inventára pohrebiska. V tomto hrobovom celku, rovnako ako v hroboch skúmaných v r. 1959, dominuje vysoká vázovitá nádoba.

Vyskytli sa tu i vázovité nádoby s nízkym prehnutým hrdlom /s esovitou profiláciou/, ktoré nemajú analógie na iných plochých ani mohylových halštatských pohrebiskách. Aj úprava povrchu nádob tuhovaním je tu ojedinelá. Získaná keramika, ako časť inventára ďalšieho hrobu, sa vyznačuje hrubším spracovaním bez dôrazu na úpravu povrchu. V podstate neprispieva k hodnoteniu pohrebiska, ale potvrdzuje prv konštatované jeho osobitné postavenie v oblasti západoslovenskej skupiny halštatskej kultúry. V rámci špačinského pohrebiska, rozprestierajúceho sa v okrajovej oblasti tejto kultúry v dotyku s lužickým prostredím, môže sa časť nádob z hrobu viazať so záverečnou fázou pohrebiska.

L i t e r a t ú r a

PICHLEROVÁ, M. 1963: Špačince v praveku a v ranej dobe dejinnej. In: Sborník Slovenského národného múzea. 57. História. 3. Bratislava, s. 104-124.

HALLSTATTZEITLICHE GEFÄSSE AUS ŠPAČINCE. In der Gemeinde Špačince /Bez Trnava/, Flur Starý hliník, wurde im J. 1959 ein Teil des hallstattzeitlichen Flachgräberfeldes - sechs Brandgräber /Pichlerová 1963/ untersucht.

Das Archäologische Institut des Slowakischen Nationalmuseums zu Bratislava gewann im J. 1978 vier Gefässe aus einem weiteren Grab, das bei Erdarbeiten auf einem nahen Grundstück entdeckt wurde. Die Gefässe /Abb. 112/ bilden einen Teil des Grabkomplexes, in dem ein grosses vasenförmiges Gefäss dominiert /Abb. 112: 1/. Auf anderen hallstattzeitlichen Flach- oder Hügelgräberfeldern kommen die kleinen vasenförmigen Gefässe mit S-förmiger Profilierung nicht vor. Die Gefässe fügen sich formenkundlich in das Fundinventar dieses Gräberfeldes, sie unterscheiden sich nur durch gröbere Bearbeitung und die nicht sorgfältig hergerichtete Oberfläche. Sie bestätigen gegenwärtig die Sonderstellung des Gräberfeldes im Bereich der westslowakischen hallstattzeitlichen Kultur. Im Rahmen des im peripheren Berührungsgebiet mit dem Lausitzer Milieu liegenden Gräberfeldes kann ein Teil der Gefässe aus diesem Grab in die Endstufen des Gräberfeldes eingeordnet werden.

ГАЛЬШТАТСКИЕ СОСУДЫ ИЗ С. ШПАЧИНЦЕ. В с. Шпачинце (район Трнава) в урочище Стары глиник в 1959 г. была исследована часть гальштатского грунтового могильника - 6 погребений с трупосожжением (Pichlerová 1963). Институт археологии Словацкого национального музея в Братиславе приобрел в 1978 г. четыре сосуды из другого погребения, обнаруженного в ходе земляных работ на близком участке. Сосуды (рис. 112) представляют часть могильного комплекса, в котором доминирует высокий вазообразный сосуд (рис. 112: 1). Вазообразные небольшие сосуды с эсовидной профилировкой на других гальштатских грунтовых, ни курганных могильниках не встречаются. Сосуды относятся к материалу находок этого могильника, различия имеются лишь в более грубой обработке и без оформления поверхности. Сосуды подтверждают в настоящее время особое положение могильника в области западнословацкой гальштатской культуры. В рамках могильника, распростирающегося в окраинной области, в сокосновении с лужицкой средой, можно часть сосудов этого погребения соединять с окончательной ступенью могильника.

VÝSKUM POHREBISKA Z DOBY BRONZOVEJ, DOBY RÍMSKEJ A Z POVEĽKOMORAVSKÉHO OBDOBIA V BRATISLAVE-RUSOVCIACH

Magda P i c h l e r o v á

Po niekoľkoročnom výskume pokračovali v r. 1978 Archeologický ústav Slovenského národného múzea v Bratislave vo výkopoch v obci Rusovce, patriacej do hlavného mesta Slovenska Bratislavy. V rámci tejto významnej archeologickej lokality sa sústreďuje pozornosť predovšetkým na dunovú vyvýšeninu v severnej časti Kovácsovej ulice.

Výskumom v predchádzajúcich rokoch sa odtiaľto získal materiál dokazujúci intenzívne osídlenie od staršej doby bronzovej. Zistili sa tu dve pohrebiská zo staršej doby bronzovej, pohrebisko zo staršej a mladšej doby železnej, birituálne pohrebisko z doby rímskej a doklady o existencii výrobného strediska z toho istého obdobia /pec na pálenie vápna a i./. Pri odkrývke rímskeho pohrebiska sa prišlo na dva slovansko-avarské hroby a na hroby z poveľkomoravského

obdobia /10.-12. stor./. Uvedené pohrebiská však nemožno odkryť kompaktne a v celej rozlohe, pretože sú v zastavanej časti obce.

V roku 1978 sa výskum orientoval na časť záhrady južne od pieskovne, kde sa v roku 1968 začala táto poloha skúmať, a záhradu /š. 12 m/ za domom č. 382, ktorá priečne prechádza cez vyvýšeninu, končí sa pri železničnej trati a v týchto miestach ide paralelne s južným okrajom pieskovne. Aj keď značnú časť zaberá vinohrad a ovocné stromy, predsa sme objavili hroby , ktoré patria k trom prv odkrytým pohrebiskám: dva kostrové hroby zo staršej doby bronzovej, časť žiarových z doby rímskej a desať kostrových hrobov z poveľkomoravského obdobia.

S t a r š i a d o b a b r o n z o v á

Na najvyššom mieste vyvýšeniny sme odkryli dva kostrové hroby. Z uvedených dôvodov sme výkop v ich okolí nemohli rozšíriť, hoci objavené hroby iste nie sú ojedinelé. Viacerými sondami sme preskúmali časť západného svahu vyvýšeniny, ale ani v jednej sa neobjavil hrob z tohto obdobia, čo nasvedčuje, že pohrebisko zo staršej doby bronzovej sa tiahlo iba po hrebeni duny, ako sme zistili aj na dvoch susedných parcelách. Hroby zistené v roku 1978 sme označili ako hrob 5 a 6. Hrob 6 bol porušený vykrádačmi, najskôr súčasníkmi, ktorí vybrali milodary; hrob 5 predstavuje významný nálezový celok. Ležala v ňom kostra v skrčenej polohe na ľavom boku, orientovaná hlavou na ZJZ. Na dne sa zistili zvyšky dreva.

Výbavu tvorili:

a/ hrncovitá nádoba s troma lalokmi na okraji a s vydutím zdrsneným nepravým slamovaním /v. 13 cm/;

b/ nádoba s uškom, na rozhraní hrdla a tela s troma plastickými výčnelkami, povrch leštený /v. 14 cm/;

c/ bronzová cyperská ihlica so špirálovite stočenou hlavicou s piatimi závitmi a koncom ovinutým okolo krčku, masívna ihla mierne prehnutá, hrot odlomený /d. 9,6 cm/;

d/ štyri špirálovité trubičky z masívneho bronzového drôtu /d. 3, 7, 8 a 9,5 cm/.

Hrob datuje podunajský typ cyperskej ihlice /obr. 113: 3/ do stupňa BA_2 /Reinecke/. Tomuto časovému zaradeniu zodpovedá aj keramika /obr, 113:3/ zapadajúca do obsahovej náplne vyspelej fázy únětickej kultúry. Územne najbližšie analógie k nej nachádzame na wieselbursko-únětickom pohrebisku vo Veľkom Grobe /Chropovský - Dušek - Polla 1960, s. 112-116/. Výskyt tejto keramiky na pohrebisku, kde sú v ostatných hroboch len klasické tvary wieselburskej kultúry poukazuje na skutočnosť, že má kľúčový význam pri riešení postavenia pohrebísk zo staršej doby bronzovej a wieselburskej kultúry v širšej bratislavskej oblasti. Pohrebisko, ktoré zatiaľ dokladá iba 6 hrobov, je súčasné s pohrebiskom toho istého kultúrneho zaradenia, rozprestierajúcim sa severnejšie, v záhrade pri dome č. 387. Otázke vzťahu obidvoch /azda rodových/ pohrebísk wieselburskej kultúry v Rusovciach venujem pozornosť na inom mieste /Pichlerová, 1980/.

D o b a r í m s k a

Na západnom úpätí vyvýšeniny sme preskúmali plochu cca 100 m^2. V sondách sme odkryli plytko pod povrchom /40-50 cm/ šesť žiarových hrobov, reprezentujúcich

dva základné typy pochovávania: urnový /1, 3, 4/ a jamový hrob /2, 5, 6/. V urnových hroboch boli prepálené ľudské kostičky bez popola a milodarov uložené v jednoduchej hrncovitej nádobe. Jamové hroby obsahovali krčahy, vázovité nádoby, v jednom bola aj miska a prepálené ľudské kosti s popolom boli rozsypané na dne oválnej jamy /60 x 70 cm/. V hrobe 2/78 bol krčah a štyri kahance /zrekonštruovali sa dva; obr. 113: 1/ Patria k typu firemných kahancov; na dnách rekonštruovaných exemplárov sú kolky výrobcov - CRESCES a CDESSI.

Odkrytých šesť žiarových hrobov dokladá pokračovanie rímskeho pohrebiska preskúmaného v časti Nad pieskovňou, datovaného do druhej polovice 1. a do 2. storočia. Na tomto birituálnom pohrebisku, ktoré nateraz predstavuje 251 hrobov, sa nachádzali i firemné kahance /47 kusov; najčastejšie sa opakuje kolok CRESCES/. Po prvý raz nielen na pohrebisku, ale v Gerulate vôbec, vyskytol sa v súbore kahancov kolok CDESSI /Pichlerová 1974, s. 40-55/.

V humusovej vrstve sa našli črepy importovanej keramiky tzv. rätskeho typu, datované do 1. storočia. Sú to tenkostenné črepy s plastickým podkovovitým výzdobným prvkom a vrypmi vo vodorovných radoch /obr. 113: 1/. Fragment takejto keramiky, ale zdobenej plastickým rozetovým /hviezdicovým/ motívom a kolmými rebrami, je známy zo starších zberov v Rusovciach /Szönyi 1973, s. 89/.

P o v e ľ k o m o r a v s k é o b d o b i e

Na vyvýšenine v predchádzajúcich rokoch sa odkryl väčší počet kostrových hrobov, poukazujúci tu na výraznú koncentráciu osídlenia v poveľkomoravskom období. Najstaršiu časť tohto pohrebiska /10. stor./ sme zachytili v záhrade pri dome č. 378, kde boli hroby relatívne bohato vybavené /keramika, okrasy: esovité náušnice, prstene, nákrčníky a i./. Južnejšie od tejto časti pohrebiska, t.j. v polohe Nad pieskovňou a v záhrade za domom č. 381, sme odkryli ďalšie hroby, ktoré usporiadaním patria už k radovému pohrebisku. Na túto časť pohrebiska nadväzuje 10 hrobov preskúmaných v roku 1978 v záhrade za domom č. 382. Hrobové jamy mali obdĺžnikový tvar, hĺbky boli rôzne /50 - 100 cm/. Mŕtvi ležali vo vystretej polohe na chrbte, ruky mali uložené pozdĺž tela, resp. jedna ruka bola preložená cez panvu. Orientovaní boli hlavou na JZ a ZJZ, v jednom hrobe SZ-JV. Vo väčšine hrobov postrádame nálezy. V hrobe 8 boli dva prstene: a/ prsteň z hrubšieho strieborného pásika, na jednom mieste prechádzajúceho do úzkej vodorovnej plôšky /Ø 2 cm/; b/ jednoduchý otvorený prsteň z bronzovej tyčinky okrúhleho prierezu s jedným koncom zahroteným /Ø 2 x 2,2 cm; obr. 113: 2/. V hrobe 2 sme zistili stopy po bližšie neurčenom železnom predmete a v hrobe 4, v miestach hrudníka, ležal plochý kovový predmet kruhového tvaru s otvorom v strede /Ø 1,8 cm/. V niekoľkých hroboch sa našiel črep z nádoby patriacej technikou zhotovenia do včasnostredovekého obdobia.

Ako som spomenula, na vyvýšenine v Rusovciach, pri Kovácsovej ulici, sa rozprestieralo rozsiahle včasnostredoveké pohrebisko. I keď nie je odkryté v celom rozsahu, podľa doterajších výsledkov výskumu možno hovoriť o časovom rozpätí jeho používania /10.-12. storočie/ a postupnosti pochovávania. V severnej časti vyvýšeniny hrobové celky s relatívne bohatým sprievodným materiálom reprezentujú staršiu fázu. V južnej časti sme zachytili hroby usporiadané viac-menej do radov. Pri porovnaní obidvoch častí pohrebiska sú vo výbave zreteľné rozdielnosti. V hroboch južnej časti chýbajú nádoby a predmety osobnej výbavy sú skromné /Pichlerová - Stloukal 1978, s. 123-144/. I keď sme v rámci

tohto rozsiahleho pohrebiska zachytili jeho najmladšiu fázu, žiada sa riešiť otázky súvisiace napr. so vzťahom pohrebiska k sakrálnej stavbe so sociálnym zložením obyvateľstva a iné. To však bude možné až po ďalšom výskume.

L i t e r a t ú r a

CHROPOVSKÝ, B. - DUŠEK, M. - POLLA, B. 1960: Pohrebiská zo staršej doby bronzovej na Slovensku. Bratislava.

PICHLEROVÁ, M. 1974: Rímske kahance z pohrebísk v Rusovciach /Gerulata/. In: Římské importy. Referáty přednesené na semináři konaném u příležitosti výstavy Římské nálezy v Čechách. Praha.

PICHLEROVÁ, M. - STLOUKAL, M. 1978: K problematike ranostredovekých pohrebísk v Rusovciach. In: Zborník Slovenského národného múzea. 72. História. 18. Bratislava.

PICHLEROVÁ, M. 1980: Praveké osídlenie Bratislavy-Rusoviec. In: Zborník Slovenského národného múzea. 74. História 20, v tlači.

SZÖNYI, E. T. 1973: Zur Verbreitung und Herstellung der sog. rätischen Keramik in Pannonien. Acta Archaeologica, 25.

UNTERSUCHUNG EINES BRONZEZEITLICHEN, EINES RÖMERZEITLICHEN UND EINES NACHGROSSMÄHRISCHEN GRÄBERFELDES IN BRATISLAVA-RUSOVCE. Das Archäologische Institut des Slowakischen Nationalmuseums zu Bratislava setzte die Untersuchungen in Bratislava-Rusovce /Bez. Bratislava/ fort. Die Aufmerksamkeit richtete sich auf eine Düne im Nordteil der Kovácsova-Gasse. Im J. 1978 verwirklichte man Grabungen im Garten hinter dem Haus Nr. 382, der sich quer über die Düne erstreckt. Man erfasste hier die Fortsetzung je eines Gräberfeldes aus der älteren Bronzezeit, aus römischer und aus nachgrossmährischer Zeit.

Ä l t e r e B r o n z e z e i t. An der höchsten Stelle der Düne legte man zwei Skelettgräber /5 und 6/ frei, die zu dem Gräberfeld auf dem Nachbargrundstück gehörten. Grab 6 wurde wahrscheinlich schon zeitgenössisch ausgeraubt und Grab 5 repräsentiert einen bedeutsamen Fundkomplex. Das Skelett befand sich in Hocklage mit dem Kopf nach WSW, auf der Grubensohle lagen Holzreste. Die Ausstattung bildeten zwei Gefässe, eine zyprische Nadel und vier Spiralröhrchen /Abb. 113: 3/. Der donauländische Typus der zyprischen Nadel datiert das Grab in die Reinecke-Stufe BA_2. Die Keramik repräsentiert Formen der entwickelten Aunjetitzer Kultur und sprengt den Rahmen der Funde dieses Gräberfeldes; die anderen Gräber enthielten klassische Formen der Wieselburger Kultur. Die nächstliegendsten territorialen Analogien sind auf dem Wieselburg-Aunjetitzer Gräberfeld in Veľký Grob zu finden /Chropovský - Dušek - Polla 1960, S. 112-116/. Die Bedeutung dieses Gräberfeldes für das breitere Gebiet von Bratislava ist an anderer Stelle ausgewertet /Pichlerová 1980, im Druck/.

R ö m i s c h e Z e i t. Am Westfuss der Anhöhe wurden sechs Brandgräber abgedeckt, die zwei Bestattungstypen repräsentieren: Urnen- und Brandgrubengräber. In den Urnengräbern war Leichenbrand ohne Asche in einem topfförmigen Gefäss untergebracht. Die Grubengräber enthielten mehrere Gefässe, und der Leichenbrand samt Asche war auf der Grubensohle verstreut. Eines lieferte einen Krug, zwei Lampen mit dem Stempel CRESCES und CDESSI

und zwei Lampenbruchstücke. Die Gräber gehören zum römischen Gräberfeld, das in unmittelbarer Nähe im Teil Nad pieskovňou abgedeckt wurde /245 Brand- und Skelettgräber/. In der Grabausstattung kamen wohl öfters Firmenlampen mit dem Stempel CRESCES vor, jedoch erschien der Stempel CDESSI zum ersten Mal nicht nur auf diesem Gräberfeld, sondern auch in Gerulata überhaupt /Pichlerová 1974, S. 40-55/. In der Humuschicht fanden sich Scherben von importierter sog. raetischer Keramik /Abb. 113: 1/.

N a c h g r o s s m ä h r i s c h e Z e i t. Es wurden zehn Skelettgräber abgedeckt; in einem befand sich ein Silber- und ein Bronzering /Abb. 113: 2/. Die Gräber gehören zu einem ausgedehnten Gräberfeld aus dem 10.-12. Jh. /Pichlerová - Stloukal 1978, S. 123-144/.

РАСКОПКИ МОГИЛЬНИКА ПЕРИОДА БРОНЗЫ, РИМСКОГО ПЕРИОДА И ПОСЛЕВЕЛИКОМОРАВСКОГО ВРЕМЕНИ В БРАТИСЛАВЕ-РУСОВЦЕ. Институт археологии Словацкого национального музея в Братиславе продолжал раскопки в Братиславе-Русовце (район Братислава). Внимание обращается на дюнную возвышенность в северной части на улице Ковача. В 1978 г. проводились исследования за домом № 382, в огороде поперечно пересекающем возвышенность. Выявилось, что здесь имеют продолжение 3 могильника: ранней бронзы, римского и послевеликоморавского периодов.

Р а н н я я б р о н з а: в высшем положении возвышенности вскрыты два погребения с трупоположением (5 и 6), принадлежащие к могильнику, погребения которого обнаружили на соседнем участке. Погребение 6 было нарушено скорее всего современниками, погребение 5 является крупным комплексом находок. Скелет находился в скорченном положении, головой на ЗЮЗ, на дне находились остатки дров. Инвентарь погребения состоял из двух сосудов, киприйской булавки и четырех спиралевидных трубочек (рис 113: 3). Погребение датировано, исходя из подунайского типа киприйской булавки, ступенью BA_2. Керамика носит формы развитой унетицкой культуры и выходит за рамки могильника; в других погребениях находятся классические формы висельбурской культуры. Территориально ближайшие аналогии имеются в висельбурско-унетицком могильнике в местонахождении Вельки Гроб (Chropovský - Dušek - Polla, 1960, с. 112-116). Оценка значения могильника в более широкой братиславской области приводится на другом месте (Pichlerová, в печати).

Р и м с к и й п е р и о д: У западного подножья возвышенности вскрыто шесть погребений с трупосожжением, представляющих два типа захоронения: урновое и ямное. В урновых погребениях были прожженные человеческие кости без остатков пепла уложены в горшковидном сосуде. В ямных погребениях было больше сосудов, а прожженные косточки с пеплом были рассыпаны на дне ямы. В одном погребении были кувшин, два светильника с марками CRESCES и CDESSI и два фрагмента светильников. Погребения относятся к римскому могильнику, который вскрыт поблизости, в урочище Над пьесковньоу (245 погребений с трупосожжением и трупоположением). В погребальном инвентаре чаще встретились также фирменные светильники с маркой GRESCES но впервые, и не только в этом могильнике, а в Герулате вообще, наличествовала марка CDESSI (Pichlerová 1974, с. 40-50). В слое гумуса найдены осколки импортированной т. н. ретской керамики (рис. 113: 1).

П о с л е в е л и к о м о р а в с к и й п е р и о д: Обнаружено было 10 погребений с трупоположением; в одном были серебряный и бронзовый перстни (рис. 113: 2). Погребения относятся к крупному могильнику 10-12 вв. (Pichlerová - Stloukal 1978, c. 123-144).

VÝSLEDKY ARCHEOLOGICKÉHO VÝSKUMU NA HRADE DEVÍN

Veronika P l a c h á - Jana H l a v i c o v á

V roku 1978 pokračoval výskum Mestského múzea v areáli národnej kultúrnej pamiatky hradu Devín v Bratislave, v priestore Garayovského paláca. Výskum sa upriamil najmä na jeho južnú časť, kde sa odkryli zvyšky základov muriva uzatvárajúceho palác z juhu, čím sa upresnil jeho doterajší obraz. Ide tu zrejme o dve stavebné fázy, ktoré však podľa sprievodného materiálu patria do 15. storočia. Nepodarilo sa potvrdiť domnienku, že prvá fáza výstavby paláca spadá do starších období /obr. 114/. Nečakaný nález spodnej časti jednopriestorovej architektúry, situovanej vo východnom priestore hradného areálu, v bezprostrednej blízkosti severného valu, patrí takisto do 15. storočia. Objekt bol zapustený do laténskej vrstvy, súvisle prebiehajúcej v tejto časti areálu, a mal rampovitý vstup. Vnútorné rozmery sú 400 x 400 cm. Murivo pozostáva z lomového kameňa kladeného na hlinu.

Výplň tvorilo veľa kamennej sutiny, zvieracích kostí a fragmentov stredovekej keramiky, z ktorej sa dalo zrekonštruovať niekoľko exemplárov /obr. 116: 2-4/. Našla sa tu i minca - denár Žigmunda Luxemburského /1427-1437/, ktorá spolu s keramikou datuje objekt do 15. storočia /obr. 115/. Jeho situovanie i vonkajší vzhľad umožňujú predpokladať, že slúžil hospodárskym účelom /sklad potravín, pivnica/ alebo ako pivničná časť obytného objektu.

V blízkosti, približne 20 m južne, sa odkryla architektúra štvorcového pôdorysu s rozmermi 540 x 540 cm, s prístavbou veľkosti 600 x 550 cm /obr. 117: 1/. V severovýchodnom rohu prístavby sa zachovala spodná časť pece s hrubou vrstvou mazanice /obr. 118/. Murivo objektu je kladené na hlinu a zachovala sa z neho iba spodná časť. Múry hlavného priestoru mali hrúbku cca 60 cm, múry prístavby 40-50 cm. Vstup do hlavného objektu bol pravdepodobne z východnej strany, kde sa odkryl prah, zvyšky dreva zo zárubne, pánty, rôzne kovania, množstvo klincov a malé skoby. V horných vrstvách zásypu sa nachádzali rôzne kovové predmety, ako strelky, klince, a malá stredoveká nádobka. Po odstránení zásypu na dne, kde už bolo zvetrané skalné podložie, sa našli dva kosáky /obr. 117: 3/ a meč, na ktorom sa po očistení objavili na čepeli, v hornej časti pod rukoväťou, po oboch stranách zlatom tauzované značky /obr. 117: 2/. Podľa analógií možno meč datovať do prvej polovice 15. storočia. Treba však poznamenať, že v tejto hĺbke objektu sa nachádzali fragmenty hrubostennej tmavočervenej až hnedej keramiky zo zásobníc datovaných do 11.-12. storočia. Vznik objektu je teda sporný. Ak bol vybudovaný v 11.-12. storočí, možno predpokladať, že meč sa sem dostal sekundárne, alebo že objekt bol ešte v 15. storočí obývaný. Je možná i druhá alternatíva, že vznikol v 15. storočí a architektúry v tejto východnej časti hradu by potom patrili k podhradskej osade z obdobia výstavby celej oblasti Garayovcami. Preto je potrebné v týchto miestach v archeologickom výskume pokračovať.

Na záver sezóny sa v tejto časti hradu skončil výskum jedného z laténskych objektov. Odkryl sa zvyšok kamennej deštrukcie, tvoriacej náznak nárožia, a neďaleko veľká kolová jama s kamenným obložením. Po vyčistení deštrukcie s náznakom nárožia v jej vnútri sa objavilo päť žarnovov, z toho tri úplne zachované. Zvyšok tohto objektu bol zapustený do piesčitého podložia. Nálezy v zásype i v okolí pozostávali iba z fragmentov laténskej keramiky /obr. 119/.

V dolnej časti hradu sa pokračovalo v systematickom výskume /12 sond/. Odkryli sa spodné časti štyroch pecí kruhového pôdorysu, z nich iba jedna úplne zachovaná. Bočná stena spodnej časti pece bola zosilnená menšími kúskami lomového kameňa. Vymazanie bolo popraskané. V okolí sa našla iba halštatská keramika.

V južnej časti svahu, tesne pod rímskou architektúrou, sa vyčistil objekt štvoruholníkového pôdorysu, ktorého základnú osnovu tvorili drevené trámy. Našla sa v ňom laténska keramika. Preskúmala sa tu i odpadová jama z doby rímskej, zapustená do laténskej sídliskovej vrstvy, v ktorej sa našli fragmenty rímskej keramiky a hlinené závažia. Zrekonštruovať sa dalo iba jedno mortárium.

Severne od spomínaného objektu, neďaleko prístupovej cesty na stredný hrad, sa zistili tri hroby s kostrami v skrčenej polohe, z ktorých dva boli detské a jeden patril dospelému. Hrob dospelého bol tesne nad jedným z detských hrobov, prekrytý kamennou deštrukciou. Jeho inventár pozostával z veľkej a malej situlovitej nádoby, z dvoch malých kruhových kovaní, jantárovej perly a ďalších neidentifikovateľných kovových predmetov. Ťažko určiť, či išlo o jeden spoločný hrob, alebo o dva samostatné, nakoľko výškový rozdiel medzi oboma bol iba 25 cm. Tretí /detský/ hrob bol situovaný asi 3 m severovýchodne od týchto dvoch. Kosti boli značne rozhádzané a nezistil sa v ňom žiadny inventár. V bezprostrednom okolí sa našli zrekonštruovateľné situlovité a misovité nádoby a fragmenty rôznych kovových predmetov. Podľa stratigrafie možno usúdiť, že i tento hrob patril k laténskemu horizontu. Všetky tri hroby z doby laténskej sú prvým nálezom svojho druhu na hrade. V rohu tejto sondy sa odkryla na ploche 200 x 150 cm mazanicová podlaha, ktorá však zabieha pod blok zeminy, kde bude výskum pokračovať až v nasledujúcej sezóne.

ERGEBNISSE DER ARCHÄOLOGISCHEN GRABUNG AUF DER BURG DEVÍN. Die Grabung auf der Burg Devín in Bratislava-Devín /Bez. Bratislava/ setzte im Südteil des Garay-Palastes fort, wo Fundamente der Südmauer abgedeckt wurden. Man erfasste hier zwei Bauphasen des Palastes aus dem 15. Jh. /Abb. 114/.

Im Ostteil der Burg wurde der untere Teil eines kleinen Baues mit dem Rampeneingang freigelegt /Abb. 116/. Durch Keramik und eine Münze ist er das 15. Jh. datiert /Abb. 115; Abb. 116/. Eine weitere Architektur bestand aus zwei Räumen /Abb. 117/. Im Objekt fand man den unteren Teil eines Ofens /Abb. 118/, Fragmente von dickwandigen dunkelroten bis braunen Vorratsgefässen aus dem 11.-12. Jh. sowie zwei Sicheln und ein Schwert, die in das 15. Jh. datiert werden /Abb. 117/. Die Datierung ist durch weitere Untersuchungen noch zu präzisieren.

In diesem Raum wurde auch die Untersuchung der Reste eines Objektes mit latènezeitlicher Keramik und mit fünf Mahlsteinen beendet /Abb. 119/.

Das Grabungsergebnis im Westteil der unteren Burg bestand aus der Freilegung der unteren Teile von vier hallstattzeitlichen Öfen, drei latènezeitlichen Skelettgräbern, latènezeitlichen Siedlungsobjekten und einer römischen Abfallgrube.

РЕЗУЛЬТАТЫ АРХЕОЛОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ В КРЕПОСТИ ДЕВИН. Продолжались раскопки в южной части Гарайовского дворца крепости Девин, в Братиславе-Девин (рай. Братислава), где были вскрыты фундаменты южной стены и обнаружены две строительных фазы дворца, относящегося к 15 в. (рис. 114).

В восточной части крепости была вскрыта нижная часть небольшой архитектуры (рис. 116). Керамика и монеты датируют ее 15 в. (рис. 115; рис. 116). Следующая архитектура состояла из двух пространств (рис. 117). В объекте была найдена нижняя часть печи (рис. 118), фрагменты грубостенных темно-красный даже коричневых зерновников 11-12 вв. и два серпа и меч, определенные 15 в. (рис. 117). Датировку объекта нужно уточнить дальнейшими раскопками.

В этом пространстве закончились раскопки остатков объекта с латенской керамикой и пятью жерновами (рис. 119).

В западной части нижней части крепости вскрыты четыре нижних части гальштатских печей, три латенских погребения с трупоположением, латенские селищные объекты и мусорная яма римского периода.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V KOŠICIACH-KRÁSNEJ NAD HORNÁDOM

Belo P o l l a

Výskum zaniknutého stredovekého kláštorného komplexu benediktínov v polohe Breh v Košiciach - časť Krásna nad Hornádom /okr. Košice/ prebiehal aj v sezóne 1978. Spolu sme odkryli 238 m^2, a to hlavne na severozápadnej strane lokality /obr. 120/.

V tejto etape išlo predovšetkým o zachytenie severozápadného nárožia kláštorných budov. To sa v podstate podarilo, hoci túto časť značne porušil novoveký cintorín. Zistil sa i ďalší kamennotehlový objekt, ktorý považujem za vykurovacie zariadenie kláštora a skúsi "saunu". Skladal sa z kamennotehlovej obdĺžnikovej pece s pomerne dobre zachovaným čeľustím a so zvyškami klenby. Dno pece bolo vydláždené tehlami a ich úlomkami. V predpecnej časti bolo dno zošikmené a vydláždené tehlami i zvláštnymi hlinenými tvárnicami. Táto zošikmená plocha spájala vlastnú pec so spodným kamennotehlovým objektom, ktorý sa skladal z dvoch častí: z kanála širokého 80 a dlhého 230 cm /h. 390 cm/ a z rozšíreného tehlového obdĺžnikového objektu /170 x 220 cm, h. 407-410 cm/.

Južná stena kanála bola z okruhliakov, ostatok z tehál. Podobne i dno bolo vydláždené tehlami. Kanál na severnej strane vúsťoval čeľustím širokým 45 cm do rozšíreného objektu s rozmermi 80 x 110 cm. Až za týmto rozšíreným kanálom sa nachádzal spomínaný obdĺžnikový tehlový útvar. Pri odkrývaní kanála sme zistili, že bol zaklenutý kombinovanou valenou klenbou /jeden pás široký cca 70 cm bol tehlový, druhý kamenný, a takto sa striedali/. Výskumom sa však nepodarilo zistiť, či bol obdĺžnikový objekt zaklenutý, lebo jeho obvodové murivo sme zachytili už veľmi nízko. Hrúbka muriva kanála i rozšíreného objektu sa pohybovala medzi 40-45 cm. Základy tohto stavebného komplexu boli zapustené do ílovitého podložia. Dno kanála bolo asi o 17 cm vyššie ako dno rozšíreného objektu.

Celý tento kamennotehlový objekt, s veľkou prevahou tehál ako stavebného materiálu, bol organicky spojený so zvyškami murív tvoriacich i v tejto časti

kláštorný komplex. Kým kanál zasahoval dovnútra severného krídla, rozšírený objekt akoby bol už von z areálu stavby. Situáciu rozrieši ďalší výskum.

Pri odkrývaní tohto priestoru sa vo väčšom množstve nachádzali tzv. pohárové kachlice, alebo celé úlomky, na ktorých boli ešte zvyšky hliny spájajúcej ich pri stavbe vykurovacieho zariadenia. Celé "vykurovacie" zariadenie predstavuje na našom území doteraz jedinečný stredoveký nález, ktorý hodnotíme ako jeden z dôležitých výsledkov výskumu v Krásnej nad Hornádom.

Pozornosť sme venovali aj hrobom spomenutého novovekého cintorína a v roku 1978 sme ich odkryli spolu 44. V prevažnej väčšine boli bez inventára, iba v niektorých sa nachádzali pamiatky zo 17.-18. storočia, napr. kovanie z truhiel, klince, šatové ozdoby alebo súčasti odevov, rôzne záponky, sponky, ako aj ihlice do vlasov a pod.

Vo výskume sa bude pokračovať v ďalších sezónach.

L i t e r a t ú r a

POLLA, B. 1977: Ďalšia etapa výskumu v Košiciach-Krásnej. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1976. Nitra, s. 237-239.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG IN KOŠICE - KRÁSNA NAD HORNÁDOM. Im J. 1978 wurde die archäologische Untersuchung des Komplexes des mittelalterlichen Benediktinerklosters in Košice-Krásna nad Hornádom /Bez. Košice/ fortgesetzt. Man erfasste die Heinzanlage des Klosters /Steinziegelofen, aus Geröll und Ziegeln gebauter Kanal und ein rechteckiges Objekt aus Ziegeln/. Es handelt sich um einen einmaligen Fund nicht nur auf dieser Fundstelle, sondern auch in der Slowakei. Von den Funden sind die becherartigen Kacheln zu nennen. Es wurden auch 44 Gräber des bei der Grabung gestörten neuzeitlichen Friedhofes /17.-18. Jh./ untersucht. Die Grabungen werden in künftigen Saisons fortgesetzt werden. /Abb. 120./

АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ РАСКОПКИ В КОШИЦЕ - КРАСНА НАД ГОРНАДОМ. В 1978 г. продолжались археологические исследования комплекса средневекового бенедиктинского монастыря в Кошице-Красна над Горнадом (район Кошице). Обнаружено было отопительное оборудование монастыря (каменно-кирпичная печь, канава из галек и кирпичей). Можно говорить о единичной находке не только этих раскопок, а вообще, в Словакии. Из находок можно привести бокаловидные плитки. Были исследованы тоже 44 погребения раскопками нарушенного кладбища нового времени (17-18 вв). Раскопки будут продолжатся. (Рис. 120.)

ARCHEOLOGICKÉ PRIESKUMY A NÁLEZY V OKRESE KOMÁRNO

Priska R a t i m o r s k á

V roku 1978 realizovalo Oblastné podunajské múzeum v Komárne prieskum na týchto lokalitách v Komárňanskom okrese:

D o l n ý P e t e r

1. Briežky: Prieskum sa robil s P. Romsauerom (Archeologický ústav SAV) v máji v závlahových ryhách a ich okolí. V profiloch rýh sa nečrtali kultúrne

vrstvy. Na vyvýšenom mieste zvanom Briežky sa našlo množstvo pravekých črepov /neolit, eneolit/. Pravdepodobne pochádzajú zo sídliska.

2. Páskom: Na rozhraní chotára Dolný Peter a Hurbanovo sa nachádza praveké sídlisko. Pri prieskume na jar sa tu našlo veľké množstvo črepov /neolit, eneolit/.

H u r b a n o v o, Konkoľ

V máji sa robila obhliadka závlahovej ryhy. Na nálezy upozornila M. Rejholcová /Archeologický ústav SAV/. V profile sa črtala výrazná kultúrna vrstva a zvyšky objektov a kultúrnych jám s veľkým množstvom črepov, mazanice a zvieracích kostí. V ryhe presiaknutej spodnou vodou sa dolné časti objektov nedali rozlíšiť. Počas podrobnejšieho prieskumu s P. Romsauerom sa prezreli aj ostatné závlahové ryhy a ich okolie. Medzi nálezmi sa vyskytuje barbarská importovaná keramika a veľké množstvo zvieracích kostí. Podľa nálezov sa dá predpokladať, že ide o rozsiahlejšiu osadu z doby rímskej.

H u r b a n o v o časť H o l a n o v o

Po oboch stranách štátnej cesty Komárno - Nové Zámky boli vyhĺbené ryhy na závlahové rúry. Prieskum sa robil v januári, keď sa v profiloch rýh pri osade Holanovo zistili kultúrne jamy a objekty. Nálezy sa nedali zo zamrznutej zeme vybrať. Podľa informácie A. Točíka, ktorý tam robil prieskum neskôr, ide o halštatsko-trácke osídlenie.

C h o t í n, Horná ľanová zem

V septembri boli do múzea zahlásené zemné úpravy v chotárnej časti Horná ľanová zem. Pri obhliadke profilov na ploche 6 x 8 m sa zistila v hĺbke 3 m kultúrna vrstva a dve kultúrne jamy, ktoré sa nedali preskúmať. Lokalita sa nachádza na juhozápadnom svahu pri kanáli Ibolyás. Črepy /okrajové z hrncovitých nádob, črepy zdobené mnohonásobnou vlnovkou/, mazanica a zvieracie kosti dokladajú osídlenie v 10.-11. storočí.

K o m á r n o

Pri hĺbení šachty nákladného výťahu na stavbe kotolne na Gottwaldovom nábreží robotníci čiastočne zničili kultúrnu jamu kruhovitého tvaru, v ktorej boli črepy z rôznych nádob a množstvo mazanice /Ø 150 cm, h. 70 cm, 250 cm pod povrchom/. Materiál je zo strednej doby laténskej.

Z e m i a n s k a O l č a, Vöstü

Pri stavenisku farmy dojníc v chotárnej časti Vöstü našli robotníci črepy, tri nádoby a väčší kus železa /10 kg/. Pri obhliadke sa v profiloch základov zistili zvyšky polozemníc a kultúrnych jám. Podľa materiálu sa tu dá predpokladať osada z 11.-13. storočia. Trvanie osady v 13. storočí je doložené aj písomným prameňom z roku 1261, v ktorom sa spomína pod menom Werehtiw /Árpádkori új okmánytár. 8. Budapest, s. 15; Csánki, D.: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában. 3. Budapest 1897, s. 517/.

Z l a t n á n a O s t r o v e

Fr. Lehoczky priniesol do múzea meč, vybagrovaný z Dunaja pri obci Zlatná na Ostrove, v úseku km 1785-1786.

Bronzový meč je dobre zachovaný. Plná liata čiaškovitá rukoväť je v hornej tretine rozšírená, ku koncu sa zužuje. Čiaškovite tvarovaný kotúč je prevŕtaný /otvor na zavesenie/. Rukoväť i jej ukončenie sú bez výzdoby. Stredom čepele prechádza členené rebro, ktoré sa od polovice smerom k hrotu zužuje; d. 64,5 cm, d. rukoväte 12 cm, Ø čiašky 6 cm.

Podľa analogických nálezov meč patrí do obdobia HB_1.

ARCHÄOLOGISCHE BEGEHUNGEN UND FUNDE IM BEZIRK KOMÁRNO. Im Bezirk Komárno wurde im J. 1978 eine archäologische Begehung der Berieselungsrinnen und Baustellen verwirklicht. Im Gemeindehotter von Dolný Peter fand man in den Fluren Briežky und Páskom urzeitliche Scherben /Neolithikum, Äneolithikum/. In Hurbanovo im Weiler Holanovo, Flur Konkoľ, wurden hallstattzeitliche und römerzeitliche Siedlungsreste festgestellt. In Chotín, Flur Horná ľanová zem, erfasste man Siedlungsreste aus dem 10.-11. Jh. In Komárno wurde bei Bauarbeiten eine latènezeitliche Kulturgrube gestört. Auf der Baustelle im Hotterteil Vöstü in Zemianska Olča fand man Scherben und Reste einer mittelalterlichen Ansiedlung aus dem 11.-13. Jh. Aus der Donau wurde im Abschnitt vom Kilometer 1785-1786 bei Zlatná na Ostrove ein in die Stufe HB_1 gehörendes Bronzeschwert mit becherförmigem Knauf ausgebaggert.

АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ ПОИСКИ И НАХОДКИ РАЙОНА КОМАРНО. В районе Комарно были проведены в 1978 г. археологические поиски в орашаемых канавах и на стройплощадках. На территории с. Долны Петер в урочищах Брьежку и Пашком найдены доисторические осколки (неолит, энеолит). В г. Гурбаново, в поселке Голаново и в урочище Конкол были обнаружены остатки селищ гальштатского времени и римского периода. В с. Хотин в урочище Горна лянова зем были обнаружены остатки заселения 10-11 вв. В г. Комарно была при постройке разрушена латенская культурная яма. На стройплощадке территории с. Земянска Ольча, в части Вошту были найдены осколки и остатки средневекового поселения 11--13 вв. В р. Дунай, км 1785-1786, у д. Златна на Острове был при экскавации обнаружен меч из бронзы с чашевидной дужкой, относящийся к периоду HB_1.

JAZDECKÝ HROB Z 8. STOROČIA V KOMÁRNE

Priska R a t i m o r s k á

Na stavenisku kotolne na Gottwaldovom nábreží v Komárne /okr. Komárno/ narazili robotníci v r. 1978 pri hĺbení šachty nákladného výťahu na konské kosti. Vedúci stavby J. Szabó zahlásil nálezy do múzea v Komárne. Pri obhliadke staveniska sa zistilo, že v profile šachty sa črtá hrobová jama. Podľa veľkosti jamy a nálezov sa dalo konštatovať, že ide o jazdecký hrob, ktorý je pravdepodobne súčasťou slovansko-avarského pohrebiska. Ďalšie hroby sa nedali preskúmať, lebo na celej ploche staveniska sú zavŕtané železobetónové piloty. Pri obhliadke okolo nich sa našli zlomky keramiky a fragmenty ľudských kostí, ktoré sa dostali na povrch. Vrty pri osádzaní pilót narušili niekoľko hrobov.

Z tejto časti mesta neboli doteraz nálezy známe. Hroby sú v hĺbke 3-4 metre.

O p i s h r o b u

Kostrový hrob dospelého jedinca s koňom. Orientácia JV-SZ, hlava na JV. Rozmery hrobovej jamy 225 x 200 cm, zachovaná šírka 50 cm, hĺbka 140 cm /150 cm hrubú vrstvu odhrnul buldozér/. Kostra /výška cca 160 cm/ vo vystretej polohe, lebka sa nezachovala, pravá ruka porušená výkopom. V miestach lebky a na hrudníku sa našli zvieracie kosti /čeľuste a plochá kosť/. V pásovej časti bolo bronzové liate pozlátené kovanie obdĺžnikového tvaru a dve kovania srdcovitého tvaru. Pri ľavej nohe bola nádoba, medzi chodidlami hlinený praslen, pri pravej ruke železný nožík v drevenej pošve a bronzový plechový pásik s nitmi.

Robotníci dodatočne priniesli masívnu liatu ozdobu so štvorcovým uškom, ktorú našli pri konských kostiach. Uloženie koňa podľa výpovedí robotníkov sa nedá zrekonštruovať. Na stavenisku sa našla aj hlinená nádoba - pravdepodobne z iného hrobu.

Uvedené pohrebisko je už siedme z doby avarskej ríše na území Komárna.

Inventár a orientácia hrobu sú analogické ako na pohrebisku v Žitavskej Tôni a datujú hrob do 8. storočia /Budinský-Krička 1956, s. 5 n/.

L i t e r a t ú r a

BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1956: Pohrebisko z neskorej doby avarskej v Žitavskej Tôni. Slovenská archeológia, 4, s. 5 n.

EIN REITERGRAB AUS DEM 8. JH. IN KOMÁRNO. Während der Bauarbeiten auf dem Gottwald-Kai in Komárno /Bez. Komárno/ fand man im J. 1978 Reste eines Reitergrabes. Das Skelett des Erwachsenen lag in gestreckter Lage mit der Orientierung SO-NW. Die Grabgrube mass 225 x 200 cm, die erhaltene Tiefe 140 cm.

Im Grab wurde eine gegossene vergoldete Bronzeriemenzunge, Gürtelbestandteile, ein Eisenmesser, ein Gefäss, ein Tonwirtel und ein gegossenes Zierstück vom Pferdegeschirr gefunden. Das Material ähnelt den Funden aus dem Gräberfeld in Žitavská Tôň /Budinský-Krička 1956, S. 5ff./ und datiert das Grab in das 8. Jh. Auf dem Gebiet von Komárno ist es bereits das siebente awaro-slawische Gräberfeld.

КОННОЕ ПОГРЕБЕНИЕ 8 В. В Г. КОМАРНО. В ходе строительных работ на площади им. Готвальда в г. Комарно (район Комарно) были обнаружены остатки конного погребения с трупоположением. Костяк взрослого был в вытянутом положении, ориентирован на ЮВ-СЗ. Могильная яма размерами 225 x 200 см; сохраненная глубина 140 см.

В погребении был обнаружен позолоченный литой наконечник из бронзы, части пояса, железный ножик, сосуд, глиняное пряслице и литое украшение конной сбруи.

Материал аналогичен находкам из могильника в с. Житавска Твоня (Budinský-Krička 1956, с. 5 n). На территории г. Комарно это уже седьмой аваро-славянский могильник.

VÝSKUM POHREBISKA V ČAKAJOVCIACH

Mária R e j h o l c o v á

V roku 1978 pokračoval výskum pohrebiska v polohe Kostolné v Čakajovciach /okr. Nitra/. Nadviazal na výskumy realizované v rokoch 1974, 1976 a 1977. Upriamil sa na skúmanie západnej a východnej časti pohrebiska v južnej polovici lokality /obr. 121: 1, 2/.

Preskúmalo sa ďalších 68 hrobov, čím celkový počet doteraz preskúmaných hrobov vzrástol na 292. Dospelým jedincom patrilo 56 hrobov /82,4 %/, deťom a mladistvým 12 /17,6 %/.

Hrobové jamy boli obdĺžnikové /35 hrobov/, niekedy smerom k nohám zúžené /31 hrobov/ alebo rozšírené /2 hroby/ s kolmými stenami a rovným dnom. Hĺbka sa pohybovala od 53 do 211 cm. Orientácia pochovaných bola zhodná s orientáciou hrobových jám - Z-V /31 %/, SZ-JV /56 %/, JV-SZ /3 %/ a SSZ-JJV /10 %/.

Pochovaní boli uložení vo vystretej polohe s rukami vedľa tela /46 hrobov/, s jednou rukou vedľa tela, s druhou pri brade, alebo v lone /13 hrobov; obr. 121: 4/, s obidvoma rukami zloženými pod bradou /1 hrob/ alebo v lone /3 hroby/. V piatich prípadoch sa poloha rúk nedala určiť. V dvoch hroboch bola kostra uložená v skrčenej polohe /obr. 121: 3/. Pozornosť si zasluhuje hrob 255, v ktorom bola pochovaná žena - matka a na ľavej strane hrude mala pochované dieťa, ktoré vložili do jamy až po prekrytí jej tela 52 cm hrubou vrstvou hliny /kostra dieťaťa v hĺbke 50 cm, kostra matky v hĺbke 102 cm/.

Z preskúmaných 68 hrobov bolo 39 /57,4 %/ s inventárom a 29 /42,6 %/ bez neho. Hrobový inventár predstavuje osobný šperk - náušnice /obr. 122: 1-3/, krúžkové a esovité záušnice /obr. 122: 6, 7, 12/, drôtené a pásikové prstene /obr. 122: 4, 8/, honosné náhrdelníky s polmesiačkovitými záveskami /obr. 122: 5/ alebo z korálikov a mušieľ kauri /obr. 122: 11/, náramky, nákrčníky - súčasti odevu - lisované nášivky, gombíky, pracky z opaskov - a predmety dennej potreby - hlinené prasleny /obr. 122: 10/, nože /obr. 122: 9/, kresadlá a britvy. Okrem toho boli do hrobov vkladané predmety vo funkcii milodarov, ako sú nádoby /obr. 122: 13, 14/, ktoré majú často na dne plastickú značku tvaru rovnoramenného kríža, a drevené vedierka so železným okutím. Zbrane sú zastúpené železnými hrotmi šípov.

Zvláštnu pozornosť si zasluhuje hrob 291, v ktorom okrem iných nálezov boli na panvových kostiach dospelého jedinca uložené poľnohospodárske nástroje - železný kosák a asymetrická radlica /obr. 121: 5, 6/.

S pohrebnými zvyklosťami súvisia nálezy uhlíkov a nedohorených kostičiek v okolí kostier /hrob 225 a 264/, kameňa /hrob 280/ a zvieracích kostí vhodených do zásypu /hrob 283/.

Pamiatky hmotnej kultúry z preskúmaných hrobov umožňujú chronologické zaradenie skúmanej časti pohrebiska do 9. a 10. storočia. Doterajšie výsledky výskumu pohrebiska priniesli závažné poznatky o materiálnej kultúre, demografii, kontinuite osídlenia, pohrebnom ríte, ale aj rozvoji remeselnej výroby a obchodných kontaktov na území okolia Nitry vo veľkomoravskom a v poveľkomoravskom období. Vo výskume pohrebiska sa bude pokračovať v r. 1979.

ERFORSCHUNG DES GRÄBERFELDES IN ČAKAJOVCE. In Anknüpfung an die Untersuchung in den J. 1974, 1976 und 1977 setzte man im J. 1978 mit der Grabung auf dem Gräberfeld in Čakajovce /Bez. Nitra/ fort. Weitere 68 Gräber wurden erschlossen /insgesamt 292 Gräber/, von denen 56 Erwachsenen und 12 Kindern und Jugendlichen angehörten. Die Grabgruben und die Bestatteten waren W-O, NW-SO, SO-NW, NNW-SSO orientiert. Die Tiefe bewegte sich zwischen 53 und 211 cm.

Von den 68 Gräbern befand sich in 39 Grabinventar, das durch Körperschmuck, Gewandteile, Bedarfsartikel und Funde rituellen Charakters vertreten ist. Im untersuchten Teil des Gräberfeldes waren Waffen nur durch Eisenpheilspitzen repräsentiert. Die materielle Kultur ermöglicht die chronologische Einstufung dieses Gräberfeldabschnittes in das 9. und 10. Jh.

Die bisherigen Grabungen erbrachten wichtige Kenntnisse für die Lösung der Frage der Demographie, der Besiedlungskontinuität, des Bestattungsritus, der Entwicklung des Handwerks und der Handelskontakte auf dem Gebiet von Nitra in grossmährischer und nachgrossmährischer Zeit. Die Untersuchung des Gräberfeldes wird fortgesetzt werden./Abb. 121; 122./

РАСКОПКИ МОГИЛЬНИКА В С. ЧАКАЙОВЦЕ. В 1978 г. продолжались раскопки на могильнике в с. Чакайовце (район Нитра), являвшиеся продолжением исследований проведенных в 1974, 1976, 1977 гг. Исследовано было 68 погребений (всех погребений в общем 292), из которых 56 погребений определено взрослыми и 12 детскими и принадлежащих несовершеннолетним. Ориентация могильных ям и покойников была по линии З-В, СЗ-ЮВ, ЮВ-СЗ и ССЗ-ЮВ, погребения глубиной 53-211 см.

Из 68 исследованных погребений было 39 с инвентарем, представленным личным украшением, деталями одежды, предметами первой необходимости и находками ритуального характера. На исследованной части могильника оружие представлено лишь железными остриями стрел. Исходя из материальной культуры, возможно исследуемую часть могильника хронологически отнести к 9 и 10 вв.

До сих пор проведенные исследования вносят важные данные в решение вопросов демографии, продолжительности заселения, погребального ритуала, развития ремесленного производства и торговых сношений на территории Нитранской области в великоморавском и послевеликоморавском периодах. Раскопки будут продолжаться. (Рис. 121; рис. 122.)

POKRAČOVANIE VÝSKUMU HRADISKA VYŠEHRAD

Marta R e m i á š o v á

Hradisko Vyšehrad v katastri obce Jasenovo /okr. Martin/ skúma múzeum v Bojniciach už od roku 1970. V roku 1978 sme venovali pozornosť prístupovej časti, prerezali val na severnej strane a sledovali i slovanskú časť hradiska. Plochu sme skúmali šiestimi sondami:

S I/78 /20 x 2 m/, situovaná pri päte valu a v mieste vstupu na hradisko, orientovaná S-J, kolmo prerezala severný val. Zachytili sme v nej stopy drevenej konštrukcie - zvyšky dreva a kolové jamy. Väčšie i menšie kamene, ktoré vypĺňali drevenú konštrukciu, boli deštruované na vonkajšej strane valu.

S II/78 /15 x 2 m/, vedená súbežne so sondou I/78 vo vzdialenosti 10 m, orientovaná S-J, sledovala terasu na vnútornej strane valu.

S III/78 /2 x 15 m/, orientovaná V-Z, vytýčená na terase, približne v strede areálu štvrtej časti hradiska.

S IV/78 /6 x 2 m a 3 x 1 m/ sa nachádzala v druhej časti hradiska a nadväzovala na sondu II/77. Mala tvar písmena L a bola orientovaná V-Z a S-J. V roku 1978 sme pokračovali v odkrývaní objektu, ktorého časť sme zachytili v predchádzajúcom roku. Objekt mal kotlovitý tvar /Ø 3 m, h. 50 cm/. Výplň bola čierna s drobným kamením. Objekt obsahoval mazanicu, železnú trosku a keramiku, ktorá sa používala pri výrobe antimónu.

S V/78 /2 x 5 m/, orientovaná V-Z, bola situovaná v tretej časti hradiska, na vnútornej strane severného valu, v areáli predpokladanej cesty spájajúcej jednotlivé časti hradiska. Obsah zistenej kultúrnej vrstvy tvorila čierna zemina s keramickým materiálom a množstvom železných klincov z drevenej konštrukcie opevnenia.

S VI/78 /2 x 5 m/, orientovaná V-Z, bola vytýčená pod severným valom, v blízkosti sondy V/78. Kultúrna vrstva v sonde obsahovala mimoriadne čiernu zem s keramickým materiálom a železné predmety - sekáč, klince, reťaz, kovania. V hĺbke 30 cm sme našli 20 cm dlhý a 7 cm široký kus dreva. V strede sondy sme odkryli slovanskú nádobku zdobenú vlnovkou.

Z nálezov, ktoré obohatili zbierky múzea i vedomosti o Vyšehrade, sú pozoruhodné mince z 15. stor. /74 kusov/ a keramika z 13.-15. stor., vretienka, ihly, záponky na odev a nášivky vyrobené z kostí, zo železných predmetov fragmenty súčiastok z voza a konského postroja, podkovy, pracky, kľúč, nožíky, strelky a kovania.

V najnižšie položenej časti hradiska sme venovali pozornosť i najstaršej fáze osídlenia, doloženej nálezmi bronzových ihlíc, kosákom, strelkou a zvyškami halštatskej keramiky.

Vznik hradiska môžeme klásť na základe nálezov niektorých bronzových predmetov na začiatok doby železnej. Sú to predovšetkým kosáky, surovina, ihlice a prstene. Toto datovanie potvrdzuje i keramika.

Podstatne výraznejšie bolo hradisko osídlené v mladšej dobe železnej /doba laténska/. Hlavnú časť materiálu z tohto obdobia tvoria fragmenty veľkých zásobníc, vázovitých a situlovitých nádob. Z ostatných predmetov sú charakteristické spony, fragmenty náramkov a predmety dennej potreby.

Vyšehrad bol významným centrom slovanského obyvateľstva v období Veľkej Moravy a čiastočne i po jej rozpade. Dokazujú to výrazné datovacie nálezy z tohto obdobia, ako sekery, ostrohy, hrivna, misa a ďalšia keramika.

V 12.-15. stor. nachádza Vyšehrad znovu uplatnenie, celý areál hradiska je prebudovaný a opevnený. Množstvo archeologického materiálu toto obdobie výrazne dokumentuje. Je to keramika, železné predmety dennej potreby, časti jazdeckého výstroja, remeselnícke náradie, súčasti odevu, poľnohospodárske náradie a v nemalej miere zbrane. Všetky tieto predmety dokazujú čulý život obyvateľstva na hrade. Podľa zistenej situácie predpokladáme, že tu bol vybudovaný hrad, v ktorého areáli stáli zrubové stavby.

15. storočie bolo rušné. Husitské výpravy zasiahli výrazne i do života hornej Nitry. Dozvuky husitského hnutia na Slovensku predstavuje pre svoju revolučnosť a demokratickosť bratrícke vojsko. Keď sa pre svoj protifeudálny charakter stalo nebezpečným svetskému i cirkevnému poriadku, bolo v rokoch 1458-1467 kráľovskými vojskami postupne likvidované. Časť prenasledovaných bratríkov sa uchýlila na Vyšehrad, kde sa na čas opevnila. Z týchto rušných rokov pochádza i archeologický materiál, ktorý predstavujú zbrane, rôzne železné predmety, reťaze, kliny, kovanie a náradie, súčasti konských postrojov, keramika, hlásny roh, ale hlavne mince z druhej polovice 15. storočia. /Obr. 123-126./

FORTSETZUNG DER GRABUNG AUF DEM BURGWALL VYŠEHRAD. Der Burgwall Vyšehrad in der Gemeinde Jasenovo /Bez. Martin/ wird seit 1970 vom Museum zu Bojnice untersucht. Im J. 1978 wurde dem Zufahrtsabschnitt Aufmerksamkeit geschenkt und man legte einen Wallschnitt auf der Nordseite des Burgwalls an und man verfolgte seinen slawischen Abschnitt.

Die Funde repräsentieren Münzen aus dem 15. Jh., Keramik aus dem 13.-15. Jh., von den Eisengegenständen sind es Wagen- und Pferdegeschirrbestandteile, Schnallen, ein Schlüssel, mehrere Messer, Beschläge, Pfeilspitzen u. a.

In den am tiefsten situierten Teilen des Burgwalls widmete man Aufmerksamkeit der ältesten Besiedlungsphase, die durch Bronzenadeln, eine Sichel, eine Pfeilspitze und durch hallstattzeitliche Keramik belegt ist. Die Entstehung des Burgwalls kann aufgrund der Funde in den Anfang der Eisenzeit angesetzt werden. Der Burgwall war auch in der Latènzeit besiedelt, was durch Keramikfunde, Fibeln, Armbandfragmente u. a. belegt ist. Die Besiedlung von Vyšehrad im 9. Jh. beweisen Äxte, Messer, Sporen, ein Barren und Keramik. Im 12.-15. Jh. kam Vyšehrad erneut zur Geltung und das ganze Areal wurde umgebaut und befestigt. /Abb. 123-126./

ПРОДОЛЖЕНИЕ РАСКОПОК ГОРОДИЩА ВЫШЕГРАД. Городище Вышеград в с. Ясеново (район Мартин) исследовано музеем в. г Бойнице с 1970 г. В 1978 г. обратилось внимание на часть подхода, был раскопан вал на северной стороне городища, исследована славянская часть городища.

Находки представлены монетами 15 в., керамикой 13-15 вв., железными деталями повозки, деталями снаряжения коня, ключем, ножиками, накладками, наконечниками стрел и др.

В нижней части городища уделялось внимание наиболее ранней фазе заселения, подтвержденной бронзовыми булавками, серпом, наконечниками стрел и гальштатской керамикой. Возникновение городища можно, исходя из находок, датировать началом железного века. Городище было заселено также в латенский период, о чем свидетельствуют находки керамики, фибул, фрагментов браслетов и др. Заселение Вышеграда в 9 в. подтверждено топорами, ножиками, шпорами, гривной и керамикой. В 12-15 вв. был Вышеград опять использован и весь ареал городища был перестроен и укреплен. (Рис. 123-126.)

SLOVANSKÁ KERAMIKA Z NEDOŽIER

Marta R e m i á š o v á

Pri archeologickom prieskume v obci Nedožery-Brezany /okr. Prievidza/, v časti Nedožery, sa pri zavádzaní plynu v polohe Sedlište zistili v stenách vykopanej ryhy tmavé fľaky. Po odkrytí povrchovej vrstvy sme zachytili v hĺbke 30 cm kultúrnu jamu kotlovitého tvaru, zväčša zničenú kopaním kanála. Hĺbka jamy bola 70 cm, priemer 145 cm. Výplň tvorila čierno-sivá zemina s uhlíkmi a kameňmi. Obsahovala keramický materiál /obr. 127/, ktorý môžeme zaradiť do 9. storočia, a niekoľko úlomkov keramiky z prvej polovice 10. storočia. Okrem toho sa vo výplni našiel kúsok železnej trosky. Nálezy z prieskumu sú analogické keramickému materiálu nájdenému v časti Brezany tej istej obce, v polohe Podčervenie, a v Bojniciach.

SLAWISCHE KERAMIK AUS NEDOŽERY. Bei der archäologischen Geländebegehung in der Gemeinde Nedožery-Brezany, Gemeindeteil Nedožery, Flur Sedliště /Bez. Prievidza/ erfasste man eine gestörte kesselförmige Kulturgrube mit Keramikmaterial aus dem 9. und der ersten Hälfte des 10. Jh. In der Füllerde fand sich auch ein Stück Eisenluppe. Das Material entspricht den Funden aus dem Gemeindeteil Brezany, Flur Podčervenie und aus Bojnice /Abb. 127./

СЛАВЯНСКАЯ КЕРАМИКА ИЗ С. НЕДОЖЕРЫ. В ходе археологических разведок в с. Недожеры-Брезаны, часть Недожеры, урочище Седлиште (район Прьевидза) была зарегистрирована нарушенная культурная яма котеловидной формы, содержащая керамический материал, относящийся к 1-й половине 10 в. В заполнении ямы был обнаружен кусок железистого шлака. Материал аналогичен с находками из приведенного села из части Врезаны, урочище Подчервенье и находками из небольшого городка Бойнице. (Рис. 127.)

DRUHÝ ROK VÝSKUMU V CHOTÍNE

Peter R o m s a u e r

V roku 1978 pokračoval záchranný výskum na ohrozenej lokalite Delihegy /obr. 128/ v Chotíne /okr. Komárno/. Výkopové práce sa upriamili na odkrývku plochy východne od priestoru vlaňajšieho výskumu /Romsauer 1978, s. 207-209/. Sondážou sme zistili, že objekty a nálezy sa sústreďujú na ploche asi 4300 m^2. Objekty sa začali črtať už v tmavej nadložnej vrstve, čo znemožnilo v predpokladanom rozsahu použiť na odstránenie humusu zemné stroje. Odkryla sa plocha 1300 m^2, na ktorej sa preskúmalo dovedna 41 sídliskových objektov prevažne z doby rímskej a niekoľko zo stredoveku.

Medzi sídliskovými objektmi z doby rímskej sa odkryli chaty so štvoruholníkovým pôdorysom a so šesťuholníkovou dispozíciou nosných stĺpov a viacero zásobných jám, niektoré aj s pohrebom zvieraťa. V severozápadnej časti skúmanej plochy, v blízkosti najvyššieho bodu pieskovej duny, sa prišlo na objekty, z ktorých sa zachovala vymazaná podlaha, podobná podlahám zahĺbených chát, avšak značne väčšia.

V objekte 134/78 sa vymazaná podlaha svetložltej farby nachádzala na rozhraní tmavej humusovitej vrstvy a podložia. Zistené rozmery boli 8,5 x 17-18 m. Tmavá nadložná vrstva, v ktorej sa koncentrovali nálezy, bola homogénna, v podlahe sa však črtalo niekoľko jám okrúhleho pôdorysu s malým množstvom črepov.

Objekt 135/78, nachádzajúci sa necelý meter na východ od predchádzajúceho objektu, mal podobne vymazanú čiernu podlahu, avšak uloženú o 20 cm vyššie. Nad ňou, v hĺbke 20-30 cm od povrchu, sa nachádzala rozsiahla vrstva deštrukcie, pochádzajúca najskôr zo zvalených stien. Už na povrchu tejto mazanicovej vrstvy sa začali črtať objekty kruhového pôdorysu. V severnej časti objektu 135/78 sme urobili rezy na zistenie situácie pod podlahou. Ukázalo sa, že pod ňou sa nachádza 20 cm hrubá vrstva tmavohnedej planírky/?/ s drobnými kúskami mazanice a pod touto ďalšia vymazaná podlaha zo svetložltej spraše /obj. 173/78/. Vzájomný vzťah oboch objektov, ako aj ich pôdorysy a presnejšie rozmery sa do ukončenia výskumnej sezóny nepodarilo bližšie upresniť. To bude úlohou ďalšieho výskumu. Všetky tri objekty sú zatiaľ na našom území ojedinelé. Ich význam a funkciu bude možné ozrejmiť až po ich úplnom odkrytí a zhodnotení v súvise s ostatnými objektmi osady. Najpravdepodobnejšie ide o podlahy väčších, najskôr menej zahĺbených stavieb, avšak absencia kolových jamiek vo vymazanej podlahe znemožňuje bližšie charakterizovať spôsob prípadného zastrešenia.

Z odkrytých objektov i vrstiev sa získal bohatý súbor keramiky, v ktorom sú okrem domácej barbarskej zastúpené aj početné importy rímskoprovinciálnej keramiky a terry sigillaty. Z ostatných nálezov hodno spomenúť bronzové a železné spony, nože, kopije, železnú trosku, kostené hrebene, fragmenty tehál s kolkom a zlomky skla. Inventár dopĺňajú mince, ktorých sa v r. 1978 našlo sedem. Podľa nálezov patrí odkrytá časť osady do mladšej doby rímskej, do 3. a prvej polovice 4. storočia.

Stredoveké osídlenie na lokalite reprezentuje zahĺbená chata štvoruholníkového pôdorysu s pecou v severozápadnom rohu a niekoľko sídliskových jám s pomerne chudobným inventárom. Črepový materiál pochádzajúci z chaty ju datuje na koniec 10. a do 11. storočia.

Počas výskumu sa sledovala aj práca buldozérov, ktoré svahovali nízku terasu južne od lokality. Po odhumusovaní svahu vo vzdialenosti asi 380 m južne od lokality, v mieste, kde terasa dosahuje najväčšiu výšku, sa prišlo na najpozoruhodnejšie nálezy /obr. 129 - poloha 2/. Na tomto mieste sme odkryli dve pece slúžiace na technické účely a v ich blízkosti chatu s nosnými stĺpmi usporiadanými do šesťuholníka.

Pec - objekt 144/78 - vyhĺbená do sprašového svahu, mala obdĺžnikový pôdorys s rozmermi 4,2 x 2,7 m a hĺbku 1,1-0,8 m. Vnútri pece, na dne, boli tri 10 cm hlboké kanály, paralelné s kratšou stenou pece, vedúce k trom vykurovacím otvorom, ukončeným na vrchu klenbou. Podobne ako vnútro pece, aj čeľustie s vykurovacími otvormi boli vyhĺbené do spraše. Vnútro pece bolo vyplnené tehlovou sutinou, ktorá v mieste vykurovacích kanálov bola niekde až do sklovita spečená. Iba pri okrajoch stredného vykurovacieho kanálu sa zachovali štyri vrstvy na hranu uložených tehál. Tehly pochádzajúce z tejto pece mali rozmery 25 x 11,6 x 6,5 cm a 25 x 11,4 x 5,7 cm.

Druhá pec - objekt 145/78 - situovaná 6,3 m južnejšie od predchádzajúcej, bola iba sčasti vyhĺbená do spraše. Polovica južnej steny, ako aj celé čeľustie a vykurovacie otvory, z ktorých sa zachovala iba polovica klenby jedného, boli z tehál. Pec mala obdĺžnikový pôdorys s rozmermi 4,6 x 2 m a maximálna hĺbka, pri juhozápadnom rohu, dosahovala 0,8 m. Dno pece bolo rovné, bez kanálov. Nájdené tehly mali rozmery 29 x 15,5 x 8 a ? x 12 x 7 cm.

Podľa predbežných zistení sa možno s určitosťou domnievať, že odkryté pece slúžili na vypaľovanie tehál a súviseli s tehlovou stavbou v blízkom okolí. Nie celkom jasné je zatiaľ datovanie pecí, aj keď najviac indícií nasvedčuje, že pochádzajú z doby rímskej. Tento predpoklad by potvrdzoval aj sporadický výskyt rímskych črepov vo výplni pecí, aj evidentná súvislosť pecí s chatou so šesťuholníkovitým usporiadaním nosných stĺpov, celková konštrukčná dokonalosť pecí - okrem iného aj tehlová klenba vykurovacieho otvoru pece - objekt 145/78. Naproti tomu mne dostupné analógie tehliarskych pecí z doby rímskej v Maďarsku /Kuszinszky 1932; Parragi 1971; Gabler 1973/, Juhoslávii /Petru 1973/ alebo v Nemecku /Gose 1956-1958/ sa v mnohých konštrukčných detailoch odlišujú. Rovnako aj rozmery tehál, ich vypracovanie a vypálenie sa líšia od ostatných tehál z doby rímskej nájdených počas výskumu v Chotíne. Tieto momenty podporujú úvahu o ďalšej možnosti, či by totiž pece nemohli pochádzať zo stredoveku, prípadne až z novoveku. Za túto skutočnosť by sa prihováral výskyt tehlovej stavby, vzdialenej asi 1-1,5 km východne, ktorej negatívy odkryl v roku 1957 J. Paulík /Habovštiak 1961, s. 461/, i podobné rozmery niektorých tehál z románskeho kostolíka v Bohatej /Habovštiak 1961a, s. 22/. Presnejšie odpovede na nadhodené otázky však bude možné dať až po skončení výskumu a celkovom spracovaní nálezov.

Ďalším nálezom z Chotína je hrobový celok odkrytý v ryhe plynovodu v intraviláne obce, pred domom č. 144 na Hlavnej ulici. Pochovaný ležal na chrbte vo vystretej polohe, s hlavou smerom na SZ. Ľavá horná končatina bola pri kopaní ryhy porušená a lebka sa našla na pravej strane hrudníka. Pri spodnej čeľusti bola bronzová spona a dve strieborné záušničky so spojenými koncami z tenkého drôtu. Nálezy datujú hrob na koniec mladšej doby rímskej.

L i t e r a t ú r a

GABLER, D. 1973: Der römische Gutshof von Fertörákos. Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungariae, 25, s. 139-176.

GOSE, E. 1956-1958: Jahresbericht des Landesdienstes für Vor- und Frühgeschichte Trier 1945-1958. Trierer Zeitschrift, 24-26, s. 313-648.

HABOVŠTIAK, A. 1961: Príspevok k poznaniu nižšinnej stredovekej dediny. Slovenská archeológia, 9, s. 451-482.

HABOVŠTIAK, A. 1961a: Príspevok stredovekej archeológie k štúdiu románskych tehlových stavieb na Slovensku. In: Sborník Československé společnosti archeologické. 1. Brno, s. 20-24.

KUSZINSZKY, B. 1932: A gázgyári római fazekastelep Aquincumban. Budapest Régiségei, 11, s. 5 n.

PARRAGI, Gy. 1971: Koracsászárkori fazekasműhely Óbudán. Archaeológiai Értesítő, 98, s. 60-79.

PETRU, P. 1973: Proizvodnja lončenine v rimski dobi. In: Rimska keramika v Sloveniji. Narodnji Muzej. Ljubljana.

ROMSAUER, P. 1978: Výsledky záchranného výskumu v Chotíne. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1977. Nitra, s. 207-209.

ZWEITES GRABUNGSJAHR IN CHOTÍN. Im J. 1978 realisierte man die zweite Etappe der Rettungsgrabung in Chotín /Bez Komárno; Abb. 128/. Es wurde eine 1300 m^2 grosse Fläche mit 41 römerzeitlichen und mittelalterlichen Objekten freigelegt.

Das Grabungsergebnis waren ausser eingetieften Hütten und Speichergruben auch drei Objekte mit Fussbodenestrichen grösserer Ausmasse /im Obj. 134/78 8,5 x 17-18 m/, von denen zwei waren in Superpositionlagen. Die Fussbodenestriche befanden sich an der Grenze der Humusschicht und der Unterlage. Alle drei Fussböden sind wahrscheinlich Bestandteile grösserer Bauten, deren gegenseitige Zusammenhänge und Konstruktionsdetails durch weitere Untersuchungen beglaubigt werden müssen. An Hand der Begleitfunde gehört der abgedeckte Siedlungsteil in die jüngere römische Zeit /3.-4. Jh./.

Die eingetiefte Hütte mit viereckigem Grundriss und einem Ofen in der Nordwestecke wie auch einige Siedlungsgruben mit Keramikmaterial vom Ende des 10.-11. Jh. repräsentieren mittelalterliche Besiedlung. 380 m südlich der Fundstelle /Abb. 129 - Lage 2/ wurden zwei Ziegelöfen und eine Hütte erfasst. Der Ofen /Objekt 144/78/ hatte vierreckigen Grundriss /4,2 x 2,7 m/ und in der Sohle drei 10 cm eingetiefte Heizkanäle, die zu drei Feuerungsöffnungen führten. Der ganze Ofen samt den Feuerungsöffnungen war in die Lössungerlage des Hanges eingetieft. In dem mit Ziegelschutt ausgefüllten Heizraum wurden vier Schichten hochkant gestellter Ziegel gefunden. Der Ofen /Obj. 145/78/ war 4,6 x 2 m gross. Die Sohle des Heizraumes war gerade. Die Feuerungsöffnungen, von denen sich nur die Hälfte der Wölbung einer Öffnung erhalten hatte, waren aus Ziegeln gemauert. Aus beiden Öfen stammen Ziegeln folgender Aussmasse: 25 x 11,6 x 6,5; 25 x 11,4 x 5,7 cm und 29 x 15,5 x 8; ? x 12 x 7 cm. In den Ofenfüllungen fanden sich römerzeitliche Scherben, jedoch ist ihr mittelalterlicher Ursprung nicht ausgeschlossen.

Im Gemeindeintravilan stiess man auf ein gestörtes Skelettgrab. Eine Bronzefibel und zwei silberne Ösenschläfenringe datieren das Grab an das Ende der jüngeren römischen Zeit.

ВТОРОЙ СЕЗОН РАСКОПОК В С. ХОТИН. В 1978 г. реализовался второй этап орханных раскопок в с. Хотин (район Комарно; рис. 128). Вскрылась площадь размером 1300 кв. м и исследовались 41 объект римского периода и средневековья.

Кроме углубленных хат и хранилищных ям были вскрыты три объекта с вымазанным полом (размером по объему 134/78; 8,5 x 17-18 м), из которых два были в суперпозиции. Вымазанный пол находился на грани между гумусовым слоем и основой. Все три полы являются вероятно составной частью больших сооружений, взаимосвязи и конструкционные детали которых должны быть проверены дальнейшими исследованиями. Исходя из сопровождающих находок, относится вскрытая часть селища к позднеримскому периоду (3-4 вв).

Углубленная хата четырехугольной формы с печью в северо-западном углу и несколько селищных ям с керамическим материалом конца 10 и 11 веков представляют средневековое заселение. На расстоянии 380 м от местонахождения

(рис. 129 - местоположение 2) вскрыли две кирпичных печи и хату.

Печь (объект 144/78) была четырехугольной формы /размером 4,2 х 2,7 м). На поду были три отопительных канала с развенковкой 10 см, ведущие к трем обогревательным отверстиям. Вся печь вместе с обогревательными отверстиями вкапывалась в лессовую основу откоса. В отопительной части, заполненной кирпичной осыпью, нашлись четыре слои на гранях уложенных кирпичей. Размеры печи (объект 145/78) 4,6 х 2 м. Под обогревательной части образовывал ровную горизонтальную площадку. Обогревательные отверстия, от которых сохранилась лишь половина одного изгиба, были построены из кирпичей размерами: 25 х 11,6 х 6,5 см; 25 х 11,4 х 5,7 см; 29 х 15,5 х 8 см и ? х 12 х 7 см. В заполнении печи нашли фрагменты, определенные римским периодом, но нельзя исключить ни их средневековое происхождение.

В интравилане с. Хотин было обнаружено нарушенное погребение с трупоположением. Бронзовая фибула и две серебряных серьги с соединенными в глазке концами датируют погребение концом позднеримского периода.

PRVÁ VÝSKUMNÁ SEZÓNA V BUČANOCH

Peter R o m s a u e r

V auguste 1978 začal n. p. Doprastav prípravné práce na otvorení hliniska pre diaľnicu v Bučanoch /okr. Trnava/. Pri odstraňovaní vrstvy humusu sa objavili sídliskové i hrobové nálezy, na ktoré upozornil J. Pavúk, Na zistenie situácie a záchranu ohrozených nálezov realizoval Archeologický ústav SAV v Nitre od septembra do novembra záchranný výskum, na ktorom sa okrem autora tejto správy podieľali aj J. Bujna a technickí pracovníci J. Császta a M. Molnárová.

Nálezisko je v polohe Kopanice, pri severovýchodnom okraji obce, na terase Dudváhu, ktorá prevyšuje inundačné územie o 15-20 m /obr. 130/. Pred začatím výskumu bola odhumusovaná približne polovica z plánovaného rozsahu hliniska s rozlohou 120 x 220 m, v priestore na juhovýchod od budovy vodárne. V tejto etape výskumu sme odkryli plochu 180 x 35-40 m pozdĺž okraja terasy, na ktorej sme preskúmali 38 sídliskových objektov z viacerých období a 30 hrobových celkov z konca doby halštatskej a z včasnej doby laténskej.

K najstaršiemu osídleniu na lokalite patria neolitické objekty exploatačného charakteru, z ktorých sa získal početný črepový materiál a menšie množstvo štiepanej i hladenej kamennej industrie. Charakteristická rytá výzdoba, červené, žlté a biele maľovanie na keramike umožňujú zaradiť tieto objekty do staršieho úseku lengyelskej kultúry, do stupňa Lengyel I /obr. 132/. Vo výzdobe keramiky badať výrazné vzťahy k nálezom z územia Moravy. Niekoľko exploatačných a zásobných jám, z ktorých pochádza keramický materiál maďarovskej kultúry, reprezentuje osídlenie v staršej dobe bronzovej.

V južnej časti skúmanej plochy sme odkryli aj sídliskové objekty z doby halštatskej, medzi nimi zahĺbenú chatu štvoruholníkového pôdorysu. Z týchto objektov sa získal pomerne bohatý súbor črepového materiálu kalenderberskej kultúry s typickou tuhovanou výzdobou a niekoľko zlomkov hlinených mesiacovitých

idolov. Od týchto objektov smerom na severozápad, v hliníku vo vzdialenosti cca 300 m, bola už dávnejšie odkrytá halštatská chata /Paulík 1959, s. 146-147/. Domnievame sa, že tieto objekty spolu s objektom preskúmaným v r. 1959 sú súčasťou väčšej otvorenej osady kalenderberskej kultúry, ktorá sa rozkladé na doposiaľ nepreskúmanej ploche. Napriek rýchlemu postupu zemných prác sa tu ponúka možnosť bližšie preskúmať celú nížinnú osadu z doby halštatskej, alebo jej väčšiu časť.

Poslednú fázu osídlenia na lokalite predstavujú zatiaľ nepočetné nálezy stredovekej keramiky.

K najpozoruhodnejším prínosom tohto výskumu patrí odkrytie časti pohrebiska z konca doby halštatskej a z včasnej doby laténskej. Doteraz sme preskúmali 30 hrobov, z ktorých viaceré boli značne zničené. Časť z nich bola porušená pri odhumusúvaní mechanizmami a v niektorých boli stopy po vykrádaní. Hoci sa sekundárne zásahy vo výplni hrobovej jamy nepodarilo zistiť, rozhádzané kosti hrudného koša naznačujú, že ide o stopy po vykrádaní hrobov.

Podľa nálezovej situácie, okrem jednej výnimky, hroby boli kostrové. Kostra bola uložená vo vystretej polohe na chrbte. Orientácia s menšími odchýlkami bola J-S alebo V-Z /obr. 131/. V menej porušených hroboch sa okrem keramických príloh a mäsitej potravy zachovali aj súčasti odevu, výstroja a výzbroje. Do tejto skupiny nálezov patria železné ukončenie opaska štvoruholníkového tvaru s pásovou záponou, náramky oválneho prierezu z tenkej bronzovej tyčinky, masívny bronzový nánožný kruh, zdobený rebrovaním, sklenené, jantárové a bronzové koráliky a viaceré typy spôn. Zastúpená je spona typu Certosa, spona s voľnou pätkou v podobe zvieracej hlavičky, drobné spony s voľnou, plasticky členenou pätkou i železná spona so samostrelovým vinutím a bubienkom na pätke. Kovový inventár doplňujú železné nože, kopije s tuľajkou, meč a zubadlo. Z hrobových celkov pochádza aj kolekcia ručne i na kruhu zhotovenej keramiky: kónické misy s vlešťovaným tuhovaným ornamentom, dvojkónické a situlovité nádoby i rôzne varianty šálok, niekedy s uškami ukončenými v podobe býčích rohov. Sporadicky je zastúpená aj keramika s kolkovaným ornamentom braubašského typu.

Odkryté hroby z tejto lokality predstavujú prvý kompletnejší súbor nálezov zo Slovenska, zodpovedajúci chronologicky i typologicky už dávnejšie známym nálezom zo Stupavy /Eisner 1933, s. 168-169, tab. LIII/. Z celej kolekcie sa vymíma iba jediný žiarový hrob, obsahujúci okrem keramiky, bronzových náramkov a železných nožíkov aj dve hadovité záušnice z bronzu. Na základe týchto patrí hrob do okruhu alföldsko-potisko-slovenskej skupiny trécko-skýtskej periódy. Podľa sprievodných nálezov možno odkryté hroby rámcovo datovať na koniec 5. a do 4. storočia pred n. l., keď sa dá v západnej časti Karpatskej kotliny sledovať nálezový horizont, ktorý obsahujú početné črty laténskej kultúry. Po ich úplnom spracovaní a zhodnotení sa hrobové celky z Bučian stanú podkladom aj na riešenie otázok etnickej proveniencie a kontinuity, resp. diskontinuity na prelome doby halštatskej a laténskej.

L i t e r a t ú r a

EISNER, J. 1933: Slovensko v pravěku. Bratislava.

PAULÍK, J. 1959: Mladohalštatské zemnica v Bučanoch. In: Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV. 3. Nitra, s. 146-147.

DIE ERSTE GRABUNGSSAISON IN BUČANY. In Bučany /Bez Trnava/ wurde bei Erdarbeiten auf einer hohen Terrasse des Dudváh Flusses in der Flur Kopanice eine Fundstelle mit mehreren Kulturen gestört. Von der gefährdeten, 120 x 220 m grossen Fläche wurden 180 x 35-40 m erschlossen. Man legte 38 Siedlungsobjekte und 30 Gräber frei.

Die älteste Besiedlung stammt aus dem Neolithikum. Das rotgelb- und weissbemalte, mit Ritzornament verzierte Keramikmaterial datiert die Besiedlung in die Stufe Lengyel I. Aus älteren Bronzezeit stammen einige freigelegte Siedlungsobjekte der Maďarovce-Kultur. Man erfasste auch den Randteil einer hallstattzeitlichen Siedlung mit reichem Keramikinventar der Kalenderberger Kultur. Die jüngste Besiedlung repräsentieren Objekte mit mittelalterlicher Keramik.

Man erfasste auch einen Gräberfeldteil vom Ende der Hallstattzeit und aus der frühen Latènezeit. Obwohl die meisten Gräber gestört waren, gewann man eine ziemlich reiche Kollektion von handgefertigter und scheibengedrehter Keramik. Vertreten sind Gefässe mit Stempelornament des Braubacher Typs. Von dem ziemlich reichen Verband von Metallgegenständen muss hier eine Certosa-Fibel, eine Fibel mit losem Fuss in Tierkopfform, eine eiserne Fusszierfibel mit Armbrustkonstruktion, Eisenmesser, ein Schwert, eine Trense, Lanzenspitzen, Bronzearmringe, ein Fussring, eine viereckige eiserne Gürtelschliesse sowie Glas-, Bernstein- und Bronzeperten angeführt werden. Die Gräber entsprechen chronologisch und typologisch den älteren Funden aus Stupava /Eisner 1933, S. 168-169/ und bilden die erste kompletteren Kollektion aus diesem Zeithorizont in der Slowakei /Abb. 130-132./

ПЕРВЫЙ СЕЗОН ИССЛЕДОВАНИЙ В С. БУЧАНЫ. В Бучанах (рай. Трнава) было наземными работами на возвышенной террасе Дудвага в урочище Копанице нарушено поликультурное местонахождение. С подвергнутой опасности площади 120 x 220 м были прослежены 180 x 35-40 м. Были открыты 38 селищных объектов и 30 погребений.

Древнейшее поселение относится к неолиту. Керамический материал украшенный резным орнаментом и красной, желтой и белой красками датирует поселение ступению лендель 1. Из раннего периода бронзы было открыто несколько объектов мадьяровской культуры. Был пойман также край гальштатского поселения с богатым керамическим инвентарем календербергской культуры. Позднейшее поселение представляют объекты со средневековой керамикой.

Открылась также часть могильника конца гальштата и раннего латена. Хотя большинство погребений было нарушено, добылся относительно богатый комплект керамики, изготовленной на кругу или вручную. Были найдены также сосуды, украшенные чеканным орнаментом типа браубах. Из относительно богатой коллекции металлических предметов можно упомянуть фибулу типа цертоса, фибулу со свободной пяткой в виде звериной головки, железную фибулу с арбалетной пружиной и барабанчиком на пятке, железные ножи, меч, удила, копья, бронзовые браслеты, ножной браслет, железный четырехугольной наконечник пояса, стеклянные, янтарные и бронзовые бусины. Погребения по хронологии и типологии соответствуют прежним находкам из Ступавы (Eisner 1933, с. 168-169) и представляют первый полнейший комплекс этого временного горизонта в Словакии. (Рис. 130-132.)

VÝSLEDKY VÝSKUMU V NITRIANSKEJ BLATNICI V ROKU 1978

Alexander R u t t k a y

Systematický výskum včasnostredovekého sídliska, architektúry a pohrebiska, resp. prieskum mikroregiónu v lesoch pod Marhátom /Ruttkay 1975, 1977, 1978/ sa v roku 1978 realizoval od 1. júna do 31. októbra. Odkryla sa plocha 400 m^2. Výskum viedol autor príspevku, ako technik nepretržite spolupracoval E. Rejholec.

V nadväznosti na plochy v polohe Jurko, skúmané v roku 1977, vypracovala a precizovala sa stratigrafická situácia na časti plošinky severozápadne od rotundy. Stredoveký terén tu bol od súčasného nižší asi o 30-40 cm. Zistené objekty bolo možné v základnom členení rozdeliť na: 1. vzniknuté pred umelou navážkou a 2. rešpektujúce navážku súvisiacu s celkovým zväčšením a vyrovnaním západnej časti plošiny.

Najstaršiu vrstvu na skúmanej ploche reprezentovali tri hroby z včasnostredovekého horizontu pochovávania pri rotunde. V 12.-13. stor. bola do skalného podložia vyhĺbená široká priekopa s plochým dnom a mierne zošikmenými stenami, ktorá pravdepodobne predstavovala sekundárnu ohradu už dávno jestvujúceho cintorína, ale predovšetkým mala zrejme praktickú funkciu. Zachytávala a odvádzala za dažďa prívaly vôd zo svahov severne od rotundy. Voda spôsobovala denudáciu a eróziu skalného podložia a odplavovala nadložné vrstvy najmä na východnej a západnej strane rotundy. Priekopa mala zrejme len krátkodobú funkciu, postupne sa zanášala splavmi /medziiným aj materiálom z kultúrnej vrstvy a včasnostredovekých objektov severne od rotundy/, neskôr i kameňmi z deštruujúceho sa kostola. Prirodzené vypĺňanie priekopy touto prvou vrstvou trvalo od 13. do 17. stor. Patrí sem i jedna z jám na miešanie malty, zistená na skúmanej ploche. Súvisí asi so stavebnou činnosťou a renovovaním rotundy, na ktorú sa odvoláva kanonická vizitácia z r. 1559: "Ibidem exstitit...Capella S. Georgio M. dicata 1530 per Mariam Thurzo erecta" /Némethy 1894, s. 205/. Na ďalšiu stavebnú fázu rotundy /včasnobarokovú prestavba a prístavby z r. 1655/ sa viaže rozsiahla planírka v okolí stavby. Tento zásah ovplyvnil i terajšiu výškopisnú situáciu na opisovanej ploche. Plošina sa rozšírila západným smerom asi o 6-7 m. Do depresie po bývalej priekope sa presunuli z plochy včasnostredovekého cintorína náhrobné balvany /na skúmanom úseku sme ich našli tri/. Planírovanie sa skončilo úplným zasypaním priekopy. Okraje plošiny boli spevnené vrstvou kompaktnej ílovitej hliny. Stavebnú činnosť v 17. stor. dokladajú na opisovanej ploche, už na úrovni dosiahnutej planírovaním, dve jamy na miešanie vápna. S novovekým príležitostným pochovávaním /17.-18. stor./ pri obnovenej stavbe súvisí jeden hrob. Ďalšie stopy po stavebnej činnosti /h. 0-20 cm/ sa vzťahujú na menšie recentné úpravy rotundy s vežou a tzv. pustovňou.

Hlavná pozornosť sa sústredila na výskum v priestore rozsiahlej plošiny v polohe Púsť, pod ostrohom s rotundou. Odkrývka čiastočne nadviazala na sondy z roku 1977. Severovýchodne od pretiahnutej depresie, ktorú považujeme za pôvodný tok potoka, sa opäť sporadicky vyskytli črepy patriace do horizontu eneolitickej bolerázskej skupiny. Pozdĺž juhozápadného okraja tejto depresie sa ešte v roku 1977 odkryla väčšia plocha, na ktorej sa v h. 20-25 cm pod terajšou úrovňou terénu zistili sídliskové objekty z dvoch časových horizontov z 10.-

13. stor. V týchto miestach sa prečistila plocha 130 m^2 až po skalné podložie /h. cca 60-70 cm/. Vo vrstve pod úrovňou nadzemných včasnostredovekých objektov /zrubová konštrukcia/ bol štrkovitý zásyp obsahujúci včasnostredoveké /9.-12. stor./ i halštatské nálezy. Na skalnom podloží sa črtalo viacero zahĺbených objektov. K halštatskému sídliskovému horizontu patril nepravidelný štvoruholníkový objekt v jednom rohu s ohniskom vyloženým kameňmi. V podloží sa črtalo niekoľko zásobných a kolových jám rôznej veľkosti. Niektoré z nich sa na úrovni zistenia javili ako kruhy vyplnené červeným zásypom a výrazne kontrastovali s okolitým vápencovo-kremičitým podložím. Pri ich vyberaní sa ukázalo, že pod kamenným podložím sú miestami úseky vyplnené červenou hlinou, vychádzajúce takmer po úroveň podložia. Hlbšie zapustené kolové jamy teda zasahovali až do týchto vrstiev hliny. Kolové jamy súvisia s halštatskými a včasnostredovekými objektmi. Niektoré však možno spoľahlivo datovať.

Stabilizáciu terénu v dobe halštatskej /pravdepodobne v súvise s budovaním nadzemného objektu/ vidno aj na ploche asi 7 x 5 m, vyloženej veľkými kameňmi, v južnej časti sondy. So stredovekým dedinským sídliskom súvisia dva úzke odvodňovacie jarky, ústiace do niekdajšieho koryta potoka.

Na severnom okraji spomenutej odkrytej plochy sa opäť zistila dvojica palisádových žľabov, zapustených do skalnatého podložia. Napriek tomu, že sa tieto žliabky zistili pomerne ďaleko /asi 70 m/ od dvojice žliabkov skúmaných v roku 1977, a prebiehali v úplne inom smere, predsa sa sledovanie ich postupu a vzájomných vzťahov stalo jedným z hlavných úloh výskumu v roku 1978. Viacerými sondami sa preveril priebeh zistených žliabkov. Pochádzajú z dvoch časových horizontov, aj keď ich funkčná kontinuita je viac ako pravdepodobná. Pretože zatiaľ sa zistil priebeh ohrady aspoň na dvoch stranách, možno sa pokúsiť o rektifikáciu a naznačiť interpretačné možnosti. Žliabky sú rôznobežné /odklon asi 8°/ a uzavierajú zrejme obdĺžnikovú plochu najmenej 90 x 70 m. V takých dĺžkach sa totiž sledovali na severovýchodnej a severozápadnej strane ohradeného priestoru. Za súčasného stavu výskumu možno hovoriť o vonkajšom a vnútornom žliabku, resp. o ohradenom priestore, ktorý sa nachádza južne od sídliska z 11.-13. stor., sčasti sledovaného v roku 1977.

Výška terénu nezodpovedá pôvodnej situácii. Relácie sa zmenili v dôsledku prirodzeného odplavovania nadložných vrstiev /narastanie splavových vrstiev v depresii po bývalom koryte potoka - Ruttkay 1978, s. 213, 214/, vznikom prístupových ciest k rotunde po 16. stor. a inými umelými zásahmi. Aj pri najstarostlivejšom sledovaní situácie v jednotlivých sondách a ich profiloch možno žliabky zistiť obvykle až na úrovni podložia. Ich šírka i hĺbka sa dajú presnejšie klasifikovať a vzájomne porovnávať len vo vzťahu k úrovni skalného podkladu.

Obidva žľaby sú 20-40 cm zapustené do skalného podložia, ich šírka sa pohybuje od 25 do 60 cm. Majú v podstate kolmé steny a rovné dno. Markantnejší z nich je vnútorný žliabok; na viacerých miestach sa totiž zistilo, že v nadložných vrstvách spevňovali v ňom koly ohrady rady kameňov osadených na výšku. Podľa ich rozloženia možno vysloviť predpoklad, že koly palisádovej ohrady mali hrúbku 16-20 cm a že boli zapustené asi 80 cm pod úroveň pôvodného terénu.

Vonkajší žliabok sa na miestach, kde je hrubšia nadložná vrstva takmer stráca. Tak je to napr. tam, kde sa tesne pod svahom ostrohu s rotundou obidva žľaby dlhšej strany ohrady s orientáciou JJV-SSZ lomia takmer v pravom uhle a po-

kračujú smerom od SSV na JJZ. Toto severné nárožie ohradeného priestoru sa v prípade vonkajšieho žliabku črtalo len nevýrazne. Omnoho výraznejšie však je nárožie vytvorené žliabkom. Obidve ramená sú tu pomerne široké a zapustené hlboko. Žliabok s orientáciou SSV-JJZ sa nekončí na úrovni pravouhlého lomu, ale pokračuje ďalej v dĺžke takmer 2 m. Ide tu zrejme len o nepresnosť pri kopaní žľabov na palisády. Nárožie ohrady bolo nepochybne na mieste stretnutia oboch ramien žliabkov. Svedčí o tom spevnenie tohto miesta kameňmi, z ktorých niektoré mali veľké rozmery /d. až 70 cm/.

Na datovanie zistených žliabkov nemáme zatiaľ presnejšiu oporu. Ojedinelé črepy /halštatské, prípadne i slovanské/, ktoré sa našli v horných častiach ich zásypu, nemajú pre datovanie priamy význam. Preto zatiaľ možno uviesť len pozorovania v súvise s horizontálnou, resp. i vertikálnou stratigrafiou. Už sme spomenuli, že areál ohradený žliabkami je južne od osady z 11.-13. stor., ktorá sa čiastočne sledovala v roku 1977. Na základe pravidiel horizontálnej stratigrafie možno predpokladať, že žliabky nesúviseli s mladšou fázou zisteného stredovekého osídlenia /12.-13. stor. - patrí sem napr. nadzemný príbytok s prístavkom, v ktorom bol žarnov/ a málo pravdepodobná by bola i synchronizácia s horizontom o niečo starším /napr. dechtárske jamy/. Úvahy o spojení žliabkov s halštatským osídlením tiež nemajú konkrétnu oporu už i preto, že existujú príklady vertikálnej superpozície /halštatské objekty porušené žliabkami/, nehovoriac o morfologickej cudzorodosti ohradených alebo opevnených útvarov s geometrickým pôdorysom v halštatskom prostredí.

Nepriame interpretačné aspekty sa vynárajú pri celkovom pohľade na výsledky výskumu stredovekého osídlenia v polohe Púsť. Zaniknutá osada, s ktorou súvisí aj mladšia fáza stredovekého cintorína pri rotunde /zánikový horizont z prvej polovice 13. stor./, mala podľa doterajších zistení rozptýlený ráz. Aj relatívne malý počet hrobov pri rotunde /cca 150 zistených hrobov z rozpätia rokov cca 1050-1250/ svedčia skôr o menšej osade. Treba uviesť aj zaujímavé zistenie antropológa J. Jakaba /nález. správa 8778 v archíve Archeologického ústavu SAV v Nitre, ktorý pri hodnotení prvej časti kostrového materiálu konštatoval výraznú disproporciu v zastúpení pochovaných jedincov podľa pohlavia /68,8 % mužov, 18,7 % žien/ a vcelku neobvykle malý počet nedospelých jedincov /12,5 % zo skúmaných kostier/. Skupina pochovaných sa teda štruktúrou nekryje s priemernou dedinskou populáciou vo včasnom stredoveku.

V súvise s problematikou tohto výskumu ostáva naďalej neuzavretou otázka sídliskového horizontu spred 11. stor., ktorý zatiaľ indikujú superpozície hrobov a keramické nálezy. Za súčasného stavu poznatkov o osídlení lokality ostáva totiž značne otázna funkcia pomerne veľkej sakrálnej stavby - rotundy vo funkcii dedinského kostola v 11. storočí v excentricky položenom lesnom pásme a v značnej nadmorskej výške. Zistené žľaby po palisádovej ohrade, ohraničujúcej veľký priestor, nastoľujú nové otázky. Známe dispozičné analógie by zatiaľ nevylučovali predpoklad, že ide o ohradu včasnostredovekého dvorca. Otázka reálnosti tejto interpretačnej alternatívy i charakteru možnej vnútornej zástavby /?/ ohradeného areálu sa bude riešiť výskumom v roku 1979.

Ostáva zmieniť sa o nálezoch materiálnej kultúry počas výskumu v roku 1978. Okrem keramického materiálu zastupuje najstarší horizont osídlenia /bolerázska skupina/ i rádiolaritový úštep, z halštatského horizontu pochádza fragment drobnej hlinenej plastiky a niekoľko praslenov. Medzi včasnostredovekými železnými

predmetmi je napr. kosák, otka, pracka, fragment pílky a pod., z iných druhov nálezov treba spomenúť niekoľko kamenných osličiek.

V budúcom roku sa popri výskume bude pokračovať i v prieskume a dokumentovaní zaniknutých plužín a iných reliktov po dávnej činnosti človeka v okolitom zalesnenom mikroregióne. Uskutoční sa i geofyzikálny prieskum predpokladanej dávnej ťažby rúd a minerálov v kryštalinických úsekoch masívu Marhátu.

L i t e r a t ú r a

NÉMETHY, L. 1894: Series parochiarum et parochorum Archi- Dioecesis Strigoniensis ab antiquissimis temboribus usque annum 1894. Ostrihom.

RUTTKAY, A. 1975: Novoobjavená včasnostredoveká rotunda a zaniknutý sídliskový región v Inoveckom pohorí pri Nitrianskej Blatnici. Vlastivedný časopis, 24, s. 97-100.

RUTTKAY, A. 1977: Výskum zaniknutého včasnostredovekého sídliska, architektúry a pohrebiska pri Nitrianskej Blatnici v roku 1976. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1976. Nitra, s. 243-251.

RUTTKAY, A. 1978: Výsledky ďalšej etapy výskumu v Nitrianskej Blatnici. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1977. Nitra, s. 211-217.

GRABUNGSERGEBNISSE IN NITRIANSKA BLATNICA IM J. 1978. In Nitrianska Blatnica /Bez. Topoľčany/ setzte die systematische Untersuchung des frühmittelalterlichen Dorfes, der Architektur und des Friedhofes bzw. die Begehung der Mikroregion in den Wäldern unter dem Gebirgsmassiv Marhát fort /Ruttkay 1975, 1977, 1978/.

In der Flur Jurko beendete man die Abdeckung des nordwestlichen Friedhofsrandes bei der Rotunde und die stratigraphische Auswertung des Grabens, der mit der Umzäunung des Friedhofes zusammenhängt.

Die grösste Aufmerksamkeit war auf die Grabung in der Flur Púsť gerichtet. Man erfasste hier sporadische Besiedlungsspuren der Boleráz-Gruppe aus dem Äneolithikum sowie intensive hallstattzeitliche Besiedlung /Horizont HC/. Mit der ältesten frühmittelalterlichen Phase hängt die Palisadenbefestigung zusammen, die einen ungefähr quadratischen Raum umschliesst. Man überprüfte teilweise zwei Seiten. Die Rektifizierung der Ausmasse spräche dafür, dass es sich um einen mindestens 90 x 70 m grossen Raum handelt. Die bekannten Analogien schliessen die Voraussetzung nicht aus, dass es sich um einen mittelalterlichen Herrenhof handelt. Die Frage der Realität dieser Alternative sowie der Charakter der inneren Überbauung /?/ des umzäumten Areals wird durch Grabungen im J. 1979 gelöst werden. Es wurden einige Siedlungsobjekte /Pfosten- und Abfallgruben/ aus dem 11. bis 13. Jh. abgedeckt. Die Dorfwüstung, mit der auch die jüngere Belegungsphase des Friedhofes bei der Rotunde /Untergangshorizont von der ersten Hälfte des 13. Jh./ zusammenhing, hatte den Charakter einer Streusiedlung und die Entstehung der ziemlich grossen Rotunde lässtsich schwer mit ihr verbinden. Ungelösst bleibt das Problem des Horizontes vor dem 11. Jh., der bisher nur durch die Superposition der Gräber und durch Keramikfunde indiziert wird. In diesem Zusammenhang ist eine Antwort auf die Frage der Ursache der frühen Entstehung der Rotunde und ihrer Funktion an dieser excentrisch situierten Stelle zu erwarten. Voraussichtlich werden die Ver-

folgung der Palisadenzäune und die geplanten geophysikalischen Untersuchungen der ehemaligen Erz- und Mineralgewinnung in der kristallinischen Zone des Gebirgsmassivs Marhát /auch die Ergebnisse der geophysikalischen Expertisen setzen sie voraus/ zur besseren Erleuchtung der Probleme, die mit diesem Dorf zusammenhängen, beitragen.

РЕЗУЛЬТАТЫ РАСКОПОК В С. НИТРЬЯНСКА БЛАТНИЦА В 1978 Г. В с. Нитрьянска Блатница (район Топольчаны) продолжались систематические раскопки раннесредневекового селища, архитектуры и могильника, или же разведки небольшого участка лесов под массивом Маргат (Ruttkay 1975,1977, 1978).

В урочище Юрко закончились раскопки северо-западной окраины кладбища, близ ротонды, и стратиграфическая оценка рова, связанного с забором кладбища.

Основное внимание сосредоточилось на урочище Пусть. Здесь были обнаружены спорадически следы поселения болеразской культуры периода энеолита и интенсивное гальштатское поселение (горизонт НС). С найболее древней раннесредневековой фазой взаимосвязано обнаруженное палисадное укрепление, закрывающее пространство формы четырехугольника. Отчасти проверены две стороны. Ректификация размеров свидетельствовала бы о пространстве размерами минимально 90 x 70 м. Известные аналогии не исключают мнение, что здесь можно говорить о раннесредневековой усадьбе. Вопрос реальности этой интерпретационной альтернативы и характер возможной внутренней застройки будет решаться раскопками в 1979 г. 11-13 вв. представлены вскрытыми селищными объектами (столбовые и мусорные ямы). Прекратившее существование поселение, с которым взаимосвязана также поздняя фава кладбища близ ротонды (горизонт прекращения относится к 1-ой половине 13 в.), носило рассеянный характер и трудно соединять возникновение относительно большой ротонды лишь с этим поселением. Остается нерешенной проблема горизонта до 11 в., определенного суперпозициями погребений и находками керамики. В этой взаимосвязи можно ожидать ответ на вопрос: причины раннего возникновения ротонды и ее функция в этом эксцентрично находящемся положении.

Ожидается, что исследование палисадниковых огорожений и геофизические разведки древней добычи металлов и минералов в полосе кристаллиника массива Маргат (предполагают ее тоже результаты геологических экспертиз) внесут вклад в лучшее пояснение проблем, связанных с этим поселением.

STŘEDOVĚKÝ POHRANIČNÍ HRAD BRANČ V OBCI PODBRANČ

Miloš Říha

V roce 1978 zahájilo Záhorské múzeum v Skalici zjišťovací archeologický výzkum středověkého pohraničního hradu Branč v katastru obce Podbranč, v poloze Podzámok /okr. Senica/. Cílem výzkumu je odborné zhodnocení terénní situace, sloužící jako podklad pro zpracování projektové dokumentace památkové úpravy /konzervování a statického zabezpečení/, motivované pokračující destrukcí a bezprostředním ohrožením statiky této důležité stavebně-historické památky.

Investorem stavby je Krajské stredisko štátnej pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody v Bratislavě, generálním dodavatelem Pamiatkostav Žilina - - stavebný úsek Holíč. Archeologický výzkum Záhorského múzea vychází z konkrétních potřeb investora stavby a probíhá na principu úzké kooperace mezi oběma institucemi.

Výzkum v areálu horního hradu odkryl v první výzkumné sezóně půdorys osmi obytných místností. Zdivo je stavěno z lomového kamene s cihlovými dostavbami a reparacemi. Komplikovanou situaci několika stavebních fází a úprav pomáhají vyjasnit relativně početné nálezy opracovaných kamenných článků v sekundárním i primárním uložení. Předběžné časové zařazení objevených architektonických detailů /přelom 13. a 14. stol., přelom 14. a 15. stol., polovina 15. stol., polovina 16. stol., druhá čtvrtina 17. stol./ bude korigováno a doplněno dalším výzkumem.

Terénní situace a nálezový inventář ilustrují především stav v poslední fázi osídlení hradu, datované do 2. poloviny 17. století. V jihozápadním rohu místnosti 1/78 byl objeven zasypaný vchod s původní valenou klenbou, s otisky po trámech dřevěného schodiště s kamennými obrubami vrcholněgotického portálu v původním uložení. Zbytky trámového stropu přízemí pomohly stanovit výšku podlaží /okolo 3,5 m/. Kompaktní maltová podlaha byla pokrytá dřevěnými deskami. V některých místnostech tvořily podlahu čtvercové nebo šestiboké cihlové dlaždice s délkou strany 21 cm. Barevnou omítkovou úpravou interiéru dokumentují nálezy malované omítky s červenými a zelenými ornamenty na bílém podkladu.

Nálezový inventář představuje především střepový materiál, t. j. fragmenty hrnčířské, kamnářské a džbánkařské keramiky. Nejstarší materiál lze zatím typologicky datovat do 14. a 15. století /spodní vrstvy objektu 6/78/. Z 15. století pochází i nepočetná skupina pozdněgotických kachlů: nádobkové kachle s pravoúhlým ústím a komorový kachel korunní římsový s cimbuřím a nápisovým polem. Keramika v horizontu nálezů 16. a 17. století je téměř výlučně habánské provenience a nese stopy produkce habánů v nedalekém Sobotišti. Nejmladší datovaný nález habánské majoliky je z prvního desetiletí 18. století.

Z nálezů drobných předmětů zasluhují pozornost - kromě běžných železných hřebíků, skob, kování a mříží - početné fragmenty skleněných pohárků a terčů z oken. Ojedinělý nález olověné pásky ze skleněné vitráže naznačuje některé parametry renesančního okna. Tuto skupinu nálezů doplňuje kolekce sedmi hliněných fajek dvojdílného typu.

Nejdůležitějším datovacím materiálem jsou i na Branči mince. Nejstarším nálezem první výzkumné sezóny je stříbrný denár Ferdinanda I. s letopočtem 1552. Vzácnější stříbrný krejcar Ferdinanda II., datovaný do r. 1628, je mikulovské ražby. Z roku 1652 je slezský stříbrný krejcar Jiřího, Ludvíka a Kristiána /knížetství Lehnica - Brzeg/. Poslední stříbrná mince z první poloviny 17. století má nejisté datování, stejně jako renesanční německý hrací žeton z mosazi.

Podle historických dokladů byla původní stavba hradu vybudována někdy v letech 1251-1297. Na Branči se vystřídaly až do přelomu 17. a 18. století, kdy byl hrad opuštěn, téměř čtyři desítky vlastníků a držitelů.

Odborná komise na závěr archeologického výzkumu konstatovala, že dosavadní výsledky výzkumu splňují specifické požadavky investora stavby a plně prokazují oprávněnost zvoleného postupu. V nálezovém inventáři představuje právě horizont 16. a 17. století, který v naší odborné literatuře stále zůstává na samém okraji

pozornosti, významné obohacení současných znalostí bohaté produkce novokřtěnců z aspektu největšího konzumenta panství. Z těchto důvodů bude výzkum pokračovat podle upřesněného harmonogramu i v následujících letech.

MITTELALTERLICHE GRENZBURG BRANČ IN DER GEMEINDE PODBRANČ. Im Zusammenhang mit der verlaufenden denkmalpflegerischen Gestaltung der Burg Branč leitete das Záhorské múzeum in Skalica eine archäologische Probegrabung im Areal der Burg aus dem 13.-17. Jh. in der Gemeinde Podbranč /Bez Senica/ ein. Ausser älteren Einzelfunden, repräsentiert das Fundinventar der ersten Grabungssaison hauptsächlich Gegenstände der materiellen Kultur aus dem 16.-17. Jh. Die Töpferkeramik, Kacheln und Majolika aus dieser Zeit weist habanische Provenienz auf und trägt Spuren der Produktion der Wiedertäufer /der hutterischen Brüder/ im unweiten Sobotište.

СРЕДНЕВЕКОВАЯ ПОГРАНИЧНАЯ КРЕПОСТЬ В С. ПОДБРАНЧ. В связи с охраноустроительными работами в крепости Бранч начал Загорский музей в г. Скалица археологические разведки в ареале крепости 13-17 вв. в с. Подбранч (район Сеница). Кроме единичных более ранних находок инвентарь первого сезона раскопок представлен главным образом предметами материальной культуры 16-17 вв. Гончарная керамика, печь и майолика этого периода - хабанского происхождения, и носят следы производства анабаптистов из близкого с. Соботиште.

SPRÁVA O VÝSLEDKOCH VÝSKUMU NA HRADE ŠARIŠ

Michal S l i v k a

Priebežný archeologický výskum hradu Šariš, nachádzajúceho sa nad obcou Veľký Šariš /okr. Prešov/, sa upriamil zhodne s etapovým postupom pamiatkovej záchrany objektu predovšetkým na horný hrad. Pozornosť sme sústredili na jeho juhovýchodnú časť, z ktorej bola deštrukcia odstránená sčasti už v r. 1977. Cieľom výskumu bolo zachytiť juhovýchodné nárožie najstaršieho opevnenia jadra hradu, zisteného v priestore obytnej budovy JV nárožia horného hradu. Zo základového muriva sa zachoval iba spodnejší rad kameňov ukladaných do vopred prispôsobeného skalného terénu /obr. 133: 3/. Z najspodnejších vrstiev v okolí odkrytého základu je skromný keramický materiál z neskorej doby laténskej a z 12.-13. storočia. Podľa zisteného predbežného etapového vývoja možno terajšie obvodové opevnenie horného hradu datovať do 14. storočia. Obytná budova v JV nároží opevnenia bola vystavená až v 15. storočí, pričom deliaca priečka v jej strede bola z juhozápadnej strany postavená priamo na najstaršom archeologicky zistenom opevnení hradu. Podľa zachovaných trámových driev /20 x 20 cm/ možno predpokladať jednopodlažnú obývaciu budovu, ktorej suterénna časť slúžila za skladisko. V jej severozápadnej časti sa odkryl vstup /obr. 133: 4/ do ďalších suterénnych priestorov hradu, zatiaľ nepreskúmaných. Tento vstup bol vystavený na mieste staršej brány, zaklenutej v pätkách na najstaršie opevnenie a dnešné obvodové opevnenie horného hradu, s ktorým je súčasné /14. stor./.

Po odstránení deštrukčnej vrstvy v južnej časti horného hradu sa odkryla obývacia izba /580 x 720 cm/ s vchodom zo západnej strany, širokým 110 cm. V severnej stene tejto obývacej izby bol zvyšok kamenného kozuba s dvoma postrannými stenami z pieskovcových blokov, vzdialených od seba 150 cm /obr. 133: 2/. Podlahu tvorili pálené dlaždice s rozmerom 19,5 x 19,5 x 4,5 cm, osadené do maltového lôžka. Zisťovacou sondou pozdĺž skúmaného objektu, vyhĺbenou až po podložie, sa zistili jednotlivé nivelety tejto časti hradu. Pod spomenutými dlaždicami sme narazili na súvislú prepálenú vrstvu so zvyškami spálených trámov, najskôr zo strešných konštrukcií. Zo spáleného horizontu sme vyzdvihli predovšetkým keramické fragmenty /tzv. gotické poháre a závesné svietidlá/, ktoré spolu s mincou Albrechta /1437-1439/ umožňujú datovať ho do 15. storočia. Na základe tohto poznatku a rozboru priľahlej architektúry predpokladáme, že obývacia izba s kozubom bola postavená v 16. storočí. Keramický materiál z najspodnejších vrstiev pochádza z 12.-13. storočia. Pozoruhodný je nález nízkeho baňatého hrnca, zdobeného na podhrdlí radom šikmých vrypov a pod ním desiatimi obvodovými ryhami, ktorý pochádza z 13. storočia. Hrniec bol na dne prebitý klincom a vnútri bolo slepačie vajce.

Na severozápadnom svahu nádvoria dolného hradu sa pokračovalo v odkrývaní zaniknutých hospodárskych objektov z 15.-16. storočia.

Z výskumu je okrem spomenutých nálezov i množstvo úlomkov renesančných kachlíc, bohato zdobených figurálnou /134: 1-3/ i rastlinnou výzdobou. V materiáli sú ďalej najpočetnejšie kovové predmety, ako sú ostrohy, zubadlá, strmene, kľúče, výrobky na vybavenie domácnosti, poľnohospodárske nástroje a početné stavebné kovania. Časovo ich možno zaradiť do obdobia trvania hradu, t. j. od 13. až do 17. storočia. Okrem stredovekých pamiatok sa počas výskumu získali i nálezy z neolitu, eneolitu a neskorej doby laténskej. Reprezentujú ich keramické fragmenty a obsidiánové úštepy.

BERICHT ÜBER DIE GRABUNGSERGEBNISSE AUF DER BURG ŠARIŠ. Im J. 1978 konzentrierte sich die archäologische Untersuchung der Burg Šariš /Gemeinde Veľký Šariš, Bez. Prešov/ auf die obere Burg, wo es gelang, einen weiteren Abschnitt der ältesten Befestigung /Abb. 133: 3/ festzustellen; ausserdem wurde der Eingang in den im 15 Jh. gestalteten Burghof /133: 4/ und ein Wohnzimmer mit Steinkamin aus dem Angang des 16. Jh. /Abb. 133: 2/ abgedeckt. Im unteren Hof wurde weiterhin der Komplex von Wirtschaftsgebäuden aus dem 15.-16. Jh. untersucht. Die Grabung brachte ausser urzeitlichen Denkmälern /Neolithikum, Äneolithikum, Spätlatènezeit /eine grosse Anzahl von Funden aus der Bestehungszeit der mittelalterlichen Burg /13.-17. Jh,/. /Auch Abb. 134./

РЕЗУЛЬТАТЫ РАСКОПОК В КРЕПОСТИ ШАРИШ. Археологические раскопки в крепости Шариш (с. Вельки Шариш, район Прешов) в 1978 г. сосредоточились на верхнюю часть крепости, где удалось обнаружить часть древнейшего укрепления (рис. 133: 3), кроме того был вскрыт вход во дворец - в 15 в. перестроенный (рис. 133: 4), и жилая комната с каменным камином периода начала 16 в. (рис. 133: 2). На нижнем дворце продолжались раскопки комплекса хозяйственных сооружений 15-16 вв. Раскопки доисторических памятников (неолит, энеолит, поздний латен) выявили большое количество находок периода существования средневековой крепости (13-17 вв.). (Также рис. 134.)

NÁLEZ PRILBY RÍMSKEHO VOJENSKÉHO HODNOSTÁRA V RUSOVCIACH

Ladislav S n o p k o

V lete 1978 pokračovali reštaurátorsko-konzervátorské práce na sprístupnení zvyškov antickej architektúry v Rusovciach - Gerulate /časť Bratislavy/. Štefan Jaborek, majiteľ parcely č. 77 na Gerulátskej ulici 64, nachádzajúcej sa v blízkosti reštaurovaného objektu, zahlásil nález bronzového predmetu pri výkope zeminy v záhrade. Predmet z opatrnosti nevykopal. Obhliadka miesta nálezu priniesla viacero poznatkov. Nález bol 136 cm pod úrovňou okolitého terénu, v deštrukčnej vrstve /zvyšky rímskych tehál, vykurovacieho zariadenia, neopracované kamenie, fragmenty sivej prepálenej úžitkovej keramiky a hlina zmiešaná s popolom/. Postupným čistením a odkrývaním sa zistilo, že ide o zdobenú antickú prilbu deformovanú úderom. Po dohode s majiteľom pozemku sa na mieste výkopu začal záchranný výskum.

Odkryli sa zvyšky antickej architektúry, ktorej funkciu osvetlí až ďalší výskum. Získal sa bohatý keramický materiál, ktorého jadro tvorila rímsko-provinciálna úžitková keramika, fragmenty terry sigillaty, kahancov, dutých tehál. Pretože fragmenty terry sigillaty a kahancov neboli zdobené, pri datovaní sa dalo oprieť iba o úžitkovú keramiku, podľa ktorej môžeme uvažovať o časovom zaradení prilby do 1. až 2. stor. n. l. Sonda orientovaná v smere SZ - JV bola vytýčená juhozápadne od fóra, v jeho blízkosti. Nálezový materiál však s fórom časovo nesúvisí a pochádza z fázy pred rokom 230, keď bolo postavené v rámci prestavby tejto časti Gerulaty. Veľké množstvo fragmentov dutých tehál z vykurovacieho zariadenia umožňuje interpretovať objavenú deštrukciu ako zvyšky obytných objektov.

Prilba /obr. 135/ bola vyrobená z plechu zdobeného plastikami zvierat a jemnými rytinami. Jej pôvodný tvar narušil úder na hornú časť. Deformácia spodnej časti prilby naznačuje, že v čase úderu bola voľne položená na podložke. Prilba sa zachovala temer úplná, okrem niekoľkých úlomkov. Ľavá časť je vo väčšom rozsahu deformovaná a skorodovaná. Prilbu tvorili tri diely. Základný bol stredný diel, jednoliato siahajúci od čelovej časti po temennú, na ktorý boli upevnené lalokovité chrániče spánkov. Termín chránič nepoužívame v doslovnom význame. Prilba totiž neslúžila na ochranu v boji, ale sa používala ako honosný ozdobný predmet. Túto mienku podporuje jej subtílnosť i hrúbka plechu. Prilba patrila k výstroju vyššieho rímskeho vojenského hodnostára. Na každom z troch dielov výzdobne dominuje sediaca orlica s hadom obtočeným okolo nôh. Prvá bola na vrchole. Had má na chrbte výrazné šupiny. Prechod do obidvoch spánkových častí zvýrazňuje v ôsmich vlnovkách prehnuté hadie telo. Temennú časť zdobia nad spodným okrajom dva vodorovné výčnelky ovinuté hadími telami. Sú to pravdepodobne hlavy zvieraťa. Značná korózia plechu zatiaľ znemožňuje presne určiť ich druh. Priestor medzi nimi zdobí jemná rytina vtáka a obidve bočné časti motív orlice s hadom, podobný ako na vrchole. Pod každou z nich je výčnelok - zvieracia hlava. Hadie telo sa odvíja esovite smerom od orlice k tomuto výčnelku. Orlica z ľavej časti prilby sa našla osve. Obidve spánkové časti boli s prilbou spojené nitmi. Hadie telo ako hlavný motív zvýrazňuje všetky plošné rozhrania prilby. Väčšinu rovných plôch zdobia jemné, nezreteľne viditeľné ryté motívy. Na prilbe môžeme pozorovať už spomenutý motív vtáka, vyrytý na temennej časti, a na

niekoľkých miestach /pod vlnovkou hadieho tela na rozhraní hornej a temennej časti/ útržok rastlinného motívu. Čitateľnosť výzdoby veľmi sťažila korózia povrchu prilby.

Predbežná chemická analýza vyvracia názor, že prilba bola vyrobená z bronzového plechu. Ide pravdepodobne o inú zlúčeninu medi.

FUND DES HELMES EINES RÖMISCHEN MILITÄRISCHEN WÜRDENTRÄGERS IN RUSOVCE. Im J. 1978 wurden die Restaurations- und Konservierungsarbeiten an den antiken Architekturresten in Rusovce-Gerulata /Bez. Bratislava/ fortgesetzt. In der Gerulata-Strasse 64, in der Nähe des restaurierten Objektes, wurde beim Bodenaushub im Garten ein verzierter antiker Helm gefunden. Auf der Fundstelle wurde eine Rettungsgrabung durchgeführt.

Der Helm /Abb. 135/ lag an der Stelle eines römischen Objektes, das durch Fragmente von Ziegeln, Hohlziegeln und Gebrauchskeramik aus dem 1.-2. Jh. u. Z. sowie durch unbearbeitete Steine und gebrannte mit Asche vermengte Erde repräsentiert war. Das Objekt ist der Rest einer grösseren Destruktion. Der durch einen Schlag auf den Scheitelteil deformierte Helm hat sich praktisch vollkommen erhalten, nur einige Teile sind abgebrochen. Das dominierende Verzierungselement bilden drei Adlerweibchen. Das erste dekoriert den obersten Teil, um seine Beine windet sich eine Schlange, deren Motiv sich an allen Flächenumrandungen des Helmes wiederholt. Zwei Adlerweibchen bringen die seitlichen Teile des Helmes, die selbständig hergestellt und angenietet wurden, zur Geltung. Alle geraden Flächen dekorieren geritzte Vogel und Pflanzenmotive. Die chemische Voruntersuchung ermöglichte die Feststellung, dass das zur Herstellung benützte Blech nich aus Bronze war, sondern aus einer anderen Kupferlegierung.

НАХОДКА ШЛЕМА РИМСКОГО ВОЕННОГО САНОВНИКА В С. РУСОВЦЕ. В 1978 г. продолжались работы по реставрации и консервации остатков античной архитектуры в с. Русовце-Герулата (район Братислава). На Герулатской улице 64, вблизи реставрированного объекта, при землекопных работах в огороде был найден украшный античных шлем. На месте находки были проведены охранные раскопки.

Шлем (рис. 135) был найден в пространстве римского объекта, представленного фрагментами кирпичей, полых кирпичей, фрагментами хозяйственной керамики 1-2 вв. н. э., необработанными камнями и прожженой глиной с пеплом. Объект является остатком большой деструкции. Шлем деформированный ударом на верхней части, сохранился практически полностью, хотя некоторые части отломлены. Господствующим элементом украшения являются три орлицы. Первая украшает верхушку, ноги птицы обвиты змею, мотивом которого украшены все поверхностные рубежи шлема. Две орлицы подчеркивают боковые части шлема, изготовленные отдельно и прикрепленные заклепками. Все ровные части украшены тонкой, невиразительной гравюрой с растительным мотивом и мотивом птиц. Предварительный химический анализ выявил, что в производстве не была применена жесть из бронзы, а другое соединение меди.

ĎALŠIE SÍDLISKOVÉ OBJEKTY Z DOBY HALŠTATSKEJ V IVANKE PRI DUNAJI

Etela S t u d e n í k o v á

Zemné práce v novembri 1978 porušili pri severnom okraji sídliska z doby halštatskej v Ivanke pri Dunaji /okr. Bratislava-vidiek/ ďalšie sídliskové objekty. Severný okraj vyvýšeniny, na ktorej sa toto rozsiahle sídlisko rozprestiera, patrí po vybudovaní diaľnice D-61 do katastra Vajnor /Bratislava/, ale jej väčšia časť je v chotári Ivanky pri Dunaji, preto uvádzam tento zaužívaný názov lokality /Kraskovská 1970; Studeníková - v tlači/.

Výkop ryhy I pre zavlažovacie zariadenie /š. 100 cm, h. 100 cm, d. 80 m/ porušil štyri zemnice /objekty 3-6/78/ s kolmými stenami a rovným dnom. Podľa črepov a zlomkov plasticky zdobených mesiacovitých idolov, získaných len z profilov, patria tieto objekty do doby halštatskej /kalenderberská kultúra/; podobne i jama lievikovitého tvaru - objekt 2/78. Východný okraj ryhy I porušil i vyschnuté koryto jedného z prítokov Malého Dunaja, ktorý vymedzoval severnú a východnú hranicu osídleného areálu /na jeho brehu bol napr. objekt 7/72 so zachovanou drevenou konštrukciou/. V kultúrnej vrstve splavenej do koryta sa našli fragmenty halštatskej keramiky. Výplň objektov nemohla byť pre rýchly postup zemných prác vybratá.

Pri západnom okraji ryhy bola porušená zemnica - objekt 1/78 - s dobre viditeľnými kolovými jamkami pri okrajoch /d. v profile ryhy 550 cm/, z ktorej profilu pochádza laténska grafitová keramika zdobená hrebeňovaním.

Z povrchového zberu pochádzajú rímskobarbarské črepy.

L i t e r a t ú r a

KRASKOVSKÁ, Ľ. 1970: Sídlisko z doby halštatskej a rímskej v Ivanke pri Dunaji. In. Zborník Slovenského národného múzea. 64. História. 10. Bratislava, s. 85-119.

STUDENÍKOVÁ, E. v tlači: Správa o záchrannom výskume halštatských sídlisk v Chorvátskom Grobe a Ivanke pri Dunaji. Archeologické rozhledy.

WEITERE HALLSTATTZEITLICHE SIEDLUNGSOBJEKTE IN IVANKA PRI DUNAJI. Im J. 1978 wurden bei Erdarbeiten im Nordteil der hallstattzeitlichen Siedlung in Ivanka pri Dunaji /Bez. Bratislava/ Siedlungsobjekte gestört, und zwar vier Halbgrubenhütten mit senkrechten Wänden und gerader Sohle /Objekte 3 bis 6/78 und eine Speichergrube /Objekt 2/78/. Infolge des schnellen Fortgangs der Erdarbeiten gewann man Material nur aus dem Profil der Objekte - Scherben der Kalenderberger Kultur und Fragmente von tönernen Mondidolen. Ausserdem erfasste man eine Halbgrubenhütte /Objekt 1/78/, aus der latènezeitliche Graphittonkeramik mit Kammstrichverzierung u. a. stammt. Als Lesefunde gewann man auch römisch-barbarische Scherben.

ОСТАЛЬНЫЕ СЕЛИЩНЫЕ ОБЪЕКТЫ ГАЛЬШТАТСКОГО ВРЕМЕНИ В ИВАНКЕ ПРИ ДУНАЕ. В 1978 г. нарушили в ходе земляных работ в северной части селища гальштатского времени в Иванке при Дунае (рай. Братислава) селищные объекты - 4 землянки со столбовыми стенами и гладким дном (объекты 3 - 6/78) и одну хранилищную яму (объект 2/78). Из-за быстрого продвижения земляных работ взят был лишь материал из профиля объектов - осколки календерберской куль-

туры и фрагменты глиняных луновидных идолов. Кроме того была обнаружена также землянка - объект 1/78 с наличием латенской графитной керамики, с гребенчатой орнаментацией и т. п. В результате поисков выли зарегистрированы римско-варварские осколки.

KOSTROVÝ HROB Z BERNOLÁKOVA

Etela S t u d e n í k o v á

Do zbierok Archeologického ústavu SNM v Bratislave pribudli vo februári 1978 nálezy z kostrového hrobu, ktoré zachránil študent Ivan Suchý pri výkope odpadovej šachty v záhrade rodinného domu E. Suchého na Seneckej ulici v Bernolákove č. p. 780 /okr. Bratislava-vidiek/.

Nálezisko je v JV časti obce, medzi železničnou traťou Bratislava - Nové Zámky /pravá strana/ a starou štátnou cestou z Bernolákova do Veľkého Bielu. Časť tejto ulice je situovaná na východnú polovicu vyvýšeniny elipsoidného tvaru /miestny názov Medené/, pozdĺž ktorej preteká Čierna voda.

Nálezovú správu sme zrekonštruovali iba podľa informácie nálezcu:

Výplň hrobovej jamy elipsoidného tvaru sa odlišovala od piesčitého podložia. Kostra ležala vo vystretej polohe /podľa určenia M. Thurzu ide o mladého muža/ v hĺbke asi 190 cm. Vedľa pravej ruky sa našla kamenná sekerka a plochý kamenný klinok. Pri nohách sa sústreďovala keramika: kónická miska na dutej nôžke, veľká kónická misa s okrajom ústia šikmo dovnútra zrezaným, časť menšej kónickej misky a vázovité nádoby /dve celé a fragment/.

Hrob bol pravdepodobne súčasťou väčšieho pohrebiska. Podľa údajov, ktoré sme získali od miestnych obyvateľov, kostry sa nachádzali i pri hĺbení základov novostavieb na uvedenej ulici. Nálezy z hrobu typologicky zapadajú do náplne ludanickej skupiny.

SKELETTGRAB AUS BERNOLÁKOVO. Die Sammlungen des Slowakischen Nationalmuseums wurden im J. 1978 mit Funden aus einem Skelettgrab, das bei den Erdarbeiten in Bernolákovo /Bez. Bratislava/ gestört wurde, bereichert. Das Grab ist der Bestandteil eines grösseren Gräberfeldes und nach den ziemlich zahlreichen Funden /kleiner Steinkeil, eine Steinaxt, eine Fusschüssel, zwei konische Schüsseln, zwei vasenförmige Gefässe und das Fragment eines weiteren vasenförmigen Gefässes/ zu urteilen, gehört es in die Ludanice-Gruppe.

ПОГРЕБЕНИЕ С ТРУПОПОЛОЖЕНИЕМ ИЗ Г. БЕРНОЛАКОВО. В коллекцию Словацкого национального музея в Братиславе вошли в 1978 г. находки погребения с трупоположением, нарушенного в ходе земляных работ в г. Бернолаково (район Братислава). Погребение является частью большего могильника, и на основе относительно численных находок (каменный клинок, каменный топорик, миска на подставке, две конических миски, два вазовидных сосуда и фрагмент другого вазовидного сосуда) относится к луданицкой группе.

ZISŤOVACÍ ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V ZOHORE

Etela S t u d e n í k o v á

V rámci zúrodňovania nevyužitej pôdy sa má v priebehu roku 1979 upraviť celá plocha bývalých štrkovní /I-III/ v polohe Piesky, patriaceho do katastra obce Zohor /okr. Bratislava-vidiek/. Lokalita je už desaťročia známa bohatými nálezmi predovšetkým z doby bronzovej, rímskej a slovanskej /Studeníková 1978, poznámka 3 - tam uvedená staršia literatúra/. Na zarovnanie všetkých exploatačných jám sa využije najmä materiál zo zvyšku SZ časti pieskovej duny, ktorá doteraz nebola skúmaná. Pracovníci archeologického ústavu Slovenského národného múzea v Bratislave na základe týchto skutočností realizovali v roku 1978 zisťovací výskum. Prebiehal od 1. augusta do 15. septembra a mal za úlohu zistiť osídlenie, resp. jeho hustotu na ohrozenej ploche. Na preskúmanej ploche cca 200 m^2 boli sídliskové objekty zo strednej a mladšej doby bronzovej, z doby laténskej a rímskej i objekty z 9. stor. Okrem toho sa preskúmala časť kostrového hrobu /1/78/. Zo zberu pochádza eneolitický črepový materiál. Pre bližšie časové zaradenie kostrového hrobu /muž v skrčenej polohe/ nemáme podklady. Pri pravej panvovej kosti sa našli dve retušované silexové strelky /obr. 136/, aké sa bežne zisťujú v eneolitických hroboch, ale aj v hroboch zo staršej doby bronzovej.

Zo strednej doby bronzovej pochádza časť sídliskového objektu, ktorý sa zistil v sonde I, na rozhraní ornice a štrkopiesku, preto jeho obrysy sú veľmi nezreteľné. Črepový materiál ho datuje do fázy Maisbirbaum-Zohor-Kronstorf stredodunajskej mohylovej kultúry.

Pre poznanie sídliskových foriem mladšej doby bronzovej na Záhorí je okrem jám nepravidelného tvaru dôležitá aj časť kolovej stavby pravouhlého pôdorysu /objekt 5/78/. Už priamo v ornici, v jej spodnej časti, sa výplň tohto objektu výrazne odlišovala od ostatnej zeminy. Okrem typickej velatickej keramiky pochádza z objektu aj fragment bronzovej dýky s jazykovitou rukoväťou. Vzhľadom na veľký počet kolových jamiek, ktoré sa črtali v profile severnej steny starej exploatačnej jamy, je pravdepodobné, že ide o väčší sídliskový komplex velatickej kultúry.

Zo strednej doby laténskej pochádza typické obdĺžnikové obydlie /objekt 1/78/, v ktorom sa našla keramika vytočená na kruhu - hrebeňované nádoby z grafitovej hliny, profilované misky a pod.

K dávnejšie známym hrobovým nálezom z doby rímskej, zisteným na ploche štrkovní, pribudli teraz sídliskové objekty, napr. obydlie 3/78, zhruba obdĺžnikové vymedzené kolovými jamkami. Z výplne tohto objektu sú črepy terry sigillaty, zlomky importovanej provinciálnej keramiky /s červeným aj čiernym povlakom/ a predovšetkým v ruke zhotovené hrncovité nádoby, situly a pod.

Dve kamenné ohniská a jamy nepravidelného tvaru podľa keramiky a starších nálezov zo štrkovne patria rámcovo do 9. storočia /Kraskovská 1971, s. 73-75/.

L i t e r a t ú r a

KRASKOVSKÁ, Ľ. 1971: Nové slovanské nálezy na Záhorí. In: Zborník Slovenského národného múzea. 65. História. 11. Bratislava, s. 73-75.

STUDENÍKOVÁ, E. 1978: Nálezy z doby bronzovej v Zohore, okres Bratislava-vidiek. In: Zborník Slovenského národného múzea. História. 18. Bratislava, s. 9-40.

ARCHÄOLOGISCHE FESTSTELLUNGSGRABUNG IN ZOHOR. Im Laufe der Rettungsgrabung in der Gemeinde Zohor /Bez. Bratislava/, auf der seit Jahrzehnten durch Funde von der Bronze- bis slawischen Zeit bekannten Fundstelle, wurde im J. 1978 Skelettgrab und Siedlungsobjekte aus verschiedenen Epochen der Urzeit festgestellt /Abb. 136/.

Ausser verschiedenen Gruben der mitteldonauländischen Hügelgräberkultur, der Velatice-Baierdorfer Kultur, ist die Feststellung des Teiles eines rechteckigen Pfostenbaues /Objekt 5/78/ für das Kennen der Siedlungsformen der jüngeren Bronzezeit im Záhorie-Gebiet von grosser Bedeutung. Aus der mittleren Latènezeit stammt ein rechteckiges Objekt /1/78/. Weitere Pfostenbauten mit Funden von Terra sigillata, Bruchstücken provinzialrömischer Keramik sowie mit handgefetigter Keramik gehören in die römische Zeit. Steinherde und Gruben von unregelmässiger Form melden sich an Hand der Keramik rahmenhaft in das 9. Jh.

РАЗВЕДОЧНЫЕ АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ РАСКОПКИ В С. ЗОГОР. В ходе охранных раскопок в с. Зогор (район Братислава), в местонахождении несколько десятилетий известном находками от периода бронзы вплоть до славянского времени, в 1978 г. были вскрыты погребение с трупоположением и селищные объекты разных периодов доисторического времени (рис. 136).

Кроме разнообразных ям среднедунайской курганной культуры, велатицко-байердорфской культуры, для познания селищных форм поздней бронзы в области Загорье важно выявление части столбового сооружения прямоугольного плана (объект 5/78). К периоду среднего латена относится прямоугольный объект (1/78). Остальные столбовые сооружения, с находками terra sigillata, фрагментами провинциональной керамики и лепной керамики, относятся к римскому периоду. Каменные очаги и ямы неправильной формы, исходя из керамики, относятся в общих чертах к 9 в.

NOVOOBJAVENÁ SÍDLISKOVÁ AGLOMERÁCIA V BRATISLAVE-VAJNOROCH

Etela S t u d e n í k o v á - Lev Z a c h a r

Archeologický ústav Slovenského národného múzea v Bratislave uskutočnil v októbri až decembri 1978 prieskum a záchranný výskum na sídliskách v polohách Vlčí klin a Háj, južne a juhovýchodne od strediska JRD vo Vajnoroch v katastri Bratislavy. Vlčí klin je na severnej strane ohraničený Šúrskym kanálom, na juhu a západe vyschnutým prítokom Malého Dunaja, na juhovýchode ho pretína diaľnica D-61. Háj je na miernej vyvýšenine situovanej pozdĺž južnej strany cesty do osady Čierna Voda. Geomorfologicky patria obe polohy k bratislavsko-bernolákovskej terase.

Povrchový prieskum a záchranný výskum na Vlčom kline sa realizoval po zistení sídliskových objektov v ryhách zavlažovacieho systému. Na základe predbežného zhodnotenia nálezov získaných zberom z profilov porušených objektov

možno tu sledovať osídlenie už od mladšej doby bronzovej /velatická kultúra/. Kontinuitu dokladajú objekty zo strednej a neskorej doby laténskej a zo staršej doby rímskej /železiarske pece/.

Prieskum v polohe Háj dokázal osídlenie od doby halštatskej. Sídlisko z doby laténskej dokladá črepový materiál; podobne ako na Vlčom kline i tu sú výrazné stopy po osídlení v dobe rímskej.

Pracovníci Archeologického ústavu SNM uskutočnia v roku 1979 na uvedených miestach záchranný výskum.

EINE NEUENTDECKTE SIEDLUNGSAGGLOMERATION IN BRATISLAVA-VAJNORY. Das Archäologische Institut des Slowakischen Nationalmuseums zu Bratislava verwirklichte im Herbst 1978 eine Begehung und Rettungsgrabung auf den Siedlungen in den Fluren Vlčí klin und Háj im Kataster von Bratislava-Vajnory /Bez Bratislava/. Die südöstlich der Gemeinde Vajnory liegenden Fluren waren seit der jüngeren Bronzezeit besiedelt /Velatice-Kultur/. Die Besiedlungskontinuität ist durch hallstattzeitliche Objekte, doch vor allem durch Objekte, aus der mittleren und späten Latènezeit und ebenfalls aus der älteren römischen Zeit belegt. Eine Rettungsgrabung wird hier auch im J. 1979 durchgeführt werden.

ВСКРЫТАЯ СЕЛИЩНАЯ АГЛОМЕРАЦИЯ В Г. БРАТИСЛАВА-ВАЙНОРЫ. Институт археологии Словацкого национального музея в Братиславе провел осенью 1978 г. поиски и охранные раскопки в селищах, в урочищах Влчи клин и Гай в кадастре г. Братислава-Вайноры (район Братислава). Местоположения находящиеся в юго-восточном направлении от части Вайноры были заселены с поздней бронзы (велатицкая культура). Взаимосвязь поселения подтверждают объекты гальштатского времени, но особенно среднего и позднего периодов латена и раннеримского периода. В 1979 г. в приведенных местоположениях будут продолжаться охранные раскопки.

PALYNOLOGICKÝ VÝSKUM HRABUŠÍC

Katarína S z o b o ň o v á

Pre potreby rekonštrukcie rastlinnej pokrývky a vplyvu človeka na vegetáciu v Spišskej kotline sa v r. 1977 odoberali vzorky na peľovú analýzu z rašeliniska Hrabušice, ktoré sa nachádza v Hornádskej časti Spišskej kotliny, pri obci Hrabušice /okr. Spišská Nová Ves/. Vzorky sa analyzovali v r. 1978.

Pôvodným zložením vegetácie Spišskej kotliny sa zaoberali botanici, geobotanici a typológovia, napr. Ž. Červeňová /1951/, J. Šmarda /1961/, E. Krippel /1961/, R. Neuhäusl - Z. Neuhäuslová - Z. Novotná /1968, 1969/, D. Magic /1969/ a V. Jankovská /1972/. Otázka rekonštrukcie vegetácie Spišskej kotliny však ešte stále nie je doriešená.

Obec Hrabušice je bohatá na archeologické pamiatky. Je tu sídlisko a hradisko na Zelenej hure, osídlené od eneolitu až do stredoveku, ďalej hradisko z doby bronzovej medzi Veľkou Bielou vodou a Hornádom a útočištné hradisko z doby laténskej nad Hornádom. Na území okresu Spišská Nová Ves, kam patrí lokalita Hrabušice, je mnoho archeologických lokalít, napr.: Brutovce, Gánovce,

Gelnica, Letanovce, Matejovce, Richnava, Slovinky, Spišské Tomášovce, Spišské Vlachy, Spišský Hrhov, Spišský Hrušov, Spišský Štvrtok /nález. správy v dokumentácii Archeologického ústavu SAV/.

Údaje v tomto príspevku sú orientačné. Podrobný palynologický rozbor, konfrontovaný s názormi autorov, ktorí sa zaoberali históriou vegetácie tohto územia, bude uverejnený samostatne.

V y m e d z e n i e a o p i s l o k a l i t y

Spišská kotlina sa delí na dve časti, na južnú - Hornádsku a severnú - Popradskú. Kotliny majú podkovovitý tvar a obkľučujú ich zo západu a z juhu Levočské vrchy, z vonkajšej strany sú ohraničené na severe Spišskou Magurou, na západe Tatrami a Liptovskou kotlinou, na juhu Nízkymi Tatrami a Slovenským Rudohorím, na východe južnou časťou Braniska /Fusán 1964/.

Kotlinu centrálne tvorí karpatský flyš a pleistocénne sedimenty. Flyšové vrstvy pokrývajú celú JV časť územia. V priestore Krížovej a Zámčiska prenikajú na územie melafýry a devónske vrstvy. Geologický podklad SZ okraja územia tvoria proterozoické horniny Vysokých Tatier /Neuhäusl - Neuhäuslová - Novotná 1968/.

Klimaticky možno územie hornádskej časti Spišskej kotliny zaradiť do teplej oblasti s ročným priemerom zrážok 641 mm, z čoho na vegetačné obdobie pripadá 445 mm. Priemerná ročná teplota vzduchu je 6,7 °C, maximum v mesiaci júli predstavuje 17,3 °C /Petrovič 1968/.

V Hornádskej časti Spišskej kotliny, južne od Hrabušíc, pri Hornáde, je slatinné rašelinisko, ktoré má rozlohu okolo 52 ha. Kedysi bola táto slatina bohatá na vodu, v súčasnosti, po prekopaní odvodňovacích kanálov, je už rašelinisko pomerne suché. Rašelina je kvalitná, s obsahom 60-90 % organických látok /Červeňová 1951/.

M e t o d i k a p r á c e

Vzorky sme odoberali v r. 1977 zo steny odvodňovacieho kanála pomocou lopatky a komorovej sondy po 10 cm vrstvičkách do hĺbky 140 cm. Laboratórne vzorky sa spracúvali acetolýzovou metódou podľa Erdtmana /1953/. Frekvencia peľu vo vzorkách bola pomerne nízka.

V ý s l e d k y p e ľ o v é h o d i a g r a m u

Na peľovom diagrame sme zachytili obdobie subatlantika. F. Firbas /1949, 1952/ zaraďuje toto obdobie asi od r. 700 pred n. l. až do súčasnosti a delí ho na dve podobdobia: staršie subatlantikum /IX/ od r. 700 pred n. l. do r. 500 n. l. a mladšie subatlantikum /X/ od r. 500 n. l. do súčasnosti. Mladšie subatlantikum /subrecent/ rozdeľuje Ložek /1961/ ešte na dve časti - Xa a Xb. Hranicu medzi ne kladie do doby začiatku výsadby lesných porastov.

E. Krippel, ktorý svoje dlhoročné skúsenosti zhrnul v práci o rekonštrukcii holocénu Slovenska /rukopis, ústna informácia/ uvádza, že podnebie subatlantického obdobia sa v strednej Európe vyznačovalo poklesom priemerných ročných teplôt o 1-2 °C a miernym zvýšením množstva zrážok. Počas celého obdobia bol ráz podnebia približne vyrovnaný, podobný dnešnému.

Z peľového diagramu sme zistili, že v okolí Hrabušíc boli v subatlantickom období vyvinuté ihličinové borovicovo-smrekové lesy s menšou prímesou jedle a smrekovca. Krivka peľových zrniek Pinus stúpla z hodnoty 61 % na 90 % v strednej časti obdobia, ku koncu obdobia poklesla na 60 %. Opačný priebeh, ale s niž-

šími hodnotami, vykazovala krivka Picea. Z ostatných drevín sú v menšom počte zastúpené peľové zrnká rodov Alnus, Salix, Betula, Tilia a Carpinus.

Z nestromových peľových zrniek boli najpočetnejšie Poaceae a Cyperaceae. V mladšej časti obdobia sa našli i Poaceae väčšie ako 0,04 mm; patria obilninám Výskyt týchto peľových zrniek svedčí, že v okolí lokality sa človek zaoberal i poľnohospodárstvom. O prítomnosti človeka svedčí aj výskyt synantropnej vegetácie, ktorá je reprezentovaná peľovými zrnkami Plantago, typ lanceolata, čeľadí Chenopodiaceae a Caryophyllaceae. V menšom množstve sa našli peľové zrnká čeľadí Ericaceae, Apiaceae a Asteraceae.

Zo spór boli veľmi hojné Polypodiaceae a prítomné Lycopodium.

L i t e r a t ú r a

ČERVEŇOVÁ, Ž. 1951: Príspevok k poznaniu slovenských rašelinísk. Geologický zborník, 2. Bratislava.

ERDTMAN, G. 1954: An Introduction to pollen Analysis. Waltham.

FIRBAS, F. 1949-1952: Waldgeschichte Mitteleuropas. 1. 2. Jena.

FUSÁN, O. a kol. /red./ 1964: Geologická mapa ČSSR 1 : 200 000, list Vysoké Tatry. Praha.

NEUHÄUSL, R. - NEUHÄUSLOVÁ, Z. - NOVOTNÁ, Z. 1968: Pokus o rekonstrukci přirozené vegetace popradské části Spišské kotliny. Preslia, 40, Praha.

PETROVIČ, Š. a kol. 1968: Klimatické a fenologické pomery Východoslovenského kraja. Praha.

PALYNOLOGISCHE UNTERSUCHUNG IN HRABUŠICE. Zwecks einer Rekonstruktion der Pflanzendecke und des anthropogenen Einflusses auf die Vegetation im Zipser Becken wurden im J 1978 mit der Azetolysenmethode /Erdtman 1953/ Torfproben aus der Umgebung von Hrabušice /Bez. Spišská Nová Ves/ analysiert. Die Pollenfrequenz war in den Proben ziemlich niedrig.

In der Zeit des Subatlantikums /700 vor u. Z. bis zur Gegenwart/, die auf der Fundstelle erfasst wurde, gab es in der Umgebung von Hrabušice Kiefer- und Fichtenwälder mit kleiner Anzahl von Abies und Larix. Von anderen Gehölzen waren Pollen von Alnus, Salix, Betula, Quercus, Tilia und Carpinus in geringerer Menge vertreten. Ausser Pollen von Gehölzen waren Pollenkörner von Poaceae und Cyperaceae vorhanden. Im jüngeren Zeitabschnitt gab es hier über 0,04 mm grosse Pollenkörner von Poaceae, das zu Getreidekulturen gehört; das bedeutet, dass sich der Mensch in dieser Zeit mit Landwirtschaft beschäftigte. Von der synanthropen Vegetation, die ebenfalls auf die Anwesenheit des Menschen hinweist, fanden sich Pollen von Plantago, Typ lanceolata, Familie Chenopodiaceae und Caryophyllaceae.

ПАЛИНОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В С. ГРАБУШИЦЕ. В целях реконструкции растительного покрова и влияния человека на растительность в Спишской котловине, в 1978 г. был проведен методом ацетализации (Erdtman 1953) анализ образцов из торфяника близ с. Грабушице (район Спишска Нова Вес). Частота пыльцы на образцах была относительно низка.

В стадии субатлантика (700 до н. э. - доныне), которая в местонахождении прослеживается, в околице с. Грабушице были хвойные сосново-еловые леса, с небольшим количеством пихты и лиственницы. Из остальных древесин не-

большим количеством представлены зернышка пыльцы Almus, Salix, Betula, Quercus, Tilia и Carpinus. Наличествовали зернышка пыльцы Poaceae и Cyperaceae. В поздней части стадии наличествовали тоже Poaceae размером больше чем 0,04 мм, относящиеся к хлебным злакам; это значит, что в этот период человек занимался земледелием. Синантропная растительность, свидетельствующая тоже о присутствии человека, представлена зернышками пыльцы Plantago, тип lanceolata, семейство Chenopodiaceae и Caryophyllaceae.

SÍDLISKO Z DOBY RÍMSKEJ V ALEKŠINCIACH

Peter Š a l k o v s k ý

V marci 1978 uskutočnil autor tohto príspevku povrchový prieskum v Alekšinciach /okr. Nitra/, v miestach, sa sa v r. 1977 našiel železný symetrický lemeš /Šalkovský 1978/.

V tejto polohe, východne od obce, v záhradách miestneho JRD /v bezprostrednom okolí skupiny osamelo stojacich borovíc/, sa našlo väčšie množstvo fragmentov keramiky prevažne z doby rímskej. Ide zväčša o zlomky domácej, kvádskej, na kruhu i v ruke vyrobenej keramiky sivej, hnedosivej a čiernosivej farby, zdobenej vetvičkovaním, mriežkovaním, klasovitým vzorom, obežnými ryhami alebo viacnásobnými poloblúkmi /obr. 137: 1-4, 6, 7/. Vyskytujú sa ale i fragmenty rímsko-provinciálnej jemnej svetlohnedej keramiky s matnou telovočervenou engobou, ako i zlomky zo sivej prstencovitej misky na nôžke, tiež rímsko-provinciálneho pôvodu /obr. 137: 8, 9/. Okrem toho sa tu našli ešte dva kamenné brúsiky s otvorom prevŕtaným v hornej časti /obr. 137: 5a, b, 10/ a podľa informácie agronóma miestneho JRD J. Tehlára sa tu v minulosti vyoralo i niekoľko rímskych mincí.

Výrazný rozptyl črepového materiálu i mazanice na ploche asi 2000 m^2 spolu s nálezmi mincí tu dokladá existenciu sídliska z doby rímskej /2. stor. n. l./.

L i t e r a t ú r a

ŠALKOVSKÝ, P. 1978: Nález lemeša v Alekšinciach. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1977. Nitra, s. 221.

RÖMERZEITLICHE SIEDLUNG IN ALEKŠINCE. Bei der Begehung der Gärten der Landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaft in Alekšince /Bez. Nitra/ wurde eine grössere Konzentration von Scherbenmaterial /Abb. 137: 1-10/ und Hüttenlehm aus der römischen Zeit /2. Jh. u. Z./ festgestellt, welche hier die Existenz einer zeitgleichen Siedlung belegen.

СЕЛИЩЕ РИМСКОГО ПЕРИОДА В С. АЛЕКШИНЦЕ. В ходе разведки в садах ЕСК в с. Алекшинце (район Нитра) было установлено большое скопление фрагментов керамики (рис. 137: 1-10) и глины, относящихся к римскому периоду (2 в. н. э.) и свидетельствующих о существовании современного им селища.

NOVÉ ARCHEOLOGICKÉ NÁLEZY V OKRESE ČADCA

Ondrej Š e d o

V roku 1978 sa realizoval archeologický prieskum lokalít v týchto obciach okresu Čadca:

L o p u š n é P a ž i t e

V chotári obce zvierajú údolie Vadičovského potoka bralnaté vápencové vrchy. Zo severu je to Prašivá s dlhým a úzkym hrebeňom, so strmými, miestami takmer neschodnými svahmi. Na južnom konci je zreteľný nízky val, ktorý zahradzoval prístup a ďalej prebiehal po západnom svahu. Na ostatných stranách poskytovali ochranu skalnaté úbočia. Na nepatrnej ploche hrádku sa pri prieskume nezistili stopy osídlenia. V porušenej vrstve žltej hliny sú pri povrchu rozptýlené uhlíky.

Priamo na východnom úpätí brál Prašivej, nad dolným koncom obce /nad Lopušnou/, sa zistilo sídlisko. Na terasovite usporiadaných roliach je miestami ornica zmiešaná s prepálenými kameňmi a má výrazné tmavé sfarbenie. Pri zbere sa našlo množstvo drobných črepov z laténskej fázy púchovskej kultúrnej skupiny. Rovnako môžeme s najväčšou pravdepodobnosťou datovať aj hrádok na Prašivej.

Na južnej strane vybieha do údolia vrch Malé Ostré. V sedle, ktoré ho oddeľuje od návršia na juhovýchode, sa v polohe Záreč zistilo osídlenie. Sústreďuje sa na ploche asi 50 x 50 m. Až ku trávnatému povrchu siahala tmavá kultúrna vrstva s nálezmi /obr. 146: 1-7/.

Na sídlisku sme vykopali miniatúrnu sondu /40 x 30 cm/. Kultúrna vrstva zasahovala do hĺbky 70 cm, pričom sme nedosiahli jej dno. V tmavej popolovitej hline sa našli prepálené kamene /pieskovce, vápence/, uhlíky, zvieracie kosti, mazanica a veľké množstvo črepov.

Väčšina keramiky zo sídliska patrí do laténskej fázy púchovskej kultúrnej skupiny. Okrem hrubých črepov s ostrivom sú časté pórovité črepy s jamkami po vápencových zrnkách. Je zastúpená aj jemnejšia keramika, časť z nej vytáčali na hrnčiarskom kruhu, jeden z črepov je maľovaný. Niekoľko nevýrazných črepov pravdepodobne dokumentuje prežívanie osídlenia lokality do začiatku doby rímskej. Sídlisko v polohe Záreč je dosiaľ najväčšou a najbohatšou archeologickou lokalitou na Kysuciach.

K r á s n o n a d K y s u c o u

Do polohy s miestnym názvom Pri Kalinove /Starín/ lokalizoval A. Petrovský-Šichman skupinu mohylových útvarov. Pri zisťovacom výskume dvoch mohýl /ktoré považoval za slovanské/ našiel uhlíky a riečny kameň, ktorý pôvodne označil ako idol /Petrovský-Šichman 1961, s. 126-130/.

Lokalitu porušila planírka medzí a terénnych nerovností pri rekultivácii lúk a výkop na vodovod Riečnica - Čadca. Pri obhliadke lokality sa už mohyly nedali identifikovať. Na povrchu podložia /íl zmiešaný s riečnym štrkom/ sme našli dva objekty. Prvý vyznačoval zhluk prepálených kameňov zmiešaných s drobnými uhlíkmi. Našiel sa tu drobný brúsený kamenný hrot s valcovitým telom vybiehajúcim do nepravidelného špica. V druhom objekte sa okrem prepálených kameňov našlo množstvo uhlíkov, ktoré vypĺňali v súvislej vrstve, hrubej 12-15 cm, plytkú jamu s misovitým profilom.

Zachytené objekty sú obdobné ako mohyly z výskumu A. Petrovského-Šichmana. S najväčšou pravdepodobnosťou však treba vylúčiť ich označenie za slovanské mohyly. Jediný dosiaľ nájdený predmet - brúsený kamenný hrot - by azda nevylučoval datovanie do eneolitu. Otázka interpretácie a presnejšieho datovania objektov ostáva za terajšieho stavu poznania neriešiteľná.

L i t e r a t ú r a

PETROVSKÝ-ŠICHMAN, A. 1961: Kopce - mogiły w miejscowosciach Krásno i Oščadnica. Acta archaeologica Carpathica. 3, s. 126-130.

K y s u c k é N o v é M e s t o, časť O š k e r d a

Do blízkosti tzv. Kysuckej brány vybieha z bradlového pásma v južnej časti Kysuckých vrchov, na predele chotárov Kysuckého Nového Mesta-Oškerdy a Snežnice, vrch Malý Vreten /s nadmorskou výškou 653 m/. Strmý, bralnatý južný a severozápadný svah spadajú do údolia Kysuce a snežnického potoka, k juhozápadu sa hrebeň stupňovite znižuje a na severovýchode sez sedlo prilieha k Veľkému Vretenu. V priestore temena je na krátkom úseku zachovaný nízky val, ktorý sa však na príkrych svahoch vytráca. V blízkosti valu sú sústredené priehlbiny, ktoré pravdepodobne vyznačujú miesta sídliskových objektov. Terénne úpravy sú zreteľné aj na juhozápadnom výbežku vrchu. V rozrušených úsekoch valu sú pieskovcové platne, ktoré pravdepodobne tvorili súčasť konštrukcie opevnenia. Na temeno vrchu s vápencovým podložím ich bolo potrebné dopravovať z údolia a prekonať pritom výškový rozdiel asi 300 m. Pri povrchovom zbere sa našlo niekoľko drobných črepov, ktoré dokladajú na lokalite halštatské osídlenie.

K y s u c k é N o v é M e s t o, časť R a d o l a

Zo širšieho priestoru vrchu Hradisko je dávnejšie známe osídlenie púchovskej kultúrnej skupiny z doby laténskej. Do blízkosti Vadičovského potoka tu vybieha z masívu Stien návršie so strmými svahmi. Na jeho temene sú nevýrazné terénne úpravy /val zničený orbou?/. Pri prieskume v blízkosti temena sa na ploche zbavenej pri poľnohospodárskych prácach trávnatého porastu našlo niekoľko drobných pórovitých črepov púchovskej kultúrnej skupiny. Výkopom 30 x 30 cm sme v tomto mieste zasiahli strednú časť detskej kostry. Nachádzala sa v hĺbke 30 cm, pravdepodobne v polohe naznak, orientovaná v smere hrebeňa návršia /SSV-JJZ/, s hlavou na JJZ. Pod kostrou sa dala sledovať plocha s prepálenými pieskovcami. Úplné odkrytie kostry a zachytenie celkovej situácie sa neuskutočnilo.

Vzhľadom na nedoriešené nálezové okolnosti sa hrob nedá kultúrne ani časovo zaradiť. Spojenie s nálezmi keramiky z laténskej fázy púchovskej kultúrnej skupiny nie je možné, pretože chýba analógia - nie je známy iný prípad rituálneho pochovávania. Do úvahy prichádza ešte výklad o novovekom "cholerovom" cintoríne. Z dôvodov evidencie prvej zo spomínaných možností datovania zaraďujeme v prehľade lokalít hrob s výhradami do doby laténskej.

Na úpätí terasy so stredovekým hrádkom a kostolom v polohe Koscelisko sa nachádza renesančný kaštieľ. Pri jednej z prestavieb /asi v 18. storočí/ doplnili prvé poschodie komínmi, ktoré vysekali v hrúbke starších múrov. Pri rekonštrukcii kaštieľa na expozičné účely sa po osekaní omietok ukázalo, že steny komínov sú vymurované z druhotne použitých travertínových ostení. Rovnaký materiál sa ojedinele vyskytuje medzi murivom z lomového kameňa aj v ostatných

častiach stavby. Najlepšie sa murivo s kusmi travertínu zachovalo v komíne v severozápadnej stene /pri západnom rohu/ najstaršej časti stavby. Nachádzalo sa tu najmenej pätnásť väčších kusov, z nich sme v spolupráci s A. Vešelényiovou šesť vybrali. Výraznejšia profilácia sa nezachovala /mohli byť osekané pri prvom použití/, iba v jednom prípade bola stena kvádra oblúkovite vykrojená.

Zdrojom materiálu na stavbu komínov bola sakrálna stavba na blízkom Koscelisku. Pri výskume v roku 1956 /Petrovský-Šichman 1964, s. 229-258/ sa v jej zrúcaninách našli zlomky travertínových rebier klenby a bohatšie profilované zlomky ostenia vchodu v západnej stene, datované do druhej polovice 13. storočia. Nové nálezy kvádrov naznačujú, že aj ďalšie architektonické články /pravdepodobne ostenia okien, prípadne víťazný oblúk/ boli z tohto materiálu.

L i t e r a t ú r a

PETROVSKÝ-ŠICHMAN, A. 1964: Výskum zaniknutého stredovekého kostola v Radoli. In: Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV. 11. Nitra, s. 229-258.

NEUE ARCHÄOLOGISCHE FUNDE AUS DEM BEZIRK ČADCA. Im J. 1978 wurden im Bezirk Čadca die Begehung folgender Fundstellen verwirklicht:

L o p u š n é P a ž i t e. Im Gemeindehotter fand sich eine kleine Befestigung mit unausgeprägtem Wall und eine dazugehörige Siedlung aus der latènezeitlichen Phase der Púchover Kulturgruppe.

Südlich der Gemeinde im Bergsattel in der Flur Záreč liegt eine Siedlung mit ausgeprägter Kulturschicht und mit zahlreichen Keramikfunden der Púchover Kulturgruppe aus der Latènezeit und vom Anfang der römischen Zeit /Abb. 146: 1-7/. Diese Siedlung ist die bisher grösste bekannte Fundstelle im Kysuce-Gebiet.

K r á s n o n a d K y s u c o u. Im J. 1960 untersuchte man Objekte, die aufgrund der Fundsituation /Gegenstände wurden nicht gefunden/ als slawischen Hügelgräber bezeichnet wurden. Sie wurden bei Terrainherrichtungen gestört, wobei auch weitere zwei Objekte vernichtet wurden. Im J. 1978 fand sich im ersten Objekt bei einer Anhäufung von Steinen und Holzkohlestücken eine winzige geschliffene Steinspitze. Das zweite Objekt repräsentierte eine mit einer Holzkohle- und Steinschicht ausgefüllte seichte Grube. Die ursprüngliche Bezeichnung der Objekte als slawische Hügelgräber muss ausgeschlossen werden, jedoch ermöglichen auch die neuen Entdeckungen keine Datierung oder Interpretation. An Hand der Steinspitze kann über die Datierung in das Äneolithikum erwogen werden.

K y s u c k é N o v é M e s t o - O š k e r d a. In der Nähe des sog. Kysucer Tores auf dem Berg Malý Vreten wurde auf einem Kalksteinberg eine Befestigung mit unausgeprägten Wällen festgestellt. An Hand der ersten Oberflächenfunde wirde der Burgwall in die Hallstattzeit datiert.

K y s u c k é N o v é M e s t o - R a d o l a. Auf dem Areal der schon früher bekannten Siedlung der Púchover Kulturgruppe erfasste man bei der Begehung ein Kinderskelettgrab. Die Funddumstände ermöglichen keine Datierung. Es dürfte sich um ein Grab aus einer neuzeitlichen Epidemie handeln, oder kann man es mit der Siedlungs Keramik der Púchover Kulturgruppe in Zusammenhang bringen. Diese Erklärung findet aber weder eine Stütze noch Analogien /bisher ist keine rituelle Bestattung aus die-

ser Epoche bekannt/. Evidenzhalber wird dieses Grab mit Vorbehalt in die Latènezeit eingestuft.

Bei der Rekonstruktion des Renaissancekastells fand man sekundär benützte Travertingewände von den Ruinen der mittelalterlichen Kirche in der Flur Koscelisko. In Übereinstimmung mit den Funden Abdeckung der Kirchenfundamente im J. 1956 werden sie in die zweite Hälfte des 13. Jh. datiert.

НОВЫЕ АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ НАХОДКИ ИЗ РАЙОНА ЧАДЦА. В 1978 г. в районе Чадца осуществились разведки следующих местонахождений:

Л о п у ш н е П а ж и т е. На территории села нашлось небольшое укрепление с невыразительной насыпью и к нему прилегающее селище латенской фазы пуховской культурной группы.

На юг от села, в седловине, в урочище Зареч находится селище с выразительным культурным слоем и многочисленными находками керамики пуховской культурной группы, латенского и начала римского периодов (рис. 146: 1-7). Селище является до сих пор самым большим местонахождением этой местности.

К р а с н о н а д К и с у ц о у. В 1960 г. были исследованы объекты, определенные на основе вскрытой обстановки (предметы обнаружены не были) славянскими курганами. В ходе полевых землеустроительных работ они были нарушены, а также два других объекта. В 1978 г. в первом объекте было обнаружено возле скопления камней и угольков мелкое каменное точеное острие. Второй объект представлен мелко углубленной ямой заполненной слоем угольков и камней. Первоначальное определение объеков славянскими курганами нужно исключить, но ни новые данные не позволяют датировать их и интерпретировать. Исходя из находки точеного каменного острия можно полагать, что это период энеолита.

К и с у ц к е Н о в е М е с т о - О ш к е р д а. Близ т. н. Кисуцких ворот на горе Малы Вретен, было обнаружено на скалистой горе укрепление с невыразительными валами. На основе первых находок из поверхностных поисков городище датируется гальштатским периодом.

К и с у ц к е Н о в е М е с т о - Р а д о л а. На площади уже давнее известного селища пуховской культурной группы в ходе разведочных исследований было обнаружено детское погребение с трупоположением. Но исходя из фактов обнаруженной обстановки нельзя его датировать. Полагаем, что это погребение эпидемии нового времени, или связано с керамикой пуховской культурной группы из селища. Но такого рода пояснение не имеет поддержки и аналогий (до сих пор неизвестно ритуальное хоронение с этого времени). По поводу регистрации было погребение заложено в картотеку, с оговорками, к латенскому периоду.

Производя реконструкцию замка в стиле эпохи Ренессанс, мы обнаружили вторично примененные амбразуры из травертина из развалин средневекового костела в урочище Косцелиско. В соответствии с находками из раскопок собственных фундаментов костела в 1956 г., датируются амбразуры второй половиной 13 в.

ŽELEZNÁ TROSKA V POLOHE VARÍNSKE LÚKY VO VARÍNE

Ondrej Š e d o

V polohe Varínske lúky vo Varíne /okr. Žilina/, v miestach, kde sa pri predchádzajúcich prieskumoch podarilo nájsť iba drobné zlomky oxidovanej železnej rudy, sa zistila ďalšia lokalita so stopami výroby železa. Nachádza sa na miernom k západu obrátenom svahu návršia. Pri povrchu je roztrúsená v tmavej vrstve železná troska a drobné uhlíky, hlbšie prevládajú do červena prepálené hrudky hliny.

Datovanie zatiaľ umožňuje jediný atypický črep z materiálu červenej farby s množstvom hrubých zrniek žuly. Podľa neho môžeme predbežne s výhradami zaradiť lokalitu do okruhu púchovskej kultúrnej skupiny, do doby rímskej.

EISENLUPPE IN DER FLUR VARÍNSKE LÚKY IN VARÍN. Bei der Oberflächenbegehung der Flur Varínske lúky in Varín /Bez. Žilina/ erfasste man Spuren der Eisenproduktion /Eisenluppe und Holzkohle/. Vorläufig wird die Fundstelle durch eine Scherbe der Púchover Kulturgruppe in die römische Zeit datiert.

ЖЕЛЕЗИСТЫЙ ШЛАК В УРОЧИЩЕ ВАРИНСКЕ ЛУКИ В С. ВАРИН. В ходе поверхностных поисков в урочище Варинске луки в с. Варин (район Жилина) были обнаружены следы производства железа (железный шлак и угольки). Предварительно местонахождение датирует один фрагмент керамики пуховской культурной группы римским периодом.

GEOFYZIKÁLNY PRIESKUM NA ARCHEOLOGICKÝCH LOKALITÁCH

Ján T i r p á k

V roku 1978 sa uskutočnil geofyzikálny prieskum na ôsmich archeologických lokalitách. Merania sa realizovali pomocou geoelektrickej odporovej metódy /prístroj Minigeska a Geohm/ a magnetickej metódy /protónový magnetomer G-816/. Získali sa tieto výsledky:

B l a t n é /okr. Bratislava-vidiek/
Poloha: Štrky
Obdobie: neolit
Vedúci výskumu: J. Pavúk

Cieľom geofyzikálneho prieskumu bolo zistiť pomocou magnetickej metódy polohu archeologických objektov na skúmanej ploche. Meranie sa uskutočnilo na prevažne hlinitej pôde. Terénne práce sa robili na ploche 400 m^2 s hustotou bodov 1 x 1 m. Na základe mapy izogám-/obr. 138/, zostavenej z hodnôt T zložky geomagnetického poľa, môžeme určiť anomálne zóny /vyšrafované/, ktorých vyššie, resp. nižšie hodnoty ako je normálne geomagnetické pole lokality, indikujú archeologické objekty.

Č a k a j o v c e /okr. Nitra/
Poloha: Kostolné
Obdobie: 9.-12. stor.
Vedúci výskumu: M. Rejholcová

Úlohou geofyzikálnych meraní bolo zistiť pomocou magnetickej metódy rozsah pohrebiska. Meralo sa prevažne na ílovitohlinitej pôde. Terénne práce sa robili na ploche 2000 m^2 s hustotou bodov 1 x 1 m. Z uvedených meraní vyberáme ako príklad úspešného použitia magnetickej metódy mapu izogám z plochy 4c /obr. 139/, z ktorej môžeme určiť anomálne zóny /vyšrafované/ indikujúce archeologické objekty.

C h ľ a b a /okr. Nové Zámky/
Poloha: km 1709,4
Obdobie: doba laténska
Vedúci výskumu: J. Bujna

Úlohou geofyzikálneho prieskumu bolo zistiť magnetickou metódou existenciu archeologických objektov v pobrežnom pásme rieky Dunaja pri km 1709,4. Magnetické meranie sa uskutočnilo na ílovitohlinitej pôde na ploche 1600 m^2 s hustotou bodov 1 x 1 m. Na základe máp izogám sa dali určiť anomálne zóny, ktoré majú vyššiu, resp. nižšiu magnetizáciu ako normálne geomagnetické pole lokality. Po overení nameraných hodnôt sa zistilo, že anomálne zóny boli spôsobené umelými rušivými faktormi, ako sú Fe-predmety, ale aj pedologická situácia na skúmanej ploche.

Poloha: km 1711
Obdobie: stredovek
Vedúci výskumu: J. Zábojník

Úlohou geofyzikálneho prieskumu bolo zistiť magnetickou metódou rozsah výskytu archeologických objektov na lokalite. Magnetické meranie sa uskutočnilo na ílovitohlinitej pôde na ploche 2000 m^2 s hustotou bodov 1 x 1 m. Na základe máp izogám sa určili anomálne zóny, ktoré majú vyššiu, resp. nižšiu magnetizáciu ako normálne geomagnetické pole lokality. Z meraní vyberáme mapu izogám z plochy E /obr. 140/, kde sú anomálne zóny /vyšrafované/ indikujúce archeologické objekty. V geofyzikálnom prieskume s úlohou získať čo najviac informácií o lokalite sa bude pokračovať pomocou geoelektrickej odporovej metódy.

C h o t í n /okr. Komárno/
Poloha: Délihegy
Obdobie: doba laténska, doba rímska, stredovek
Vedúci výskumu: P. Romsauer

Úlohou geofyzikálneho prieskumu bolo zistiť magnetickou metódou rozsah archeologickej lokality. Magnetické meranie sa robilo na prevažne ílovitohlinitej pôde na ploche 2000 m^2 s hustotou bodov 1 x 1 m. Na základe máp izogám, zostavených z kriviek T zložky geomagnetického poľa uvádzame časť výsledkov merania - plochu 4 /obr. 141/, kde anomálne zóny /vyšrafované/ indikujú archeologické objekty.

L e v o č a /okr. Spišská Nová Ves/
Poloha: Vojenské cvičisko
Obdobie: slovanské
Vedúci výskumu: F. Javorský

Geofyzikálny prieskum sa robil za účelom zistiť rozsah archeologických objektov na lokalite. Magnetické meranie sa uskutočnilo na ílovitohlinitej pôde na ploche 4800 m^2 s hustotou bodov 1 x 1 m. Z uvedených meraní vyberáme ako príklad úspešného použitia magnetickej metódy mapy izogám z plôch F /obr. 142/ a L /obr. 143/, z ktorých môžeme určiť anomálne zóny /vyšrafované/ indikujúce archeologické objekty.

N i t r i a n s k a B l a t n i c a /okr. Topoľčany/
Poloha: Jurko
Obdobie: stredovek
Vedúci výskumu: A. Ruttkay

Úlohou geofyzikálneho prieskumu bolo zistiť existenciu archeologických objektov. Magnetické a geoelektrické meranie sa uskutočnilo na hlinitej pôde na ploche 200 m^2 s hustotov bodov 1 x 1 m. Na základe mapy izogám /obr. 144/ sa dali určiť anomálne zóny /vyšrafované/, ktoré majú vyššiu, resp. nižšiu magnetizáciu ako normálne geomagnetické pole lokality a indikujú archeologické objekty.

N i ž n á M y š ľ a /okr. Košice-vidiek/
Poloha: Várhegy II
Obdobie: doba bronzová
Vedúci výskumu: L. Olexa

Geofyzikálny prieskum sa urobil za účelom zistiť rozloženie archeologických objektov na lokalite. Magnetické meranie sa uskutočnilo na prevažne ílovitohlinitej pôde. Terénne práce sledovali plochu 9200 m^2 s hustotou bodov 1 x 1 m. Ako príklad úspešného použitia magnetickej metódy vyberáme mapu izogám z plochy A /obr. 145/, z ktorej môžeme určiť anomálne zóny /vyšrafované/ indikujúce archeologické objekty.

GEOPHYSIKALISCHE BEGEHUNG VON ARCHÄOLOGISCHEN FUNDSTELLEN. Die geophysikalischen Messungen auf acht archäologischen Fundstellen wurden mit der magnetischen und der Widerstandsmethode durchgeführt. Die Messungsergebnisse werden in die Karten magnetischer Isonomalen T eingetragen /Abb. 138-145/. Die anomalischen Zonen, die archäologische Objekte indizieren, sind in den Karten durch Schraffen deutlich gemacht. Die angeführten Ergebnisse deuten auf erfolgreiche Anwendung der geophysikalischen Methoden in der archäologischen Forschung.

ГЕОФИЗИЧЕСКИЕ РАЗВЕДКИ В АРХЕОЛОГИЧЕСКИХ МЕСТОНАХОЖДЕНИЯХ. Геофизические измерения в восьми археологических местонахождениях проводились магнитным и сопротивительным методами. Результаты измерений изображены на картах магнитных изономалов (рис. 138-145). Аномальные зоны, определяющие археологические объекты, на картах подчеркнуты штриховкой. Приведенные результаты указывают на успешное применение геофизических методов в археологических исследованиях.

VÝSLEDKY PRIESKUMU ARCHEOLOGICKÝCH LOKALÍT NA JUHOZÁPADNOM SLOVENSKU

Anton T o č í k

V r. 1978 sa realizovali na základe hlásení spolupracovníkov Archeologického ústavu SAV obhliadky lokalít v okresoch Komárno, Nitra, Nové Zámky a Topoľčany:

C a b a j - Č á p o r, časť Č á p o r /okr. Nitra/

Zaniknutý románsky kostol a cintorín. Kronikár obce Čápor J. Domasta oznámil Archeologickému ústavu SAV v Nitre, že pri stavbe rodinných domov pri tzv. Fraštackej ceste, v polohe Kostolné a Pod kostolom, boli porušené základy nejakej stavby, o čom svedčia nálezy kameňov, tehál a malty. Pri obhliadke lokality a po rozhovore s majiteľmi domov Ľ. Kováčom a Š. Kalinom sa dala zrekonštruovať pôvodná situácia. Domy a ohrady boli postavené na mieste povyše kamenného kríža, pri ceste z Čápora do Jarku, na parcelách, ktoré sa ešte donedávna nazývali Kostolné a bližšie k dedine Pod kostolom. Tieto miestne názvy sú aj na mape chotára obce Čápor z r. 1778 /uložená v Štátnom archíve Nitra, depozitár Šaľa/. Pri oraní pred zástavbou sa na uvedených parcelách prichádzalo na početné kamene, tehly a omietku a nechýbali ani ľudské kosti. Majitelia domov vypovedali, že pri kopaní základových rýh sa našli fundamenty zaniknutej stavby. Na veľké kamene sa prišlo aj pri kopaní jamy na zeleninu za krížom na pozemku Ľ. Kováča. Na ďalšie základy zo zliatych tehál sa narazilo na pozemku Š. Kalinu. Závažné sú aj nálezy ľudských kostí, ktoré pochádzajú z porušených hrobov. Uvedené indície sa vzťahujú na dosť presné historické správy, resp. opisy v cirkevných vizitáciách. Kríž je spolu so zaniknutou stavbou kostola dosť podrobne opísaný v Gusztiniho vizitácii z r. 1767: "Táto filiálka je od ďalekej cirkvi /Jarok/ asi na hodinu cesty. Kostol je v širom poli medzi orácinami, dosť ďaleko od osady Čápor, severným smerom. Hovorí sa, že kedysi bola pri kostole aj dedina, no pravdepodobne pre nedostatok vody si obyvatelia našli lepšie miesto hlbšie v údolí, bližšie k osade Cabaj." Ďalej sa vo vizitácii hovorí: "Kostolík je veľmi malý a veľmi starý, ako to vidieť aj zo samej stavby. Má však solídne múry. Sanktuárium je sklepené. Cintorín je bezprostredne okolo kostola, obohnaný priekopou, pri ňom je pri krajinskej ceste kamenný kríž." V kanonickej vizitácii čáporskej fary z r. 1798 sa píše: "Pri starodávnom zrúcanom kostole je kamenný kríž". Z uvedeného zápisu vyplýva, že po zriadení fary v Čápore a výstavbe nového kostola v r. 1779-1780 starý kostol zrúcali a v r. 1798 sa už nachádzal v troskách. Novopostavený kostol v klasicistickom štýle prevzal staré patrocínium sv. Michala. Predpokladám, že pri stavbe nového kostola použili stavebný materiál zo staršieho kostola. Zaiste stojí za povšimnutie, že temer súčasne s novostavbou kostola v Čápore sa vybudoval kostol, tiež zasvätený sv. Michalovi, v Dražovciach, ale pri jeho stavbe nebol použitý materiál zo starého kostola, jednoducho z toho dôvodu, že kameňolom bol bližšie a ľahšie prístupný ako starý kostolík stojaci na vysokom ostrohu.

Niet pochybnosti o tom, že pri rozširovaní zástavby obce Čápor pozdĺž kráľovskej /krajinskej/ cesty - ľudovo zvanej Fraštackej - smerom na Jarok, na parcelách Pod kostolom a Kostolné, v okolí kamenného kríža, sa pri stavebných prácach porušila zaniknutá osada a predovšetkým zaniknutý kostol sv. Michala

a kostolný radový cintorín. Ako vyplýva z opisu v kanonickej vizitácii Gusztiniho, ide o románsky kostolík z konca 11. storočia, prípadne zo začiatku 12. stor., ktorý sa viaže na historické záznamy z 12. a 13. stor. /Chipur, Copur, Chapor - listiny z r. 1156 a 1248/, kde sa hovorí o Čápore ako farnosti nitrianskeho archiepiskopátu, prípadne o stredne bohatej obci. Za datovanie kostolného radového pohrebiska v Čápore na koniec 11. a začiatok 12. storočia sa prihovárajú aj nálezové okolnosti dedinského radového pohrebiska odkrytého nad obcou, pri ceste do Nitry, kde sa prestalo pochovávať za vlády kráľa Ladislava I.

Č e r m a n y /okr. Topoľčany/

V záhrade domu č. 65 /A. Bubla/, ktorý stojí na miernej vyvýšenine na ľavom brehu Perkovského potoka, sa už dávnejšie prichádza na stredoveké nálezy, ktoré ukazujú na kontinuitu osídlenia od 8. do 13. stor. Výskyt nálezov súvisí s planírkou, ktorá znížila miernu vyvýšeninu cca o 50-60 cm, pričom bol porušený stredoveký sídliskový horizont.

Z uvedenej lokality získal Archeologický ústav SAV v Nitre črepový materiál a železnú ostrohu. Starobylý charakter má keramika z nádob vyrobených vo voľnej ruke, s dosť nepravidelným ornamentom z rytých línií a vlnoviek, ktorú datujeme do 8. stor. Z 9. stor. sú črepy obtáčané na pomaly rotujúcom kruhu s použitím formovacieho drievka, zdobené pravidelným rytým ornamentom z vlnoviek a zväzkov horizontálnych línií. Črepy z nádob s odsadeným hrdlom, lievikovite roztvoreným ústím a vodorovne zrezaným okrajom i črepy z okrajov s vytiahnutým horným i dolným rtom patria už najskôr do 10.-11. stor. Na rýchlo rotujúcom kruhu vytočená keramika, ocelovosivá, zdobená ozubeným kolieskom, ako aj tenkostenná biela a béžová keramika s profilovaným okrajom, je z 13. storočia. Do toho istého obdobia patrí aj železná ostroha, z ktorej sa zachovalo prehnuté rameno ukončené uzavretým pútkom. Na tŕni má v rázsoche kolmo posadené pohyblivé koliesko s ostrými zubami. Zachovaná dĺžka fragmentu je 10,5 cm. Z tej istej lokality sú črepy tenkostenné tuhované, črepy s vlešťovanými vertikálnymi pásmi, ako aj črepy z nádob na vnútornej strane a pod okrajom glazúrovaných /18. storočie/. Z intravilánu obce máme doložené stredoveké osídlenie aj zo školského dvora, kde v r. 1954 spolupracovník ústavu J. Vondryska zachránil obsah dvoch kultúrnych jám s nálezmi keramiky, mazanice a zvieracích kostí. Z tohto náleziska pochádza i celá železná ostroha rovnakého typu ako ostroha nájdená v záhrade A. Bublu, t. j. s pútkami na prehnutých ramenách a pohyblivým ozubeným kolieskom, ktorá datuje lokalitu do 13. stor. Nepochybne najstaršie historické pramene, ktoré uvádzajú Čermany v r. 1257, korešpondujú s týmito archeologickými nálezmi.

H u r b a n o v o, Abadomb /okr. Komárno/

Zaniknutá stredoveká osada a radový cintorín. V okolí Hurbanova sa viac ako 30 rokov postupne likvidujú pieskové duny a tamojšie JRD expeduje piesok do celej SSR. Na ľavobrežných dunách rieky Žitavy realizoval Archeologický ústav SAV viacero záchranných výskumov, ktoré boli čiastočne publikované /Bohatá-Pálmajor, Bohatá-Klempnerpárt, Bohatá-Zsidópárt, Bohatá-STS, Hurbanovo-piesočník a ďalšie/. V r. 1978 sa po vyčerpaní piesočných dún presunula ťažba na pravý breh Žitavy a t. č. je otvorená veľká pieskovňa na východnom svahu duny pri ceste z Hurbano-

va do Imeľa, v polohe Abadomb, kde sa v r. 1951-1952 uskutočnila plošná odkrývka /P. Čaplovič/ čiastočne sa preskúmalo pohrebisko z doby laténskej /LC/ a zaniknutá osada i radový cintorín z 12.-14. stor. Pri terénnej obhliadke v septembri 1978 sa konštatovalo, že pred začatím exploatácie piesku na celej ploche, kde sa nachádzala zaniknutá osada a radový cintorín bola urobená skrývka miestami až do hĺ. 60-100 cm, pričom sa porušila aj nepreskúmaná časť pohrebiska a základy kostola, ktoré boli čiastočne z ubitej hliny a čiastočne z pálených tehál spájaných blatom. Úplne boli rozrušené aj polozahĺbené chaty s kamennými kozubmi. Pretože ťažba piesku siaha do hĺbky 4-5 m, treba rátať s úplnou devastáciou stredovekej lokality.

H u r b a n o v o, časť B o h a t á /okr. Komárno/

Felsőrétek. Praveká a stredoveká lokalita. Na pravom brehu rieky Žitavy, na rozhraní obcí Bohatá a Nesvady, sa v osi S-J vypínajú nad okolitým pôvodne močaristým terénom dve piesočné duny, dlhé asi 1 km, s chotárnym názvom /Felsőrétek/. Archeologické nálezy z tejto lokality sú známe už z obdobia medzi dvoma vojnami, ale omylom sú evidované ako Beťárpusta v chotári obce Nesvady.

Ako ukazuje názov rétek, duny a ich okolie slúžili ako pasienok /až do roku 1960/. V rámci rekultivácie pôdy po r. 1960 sa lúky postupne premenili na ornú pôdu a tzv. lapáše /mŕtve ramená rieky Žitavy/ sa svahovaním dún zaniesli. Tým sa pôvodný terén miestami znížil až o 100 cm. V r. 1977 a 1978 ryhy budovaného zavlažovacieho systému popretínali približne v smere S-J kultúrne vrstvy a objekty po celej dĺžke duny.

Pri prieskume v septembri 1978 sme zistili, že okrem stôp kostrového pohrebiska na južnom svahu severnej duny, porušeného pieskovňou, po celom povrchu sa nachádzajú črepy želiezovskej kultúrnej skupiny, porušené objekty z neskorej doby bronzovej a z doby veľkomoravskej. Okrem hrubostenných črepov želiezovskej kultúrnej skupiny dosť početné sú tenkostenné črepy, zdobené hlboko rytými zväzkami vlnoviek a rytými horizontálnymi líniami kombinovanými červenými pásmi. Z neskorej doby bronzovej sme zistili 11 väčších i menších objektov nepravidelných tvarov a na povrch sa dostali viac i menej vypálené kusy omietky s odtlačkami prútov alebo vypálené fragmenty ihlanovitých závaží, veľa popola a zvieracích kostí. Črepy z hrubých sudovitých a mierne profilovaných nádob s lešteným hrdlom, oddeleným od zdrsnenej spodnej časti prstovanou lištou, a s jazykovitými lalokmi, sú datované do HA dvoma bronzovými kyjakovitými ihlicami, z ktorých väčšia má hlavicu s "vývalkami", menšia zdobenú cikcakovitými ryžkami.

Zistilo sa i pomerne intenzívne osídlenie z 9. stor. najmä plateau na juhovýchodnom svahu severnej duny. Dali sa rozpoznať štvorcové a obdĺžnikové škvrny cca 3 x 3 a 3 x 2 m. Lámané pieskovcové kamene, ktoré sa nachádzajú v týchto objektoch spolu s popolom a zvieracími kosťami, sú pravdepodobne z porušených kozubov. Črepy z nádob vyrobených na pomaly rotujúcom kruhu majú vyhnuté ústie a strechovite skrojený okraj a na pleciach, prípadne i celej strednej časti sú zdobené zväzkami vlnoviek a horizontálnymi rytými líniami. Pohrebisko zistené v pieskovni patrí k tejto osade.

Pálmajor. Sídlisko z doby halštatskej. V r. 1967 a 1968 sa planírovali opustené vyexploatované pieskovne v bezprostrednom susedstve sušiarní JRD. Pri obhliadke v septembri 1978 sme na ploche 10 x 20 m zistili zvyšok osídlenia z doby halštatskej so zvyškami troch pecí, ktoré mali estrich z hrubej vrstvy črepov,

na povrchu vymazaný niekoľkými vrstvičkami hliny. Dve pece s Ø 1,5 m mali na okrajoch ešte zvyšky základov klenby. Z pecí a z najbližšieho okolia sú tuhované črepy a hrubé bledohnedé črepy zo zásobníc, na povrchu zdrsnené.

J a t o v /okr. Nové Zámky/

Stredoveké sídlisko. V r. 1978 sa skončili rekultivačné práce na lokalite Čierny vŕšok, kde predtým stál hospodársky dvor JRD Tvrdošovce. Severná časť hospodárskeho dvora bola zbúraná a deštrukcia spolu s povrchovými vrstvami svahu až po spraš sa použila na zasypanie močiara na úpätí svahu. Na ploche cca 80 x 80 m, kde skrývka siahala do hĺbky 60 cm, t. j. až po sprašové podložie, boli nepravidelne zahĺbené stredoveké objekty s popolastosivým zásypom, ktorý obsahoval množstvo zvieracích kostí, najmä lebiek z ošípaných a oviec. Početné črepy tzv. kolonizačnej keramiky, zdobenej ozubeným kolieskom, datujú objekty na koniec 13. až do 14. storočia.

K o m j a t i c e /okr. Nové Zámky/

Stredoveké nálezy. V jeseni r. 1978 sa robili terénne úpravy pred kultúrnym domom, pri ktorých boli v hĺ. 80-120 cm narezané planírky s početnými nálezmi. Na lokalitu upozornil spolupracovník Archeologického ústavu SAV Silvester Prokopec. Pri obhliadke sa konštatovalo, že ide o dva horizonty planírok v superpozícii. Staršia planírka súvisí s nejakou katastrofou, pravdepodobne požiarom. Nápadná je prepálená omietka, sklovitá troska a veľmi poškodené železné fragmenty, a to nožíky, kosák, klin a podkova. Najpočetnejšie sú fragmenty nádob, a to tzv. gotických pohárov, hrncov s uchami a veľkých hrncov - zásobníc. Na základe keramiky možno starší horizont planírky datovať do 15.-16. stor. Mladšia planírka je na nálezy chudobnejšia. Obsahovala rozdrvenú tehlovinu, nepočetné črepy z tenkostenných nádob, na vnútornej strane a na vonkajšej strane ústia glazované, ďalej tenkostenné neglazované nádoby, zato potuhované a zdobené vlešťovaným ornamentom. Čierna tuhovaná keramika datuje mladšiu planírku až do 18. stor.

Kultúrny dom sa nachádza tesne mimo priekopy protitureckého hradu, ktorý obtekala voda z neďalekej rieky Nitry. Odkryté planírky nepochybne súvisia s pohnutými dejinami a udalosťami na hrade od 16. do 18. stor.

N o v é Z á m k y /okr. Nové Zámky/

Ojedinelý nález kopije. Okresné múzeum v Nových Zámkoch získalo v lete 1978 od predsedu JRD v Kolte železnú kopiju, ktorá sa našla pri bagrovaní štrku v mŕtvom ramene rieky Nitry, asi 500 m južne od cestného mosta z Nových Zámkov do Komárna. Zrejme ide o nález v sekundárnej polohe, ktorý sa dostal do rieky pravdepodobne na mieste brodu - tzv. Ostrihomskej cesty, ktorý možno stotožniť s dnešným cestným mostom.

O p i s n á l e z u

Železná kopija, dobre zachovaná, na povrchu miestami s nalepeným oxidovaným štrkom. Približne tretinu dĺžky kopije tvorí tuľajka, ktorá postupne prechádza do mierne odsadenej listovej čepele so zosilneným stredovým rebrom; d. 33 cm, Ø tuľajky 2,9 cm, max. š. čepele 4 cm.

Železné kopije podobných tvarov sa používali v dobe laténskej, vo včasnom stredoveku /Avari a Slovania/ a udržali sa až do 17. storočia. Stupeň zachovania kopije podporuje datovanie do neskorého stredoveku.

ERGEBNISSE DER BEGEHUNG ARCHÄOLOGISCHER FUNDSTELLEN IN DER SÜDWESTSLOWAKEI. Im J. 1978 wurden aufgrund der Meldungen der Mitarbeiter des Archäologischen Institutes der SAW in den Bezirken Komárno, Nitra, Nové Zámky und Topoľčany archäologische Geländebegehungen realisiert.

C a b a j - Č á p o r, Bez. Nitra. Beim Bau von Familienhäusern kam man auf Fundamente untergegangener Bauten sowie auf zahlreiche Ziegelbruchstücke, Mörtel und Skelettgräber. Nach der Besichtigung und Konfrontation mit historischen Quellen wurde festgestellt, dass es sich um die Fundstelle Pod Kostolom und Kostolné handelt wo nach der kanonischen Visitation Guszti-nis, noch im J. 1767 eine altertümliche kleine Kirche mit Sanktuarium und einer Holzdecke im Schiff stand. Das uralte Patrozinium des hl. Michaels, die historische Nachricht über die Pfarrgemeinde Chipur /Čápor/ von der Mitte des 12. Jh. sowie die Ergebnisse der Grabung auf dem am Ende des 11. Jh. unter der Herrschaft des Ladislaus I. aufgelassenen örtlichen Reihengräberfeld weisen darauf hin, dass es sich um eine romanische Kirche handelt, die in der ersten Hälfte des 12. Jh. aufgebaut und in den J. 1789-1790 niedergerissen wurde. Das Material wurde zum Bau der klassizistischen Kirche im Gemeindeintravilan benützt.

Č e r m a n y, Bez. Topoľčany. Im Garten des Hauses Nr. 65 und im Hof der Grundschule fand man Denkmäler, die mittelalterliche Besiedlung im 8.-13. Jh. und im 18. Jh. belegen. Bedeutend sind ausser dem Scherbenmaterial zwei Sporen mit geschweiften Schenkeln und mit Endplättchen, Stachel und beweglichem Rädchen, die ins 13. Jh. datiert wurden.

H u r b a n o v o. Bez. Komárno. Im Zusammenhang mit der Sandexploitation verwirklichte man im J. 1978 eine Begehung dreier Fundstellen. In der Flur Abadomb, wo in den fünfziger Jahren ein mittelalterliches Dorf aus dem 12.-13. Jh. und ein Reihengräberfeld untersucht wurden, störte man im J. 1978 bei der Abschürfung der Humusschicht in 60-100 cm Tiefe die gestampften Fundamente einer mittelalterlichen Kirche, den Siedlungsrand und den Friedhof.

Im Ortsteil Bohatá, in der Flur Felsőrétek, erstreckt sich auf einer Sanddüne ein Gräberfeld aus dem 9. Jh. und bei Meliorationsarbeiten wurden Siedlungsobjekte der Želiezovce-Gruppe, 11 Objekte aus der späten Bronzezeit /Keramik, zwei bronzene Keulenkopfnadeln/ quadratische und rechteckige Objekte aus dem 9. Jh. mit gestörten Steinkaminen und zahlreichen Scherben angeschnitten.

Bei der Beseitigung von Sandgruben südlich des Meierhofes Pálmajor wurden Estriche dreier Öfen gefunden, deren Sohlen aus drei mit Lehm verstrichenen und stark gebrannten Scherbenschichten hergerichtet waren. An Hand der graphitierten Scherben sind sie in die Hallstattzeit datiert.

J a t o v, Bez. Nové Zámky. Bei Rekultivierungsarbeiten in der Flur Čierny vŕšok wurden auf einer Fläche von ca. 80 x 80 m nach der Abschürfung der Ackerkrume eingetierte Objekte festgestellt. In der Verschüttung gab es eine Menge von Tierknochen und Scherben der sog. Kolonisationskeramik mit Laufnrädchenverzierung. Die Objekte stammen vom Ende des 13. und aus dem 14. Jh.

K o m j a t i c e, Bez. Nové Zámky. In der Mitte der Gemeinde, in unmittelbarer Nahe der gegen die Türken errichteten Befestigung wurden zwei Planierungen in Superposition angeschnitten. Die untere, ältere mit durchglühtem Lehmverputz, Eisengegenständen, Tierknochen und Scherben ist durch die sog. gotischen Becher in das 15.-16., die obere Planierung mit graphitierten Scherben und einpolierten Bändern in das 18. Jh. datiert.

N o v é Z á m k y, Bez. Nové Zámky. Bei Sandexploitationen im ehemaligen Nitra-Flussbett, unweit der Strassenbrücke aus Nové Zámky nach Komárno, wurde eine Eisenlanze ausgebaggert. Die Form war von der Latènezeit bis zum 17. Jh. gängig. In Anbetracht des guten Erhaltungszustandes der Lanze kann sie in das Mittelalter datiert werden.

РЕЗУЛЬТАТЫ РАЗВЕДОК АРХЕОЛОГИЧЕСКИХ МЕСТОНАХОЖДЕНИЙ НА ТЕРРИТОРИИ ЮГО-ЗАПАДНОЙ СЛОВАКИИ. В 1978 г. провели, исходя из сообщений Института археологии САН, осмотр местонахождений в районах Комарно, Нитра, Нове Замки и Топольчаны.

Ц а б а й - Ч а п о р, район Нитра. При постройке домов обнаружили фундаменты прекративших существование сооружений, численные обломки кирпичей, строительного раствора и погребения с трупосожжением. После осмотра и конфронтации исторических источников констатировалось, что можно говорить о местонахождениях Под костолом и Костолне, где еще в 1767 г. по данным канонической визитации Густини стоял небольшой старинный костел со святилищем и деревянным потолком корабля. Старинное патроциниум св. Михаила, историческое сообщение о приходе Хипур (Чапор), датированном половиной 12 в., и результаты исследований деревенского рядового могильника, прекратившего свое существование под конец 11 в. при власти Ладислава, подтверждают, что речь идет о небольшом костеле, построенном в 1-ой половине 12 в. Снесен был в 1789-1790 гг. Материал использовали на стройку классического костела в интравилане деревни.

Ч е р м а н ы, район Топольчаны. В огороде дома № 65 и во дворе Основной девятилетней школы обнаруженные памятники подтверждают средневековое заселение 8-13 вв. и 18 в. Кроме фрагментов внимание заслуживают две железных шпоры с изогнутыми плечиками, законченными петелькой и зубчатым колесиком, датированные 13 в.

Г у р б а н о в о, район Комарно. В связи с добыванием песка в околице г. Гурбаново произвели в 1978 г. разведки в местонахождениях. В урочище Абадомб, в котором было в 50-ые годы отчасти исследовано средневековое селение 12-13 вв. и рядовое кладбище, в 1978 г. устраняя гумус нарушили трамбованные фундаменты средневекового костела и окраину селища и кладбища.

В местной части Богата, в урочище Фелшоретек, на песчаной дюне находится могильник 9 в. При мелиорации были разрушены селищные объекты жельезовской культурной группы, 11 объектов поздней бронзы (керамика и две бронзовых палочковидных булавки), четырехугольные и прямоугольные объекты 9 в. с разрушенными каменными очагами и численными фрагментами.

Ликвидируя песочницы южнее хутора Палмайор, обнаружили эстрихи трех печей с подом из трех обломков, вымазанных глиной и сильно обожженных.

Фрагменты с графитовой поверхностью датируют печи гальштатским периодом.

Я т о в, район Нове Замки. В ходе восстановительных работ в урочище Чьерны Вршок, обнаружены на площади размером 80 х 80 см углубленные объекты. В насыпи нашлось множество звериных костей и фрагментов т. н. колонизационной керамики, украшенной зубчатым колесиком. Объекты определены концом 13 в. и 14 в.

К о м я т и ц е, район Нове Замки. Посреди села, в непосредственной близости прекратившей существование противотурецкой крепости, были обнаружены две "планирки" в суперпозиции. Нижнюю, которая старше, с обожженной смазкой, железными предметами, звериными костями и фрагментами, датируют т. н. готические бокалы 15-16 вв., верхняя "планирка" с графитовыми фрагментами и влощенными полосами относится к 18 в.

Н о в е З а м к и, район Нове Замки. При добыче песка в бывшем русле р. Нитры, близ дорожного моста из г. Нове Замки в г. Комарно, вырыли железное копье формы известной с латенского периода по 17 в. Ввиду хорошей сохранности можем его датировать средневековьем.

ZISŤOVACÍ HISTORICKOARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V HOLÍČI

Štefánia T ó t h o v á

Slovenský ústav pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody uskutočnil v rokoch 1977-1978 zisťovací historickoarcheologický výskum v areáli národnej kultúrnej pamiatky kaštieľa v Holíči /okr. Senica/. Poloha neskorobarokového kaštieľa na západnom okraji ostrohovitého výbežku, hraničiaceho s inundačným územím rieky Moravy, poukazuje na jeho pôvodnú funkciu - vodný hrad /obr. 147/.

V roku 1256 sa Holíč spomína prvýkrát ako Wywar - Nový hrad a podľa ustanovenia Bélu IV. sa stáva sídlom obvodu bratislavského komitátu /Ujvár/. Kľúčová poloha hradu na komunikácii vedúcej zo stredu Uhorska cez Slovensko do českých krajín bola vyzdvihnutá v roku 1273 založením kráľovskej mýtnej stanice. Ako pohraničná pevnosť medzi Uhorskom a Čechami vystupuje do popredia počas bojov Matúša Čáka s Jánom Luxemburským v roku 1315. Opis obliehania holíčskeho hradu /Holicz, Alba Ecclesia/, obohnaného vodnou priekopou a situovaného do blízkosti vodných tokov, viedol k jeho lokalizácii na miesto dnešného kaštieľa.

Prvú stavebnú fázu hradu reprezentuje opevnenie, ohraničujúce plochu okolo 57 x 39 m, z ktorého sa zachovala takmer úplná východná strana s oporným pilierom v strede a časť západnej strany. Kamenné murivo z lomového kameňa z miestnych zdrojov, zalievané vápennou maltou so značným obsahom piesku, dosahovalo šírku 155 cm.

Kamenná obytná budova sa nezistila; pravdepodobne bola v západnej časti opevneného priestoru a jej likvidácia súvisela s prestavbou v 15. storočí. Kompozíciu hradného areálu prvej stavebnej fázy doplňujú nálezy hospodárskych objektov, z ktorých sa nachádzali v suterénnych priestoroch južného traktu kaštieľa kolové jamy, mazanica s odtlačkami prútia a keramický materiál datovaný rámcovo do druhej polovice 12., resp. na rozhranie 12.-13. storočia.

Na mieste dnešného južného traktu kaštieľa vybudovali v druhej stavebnej fáze, datovanej do prvej polovice 14. storočia, obdĺžnikový dvojpodlažný palác /49 x 11,5 m/ trojpriestorovej dispozície, orientovaný V-Z, s vybiehajúcou hranolovitou vežičkou v severnej časti SZ nárožia. Odkryl sa i pôvodný vstupný otvor do prvého podlažia s kamenným portálom, ktorého prah bol 90 cm pod úrovňou barokovej dlažby nádvoria.

Archeologickým výskumom sa na objekte zistila rozsiahla prestavba v druhej polovici 15. storočia, počas ktorej zlikvidovali najstaršiu obytnú budovu a novému zámeru prispôsobili i stavbu zo 14. stor. Po rozobratí východného a severného nadzákladového muriva hranolovitej stavby, nachádzajúcej sa na severnej strane SZ nárožia paláca zo 14. stor., pristavali k nemu mladší palác, orientovaný S-J, rozprestierajúci sa dnes v západnom trakte kaštieľa. V základových murivách prístavby sa našli opracované kamene a bloky starších murív s povrchovými nátermi, štruktúrou príbuzné murivám z najstaršej stavebnej fázy.

Zaujímavosťou a jedinečnosťou stavby z druhej polovice 15. stor., prispôsobenej inundačnému prostrediu, je hustá drevená pilotáž, zahíbená do barinatého terénu, na ktorú položili základové murivo nového priestranného kamenného paláca. Totožná technológia bola použitá i pri budovaní nového opevnenia, ohraničujúceho plochu 60 x 60 m /obr. 148; obr. 149/.

Drevená pilotáž, zistená na viacerých miestach vo vnútornej vodnej priekope renesančnej pevnosti, nesúca pôvodne murivo opevnenia, poukazovala zasadením do zníženého barinatého terénu na existenciu staršej vodnej priekopy, posunutej na rozdiel od dnešného stavu ďalej od objektu. Jej pôvodný rozsah sa nedal zistiť, pretože terén narušili rozsiahle zemné práce ďalšej veľkolepej stavebnej fázy, datovanej najneskôr do tretej tretiny 16. storočia, ktorou sa končí pôdorysný vývoj kaštieľa.

V uvedenom období bol dobudovaný severný a rozšírený západný trakt kaštieľa a celý objekt zvýšili o ďalšie podlažie. Gotické opevnenie z 15. storočia, stavané na pilótach, bolo vymenené v období renesancie za veľkoryso komponované protiturecké hviezdicové opevnenie s vnútornou i vonkajšou priekopou okolo kaštieľa.

S najväčšou pravdepodobnosťou práve veľké stavebné úpravy a zmeny na objekte i vyhnutie drevených pilót zapríčinili vážne statické poruchy, viditeľné ešte dnes v SZ nároží objektu. Na zabezpečenie statiky dochádza k výmene drevených pilót múrom z tehál spájaných maltou s 80 % obsahom vápna. Pri budovaní tohto tehlového puzdra, ktoré pojalo do stredu gotické kamenné murivo, sa zlikvidovali i ďalšie stavebné prvky, predovšetkým v severnej časti západného traktu a v celom severnom trakte kaštieľa.

Záverom možno konštatovať, že zisťovací historickoarcheologický výskum v areáli holíčskeho kaštieľa splnil svoju úlohu; pomohol globálne spresniť chronologizáciu a stavebnú štruktúru objektu. Získané poznatky o stavebnom vývoji sa využijú v blízkej budúcnosti ako podklady na pamiatkovú úpravu objektu.

HISTORISCHARCHÄOLOGISCHE FESTSTELLUNGSGRABUNG IN HOLÍČ. Das Slowakische Institut für Denkmalpflege und Naturschutz verwirklichte in den J. 1977-1978 eine historisch-archäologische Feststellungsgrabung im Areal des nationalen Kulturdenkmals - des Kastells in Holíč /Bez. Senica/. Die Lage dieses Spätbarockkastells am Westrand des an das Inundationsgebiet der March grenzenden Ausläufers verweist auf seine ursprüngliche Funktion als Wasserburg /Abb. 147/. Die älteste Besiedlung zusammen mit der ersten Bauphase wurde an die Wende des 12.-13. Jh. datiert. Es wurde festgestellt, dass die mittelalterliche Wasserburg eine komplizierte bauliche Entwicklung durchgemacht hat, im Laufe welcher sich aus mehreren selbständig stehenden mittelalterlichen Objekten ein homogener Komplex gebildet hatte und dieses wurde zur Grundlage des regelmässigen Renaissance-Grundrisses des Kastells /Abb. 148; Abb. 149/. Die erworbenen Kenntnisse über die bauliche Entwicklung werden bei der Denkmalherrichtung des Objektes ausgenützt werden.

РАЗВЕДОЧНЫЕ ИСТОРИКО-АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ РАСКОПКИ В Г. ГОЛИЧ. Словацкий институт заботы о памятниках и охраны природы проводил в 1977-1978 гг. разведочные историко-археологические раскопки в ареале народного культурного памятника в замке в г. Голич (район Сеница). Местоположение замка в позднебарочном стиле на западной окраине шпоровидного мыса, на границе с пойменной территорией р. Моравы, указывало на его первоначальную функцию водного укрепления (рис. 147). Древнейшее заселение вместе с первой строительной фазой датировано переломом 12-13 вв. Было обнаружено, что средневековое водное укрепление перешло сложным строительным развитием, на протяжении которого возник из несколько самостоятельно стоящих средневековых объектов однородный комплекс, образующий основу правильной горизонтальной проекции замка эпохи Ренессанса (рис. 148; рис. 149). Выявленные сведения о строительном развитии будут использованы при охранно-устроительных работах.

SÍDLISKO Z 11.-13. STOROČIA V KOMÁRNE-HADOVCIACH

Alexander T r u g l y

Pri archeologickom prieskume v časti Hadovce v Komárne /okr. Komárno/ sa našli stopy stredovekého sídliska z 11.-13. storočia. Lokalita sa nachádza na severozápadnom okraji mesta, asi 100 m po ľavej strane cesty Komárno-Kolárovo, v miestach kde okoličniansko-komárňanský kanál pretína cestu, na miernej pieskovitej vyvýšenine s rozmermi približne 100 x 80 m /obr. 150/. V ostatných rokoch tu miestne JRD pestovalo zeleninu.

Pri prieskume sa našli črepy stredovekej keramiky, úlomky železných predmetov, kusy roztaveného železa a zvieracie kosti. Črepy sú väčšinou z hrncovitých nádob s rôzne profilovanými okrajmi. Ucho väčšej nádoby je zdobené pásom zvislých vrypov. Hrnce boli zdobené pod okrajom vlnovkou alebo rytou obvodovou závitnicou. Profily početných okrajových črepov z hlinených kotlíkov a formy zvislých dierok slúžiacich na zavesenie ukazujú na bohatý výber tejto keramiky.

Niektoré kotlíky sú pod okrajom zdobené pásikmi rytej vlnovky. Črepy z rôznych nádob sú najmä sivé alebo tehlovočervené. Keramika už bola vyrábaná obtáčaním na ručnom hrnčiarskom kruhu /obr. 151/.

Datovanie sídliska uľahčujú črepy zdobené rytou obvodovou závitnicou alebo vrypmi, ktoré podľa analógií patria do 12.-13. storočia. Dolnú hranicu výskytu hlinených kotlíkov môžeme klásť do 11.-12. storočia /Habovštiak 1961, s. 477-478/. Sídliská dedinského ľudu s podobným materiálom /v našom prípade keramika/ sa vyskytujú v celej Karpatskej kotline v 11.-13. storočí. Písomné pramene z roku 1247 hovoria o dedine Gothouch /Hazai okmánytár III, s. 9./, ale zatiaľ nemôžeme vyvodiť isté závery týkajúce sa vzťahu hmotných pamiatok /sídliskové nálezy Hadovce - Gadóc/ a písomných prameňov.

L i t e r a t ú r a

FODOR, I. 1975: Cserépüstjeink származása. Archaeologiai Értesítö, 102, s. 250-265.

HABOVŠTIAK, A. 1961: Príspevok k poznaniu našej nížinnej dediny v XI.-XIII. storočí. Slovenská archeológia, 9, s. 451-482.

HABOVŠTIAK, A. 1974: Nálezy stredovekých hlinených kotlíkov na Slovensku. In: Zborník Slovenského národného múzea. 68. História. 14. Bratislava, s. 123-155.

SIEDLUNG AUS DEM 11.-13. JH. IN KOMÁRNO-HADOVCE. Bei der archäologischen Geländebegehung in Komárno-Hadovce /Bez. Komárno/ wurden auf einem sanften Sandhügel von ca. 100 x 80 m Ausmass Spuren einer mittelalterlichen Siedlung aus dem 11.-13. Jh. erfasst /Abb. 150/. Man fand hier mittelalterliche Keramikfragmente, Bruchstücke von Eisengegenständen, Stücke geschmolzenen Eisens und Tierknochen. Die Scherben stammen meistenteils von topfförmigen Gefässen mit verschiedenartig profilierten Rändern und mit einer Verzierung aus Wellenlinien oder eingeritzter umlaufender Spirale. Es gab hier auch zahlreiche Randscherben von kleinen Tonkesseln. Die Keramik war schon auf handgedrehter Töpferscheibe hergestellt. Die Scherben sind vor allem grau oder ziegelrot /Abb. 151/.

Die mit geritzter umlaufender Spirale oder mit Kerben verzierte Keramik datiert die Siedlung in das 12.-13. Jh. Die untere Grenze des Vorkommens der Tonkessel fällt in das 11.-12. Jh. /Habovštiak 1961, S. 477-478/. Dorfsiedlungen mit ähnlichem Material entfallen im ganzen Karpatenbecken in das 11.-13. Jh.

СЕЛИЩЕ 11-13 ВВ. В Г. КОМАРНО-ГАДОВЦЕ. Проводя археологические поиски в г. Комарно-Гадовце (район Комарно) были обнаружены следы средневекового селища 11-13 вв. на умеренной песчаной возвышенности площадью всего 100 x 80 м (рис. 150). Найдены осколки средневековой керамики, осколки железных предметов, куски прожженного железа и звериные кости. Осколки бóльшей частью из горшковидных сосудов с разнообразно оформленными венчиками. Сосуды были орнаментированы волнистой линией или бороздчатой окружной нарезкой. Численными были осколки краев глиняных котелков. Керамика была уже изготовлена витием на ручном гончарном круге. Осколки особенно серого и кирпично красного цветов (рис. 151) датируют селище 12-13 вв. Осколки орнаментиро-

ваны бороздчатой окружной нарезкой или насечкой. Нижний предел наличия глиняных котелков относится к 11-12 вв. (Habovštiak 1961, с 477-478). Селища деревенского населения с похожего рода материалом наличествуют во всей Карпатской котловине в 11-13 вв.

VÝSKUM SPIŠSKEJ KAPITULY

Adrián V a l l a š e k

Výskum Slovenského ústavu pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody v Bratislave v opevnenom sakrálnom komplexe nachádzajúcom sa v polohe Pažica, západne od dnešnej Spišskej Kapituly v obci Spišské Podhradie /okr. Spišská Nová Ves/, sa v sezóne 1978 orientoval predovšetkým na doteraz neprebádanú juhovýchodnú časť.

V miestach predpokladaného priebehu východného obvodového opevnenia sa objavilo kamenné murivo neznámeho objektu, ktorý v pôdoryse vytváral pravidelný obdĺžnik, dlhšou osou v smere S-J, s rozmermi 10,7 x 7,6 m. Objekt bol vystavaný z lomových kameňov, z ktorých prevažnú časť tvoril travertín spájaný maltou. Jednotlivé múry, založené na pevné skalné podložie, boli postavené so značnou technickou precíznosťou a omietnuté 10 - 12 mm hrubou sivohnedou omietkou. Na severnej strane bol 190 cm široký vstupný portál s dreveným prahom.

Situovanie objektu v rámci opevneného komplexu, celková terénna situácia, technológia stavby, ako aj stratigrafia naznačujú, že k jeho výstavbe došlo v období po polovici 14. storočia. Dimenzie a precízne technické vyhotovenie jednoznačne naznačujú jeho obytný, pravdepodobne reprezentačný charakter.

Do rovnakého obdobia možno zaradiť aj prestavbu solitárneho objektu pri južnom obvodovom murive, ktorý bol rozšírený severným smerom, prestavbu obvodového opevnenia, resp. jeho prerazenie, a výstavbu malej vstupnej bránky. Tieto stavebné úpravy sú z obdobia, keď objekt už neplnil svoju pôvodnú funkciu. Súviseli s činnosťou mladšej inštitúcie Spišskej kapituly.

UNTERSUCHUNG DES ZIPSER KAPITELS. Beim Südostteil des befestigten sakralen Komplexes des Zipser Kapitels /Gemeinde Spišské Podhradie, Bez. Spišská Nová Ves/ wurde ein unbekanntes Steinobjekt /10,77x 7,6 m/ wahrscheinlich repräsentativen Charakters, untersucht. Zu seinem Aufbau und zu weiteren baulichen Gestaltungen bei der südlichen Umfassungsmauer wie auch zum Durchbruch der eigentlichen Umfassungsbefestigung kam es in der zweiten Hälfte des 14. Jh. Dies hing schon mit der Bautätigkeit des Zipser Domkapitels zusammen.

ИССЛЕДОВАНИЯ СПИШСКОГО КАПИТУЛА. В юго-восточной части укрепленного сакрального комплекса Спишского капитула (с. Спишске Подградье, рай. Спишска Нова Вес) был исследован неизвестный каменный объект (10,7 x 7,6 м), вероятно помещение для приемов. Его постройка, а также другие охраноустро-ительные работы южного окружного укрепления произошли во 2-ой половине 14 в., что было взаимосвязано уже со строительной деятельностью Спишского капитула.

ANTROPOLOGICKÝ MATERIÁL Z POHREBISKA Z 8. STOROČIA VO VEĽKÝCH KOSIHÁCH

Mária V o n d r á k o v á

Archeologickým výskumom na hospodárskom dvore JRD vo Veľkých Kosihách /okr. Komárno/, ktorý prebiehal v roku 1976 pod vedením Z. Čilinskej, sa odkrylo 26 hrobov z 8. storočia n. l.

Antropologický materiál zhodnotený v r. 1978 tvoria kostrové pozostatky 20 jedincov. Ich rozdelenie podľa pohlavia a veku uvádza tab. 1, podľa zachovalosti lebky v relácii k pohlaviu tab. 2 a podľa zachovalosti postkraniálneho skeletu v relácii k pohlaviu tab. 3.

Tab. 1. Rozdelenie podľa pohlavia a veku

	Muži	Ženy	Pohlavie neurčené	Spolu
Infans II	-	-	6	6
Infans III	-	-	2	2
Juvenis	1	-	-	1
Adultus	3	2	-	5
Maturus	3	1	2	6
Spolu	7	3	10	20

Tab. 2. Zachovalosť lebky v relácii k pohlaviu

		Dospelí			Nedospelí	Spolu
		Muži	Ženy	Pohlavie neurčené		
Cranium	temer nepoškodené	-	3	-	-	3
	poškodené	2	-	-	-	2
	veľmi poškodené	-	-	-	1	1
Calvarium		1	-	-	1	2
Calvaria		3	-	2	1	6
Fragmenty		-	-	-	6	6
Spolu		6	3	2	9	20

Tab. 3. Zachovalosť postkraniálneho skeletu v relácii k pohlaviu

Skelet	Dospelí			Nedospelí	Spolu
	Muži	Ženy	Pohlavie neurčené		
temer nepoškodený	-	-	-	1	1
poškodený	4	1	1	-	6
veľmi poškodený	2	2	1	4	9
zlomky	-	-	-	4	4
Spolu	6	3	2	9	20

Stavba lebiek i postkraniálnych skeletov mužov pochovaných na uvedenom pohrebisku bola prevažne stredná so stredným reliéfom svalových úponov, zatiaľ čo ženy mali lebky i postkraniálne skelety gracilnej stavby so slabým reliéfom

svalových úponov. Vo vertikálnej norme boli lebky oboch pohlaví spravidla ovoidné, u mužov prevládala kryptozygia, u žien fenozygia. Priemerná kapacita lebiek mužov dosahovala 1500,5 cm^3, žien 1209,0 cm^3. Skúmaná populácia bola podstrednej výšky: muži Ø 161 cm, ženy 149 cm.

Na pozorovaných kostrách sa zistili niektoré anomálie, z ktorých najpočetnejšie boli ossa Wormiana /8 krát/. Vyskytla sa i satura metopica persistens a perforatio fossae olecrani. K patologickým zmenám na kostrách z Veľkých Kosíh patrí arthrosis articuli cubiti, lumbalisatio S_1 subtotalis, sacralisatio L_5 partialis a spondylosis deformans Th. Z patologických zmien chrupu boli najčastejšie zaznamenané caries a cystis radicularis. Zistili sa aj odchýlky neurčitého pôvodu - predčasný zrast suturae sagittalis, cribra orbitalia, foramen ossis zygomatici, sulcus supraorbitalis, foramen supraorbitalis, spina bifida a foramen arcuale.

Napriek tomu, že súbor je neveľký a materiál značne poškodený, možno povedať, že táto populácia zapadá do rámca slovanskoavarského obdobia najmä telesnou stavbou a hojným zastúpením mongoloidných znakov na krániu i chrupe, čo je pre toto obdobie charakteristické.

ANTROPOLOGISCHES MATERIAL VOM GRÄBERFELD AUS DEM 8. JH. IN VEĽKÉ KOSIHY. Der Beitrag bringt eine Auswertung der Skelettreste von 20 Individuen aus dem Gräberfeld in Veľké Kosihy /Bez. Komárno/. Der Autor klassifiziert das Material nach Geschlecht und Alter /Tab. 1/ er beschreibt den Erhaltungszustand des Schädels /Tab. 2/ und des postkranialen Skelettes /Tab. 3/ im Verhältnis zum Geschlecht, den Körperban, das Relief der Muskelansätze, die Kontur und Kapazität des Schädels, die Grösse der Gestalt und die am häufigsten vorgekommenen Anomalien und pathologischen Veränderungen an den Skeletten.

АНТРОПОЛОГИЧЕСКИЙ МАТЕРИАЛ ИЗ МОГИЛЬНИКА 8 В. В С. ВЕЛЬКЕ КОСИГИ. В статье дается оценка скелетных остатков 20 индивидуумов данного могильника в Вельке Косиги (район Комарно). Материал классифицируется в зависимости от пола и возраста (табл. 1), приводится сохранность черепа (табл. 2) и посткраниального скелета (табл. 3) в соотношении к полу, конструкция, рельеф точек прикрепления мышц к костям, контура и объем черепа, высота фигуры и описываются чаще всего наличествующие аномалии и паталогические изменения на скелетах.

VÝSKUM STREDOVEKÉHO KOSTOLA A SÍDLISKA V CHĽABE

Jozef Z á b o j n í k

V roku 1978 sa v rámci archeologického výskumu na trase výstavby vodných diel na Dunaji uskutočnil v Chľabe /okr. Nové Zámky/, v polohe Dunaj - km 1711, rozsiahlejší systematický výskum. Upriamil sa na odkrytie stavebných zvyškov stredovekej sakrálnej stavby a priľahlých sídliskových objektov, čiastočne preskúmaných počas zisťovacieho výskumu v r. 1977. Výkopom na ploche cca 750 m^2 sme odkryli celý pôdorys kostola a časť plochy, na ktorej bolo väčšie množstvo pravekých, ale hlavne stredovekých sídliskových objektov. Vzhľadom

na to, že práce v roku 1978 sa upriamili na výskum stavby, preskúmalo sa len niekoľko jám, z ktorých sa získal iba rámcovo datovateľný materiál.

Samotný kostol jednoduchej dispozície má obdĺžnikovú loď a štvorcovú apsidu, vonkajšie rozmery 14 x 8 m. Jeho pozdĺžna os je orientovaná v smere ZSZ-VJV. Na severnej strane apsidy bola pristavaná malá obdĺžniková sakristia s rozmermi 3 x 4,5 m. V základovom murive je na oboch stranách pripojenia dobre pozorovateľná cezúra medzi základmi kostola a sakristie. Aj štruktúra oboch murív je rôzna. Zatiaľ čo základ kostola je zo stredne veľkých až veľkých lomových kameňov, základové murivo sakristie pozostávalo z menších riečnych okruhliakov. Niveleta dna základovej ryhy sakristie je cca o 100 cm vyššie než úroveň dna základovej ryhy kostola. Uvedené fakty potvrdzujú domnienku, že sakristia nebola postavená súčasne s kostolom. Pod tenkou vrstvou deštrukcie v apside kostola sa zachovali zvyšky podlahy pozostávajúcej z tenkej maltovej vrstvičky - lôžka, na ktoré boli ukladané tehly. Uprostred apsidy sa zistil vyvýšený stupeň z kameňov spájaných nekvalitnou maltou. Ide pravdepodobne o zvyšok základov oltárnej menzy. Na severnej strane lode kostola, v mieste kde sa k nej pripája sakristia, bol zvyšok schodiska, ktoré viedlo zo sakristie do kostola. Schodisko bolo potrebné, pretože diferencia medzi podlahou kostola a dlažbou sakristie, pozostávajúcou z riečnych okruhliakov, činila cca 60 cm. Po celej dĺžke západného a severného múru lode kostola je pozorovateľné zúženie, ktoré súvisí s odsadením nadzemného muriva od základov kostola. To vylučuje existenciu vchodu na týchto dvoch stranách. Keďže na južnej strane sa základy nezachovali do rovnakej výšky ako inde, možno sa domnievať, že vchod do kostola sa nachádzal práve tu. Vo vnútornej časti základov kostola i okolo neho sa nachádzala len pomerne tenká vrstva deštrukcie z drobných kameňov a zvyšky malty. V apside, naopak, vrstva deštrukcie tvorená menšími i väčšími zlomkami tehál a malty bola hrubšia. Možno sa domnievať, že zatiaľ čo loď kostola bola prekrytá plochým trámovým stropom, apsida bola zaklenutá klenbou z tehál. Pomerne malé množstvo deštrukcie v okolí kostola, ako i stopy po vytrhávaní kameňov z muriva podporujú domnienku, že kostol bol po zániku svojej funkcie rozobraný a stavebný materiál z neho druhotne použitý. Výskumom sa doteraz odkrylo 15 hrobov, z ktorých 7 bolo porušených - niektoré recentnými zásahmi /hroby 5 a 10/, iné superpozíciou v pochovávaní /hroby 2, 7, 8 a 9/ a hrob 3 základovým murivom kostola. Je pozoruhodné, že práve hrob 3 bol najplytší. Okrem bežného uloženia kostier vo vystretej polohe bola kostra v hrobe 1 pohodená na bruchu v mierne skrčenej polohe s hlavou vyvrátenou nahor. V hrobovej jame sa našli nad kostrou dva veľké balvany, na ktorých sa nespozorovali stopy po malte. Možno sa domnievať, že v tomto prípade ide o hrob fyzicky, alebo psychicky menej hodnotného jedinca a zaťaženie kostry kameňmi je prejavom vampirizmu. Okrem jednej výnimky hroby neobsahovali inventár. Jedine v hrobe 6 sa na lebke našli zvyšky akejsi pokrývky hlavy, pospletané z medených drôtikov.

V okolí základov kostola sa zistili viaceré objekty. Na sever od stavby, rovnobežne s pozdĺžnou osou, sa črtal v hnedej zemine tmavo sfarbený pás - žľab, široký 15-20 cm. Ide azda o súčasť oplotenia kostola. Žľab prechádza cez objekty, ktoré sú prekryté i murivom, takže možno uvažovať o súčasnom jestvovaní kostola a oplotenia. Na ploche severne od kostola sa vybral obsah niekoľkých jám, ktoré poskytli zväčša len zlomkovitý stredoveký keramický materiál. Okrem stredovekých sídliskových objektov sa odkryla i časť priekopy vedúcej v smere SSV-

JJZ, čiže kolmo na tok Dunaja. Priekopa je cca 250 cm široká a 260 cm hlboká, má šikmé až príkre steny a takmer hrotité dno. Na východnej strane sa zistil žľab vyhĺbený v jej svahu. V jej obsahu sa našiel zlomok pintadery /obr. 152: 8/ a úlomkovitý črepový materiál datovaný ramcovo do doby halštatskej a laténskej /obr. 153; obr. 154: 1-6/. Bude úlohou ďalšieho výskumu zistiť nielen jej priebeh, ale preskúmať i plochu, ktorú ohraničovala.

Z priestoru kostola pochádza množstvo stredovekého črepového materiálu, ktorý nemožno zatiaľ datovať staršie ako do 13. stor. /obr. 154: 7-12/, ďalej zlomky železných predmetov /nožíky, klince, kovania/ a tri železné ostrohy /obr. 152: 1-7/. Tesne vedľa východného múru apsidy sa našli črepy dvoch nádob, z ktorých jedna sa dala zrekonštruovať. Uvedená keramika patrí do obdobia vrcholného stredoveku, na koniec 14. a začiatok 15. stor.

Pretože murivo základov kostola prekrýva jamy obsahujúce stredoveký črepový materiál z 13.-16. stor., nemožno stavbu datovať nižšie než do uvedeného obdobia. Obdobie zániku sa doposiaľ nepodarilo spoľahlivo určiť ani na základe archeologických, ani písomných prameňov. Možno sa len domnievať, že kostol prestal plniť svoju funkciu azda v 17. stor., v čase intenzívnych protitureckých vojenských akcií v okolí Ostrihoma.

ABDECKUNG EINER MITTELALTERLICHEN KIRCHE UND SIEDLUNG IN CHĽABA. Im J. 1978 verwirklichte man in Chľaba /Bez. Nové Zámky/ in der Flur Dunaj - km 1711 eine umfangreichere systematische Grabung, die sich auf die vollständige Abdeckung der Baureste der mittelalterlichen Kirche und der im Laufe der vorjährigen Grabung festgestellten umliegenden Objekte richtete.

Die Kirche /äussere Ausmasse 14 x 8 m/ hat ein rechteckiges Schiff und eine quadratische Apsis. An der Nordseite wurde später eine rechteckige Sakristei zugebaut. Unter einer dünnen Destruktionsschicht entdeckte man in der Apsis einen Teil des ursprünglichen Fussbodens, der aus Ziegeln mit Mörtelunterlage gelegt war. Aus der ca. 60 cm höher liegenden Sakristei führten Treppen in das Kirchenschiff. Die Sakristei wies einen Fussboden aus Geröllsteinen auf. Die erhaltenen Teile der Obermauer zeugen davon, dass sich der Kircheneingang an der Südseite befand. Im Kirchenraum und in seiner unmittelbaren Nähe erschloss man 15 Skelettgräber; ausser einem enthielten sie kein Inventar. Mehr als die Hälfte der Gräber war durch mehrfache Bestattung und rezente Eingriffe gestört. Im Kirchenraum fanden sich mehrere Eisengegenstände /Abb. 152: 1-7/ und viele mittelalterliche Keramikscherben /Abb. 154: 7-12/. Es wurde auch der Inhalt mehrerer mittelalterlicher Gruben geborgen, bestehend aus rahmenhaft in das 13.-16. Jh. datiertem fragmentarischem Scherbenmaterial. Nördlich der Kirche skizziert sich eine bisher unausgegrabene Rinne, die wahrscheinlich mit der Umzäumung zusammenhängt. Ausser mittelalterlichen Objekten wurde auch der Inhalt eines senkrecht zur Kirchenachse verlaufenden Grabenabschnittes gehoben. Der steilwandige Spitzgraben /Br. 250 cm, T. 260 cm/ enthielt ausser hallstatt- und latènezeitlichen Scherben /Abb. 153; Abb. 154: 1-6/ das Fragment einer hallstattzeitlichen Pintadere /Abb. 152: 8/. Aufgrund der Superposition der Kirche über den Gruben, in denen sich Scherben aus dem 13.-14. Jh. befanden, kann man ihre Bestehungszeit nicht früher als in die angegebene Zeitepoche ansetzen. Ihr Untergang hängt wahrscheinlich mit den Kämpfen gegen die Türken im 17. Jh. zusammen.

ИССЛЕДОВАНИЯ СРЕДНЕВЕКОВОГО КОСТЕЛА И СЕЛИЩА В С. ХЛЯБА. В 1978 г. проводились в с. Хляба (район Нове Замки) в урочище "Дунай - км 1711" более обширные систематические исследования, целью которых являлось полностью вскрыть остатки постройки средневекового костела и смежных селищных объектов, обнаруженных в ходе исследований прошлого года.

Костел составляют корабль формы прямоугольника (внешними размерами 14 x 8 м) и четырехугольная апсида. С северной стороны позже пристроили ризницу прямоугольной формы. Под тонким слоем деструкции в апсиде была вскрыта часть первичного пола из кирпичей, настланых на постель строительного раствора. Из ризницы, пол которой был из галек и на 60 см выше корабля, вела в корабль лестница. Сохранившиеся надземные части кладки свидительствуют о том, что вход в костел находился с южной стороны. В помедении костела и его тесной близости обнаружено 15 погребений с трупоположением; за исключением одного погребения, они инвентаря не содержали. Больше чем половина из них были разрушенными многочисленным хоронением и современными вмешательствами. В помещении костела было найдено несколько железных предметов (рис. 152: 1-7) и бо́льшее количество фрагментов средневековой керамики (рис. 154: 7-12). Избрано заполнение нескольких средневековых ям, в которых был лишь фрагментарный материал, датированный в общих чертах 13-16 вв. С северной стороны от костела прослеживается до сих пор неподобранный желоб, взаимосвязанный очевидно с огораживанием костела. Кроме средневековых объектов было выбрано заполнение части канавы, ведущей перпендикулярно по линии костела. Стенк канавы (шириной 250 см, глубиной 260 см) имеют склон, дно заостренное. Кроме фрагментов гальштатского и латенского периодов (рис. 153; рис. 154: 1-6) в канаве сохранился и фрагмент гальштатской пинтадеры (рис. 152: 8).

Исходя из суперпозиции костела над ямами, содержащими фрагменты относящиеся к 13-16 вв. нельзя определить время его возникновения раньше нежели приведенным периодом. Период, в котором костел перестал существовать, связан очевидно с противотурецкими боевыми воздействиями 17 века.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM NA PARTIZÁNSKEJ ULICI V BRATISLAVE

Lev Z a c h a r

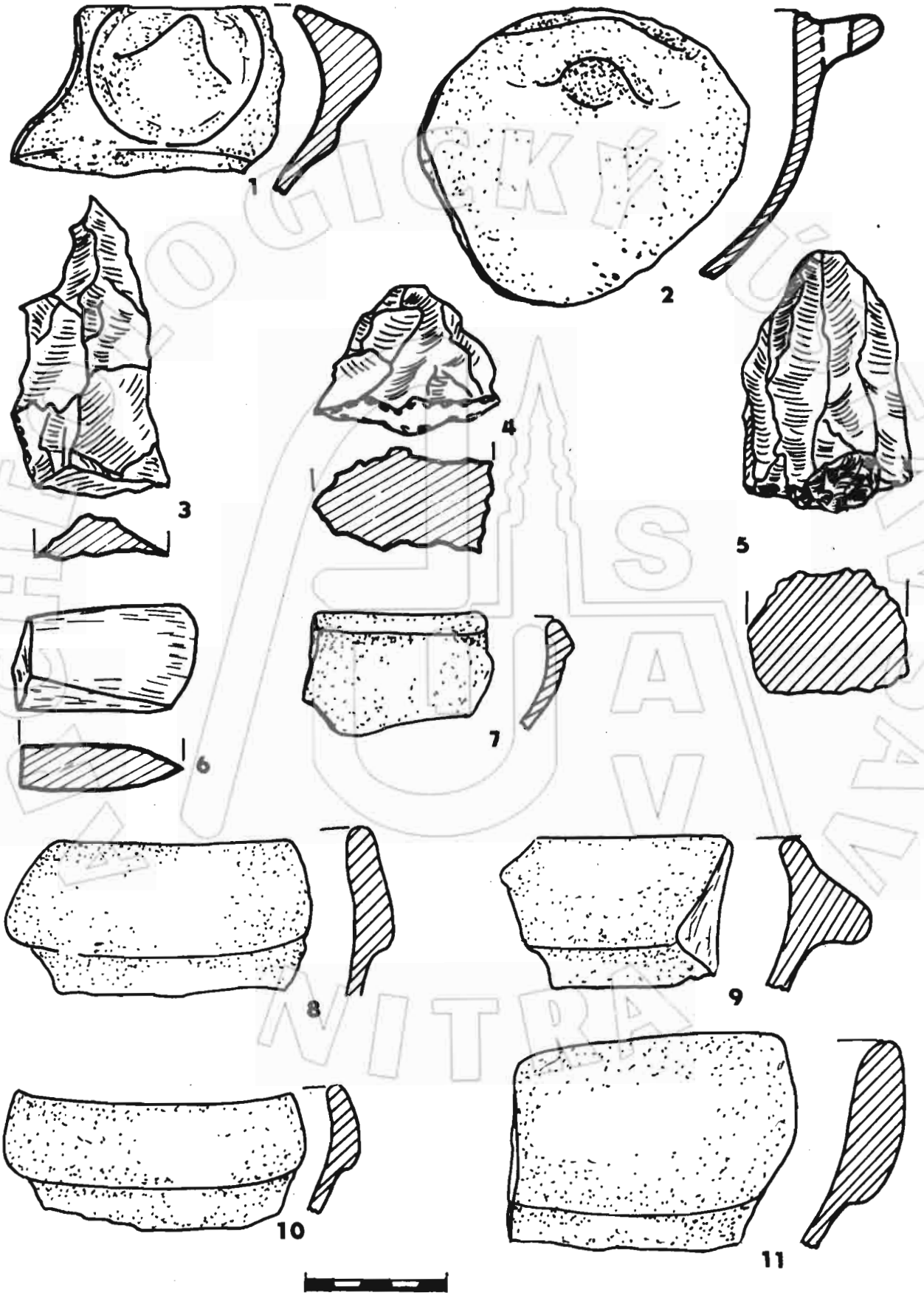
V dňoch 16.-22. 8. 1978 sa na Partizánskej ulici v Bratislave uskutočnil záchranný výskum, ktorý viedol autor správy. Nálezisko je na východnom svahu terénneho chrbta obkolesujúceho zo severozápadu staré mesto Bratislavy. Nadmorskou výškou /175-179 m/ patrí táto lokalita medzi najvyššie položené na území mesta. Poloha Partizánskej ulice, nadväzujúcej na ulicu Palisády, rešpektuje dlhú geomorfologickú svahovú depresiu, ktorá sleduje približne v smere SZ-JV sklon terénu.

Na nálezy z doby laténskej sa narazilo pri výkope ryhy pre silnoprúdový kábel. Výkop siahal od ulice Palisády až po Hlavatého ulicu. Počas záchranného výskumu sa sledovalo hĺbenie ryhy v dĺžke 51,3 m. Laténske nálezy i kultúrne vrstvy sa zistili jedine v ryhe medzi Hlavatého ulicou a zadnou časťou areálu Kliniky hematológie a transfúzie krvi. Ostatné časti boli sterilné. V uvedenej

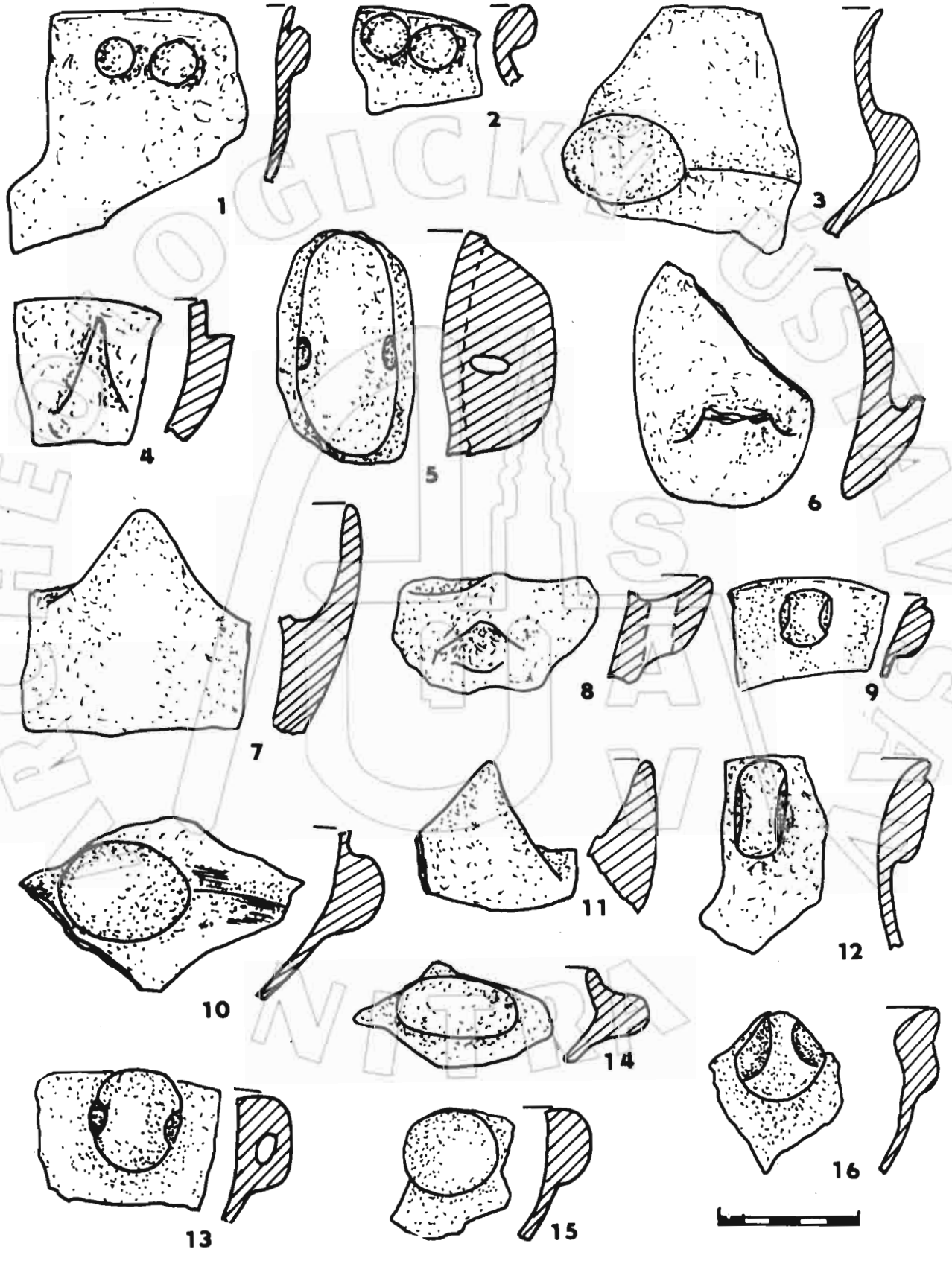
časti sa zistili dve kultúrne vrstvy z neskorej doby laténskej /I, II/, porušené piatimi recentnými zásahmi. Nálezy z vrstiev reprezentuje najmä keramika, menšie percento tvoria fragmenty železných predmetov. Významný nález z vrstvy I predstavujú zlomky asymetrickej lícnice prilby z neskorej doby laténskej. Na základe rozboru keramického materiálu možno lokalitu datovať do rozpätia stupňov LD_1-LD_2.

RETTUNGSGRABUNG IN DER PARTIZÁNSKA-STRASSE IN BRATISLAVA. Im Laufe der Rettungsgrabung in der Partizánska-Strasse in Bratislava /Bez. Bratislava/ wurden in einer Rinne für Starkstromkabel zwei spätlatènezeitliche Kulturschichten /LD_1-LD_2/ entdeckt. Am zahlreichsten ist hier Keramik vertreten. Bedeutungsvoll sind Bruchstücke einer spätlatènezeitlichen asymmetrischen Wangenklappe eines Helmes.

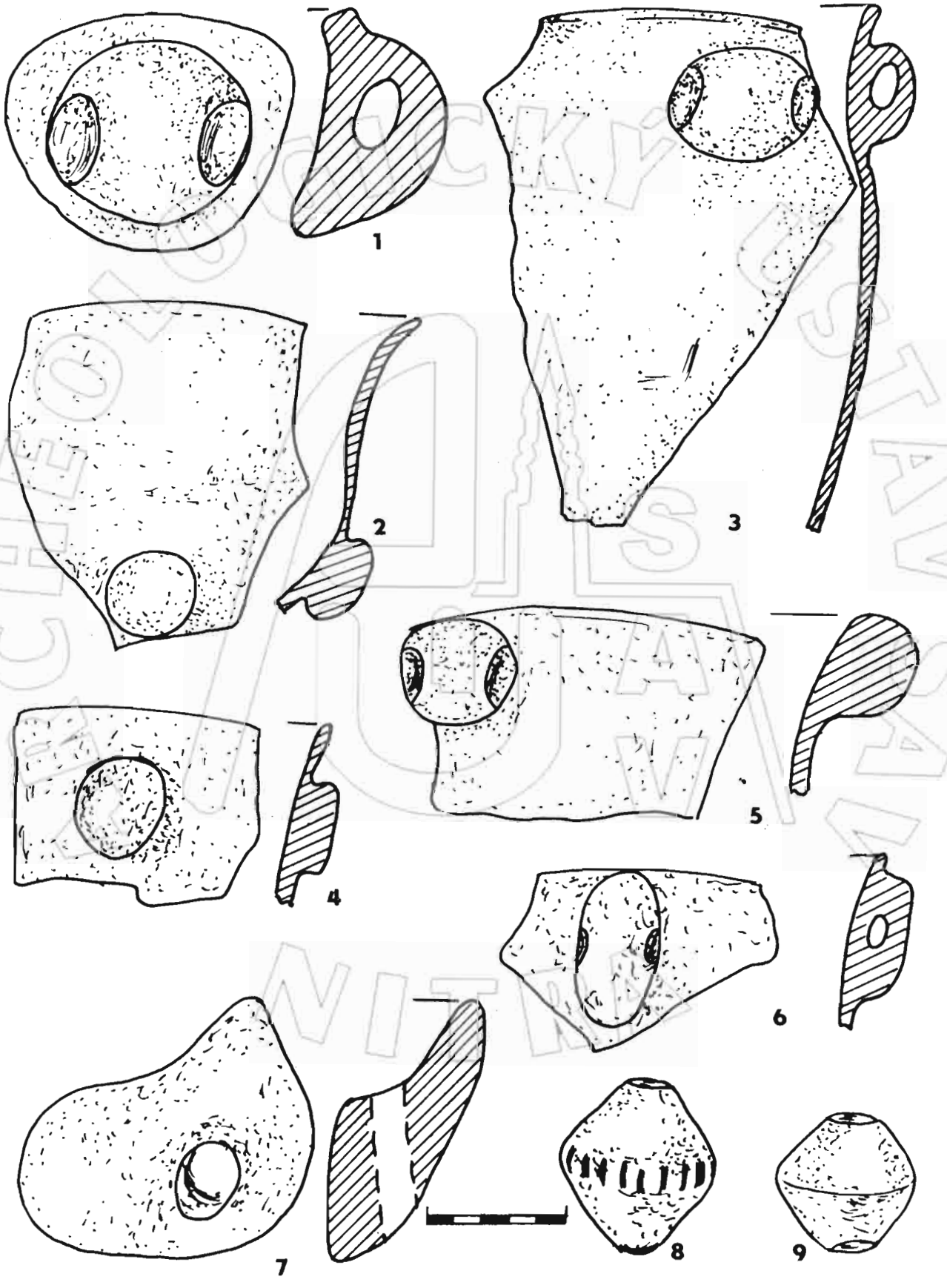
ОХРАННЫЕ РАСКОПКИ НА ПАРТИЗАНСКОЙ УЛИЦЕ В Г. БРАТИСЛАВА. В ходе охранных раскопок на Партизанской улице в г. Братислава (район Братислава) в траншее для кабели высокого напряжения обнаружены были два культурных слоя периода позднего латена (LD_1-LD_2). Самое большое проценто находок составляет керамика. Важную собой находку представляют фрагменты асимметричной лицевой части шлема.

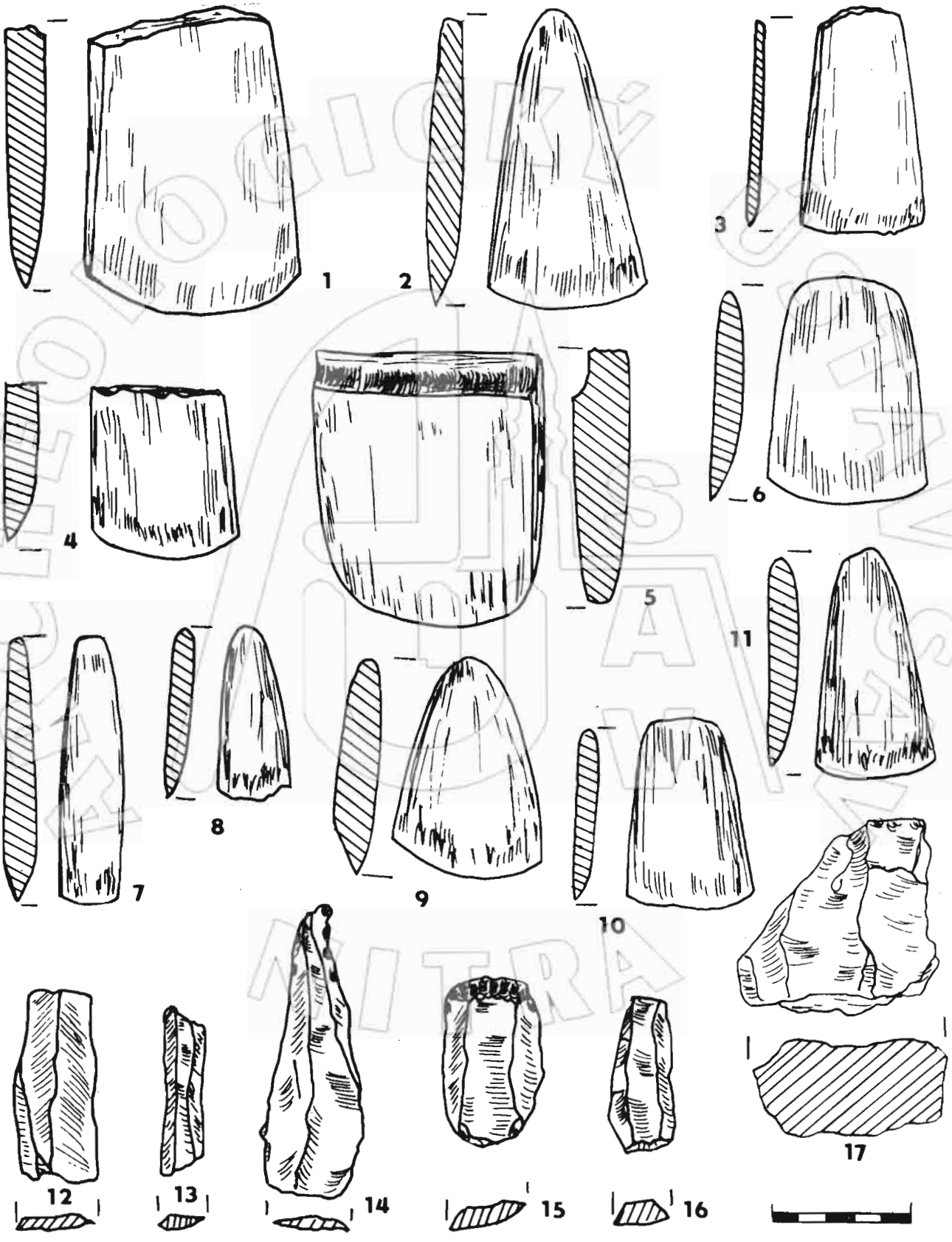
Obr. 1. 1 - Dubnička /Húštiny/, okr. Topoľčany; 2-6 - Dubnička /Bažantnica/, okr. Topoľčany; 7-11 - Bánovce nad Bebravou /Za učilišťom/, okr. Topoľčany

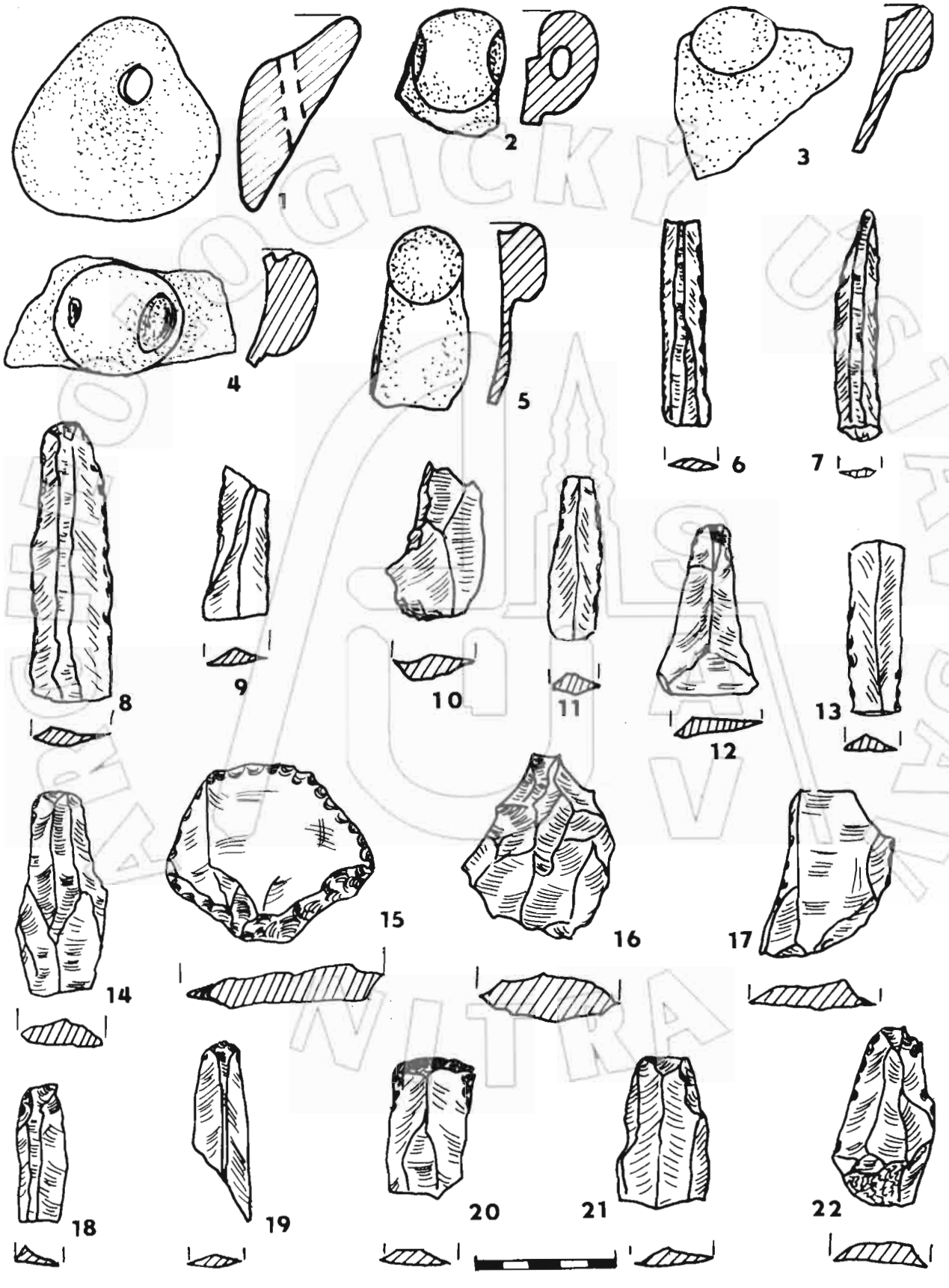
Obr. 2. Bánovce nad Bebravou /Za rezervoárom/, okr. Topoľčany. Výber nálezov zo zberu

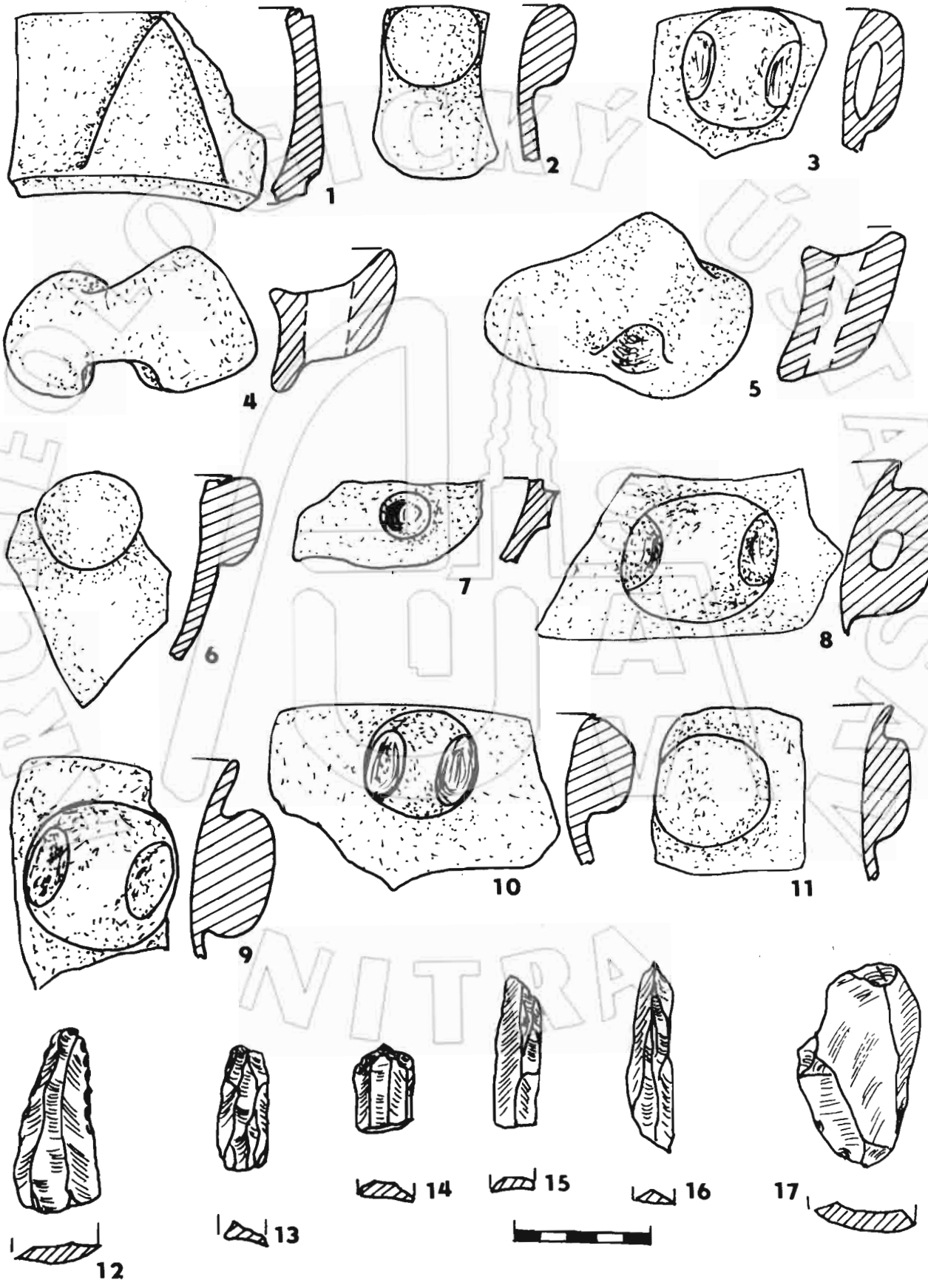
Obr. 3. Bánovce nad Bebravou /Za rezervoárom/, okr. Topoľčany. Výber nálezov zo zberu

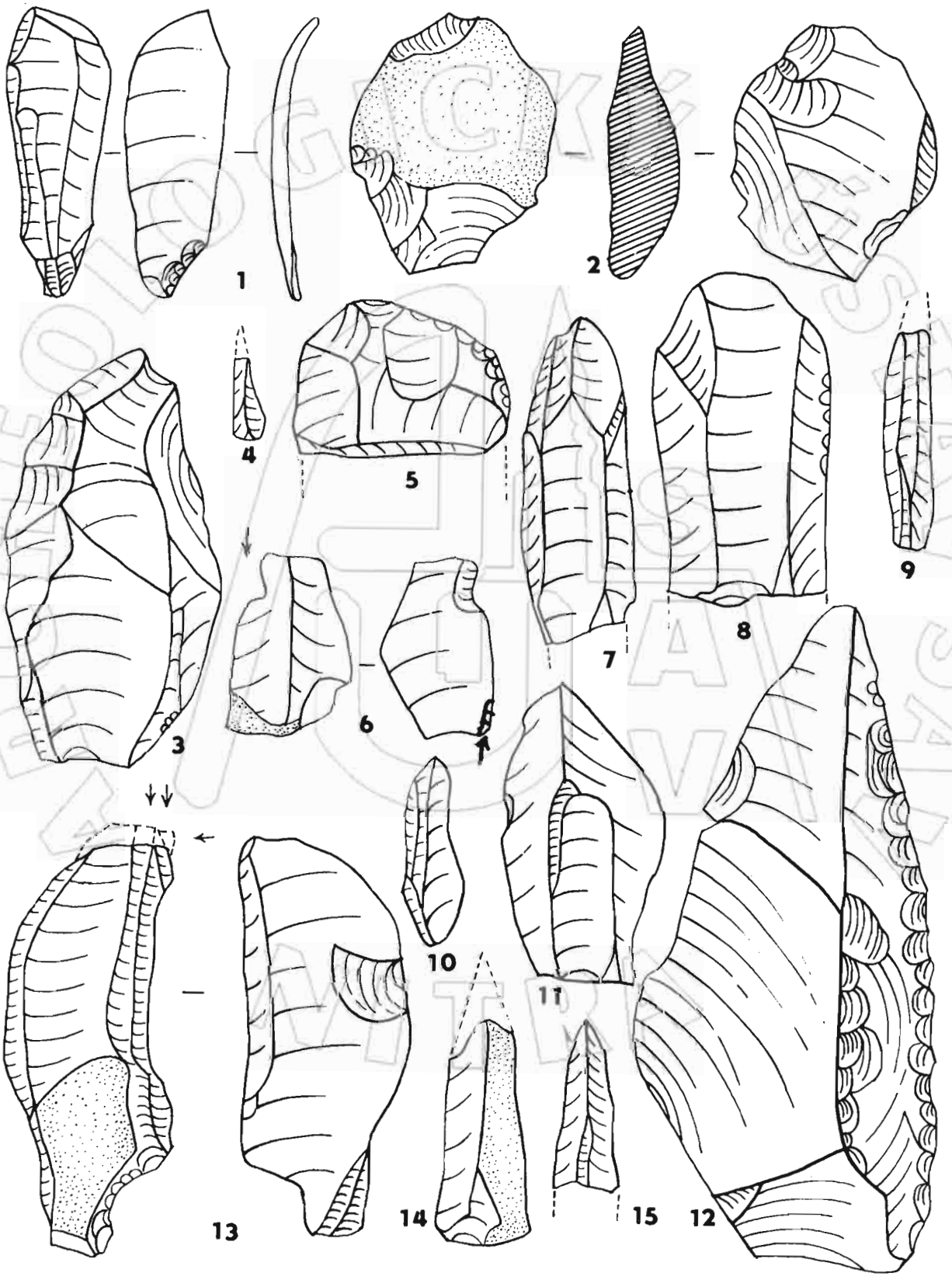
Obr. 4. Bánovce nad Bebravou /Za rezervoárom/, okr. Topoľčany. Výber kamenných nástrojov

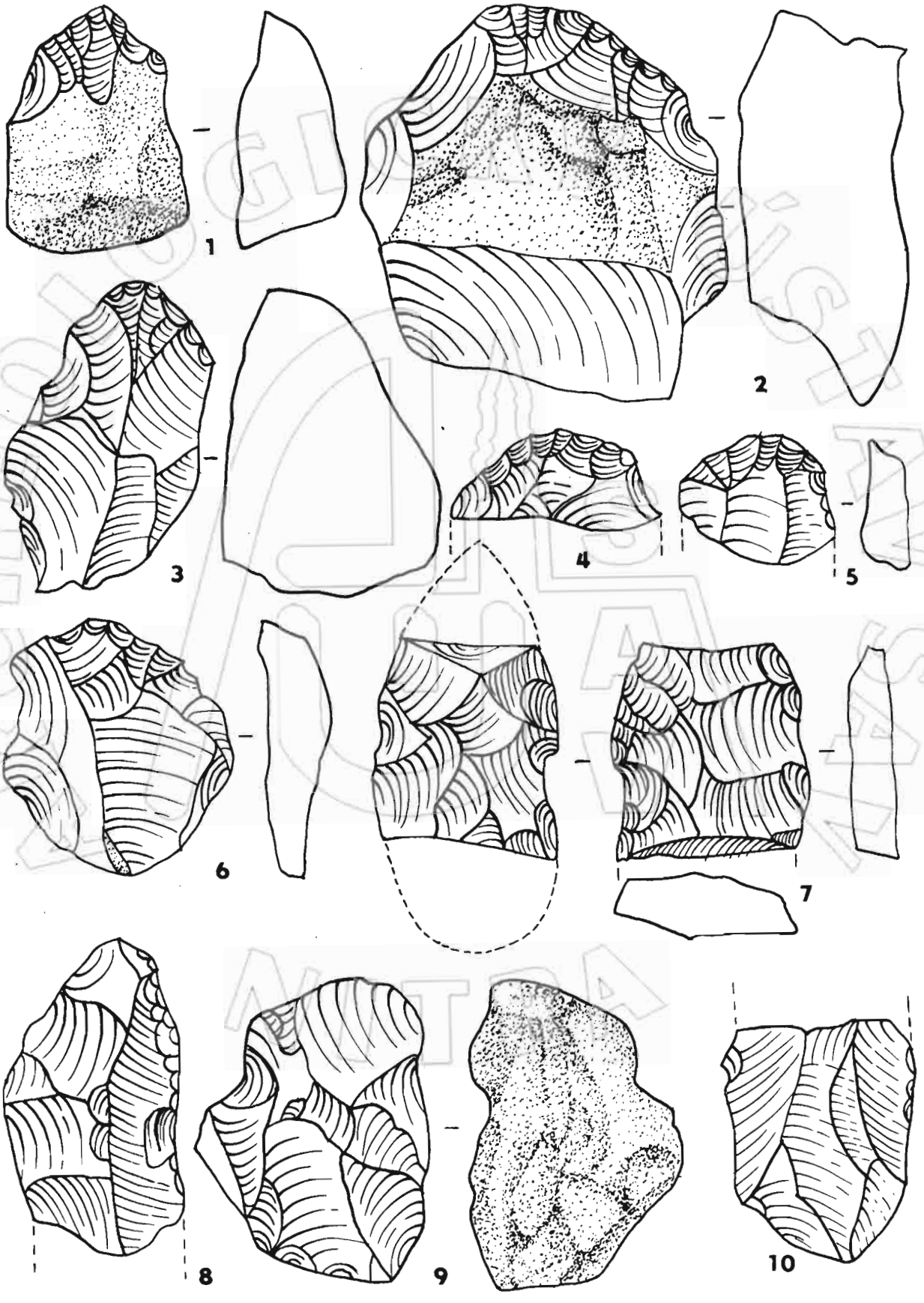
Obr. 5. Bánovce nad Bebravou /Za rezervoárom/, okr. Topoľčany. 1-13 - výber nálezov zo sondy 1; 14-22 - výber nálezov z objektu v severnom profile vybagrovanej jamy

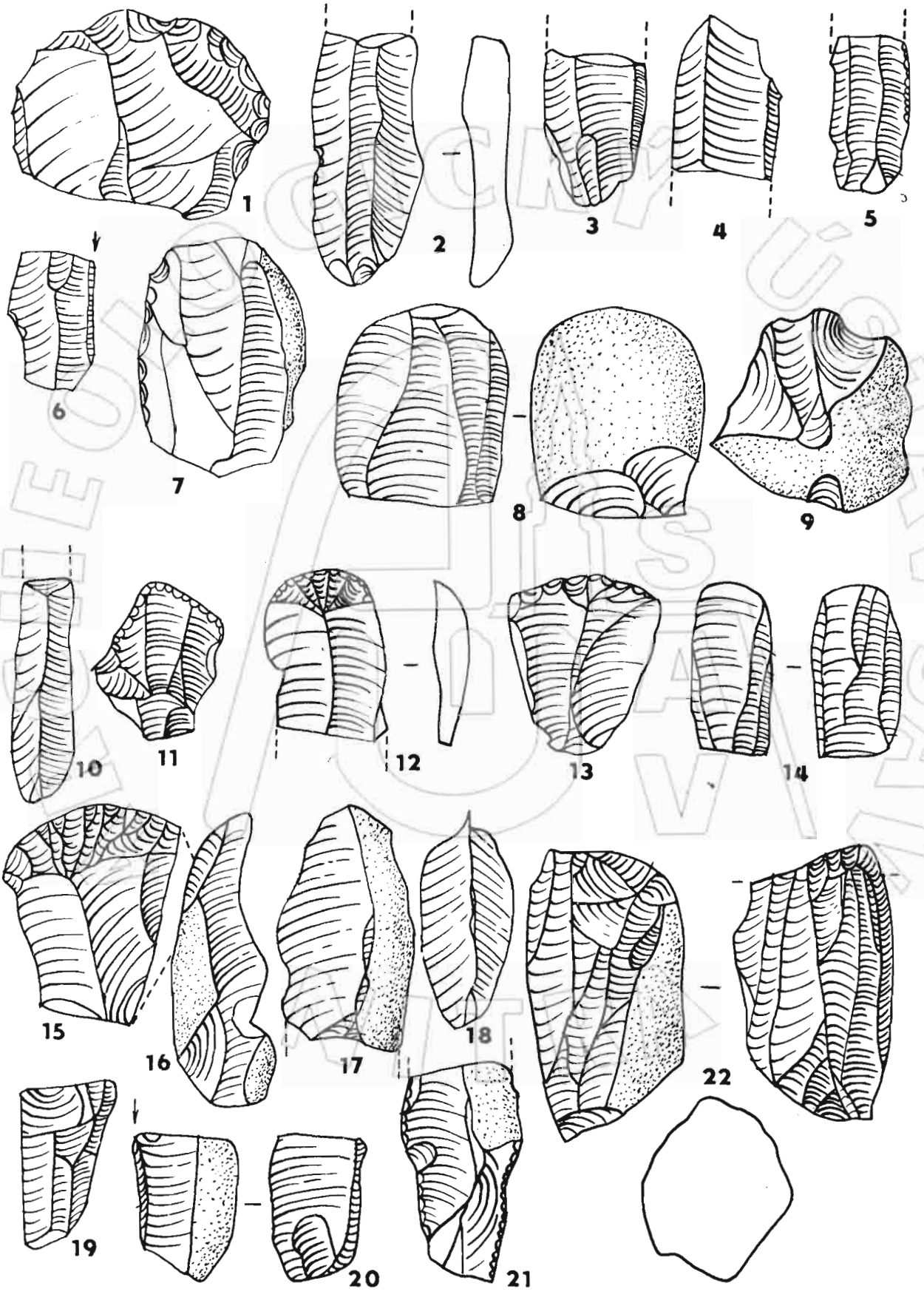
Obr. 6. Bánovce nad Bebravou /Za rezervoárom/, okr. Topoľčany. 1-5 - výber nálezov z objektu v severnom profile; 6-17 - výber nálezov zo sondy 2

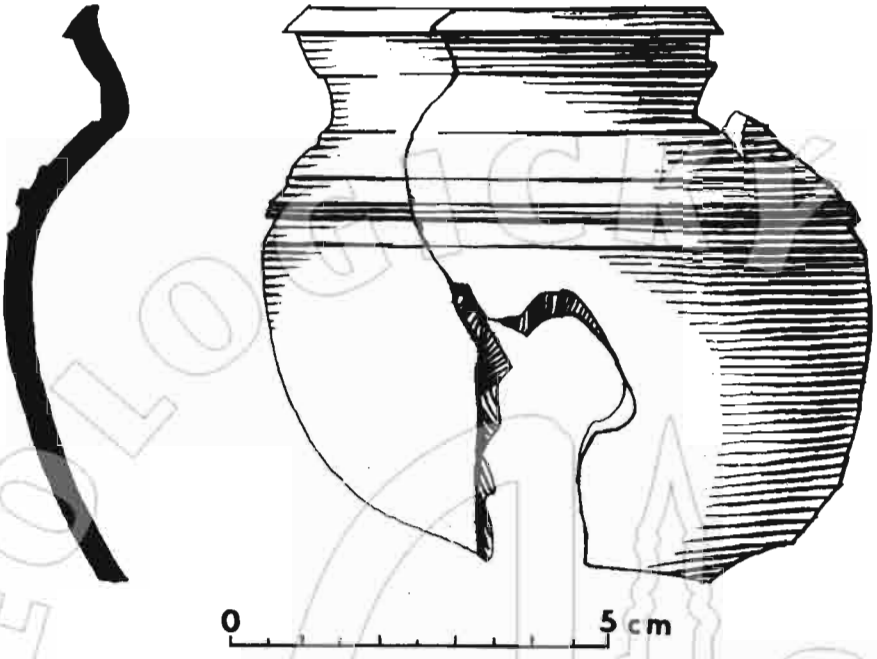
Obr. 7. 1-5 - Kysta I, okr. Trebišov; 6-13 - Cejkov I /Tokajhegy/, okr. Trebišov; 14-15 - Cejkov III, okr. Trebišov. Kamenné nástroje

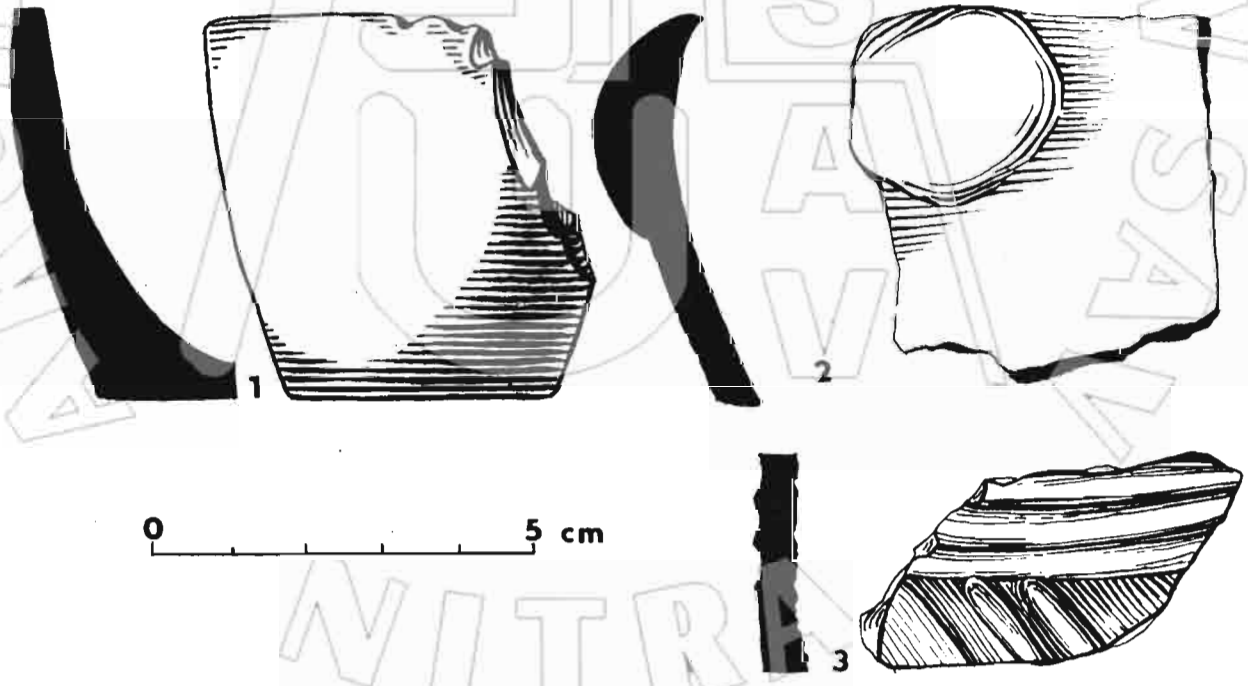
Obr. 8. Hraničná pri Hornáde, časť Kechnec /Csipkésdomb/, okr. Košice-vidiek. Kamenné nástroje z aurignacienu

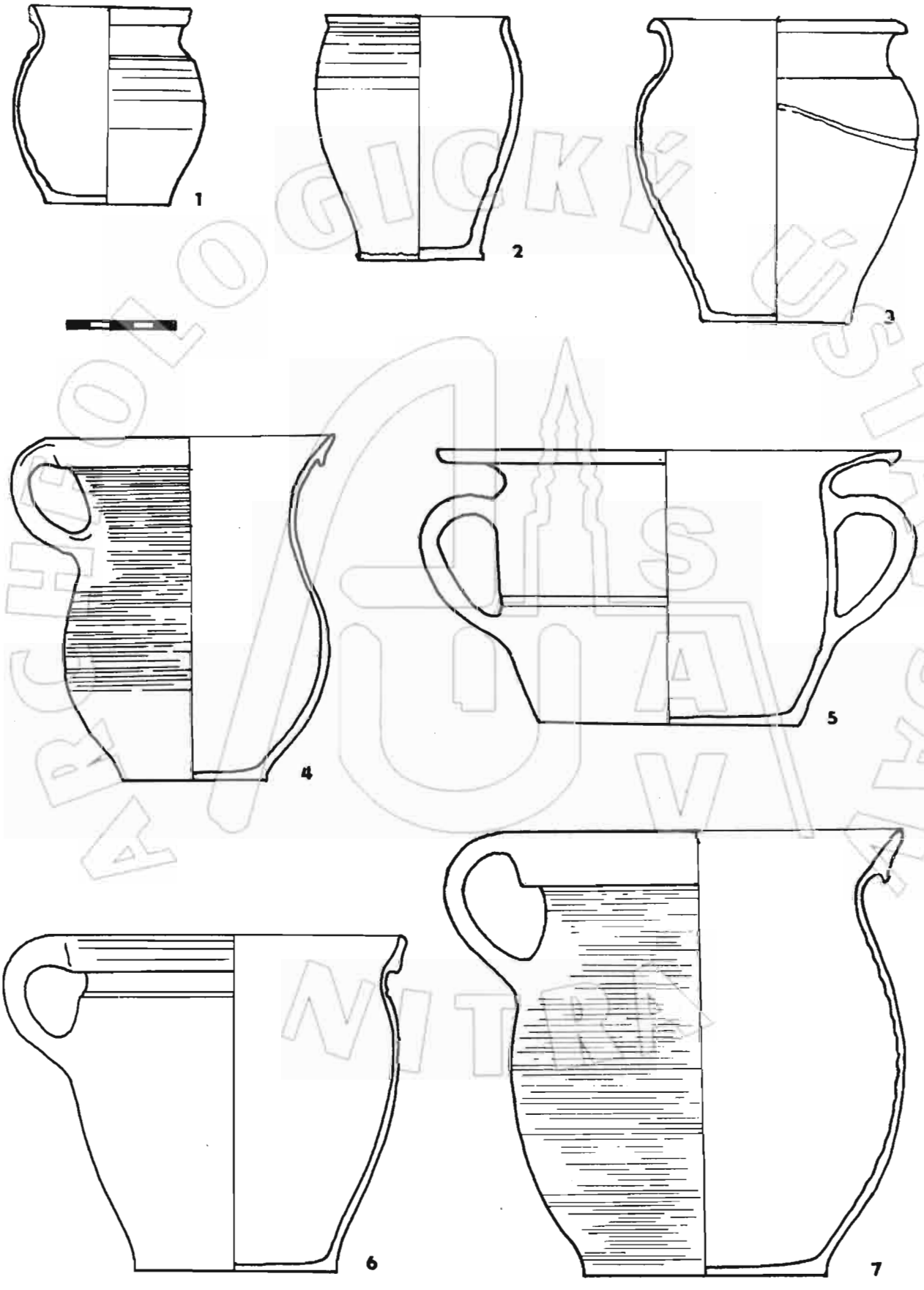
Obr. 9. 1-14 - Hrčeľ, okr. Trebišov; 15-22 - Kysta /Polianka-Ortáš/, okr. Trebišov. /1-9, 15-22 - paleolit, 10-14 - eneolit/

Obr. 10. Nevidzany /Nad fundušmi/, okr. Nitra. Torzo hrncovitej nádoby /12.-13. stor./

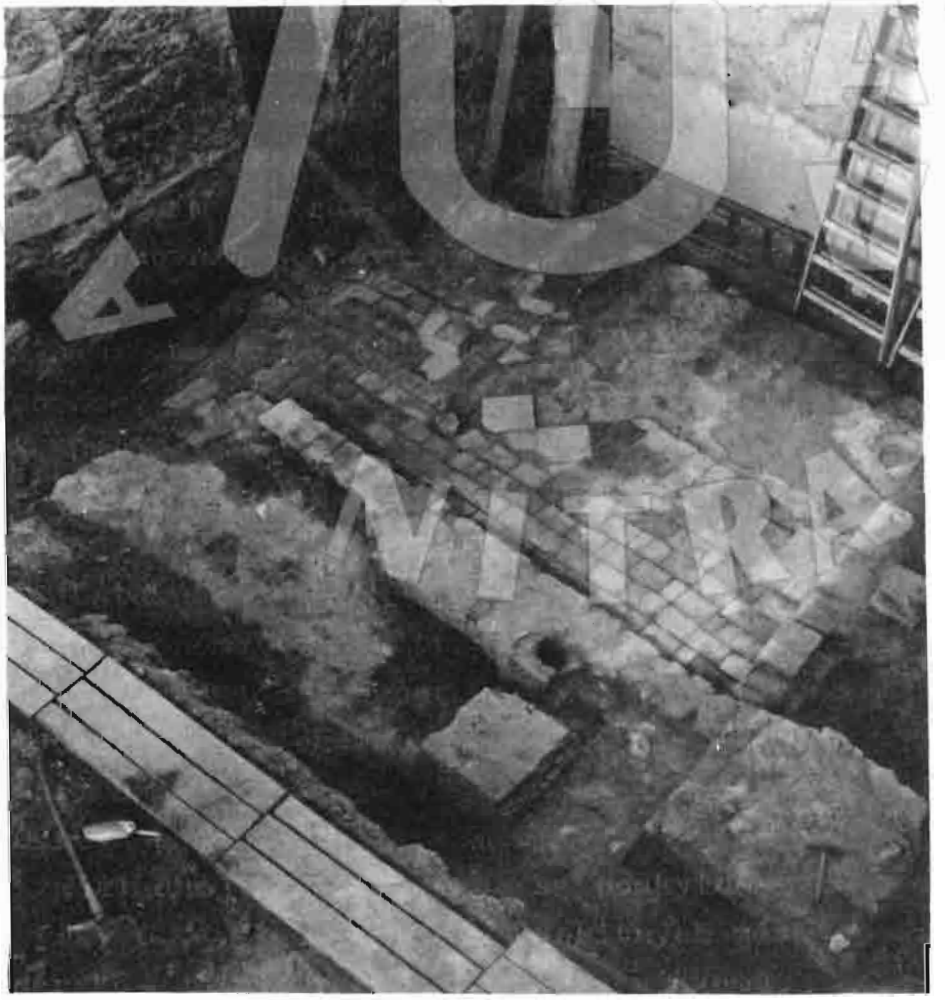
Obr. 11. Zlaté Moravce, časť Žitavany, okr. Nitra. Výber črepového materiálu

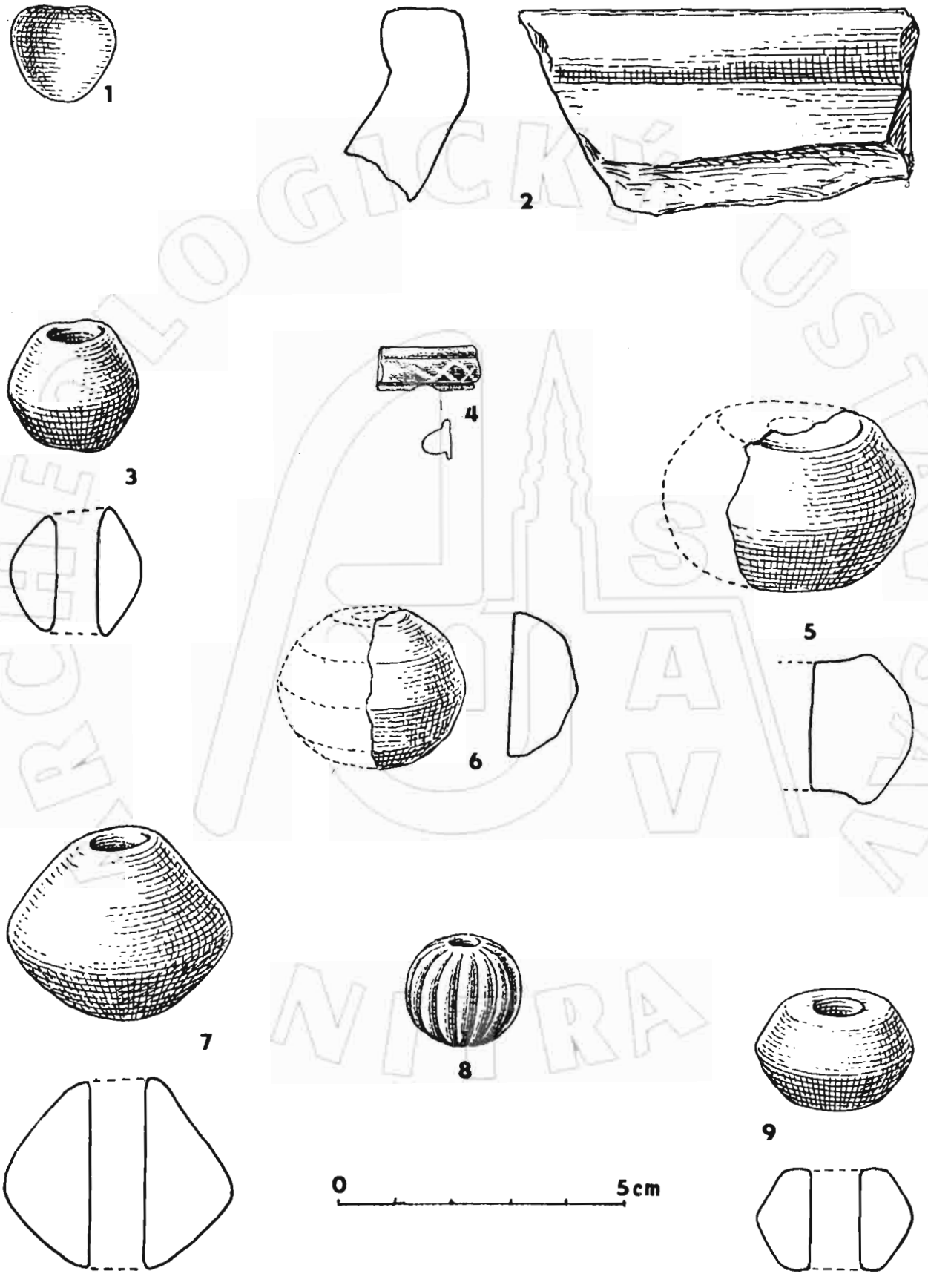
Obr. 12. Bratislava. Výber nálezov z historického jadra mesta: 1 - Jiráskova ul. 3-5 /12.-13. stor./; 2 - Pugačovova ul. 3 /14. stor./; 3 - Jiráskova ul. 9 /14. stor./; 4-7 - Panenská ulica 28. Malý evanjelický kostol /17.-18. stor./

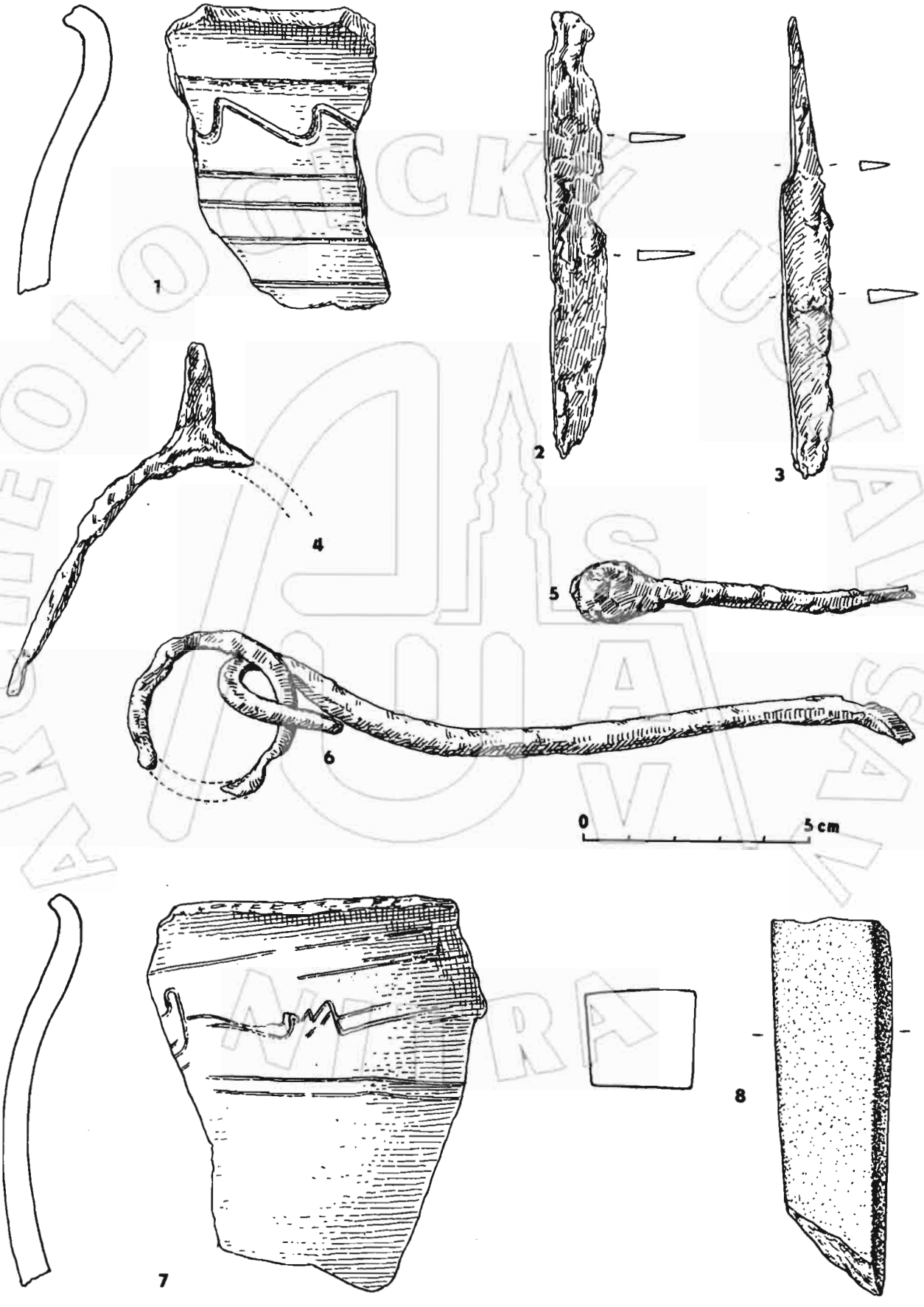
Obr. 13. Bratislava /Panenská 28. Malý evanjelický kostol/. Tehlová dlažba objektu v nároží Panenskej a Lýcejnej ul. /17. stor./

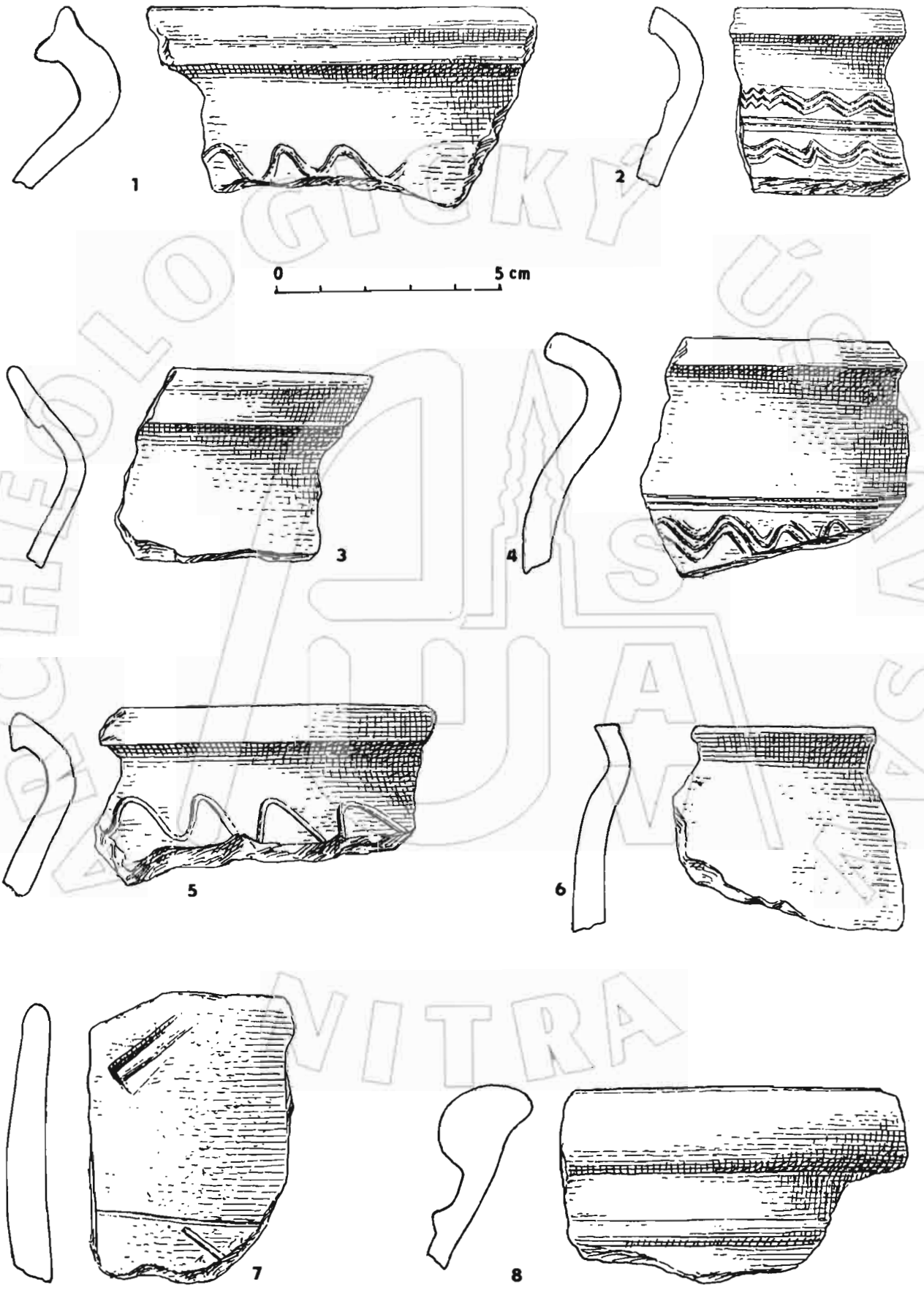
Obr. 14. Bratislava /Panenská ul.28. Malý evanjelický kostol/. Odkryté zvyšky zástavby v juhovýchodnej časti kostola /17.-18. stor./

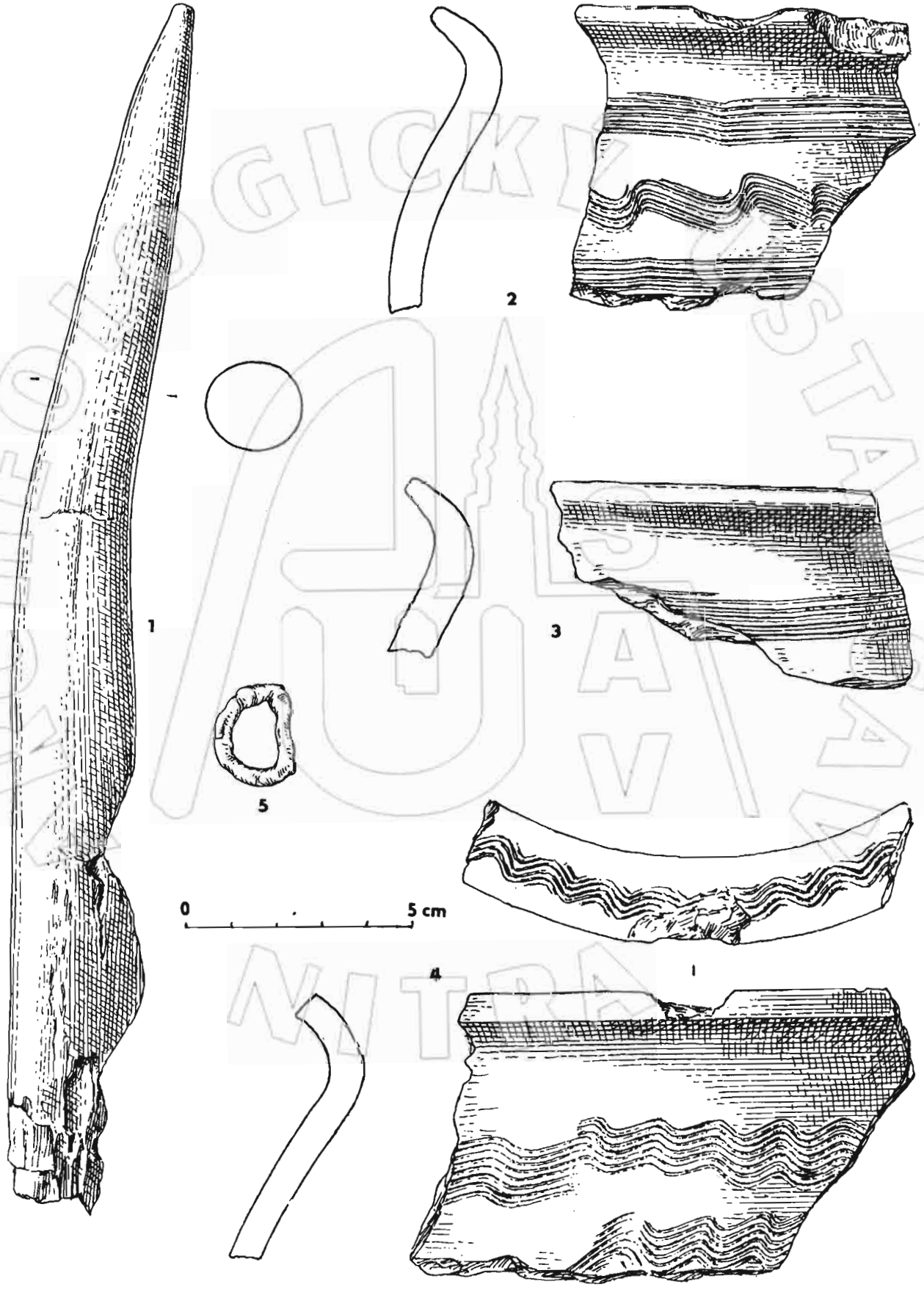
Obr. 15. Spišské Tomášovce /Pod hradiskom/, okr. Spišská Nová Ves. Výber nálezov: 1 - objekt 115; 2 - objekt 139; 3, 5, 6 - objekt 137; 4 - sektor VI/7-E; 7, 9 - objekt 116; 8 - sektor IV/6-P

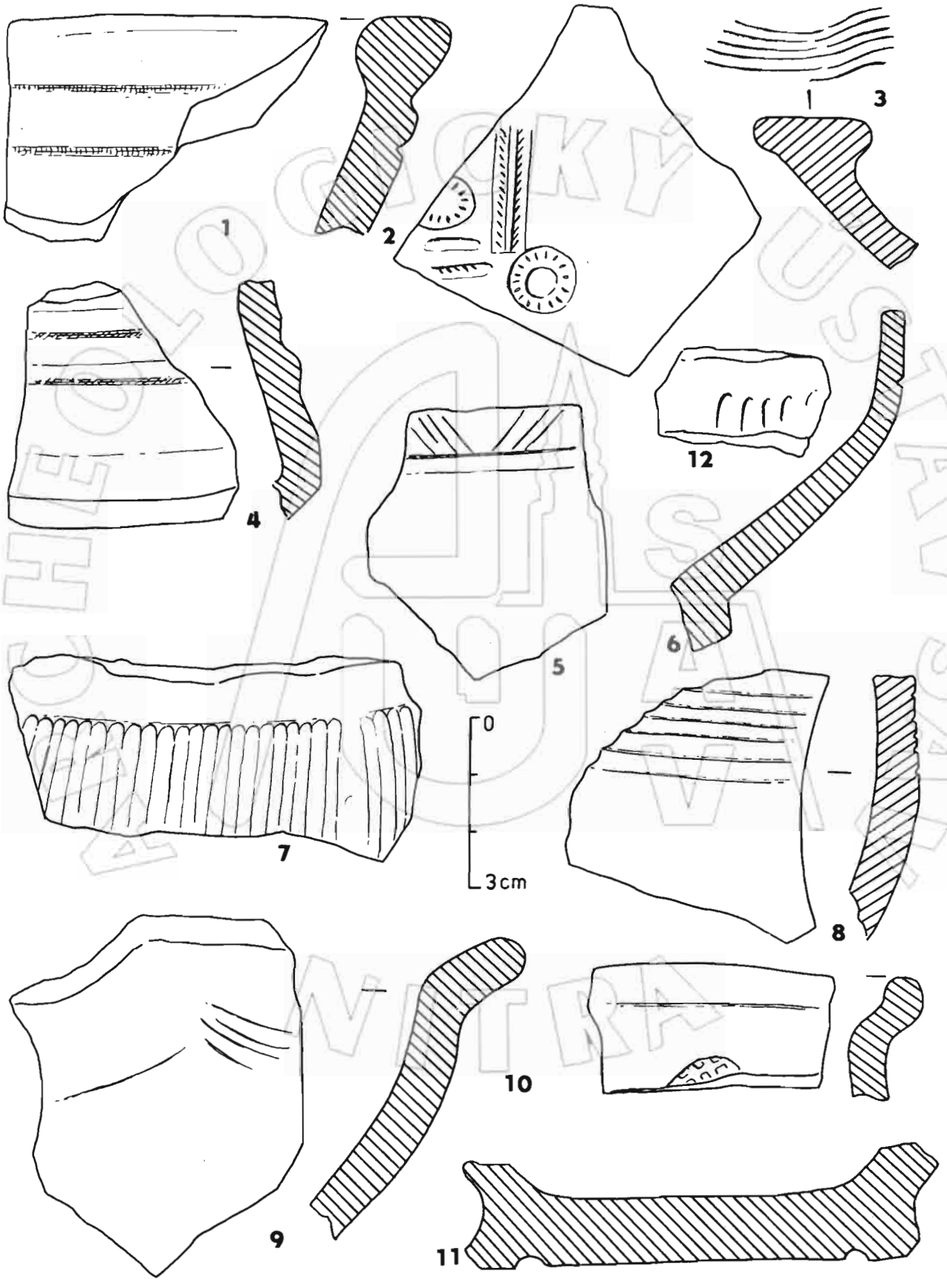
Obr. 16. Spišské Tomášovce /Pod hradiskom/, okr. Spišská Nová Ves. Výber nálezov: 1, 7 - objekt 117; 2, 4 - objekt 116; 3 - objekt 141; 5, 8 - objekt 142; 6 - objekt 137

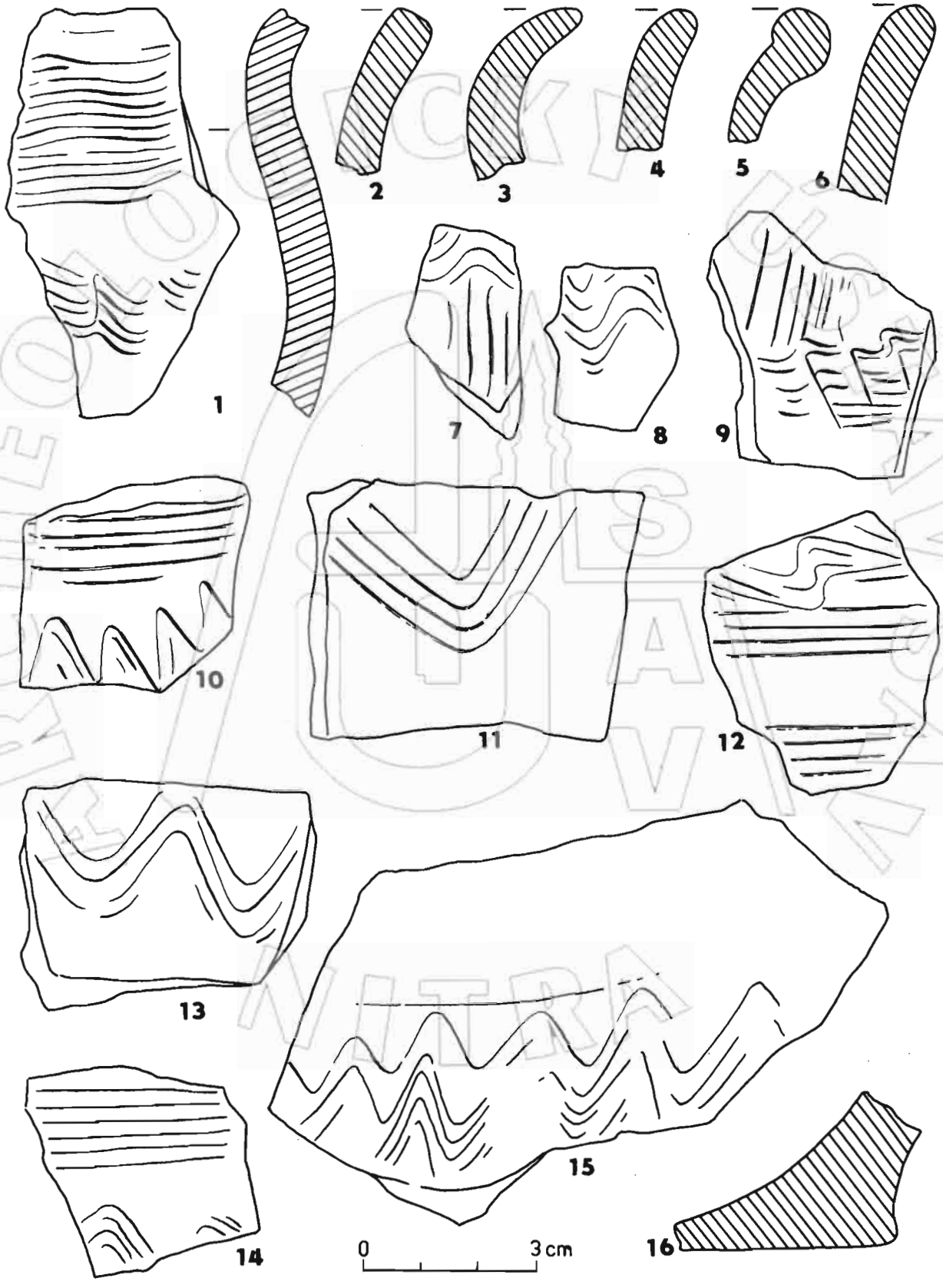
Obr. 17. Spišské Tomášovce /Pod hradiskom/, okr. Spišská Nová Ves. Výber keramiky: 1, 2 - objekt 142; 3, 6 - sektor VI/6-0; 4, 5 - objekt 137; 7 - objekt 139; 8 - objekt 120

Obr. 18. Spišské Tomášovce /Pod hradiskom/, okr. Spišská Nová Ves. Výber nálezov: 1, 3, 5 - objekt 116; 2, 4 - objekt 137

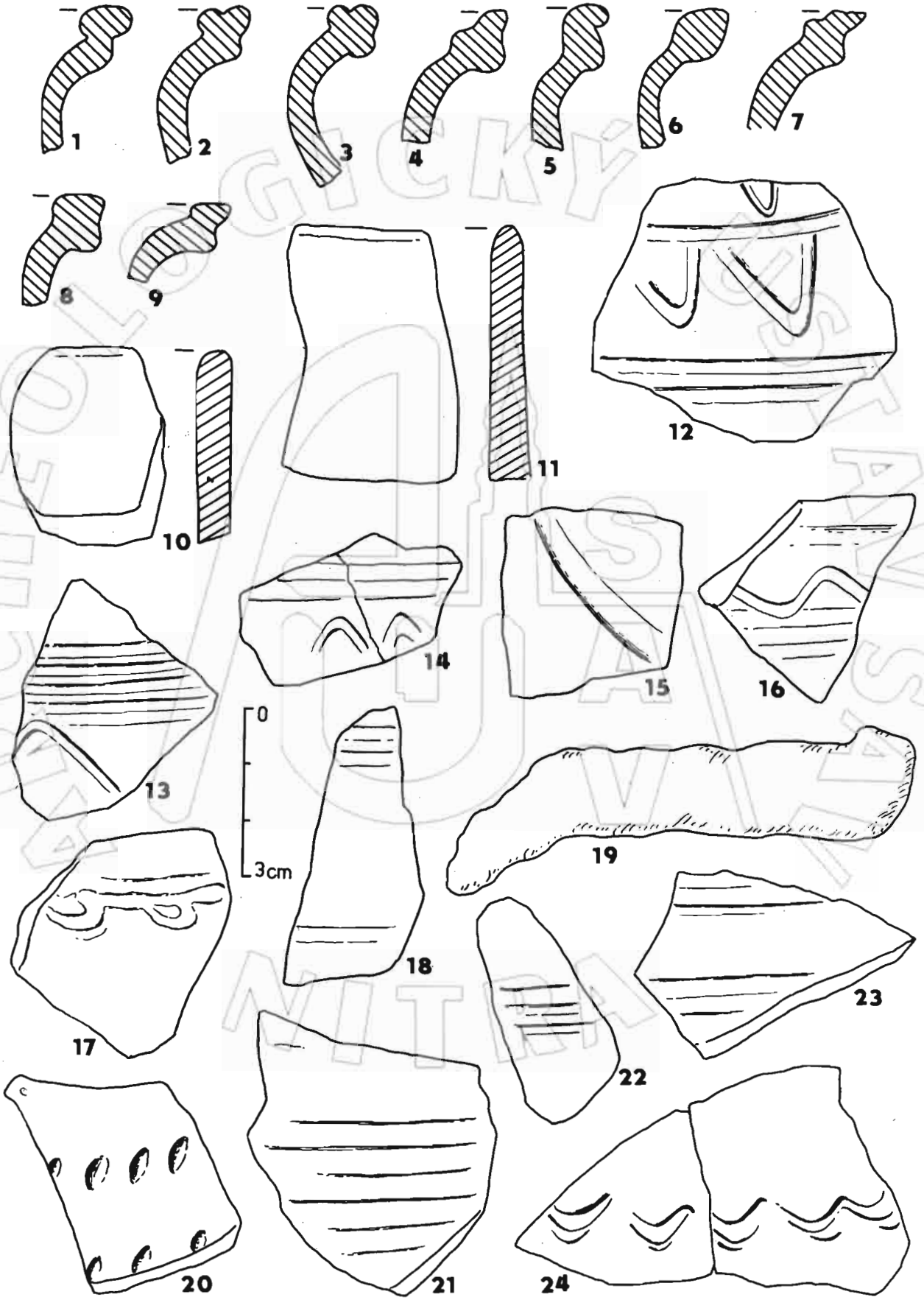
Obr. 19. Hraň /Výmoľ/, okr. Trebišov. 1-6, 8-11 - mladšia doba rímska až začiatok doby sťahovania národov; 7, 12 - neskorá doba laténska

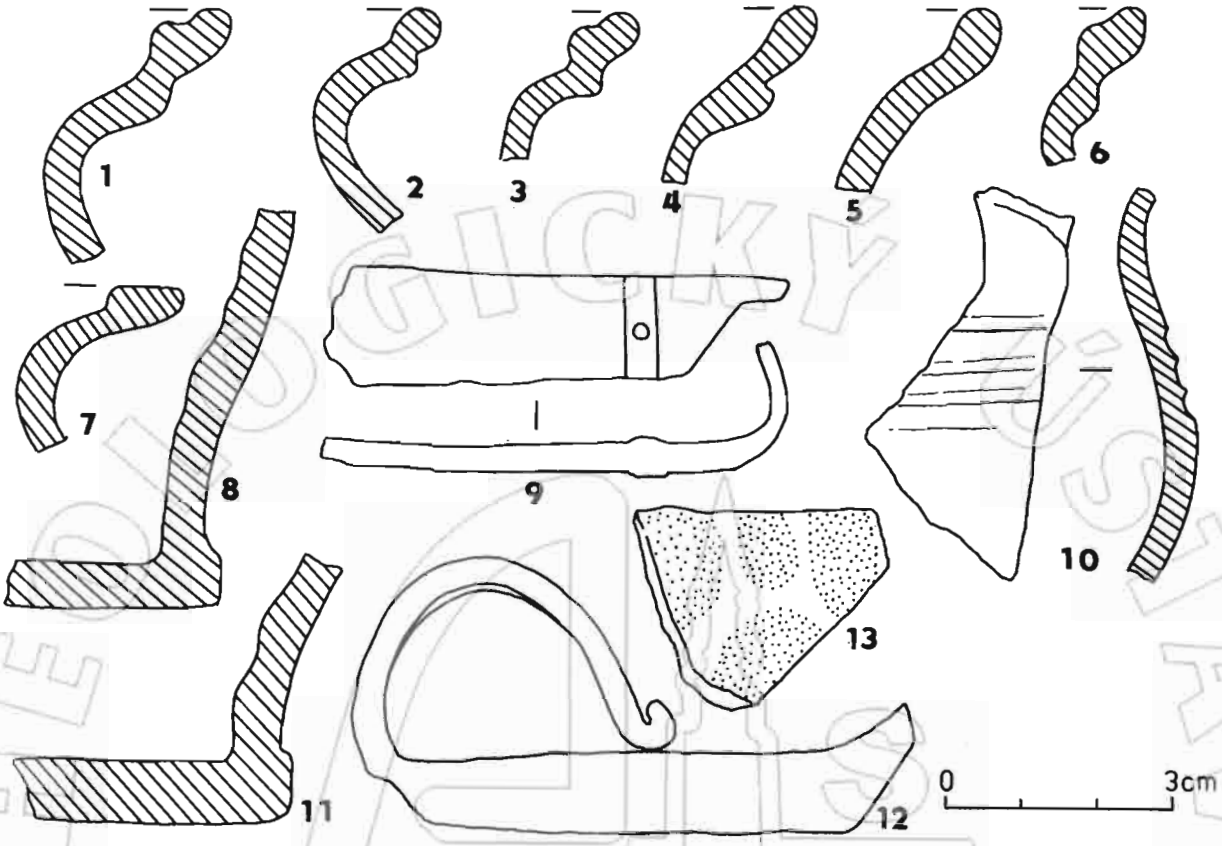
Obr. 20. Hraň /Výmoľ/, okr. Trebišov. 1-13, 15, 16 - mladšia doba rímska až začiatok doby sťahovania národov; 14 - 8.-9. stor.

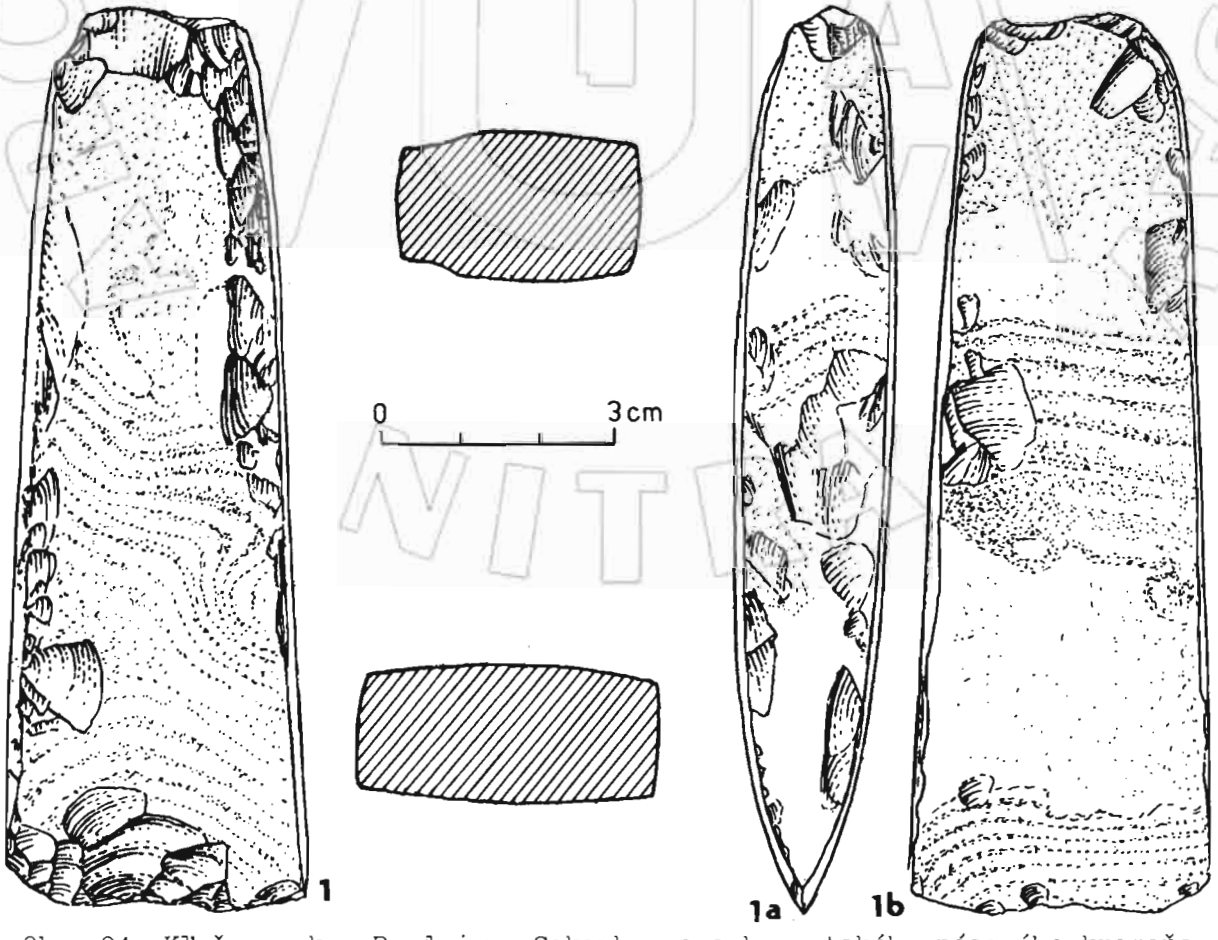
Obr. 21. Hrčeľ, okr. Trebišov. 1-6, 7, 9, 10 - mladší eneolit; 8, 12 - mladšia doba bronzová; 11 - doba rímska

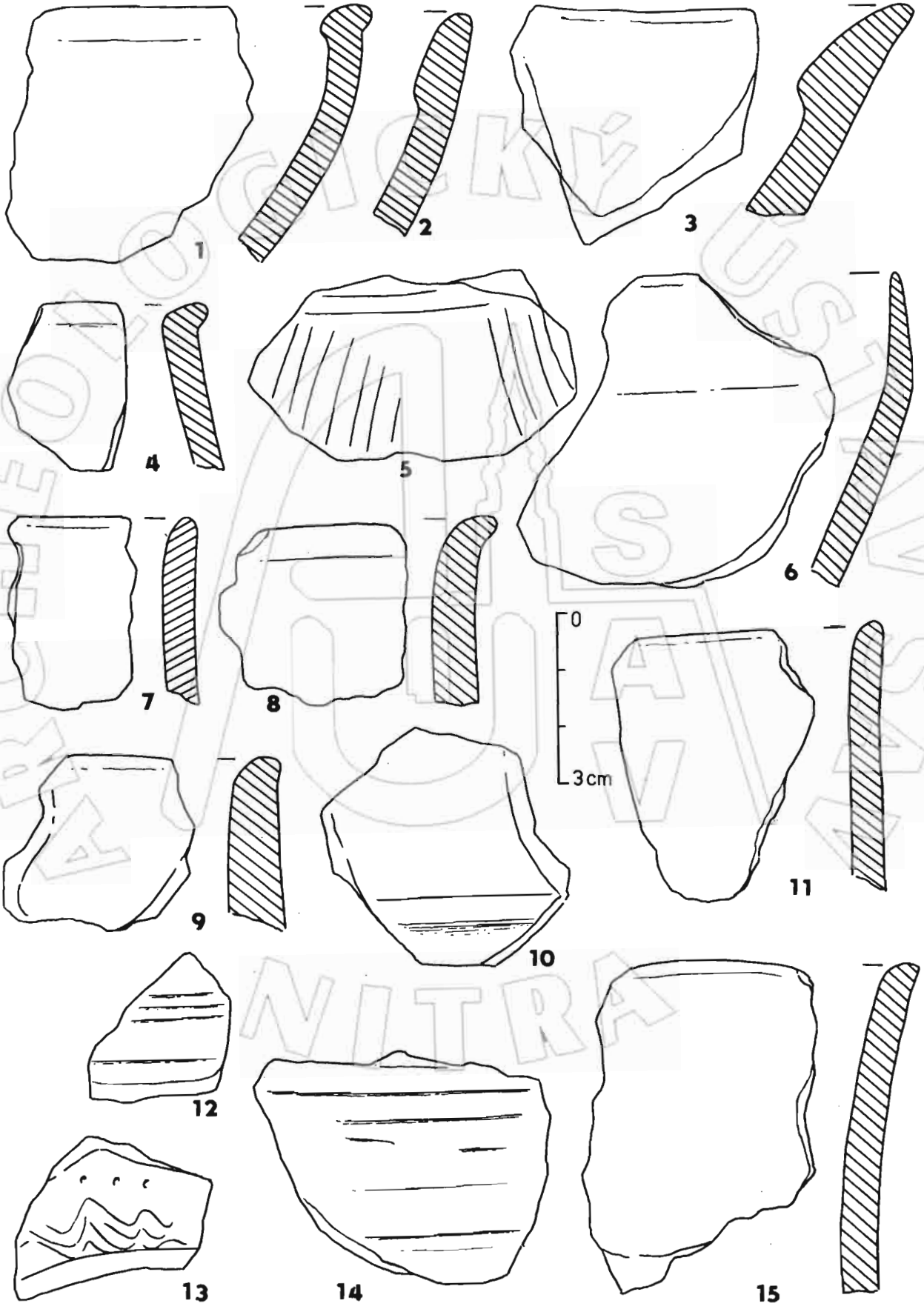
Obr. 22. Chrasť nad Hornádom /Lúčky/, okr. Spišská Nová Ves. Nálezy zo zaniknutej osady z 11.-13. stor.

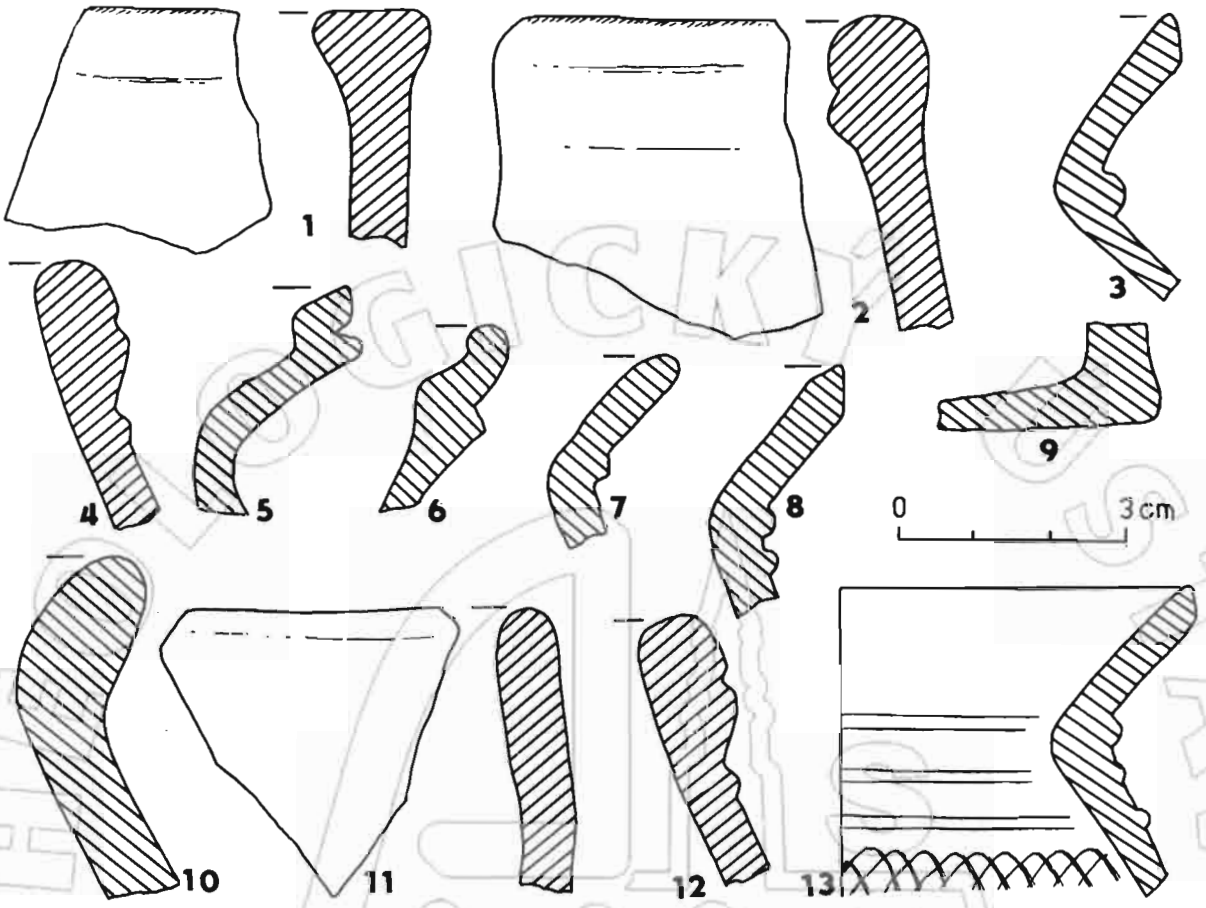
Obr. 23. Choňkovce /vrch Borola/, okr. Michalovce. Nálezy zo 14.-15. stor.

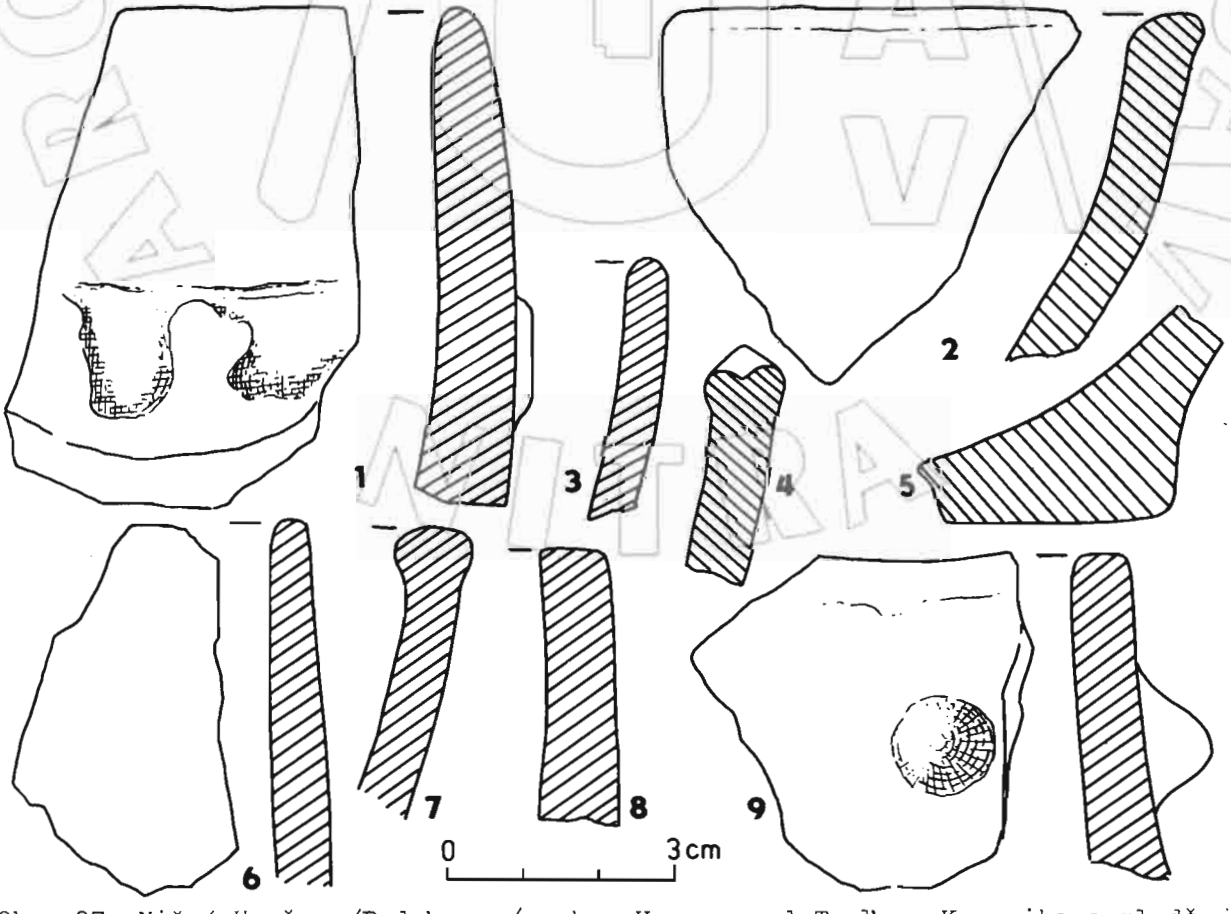
Obr. 24. Kľušov, okr. Bardejov. Sekerka zo zakarpatského pásavého kremeňa z mladšieho eneolitu

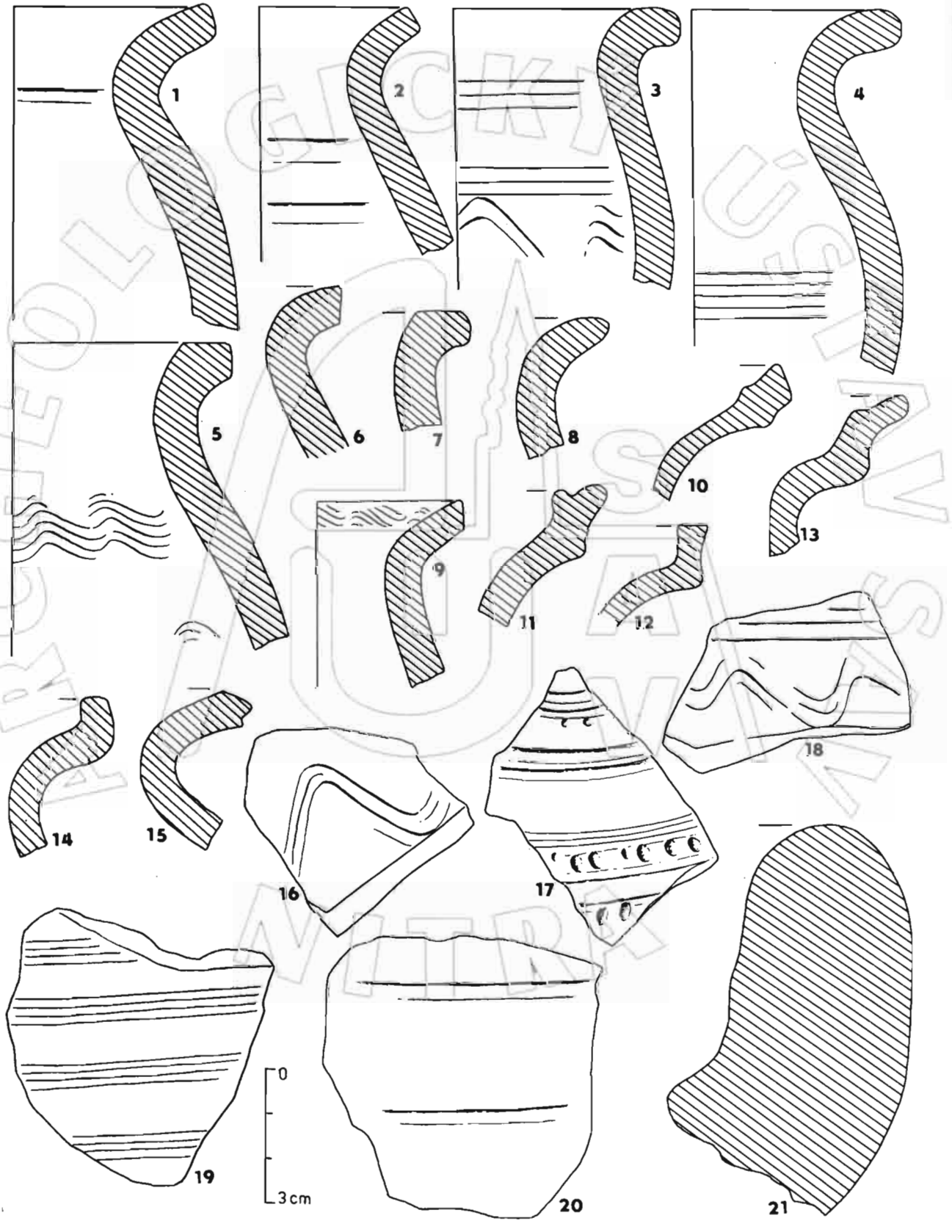
Obr. 25. Koňuš /vrch Stary Koňuš/, okr. Michalovce. 1-11, 15 - keramika z mladšej doby bronzovej; 12-14 - keramika z 10.-11. stor.

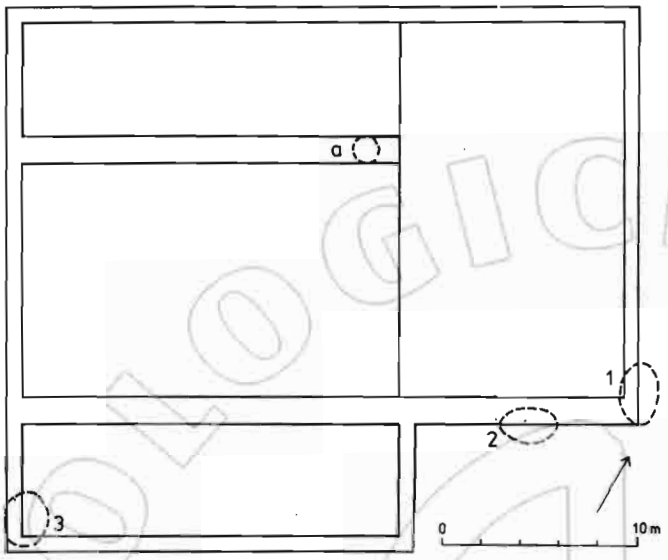
Obr. 26. Lesné /záhrada M. Okála/, okr. Michalovce. Keramika z 11.-13. stor.

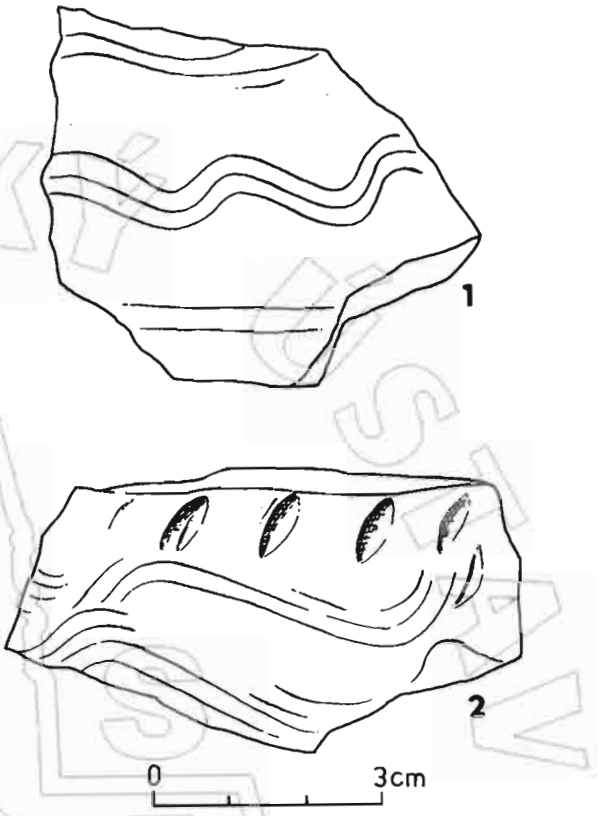
Obr. 27. Nižný Hrušov /Pod hruny/, okr. Vranov nad Topľou. Keramika z mladšej doby bronzovej

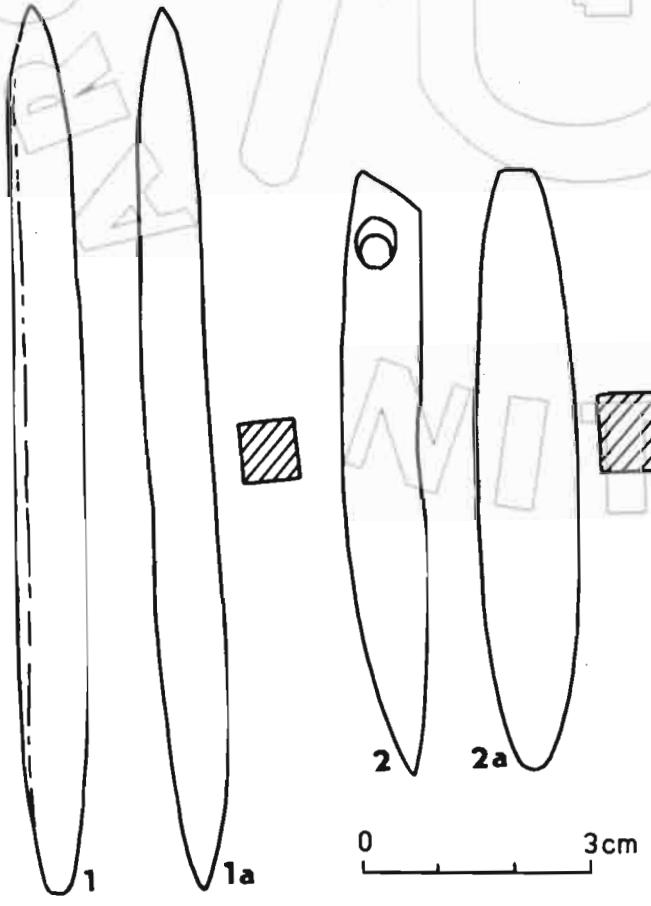
Obr. 28. Poša /Pod laščiky/, okr. Vranov nad Topľou. 1-9, 16, 18-21 - keramika z 9.-10. stor.; 10-15, 17 - keramika z 12.-14. stor.

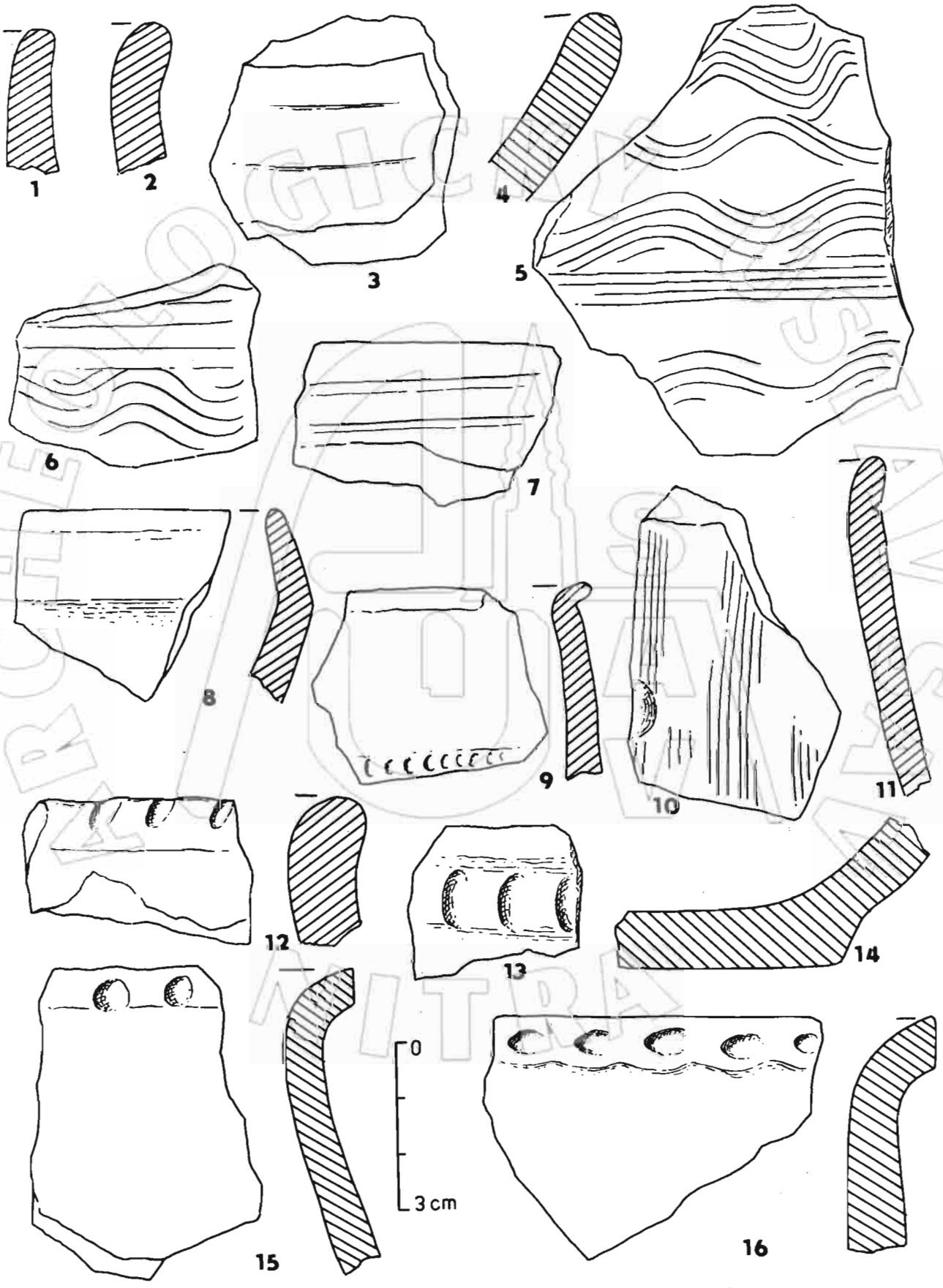
Obr. 29. Záhradné, okr. Prešov. Pôdorysný náčrt staveniska kultúrneho domu. 1, 2 - slovanské sídliskové objekty z 9. stor.; a, 3 - sídliskové objekty z doby rímskej

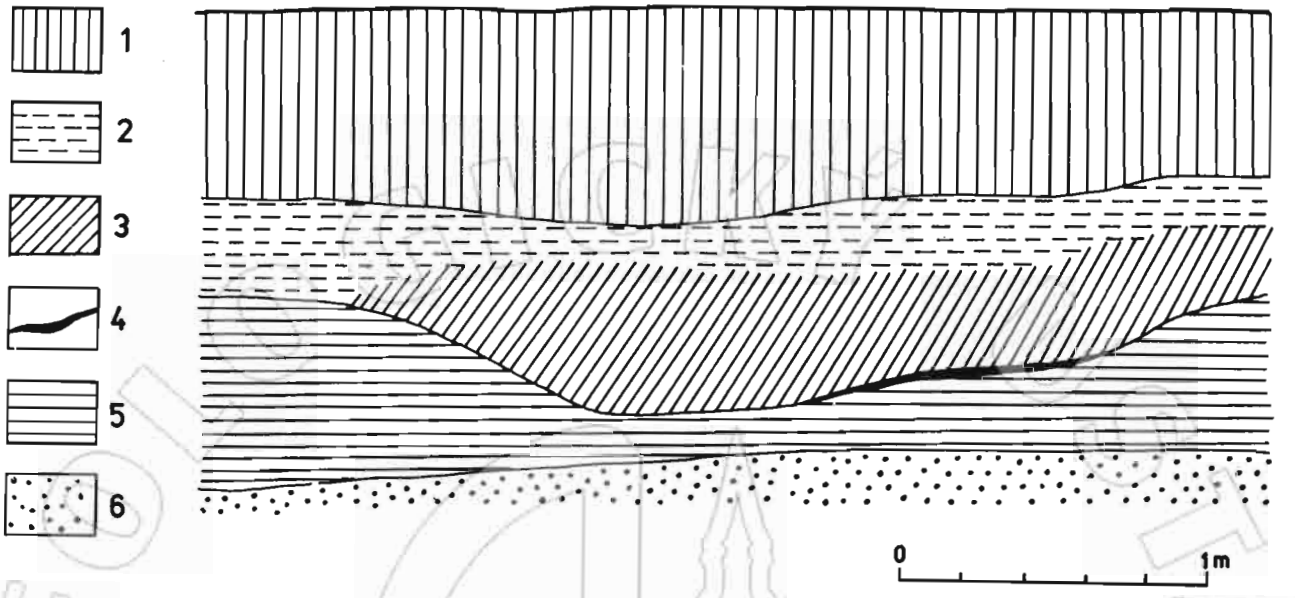
Obr. 30. Kysta /Zánumnie/, okr. Trebišov. Keramika z 9. stor.

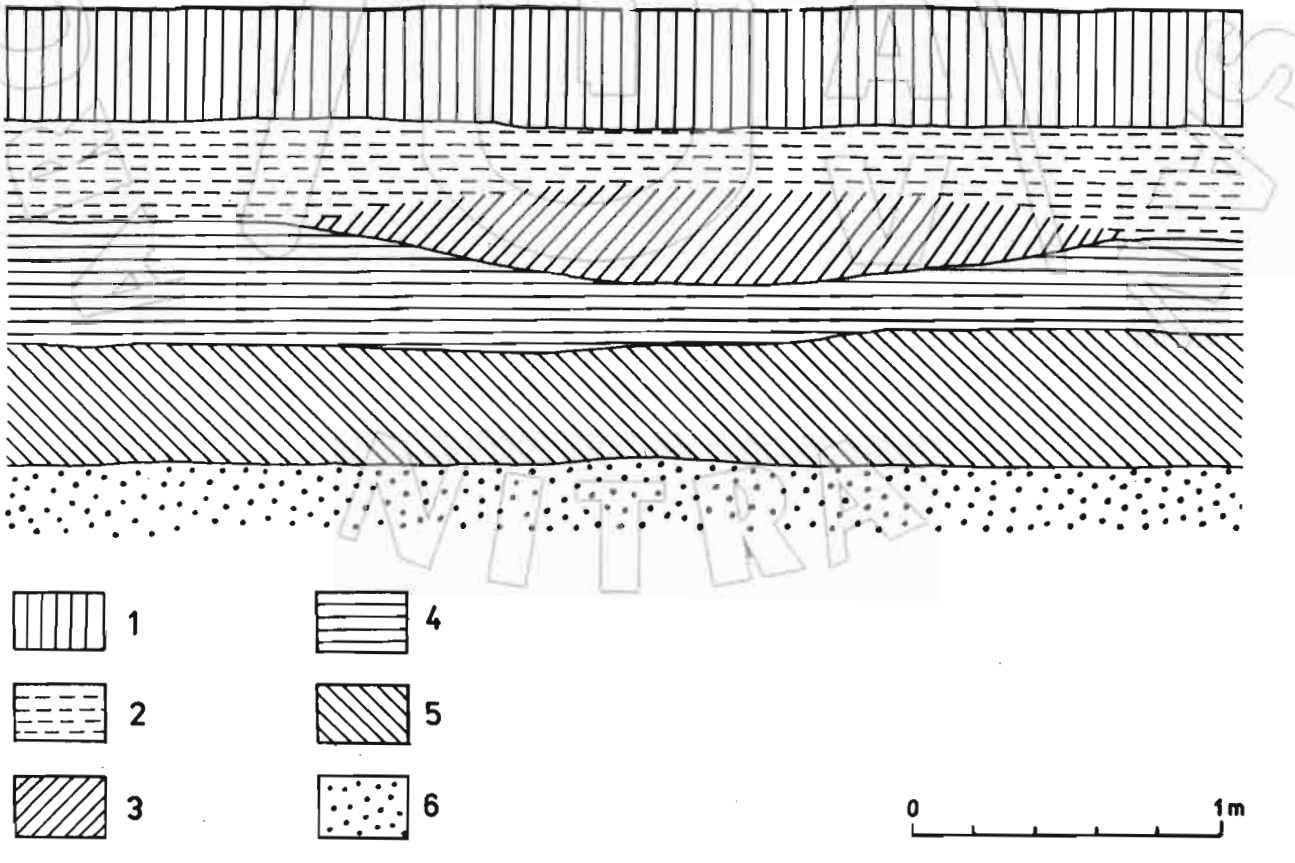
Obr. 31. Prešov, časť Šarišské Lúky /areál závodu na spracovanie dreva/. 1, 1a - medené dláto; 2, 2a - kamenný závesok. Eneolit

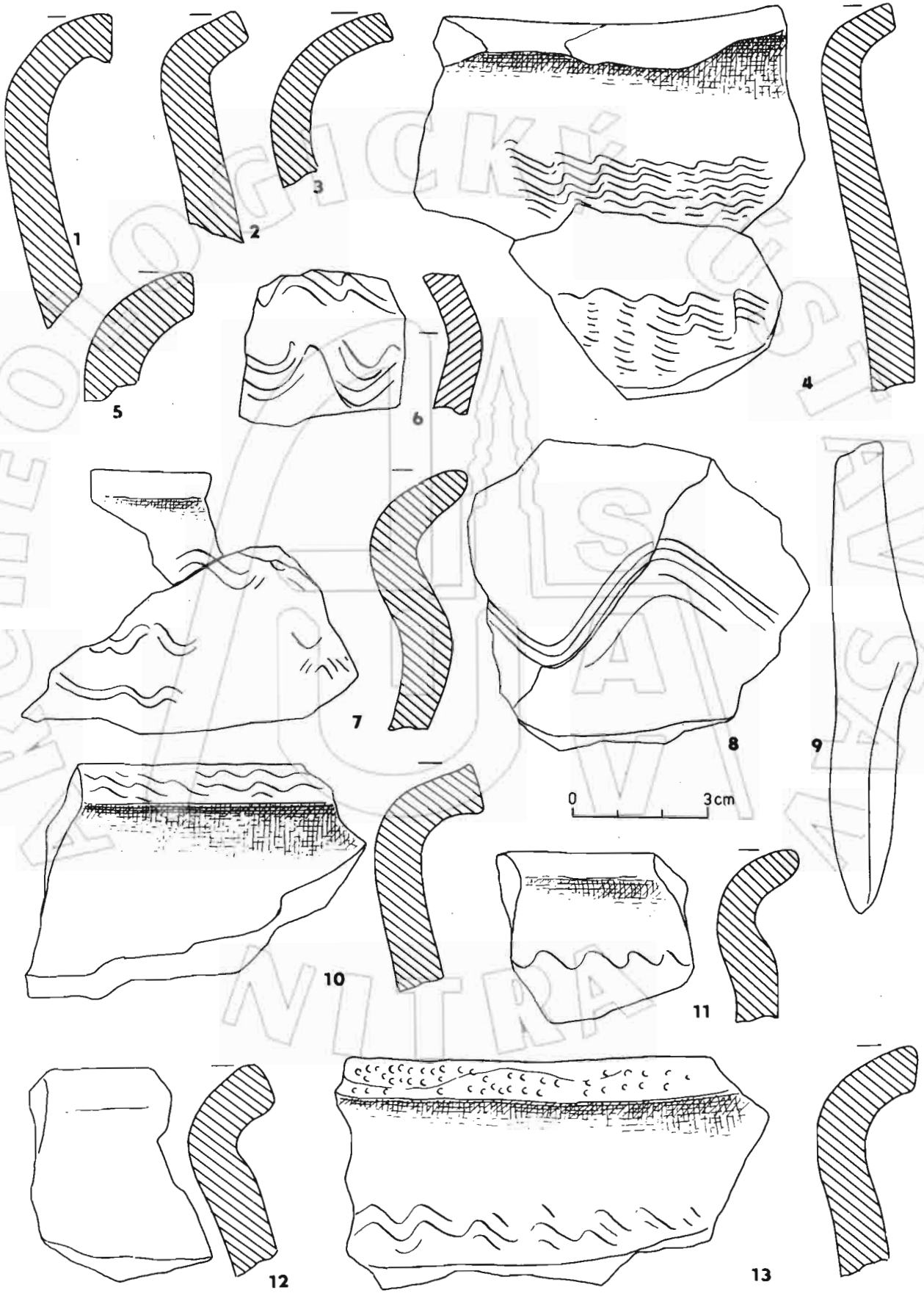
Obr. 32. 1-8 - Sirník /Homokdomb/, okr. Trebišov; 9-16 - Sirník /Malomdomb/, okr. Trebišov. /1, 3, 4 - mladšia doba bronzová; 2, 6, 8 - mladšia doba rímska; 5, 7 - keramika z 8.-9. stor.; 9-16 - mladší eneolit/

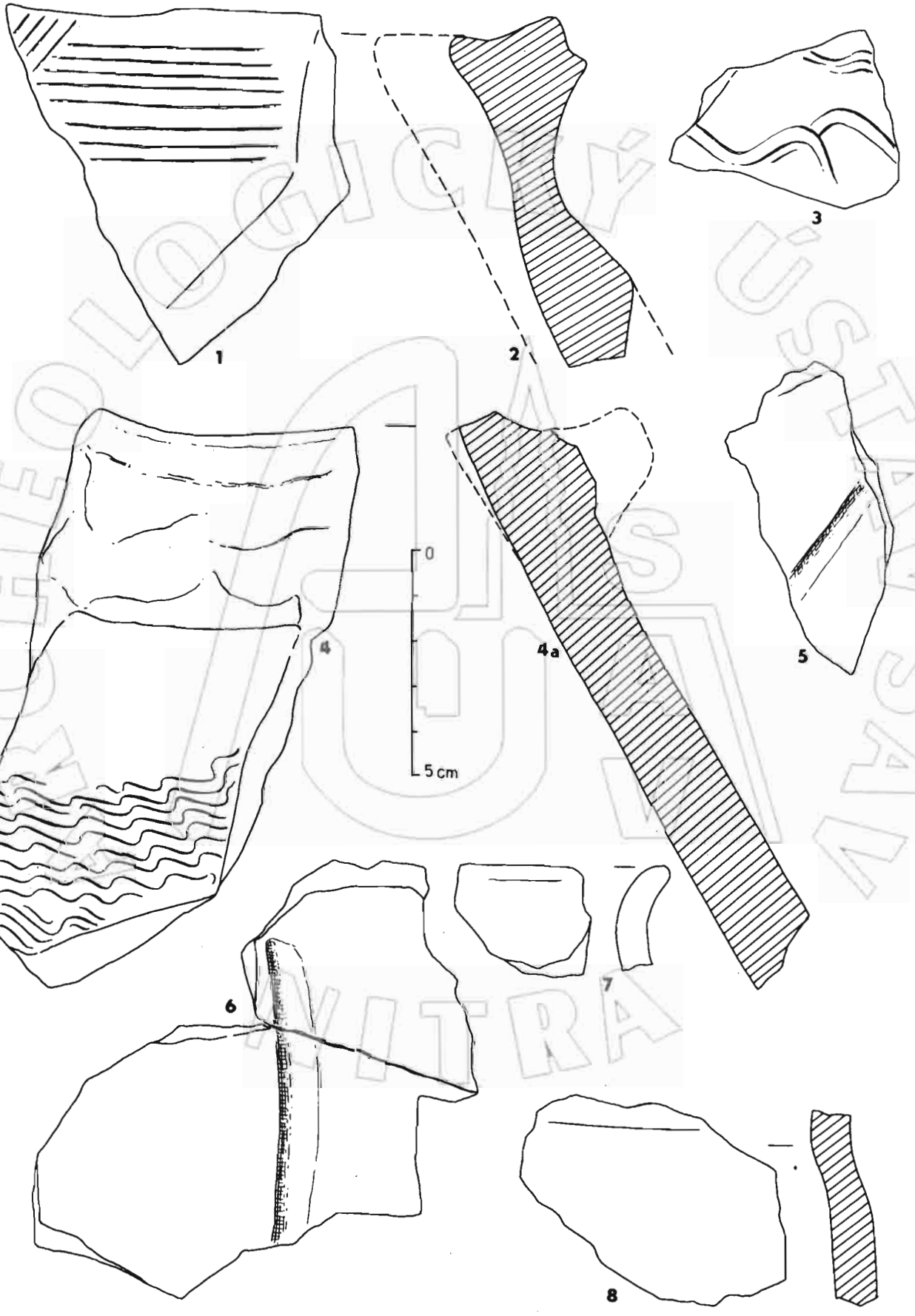
Obr. 33. Záhradné /stavénisko kultúrneho domu/, okr. Prešov. Prierez slovanského sídliskového objektu 1 /1 - vrstva žltohnedej naplavenej hliny; 2 - tmavá sivohnedá močaristá vrstva; 3 - čiernosivá výplň objektu; 4 - vrstva uhlíkov; 5 - žltosivá piesočnatá vrstva; 6 - vrstva štrku/

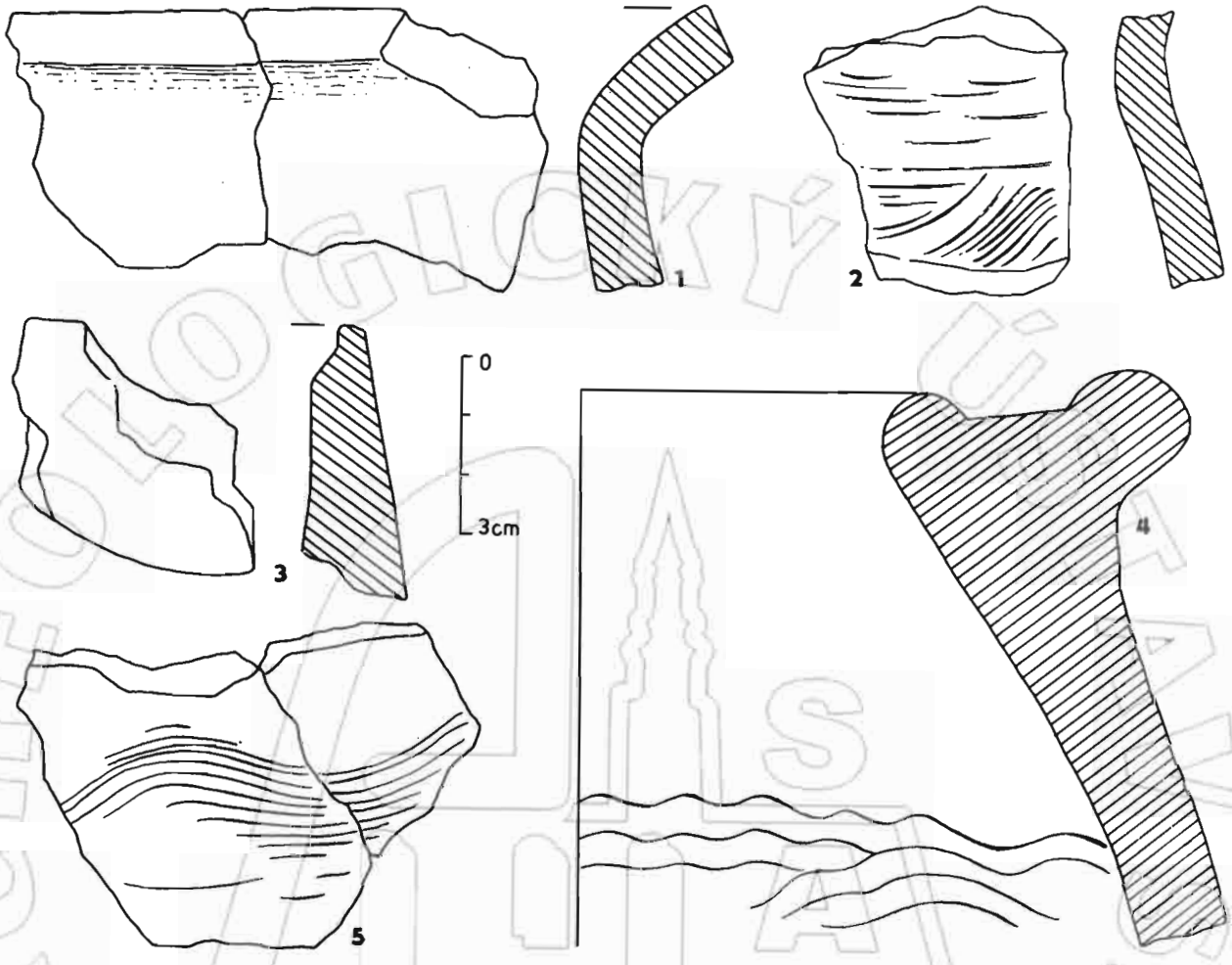
Obr. 34. Záhradné /stavenisko kultúrneho domu/, okr. Prešov. Prierez slovanského sídliskového objektu 2 /1 - vrstva žltohnedej naplavenej hliny; 2 - tmavá sivohnedá močaristá vrstva; 3 - čiernosivá výplň objektu; 4 - žltosivá piesočnatá vrstva; 5 - sivá ílovitá vrstva; 6 - vrstva štrku/

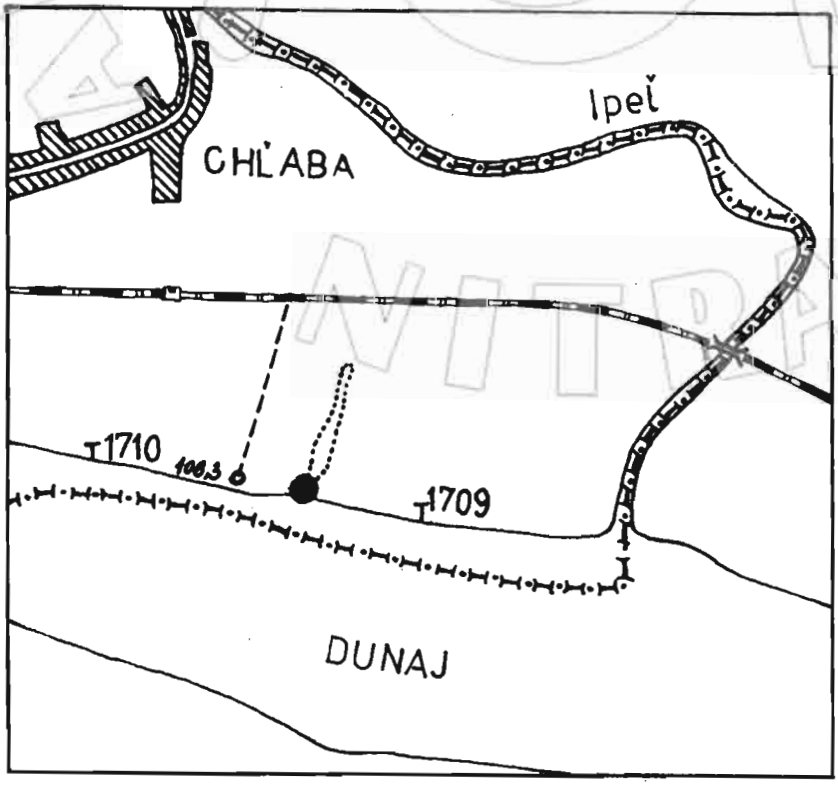
Obr. 35. Záhradné /stavenisko kultúrneho domu/, okr. Prešov. Výber nálezov zo slovanského sídliskového objektu 1

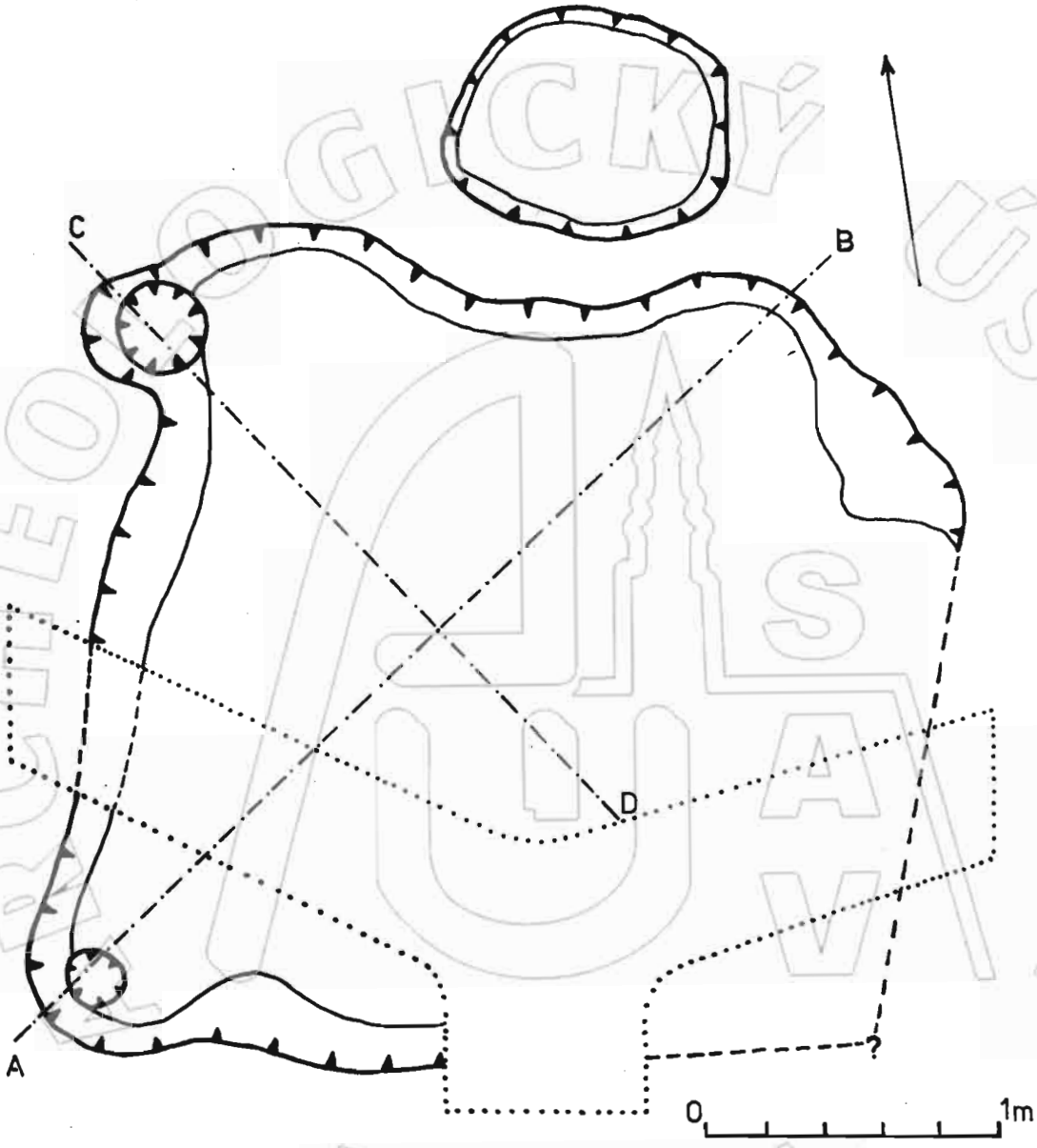
Obr. 36. Záhradné /stavenisko kultúrneho domu/, okr. Prešov. Sídliskový objekt 3. 1, 2, 4, 4a, 5, 6, 8 - keramika z doby rímskej; 3, 7 - slovanská keramika

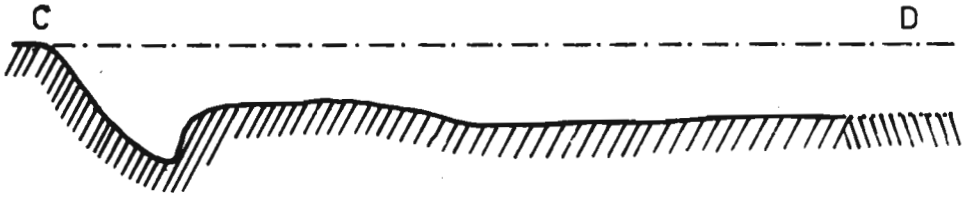
Obr. 37. Záhradné /stavenisko kultúrneho domu/, okr. Prešov. 1, 4 - keramika z objektu "a" z doby rímskej; 2, 3, 5 - keramika zo slovanského objektu 2

Obr. 38. Chľaba /Dunaj - km 1709,4/, okr. Nové Zámky. Situačný náčrt polohy náleziska

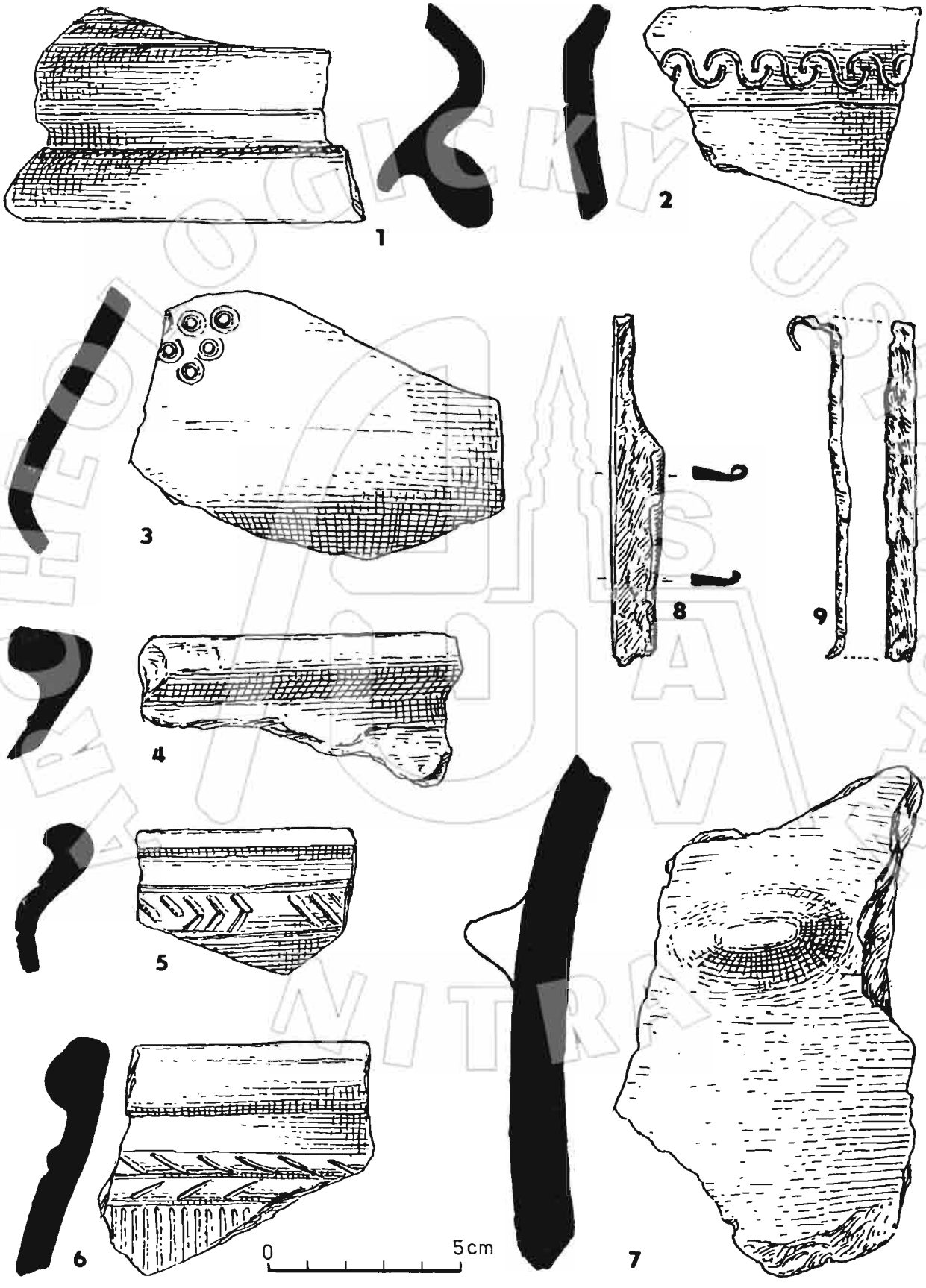

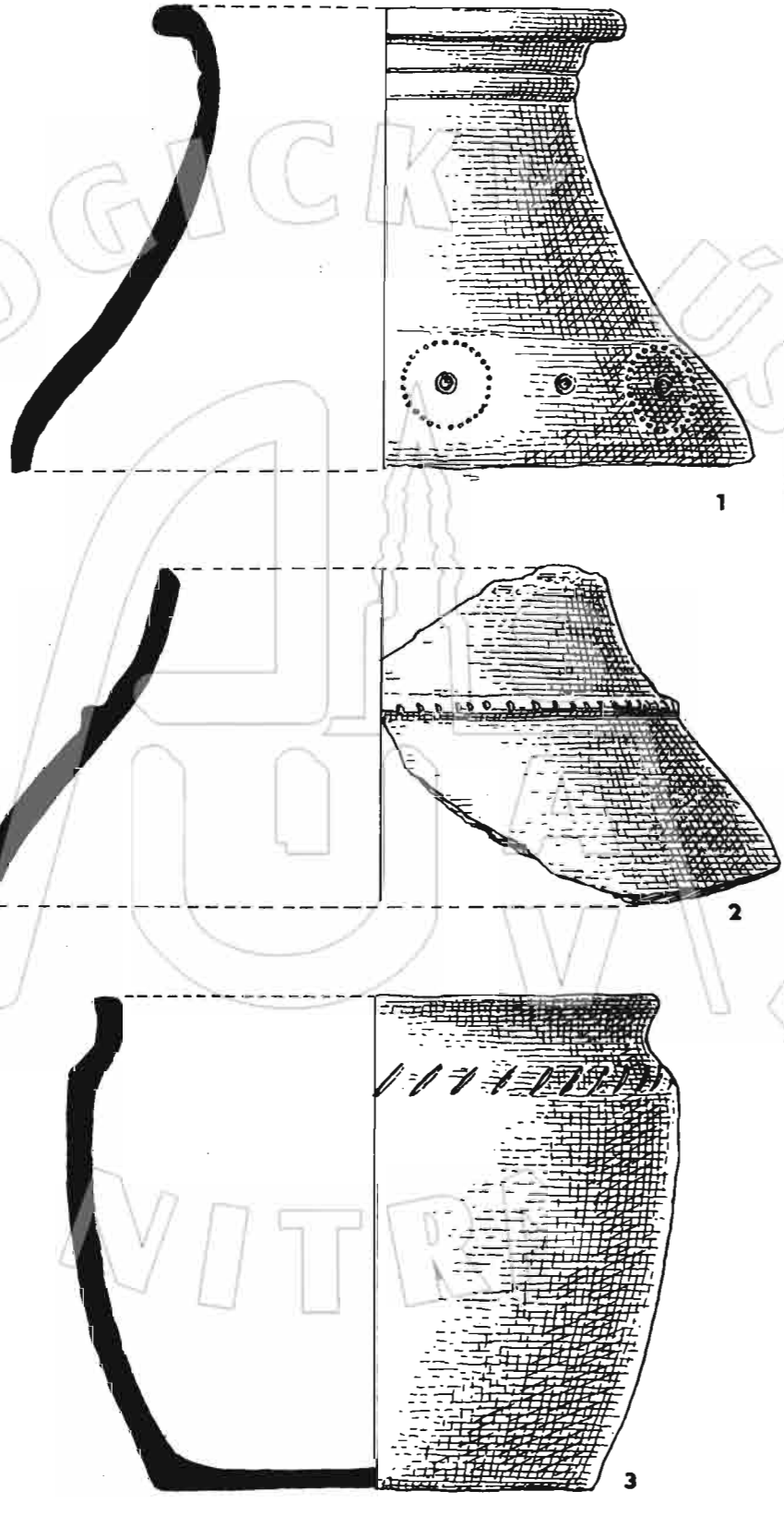
Obr. 39. Chľaba /Dunaj - km 1709,4/, okr. Nové Zámky. Pôdorys chaty badenskej kultúry /objekt 2/

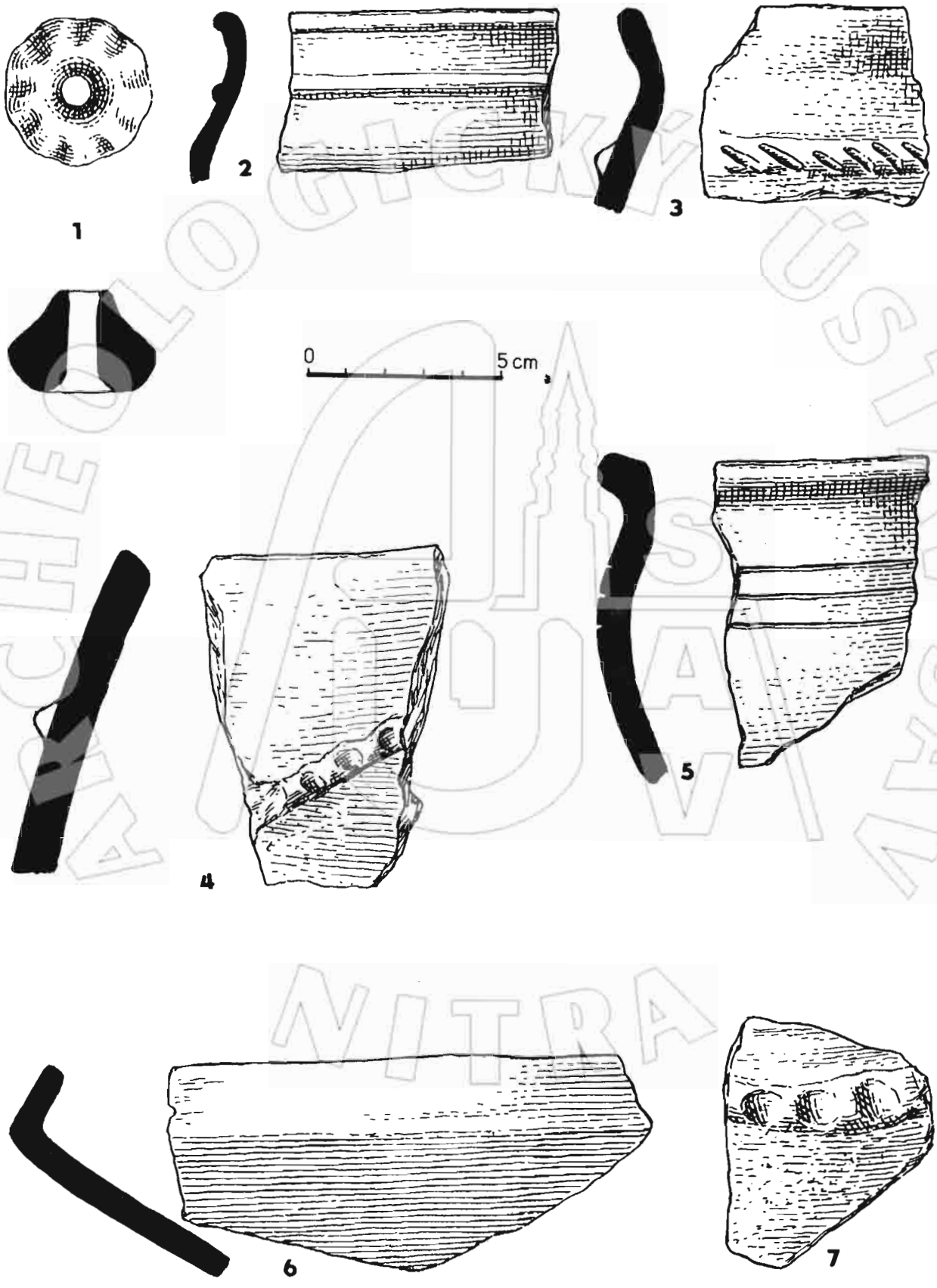
Obr. 40. Chľaba /Dunaj - km 1709/, okr. Nové Zámky. Výber keramického materiálu z objektu 2 /badenská kultúra/

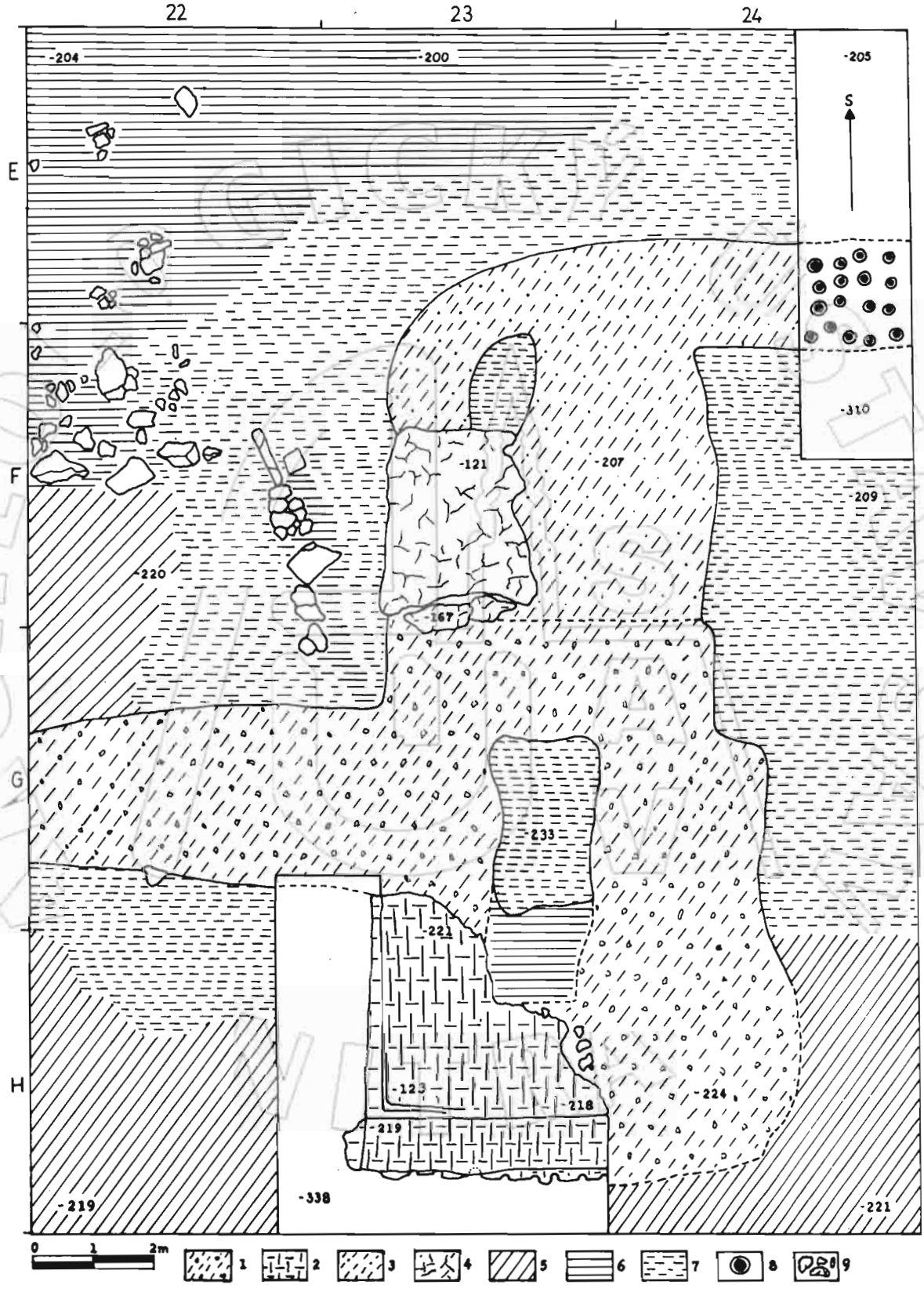
Obr. 41. Chľaba /Dunaj - km 1709,4/, okr. Nové Zámky. Výber nálezov z objektu 4 /LB-LC/

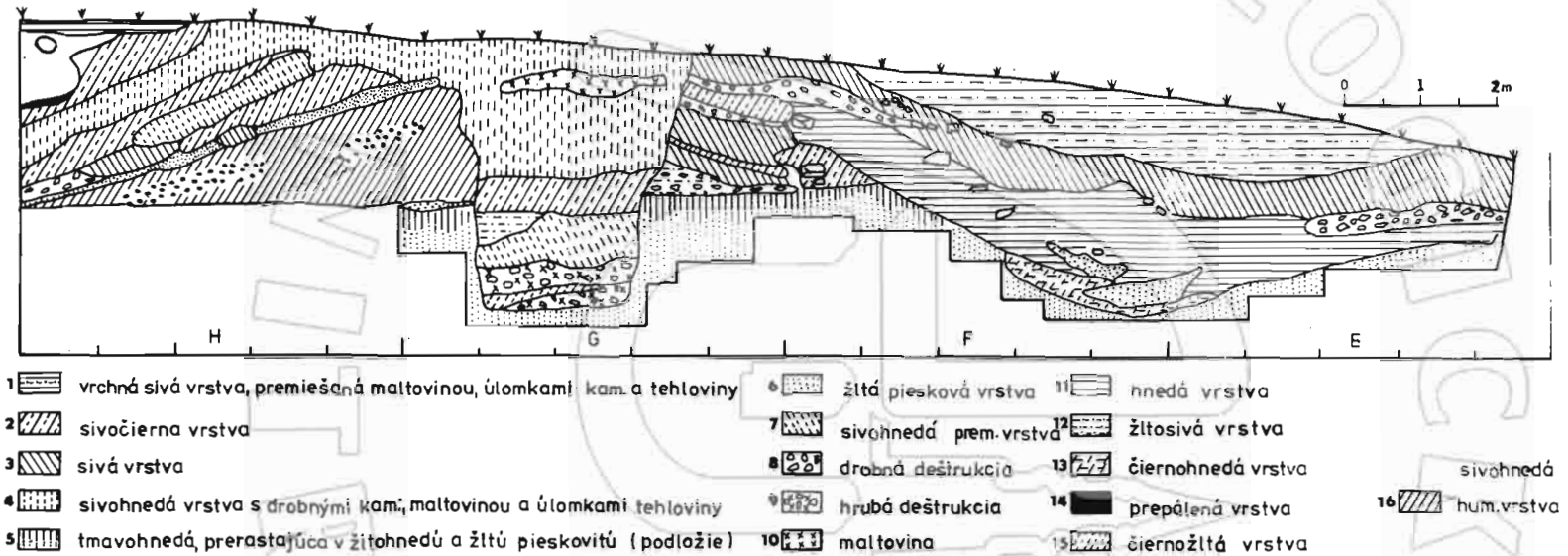
Obr. 42. Chľaba /Dunaj - km 1709,4/, okr. Nové Zámky. 1 - objekt 3 /LB/; 2, 3 - objekt 10 /HD-LA/

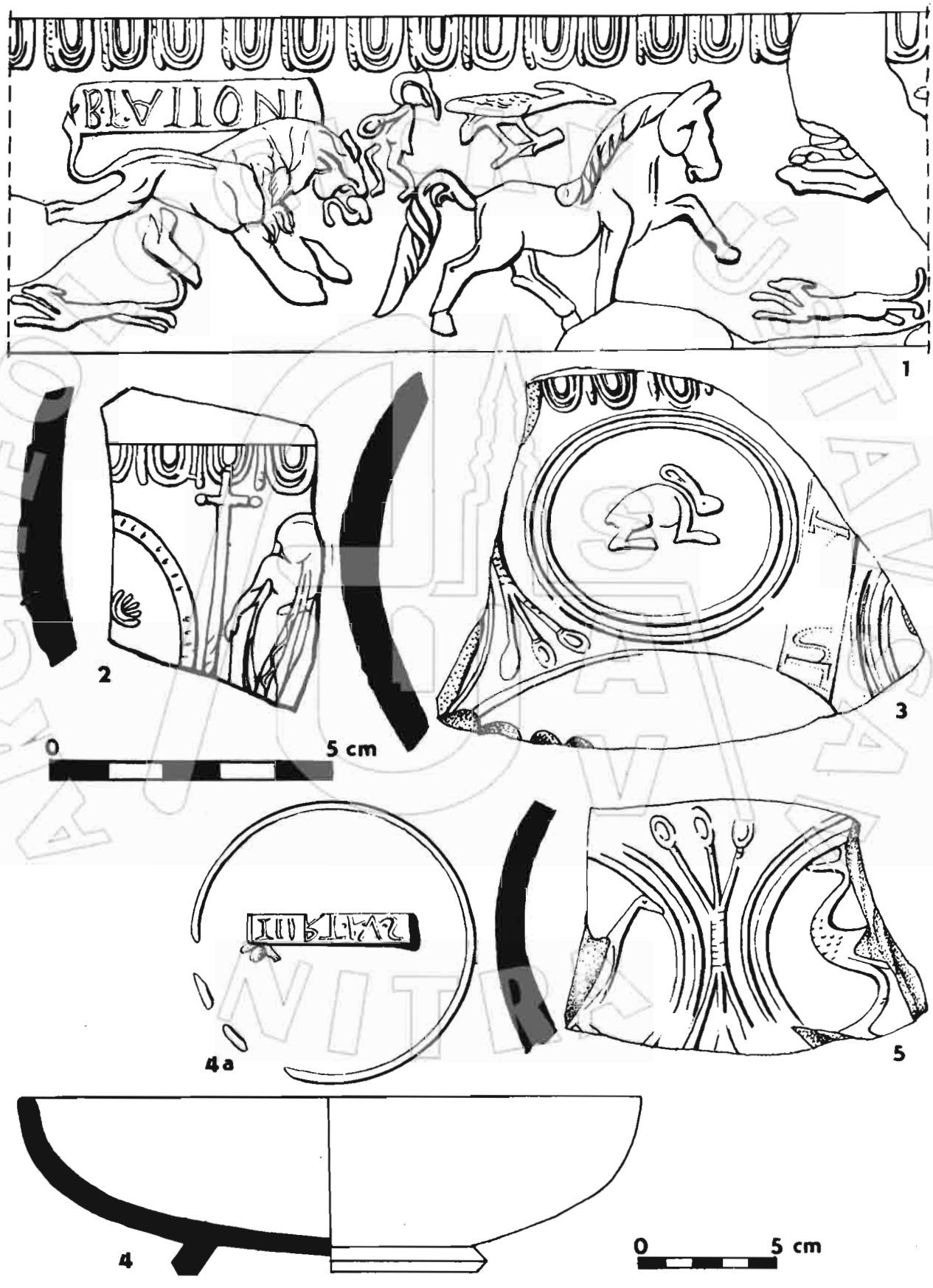
Obr. 43. Chľaba /Dunaj - km 1709,4/, okr. Nové Zámky. Výber keramického materiálu. 1 - objekt 6 /HD/; 2-5 - objekt 10 /HD-LA/; 6 - objekt 9 /HD-LA/; 7 - objekt 8 /HD/

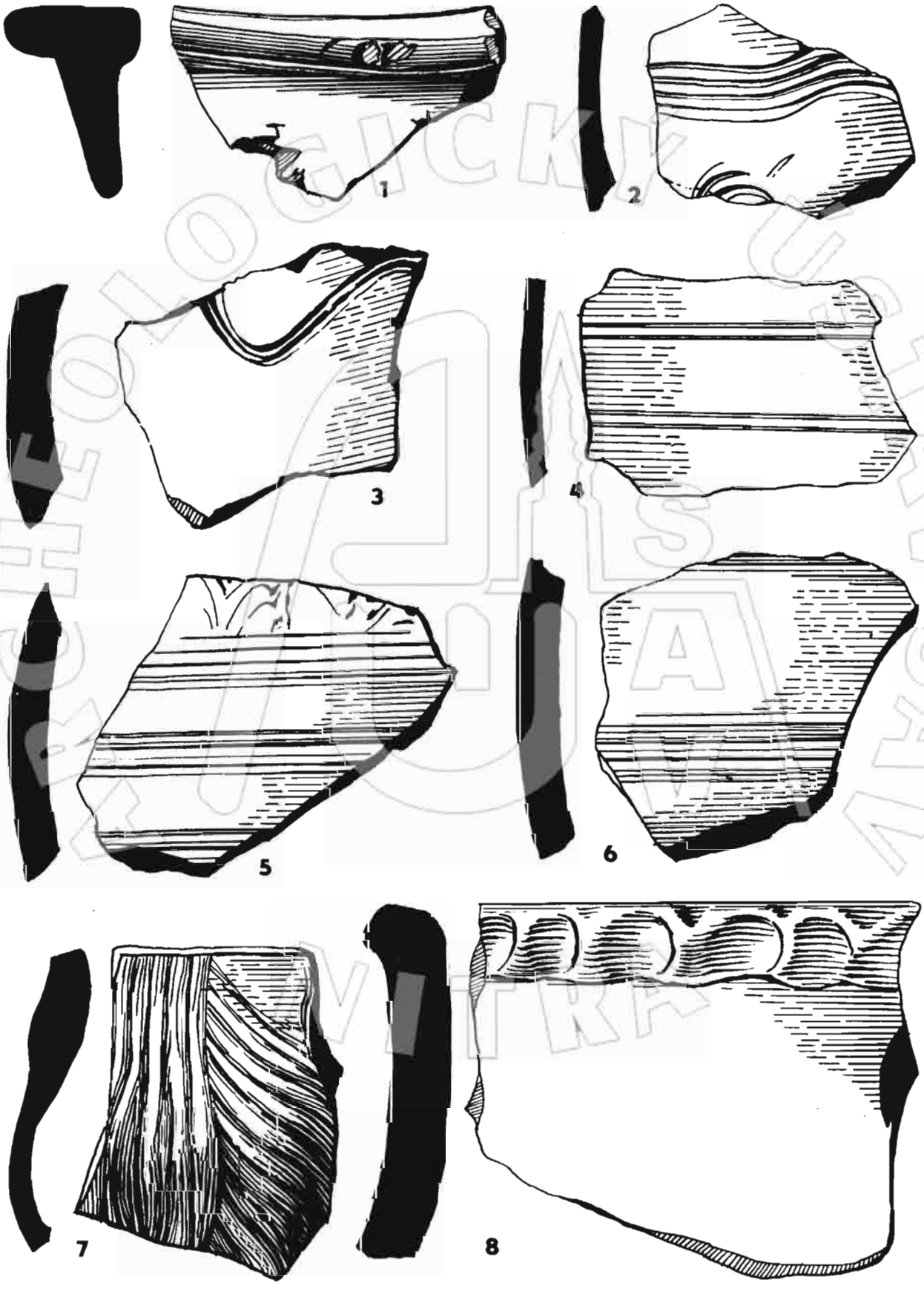
Obr. 44. Iža /Leányvár/, okr. Komárno. Pôdorys západnej polovice porty praetorie. 1 - negatív obvodového múru a západnej veže; 2 - kompaktné murivo; 3 - negatív odlišného sfarbenia; 4 - murivo odlišnej štruktúry; 5 - sivohnedá pôda; 6 - hnedá zmiešaná pôda; 7 - žltý íl; 8 - kolové jamky; 9 - kamenná deštrukcia

Obr. 45. Iža /Leányvár/, okr. Komárno. Profil západn[illegible] brány prétória. V sektore C negatív obvodového múru; v sektoroch E-F prvá priekopa

Obr. 46. Iža /Leányvár/, okr. Komárno. Výber rheinzabernskej terry sigillaty z priestoru severozápadnej rohovej veže

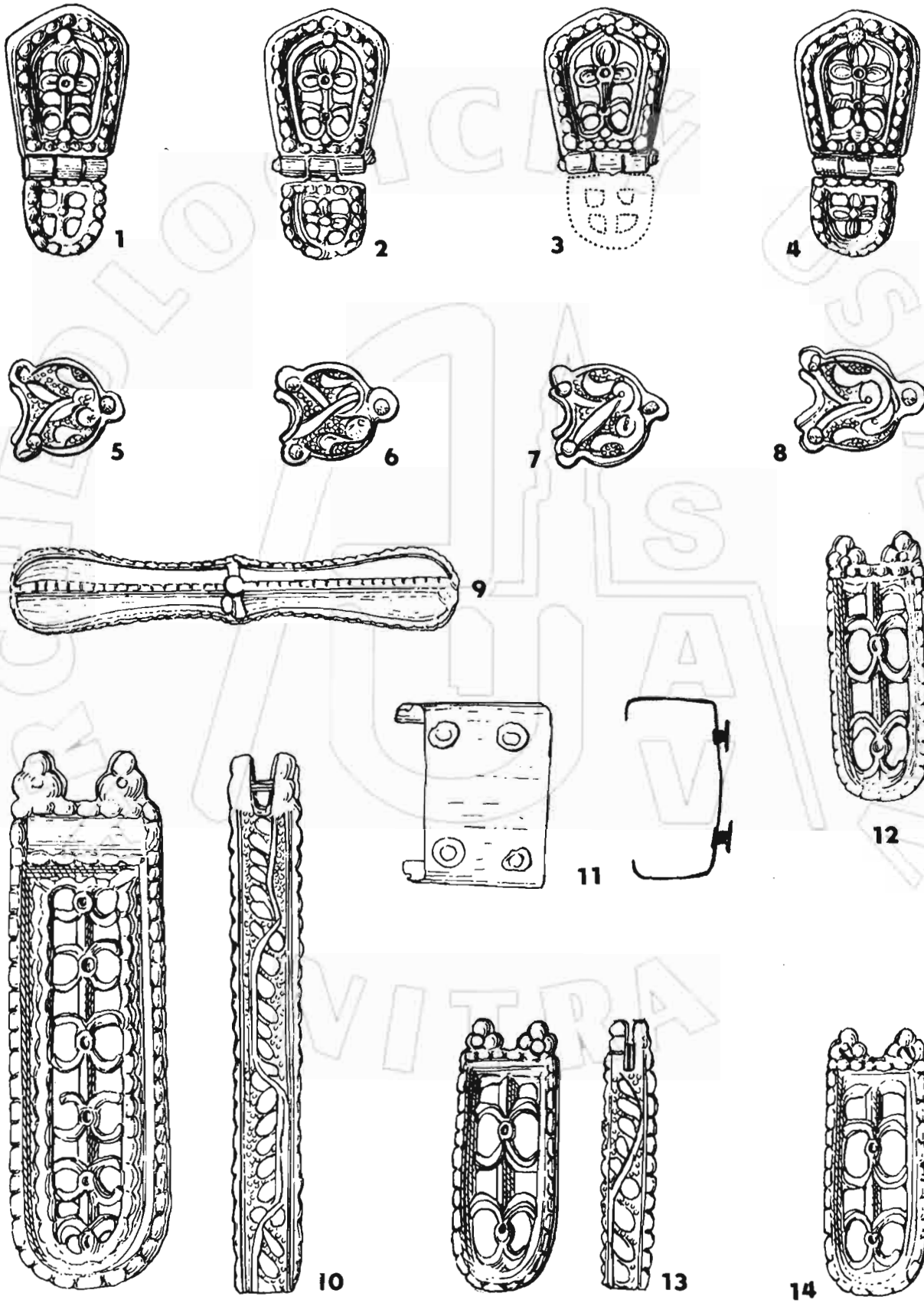
Obr. 47. Moča, okr. Komárno: 1-6 - Kenderföld; 7-8 - Močidlá-Mocsolya.

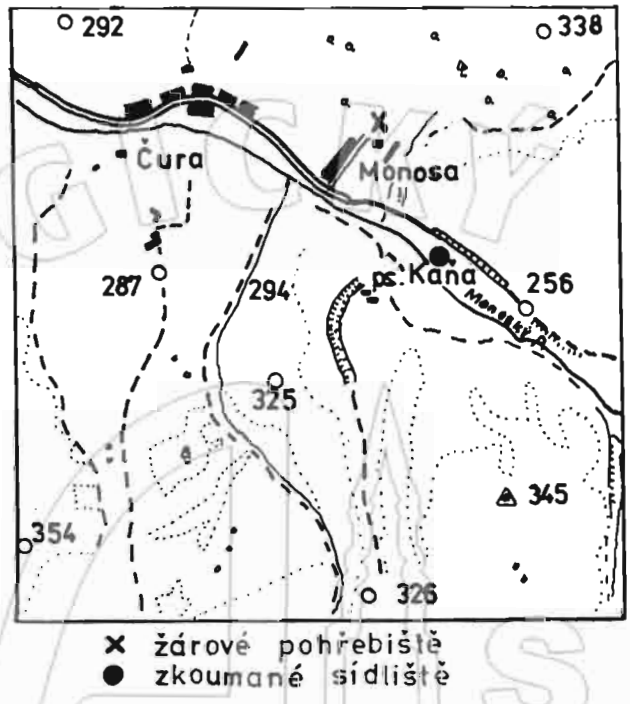
Obr. 48. Svinica, okr. Košice-vidiek. Objekt 18/78, druhá polovica 11. stor. až 12. stor.

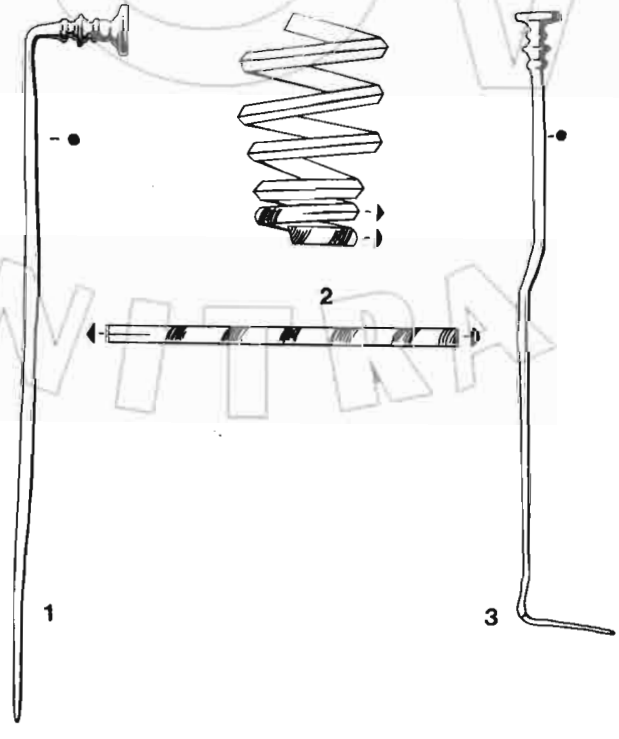
Obr. 49. Svinica, okr. Košice-vidiek. Kamenná bloková stavba. 13.-15. stor.

Obr. 50. Komárno, časť Hadovce. Nálezy z hrobu 24

Obr. 51. Radzovce, okr. Lučenec
/1 : 25 000/

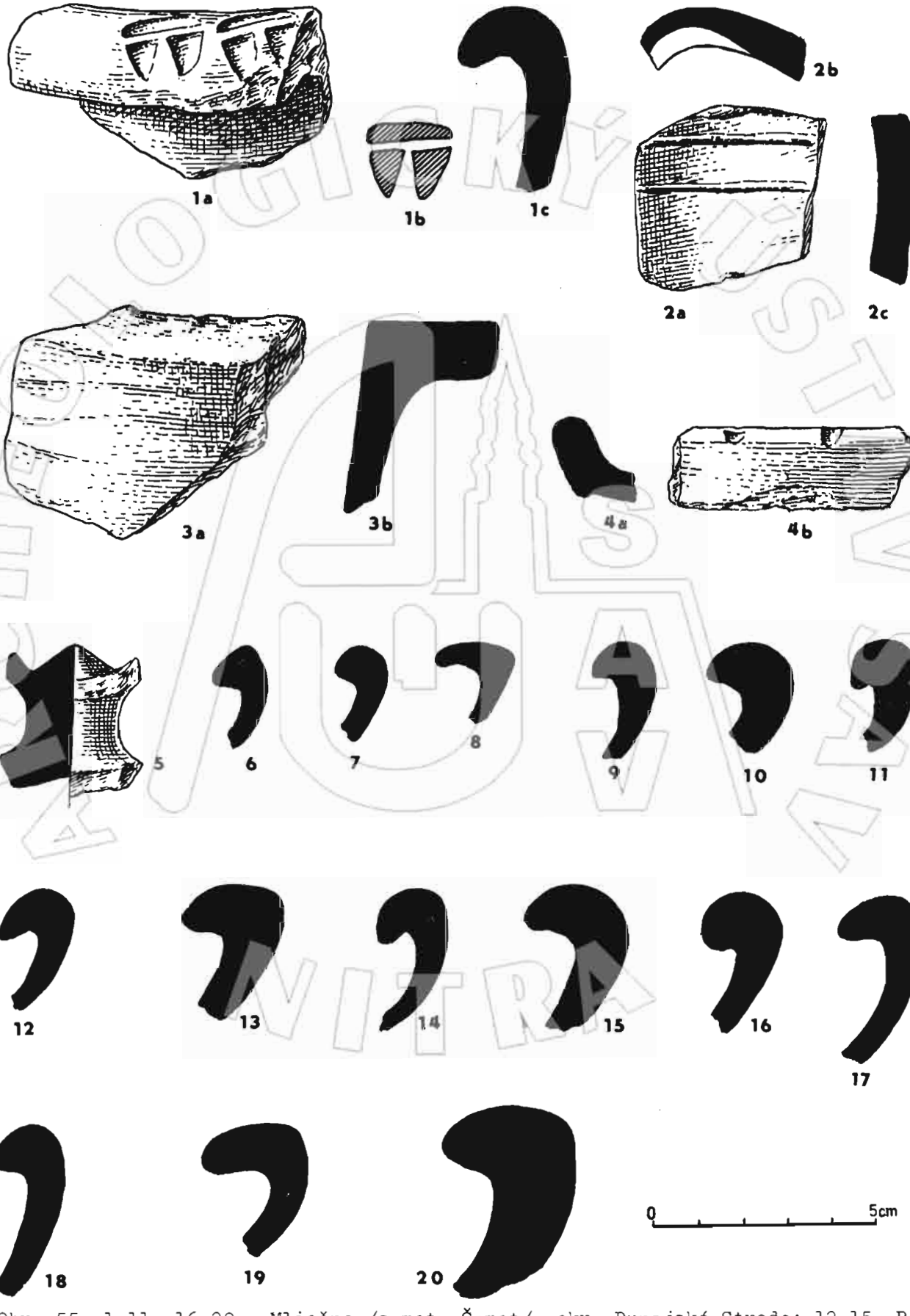
Obr. 52. Radzovce, okr. Lučenec. Hromadný nález bronzových předmětů

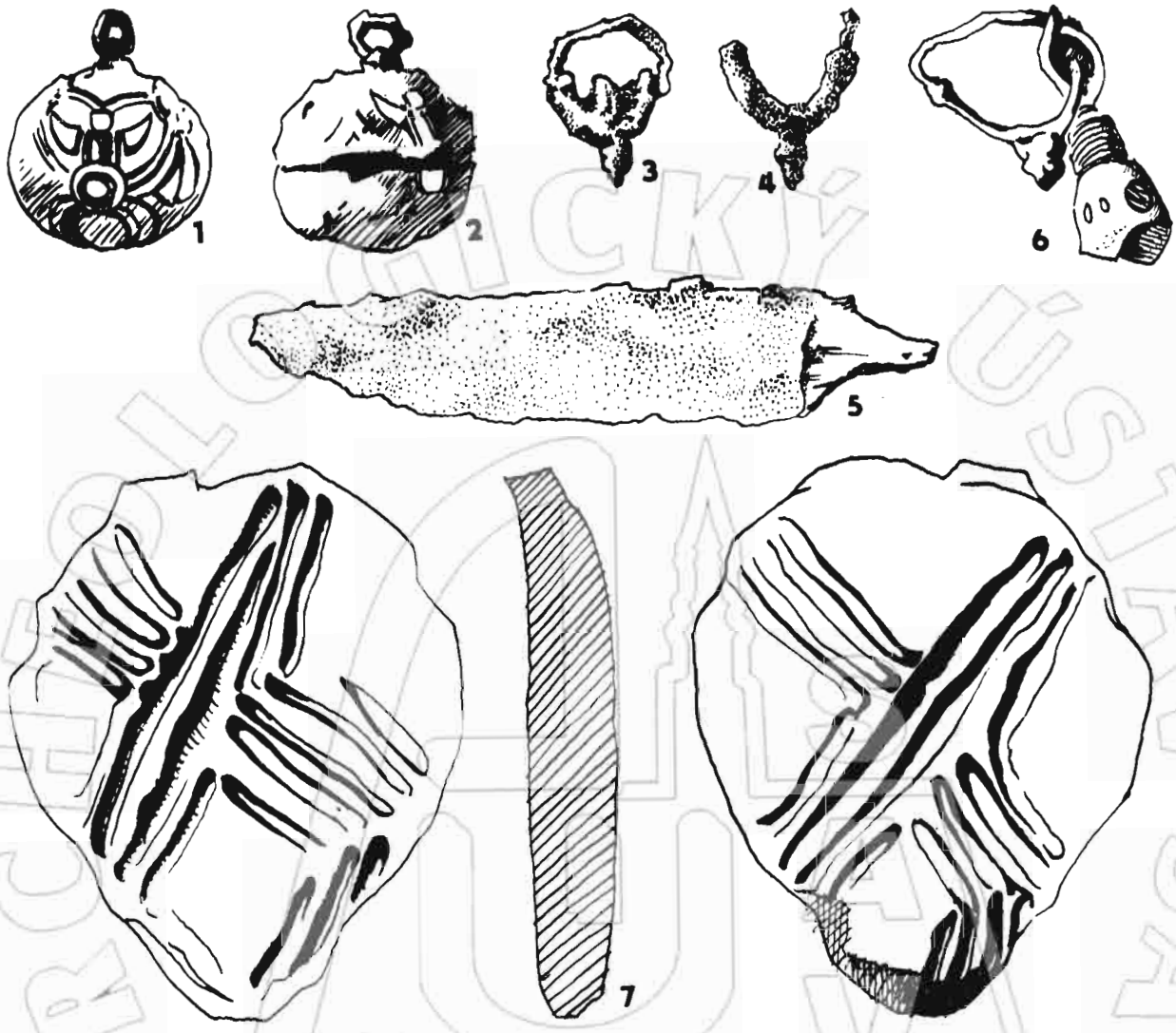
Obr. 53. Mliečno /samota Šamot/, okr. Dunajská Streda. Kostol sv. Margity

Obr. 54. Rohovce, okr. Dunajská Streda. Kostol sv. Ondreja

Obr. 55. 1-11, 16-20 - Mliečno /samota Šamot/, okr. Dunajská Streda; 12-15 - Rohovce, okr. Dunajská Streda. Výber keramického materiálu

Obr. 56. Bíňa, okr. Nové Zámky. 1-4 - nálezy z veľkomoravského detského hrobu vo farskej záhrade; 5, 6 - nálezy z hrobu na dvore JRD; 7 - plochý idol kultúry s kanelovanou keramikou

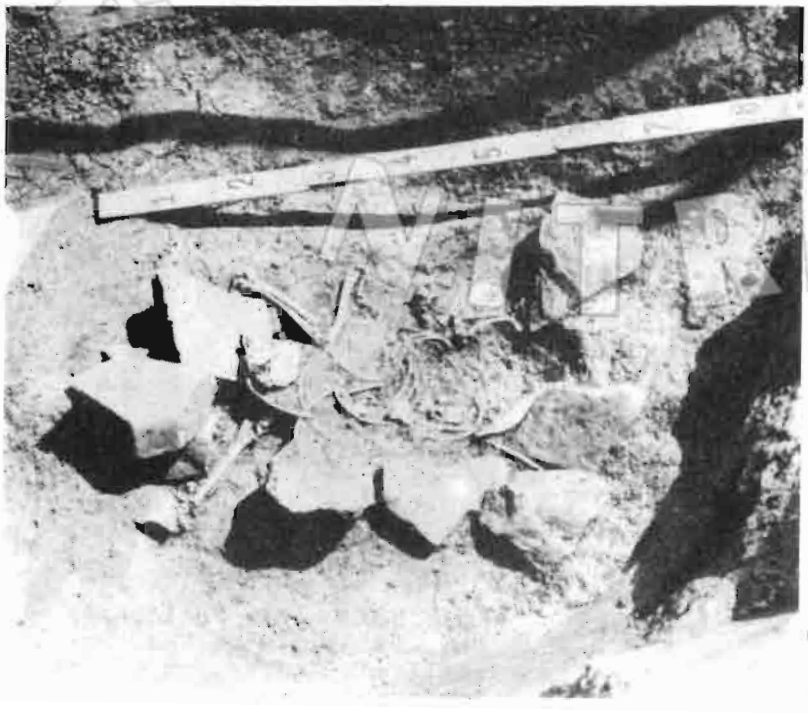
Obr. 57. Levoča /Vojenské cvičisko/, okr. Spišská Nová Ves. Averz mince Ondreja II. /1205-1235/

Obr. 58. Levoča /Stadberg/, okr. Spišská Nová Ves. Paleolitický nástroj z rádiolaritu

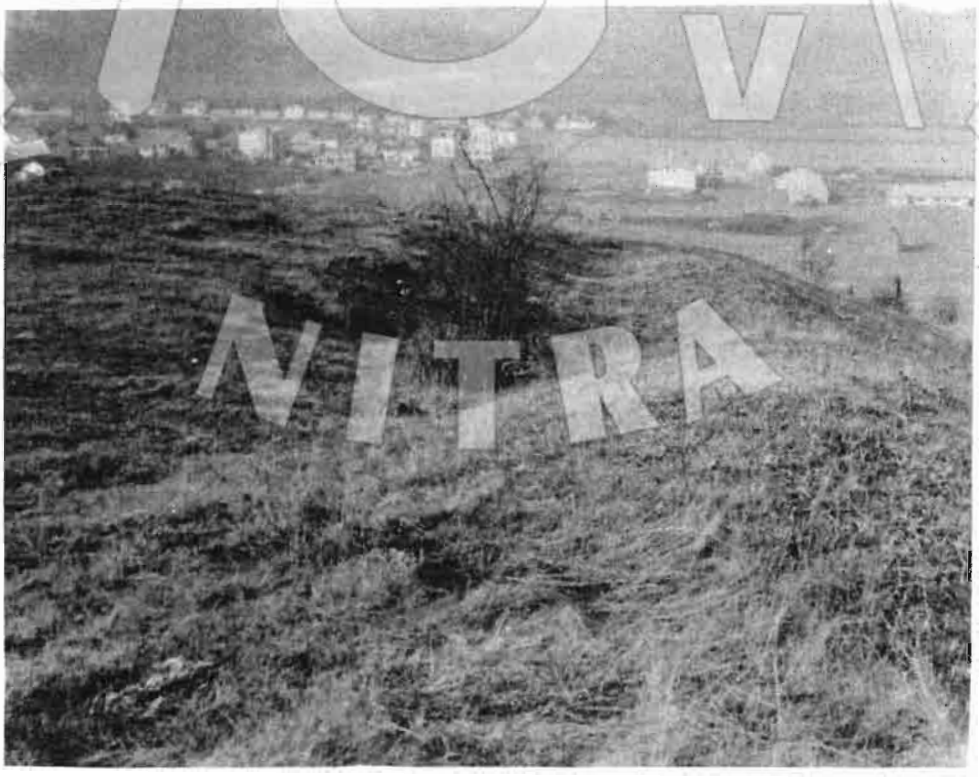
Obr. 59. Levoča /Vojenské cvičisko/, okr. Spišská Nová Ves. Čiastočný pohľad na kostol a pohrebisko

Obr. 60. Levoča /Pri podkove/, okr. Spišská Nová Ves. Skrinkový hrob s kostrou psa

Obr. 61. Levoča /Malá ulica/, okr. Spišská Nová Ves. Časť výmurovky studne

Obr. 62. Olcnava /Šance/, okr. Spišská Nová Ves. Severovýchodná časť valov

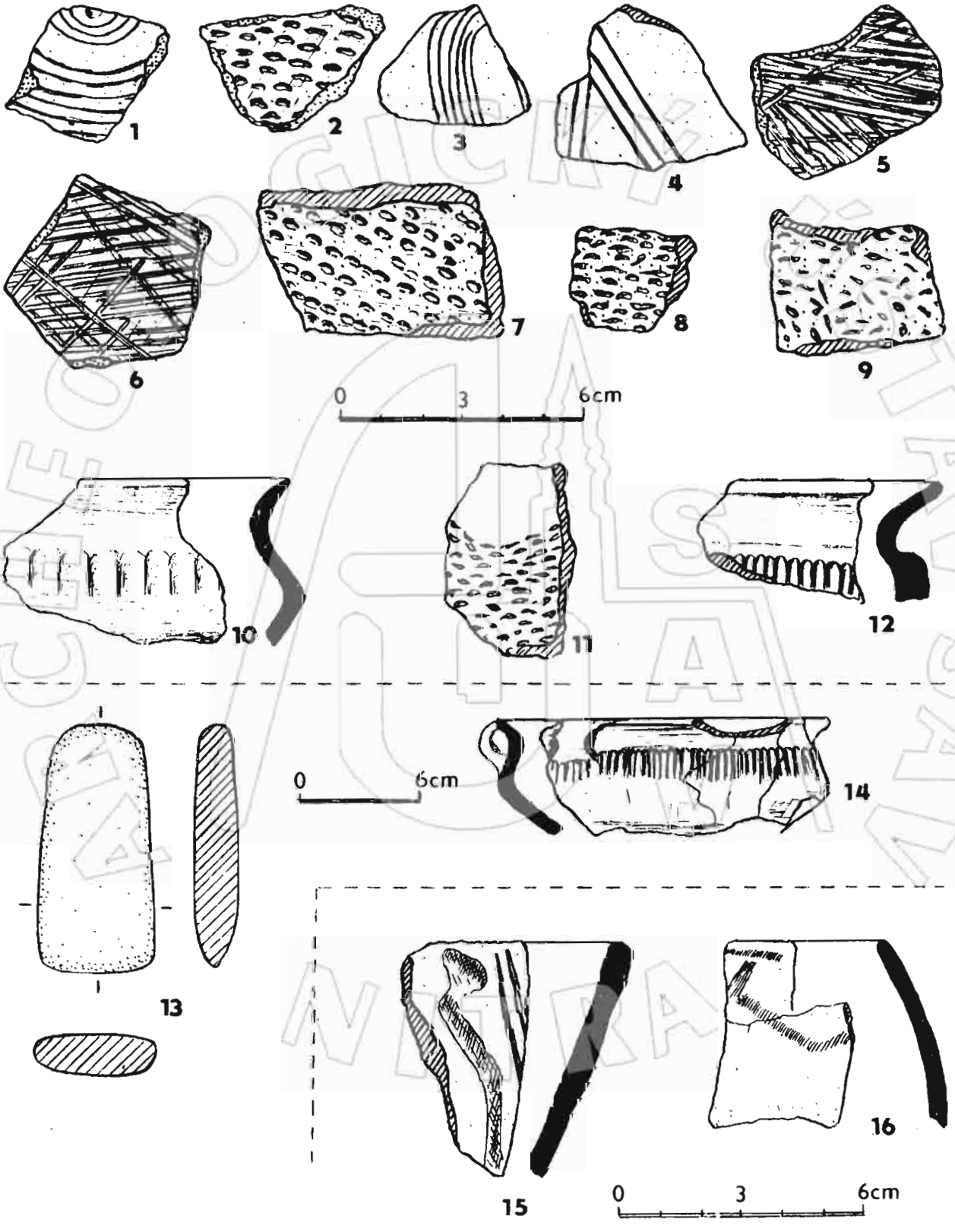

Obr. 63. Smižany /hradisko I/, okr. Spišská Nová Ves. Pohľad na časť preskúmanej plochy

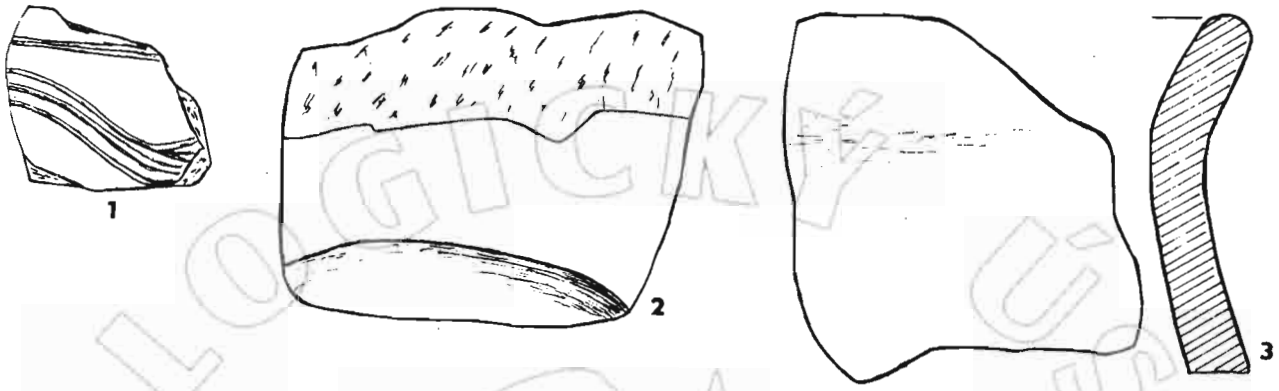

Obr. 64. Smižany /hradisko I/, okr. Spišská Nová Ves. Skrinkový koštiansko-otomanský hrob

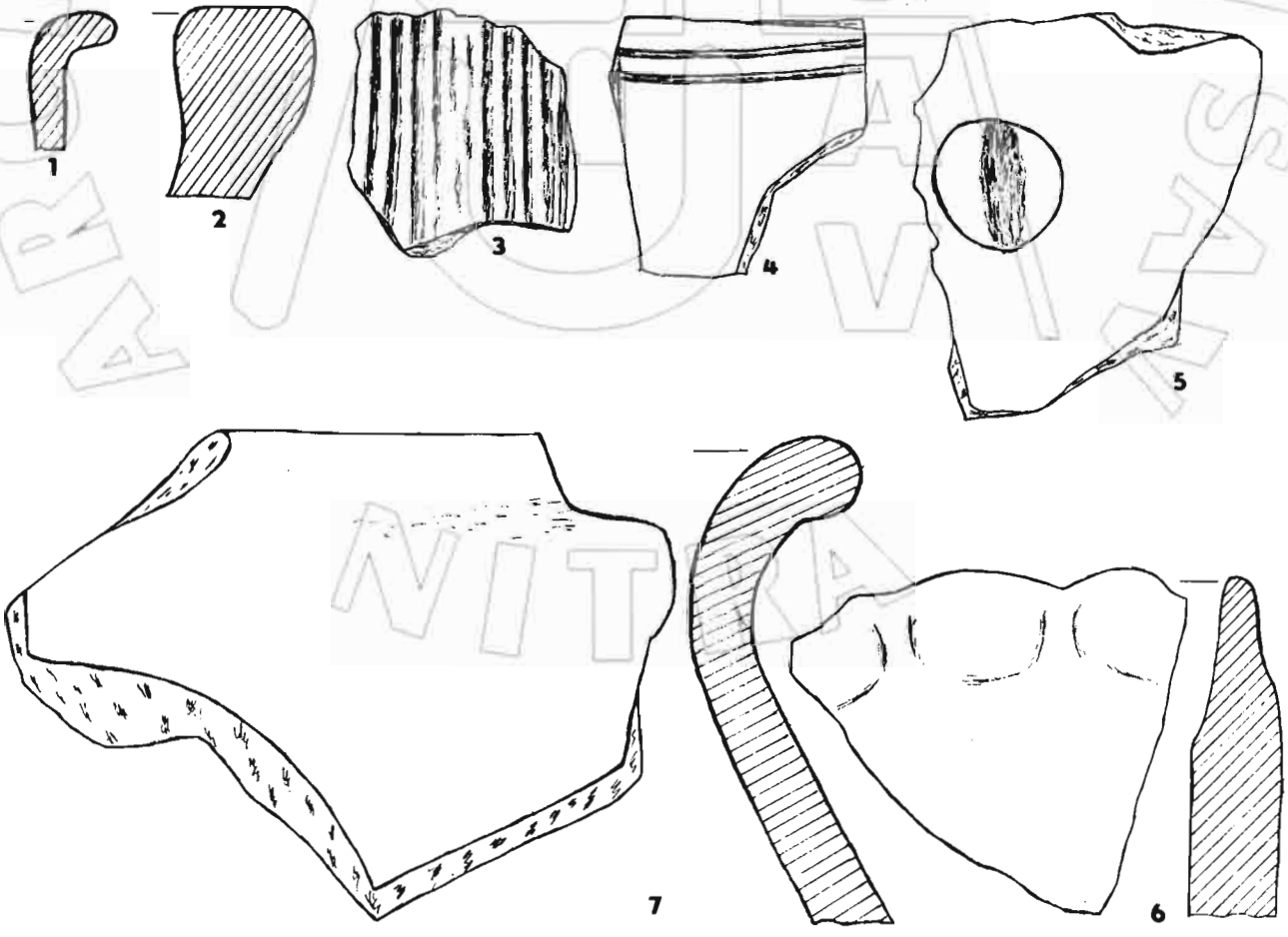
ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV SAV NITRA

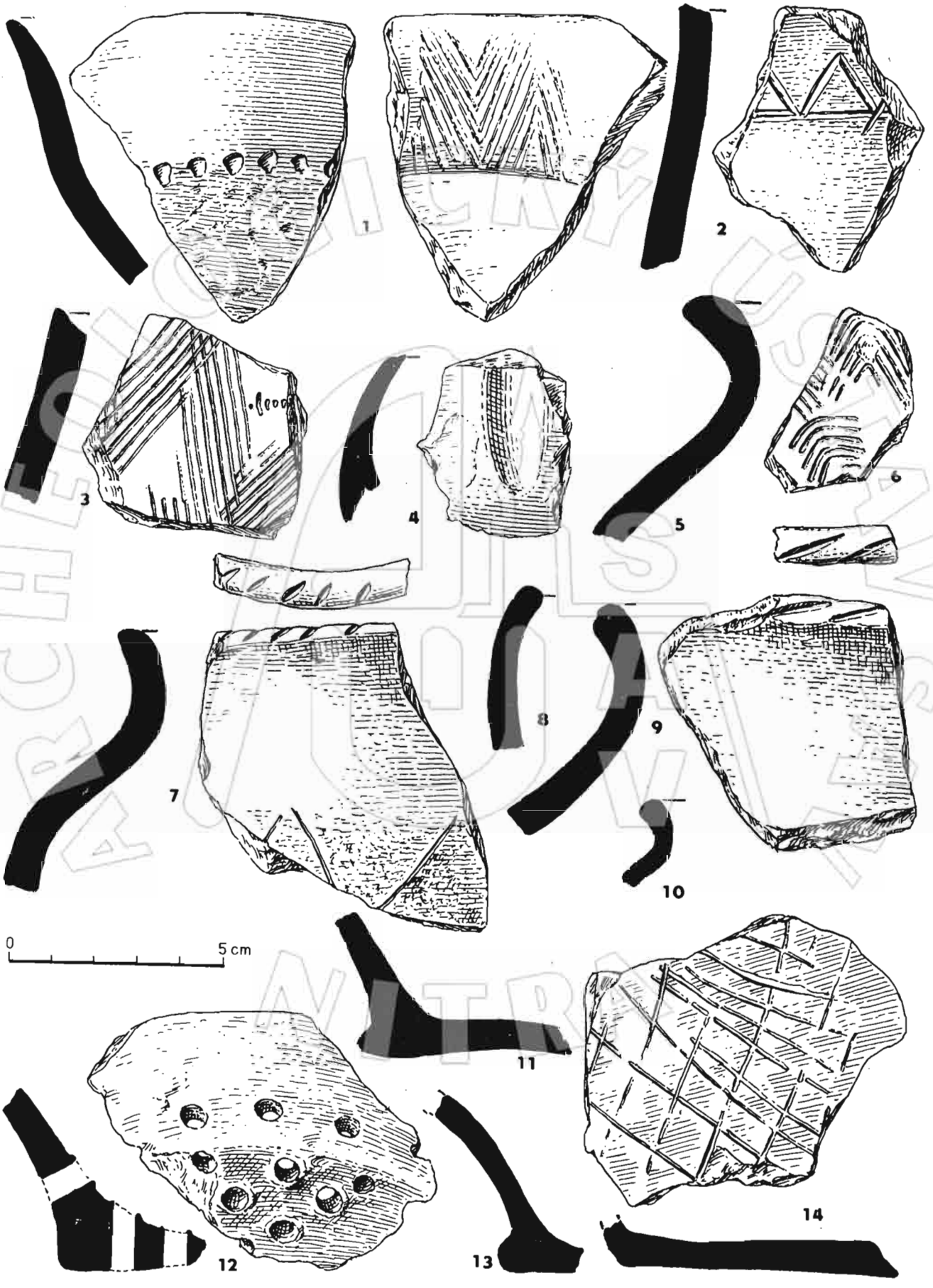
Obr. 65. Rozhanovce, okr. Košice-vidiek. 1 - objekt 1; 2 - objekt 4; 3, 13 - objekt 6;, 4 - objekt 10; 5 - objekt 11; 6, 7, 11 - kultúrna vrstva C v sondách 6, 7, 10 a 11/78; 8, 9 - kultúrna vrstva B v sonde 5/78; 10, 12 - objekt 9; 14 - kultúrna vrstva D v sondách 6, 7, 10 a 11/78; 15 - objekt 2; 16 - objekt 14

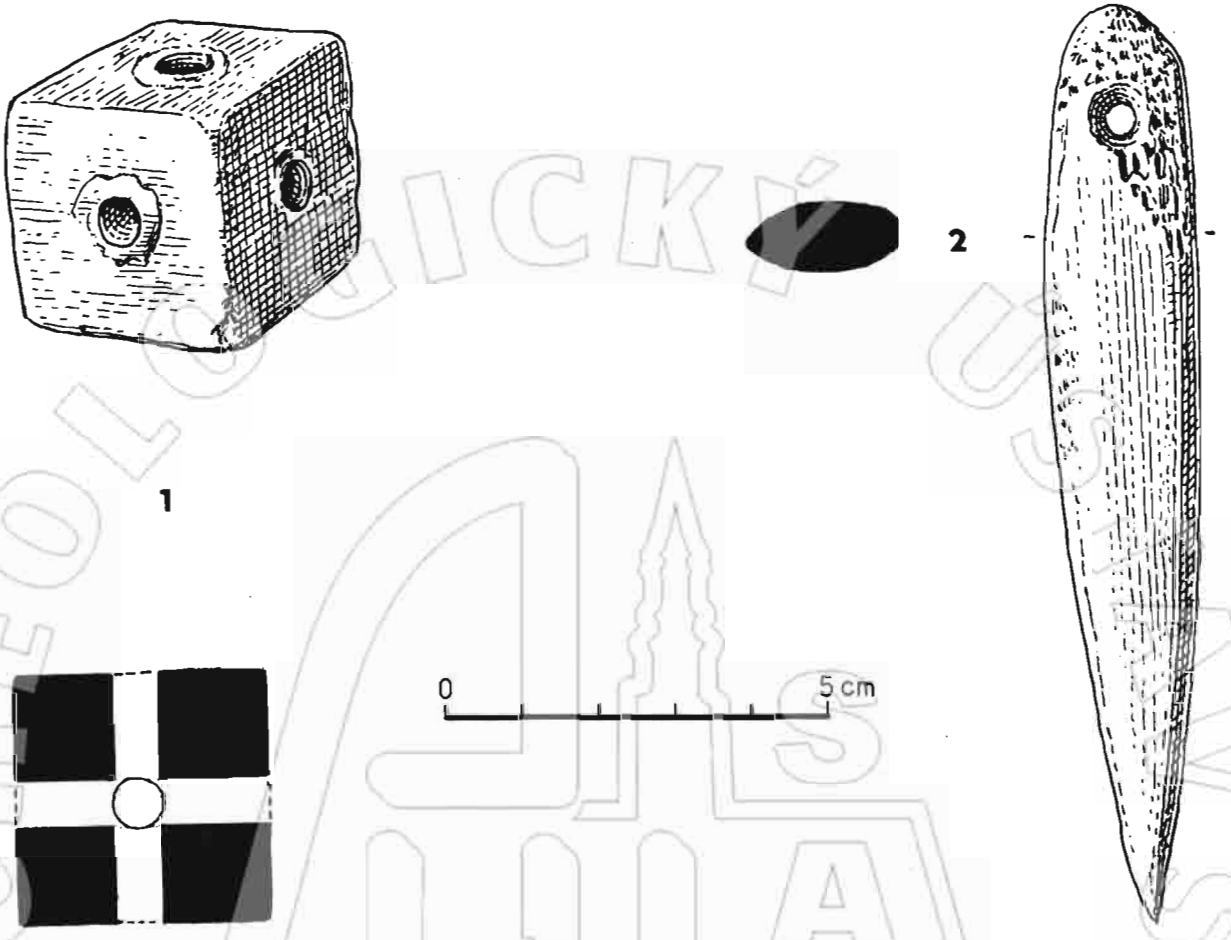
Obr. 66. Trebišov. Nálezy zo slovanského pohrebiska

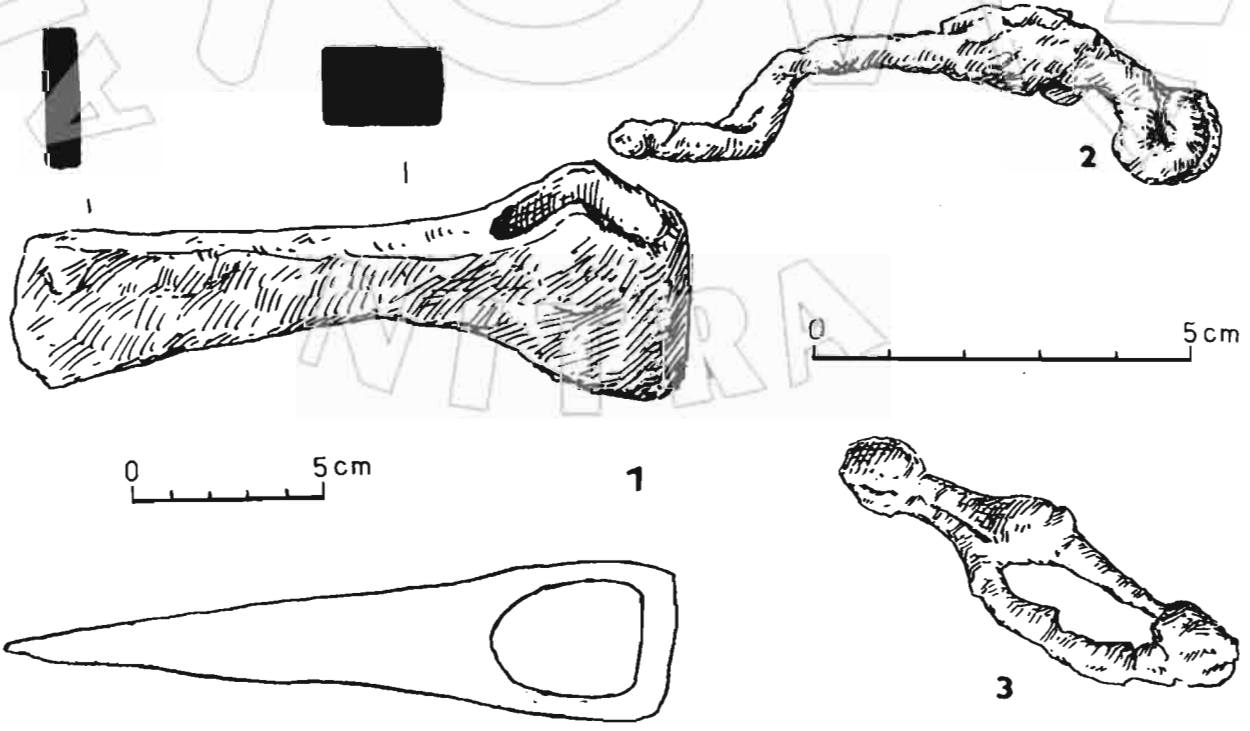
Obr. 67. Trebišov. Nálezy zo sídliska z neskorej doby laténskej

Obr. 68. Maňa, okr. Nové Zámky. Výber nálezov: 1 - eneolit; 2-14 - doba rímska

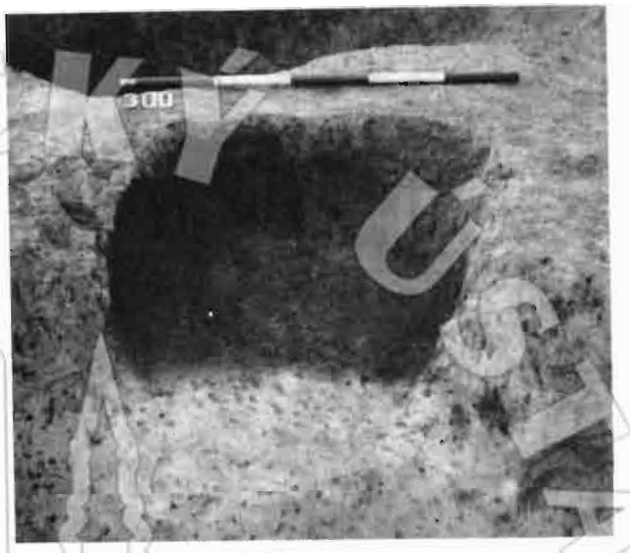
Obr. 69. Maňa, okr. Nové Zámky. 1 - hlinená kocka; 2 - kostený nástroj. 1-2 - doba rímska

Obr. 70. Cífer, časť Pác /Nad mlynom/, okr. Trnava. 1 - železná sekera z objektu 307; 2, 3 - železné spony z laténskej chaty 320

1

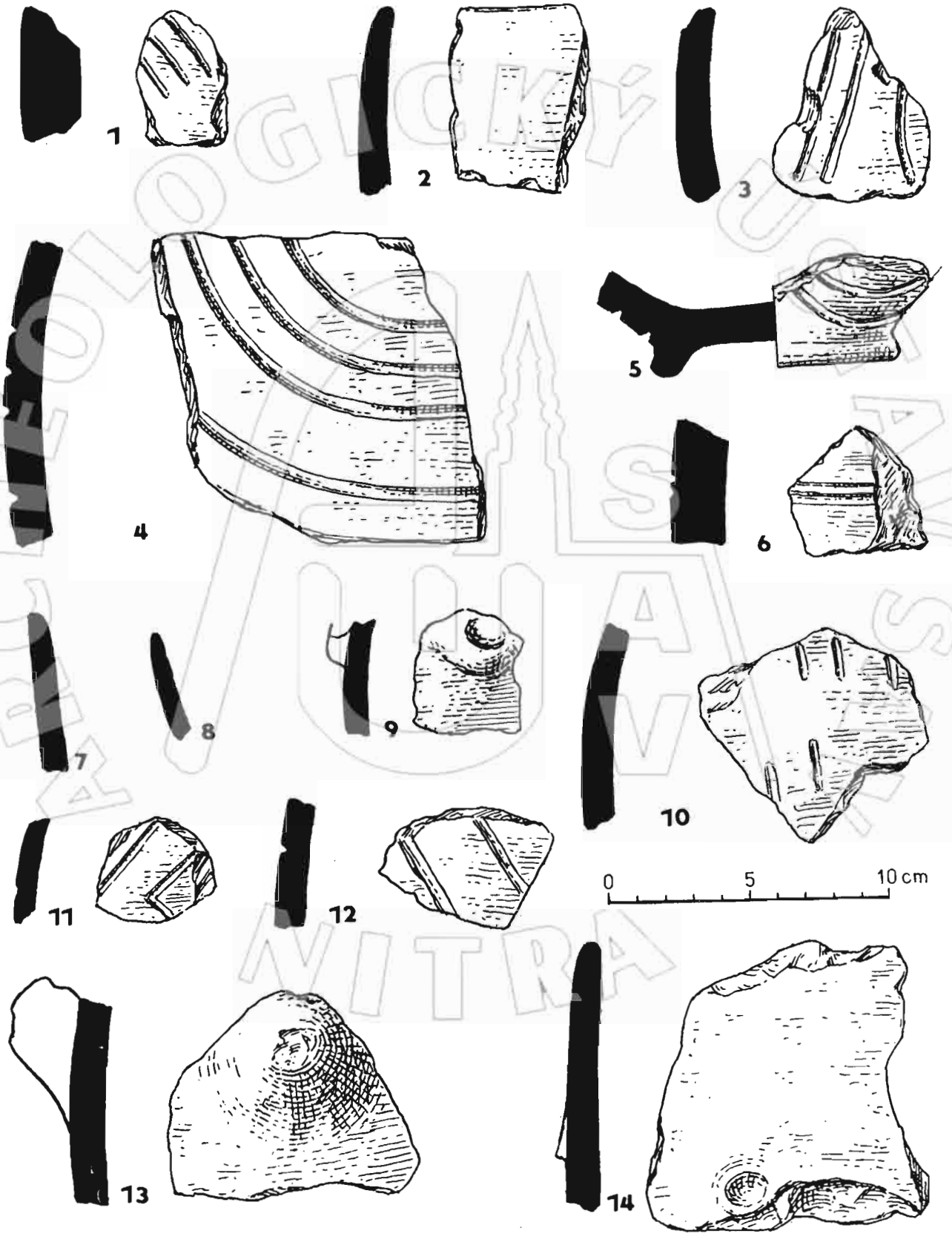

2

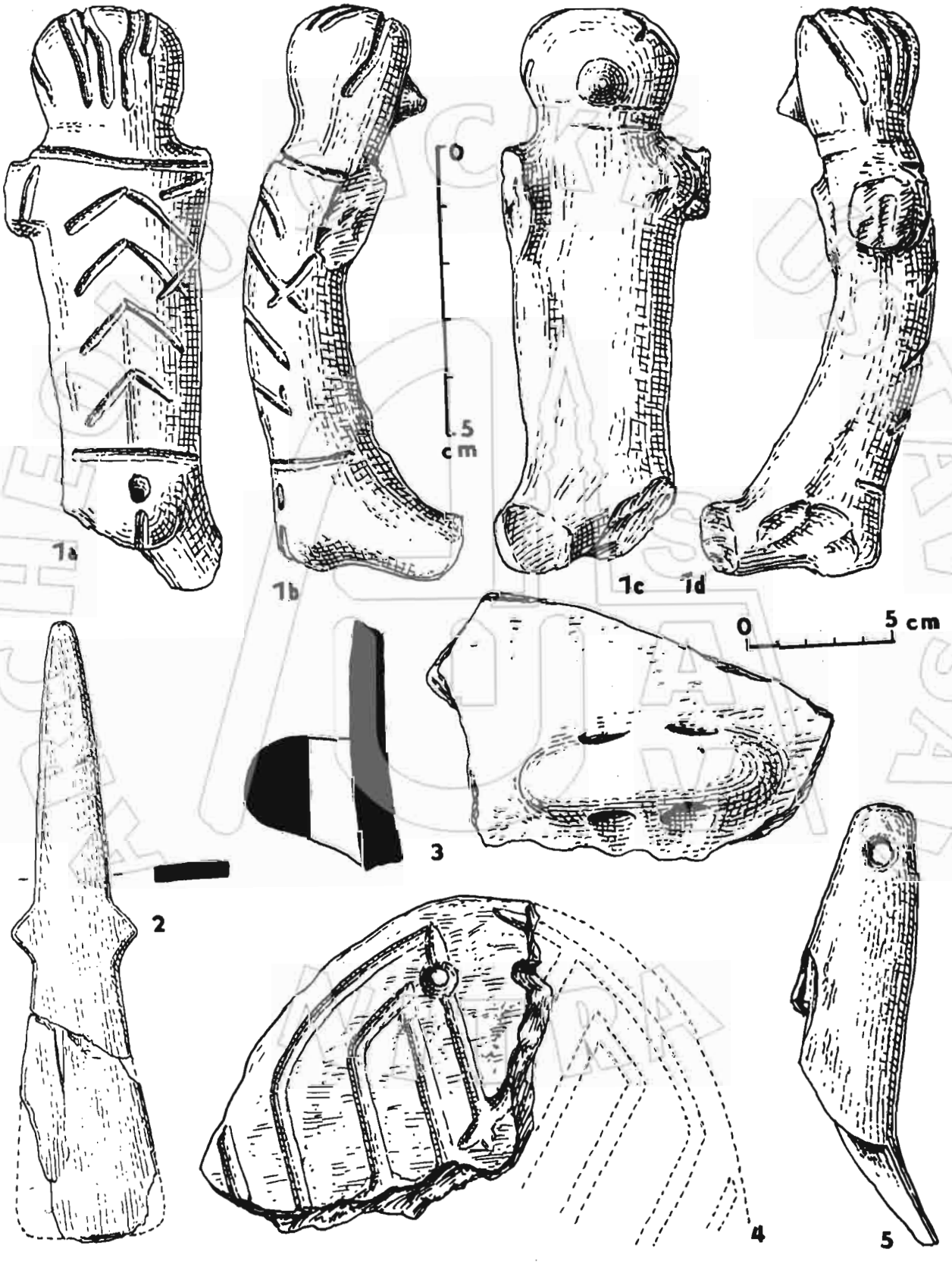
3

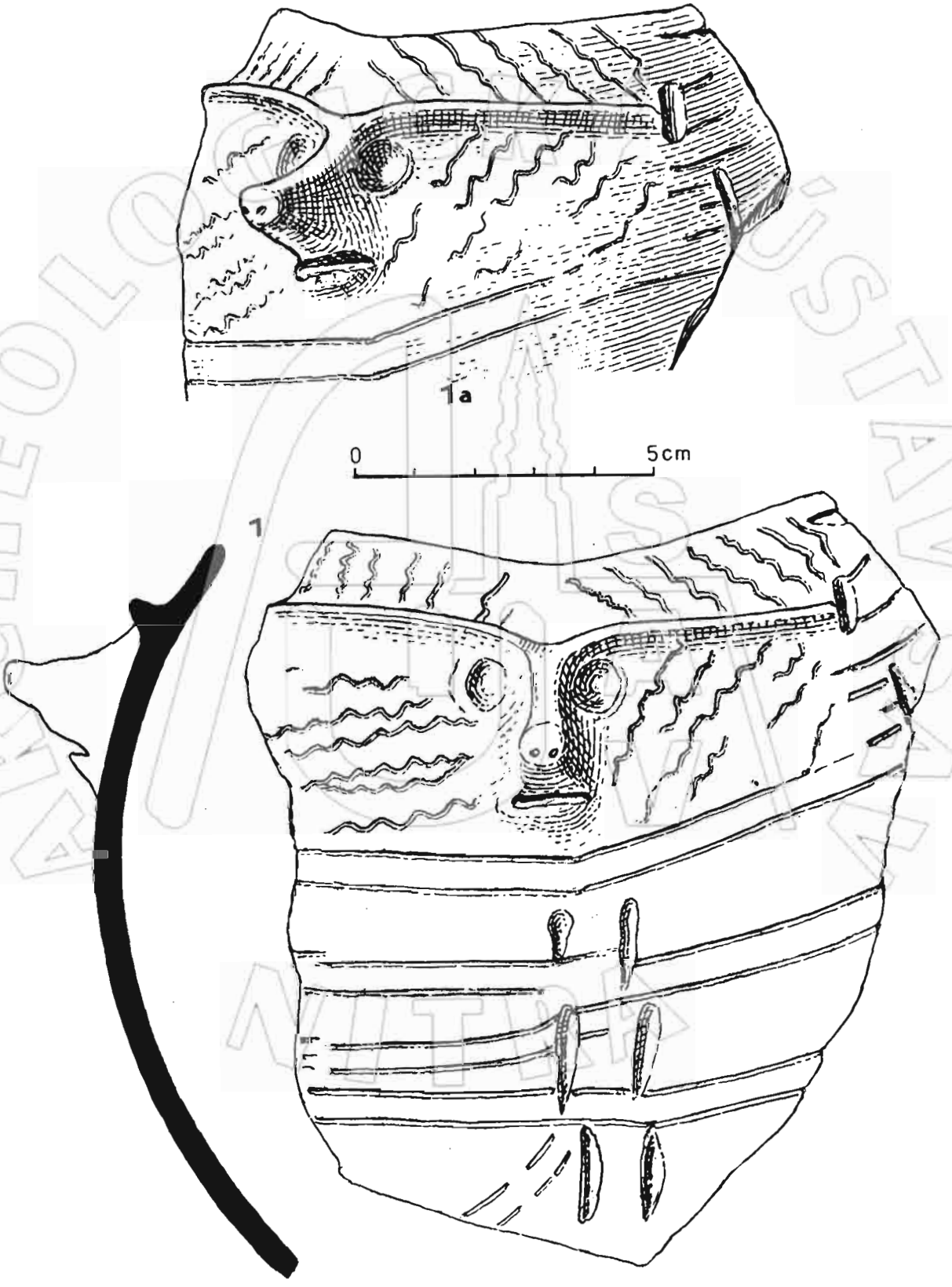
Obr. 71. Cífer, časť Pác /Nad mlynom/, okr. Trnava. 1 - objekt 300 od JV /kultúra so staršou lineárnou keramikou/; 2 - detail /ohnisko/ objektu 300 od V; 3 - celkový pohľad od S na odkrývku neolitických objektov

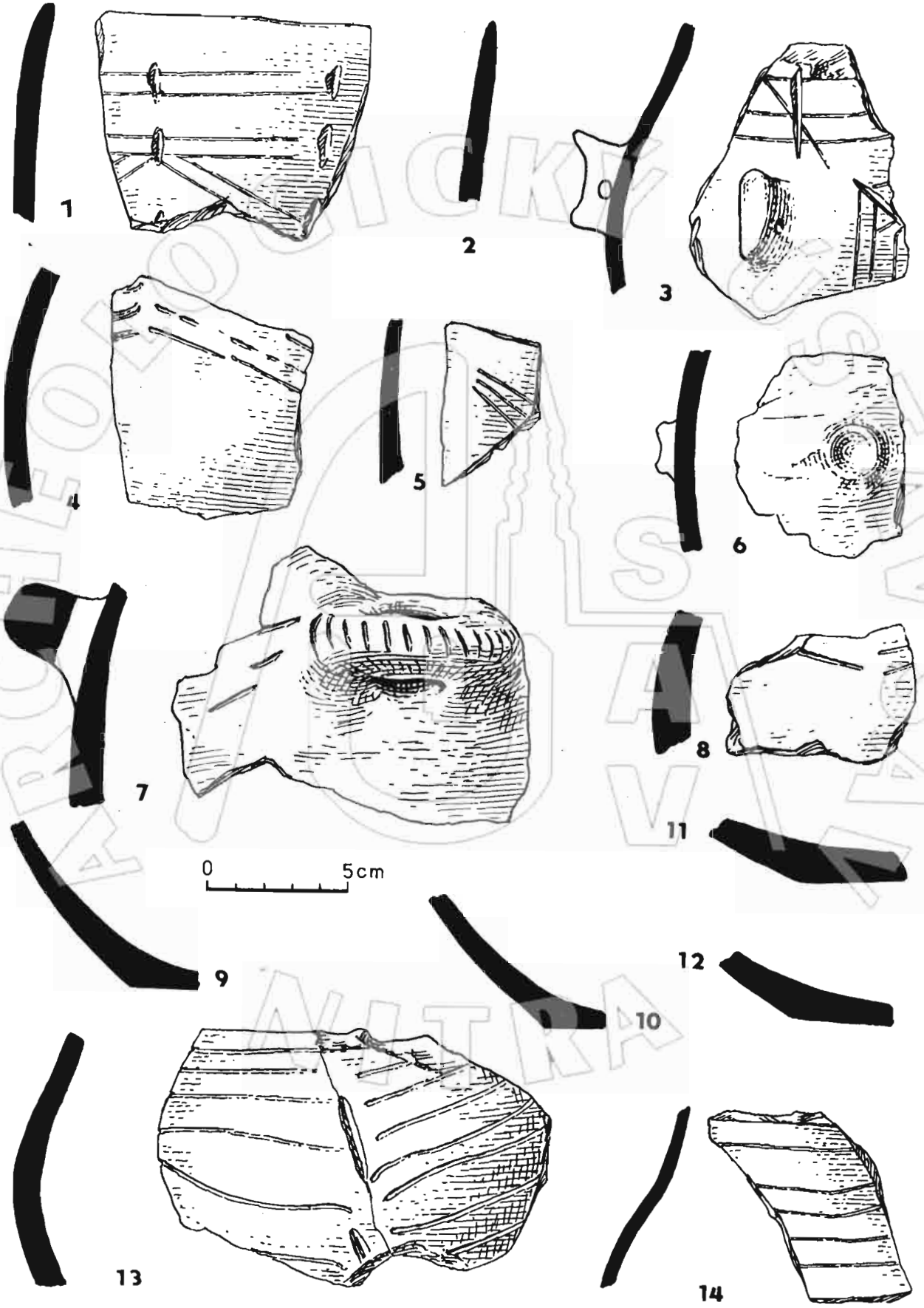
Obr. 72. Cífer, časť Pác /Nad mlynom/, okr. Trnava. 1-3, 5 - objekt 332; 4 - objekt 331; 6-14 - objekt 333. Všetko kultúra so staršou lineárnou keramikou

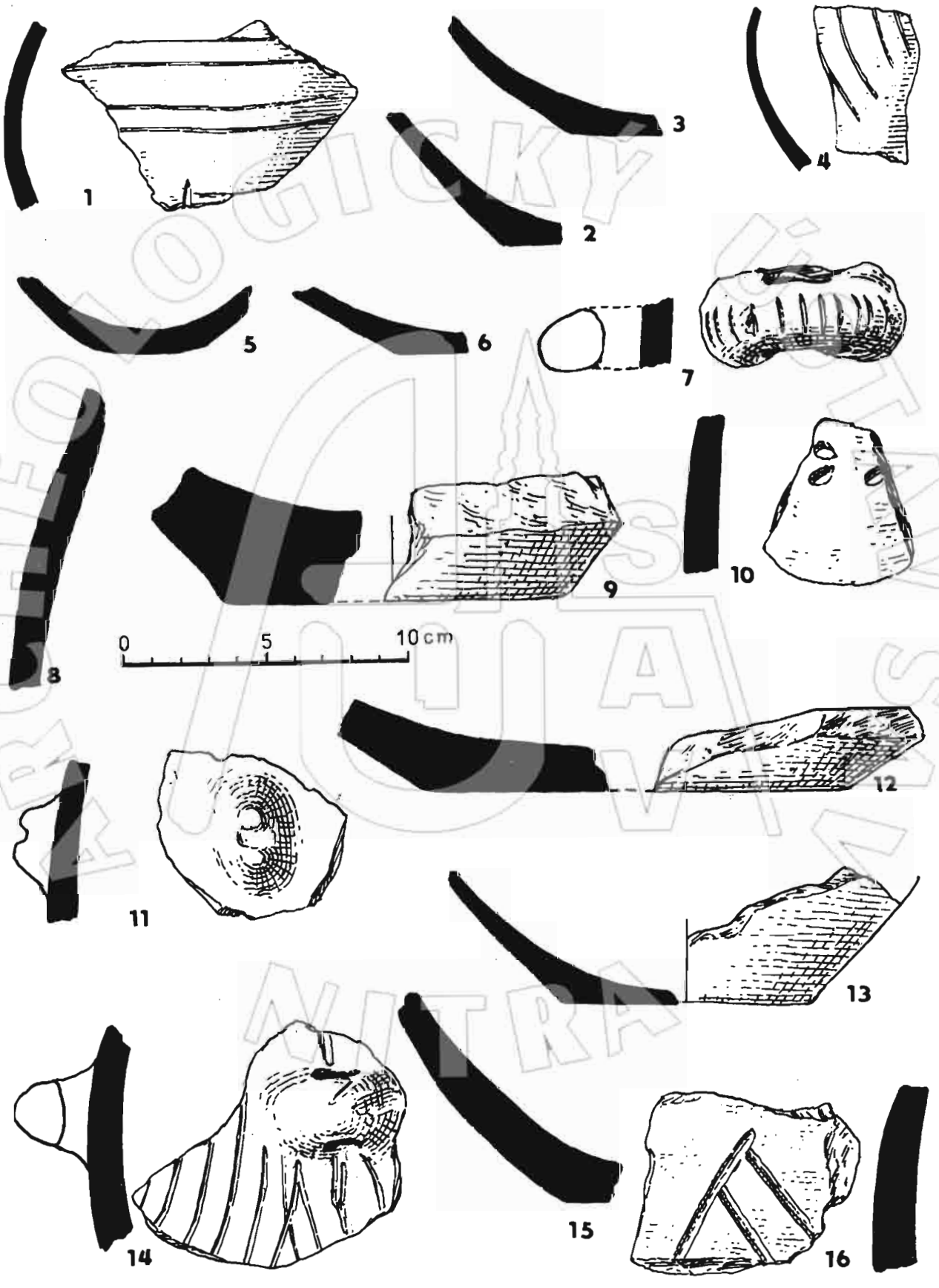
Obr. 73. Cífer, časť Pác /Nad mlynom/, okr. Trnava. 1a-d - z nadložia objektu 355; 2 - objekt 360; 3 - z vrstvy; 4, 5 - objekt 300. Všetko kultúra so staršou lineárnou keramikou

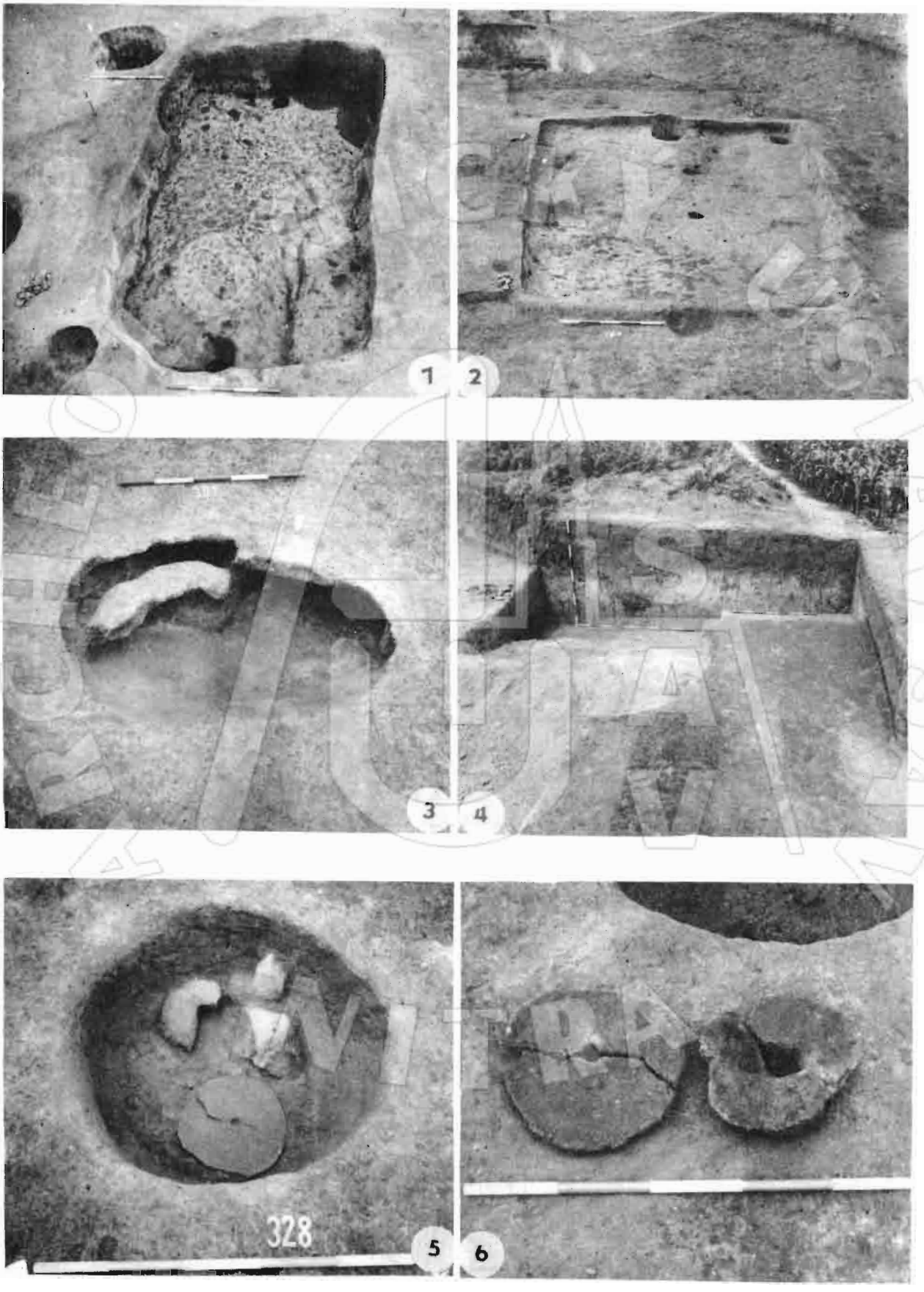
Obr. 74. Cífer, časť Pác /Nad mlynom/, okr. Trnava. 1, 1a - objekt 404 /želiezovská skupina/

Obr. 75. Cífer, časť Pác /Nad mlynom/, okr. Trnava. 1-14 - objekt 237 /1, 2, 5-14 - z výplne pece; 3, 4, 13 /druhá polovica črepu/ - z estrichu pece/. Želiezovská skupina

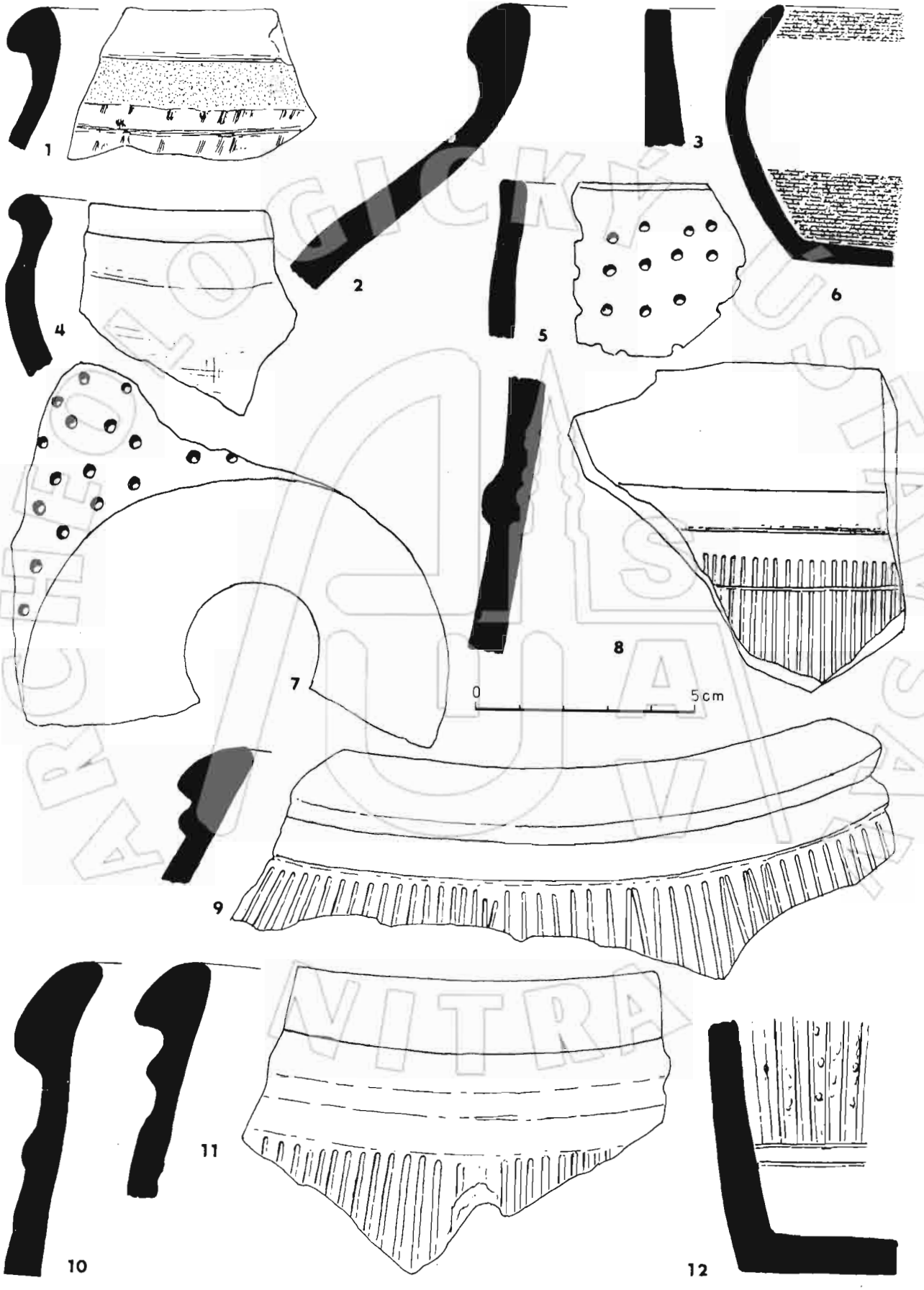
Obr. 76. Cífer, časť Pác /Nad mlynom/, okr. Trnava. 1-7 - objekt 237 /z estrichu pece/; 8-14 - objekt 234a /z estrichu pece/; 15-16 - objekt 235 /z estrichu pece/. Želiezovská skupina

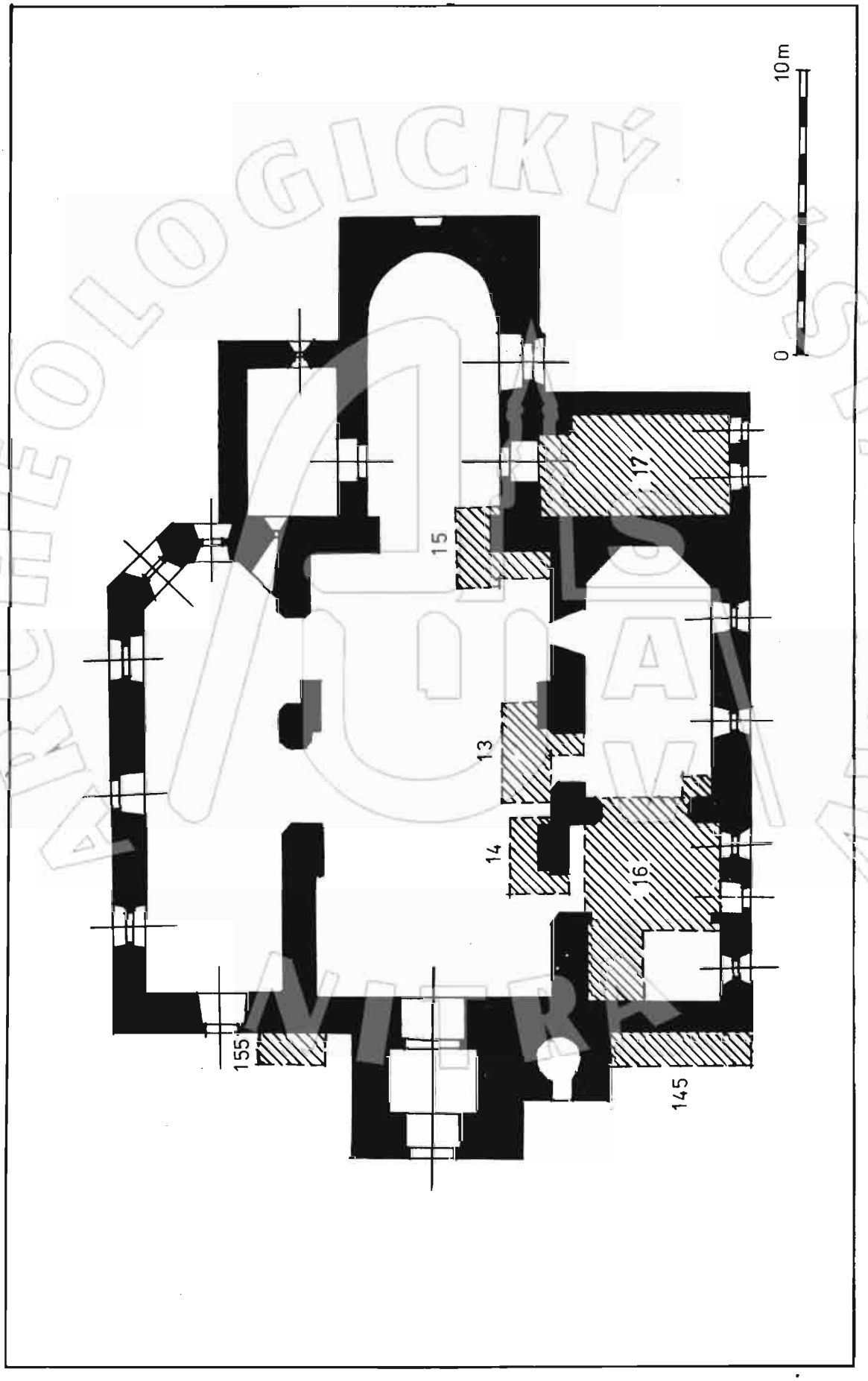
Obr. 77. Cífer, časť Pác /Nad mlynom/, okr. Trnava. 1 - objekt 320 /chata z neskorej doby laténskej/; 2 - objekt 289 /chata z doby rímskej/; 3 - objekt 301 /slovanská pec/; 4 - objekt 83 /novoveké priekopy/; 5 - objekt 328 /slovanská jama/; 6 - žarnovy z objektu 328

Obr. 78. Cífer, časť Pác /Nad mlynom/, okr. Trnava. 1-16 - laténska keramika z objektu 320

Obr. 79. Cífer, časť Pác /Nad mlynom/, okr. Trnava. 1-12 - laténska keramika z objektu 320

Obr. 80. Bratislava, časť Devín. Pôdorys kostola s vyznačením sond z roku 1978

Obr. 81. Nová Ves nad Žitavou, okr. Nitra. 1, 4, 5, 6, 8, 9 - kultúra s kanelovanou keramikou; 2 - doba laténska; 3, 7, 10, 11 - doba halštatská

Obr. 82. Ilija /Sitno/, okr. Žiar nad Hronom. Výber črepového materiálu z výplne stredovekých objektov

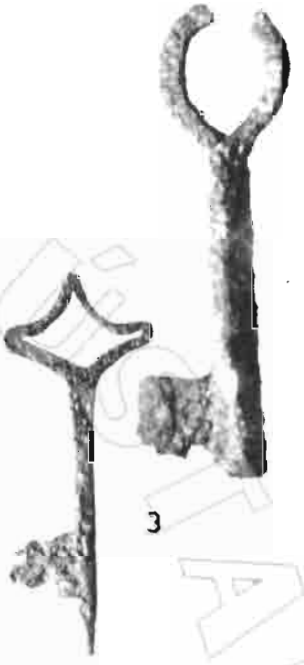
Obr. 83. Ilija /Sitno/, okr. Žiar nad Hronom. Výber črepového materiálu z výplne stredovekých objektov

1

2

3

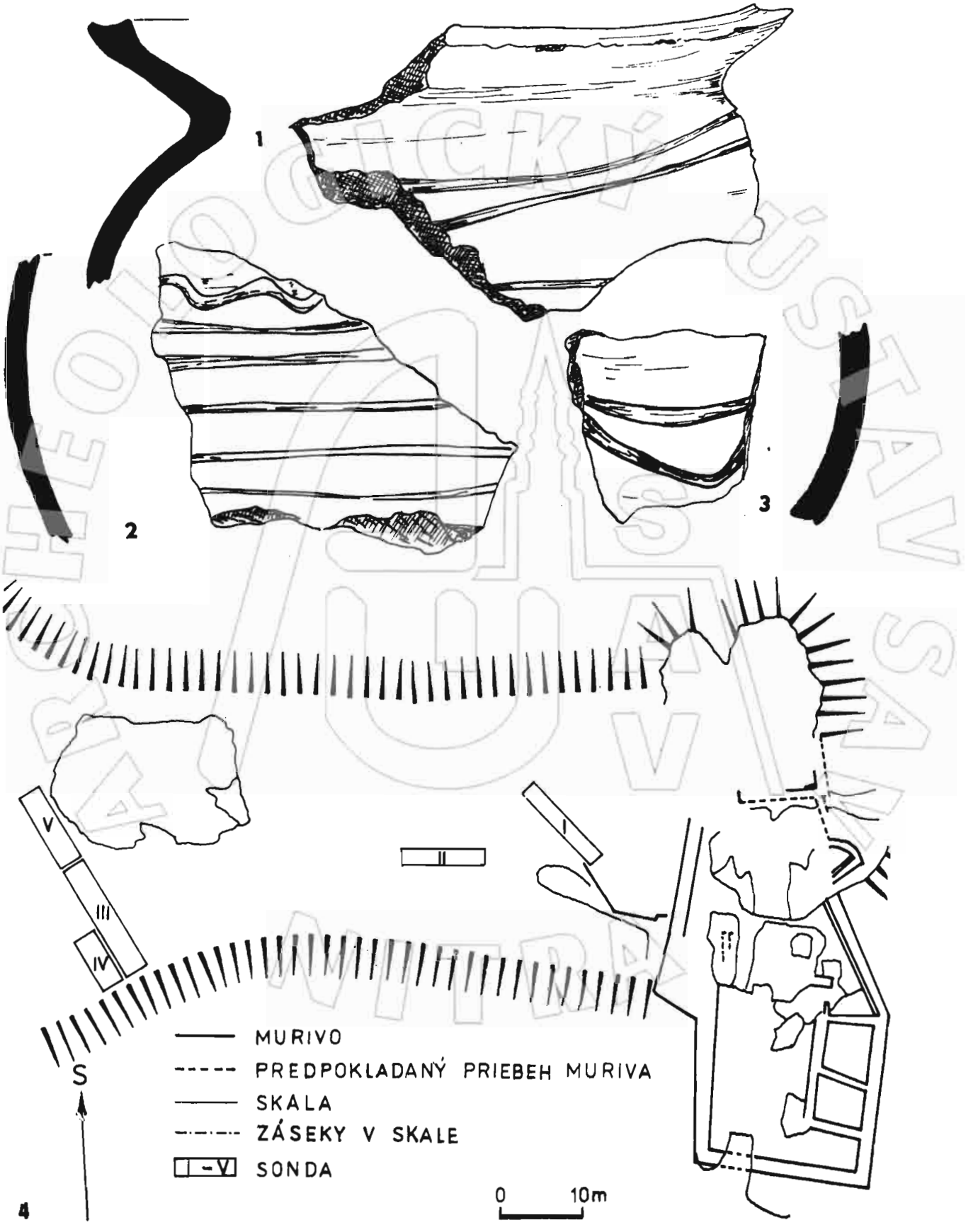
4

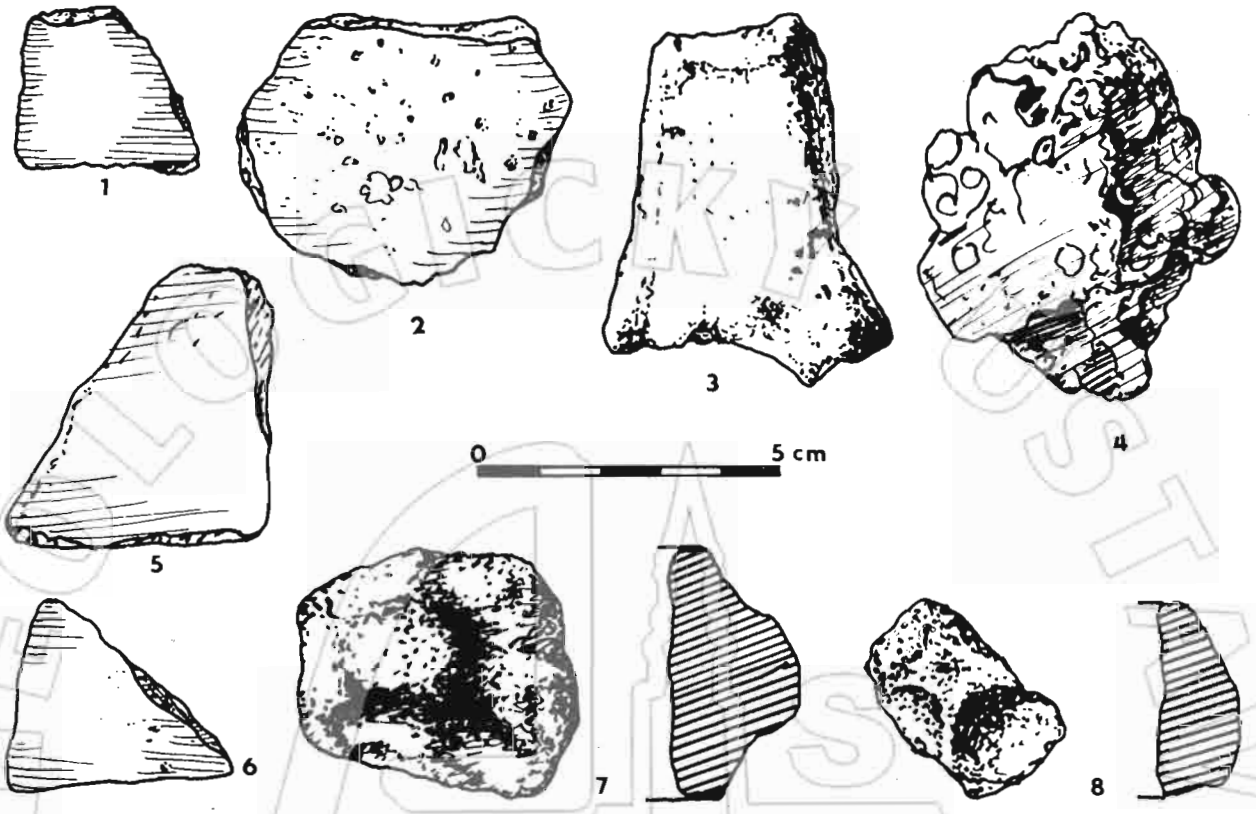
5

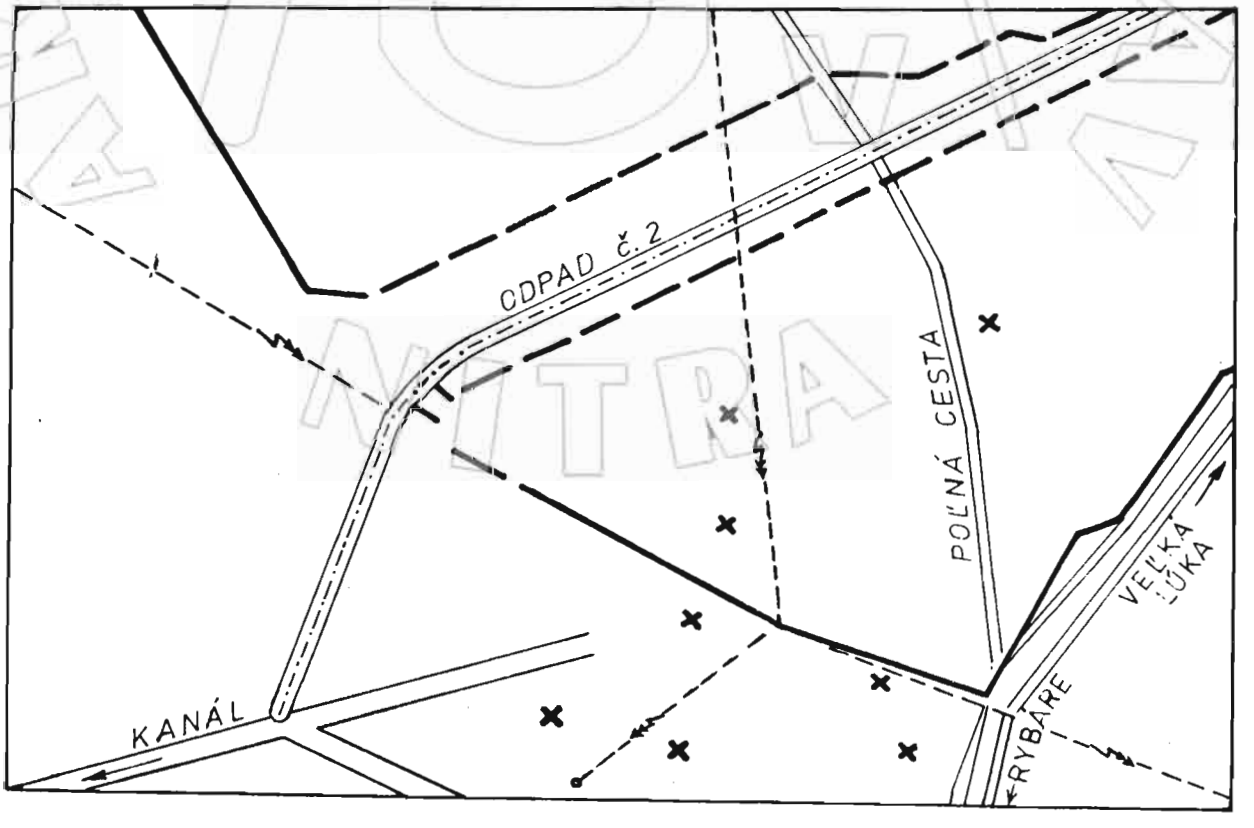
Obr. 84. Ilija /Sitno/, okr. Žiar nad Hronom. 1-4 - výber kovového inventára zo sondy V; 5 - pohľad na Sitno od Prenčova s označením miesta stredovekého hradu

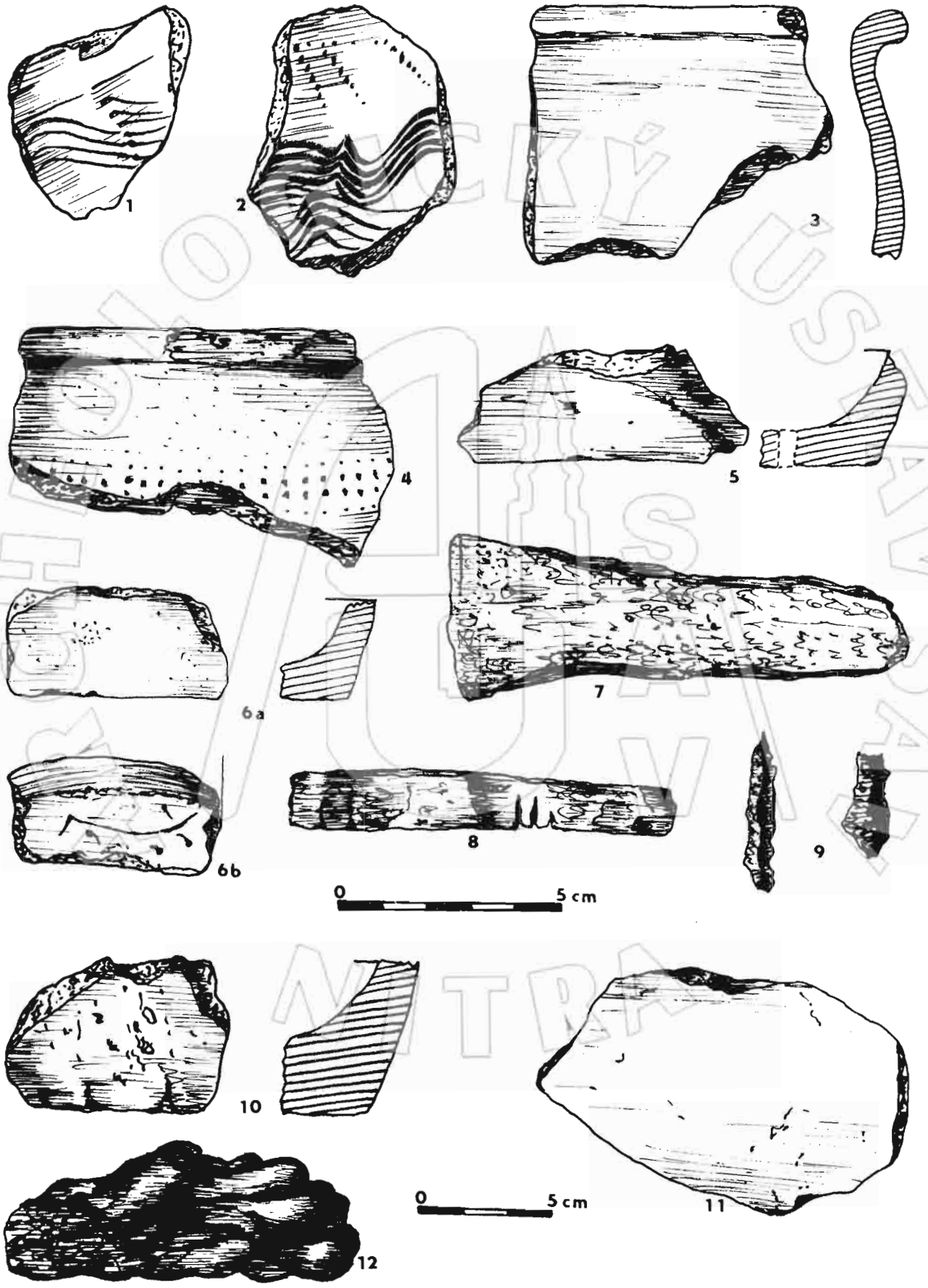
Obr. 85. Ilija /Sitno/, okr. Žiar nad Hronom. 1-3 - výber črepov z výplne stredovekých objektov; 4 - pôdorys hradu s označením sond

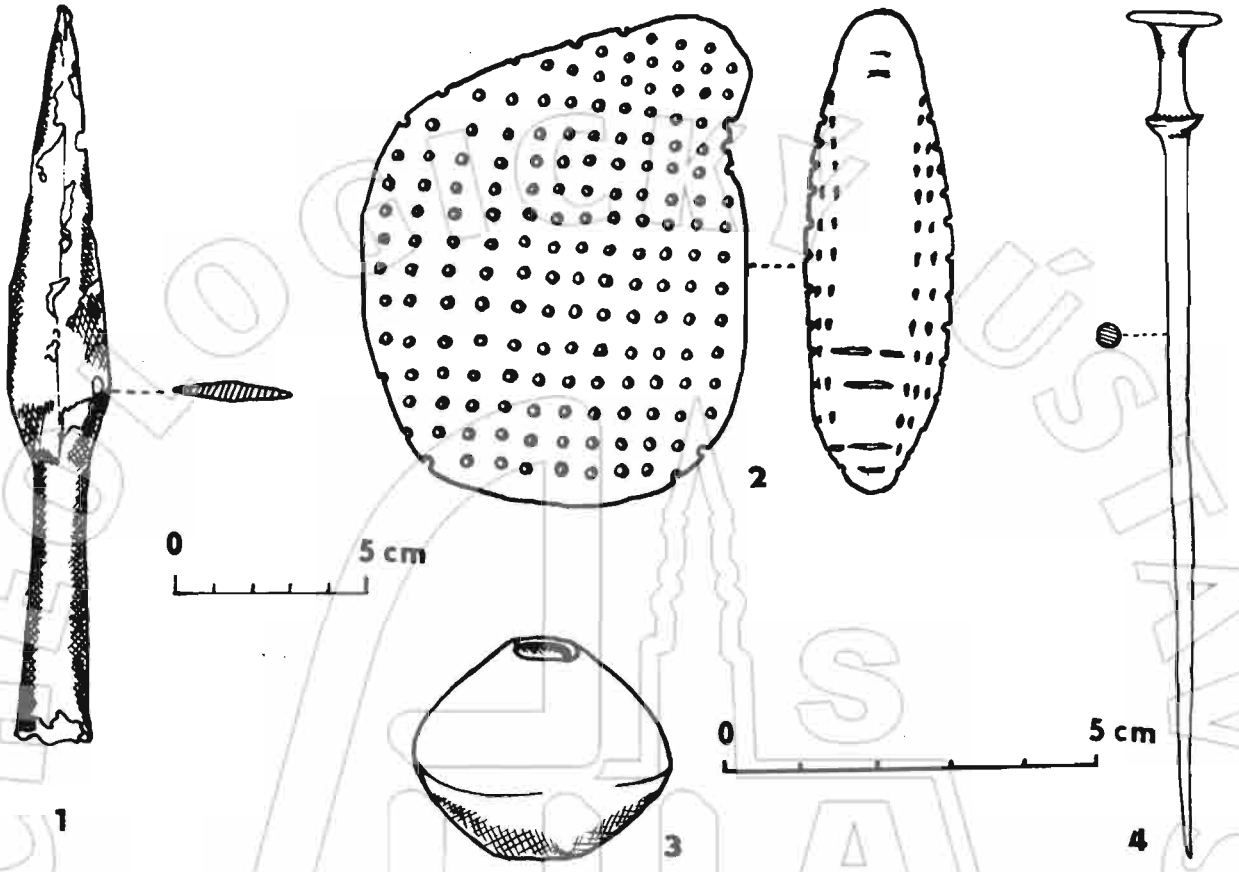
Obr. 86. 1-3 - Kováčová, okr. Zvolen: 1, 2 - keramika z mladšej doby bronzovej; 3 - mazanica. 4-8 - Badín, okr. Banská Bystrica: 4 - železná troska; 5-8 - výber zlomkov keramiky z mladšej doby bronzovej

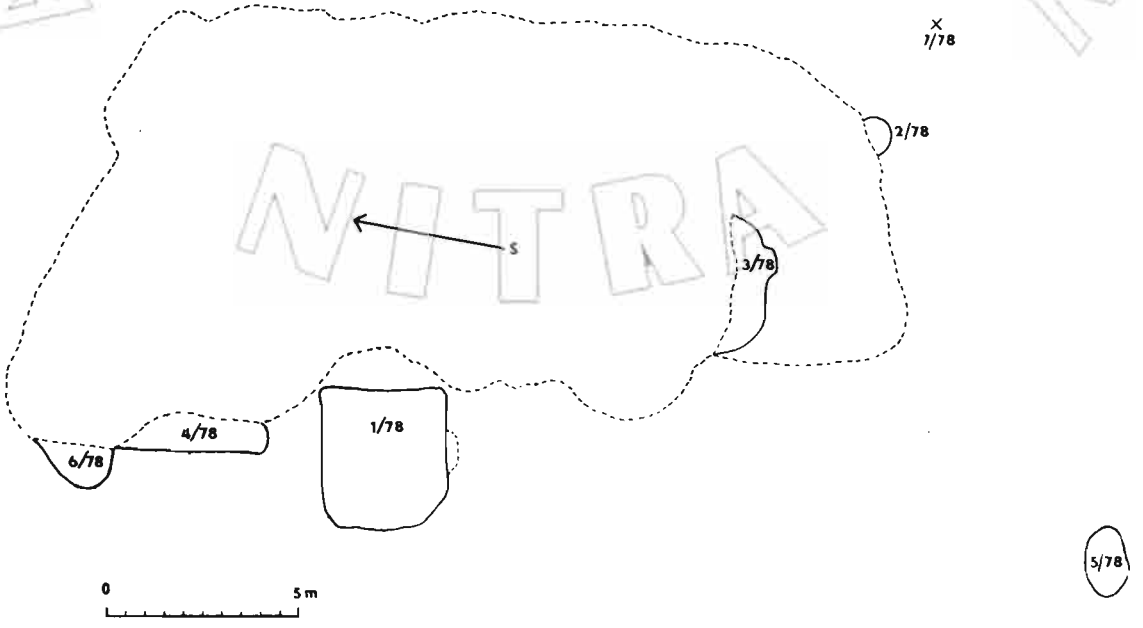
Obr. 87. Sliač, časť Rybáre, okr. Zvolen. Situačný náčrt

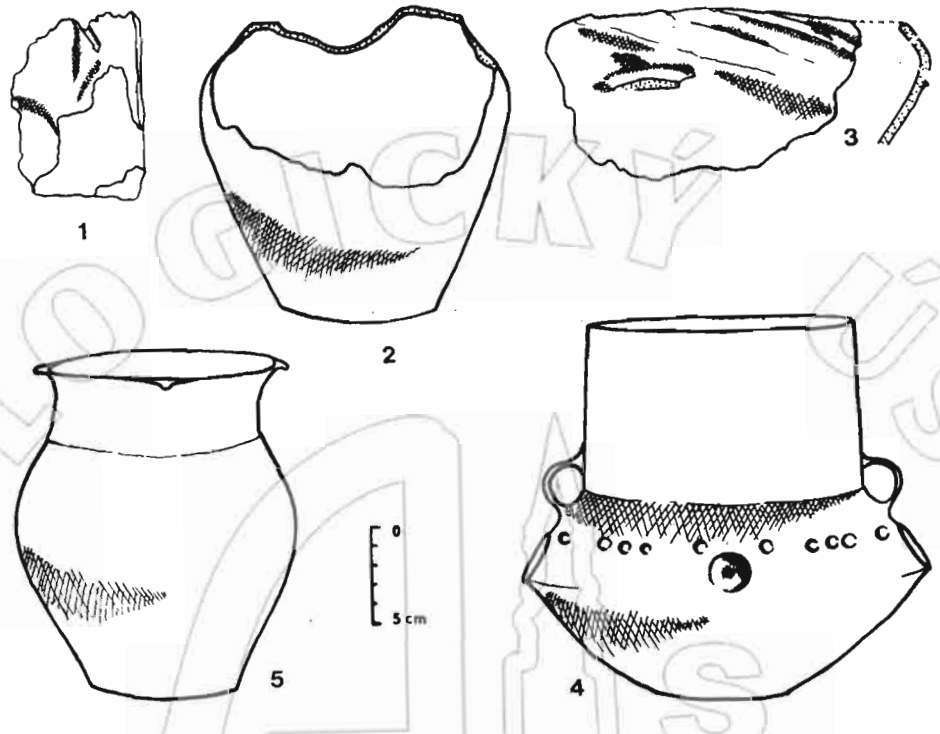
Obr. 88. Sliač, časť Rybáre, okr. Zvolen. 1-6, 10, 11 - výber slovanskej keramiky; 7 - železné dláto; 8 - železný zlomok; 9 - železná strelka; 12 - železná troska

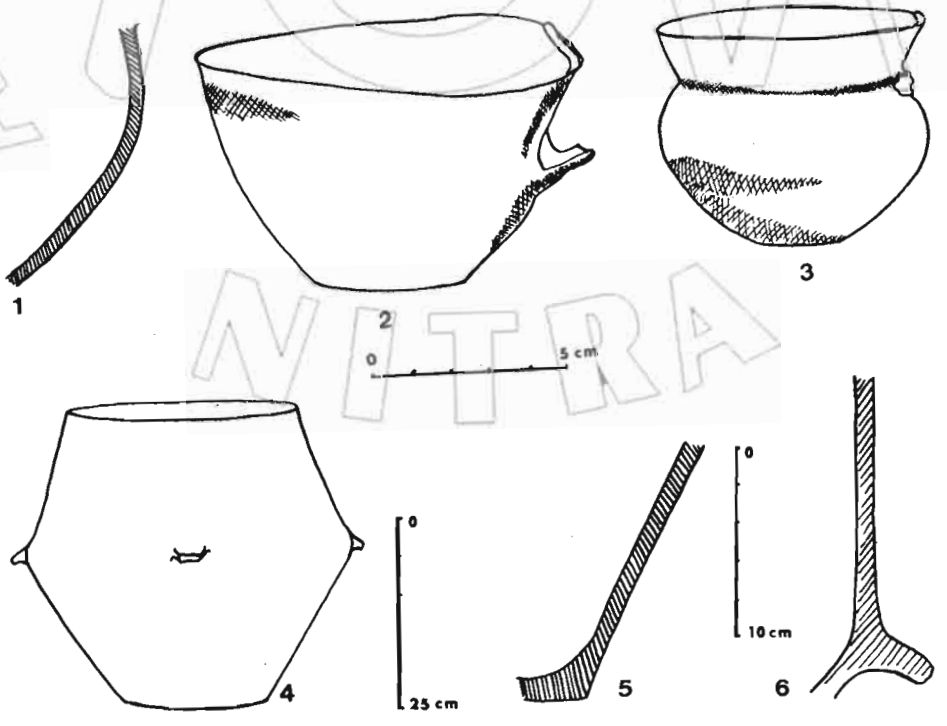
Obr. 89. 1 - Varín. Železný hrot oštepu /1. stor. pred n. 1./; 2 - Bytča, časť Pšurnovice. Kamenný predmet s radmi kónických otvorov; 3 - Teplička nad Váhom /Kamenná studňa/. Praslen /1 stor. pred n. 1./; 4 - Žilina. Bronzová ihlica /mladšia doba bronzová/. Všetko okr. Žilina

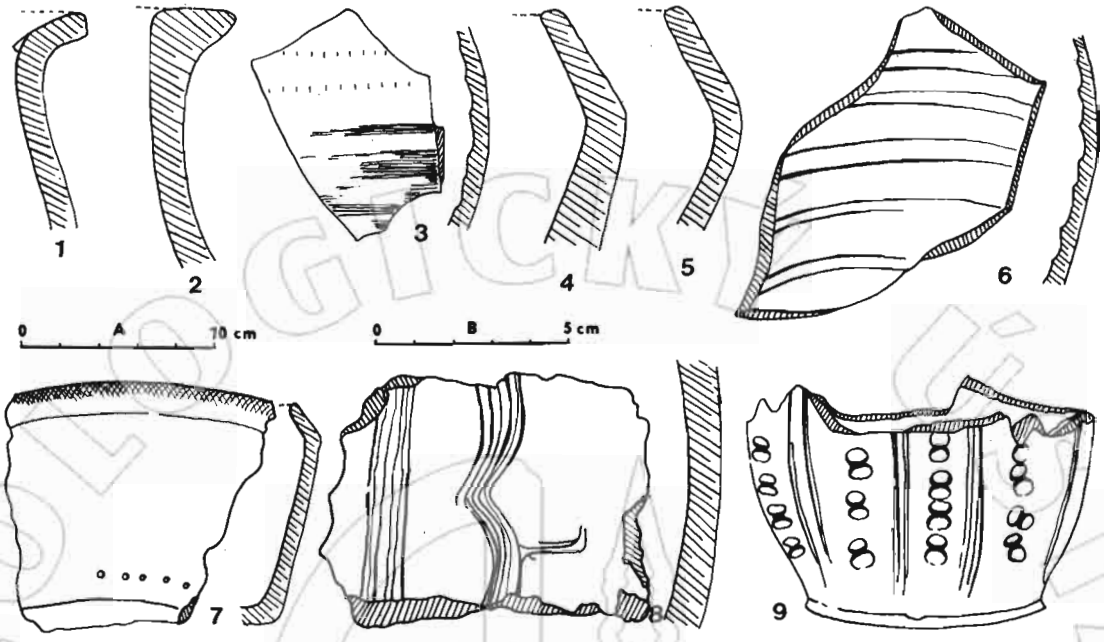
Obr. 90. Žilina, časť Závodie /Pod Skalkou/. Plán sídliskových objektov 1-7/78

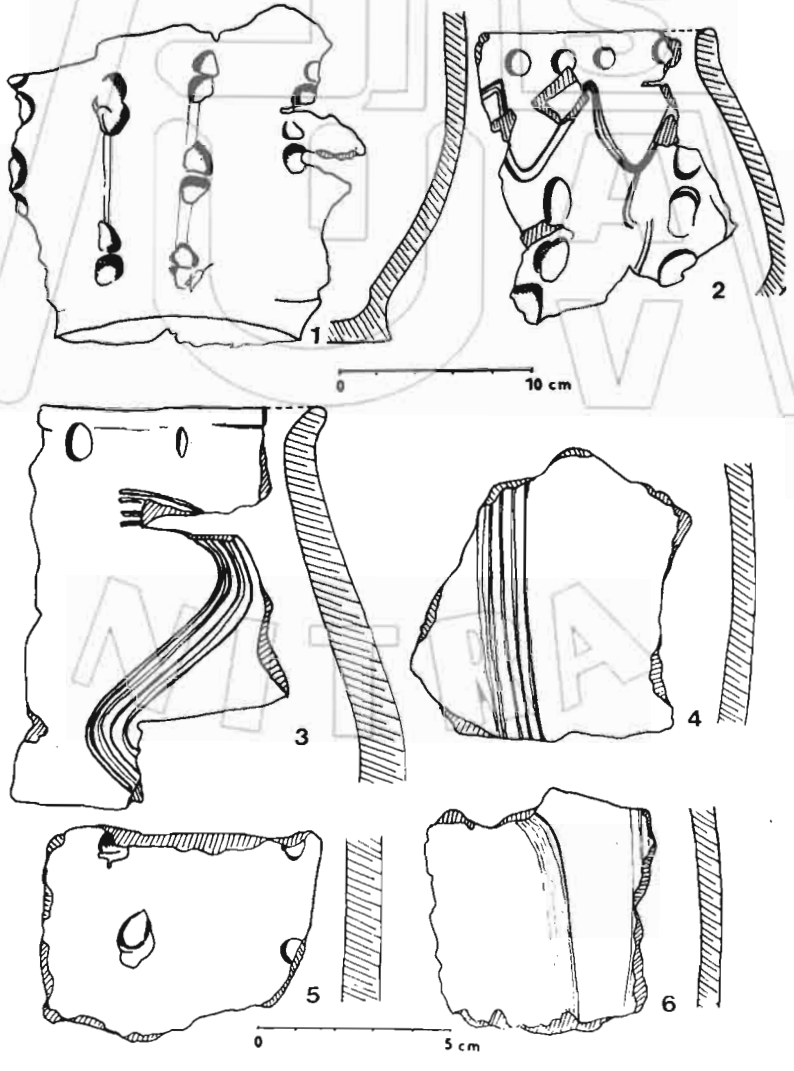
Obr. 91. Žilina, časť Závodie /Pod Skalkou/. Nádoby a hlinené závažie z jamy 2/78

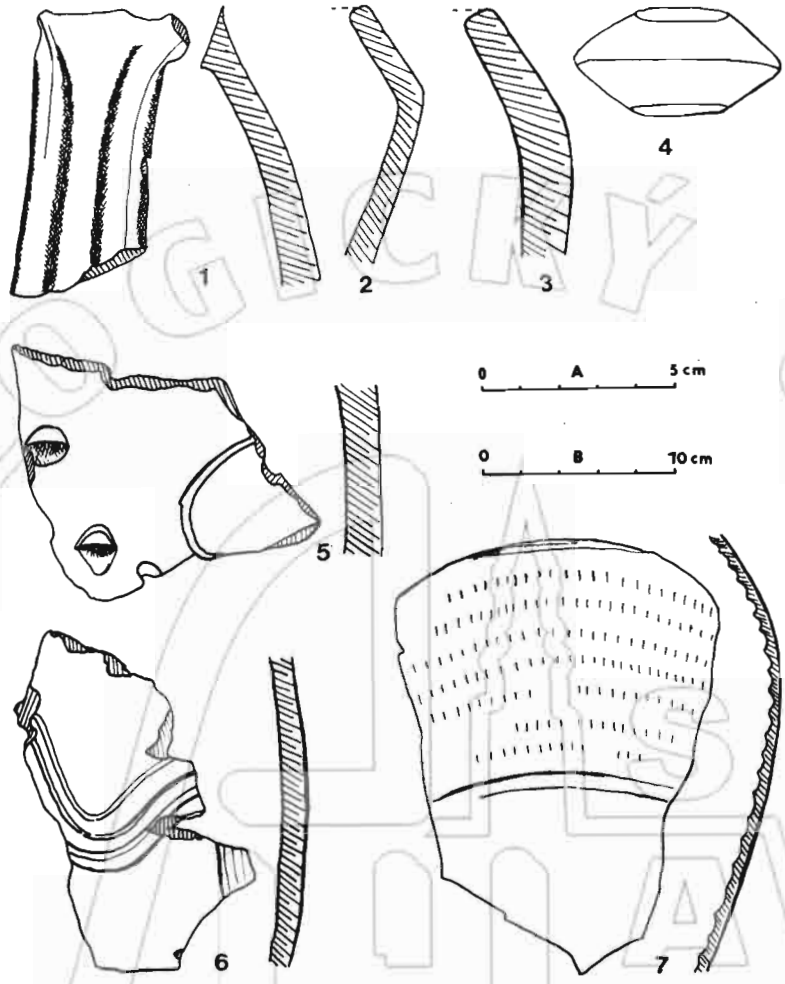
Obr. 92. Žilina, časť Závodie /Pod Skalkou/. 1, 2, 5 - keramika z jamy 6/78; 3, 4, 6 - keramika z jamy 5/78

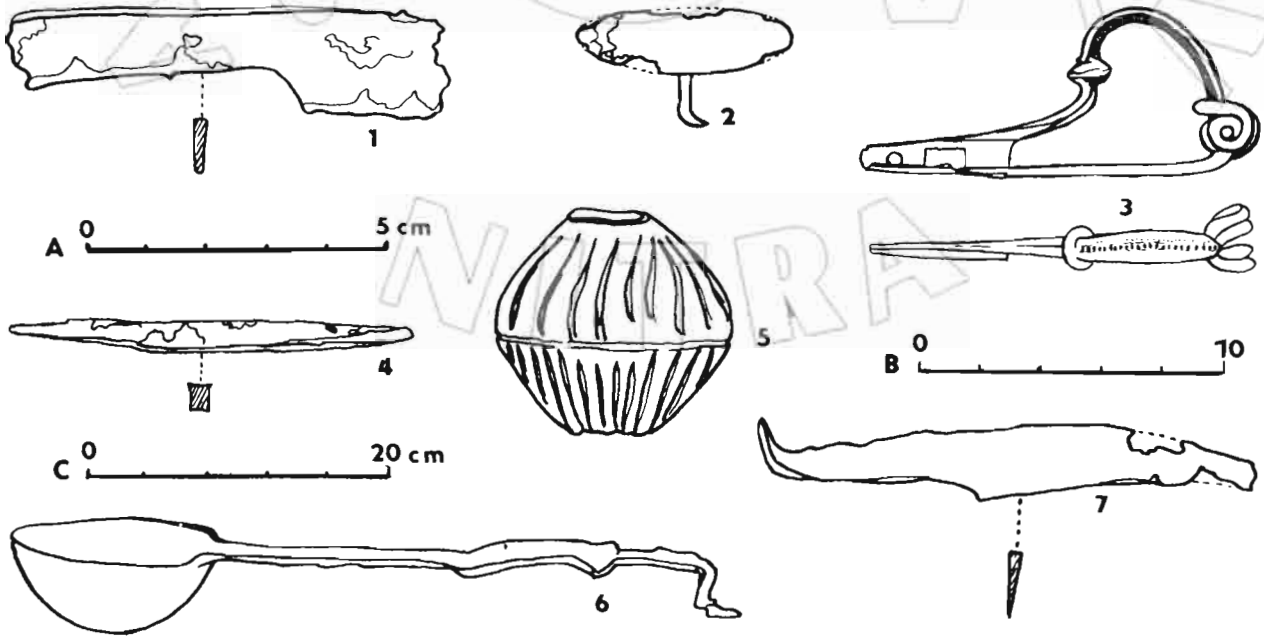
Obr. 93. Žilina, časť Závodie /Pod Skalkou/. 1-9 - keramika z chaty 1/78 púchovskej kultúrnej skupiny. /Mierka A - 7, 9, mierka B - ostatné/

Obr. 94. Žilina, časť Závodie /Pod Skalkou/. 1-3 - keramika z chaty 1/78; 4-6 - keramika z chaty 3/78

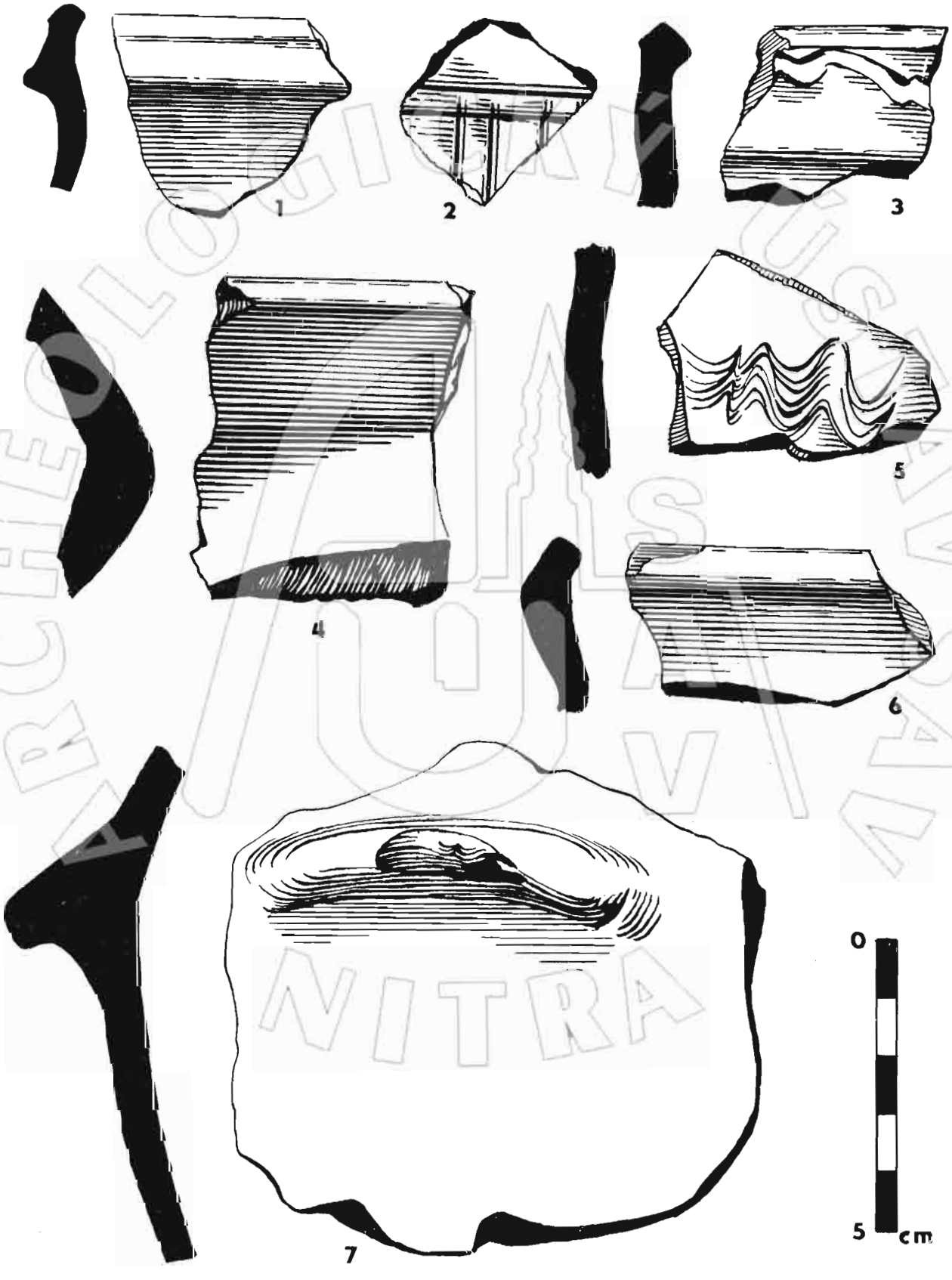
Obr. 95. Žilina, časť Závodie /Pod Skalkou/. 1-5, 7 - nálezy z chaty 4/78. 6 - chata 3/78. /Mierka A - 1-6, mierka B - 7/

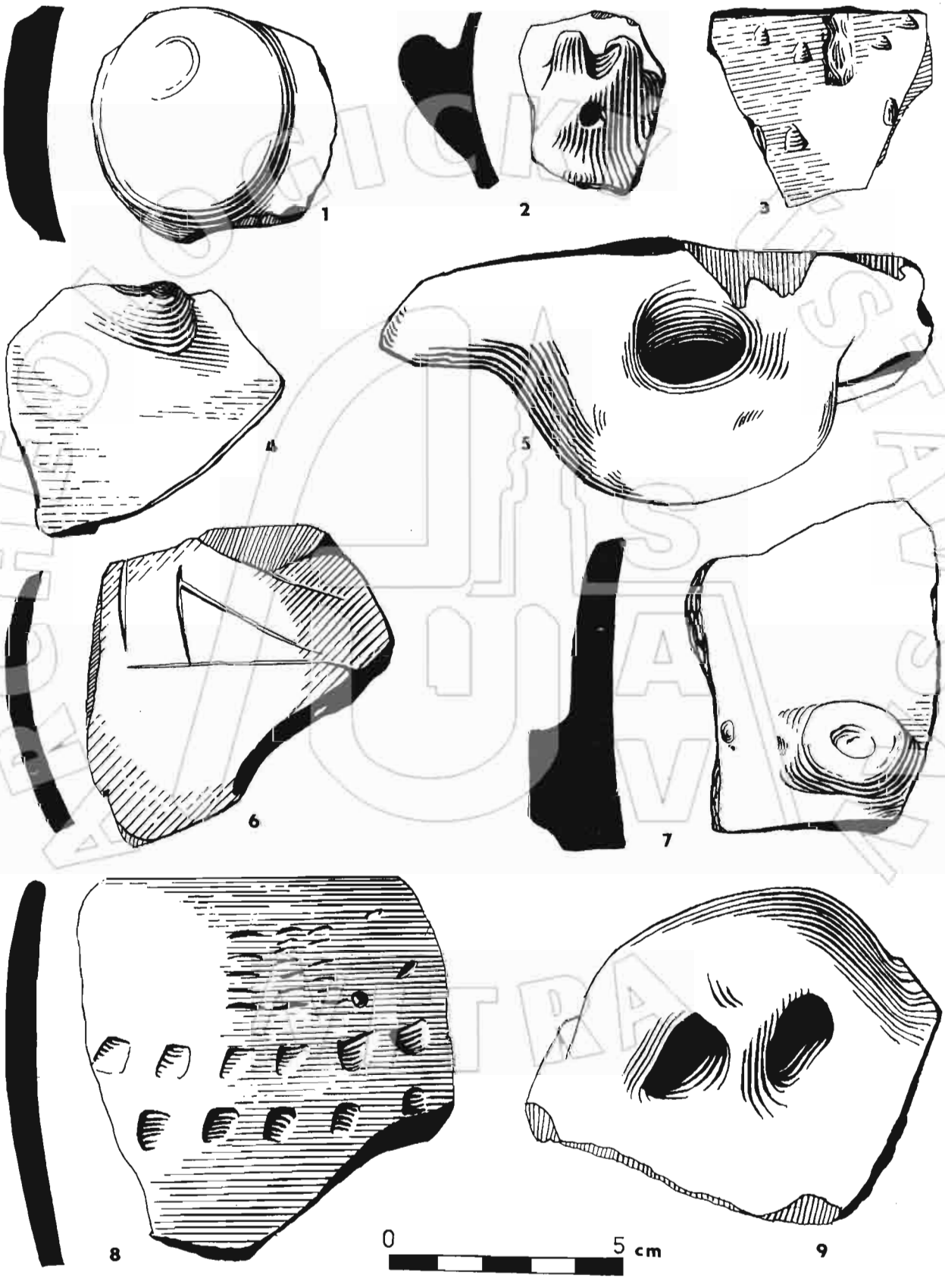
Obr. 96. Rajecké Teplice /Skalky/, okr. Žilina. 1, 2, 4, 6, 7 - železné, 3 - bronzové, 5 - hlinené predmety zo sídliska púchovskej kultúrnej skupiny. /Mierka A - 1-5, mierka B - 7, mierka C - 6/

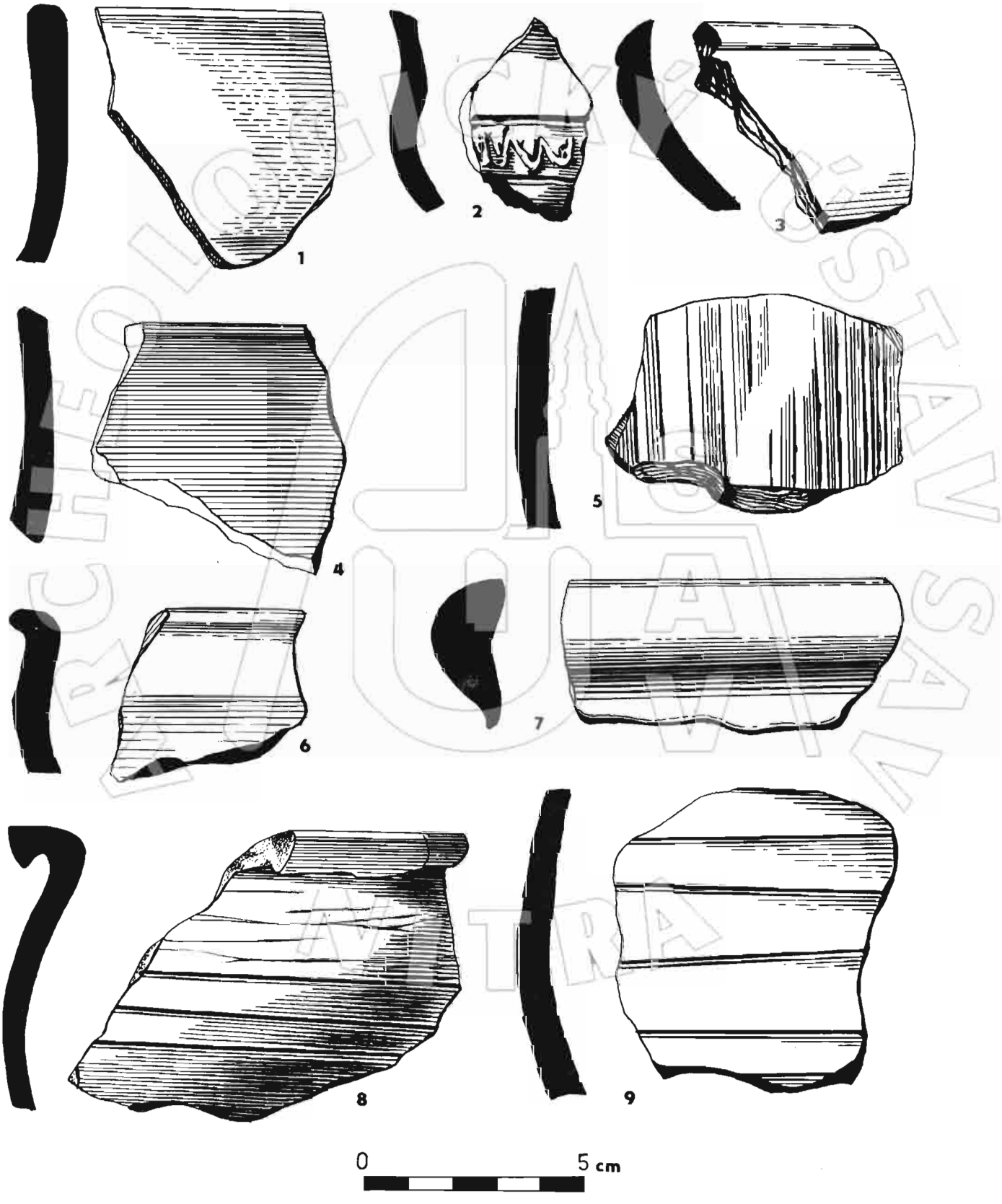
Obr. 97. Važec, okr. Liptovský Mikuláš. Bronzový nôž

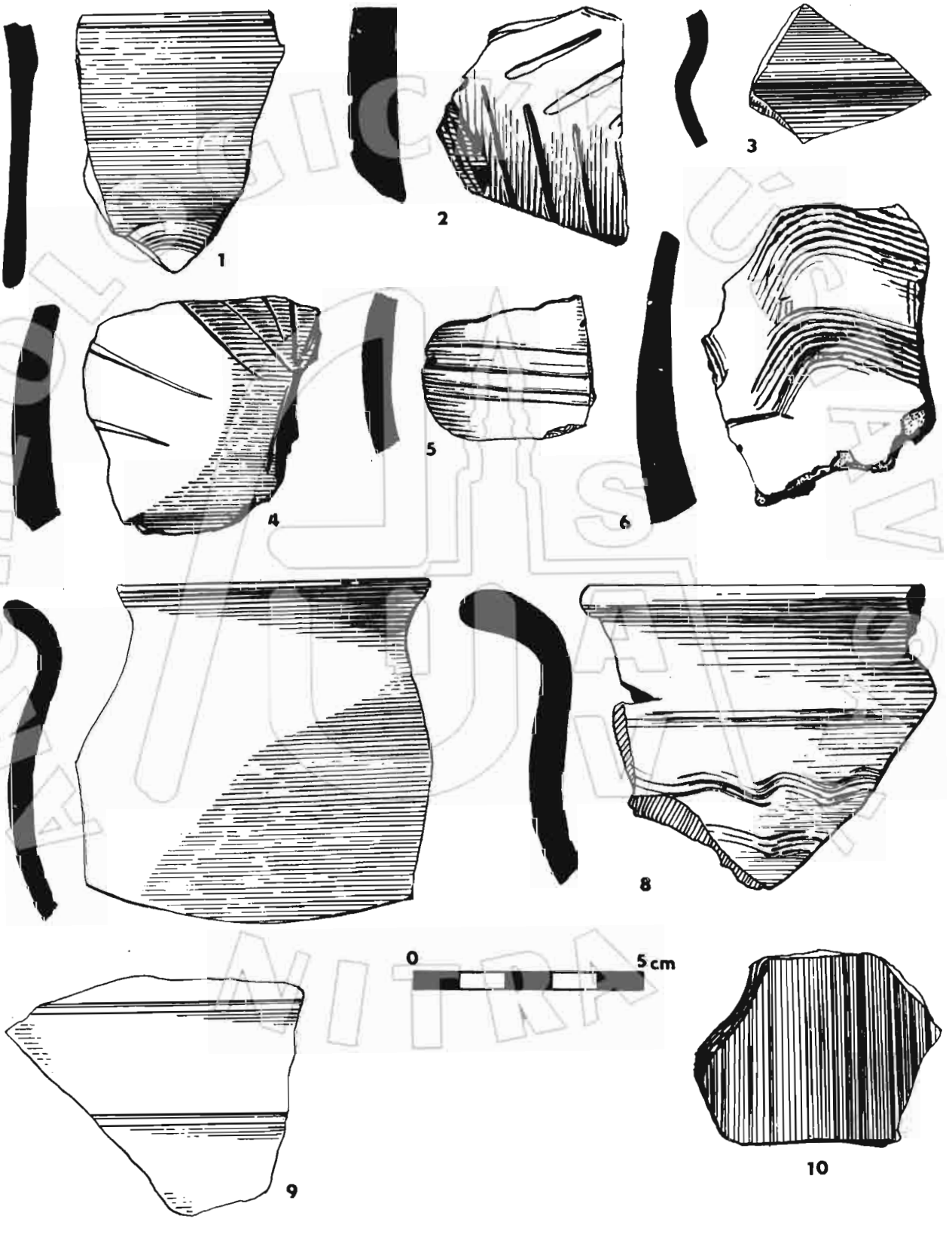
Obr. 98. Preseľany, časť Kamanová, okr. Topoľčany. 1-6 - 12.-13. stor.; 7 - doba halštatská

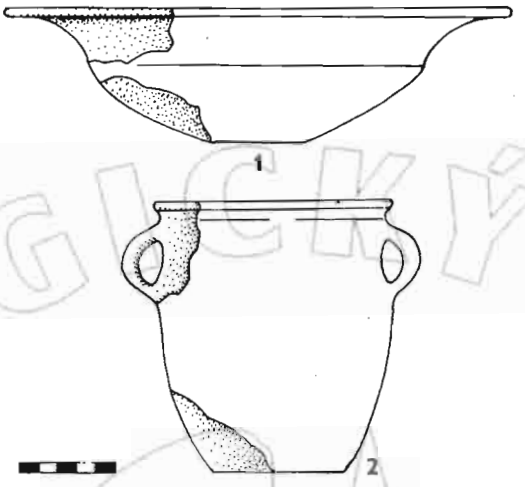
Obr. 99. Nitrianska Streda, okr. Topoľčany. 1 - starší eneolit; 2-9 - kultúra s mladšou lineárnou keramikou

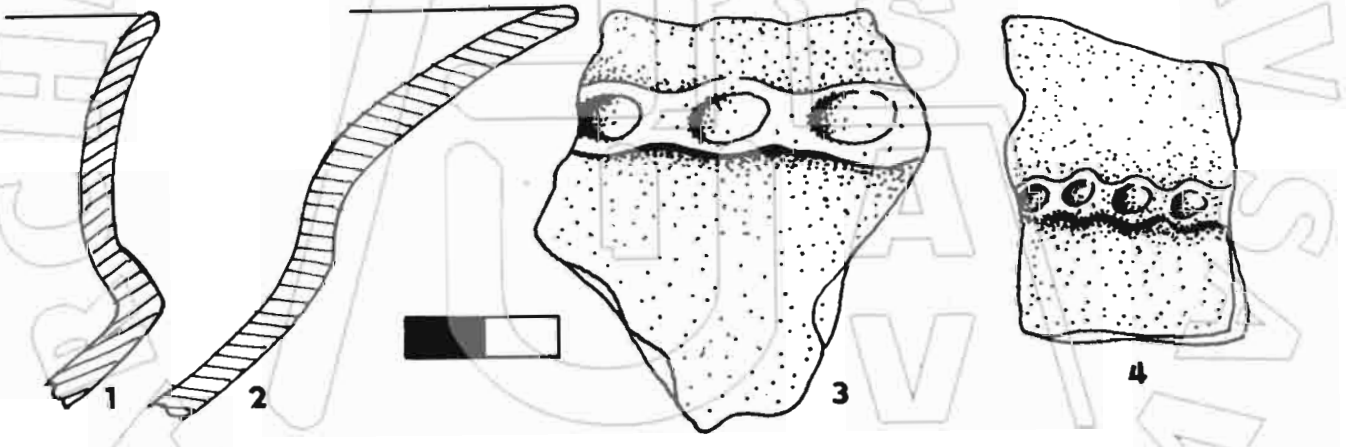
Obr. 100. 1, 3-7 - Solčany, okr. Topoľčany /1, 4 - pravek, 3, 5, 7 - doba laténska, 6 - 9. stor./; 2, 8, 9 - Ludanice, okr. Topoľčany /12.-13. stor./

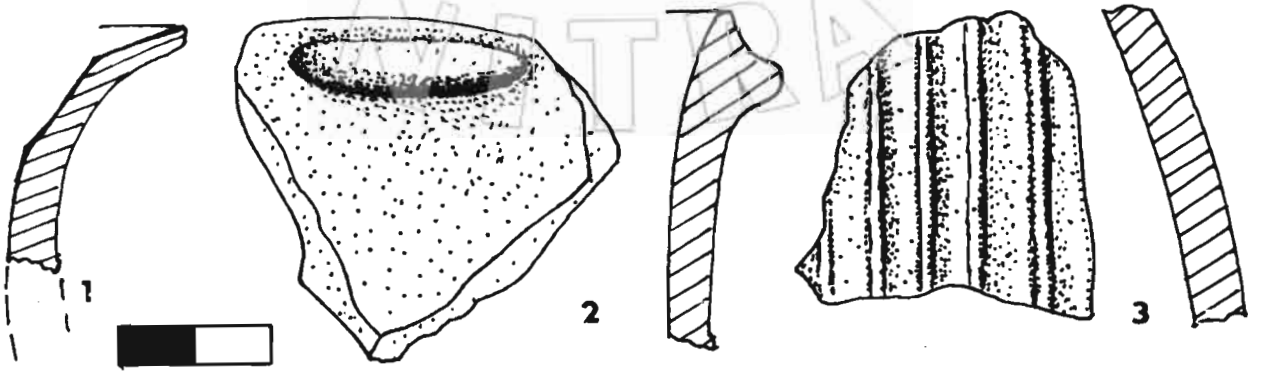
Obr. 101. 1-4, 6 - Výčapy-Opatovce, časť Ľudovítová, okr. Nitra /doba rímska/; 5, 7, 8 - Preseľany, časť Belince, okr. Topoľčany /5, 8 - 9. stor., 7 - staršia doba bronzová/; 9, 10 - Solčany, okr. Topoľčany /9 - 9. stor., 10 - doba laténska/

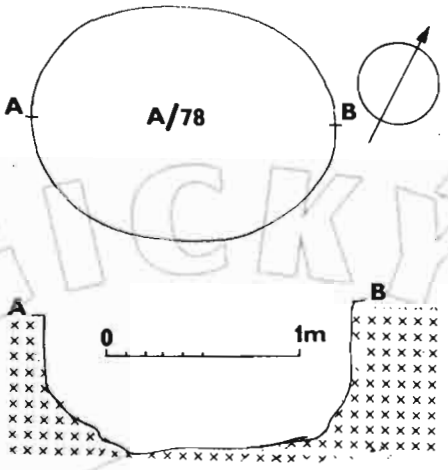
Obr. 102. Veľké Ripňany /Dlhonízke/, okr. Topoľčany. Keramika z hlavného hrobu mohyly C/78

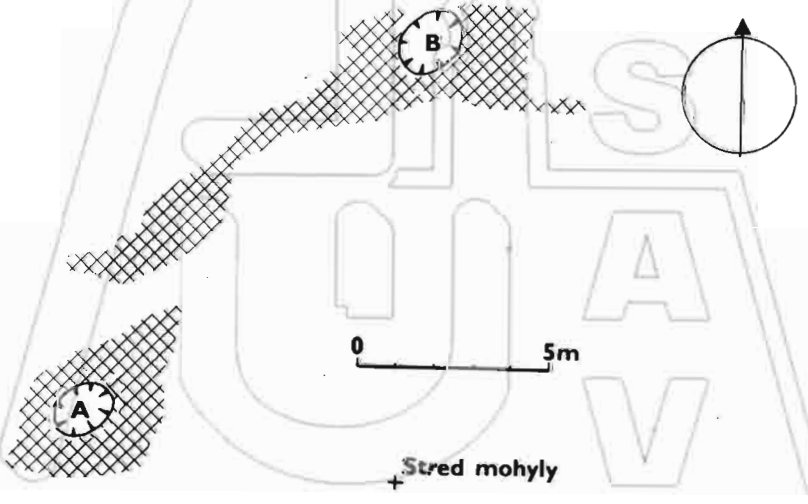
Obr. 103. Veľké Ripňany, okr. Topoľčany. Výber keramiky z čačianskej osady v sútoku dvoch potokov

Obr. 104. Veľké Ripňany /Dlhonízke/, okr. Topoľčany. Výber typickej keramiky z lužicko-čačianskeho žiarového pohrebiska

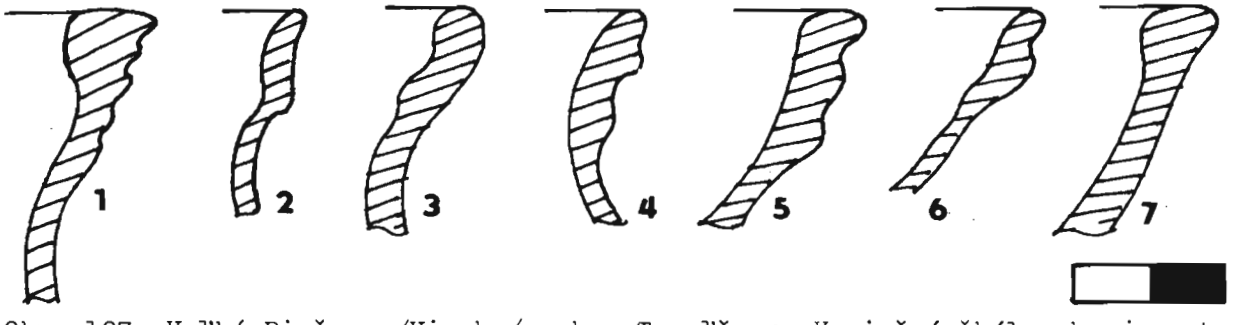

Obr. 105. Veľké Ripňany /Dlhonízke/, okr. Topoľčany. Pôdorys a profil jamy A/78 s nálezmi keramiky bošáckeho typu

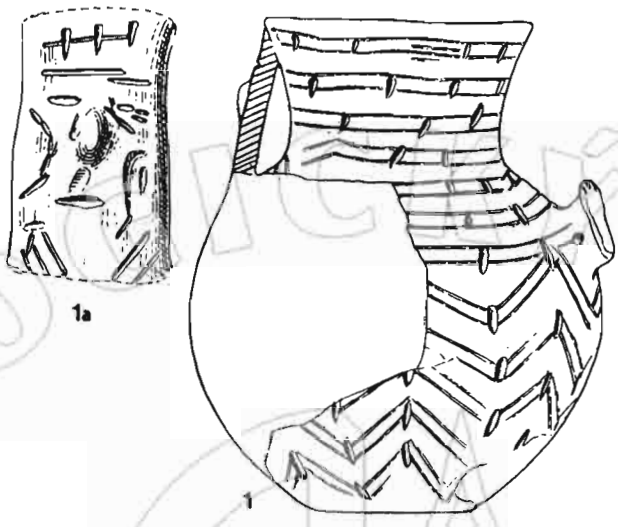

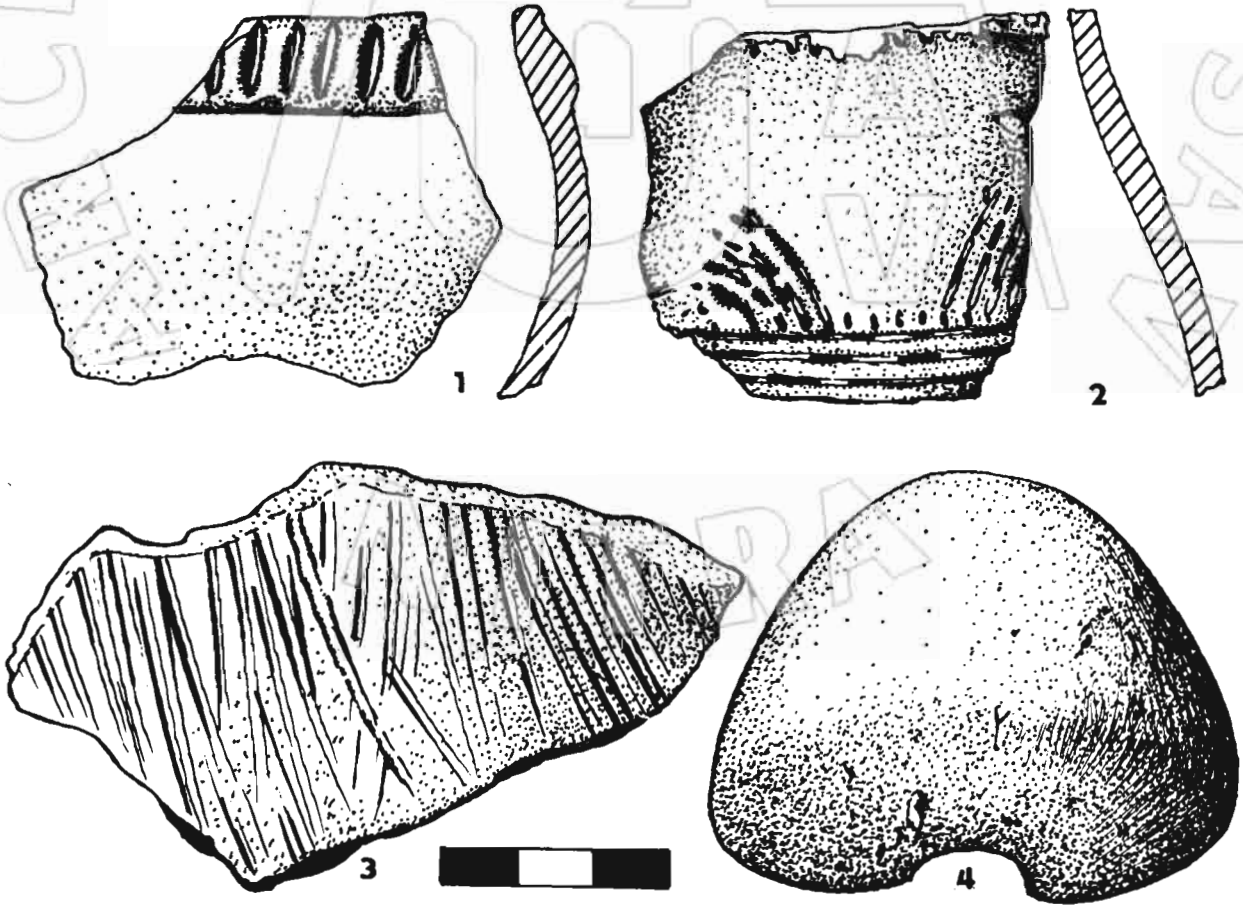
Obr. 106. Veľké Ripňany /Dlhonízke/, okr. Topoľčany. Eneolitická kultúrna vrstva /mriežkované plôšky/ a jamy A-C /pod kubatúrou mohyly C/78/ s keramikou bošáckeho typu

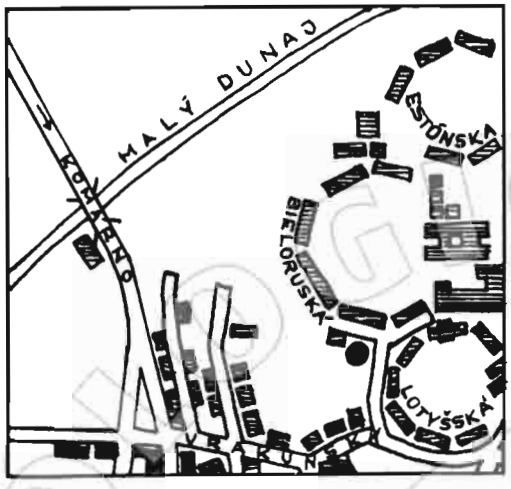
Obr. 107. Veľké Ripňany /Vieska/, okr. Topoľčany. Variačná škála okrajov stredovekej keramiky z povrchového zberu

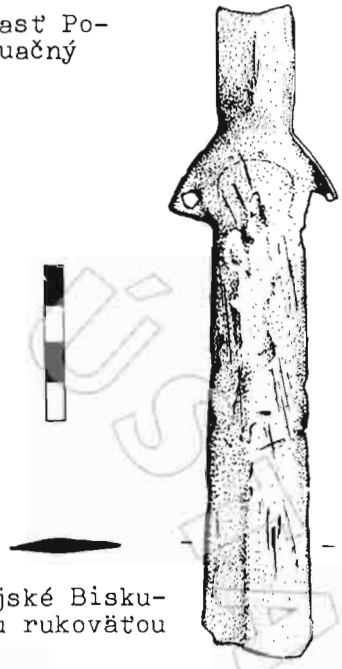
Obr. 108. Blatné /Štrky/, okr. Bratislava-vidiek. Antropomorfná nádoba želiezovskej skupiny

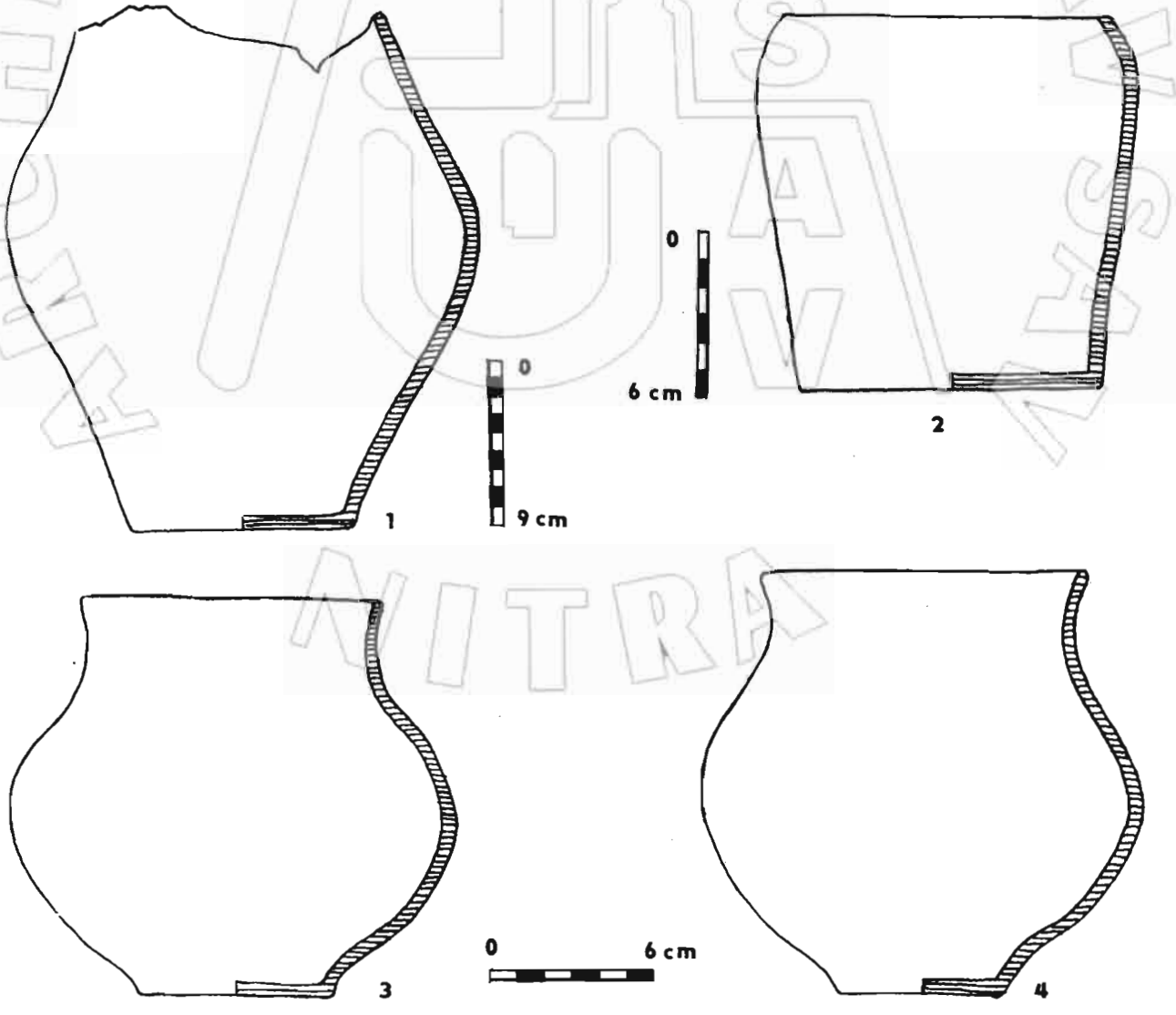
Obr. 109. Veľké Ripňany /Dlhonízke/, okr. Topoľčany. Výber keramiky bošáckeho typu z jamy A/78

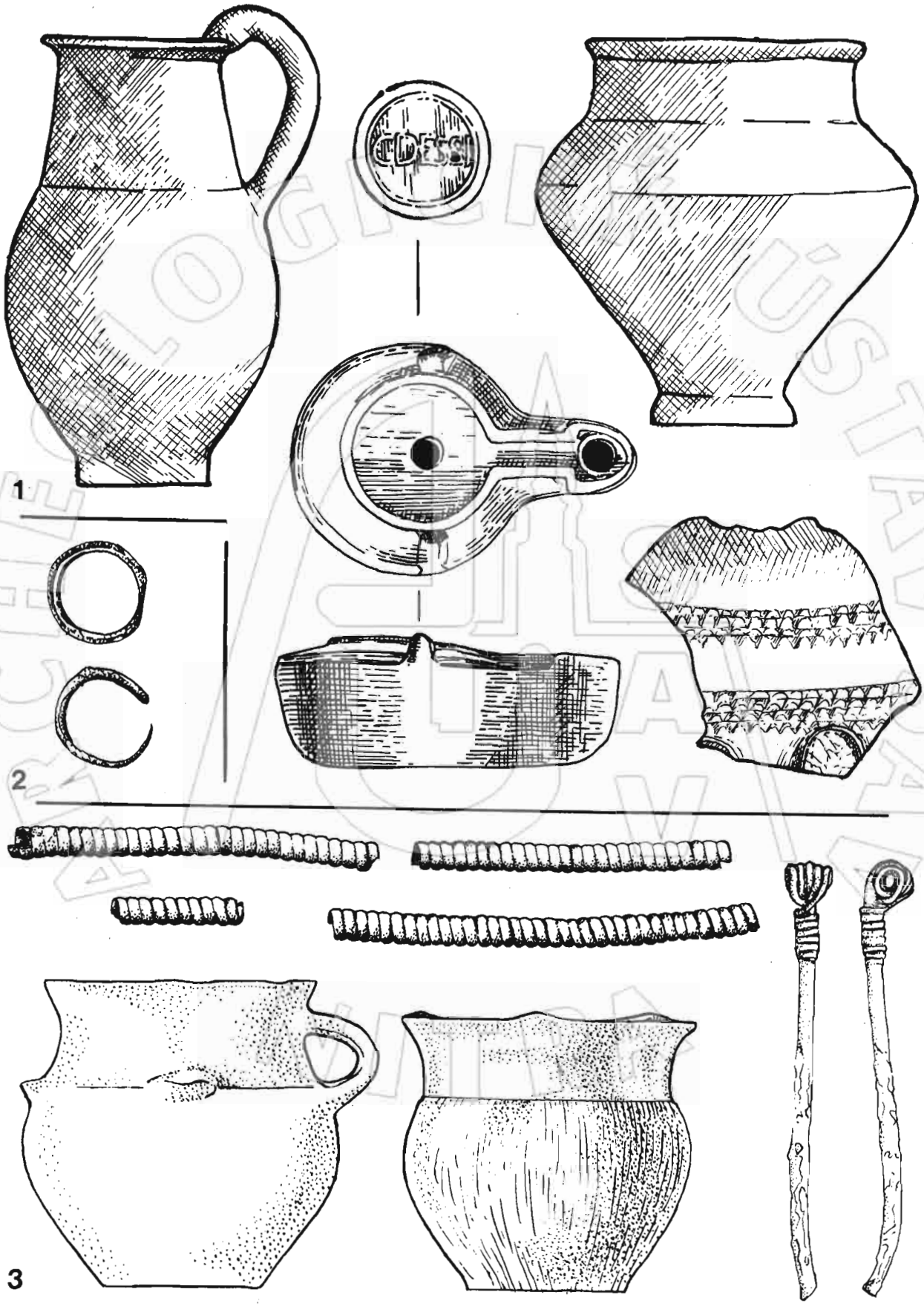
Obr. 110. Bratislava, časť Podunajské Biskupice. Situačný plán

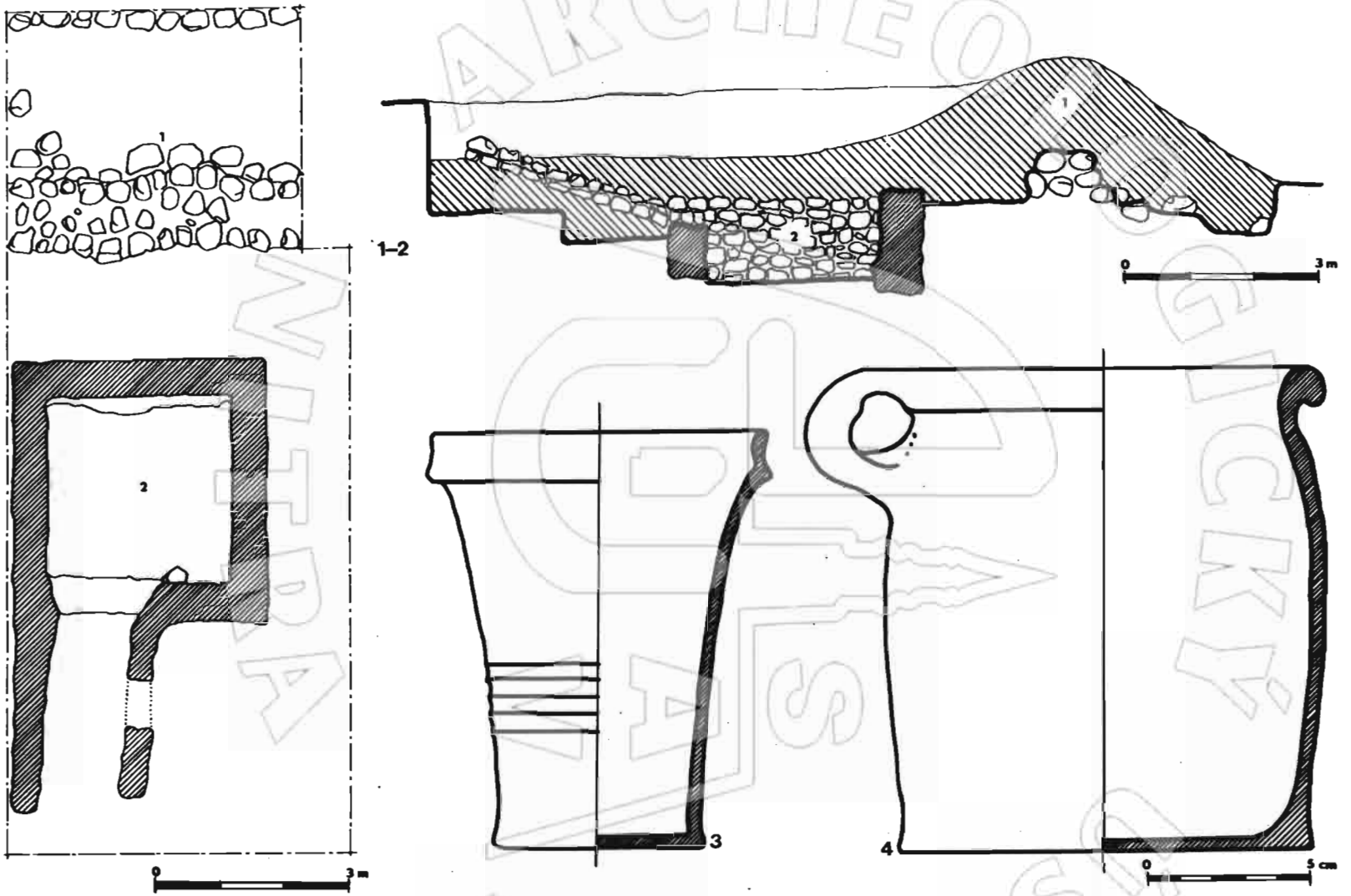
Obr. 111. Bratislava, časť Podunajské Biskupice. Fragment meča s jazykovitou rukoväťou

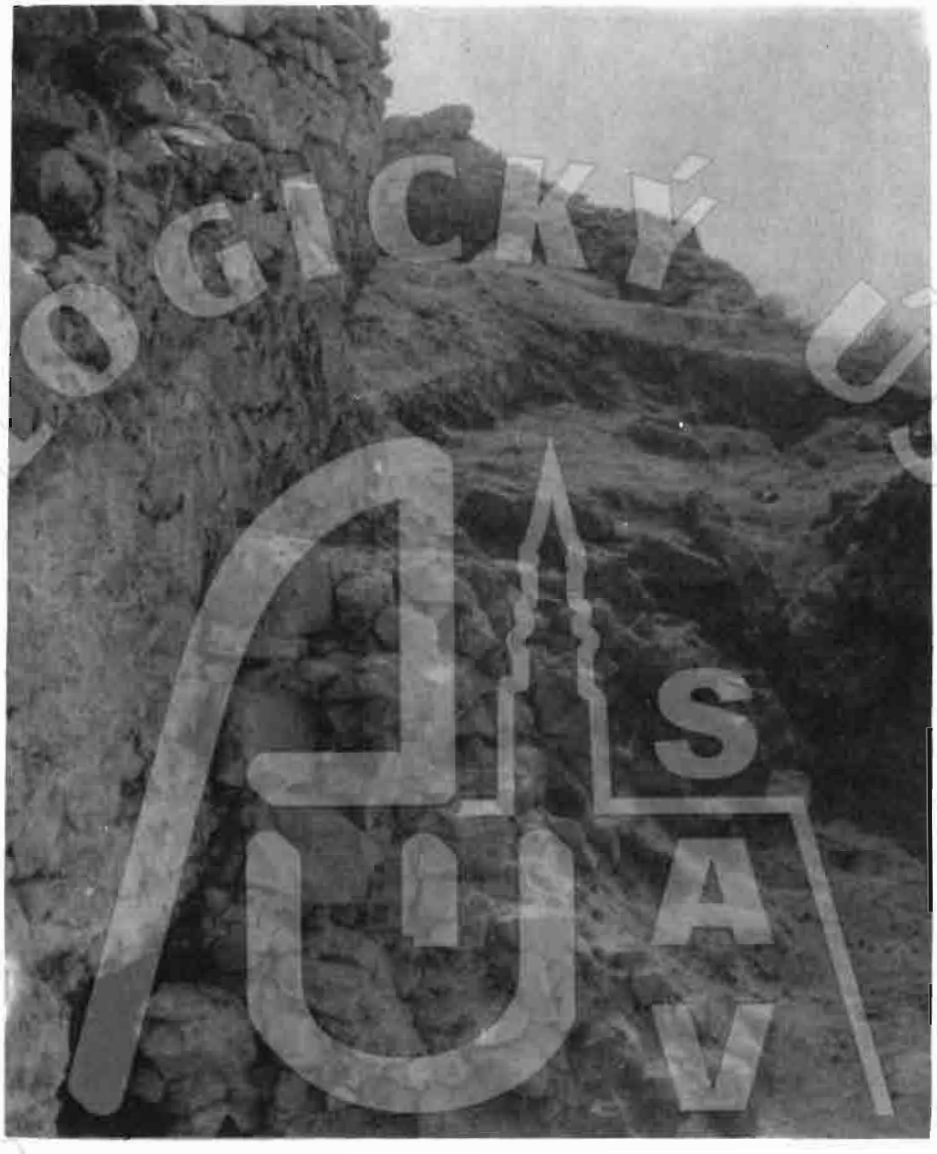
Obr. 112. Špačince, okr. Trnava. Halštatské nádoby z hrobu

Obr. 113. Bratislava, časť Rusovce /Kovácsova ul. 382/. 1 - výber nálezov z doby rímskej; 2 - prstene z poveľkomoravského obdobia; 3 - obsah hrobu 5 zo staršej doby bronzovej

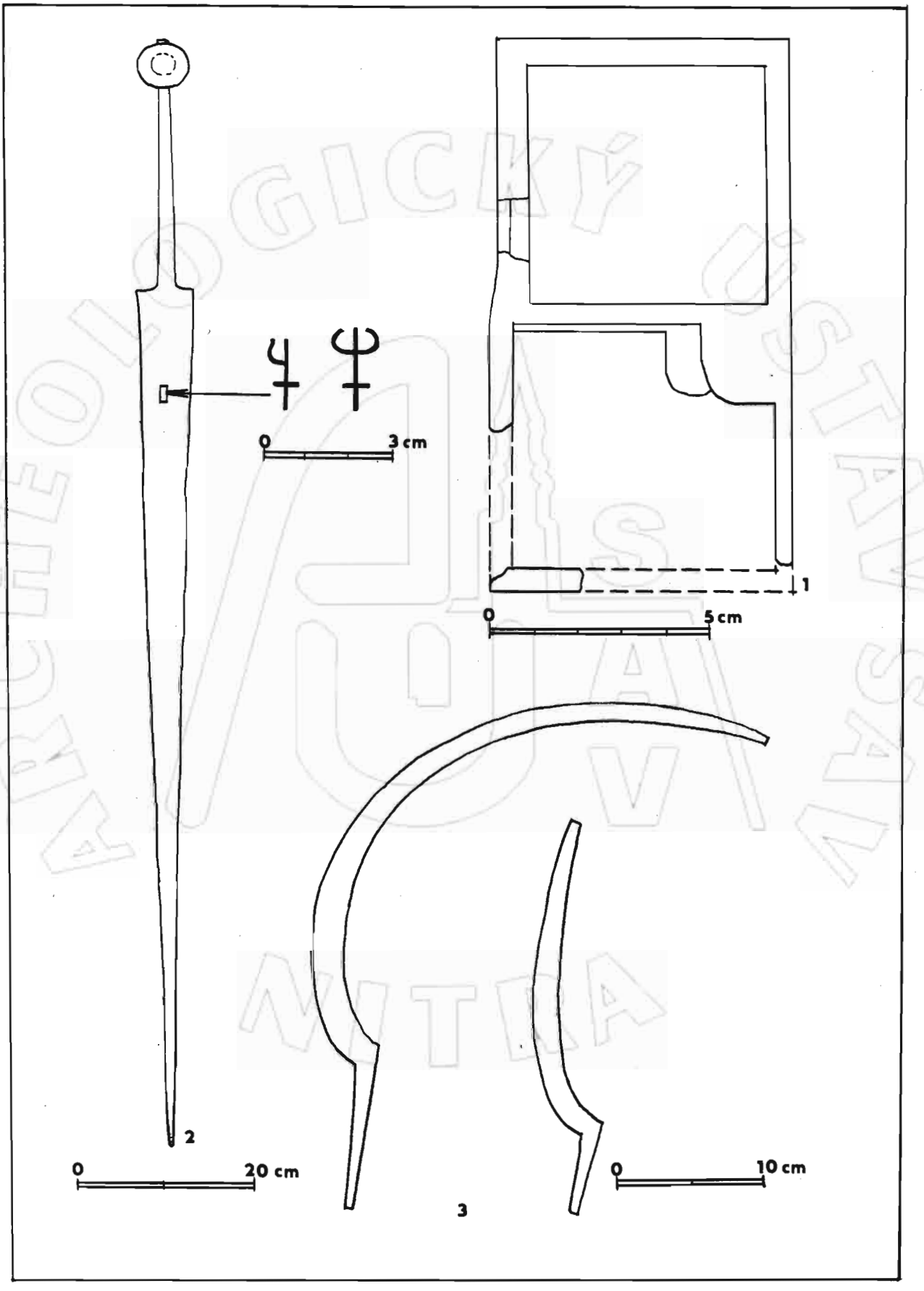
Obr. 116. Bratislava /hrad Devín/. Architektúra v blízkosti severného valu: 1 - val; 2 - architektúra; 3, 4 - keramika z interiéru architektúry

Obr. 114. Bratislava /hrad Devín/. Zvyšky odkrytých základov južného múru Garayovského paláca

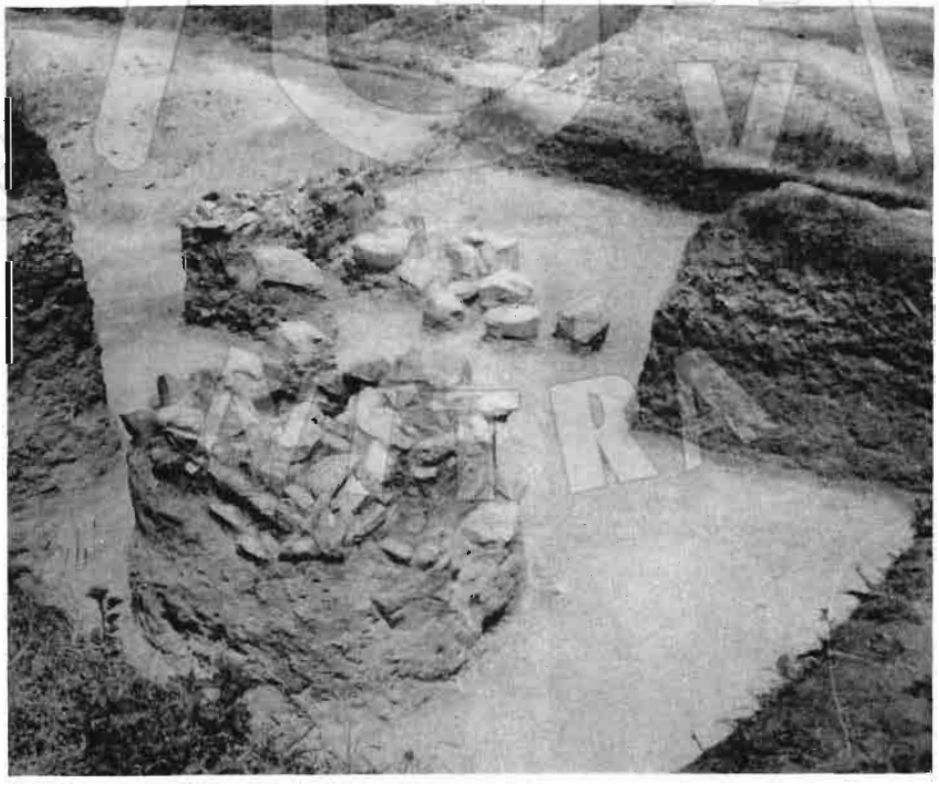
Obr. 115. Bratislava /hrad Devín/. Denár Žigmunda Luxemburského /1427-1437/: 1 - averz, 2 - reverz

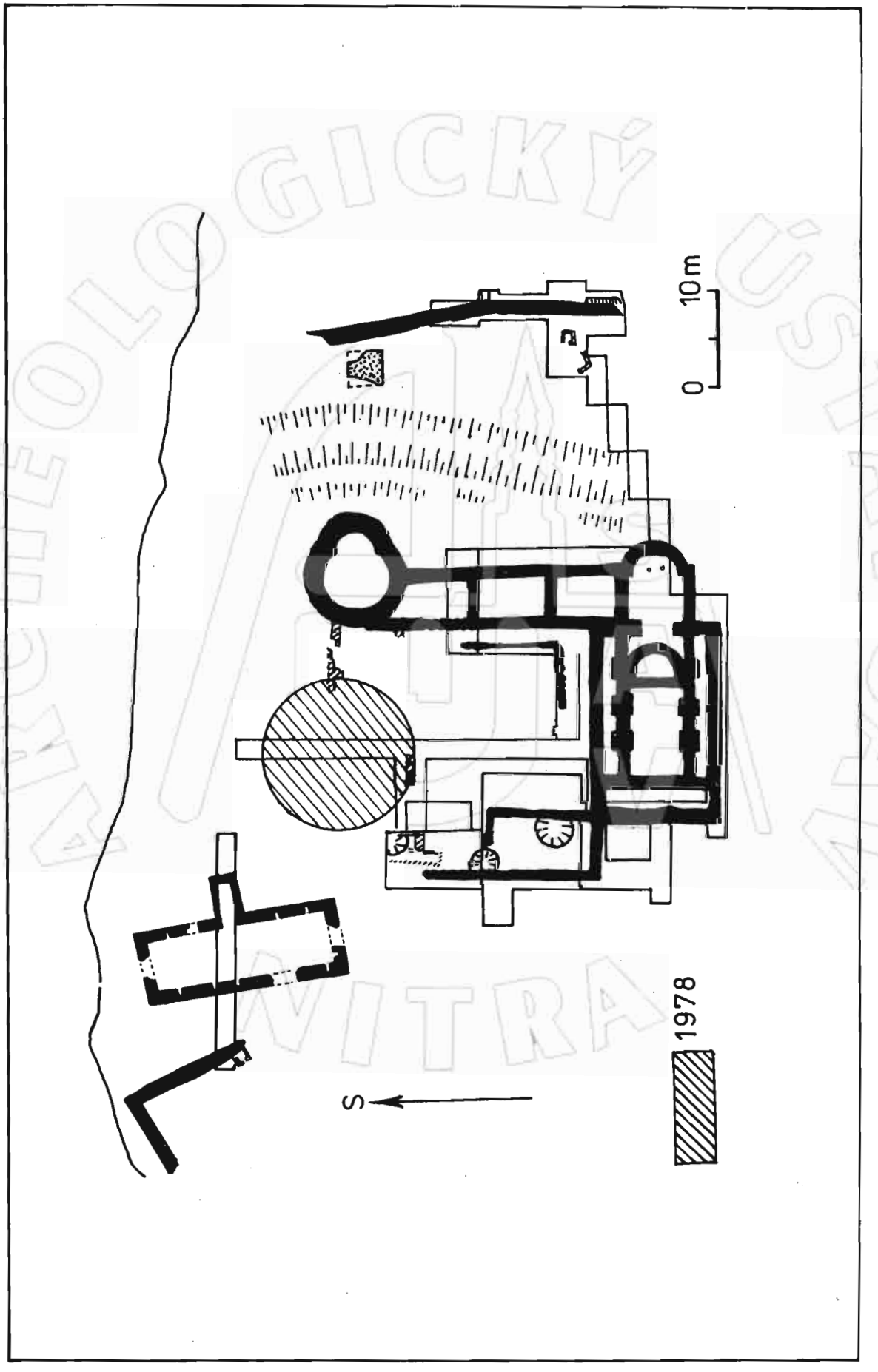
Obr. 117. Bratislava /hrad Devín/- Architektúra štvorcového pôdorysu s prístavbou vo východnej časti hradu: 1 - pôdorys architektúry; 2 - meč; 3 - kosáky

Obr. 118. Bratislava /hrad Devín/. Spodná časť pece architektúry štvorcového pôdorysu s prístavbou vo východnej časti hradu

Obr. 119. Bratislava /hrad Devín/. Zvyšok laténskeho objektu vo východnej časti hradu

Obr. 120. Košice, časť Krásna nad Hornádom. Pôdorys odkrytých zvyškov architektúry s vyznačením plochy prebádanej v r. 1978

1

2

3

4

5

6

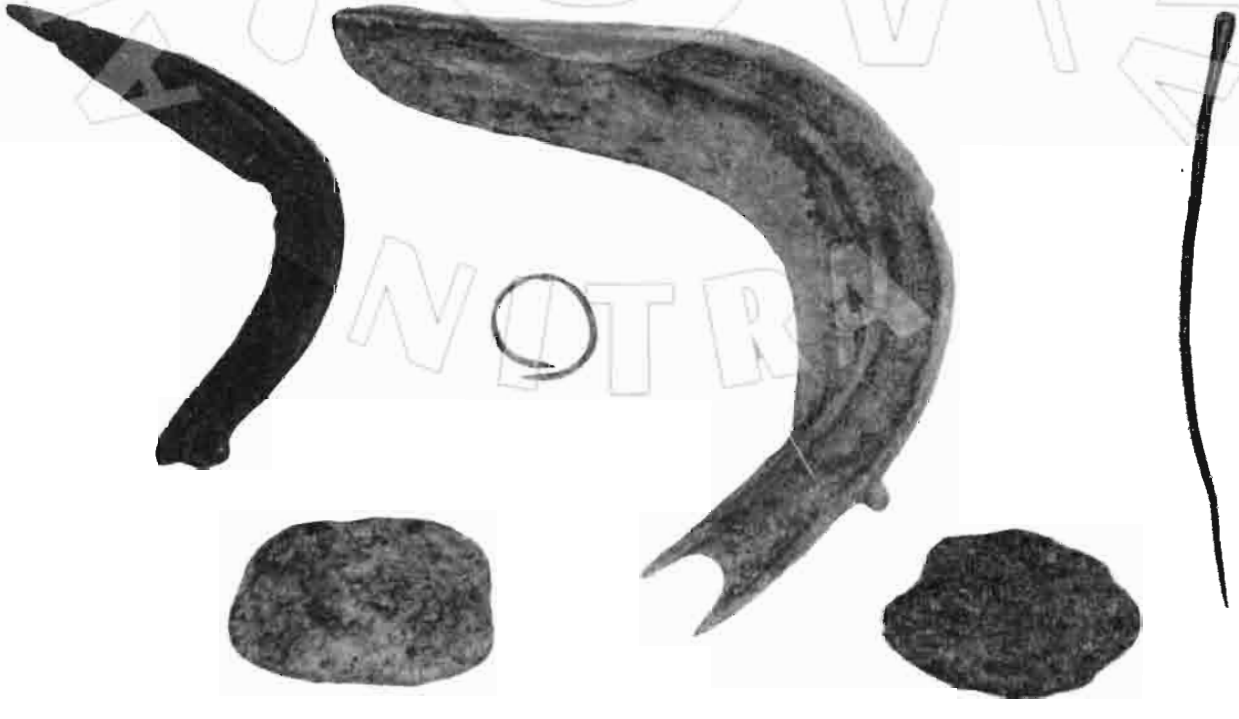
Obr. 121. Čakajovce, okr. Nitra. 1, 2 - pohľad na skúmanú časť pohrebiska; 3 - hrob 278; 4 - hrob 286; 5, 6 - hrob 291

Obr. 122. Čakajovce, okr. Nitra. Výber nálezov z pohrebiska

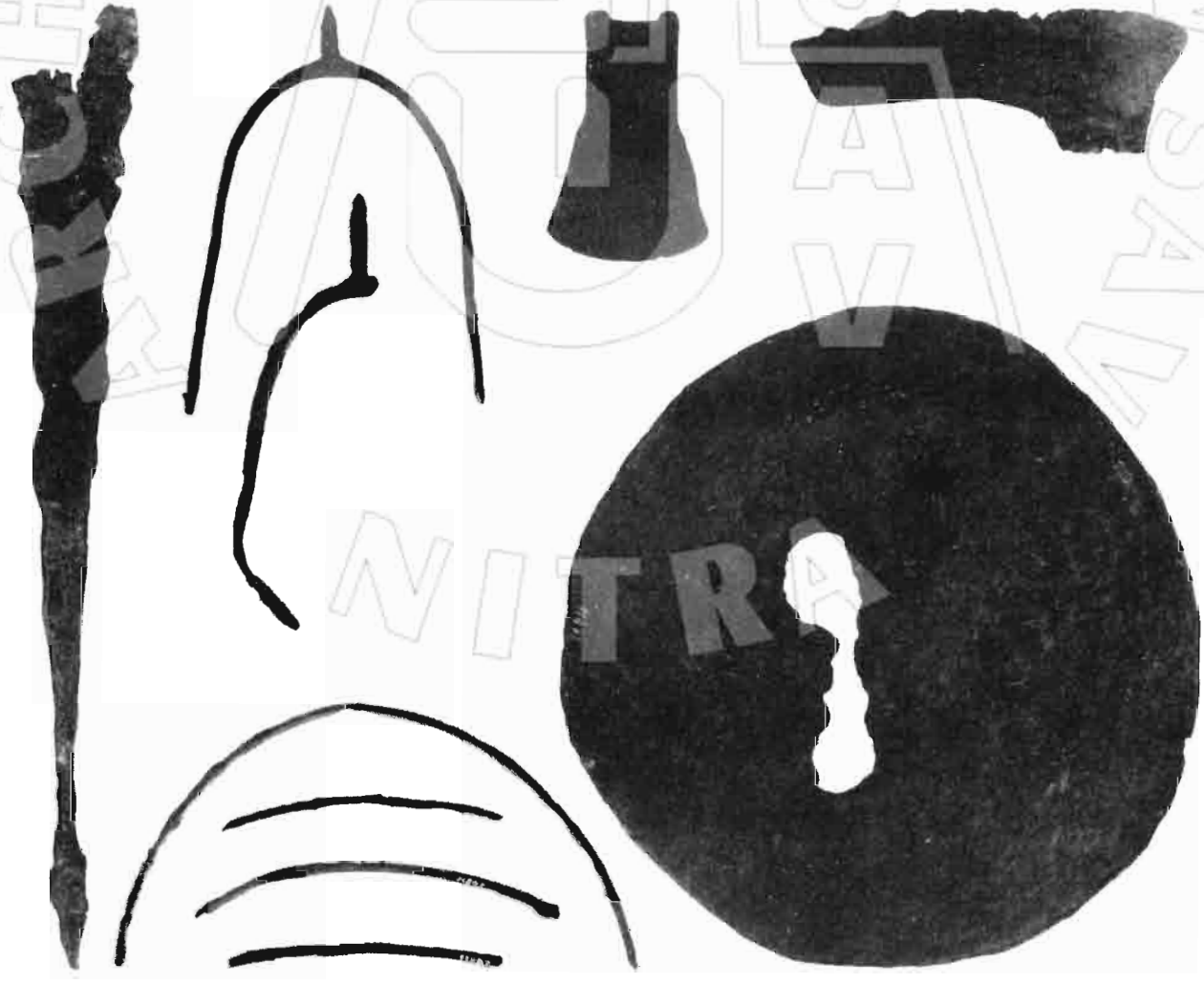
Obr. 123. Jasenovo /Vyšehrad/, okr. Martin. Hradisko

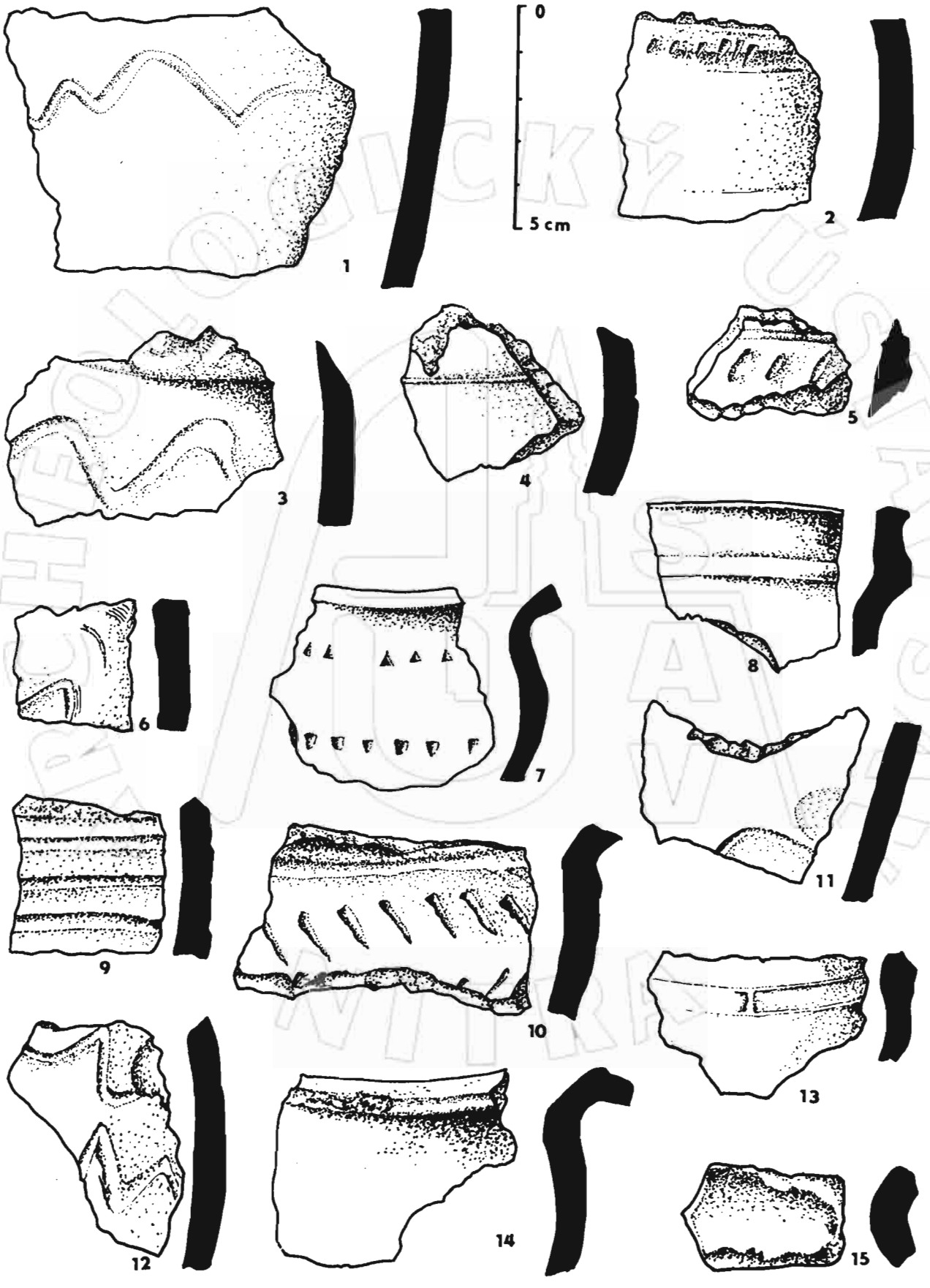
Obr. 124. Jasenovo /Vyšehrad/, okr. Martin. Výber bronzových nálezov

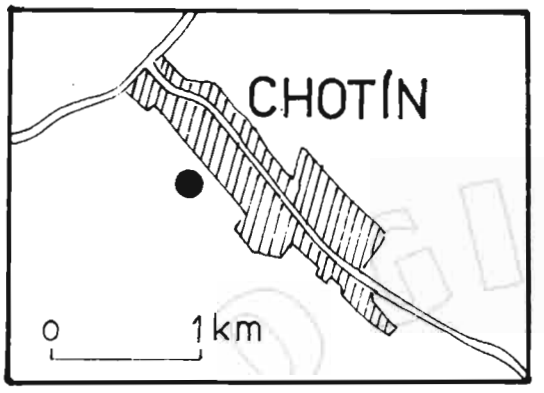
Obr. 125. Jasenovo /Vyšehrad/, okr. Martin. Výber nálezov z doby laténskej

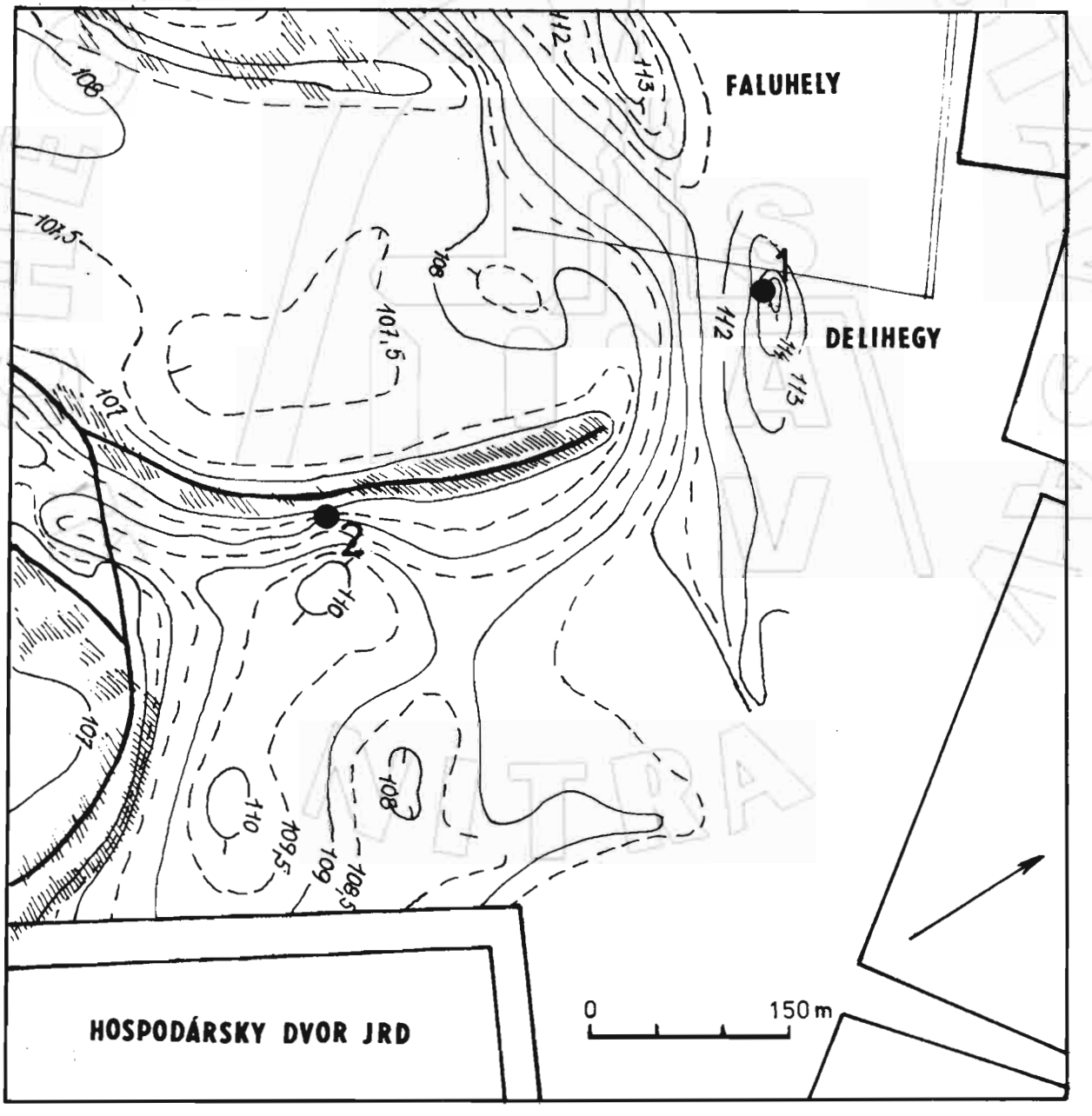
Obr. 126. Jasenovo /Vyšehrad/, okr. Martin. Výber slovanských nálezov

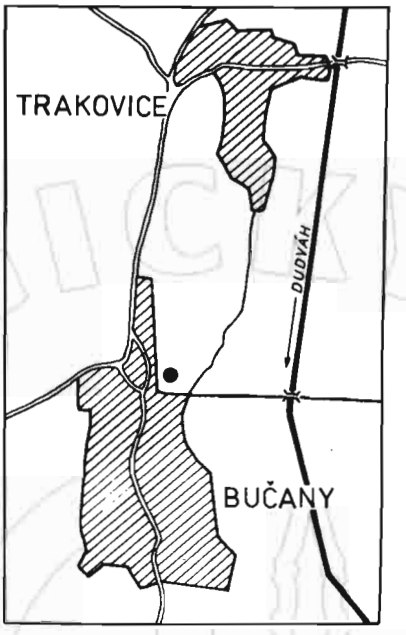
Obr. 127. Nedožery-Brezany, časť Nedožery, okr. Prievidza. Výber nálezov

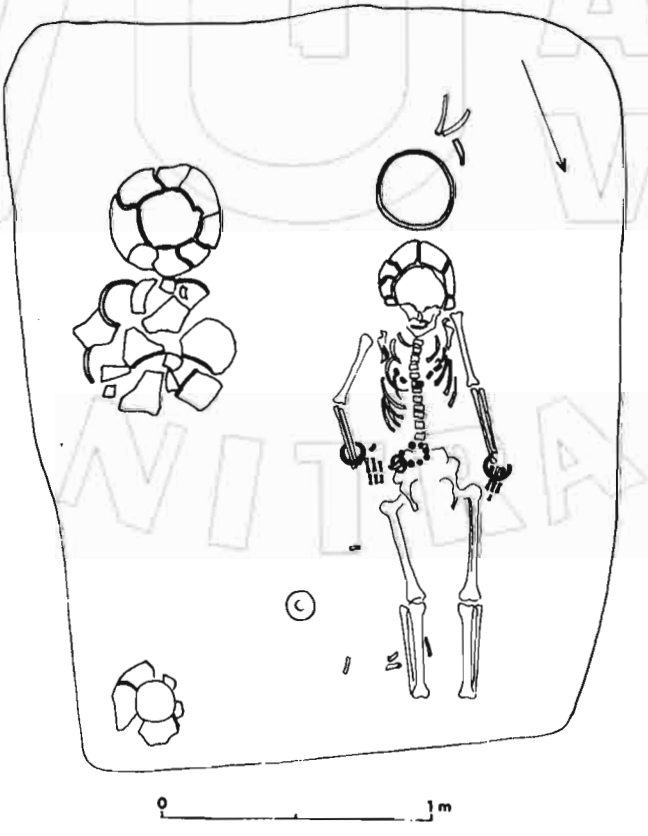
Obr. 128. Chotín, okr. Komárno. Situačný náčrt miesta výskumu

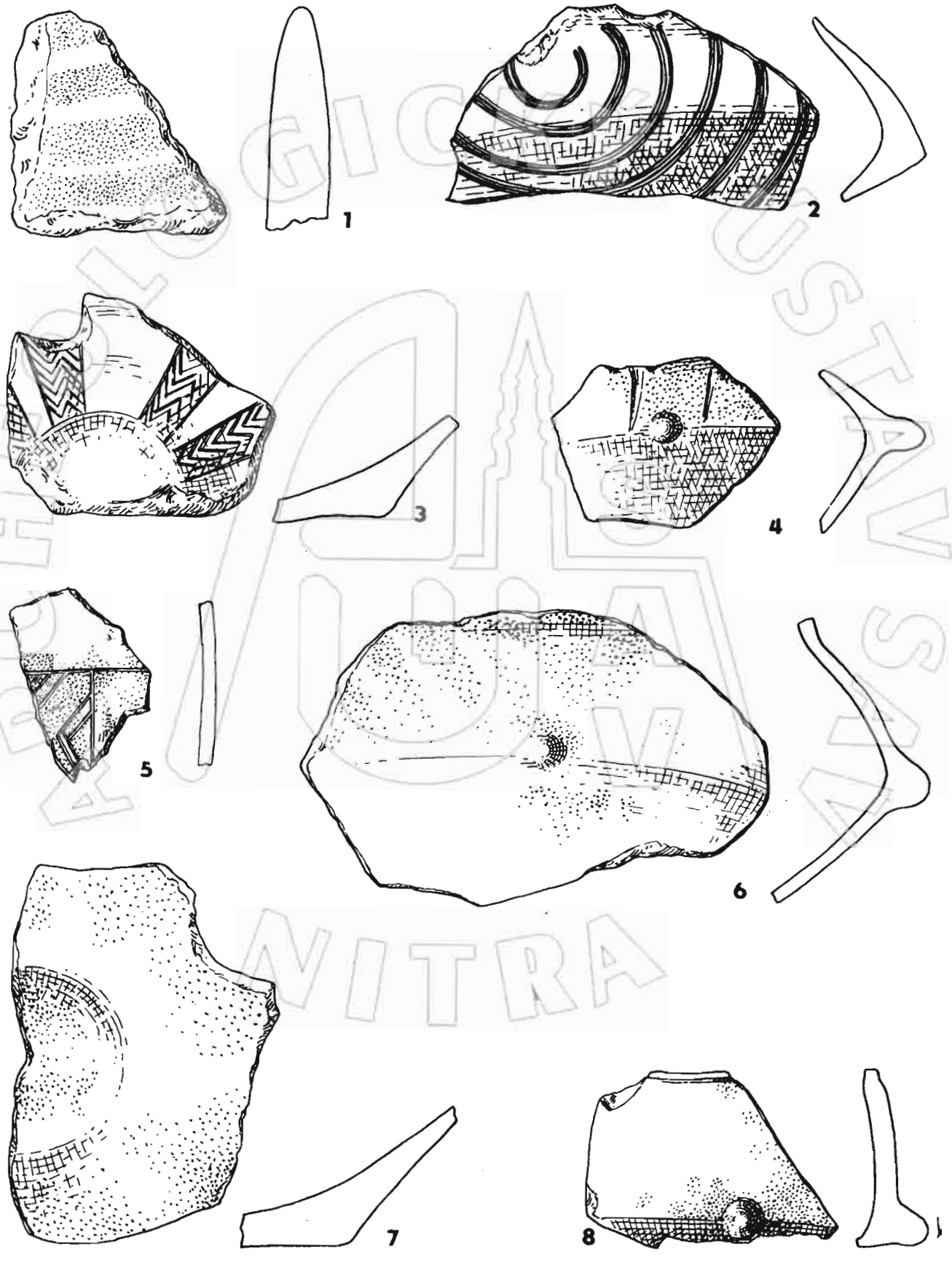
Obr. 129. Chotín, okr. Komárno. Vrstevnicový plán okolia výskumu: 1 - miesto výskumu, 2 - miestc nálezu pecí

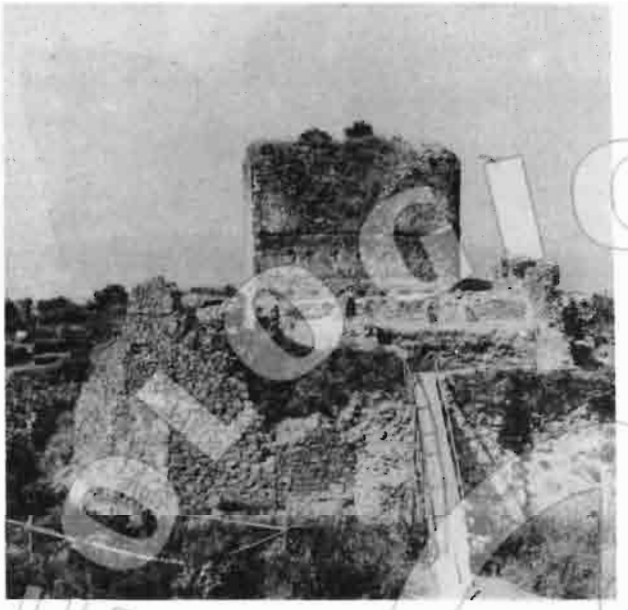
Obr. 130. Bučany, okr. Trnava. Situačný náčrt lokality

Obr. 131. Bučany, okr. Trnava. Hrob 6/78

Obr. 132. Bučany, okr. Trnava. Výber lengyelskej keramiky

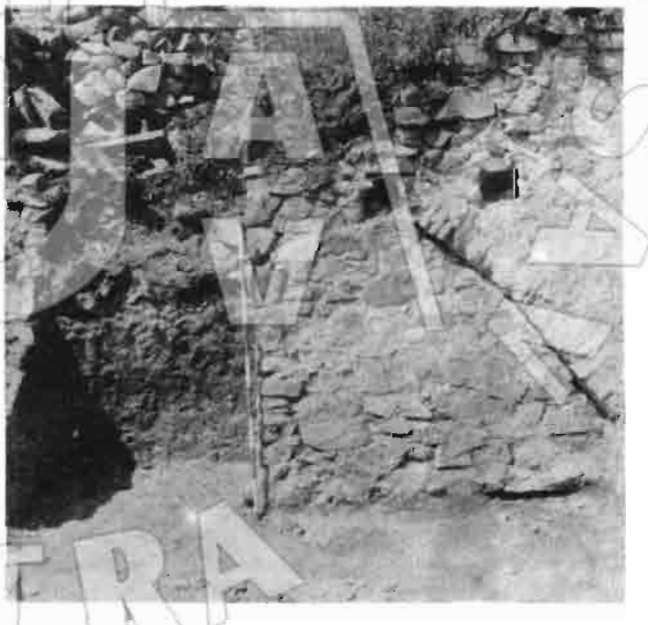
1

2

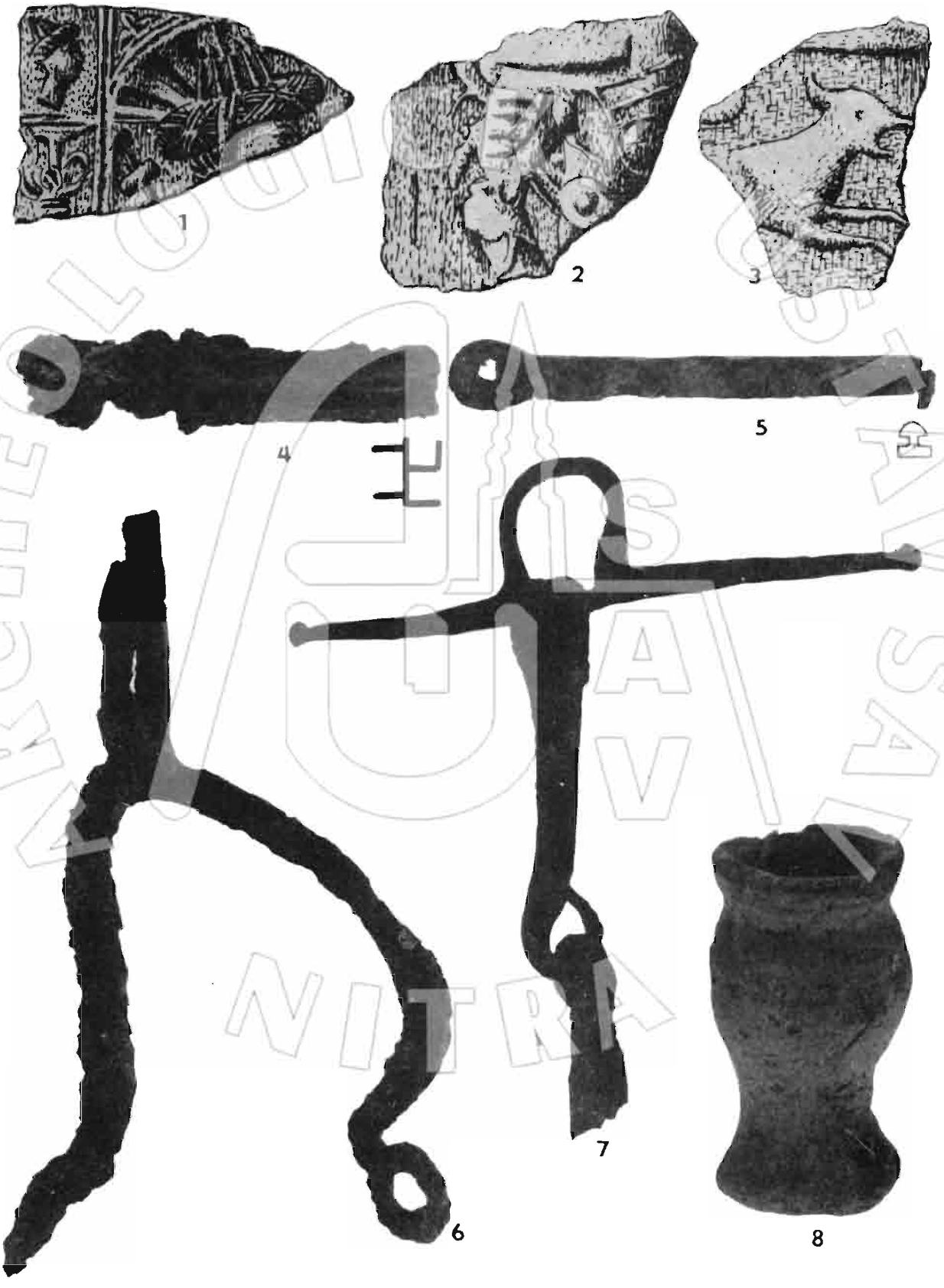

3

4

Obr. 133. Veľký Šariš /hrad Šariš/, okr. Prešov. 1 - južná časť horného hradu; 2 - odkrytý kozub /16. stor./; 3 - časť muriva najstaršieho opevnenia hradu; 4 - čiastočne upravená brána /14. stor./

Obr. 134. Veľký Šariš /hrad Šariš/, okr. Prešov. 1-3 - zlomky renesančných kachlíc; 4, 5 - zásuvné kľúče k visacím zámkom /14. a 15. stor./; 6 - železná ostroha /13.-14- stor./; 7 - časť zubadla /13. stor./; 8 - pohárik

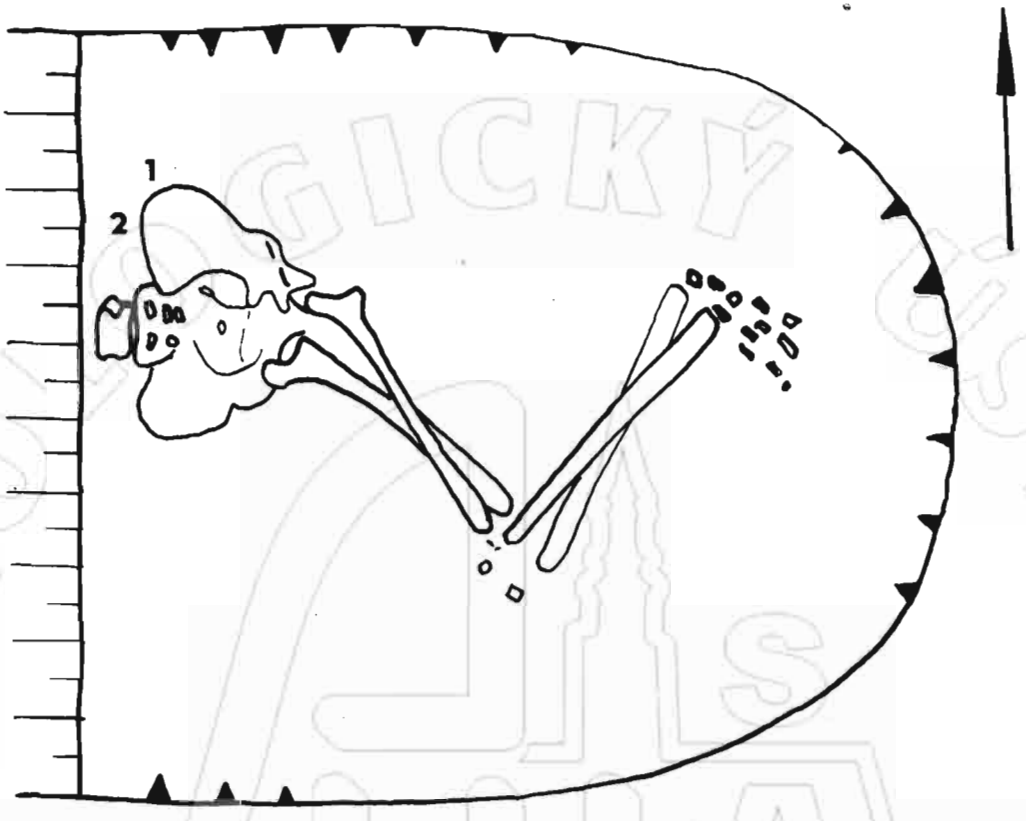
1

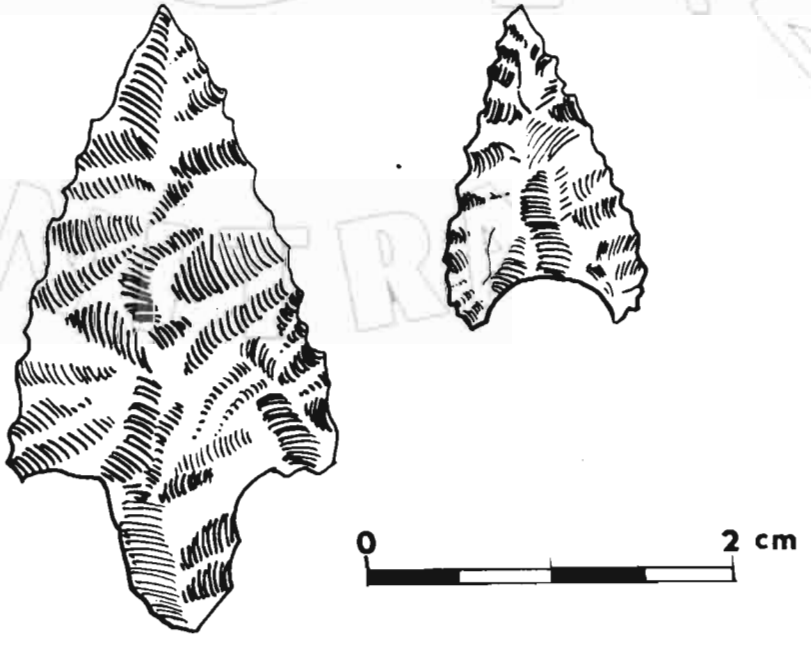

1a

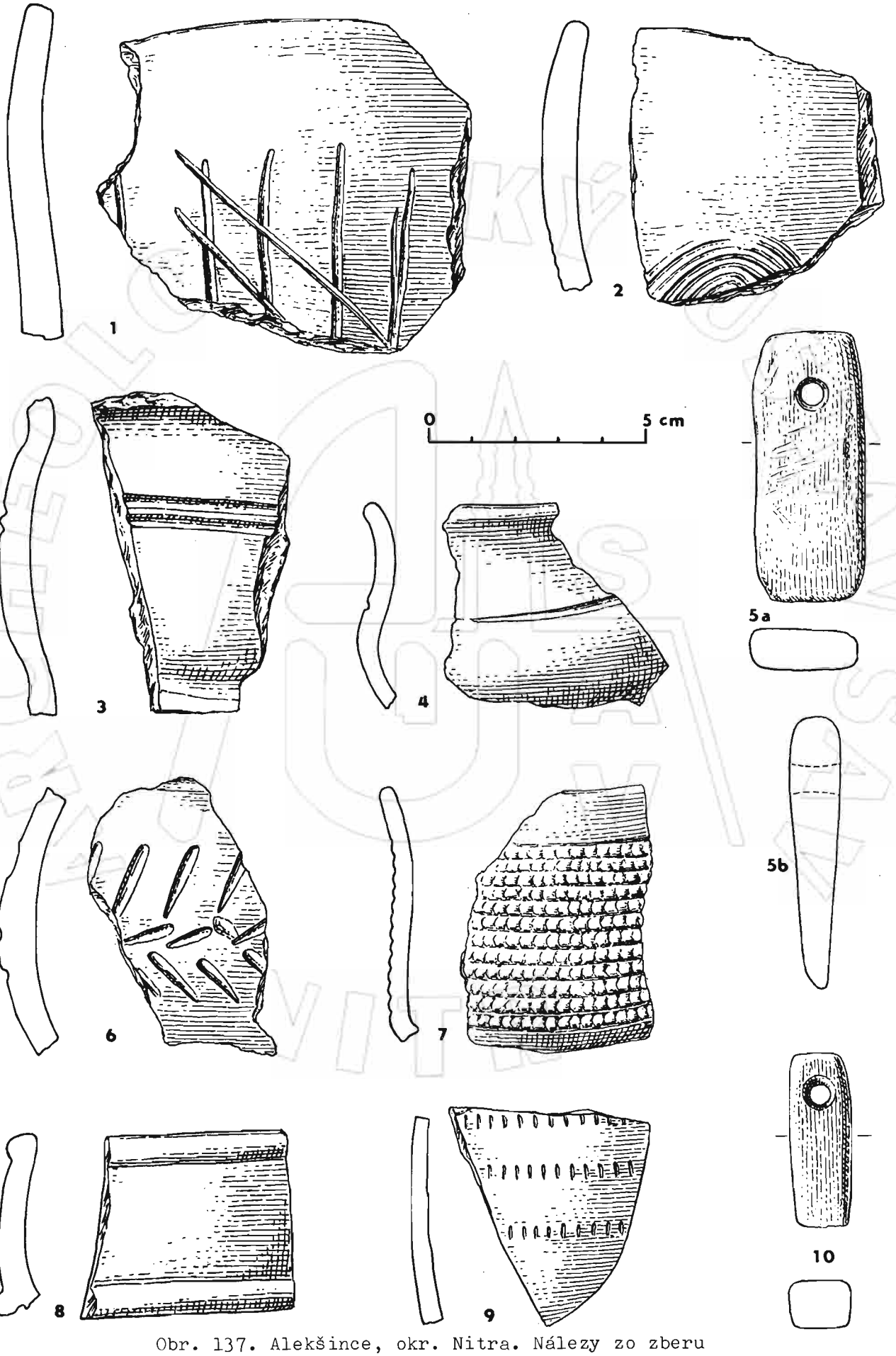
Obr. 135. Bratislava, časť Rusovce /Gerulátska 64, parcela 77/. Deformovaná rímska prilba

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV SAV

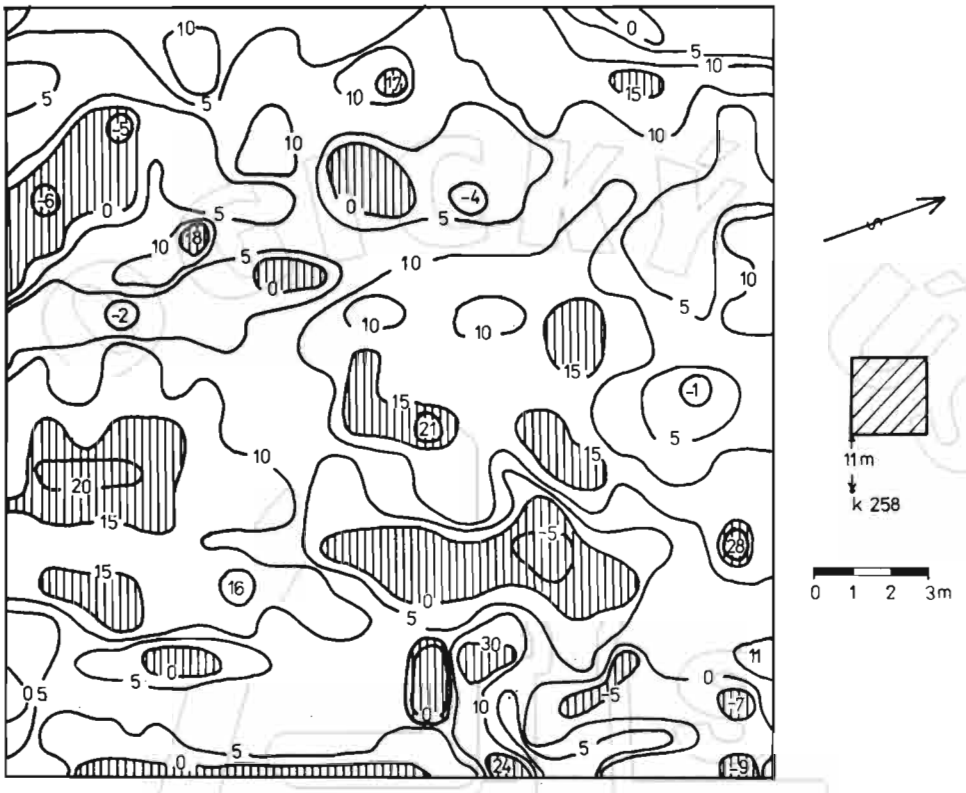

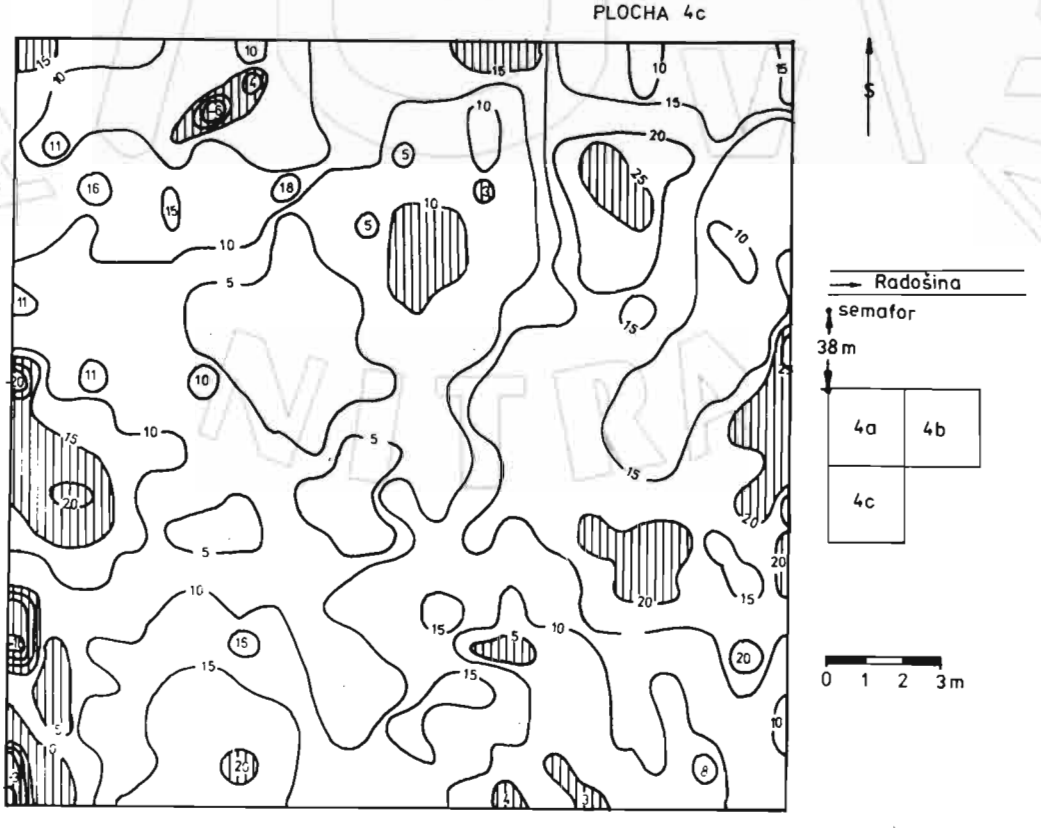
Obr. 136. Zohor /nová štrkovňa/, okr. Bratislava-vidiek. Kostrový hrob 1/78; retušované strelky z hrobu

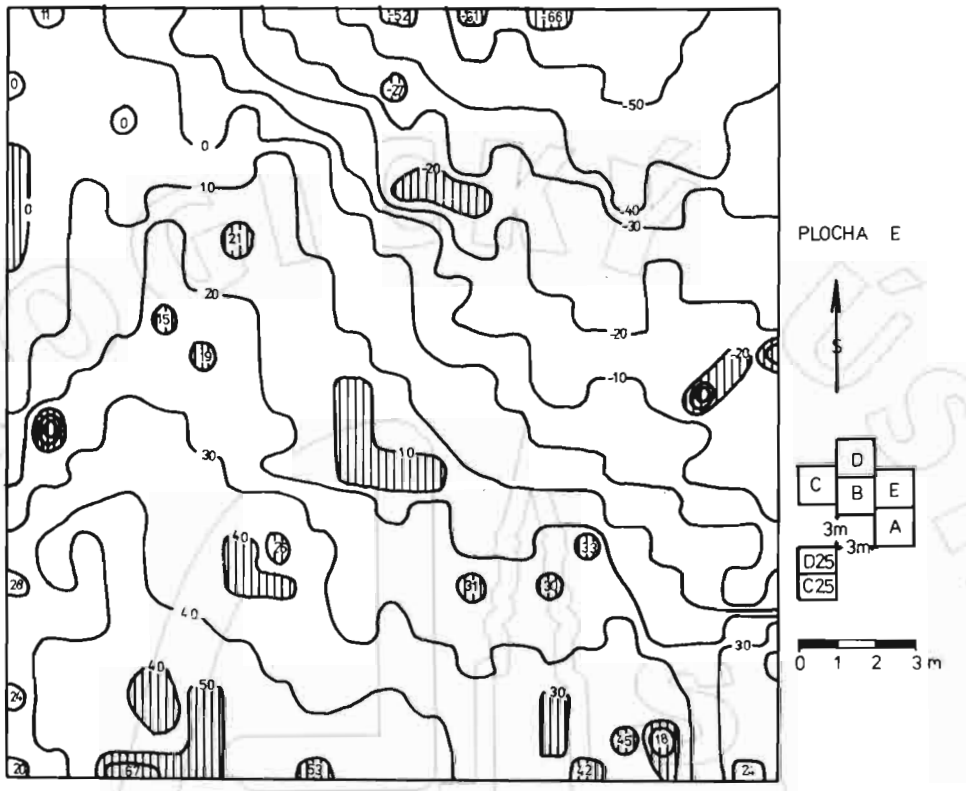
Obr. 137. Alekšince, okr. Nitra. Nálezy zo zberu

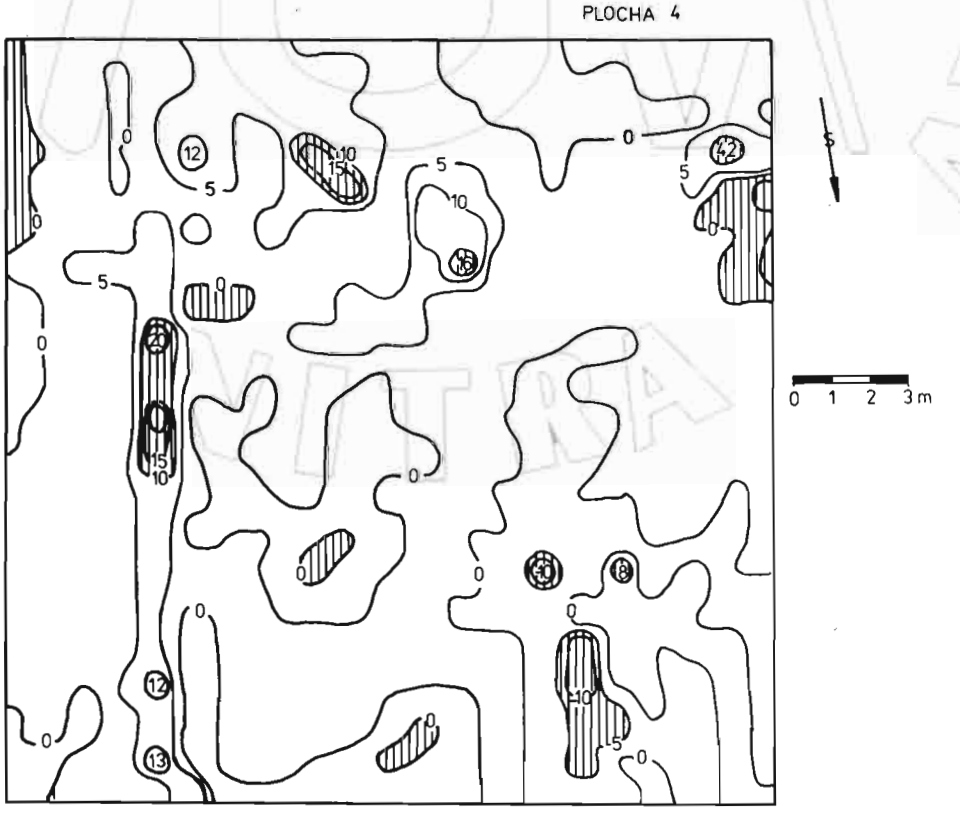
Obr. 138. Blatné /Štrky/, okr. Bratislava-vidiek. Mapa izogám

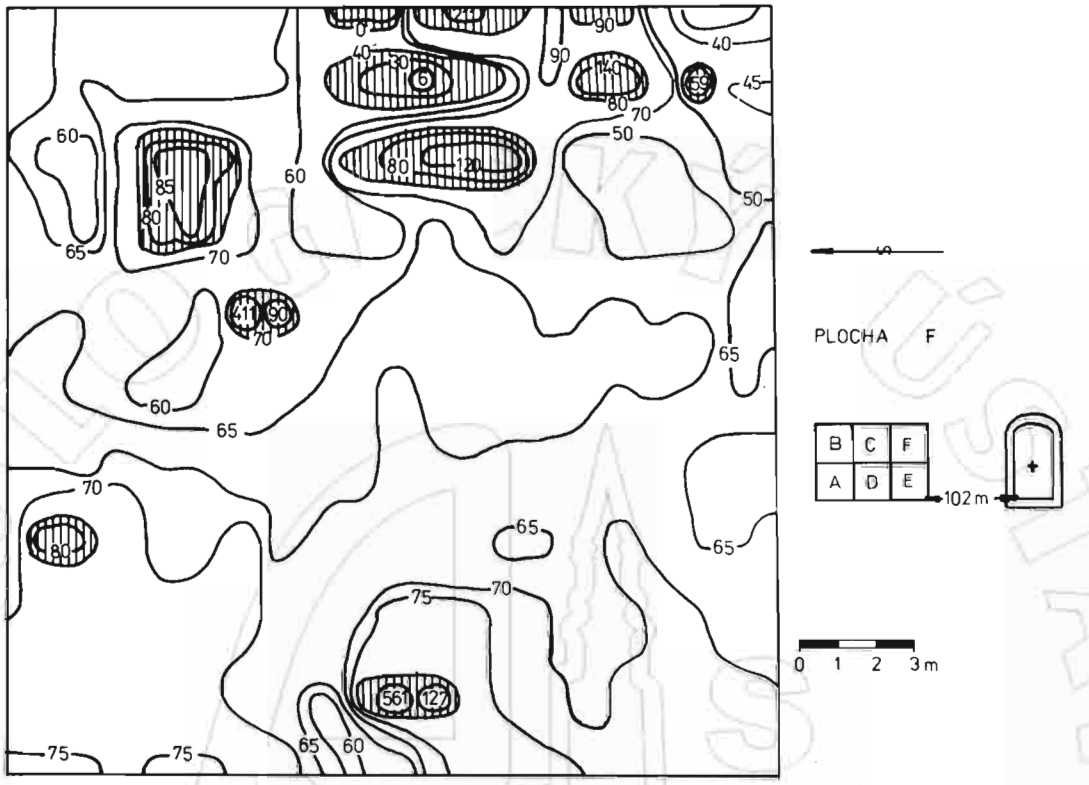
Obr. 139. Čakajovce /Kostolné/, okr. Nitra. Mapa izogám

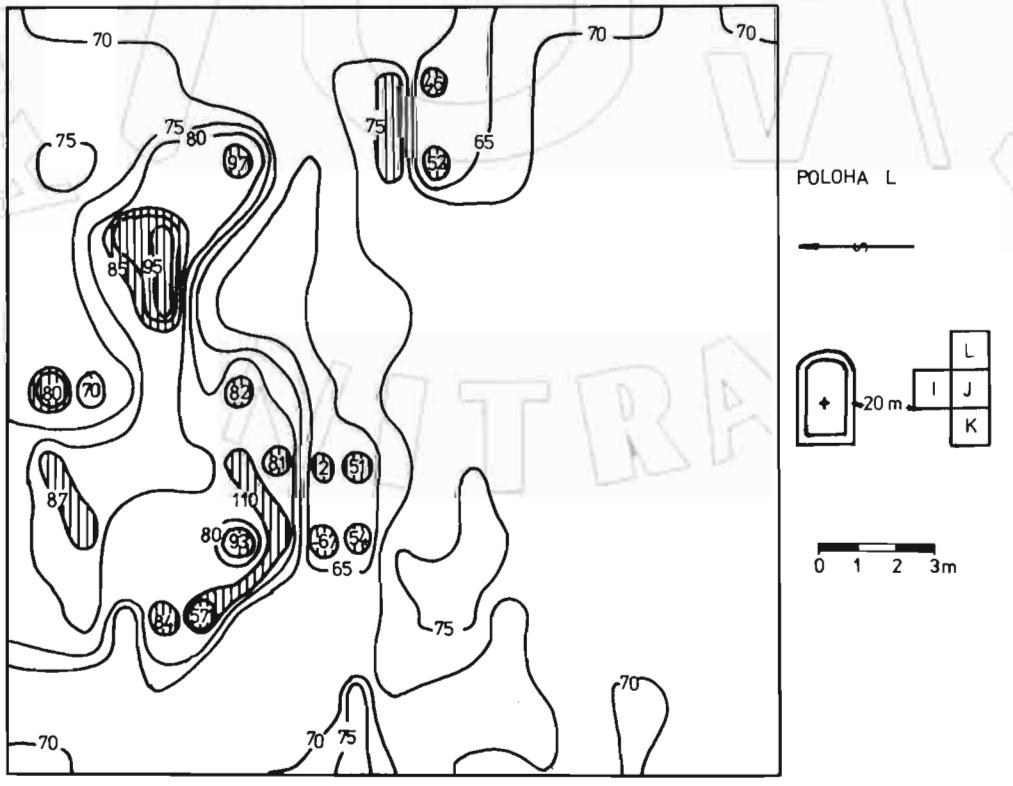
Obr. 140. Chľaba /Dunaj - km 1711/, okr. Nové Zámky. Mapa izogám

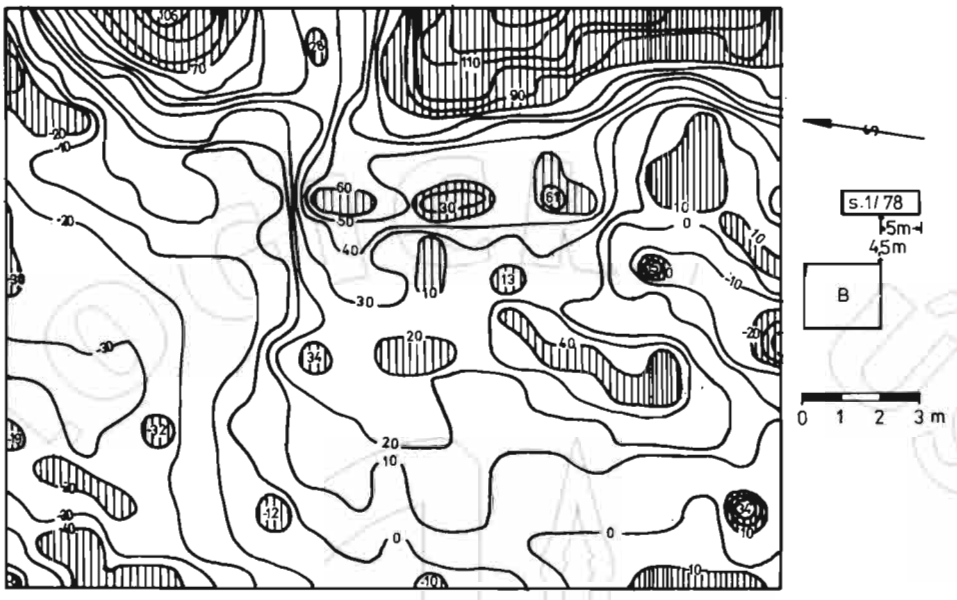
Obr. 141. Chotín /Délihegy/, okr. Komárno. Mapa izogám

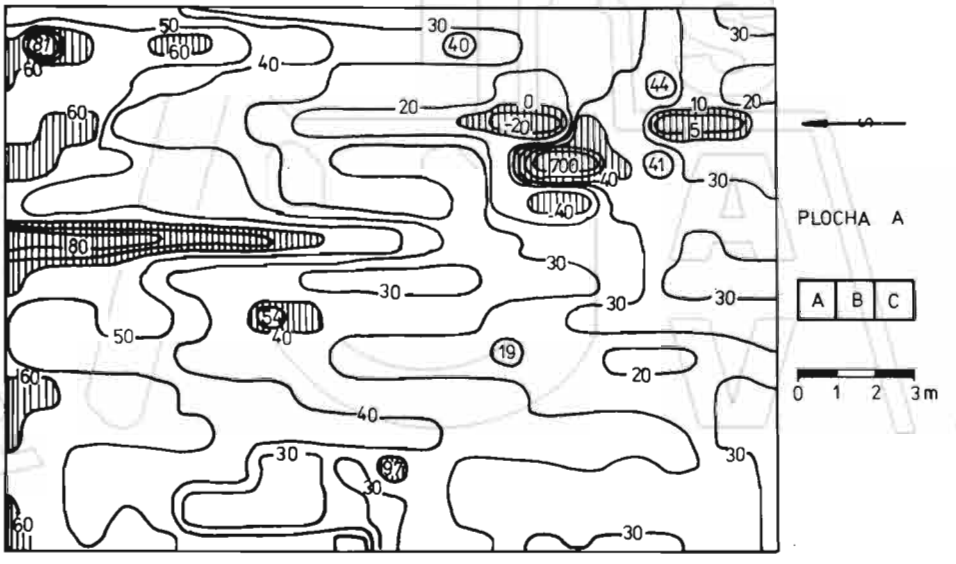
Obr. 142. Levoča /Vojenské cvičisko/, okr. Spišská Nová Ves. Mapa izogám

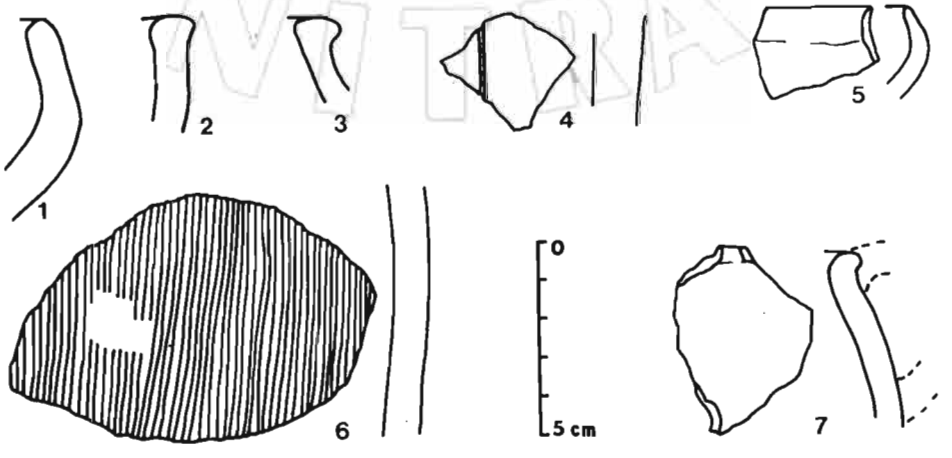
Obr. 143. Levoča /Vojenské cvičisko/, okr. Spišská Nová Ves. Mapa izogám

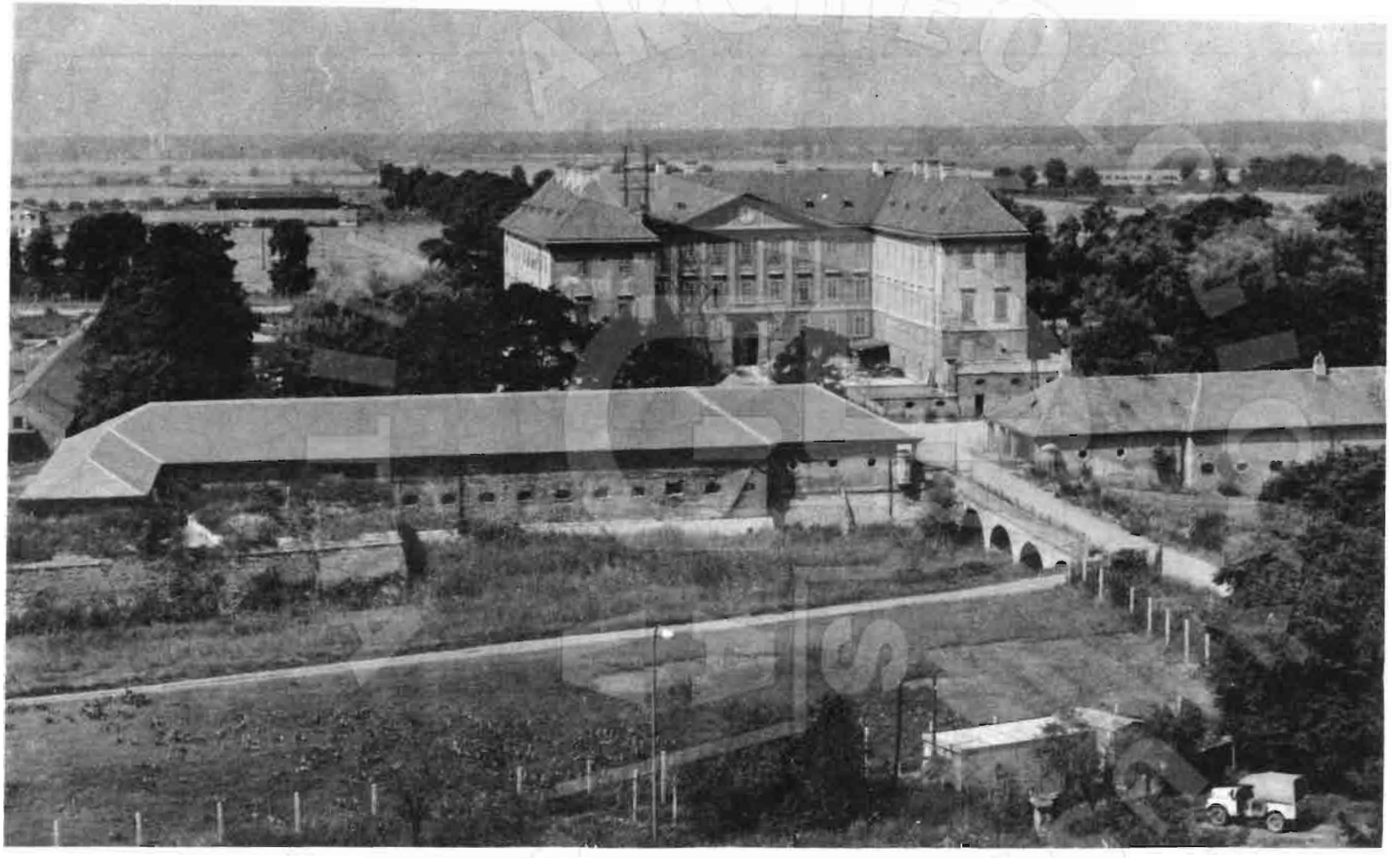
Obr. 144. Nitrianska Blatnica /Jurko/, okr. Topoľčany. Mapa izogám

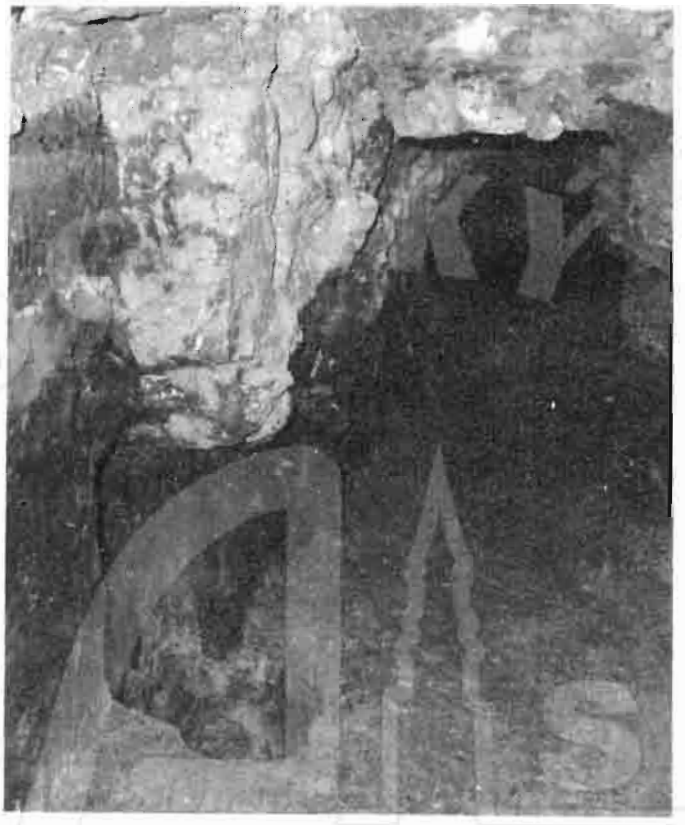
Obr. 145. Nižná Myšľa /Várhegy II/, okr. Košice-vidiek. Mapa izogám

Obr. 146. Lopušné Pažite /Záreč/, okr. Čadca. Keramika zo sídliska púchovskej kultúrnej skupiny

Obr. 147. Holíč /kaštieľ/, okr. Senica. Pohľad od východu

Obr. 148. Holíč /kaštieľ/, okr. Senica. Drevené piloty pod základmi objektu z druhej polovice 15. stor.

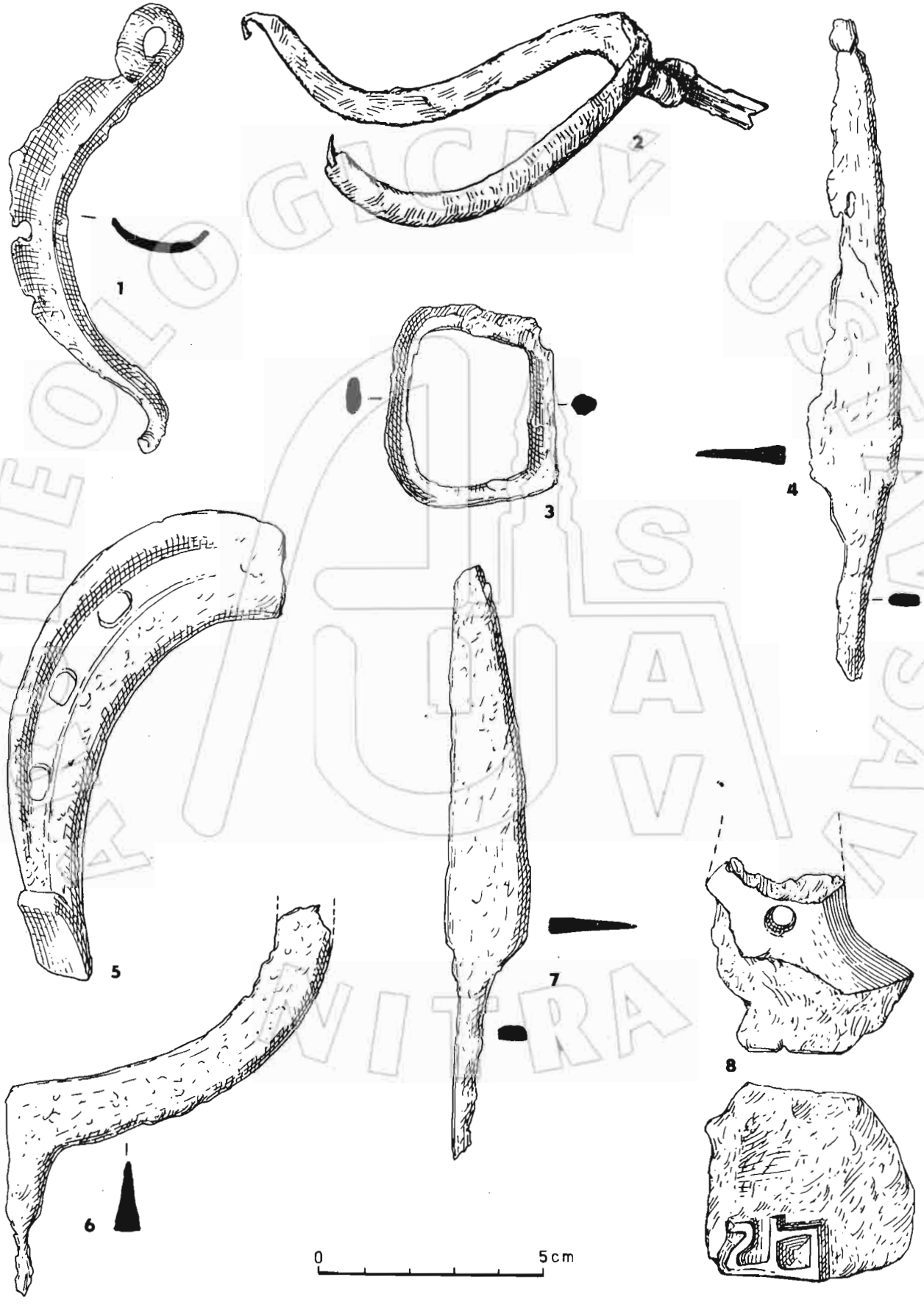
Obr. 149. Holíč /kaštieľ/, okr. Senica. Zvyšky drevených pilót nesúcich základové murivo opevnenia /druhá polovica 15. stor./

Obr. 150. Komárno, časť Hadovce. Pohľad na lokalitu

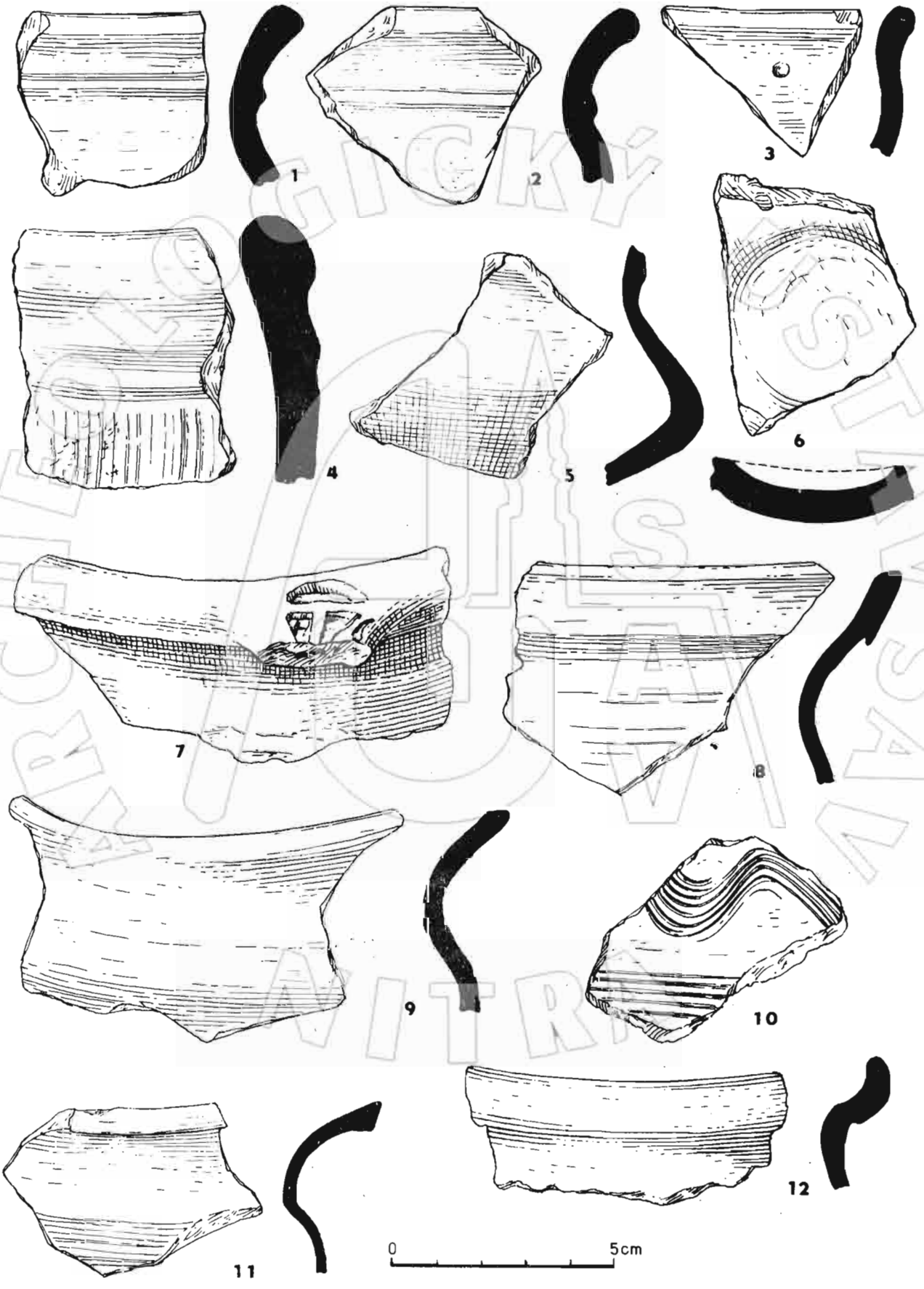
Obr. 151. Komárno, časť Hadovce. Výber keramiky z 11.-13. stor.

Obr. 152. Chľaba /Dunaj - km 1711/, okr. Nové Zámky. 1-7 - železné predmety z priestoru kostola; 8 - zlomok pintadery z priekopy, doba halštatská

Obr. 153. Chľaba /Dunaj - km 1711/, okr. Nové Zámky. Črepy keramiky z priekopy. Doba halštatská a laténska

Obr. 154. Chľaba /Dunaj - km 1711/, okr. Nové Zámky. 1-6 - črepy keramiky z priekopy /doba laténska/; 7-12 - výber stredovekého črepového materiálu z priestoru kostola

TEXTE ZU DEN ABBILDUNGEN

Abb. 1. 1 - Dubnička /Húštiny/, Bez. Topoľčany; 2-6 - Dubnička /Bažantnica/, Bez. Topoľčany; 7-11 - Bánovce nad Bebravou /Za učilišťom/, Bez. Topoľčany.

Abb. 2. Bánovce nad Bebravou /Za rezervoárom/, Bez. Topoľčany. Auswahl von Lesefunden.

Abb. 3. Bánovce nad Bebravou /Za rezervoárom/, Bez. Topoľčany. Auswahl von Lesefunden.

Abb. 4. Bánovce nad Bebravou /Za rezervoárom/, Bez. Topoľčany. Auswahl von Steingeräten.

Abb. 5. Bánovce nad Bebravou /Za rezervoárom/, Bez. Topoľčany. 1-13 - Fundauswahl aus dem Schnitt 1; 14-22 - Fundauswahl aus dem Objekt im Nordprofil der ausgebaggerten Grube.

Abb. 6. Bánovce nad Bebravou /Za rezervoárom/, Bez. Topoľčany. 1-5 - Fundauswahl aus dem Objekt im Nordprofil; 6-17 - Fundauswahl aus dem Schnitt 2.

Abb. 7. 1-5 - Kysta I, Bez. Trebišov; 6-13 - Cejkov I /Tokajhegy/, Bez. Trebišov; 14-15 - Cejkov III, Bez. Trebišov. Steingeräte.

Abb. 8. Hraničná pri Hornáde, Ortsteil Kechnec /Csipkésdomb/, Bez. Košice-Land. Steingeräte aus dem Aurignacien.

Abb. 9. 1-14 - Hrčeľ, Bez. Trebišov; 15-22 - Kysta /Polianka-Ortáš/, Bez. Trebišov. /1-9, 15-22 - Paläolithikum, 10-14 - Äneolithikum./

Abb. 10. Nevidzany /Nad fundušmi/, Bez. Nitra. Torso eines topfförmigen Gefässes /12.-13. Jh./.

Abb. 11. Zlaté Moravce, Ortsteil Žitavany, Bez. Nitra. Scherbenauswahl.

Abb. 12. Bratislava. Fundauswahl aus dem historischen Stadtkern: 1 - Gasse Jiráskova ul. 3-5 /12.-13. Jh./; 2 - Gasse Pugačovova ul. 3 /14. Jh./; 3 - Gasse Jiráskova ul. 9 /14. Jh./; 4-7 - Gasse Panenská ul. 28. Kleine evangelische Kirche /17.-18. Jh./.

Abb. 13. Bratislava /Gasse Panenská ul. 28. Kleine evangelische Kirche/. Ziegelpflaster eines Objektes an der Ecke der Gassen Panenská und Lýcejná ul. /17. Jh./.

Abb. 14. Bratislava /Gasse Panenská ul. 28. Kleine evangelische Kirche/. Abgedeckte Reste der Überbauung im Südostteil der Kirche /17.-18. Jh./.

Abb. 15. Spišské Tomášovce /Pod Hradiskom/, Bez. Spišská Nová Ves. Fundauswahl: 1 - Objekt 115; 2 - Objekt 139; 3, 5, 6 - Objekt 137; 4 - Sektor VI/7-E; 7, 9 - Objekt 116; 8 - Sektor IV/6-P.

Abb. 16. Spišské Tomášovce /Pod Hradiskom/, Bez. Spišská Nová Ves. Fundauswahl: 1, 7 - Objekt 117; 2, 4 - Objekt 116; 3 - Objekt 141; 5, 8 - Objekt 142; 6 - Objekt 137.

Abb. 17. Spišské Tomášovce /Pod Hradiskom/, Bez. Spišská Nová Ves. Keramikauswahl: 1, 2 - Objekt 142; 3, 6 - Sektor VI/6-O; 4, 5 - Objekt 137; 7 - Objekt 139; 8 - Objekt 120.

Abb. 18. Spišské Tomášovce /Pod Hradiskom/, Bez. Spišská Nová Ves. Fundauswahl: 1, 3, 5 - Objekt 116; 2, 4 - Objekt 137.

Abb. 19. Hraň /Výmoľ/, Bez. Trebišov. 1-6, 8-11 - jüngere römische Zeit bis zum Anfang der Völkerwanderungszeit; 7, 12 - Spätlatènezeit.

Abb. 20. Hraň /Výmoľ/, Bez. Trebišov. 1-13, 15, 16 - jüngere römische Zeit bis zum Anfang der Völkerwanderungszeit; 14 - 8.-9. Jh.

Abb. 21. Hrčeľ, Bez. Trebišov. 1-6, 7, 9, 10 - jüngeres Äneolithikum; 8, 12 - jüngere Bronzezeit; 11 - römische Zeit.

Abb. 22. Chrasť nad Hornádom /Lúčky/, Bez. Spišská Nová Ves. Funde aus einer Dorfwüstung aus dem 11.-13. Jh.

Abb. 23. Choňkovce /Berg Borola/. Bez. Michalovce. Funde aus dem 14.-15. Jh.

Abb. 24. Kľušov, Bez. Bardejov. Beil aus gestreiftem karpatoukrainischem Quarz aus dem jüngeren Äneolithikum.

Abb. 25. Koňuš /Berg Starý Koňuš/, Bez. Michalovce. 1-11, 15 - Keramik aus der jüngeren Bronzezeit; 12-14 - Keramik aus dem 10.-11. Jh.

Abb. 26. Lesné /Carten von M. Okál/, Bez. Michalovce. Keramik aus dem 11.-13. Jh.

Abb. 27. Nižný Hrušov /Pod hruny/, Bez. Vranov nad Topľou. Keramik aus der jüngeren Bronzezeit.

Abb. 28. Poša /Pod laščiky/, Bez. Vranov nad Topľou. 1-9, 16, 18-21 - Keramik aus dem 9.-10. Jh.; 10-15, 17 - Keramik aus dem 12.-14. Jh.

Abb. 29. Záhradné, Bez. Prešov. Planskizze der Baustelle des Kulturhauses. 1, 2 - slawische Siedlungsobjekte aus dem 9. Jh.; a, 3 - römerzeitliche Siedlungsobjekte.

Abb. 30. Kysta /Záhumnie/, Bez. Trebišov. Keramik aus dem 9. Jh.

Abb. 31. Prešov, Teil Šarišské Lúky /Areal der Fabrik für Holzverarbeitung/. 1, 1a - Kupfermeissel; 2, 2a - Steinanhänger. Äneolithikum.

Abb. 32. 1-8 - Sirník /Homokdomb/, Bez. Trebišov; 9-16 - Sirník /Malomdomb/. Bez. Trebišov. /1, 3, 4 - jüngere Bronzezeit; 2, 6, 8 - jüngere römische Zeit; 5, 7 - Keramik aus dem 8.-9. Jh.; 9-16 - jüngeres Äneolithikum./

Abb. 33. Záhradné /Baustelle des Kulturhauses/, Bez. Prešov. Querschnitt des slawischen Siedlungsobjektes 1. /1 - Schicht gelbbrauner angeschwemmter Erde; 2 - dunkle graubraune Schlammschicht; 3 - schwarzgraue Füllerde des Objektes; 4 - Holzkohlenschicht; 5 - gelbgraue sandige Schicht; 6 - Kiesschicht./

Abb. 34. Záhradné /Baustelle des Kulturhauses/, Bez. Prešov. Querschnitt des slawischen Siedlungsobjektes 2. /1 - Schicht gelbbrauner angeschwemmter Erde; 2 - dunkle graubraune Schlammschicht; 3 - schwarzgraue Füllerde des Objektes; 4 - gelbgraue sandige Schicht; 5 - graue Lehmschicht; 6 - Kiesschicht./

Abb. 35. Záhradné /Baustelle des Kulturhauses/, Bez. Prešov. Fundauswahl aus dem slawischen Siedlungsobjekt 1.

Abb. 36. Záhradné /Baustelle des Kulturhauses/, Bez. Prešov. Siedlungsobjekt 3. 1, 2, 4, 4a, 5, 6, 8 - römerzeitliche Keramik; 3, 7 - slawische Keramik.

Abb. 37. Záhradné /Baustelle des Kulturhauses/, Bez. Prešov. 1, 4 - Keramik aus dem Objekt a aus römischer Zeit; 2, 3, 5 - Keramik aus dem slawischen Objekt 2.

Abb. 38. Chľaba /Donau - Kilometer 1709,4/, Bez. Nové Zámky. Skizze der Situierung der Fundstelle.

Abb. 39. Chľaba /Donau - Kilometer 1709,4/, Bez. Nové Zámky. Grundriss der Hütte der Badener Kultur /Objekt 2/.

Abb. 40. Chľaba /Donau - Kilometer 1709,4/, Bez. Nové Zámky. Auswahl von Keramikmaterial aus dem Objekt 2 /Badener Kultur/.

Abb. 41. Chľaba /Donau - Kilometer 1709,4/, Bez. Nové Zámky. Fundauswahl aus dem Objekt 4 /LB-LC/.

Abb. 42. Chľaba /Donau - Kilometer 1709,4/, Bez. Nové Zámky. 1 - Objekt 3 /LB/; 2, 3 - Objekt 10 /HD-LA/.

Abb. 43. Chľaba /Donau - Kilometer 1709,4/, Bez. Nové Zámky. Auswahl von Keramikmaterial. 1 - Objekt 6 /HD/; 2-5 - Objekt 10 /HD-LA/; 6 - Objekt 9 /HD-LA/; 7 - Objekt 8 /HD/.

Abb. 44. Iža /Leányvár/, Bez. Komárno. Grundriss der westlichen Hälfte der Porta praetoria. 1 - Negativ der Umfassungsmauer und des Westturmes; 2 - kompaktes Mauerwerk; 3 - Negativ von abweichender Verfärbung; 4 - Mauerstück von abweichender Struktur; 5 - graubrauner Boden; 6 - brauner vermengter Boden; 7 - gelber Lehm; 8 - Pfostenlöcher; 9 - Steindestruktion.

Abb. 45. Iža /Leányvár/, Bez. Komárno. Profil westlich der Porta praetoria. Im Sektor G - Negativ der Umfassungsmauer; in den Sektoren E-F - erster Graben. 1 - obere graue Schicht, vermengt mit Mörtel-, Stein- und Ziegelbruchstücken; 2 - grauschwarze Schicht; 3 - graue Schicht; 4 - graubraune Schicht mit kleinen Steinen, Mörtel- und Ziegelbruchstücken; 5 - dunkelbraune Schicht die zu einer gelbbraunen und gelben sandigen Schicht /Unterlage/ übergeht; 6 - gelbe Sandschicht; 7 - graubraune gemischte Schicht; 8 - feinkörnige Destruktion; 9 - grobkörnige Destruktion 10 - Mörtelbruchstücke; 11 - braune vermengte Schicht; 12 - gelbgraue vermengte Schicht; 13 - schwarzbraune Schicht; 14 - durchglühte Schicht; 15 - schwarzgelbe vermengte Schicht; 16 - graubraune humushaltige Schicht.

Abb. 46. Iža /Leányvár/, Bez. Komárno. Auswahl von Rheinzaberner Terra sigillata aus dem Raum des nordwestlichen Eckturmes.

Abb. 47. Moča, Bez. Komárno. 1-6 - Kenderföld; 7-8 - Močidlá-Mocsolya.

Abb. 48. Svinica, Bez. Košice-Land. Objekt 18/78, zweite Hälfte des 11. bis 12. Jh.

Abb. 49. Svinica, Bez. Košice-Land. Steinerner Blockbau, 13.-15. Jh.

Abb. 50. Komárno, Ortsteil Hadovce. Funde aus dem Grab 24.

Abb. 51. Radzovce, Bez. Lučenec. /1 : 25 000/.

Abb. 52. Radzovce, Bez. Lučenec. Depot von Bronzegegenständen.

Abb. 53. Mliečno /Einzelhof Šamot/, Bez. Dunajská Streda. St.-Margit-Kirche.

Abb. 54. Rohovce, Bez. Dunajská Streda. St.-Andreas-Kirche.

Abb. 55. 1-11, 16-20 - Mliečno /Einzelhof Šamot/, Bez. Dunajská Streda; 12-15 - Rohovce, Bez. Dunajská Streda. Auswahl von Keramikmaterial.

Abb. 56. Bíňa, Bez. Nové Zámky. 1-4 - Funde aus einem grossmährischen Kindergrab im Pfarrgarten; 5, 6 - Funde aus einem Grab im Hof der Landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaft; 7 - flaches Idol der Kultur mit kannelierter Keramik.

Abb. 57. Levoča /Vojenské cvičisko/, Bez. Spišská Nová Ves. Avers der Münze Andreas II. /1205-1235/.

Abb. 58. Levoča /Stadberg/, Bez. Spišská Nová Ves. Paläolithisches Radiolaritwerkzeug.

Abb. 59. Levoča /Vojenské cvičisko/, Bez. Spišská Nová Ves. Teilansicht von Kirche und Gräberfeld.

Abb. 60. Levoča /Pri podkove/, Bez. Spišská Nová Ves. Steinkistengrab mit einem Hundeskelett.

Abb. 61. Levoča /Malá ulica/, Bez. Spišská Nová Ves. Teil einer gemauerten Brunnenverkleidung.

Abb. 62. Olcnava /Šance/, Bez. Spišská Nová Ves. Nordöstlicher Wallabschnitt.

Abb. 63. Smižany /Burgwall I/, Bez. Spišská Nová Ves. Blick auf einen Teil der untersuchten Fläche.

Abb. 64. Smižany /Burgwall I/, Bez. Spišská Nová Ves. Košťany-Otomani-Steinkistengrab.

Abb. 65. Rozhanovce, Bez. Košice-Land. 1 - Objekt 1; 2 - Objekt 4; 3, 13 - Objekt 6; 4 - Objekt 10; 5 - Objekt 11; 6, 7, 11 - Kulturschicht C in den Schnitten 6, 7, 10 und 11/78; 8, 9 - Kulturschicht B im Schnitt 5/78; 10, 12 - Objekt 9; 14 - Kulturschicht D in den Schnitten 6, 7, 10 und 11/78; 15 - Objekt 2; 16 - Objekt 14.

Abb. 66. Trebišov. Funde aus dem slawischen Gräberfeld.

Abb. 67. Funde aus der spätlatènezeitlichen Siedlung.

Abb. 68. Maňa, Bez. Nové Zámky. Fundauswahl: 1 - Äneolithikum; 2-14 - römische Zeit.

Abb. 69. Maňa, Bez. Nové Zámky. 1 - Tonwürfel; 2 - Knochengerät. 1-2 - römische Zeit.

Abb. 70. Cífer, Ortsteil Pác /Nad mlynom/, Bez. Trnava. 1 - Eisenaxt aus dem Objekt 307; 2, 3 - Eisenfibeln aus der latènezeitlichen Hütte 320.

Abb. 71. Cífer, Ortsteil Pác /Nad mlynom/, Bez. Trnava. 1 - Objekt 300 von SO /Kultur mit älterer Linearkeramik/, 2 - Detail /Feuerstelle/ des Objektes 300 von Osten; 3 - Gesamtansicht der Abdeckung neolithischer Objekte von Norden.

Abb. 72. Cífer, Ortsteil Pác /Nad mlynom/, Bez. Trnava. 1-3, 5 - Objekt 332; 4 - Objekt 331; 6-14 - Objekt 333. Alles Kultur mit älterer Linearkeramik.

Abb. 73. Cífer, Ortsteil Pác /Nad mlynom/, Bez. Trnava. 1a-d - aus dem Hangenden des Objektes 355; 2 - Objekt 360; 3 - aus der Schicht; 4, 5 - Objekt 300. Alles Kultur mit älterer Linearkeramik.

Abb. 74. Cífer, Ortsteil Pác /Nad mlynom/, Bez. Trnava. 1, 1a - Objekt 404 /Želiezovce-Gruppe/.

Abb. 75. Cífer, Ortsteil Pác /Nad mlynom/, Bez. Trnava. 1-14 - Objekt 237 /1, 2, 5-14 - aus der Füllerde des Ofens; 3, 4, 13 - aus dem Ofenestrich/. Želiezovce-Gruppe.

Abb. 76. Cífer, Ortsteil Pác /Nad mlynom/, Bez. Trnava. 1-7 - Objekt 237 /aus dem Ofenestrich/; 8-14 - Objekt 234a /aus dem Ofenestrich/; 15, 16 - Objekt 235 /aus dem Ofenestrich/. Želiezovce-Gruppe.

Abb. 77. Cífer, Ortsteil Pác /Nad mlynom/, Bez. Trnava. 1 - Objekt 320 /Hütte aus der Spätlatènezeit/; 2 - Objekt 289 /Hütte aus der römischen Zeit/; 3 - Objekt 301 /slawischer Ofen/; 4 - Objekt 83 /neuzeitliche Gräben/; 5 - Objekt 328 /slawische Grube/; 6 - Mahlsteine aus dem Objekt 328.

Abb. 78. Cífer, Ortsteil Pác /Nad mlynom/, Bez. Trnava. 1-16 - latènezeitliche Keramik aus dem Objekt 320.

Abb. 79. Cífer, Ortsteil Pác /Nad mlynom/, Bez. Trnava. 1-12 - latènezeitliche Keramik aus dem Objekt 320.

Abb. 80. Bratislava, Ortsteil Devín. Grundriss der Kirche mit eingetragenen Schnitten aus dem J. 1978.

Abb. 81. Nová Ves nad Žitavou, Bez. Nitra. 1, 4, 5, 6, 8, 9 - Kultur mit kannelierter Keramik; 2 - Latènezeit; 3, 7, 10, 11 - Hallstattzeit.

Abb. 82. Ilija /Sitno/, Bez. Žiar nad Hronom. Auswahl von Scherbenmaterial aus der Füllerde mittelalterlicher Objekte.

Abb. 83. Ilija /Sitno/, Bez. Žiar nad Hronom. Auswahl von Scherbenmaterial aus der Füllerde mittelalterlicher Objekte.

Abb. 84. Ilija /Sitno/, Bez. Žiar nad Hronom. 1-4 - Auswahl von Metallinventar aus dem Schnitt V; 5 - Ansicht von Sitno von Prenčov her mit Bezeichnung der Stelle der mittelalterlichen Burg.

Abb. 85. Ilija /Sitno/, Bez. Žiar nad Hronom. 1-3 - Scherbenauswahl aus der Füllerde mittelalterlicher Objekte; 4 - Grundriss der Burg mit eingetragenen Schnitten.

Abb. 86. 1-3 - Kováčová, Bez. Zvolen: 1, 2 - Keramik aus der jüngeren Bronzezeit; 3 - Hüttenlehm; 4-8 - Badín, Bez. Banská Bystrica: 4 - Eisenluppe; 5-8 - Auswahl von Keramikbruchstücken aus der jüngeren Bronzezeit.

Abb. 87. Sliač, Ortsteil Rybáre, Bez. Zvolen. Situationsskizze.

Abb. 88. Sliač, Ortsteil Rybáre, Bez. Zvolen. 1-6, 10, 11 - Auswahl von slawischer Keramik; 7 - Eisenmeissel; 8 - Eisenbruchstück; 9 - eiserne Pfeilspitze; 12 - Eisenluppe.

Abb. 89. 1 - Varín. Eiserne Speerspitze /1. Jh. v. u. Z./; 2 - Bytča, Ortsteil Pšurnovice. Steingegenstand mit Reihen konischer Löcher; 3 - Teplička nad Váhom /steinerner Brunnen/. Spinnwirtel /1. Jh. v. u. Z./; 4 - Žilina. Bronzenadel /jüngere Bronzezeit/. Alles Bez. Žilina.

Abb. 90. Žilina, Ortsteil Závodie /Pod Skalkou/. Plan der Siedlungsobjekte 1-7/78.

Abb. 91. Žilina, Ortsteil Závodie /Pod Skalkou/. Gefässe und ein Tongewicht aus der Kulturgrube 2/78.

Abb. 92. Žilina, Ortsteil Závodie /Pod Skalkou/. 1, 2, 5 - Keramik aus der Grube 6/78; 3, 4, 6 - Keramik aus der Kulturgrube 5/78.

Abb. 93. Žilina, Ortsteil Závodie /Pod Skalkou/. 1-9 - Keramik aus der Hütte 1/78 der Púchover Kulturgruppe. /Massstab A - 7, 9, Massstab B - das restliche./

Abb. 94. Žilina, Ortsteil Závodie /Pod Skalkou/. 1-3 - Keramik aus der Hütte 1/78; 4-6 - Keramik aus der Hütte 3/78.

Abb. 95. Žilina, Ortsteil Závodie /Pod Skalkou/. 1-5, 7 /Funde aus der Hütte 4/78; 6 - Hütte 3/78. /Massstab A - 1-6, Massstab B - 7./

Abb. 96. Rajecké Teplice /Skalky/, Bez. Žilina. 1, 2, 4, 6, 7 - Eisen-, 3 - Bronze-, 5 - Tongegenstände aus der Siedlung der Púchover Kulturgruppe. /Massstab A - 1-5, Massstab B - 7, Massstab C - 6./

Abb. 97. Važec, Bez. Liptovský Mikuláš. Bronzemesser.

Abb. 98. Preseľany, Ortsteil Kamanová, Bez. Topoľčany. 1-6 - 12.-13. Jh.; 7 - Hallstattzeit.

Abb. 99. Nitrianska Streda, Bez. Topoľčany. 1 - älteres Äneolithikum; 2-9 - Kultur mit jüngerer Linearkeramik.

Abb. 100. 1, 3-7 - Solčany, Bez. Topoľčany. /1, 4 - Urzeit, 3, 5, 7 - Latènezeit, 6 - 9. Jh./; 2, 8, 9 - Ludanice, Bez. Topoľčany /12.-13. Jh./

Abb. 101 1-4, 6 - Výčapy-Opatovce, Ortsteil Ľudovítová, Bez. Nitra. /römische Zeit/; 5, 7, 8 - Preseľany, Ortsteil Belince, Bez. Topoľčany /5, 8 - 9. Jh., 7 - ältere Bronzezeit/; 9, 10 - Solčany, Bez. Topoľčany /9 - 9. Jh., 10 - Latènezeit.

Abb. 102. Veľké Ripňany /Dlhonízke/, Bez. Topoľčany. Keramik aus dem Hauptgrab des Hügelgrabes C/78.

Abb. 103. Veľké Ripňany, Bez. Topoľčany. Keramikauswahl aus der Čaka-Siedlung beim Zusammenfluss zweier Bäche.

Abb. 104. Veľké Ripňany /Dlhonízke/, Bez. Topoľčany. Auswahl typischer Keramik aus dem Lausitzer-Čaka-Brandgräberfeld.

Abb. 105. Veľké Ripňany /Dlhonízke/, Bez. Topoľčany. Grundriss und Profil der Kulturgrube A/78 mit Keramikfunden des Bošaca-Typus.

Abb. 106. Veľké Ripňany /Dlhonízke/, Bez. Topoľčany. Äneolithische Kulturschicht /gegitterte Flächen/ und die Kulturgruben A-C /unter dem Mantel des Hügelgrabes C/78 mit Keramik des Bošaca-Typus.

Abb. 107. Veľké Ripňany /Vieska/, Bez. Topoľčany. Variationsskala mittelalterlicher Gefässränder /Lesefunde/.

Abb. 108. Blatné /Štrky/, Bez. Bratislava-Land. Anthropomorphes Gefäss der Želiezovce-Gruppe.

Abb. 109. Veľké Ripňany /Dlhonízke/, Bez. Topoľčany. Auswahl von Keramik des Bošaca-Typus aus der Kulturgrube A/78.

Abb. 110. Bratislava, Ortsteil Podunajské Biskupice. Situationsplan.

Abb. 111. Bratislava, Ortsteil Podunajské Biskupice. Fragment eines Griffzungenschwertes.

Abb. 112. Špačince, Bez. Trnava. Hallstattzeitliche Gefässe aus einem Grab.

Abb. 113. Bratislava, Ortsteil Rusovce /Gasse Kovácsova ul. 382/. 1 - Fundauswahl aus der römischen Zeit; 2 - Fingerringe aus nachgrossmährischer Zeit; 3 - Inhalt des Grabes 5 aus der älteren Bronzezeit.

Abb. 114. Bratislava /Burg Devín/. Abgedeckte Fundamentreste der Südmauer des Garay-Palastes.

Abb. 115. Bratislava /Burg Devín/. Denar Sigmunds von Luxemburg /1427-1437/. 1 - Avers, 2 - Revers.

Abb. 116. Bratislava /Burg Devín/. Architektur in der Nähe des Nordwalles: 1 - Wall; 2 - Architektur; 3-4 - Keramik aus dem Interieur der Architektur.

Abb. 117. Bratislava /Burg Devín/. Architektur von quadratischem Grundriss mit einem Anbau im Ostteil der Burg: 1 - Grundriss der Architektur; 2 - Schwert; 3 - Sicheln.

Abb. 118. Bratislava /Burg Devín/. Unterteil eines Ofens in der Architektur von quadratischem Grundriss mit einem Anbau im Ostteil der Burg.

Abb. 119. Bratislava /Burg Devín/. Rest eines latènezeitlichen Objektes im Ostteil der Burg.

Abb. 120. Košice, Ortsteil Krásna nad Hornádom. Grundriss der abgedeckten Architekturreste mit eingetragener Grabungsfläche aus dem J. 1978.

Abb. 121. Čakajovce., Bez. Nitra. 1, 2 - Blick auf den abgedeckten Gräberfeldabschnitt; 3 - Grab 278; 4 - Grab 285; 5, 6 - Grab 291.

Abb. 122. Čakajovce, Bez. Nitra. Fundauswahl aus dem Gräberfeld.

Abb. 123. Jasenovo /Vyšehrad/, Bez. Martin. Burgwall.

Abb. 124. Jasenovo /Vyšehrad/, Bez. Martin. Auswahl von Bronzefunden.

Abb. 125. Jasenovo /Vyšehrad/, Bez. Martin. Auswahl von latènezeitlichen Funden.

Abb. 126. Jasenovo /Vyšehrad/, Bez. Martin. Auswahl von slawischen Funden.

Abb. 127. Nedožery-Brezany, Ortsteil Nedožery, Bez. Prievidza. Fundauswahl.

Abb. 128. Chotín, Bez. Komárno. Situationsskizze der Grabungsstelle.

Abb. 129. Chotín, Bez. Komárno. Schichtenlinienplan der Umgebung der Grabungsstelle: 1 - Grabungsstelle, 2 - Fundstelle der Öfen.

Abb. 130. Bučany, Bez. Trnava. Situationsskizze der Lokalität.

Abb. 131. Bučany, Bez. Trnava. Grab 6/78.

Abb. 132. Bučany, Bez. Trnava. Auswahl von Lengyel-Keramik.

Abb. 133. Veľký Šariš /Burg Šariš/, Bez. Prešov. 1 - Südteil der oberen Burg; 2 - abgedeckter Kamin /16. Jh./; 3 - Mauerteil der ältesten Burgbefestigung; 4 - teilweise hergerichtetes Tor /14. Jh./.

Abb. 134. Veľký Šariš /Burg Šariš/, Bez. Prešov. 1-3 - Bruchstücke von Renaissance-Kacheln; 4, 5 - Schlüssel zum Hängeschloss /14. und 15. Jh./; 6 - Eisensporn /13.-14. Jh./; 7 - Teil einer Trense /13. Jh./; 8 - Becher.

Abb. 135. Bratislava, Ortsteil Rusovce /Gasse Gerulátska 64, Parzelle 77/. Deformierter römischer Helm.

Abb. 136. Zohor /neue Kiesgrube/, Bez. Bratislava-Land. Skelettgrab 1/78; Pfeilspitze mit Retusche aus dem Grab.

Abb. 137. Alekšince, Bez. Nitra. Lesefunde.

Abb. 138. Blatné /Štrky/, Bez. Bratislava-Land. Karte magnetischer Isonomalen ΔT.

Abb. 139. Čakajovce /Kostolné/, Bez. Nitra. Karte magnetischer Isonomalen ΔT.

Abb. 140. Chľaba /Donau - Kilometer 1711/, Bez. Nové Zámky. Karte magnetischer Isonomalen ΔT.

Abb. 141. Chotín /Délihegy/, Bez. Komárno. Karte magnetischer Isonomalen ΔT.

Abb. 142. Levoča /Vojenské cvičisko/, Bez. Spišská Nová Ves. Karte magnetischer Isonomalen ΔT.

Abb. 143. Levoča /Vojenské cvičisko/, Bez. Spišská Nová Ves. Karte magnetischer Isonomalen ΔT.

Abb. 144. Nitrianska Blatnica /Jurko/, Bez. Topoľčany. Karte magnetischer Isonomalen ΔT.

Abb. 145. Nižná Myšľa /Várhegy II/, Bez. Košice-Land. Karte magnetischer Isonomalen ΔT.

Abb. 146. Lopušné Pažite /Záreč/, Bez. Čadca. Keramik aus der Siedlung der Púchover Kulturgruppe.

Abb. 147. Holíč /Kastell/, Bez. Senica. Ansicht von Osten.

Abb. 148. Holíč /Kastell/, Bez. Senica. Holzpiloten unter den Fundamenten des Objektes aus der zweiten Hälfte des 15. Jh.

Abb. 149. Holíč /Kastell/, Bez. Senica. Reste von Holzpiloten, welche die Fundamente der Befestigung trugen /zweite Hälfte des 15. Jh./.

Abb. 150. Komárno, Ortsteil Hadovce. Blick auf die Lokalität.

Abb. 151. Komárno, Ortsteil Hadovce. Keramikauswahl aus dem 11.-13. Jh.

Abb. 152. Chľaba /Donau - Kilometer 1711/, Bez. Nové Zámky. 1-7 - Eisengegenstände aus dem Raum der Kirche; 8 - Bruchstück einer hallstattzeitlichen Pintadere aus dem Graben.

Abb. 153. Chľaba /Donau - Kilometer 1711/, Bez. Nové Zámky. Hallstatt- und latènezeitliche Keramikscherben aus dem Graben.

Abb. 154. Chľaba /Donau - Kilometer 1711/, Bez. Nové Zámky. 1-6 - latènezeitliche Keramikscherben aus dem Graben; 7-12 - Auswahl von mittelalterlichem Scherbenmaterial aus dem Raum der Kirche.

ПРИМЕЧАНИЯ К РИСУНКАМ

Рис. 1. 1 - Дубничка (Гуштины), рай. Топольчаны; 2-6 - Дубничка (Бажантница), рай. Топольчаны; 7-11 - Бановце над Бебравоу (За училиштем), рай. Топольчаны.

Рис. 2. Бановце над Бебравоу (За резервоаром), рай. Топольчаны. Отбор находок из поисков.

Рис. 3. Бановце над Бебравоу (За резервоаром), рай. Топольчаны. Отбор находок из поисков.

Рис. 4. Бановце над Бебравоу (За резервоаром), рай. Топольчаны. Отбор каменных орудий.

Рис. 5. Бановце над Бебравоу (За резервоаром), рай. Топольчаны. 1-13 - отбор находок из шурфа 1; 14-22 - отбор находок из объекта в северном профиле углубленной ямы.

Рис. 6. Бановце над Бебравоу (За резервоаром), рай. Топольчаны. 1-5 - отбор находок из объекта в северном профиле; 6-17 - отбор находок из шурфа 2.

Рис. 7. 1-5 - Киста I, рай. Требишов; 6-13 - Цейков I (Токайхедь), рай. Требишов; 14-15 - Цейков III, рай. Требишов. Каменные орудия.

Рис. 8. Гранична при Горнаде, часть Кехнец (Чипкешдомб), рай. Кошице-видьек. Каменные орудия ориньяка.

Рис. 9. 1-14 - Грчель, рай. Требишов; 15-22 - Киста (Полянка-Орташ), рай. Требишов. (1-9, 15-22 - палеолит, 10-14 - энеолит.)

Рис. 10. Невидзаны (Над фундушми), рай. Нитра. Торс горшковидного сосуда (12-13 вв.).

Рис. 11. Злате Моравце, часть Житаваны, рай. Нитра. Отбор осколков.

Рис. 12. Братислава. Отбор находок из исторического центра города: 1 - ул. Йираска 3-5 (12-13 вв.); 2 - ул. Пугачева 3 (14 в.); 3 - ул. Йираска 9 (14 в.); 4-7 - ул. Паненска 28. Небольшой евангельский костел. (17-18.вв.).

Рис. 13. Братислава (ул. Паненска 28. Небольшой евангельский костел.) Кирпичная мостовая объекта на углу Паненской и Линейной улиц (17 в.).

Рис. 14. Братислава (ул. Паненска 28. Небольшой евангельский костел.). Вскрытые остатки застройки юго-восточной части костела (17-18 вв.).

Рис. 15. Спишске Томашовце (Под Градиском), рай. Спишска Нова Вес. Отбор находок: 1 - объект 115; 2 - объект 139; 3, 5, 6 - объект 137; 4 - сектор VI/7-E; 7, 9 - объект 116; 8 - сектор IV/6-P.

Рис. 16. Спишске Томашовце (Под Градиском), рай. Спишска Нова Вес. Отбор находок: 1, 7 - объект 117; 2, 4 - объект 116; 3 - объект 141; 5, 8 - объект 142; 6 - объект 137.

Рис. 17. Спишске Томашовце (Под Градиском), рай. Спишска Нова Вес. Отбор керамики: 1, 2 - объект 142; 3, 6 - сектор VI/6-O; 4, 5 - объект 137; 7 - объект 139; 8 - объект 120.

Рис. 18. Спишске Томашовце (Под Градиском), рай. Спишска Нова Вес. Отбор находок: 1, 3, 5 - объект 116; 2, 4 - объект 137.

Рис. 19. Грань (Вимоль), рай. Требишов. 1-6, 8-11 - позднеримский период вплоть до начала времени переселения народов; 7, 12 - поздний период латена.

Рис. 20. Грань (Вимоль), рай. Требишов. 1-13, 15, 16 - позднеримский период вплоть до начала времени переселения народов; 14 - 8-9 вв.

Рис. 21. Грчель, рай. Требишов. 1-6, 7, 9, 10 - поздний энеолит; 8, 12 - поздний период бронзы; 11 - римский период.

Рис. 22. Храсть над Горнадом (Лучки), рай. Спишска Нова Вес. Находки из прекратившего существование поселения 11-13 вв.

Рис. 23. Хоньковце (гора Борола), рай. Михаловце. Находки 14-15 вв.

Рис. 24. Клюшов, рай. Бардейов. Небольшой топор из закарпатского полосатого кварца периода позднего энеолита.

Рис. 25. Конюш (гора Стары Конюш), рай. Михаловце. 1-11, 15 - керамика поздней бронзы; 12-14 вв. - керамика 10-11 вв.

Рис. 26. Лесне (сад М. Окала), рай. Михаловце. Керамика 11-13 вв.

Рис. 27. Нижны Грушов (Под Груны), рай. Вранов над Топлоу. Керамика поздней бронзы.

Рис. 28. Пюша (Под Лашчики), рай. Вранов над Топлоу. 1-9, 16, 18-21 - керамика 9-10 вв.; 10-15, 17 - керамика 12-14 вв.

Рис. 29. Заградне, рай. Прешов. Набросок проекции стройплощадки дома культуры. 1, 2 - славянские селищные объекты периода 9 в.; а, 3 - селищные объекты римского периода.

Рис. 30. Киста (Загумнье), рай. Требишов. Керамика 9 в.

Рис. 31. Прешов, часть Шаришске Луки (ареал завсда по обработке дерева). 1, 1а - долото из меди; 2, 2а - каменная подвеска. Энеолит.

Рис. 32. 1-8 Сирник (Хомокдомб), рай. Требишов; 9-16 - Сирник (маломдомб), рай. Требишов; (1, 3, 4 - поздний период бронзы; 2, 6, 8 - поздний период бронзы; 5, 7 - керамика 8-9 вв.; 9-16 поздний энеолит.).

Рис. 33. Заградне (стройплощадка дома культуры), рай. Прешов. Профиль славянского селищного объекта 1. (1 - слой желто-коричневого наноса глины; 2 - темный серо-коричневый болотистый слой; 3 - черно-серое заполнение объекта; 4 - отложение углеродов; 5 - желто-серый песчаный слой; 6 - слой щебня.)

Рис. 34. Заградне (стройплощадка дома культуры), рай. Прешов. Профиль славянского селищного объекта 2. (1 - слой желто-коричневого наноса глины; 2 - темный серо-коричневый болотистый слой; 3 - черно-серое заполнение объекта; 4 - желто-серый песчаный слой; 5 - серый глинистый слой; 6 - слой щебня.)

Рис. 35. Заградне (стройплощадка дома культуры), рай. Прешов. Отбор находок из славянского селищного объекта 1.

Рис. 36. Заградне (стройплощадка дома культуры), рай. Прешов. Селищный объект 3. 1, 2, 4, 4а, 5, 6, 8 - керамика римского периода; 3, 7 - славянская керамика.

Рис. 37. Заградне (стройплощадка дома культуры), рай. Прешов. 1, 4 - керамика из объекта обозначенного буквой а, римского периода; 2, 3, 5 - керамика из славянского объекта 2.

Рис. 38. Хляба (Дунай - км 1709,4), рай. Нове Замки. Набросок обстановки местоположения.

Рис. 39. Хляба (Дунай - км 1709,4), рай. Нове Замки. Проекция хаты баденской культуры (объект 2).

Рис. 40. Хляба (Дунай - км 1709,4), рай. Нове Замки. Отбор керамического материала из объекта 2 (баденская культура).

Рис. 41. Хляба (Дунай - км 1709,4), рай. Нове Замки. Отбор находок из объекта 4 (LB-LC).

Рис. 42. Хляба (Дунай - км 1709,4), рай. Нове Замки. 1 - объект 3 (LB); 2, 3 - объект 10 (HD-LA).

Рис. 43. Хляба (Дунай - км 1709,4), рай. Нове Замки. Отбор керамического материала. 1 - объект 6 (HD); 2-5 - объект 10 (HD-LA); 6 - объект 9 (HD-LA);

Рис. 44. Ижа (Леаньвар), рай. Комарно. Проекция западной половины северных ворот. 1 - негатив окружной стены и западной башни; 2 - компактная кладка; 3 - негатив другого цвета; 4 - кладка иной структуры; 5 - серо-коричневая почва; 6 - коричневая перемешанная почва; 7 - желтая глина; 8 - столбовые ямы; 9 - каменная деструкция.

Рис. 45. (Леаньвар), рай. Комарно. Профиль в западном направлении от северных ворот. В секторе G - негатив окружной стены; в секторах E-F - первый ров. 1 - верхний серый слой, перемешанный раствором, осколками камней и кирпичной глины; 2 - серо-черный слой; 3 - серый слой; 4 - серо-коричневый слой с мелкими камнями, раствором и осколками кирпичной глины; 5 - темно-коричневый, переходящий в желто-коричневый и желтый слой (непосредственная почва); 6 - желтый песчаный слой; 7 - серо-коричневый перемешанный слой; 8 - мелкая деструкция; 9 - грубая деструкция; 10 - раствор; 11 - коричневый перемешанный слой; 12 - желто-серый перемешанный слой; 13 - черно-серый слой; 14 - прожженный слой; 15 - черно-желтый перемешанный слой; 16 - серо-коричневый перегнойный слой.

Рис. 46. Ижа (Леаньвар), рай. Комарно. Отбор райнцаберпской terra sigillata из пространства северо-западной угловой башни.

Рис. 47. Моча, рай. Комарно: 1-6 - Кендерфольд; 7-8 - Мочидла-Мочоя.

Рис. 48. Свиница, рай. Кошице-видьек. Объект 18/78, 2-я половина 11 в. вплоть до 12 в.

Рис. 49. Свиница, рай. Кошице-видьек. Каменное блочное сооружение 13-15 вв.

Рис. 50. Комарно, часть Гадовце. Находки из погребения 24.

Рис. 51. Радзовце, рай. Лученец. (1 : 25 000).

Рис. 52. Радзовце, рай. Лученец. Клад предметов из бронзы.

Рис. 53. Мльечно, (хутор Шамот), рай. Дунайска Стреда. Костел св. Маргиты.

Рис. 54. Роговце, рай. Дунайска Стреда. Костел св. Андрея.

Рис. 55. 1-11, 16-20 - Мльечно (хутор Шамот), рай. Дунайска Стреда; 12-15 - Роговце, рай. Дунайска Стреда. Отбор керамического материала.

Рис. 56. Биня, рай. Нове Замки. 1-4 - находки из великоморавского детского погребения приходского сада; 5, 6 - находки из погребения во дворе ЕСК; плоская статуэтка культуры с каннелированной керамикой.

Рис. 57. Левоча (Военске цвичиско), рай. Спишска Нова Вес. Аверс монеты Ондрея II (1205-1235).

Рис. 58. Левоча (Штадберг), рай. Спишска Нова Вес. Палеолитическое орудие из радиолярита.

Рис. 59. Левоча (Военске цвичиско), рай. Спишска Нова Вес. Вид на часть костела и могильника.

Рис. 60. Левоча (При Подкове), рай. Спишска Нова Вес. Гроб-ящик со скелетом собаки.

Рис. 61. Левоча (Мала улица), рай. Спишска Нова Вес. Северо-восточная часть валов.

Рис. 62. Олцнава (Шанце), рай. Спишска Нова Вес. Северо-восточная часть валов.

Рис. 63. Смижаны (Градиско I), рай. Спишска Нова Вес. Вид на часть исследованной площади.

Рис. 64. Смижаны (Градиско I), рай. Спишска Нова Вес. Гроб-ящик, коштьянско-османское погребение.

Рис. 65. Розгановце, рай. Кошице-видьек. 1 - объект 1; 2 - объект 4; 3, 13 - объект 6; 4 - объект 10; 5 - объект 11; 6, 7, 11 - культурный слой C в шурфах 6, 7, 10 и 11/78; 8, 9 - культурный слой B в шурфе 5/78; 10, 12 - объект 9; 14 - культурный слой D в шурфах 6, 7, 10 и 11/78; 15 - объект 2; 16 - объект 14

Рис. 66. Требишов. Находки из славянского могильника.

Рис. 67. Требишов. Находки из селища позднелатенского периода.

Рис. 68. Маня, рай. Нове Замки. Отбор находок: 1 - энеолит, 2-14 - римский период.

Рис. 69. Маня, рай. Нове Замки. 1 - глиняный кубик; 2 - костяное орудие. 1-2 - римский период.

Рис. 70. Цифер, часть Пац (Над Млином), рай. Трнава. 1 - топорик из железа из объекта 307; 2, 3 - железные фибулы из латенской хаты 320.

Рис. 71. Цифер, часть Пац (Над Млином), рай. Трнава. 1 - объект 300 с ЮВ (культура с раннелинейной керамикой); 2 - деталь (очаг) объекта 300 с В; 3 - общий вид на ход вскрытия неолитических объектов с С.

Рис. 72. Цифер, часть Пац (Над Млином), рай. Трнава. 1-3, 5 - объект 332; 4 - объект 331, 6-14 - объект 333. Все находки относятся к культуре с раннелинейной керамикой.

Рис. 73. Цифер, часть Пац (Над Млином), рай. Трнава. 1a-d из кровли объекта 355; 2 - объект 360; 3 - из слоя; 4, 5 - объект 300. Все относится к культуре с раннелинейной керамикой.

Рис. 74. Цифер, часть Пац (Над Млином), рай. Трнава. 1, 1a - объект 404 (жельезовская группа).

Рис. 75. Цифер, часть Пац (Над Млином), рай. Трнава. 1-14 - объект 237 (1, 2, 5-14 - из заполнения печи; 3, 4, 13 - из обмазки печи. жельезовская группа.

Рис. 76. Цифер, часть Пац (Над Млином), рай. Трнава. 1-7 - объект 237 (обмазка печи); 8-14 - объект 234a (обмазка печи); 15, 16 - объект 235 (обмазка печи). Жельезовская группа.

Рис. 77. Цифер, часть Пац (Над Млином), рай. Трнава. 1 - объект 320 (хата периода позднего латена); 2 - объект 289 (хата римского периода); 3 - объект 301 (славянская печь); 4 - объект 83 (ровы нового времени); 5 - объект 328 (славянская яма); 6 - жернова из объекта 328.

Рис. 78. Цифер, часть Пац (Над Млином), рай. Трнава. 1-16 - латенская керамика из объекта 320.

Рис. 79. Цифер, часть Пац (Над Млином), рай. Трнава. 1-12 - латенская керамика из объекта 320.

Рис. 80. Братислава, часть Девин. Проекция костела с обозначенными шурфами 1978 г.

Рис. 81. Нова Вес над Житавоу, рай. Нитра. 1, 4, 5, 6, 8, 9 - культура с канелированной керамикой; 2 - латенский период; 3, 7, 10, 11 - гальштатский период.

Рис. 82. Илия (Ситно), рай. Жиар над Гроном. Отбор осколков из заполнения средневековых объектов.

Рис. 83. Илия (Ситно), рай. Жиар над Гроном. Отбор осколков из заполнения средневековых объектов.

Рис. 84. Илия (Ситно), рай. Жиар над Гроном. 1-4 - отбор металлического инвентаря из шурфаV ; 5 - вид на гору Ситно со стороны д. Пренчов, с обозначением места средневекового укрепления.

Рис. 85. Илия (Ситно), рай. Жиар над Гроном. 1-3 - отбор фрагментов из заполнения средневековых объектов; 4 - проекция укрепления с обозначенными шурфами.

Рис. 86. 1-3 - Ковачова, рай. Зволен: 1, 2 - керамика поздней бронзы; 3 - обмазка. 4-8 - Бадин, рай. Банска Бистрица: 4 - железный шлак; 5-8 - отбор фрагментов керамики поздней бронзы.

Рис. 87. Сльяч, часть Рибаре, рай. Зволен. Набросок обстановки.

Рис. 88. Сльяч, часть Рибаре, рай. Зволен. 1-6, 10, 11 - отбор славянской керамики; 7 - железное долото; 8 - железный фрагмент; 9 - железная стрелка; 12 - железный шлак.

Рис. 89. 1 - Варин. Железное острие копья (1 в. до н. э.); 2 - Битча, часть Пшурновце. Каменный предмет с рядами конических отверстий; 3 - Тепличка над Вагом (Каменный колодец). Пряслице (1 в. до н. э.); 4 - Жилина. Бронзовая булавка (поздняя бронза). Все относится к рай. Жилина.

Рис. 90. Жилина, часть Заводье (Под Скалкоу). План селищных объектов 1-7/78.

Рис. 91. Жилина, часть Заводье (Под Скалкоу). Сосуды и глиняные гирьи из ямы 2/78.

Рис. 92. Жилина, часть Заводье (Под Скалкоу). 1, 2, 5 керамика из ямы 6/78; 3, 4, 6 - керамика из ямы 5/78.

Рис. 93. Жилина, часть Заводье (Под Скалкоу). 1-9 - керамика из хаты 1/78 пуховской культурной группы. (Масштаб А - 7, 9, масштаб В - остальные.)

Рис. 94. Жилина, часть Заводье (Под Скалкоу). 1-3 - керамика из хаты 1/78; 4-6 - керамика из хаты 3/78.

Рис. 95. Жилина, часть Заводье (Под Скалкоу). 1-5, 7 - находки из хаты 4/78; 6 - хата 3/78. (Масштаб А - 1-6, масштаб В - 7.)

Рис. 96. Раецке Теплице (Скалки), рай. Жилина. 1, 2, 4, 6, 7 - железные, 3 - бронзовые, 5 - глиняные предметы из селища пуховской культурной группы. (Масштаб А - 1-5, масштаб В - 7, масштаб С - 6.)

Рис. 97. Важец, рай. Липтовски Микулаш. Нож из бронзы.

Рис. 98. Преселяны, часть Каманова, рай. Топольчаны. 1 - ранний энеолит; 1-6 - 12-13 вв., 7 - гальштатский период.

Рис. 99. Нитрянска Стреда, рай. Топольчаны. 1 - ранний энеолит; 2-9 - культура с поздней линейной керамикой.

Рис. 100. Солчаны, рай. Топольчаны (1, 4 - доисторическое время, 3, 5, 7 - латенский период, 6 - 9 в.); 2, 8, 9 - Луданице, рай. Топольчаны (12-13 вв.).

Рис. 101. 1-4, 6 - Вичапы-Опатовце, часть Людовитова, рай. Нитра. (римский период; 5, 7, 8 - Преселяны, часть Белинце, рай. Топольчаны (5, 8 - 9 в., 7 - ранняя бронза); 9, 10 - Солчаны, рай. Топольчаны (9 - 9 в., 10 - латенский период).

Рис. 102. Вельке Рипняны (Длгонизке), рай. Топольчаны. Керамика из главного погребения кургана С/78.

Рис. 103. Вельке Рипняны, рай. Топольчаны. Отбор керамики из чакайского поселения на слиянии двух потоков.

Рис. 104. Вельке Рипняны (Длгонизке), рай. Топольчаны. Отбор типичной керамики из лужицко-чакайского могильника с трупосожжением.

Рис. 105. Вельке Рипняны (Длгонизке), рай. Топольчаны. Проекция и профиль ямы А/78 с находками керамики бошацкого типа.

Рис. 106. Вельке Рипняны (Длгонизке), рай. Топольчаны. Энеолитический культурный слой (решетчатые площадки) и ямы А-С под кубатурой кургана С/78 с керамикой бошацкого типа.

Рис. 107. Вельке Рипняны (Вьеска), рай. Топольчаны. Вариация форм венчиков средневековой керамики из поверхностных поисков.

Рис. 108. Блатне (Штрки), рай. Братислава-видьек. Антропоморфный сосуд желъезовской группы.

Рис. 109. Вельке Рипняны (Длгонизке), рай. Топольчыны. Отбор керамики бошацкого типа из ямы А/78.

Рис. 110. Братислава, часть Подунайске Бискупице. План обстановки.

Рис. 111. Братислава, часть Подунайске Бискупице. Фрагмент меча с языковидной рукоятью.

Рис. 112. Шпачинце, рай. Трнава. Гальштатские сосуды из погребения.

Рис. 113. Братислава, часть Русовце (ул. Ковача 382). 1 - отбор находок римского периода; 2 - перстни послевеликоморавского периода; 3 - заполнение погребения 5, относящегося к периоду ранней бронзы.

Рис. 114. Братислава (укрепление Девин). Остатки вскрытых фундаментов южной стены гарайовского дворца.

Рис. 115. Братислава (укрепление Девин). Денарий Сигизмунда Люксембургского (1427-1437): 1 - аверс, 2 - реверс.

Рис- 116. Братислава (укрепление Девин). Архитектура близ северного вала: 1 - вал; 2 - архитектура; 3-4 - керамика из интерьера архитектуры.

Рис. 117. Братислава (укрепление Девин). Архитектура квадратной проекции с пристройкой в восточной части укрепления: 1 - проекция архитектуры; 2 - меч; 3 - серпы.

Рис. 118. Братислава (укрепление Девин). Нижняя часть печи архитектуры квадратной проекции с пристройкой в восточной части укрепления.

Рис. 119. Братислава (укрепление Девин). Остатки латенского объекта в восточной части укрепления.

Рис. 120. Кошице, часть Красна над Горнадом. Проекция вскрытых остатков архитектуры с обозначением площади исследованной в 1978 г.

Рис. 121. Чакайовце, рай. Нитра. 1-2 - вид на исследованную часть могильника; 3 - погребение 286; 5, 6 - погребение 291.

Рис. 122. Чакайовце, рай. Нитра. Отбор находок из могильника.

Рис. 123. Ясеново (Вишеград), рай. Мартин. Городище.

Рис. 124. Ясеново (Вишеград), рай. Мартин. Отбор находок из бронзы.

Рис. 125. Ясеново (Вишеград), рай. Мартин. Отбор находок латенского периода.

Рис. 126. Ясеново (Вишеград), рай. Мартин. Отбор славянских находок.

Рис. 127. Недожери-Брезаны, часть Недожери, рай. Прьевидза. Отбор находок.

Рис. 128. Хотин, рай. Комарно. Набросок обстановки местоисследования.

Рис. 129. Хотин, рай. Комарно. Горизонтальный план околицы исследований: 1 - местоисследование, 2 - место находки печей.

Рис. 130. Бучаны, рай. Трнава. Набросок обстановки местонахождения.

Рис. 131. Бучаны, рай. Трнава. Погребение 6/78.

Рис. 132. Бучаны, рай. Трнава. Отбор лендельской керамики.

Рис. 133. Вельки Шариш (крепость Шариш), рай. Прешов. 1 - южная часть верхней части укрепления; 2 - вскрытый камин (16 в.); 3 - часть кладки древнейшего укрепления крепости; 4 - отчасти устроенные ворота (14 в.).

Рис. 134. Вельки Шариш (укрепление Шариш), рай. Прешов. 1-3 - фрагменты плит в стиле ренессанса; 4, 5 - ключи к висячим замкам (14 и 15 вв.); 6 - железная шпора (13-14 вв.); 7 - часть удил (13 в.); 8 - рюмка.

Рис. 135. Братислава, часть Русовце (ул. Герулатская 64, парцелла 77). Деформированный римский шлем.

Рис. 136. Зогор (Нова Штрковня), рай. Братислава-видьек, Погребение с трупоположением 1/78; стрелки с ретушью из погребения.

Рис. 137. Алекшинце, рай. Нитра. Находки из поверхностных поисков.

Рис. 138. Блатне (Штрки), рай. Братислава-видьек. Карта магнитных изономалов.

Рис. 139. Чакайовце (Костолне), рай. Нитра. Карта магнитных изономалов.

Рис. 140. Хляба (Дунай - км 1711), рай. Нове Замки. Карта магнитных изономалов.

Рис. 141. Хотин (Делихедь), рай. Комарно. Карта магнитных изономалов.

Рис. 142. Левоча (Военске цвичиско), рай. Спишска Нова Вес. Карта магнитных изономалов.

Рис. 143. Левоча (Военске цвичиско), рай. Спишска Нова Вес. Карта магнитных изономалов.

Рис. 144. Нитрянска Блатница (Юрко), рай. Топольчаны. Карта магнитных изономалов.

Рис. 145. Нижна Мишля (Вархедь II), рай. Кошице-видьек. Карта магнитных изономалов.

Рис. 146. Лопушне Пажите (Зареч), рай. Чадца. Керамика из селища пуховской культурной группы.

Рис. 147. Голич (замок), рай. Сеница. Вид с востока.

Рис. 148. Голич (замок), рай. Сеница. Деревянные сваи под фундаментами объекта, датированного 2-ой половиной 15 в.

Рис. 149. Голич (замок), рай. Сеница. Остатки деревянных свай, держащих основную кладку укрепления (2-я половина 15 в.).

Рис. 150. Комарно, часть Гадовце. Вид на местонахождение.

Рис. 151. Комарно, часть Гадовце. Отбор керамики 11-13 вв.

Рис. 152. Хляба (Дунай - км 1711), рай. Нове Замки. 1-7 - железные предметы из пространства костела; 8 - фрагмент гальштатской пинтадеры из рова.

Рис. 153. Хляба (Дунай - км 1711), рай. Нове Замки. Осколки гальштатской и латенской керамик из рова.

Рис. 154. Хляба (Дунай - км 1711), рай. Нове Замки. 1-6 - осколки латенской керамики из рова; 7-12 - отбор осколков средневекового материала из пространства костела.

POKYNY NA ÚPRAVU RUKOPISOV

Príspevky informujú o archeologických výskumoch, prieskumoch a nálezoch, o prírastkoch archeozoologického, antropologického, paleobotanického a numizmatického materiálu za uplynulý rok.

TEXT PRÍSPEVKU /poslať dvojmo/

Všeobecné požiadavky: V jednom príspevku písať len o lokalite /lokalitách/ z jednej obce. Výnimka: správy o regionálnych prieskumoch, veľmi krátke informácie o lokalitách alebo nálezoch z jednej oblasti, príspevky z pomocných disciplín.

Rešpektovať nové pomenovania obcí, napr. Cífer, časť Pác; Nedožery-Brezany, časť Nedožery; Granč-Petrovce, časť Granč. Rozlišovať miestne časti /pri zlúčených obciach/ od polôh, napr. Nitra, časť Dražovce, poloha Hôrka.

V závere príspevku nálezy - objekty datovať /mladšie obdobia - ca od 6. stor. uviesť i storočiami/.

Úprava: 30 riadkov na stranu, 60-65 písmen a medzier v riadku, medziriadková medzera č. 2.

Titul: Podľa možnosti nie dlhší ako jednoriadkový. Uviesť v ňom aj názov obce /bez okresu/. Ako súčasť titulu nepísať rok.

Literatúra: Citovať iba nutný výber. Odkazy uvádzať v zátvorkách /Bátora 1972, s. 243; Točík 1966a, s. 115-141, obr. 2: 7, 9a/. Na koniec príspevku napísať zoznam literatúry abecedne podľa autorov. Názvy periodík a monografií neskracovať.

Odkazy na ilustrácie: Uviesť odkazy na všetky obrázky: pri opise nálezov - objektov vždy na konci odseku /obr. 2: 7, 9-14; obr. 5: 2a/.

Skratky: Používať - d. /dĺžka/ h. /hĺbka/, evid. č. /evidenčné číslo/, hr. /hrúbka/, max. /maximálny/, nález. správa /nálezová/, prír. č. /prírastkové číslo/, š. /šírka/, v. /výška/, Ø /priemer/.

TEXT RESUMÉ /poslať dvojmo/

Stručný. Uviesť titul príspevku. Nepísať v 1. osobe, použiť zvratné pasívum /našli sa, skúmalo sa a pod./. Nepísať údaje, ktoré nie sú v príspevku alebo sú nepodstatné pre zahraničných bádateľov /detailný opis polohy náleziska, meno nálezcu a pod./. Uviesť odkazy na obrázky.

TEXTY POD OBRÁZKY /poslať dvojmo/

Heslovite. V záhlaví v zátvorke napísať meno autora a titul príspevku. Text musí obsahovať: číslo obr., obec, časť a polohu, okres, objekt - predmet, prípadne datovanie.

OBRÁZKY /poslať v jednom exemplári/

Formáty môžu byť iba tieto:

Celostranové obrázky

a/ Formát obrázkov, ktoré sa nemajú zmenšiť = š. 16,2 x v. 24 cm. Z toho odpočítať 1,5 cm na text /pri dlhých textoch i viac/ dolu alebo na boku /podľa umiestnenia obrázku na výšku alebo šírku/.

b/ Formát obrázkov, ktoré sa majú zmenšiť /o pätinu/ = š. 20,5 x v. 30,5 cm. Z toho odpočítať na text ako pod bodom a.

NEPOSIELAŤ CELOSTRÁNKOVÉ OBRÁZKY INÝCH ROZMEROV!

Menšie ako celostranové obrázky

a/ Formát obrázkov, ktoré sa nemajú zmenšiť: ľubovoľný, nepresahujúci však š. 16,2 cm a v. 22,5 cm.

b/ Formát obrázkov, ktoré sa majú zmenšiť /1 : 2/: ľubovoľný, nepresahujúci však š. 32,4 cm a v. 45 cm.

Všeobecné požiadavky: Kresby tušom posielať v originále. Podľa možnosti nezaraďovať fotografie /problém s tlačou/. Čísla k predmetom - objektom napísať ceruzkou. Predmety doplniť grafickou mierkou zmenšenia. Obrázky označiť číslom, menom autora a skráteným názvom príspevku.

REDAKČNÁ UZÁVIERKA JE DO KONCA FEBRUÁRA.

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV SAV NITRA

ARCHEOLOGICKÉ VÝSKUMY A NÁLEZY NA SLOVENSKU V ROKU 1978

Zodpovedný redaktor univ. prof. PhDr. Bohuslav Chropovský, DrSc.
Redaktorka publikácie PhDr. Eva Kolníková, CSc.
Výkonná redaktorka Helena Bublová
Nemecký preklad Klára Hauliková
Ruský preklad Edita Gromová, Helena Holá
Grafická úprava Melánia Líšková

Vydal Archeologický ústav Slovenskej akadémie vied v Nitre
Náklad 500 výtlačkov
410 strán, 154 obrázkov